NAZIONALE
13
26 A
64

PVPILLORVM PATROCINIVM,

LEGVM ET PRAXEOS ſtudioſis, non minus utile quàm neceſſarium,

Iam denuò vigili cura, & non pœnitenda acceſſione locupletatum.

ITEM.

Subhaſtationum compendioſa Exegeſis, iterum recognita & locupletata.

Authore Clariſs. Viro D. IODOCO Damhouderio Brugen. Equite aurato I. V. Doctore, pridem Caroli V. Roma. Imper. nunc uerò ipſius filii Philippi Hiſpa. Regis in ſua Belgia, inferiori Germania Cōſiliario & Cōmiſſario.

Index verborum rerumq; locupletiſſimus.

VENETIIS, Apud Io. Antonium Farreum. 1572.

590-

IN hanc de iure ſcribendi diſceptandiq; arenã deſcẽſurus, priuſquam qua de re agitur, exponam, oratos vos habeo Lectores candidiſſimi & erudītiſſimi, ut benigno & ęquo animo adſitis, quos imprimis obſecrabo, atque per ſuperos omnes obteſtabor, ut ſi quid à me impræſentiarum, aut infantius dictum, aut leuiter tractatum, turpiterve quouis modo cõmiſſum, aut etiam erratum fuerit, meminneritis neminem unquam mortaliũ à Nemeſis Adraſtiæ legibus ita fuiſſe abſolutum, & liberum, ut non aliquando humani aliquid patiatur. Innullo enim labi & errare, omnia memoria complecti, ut ſolis immortalibus datum, ita diuinitatis magis, quã mortalitatis eſt indicium, uel ipſo Iuſtiniano illuſtriſſimo, necnon ſanctiſſimo Imperatore teſte, in l. 2. §. Si quid autem. C. de ueter. iur. enucleando. Tantum abeſt, ut ego in hac iuris parte, quæ de pupillorum agitur patrocinio, quicquam pręclari, aut polliceri, aut præſtare ualeam, ne fottaſſis parum fœlix ſucceſſus rei expectationem ueſtram fallat,

neve triſtis & iniucunda ſequatur cataſtrophe. Proinde fidem, humanitatem, beneuolentiamq́; ueſtram, ad candidam huius libri cenſuram implorare uolui, omnemq́; arrogantiæ, temeritatisq́; ſuſpicionem ab animo meo, apud uos, quantum fas eſt depellere, ſperans uel per hoc, ueſtro candori me ęquiorem, & expurgatiorem fore, ſi nõ quod debui, ſed quod potui pro pupillorum protectione deprompſerim, & ſi ueſtræ beneuolentiæ pro uirium mearum tenuitate, ſi non omnino ſatisfecerim, ſaltem utcunque placuerim. Sed quoniam ad rem inſtitutam, nos temporis breuitas reuocat, pluribus uobiſcum agere ſuperſedebo, remq́; ipſam aggrediar.

PRAEFATIO OPERIS, CVM EGRESSIONE IN LAVDEM ET VTILITATEM HVIVS MATERIAE.

CVM ita comparatum ſit, ut ubi à maioribus receptæ ſunt leges, ſeu conſuetudines, quæ inſtar legum ſunt. l. De quibus. ff. de legibus parum fructus aut commodi Reipub. Chriſtianæ adferre poſſint, niſi ſint legum cuſtodes, qui iuxta earũ præſcripta uniuerſas ſuas actiones moderentur, multis nominibus laudabiles illi ſint neceſſe eſt, qui dum hiſce legibus ſeu conſuetudinibus, quæ in mores tranſierunt. §. Ex non ſcripto. Inſtitut. de iur. nat. gent. & ciui. præſunt & præfecti ſunt, tanquam uiuæ uoces, l. Nam & ipſum. ff. de Iuſtit. & iure. Cicero lib. 3. de legibus in hoc unum præ cæteris incumbunt, ut ſecundum earum mentem, interpretationem, & exemplum, homines non ſolum in officio contineantur, ſed occurrentia negotia, & controuerſiæ humanæ, quæ infinitæ ſunt, l. 4. ff. de præſcr. uerb. Cicero lib. 3. de finib. bon. & malo. definiantur ac ſopiantur hoc agit Præſes in ſua prouincia l. Illicitas. §. 1. ff. de offic. præſid. hoc ſtudet quiuis Iudex municipalis, qui poteſtatem à lege, l. 1. ff. de iuriſdict. omni. iudic. ſeu conſuetudinis arbitrio. l penult. ff. de Iuſti. & iure. Doctores in l. Imperium. ff. de iuriſdict. omnium iudic. recepit. Qua quidẽ in re animaduertere non ſolũ oportet maiorũ noſtrorum prudentiam, ſed & agnoſcere & uenerari diuinã prouidentiam, quæ præclaros ſemper huius ſuæ politiæ fundatores, & propagatores habuit, & de ſeculo in ſeculũ, uiciſſitudine quadã tranſmiſit, qui dũ diuini & humani iuris, l. Iuſtitia ad finẽ. ff. de iuſtit. & iure. cõmunicationem & ſocietatẽ legũ, qua totus terrarũ orbis in unũ quaſi corpus coaluit, & perpetuis mutuiſq; fœderibus iũgitur. Doctores in l. Prima. ff. de pact. l. Iuriſgẽtiũ. §. Prætor ait ff. eod. tit. de pact. poſteris tradere & cõmẽdare uoluerunt. Ad certa ſeſe

principia retulerunt, quibus rectè cognitis & obſeruatis, æternitatē huius policiti ſtatus, quandā inuenirent. Quid quæris? leges præeſſe uoluerunt, easque aut conſuetudines earum authoritatē & uim habentes fore perpetuas l. 2. ff. de ſtatu hominū. Nā in rebus nouis cōſtituendis euidēs eſſe debet utilitas, ut recedatur ab eo, quod diu uiſum eſt æquū l. In rebus nouis. ff. de conſtitu. princi. Plato dialog. 4. de legibus. Ariſto. polit. lib. 2. c. 6. & 3. & Ethicor. 10. Et ſolet eā mutatiō legum in Reipub. maximas turbas parere, & ſummis regnis, ciuitatibus & municipiis eſſe exitio, ut domeſtica exempla demonſtrant, & quotidiana experientia, multa Hiſtoriarū ſerie confirmata, indies ac indies magis docet & eloquitur. Eò autem tendunt noſtræ leges, eò omnes ſapientes rerumpu. gubernatores, ſcopum dirigunt, ut in altiſſima Chriſtianæ Reipub. tranquillitate, l. ut perfectius C. de ani. except. l. Sæpe. C. de præſcri. 30. uel 40. annor. Doctores ad §. 1. & 2. in proœmio Inſtitut. Sit rerum hominumq; inter ſe concordia, unde efficiatur ut & perſonarum et rerū habeatur ſumma ratio & æqualitas. l. 1. ff. de contrahē empt l. 1. ff. de rerum permuta. l. 2. C. de reſcind. uend. Ariſto. lib. 5. Ethicor. conſenſionis conciliatrix. Nam ad hæc duo uelut iuris obiecta uniuerſa iuris conſtitutio refertur. l. 1. ff. de ſtatu hominum. Perſonæ porro aut publicè, à titulo de Senatoribus ad titulum de iuriſdict. omnium iudic. l. 1. §. Publicum ius. ff. de Iuſtit. & iur. Sunt autem priuatæ, titu. ff. de his qui ſunt ſui uel alieni iur. quemadmodum & res quoque diuiduntur, l. 1. §. 1. ff. de diuiſio. rerum & qualitat. & tandem ipſum ius noſtrum quo utimur. d. l. 1. §. Publicum ius. §. final. Inſtitut. de Iuſtit. & iure. Ita enim à natura conſtitutum eſt, ut quædam publicè, quædam priuatim tantum utilia habeantur. d. § final. & §. Singulorum. Inſtitut. de rerum diuiſio. In quo quidem tractatu, ea quæ de iuſtitia commutatiua & diſtributiua ab Ethicis ad conſultos transferri poſſunt, penitus abſoluuntur & continentur. l. Iuſtitia ff. de Iuſtit. & iure. Acceſcere hiſce legibus, ſeu piis bonisque ſtatutis per Iuriſprudentiam. l. 1. C. de acqui. & retinen. poſſeſſ. in fine, hoc eſt, iuriſprudentum interpretationem certæ quædam formulæ, regulæ & ſolennia l. non ex Prætorio. ff. de reg. iuris. l. 2. ff. de orig. iuris, ab ipſis legibus tanquam à genere ad ſpeciem deducta, quæ & ipſæ, tanquam authoritatem iuris obtinentes, a ſubditis ad unguem obſeruandæ ſunt. §.

Sed

Sed cum paulatim, Inſtitut. de teſta. l. 1. ff. de uerbo. oblig. l. An inutilis. ff. de acceptilationibus, quamuis hodie non ita ſtricte. l. 1. C. de formul. & impetratio. actio. ſublat. ut olim, in rigido illo naſcentium legum ſæculo & ætate, per tantam enim ſolennitatum copiam & multitudinem, ipſæ leges non minimam reuerentiæ ſuæ partem acceperint, l. legitima. ff. de pact. præſertim apud bonos, & plebem nondum extraneis artibus & incantationibus ſeductam, & ſimplicitate ſua, ab impiis hominibus deperditam: Apud illos uerò qui contemptis & naturæ & legum præceptis, nihili hanc humani & diuini iuris ſocietatem faciendam autumant, ſed ueluti furiæ quædam infernales ad complendum totius orbis loca perturbationibus emiſſæ, ab illo qui omnis diſſenſionis magiſter eſt & caput, ſubdolè & uafre ad delendam & penitus extirpandam concordiam enituntur & ſummo ſtudio contendunt: de hoc amplè diximus in illo libello, quem Praxim rerum criminalium inſcripſimus. l. 1. ff. de Iuſtit. & iure. Ariſtot. lib. 3. Ethicor. apud illos inquam pœnarum horror, qui a legum ſanctionibus, iſtiuſmodi factionis ingeniis indicitur, aliquouſque ualet, & timorem quendam incutit, & certis limitibus conſiſtere cogit, ut non tandem in uniuerſi orbis exitium ruant, cum non uereantur integra ſæpe regna & prouincias nefariè ſumptis armis concutere, qui uiolantes ſponſionem. l. 1. ff. de legibus illam quã communis reſpublica, legibus & principi, in quem omne imperium & poteſtas collata eſt. §. Quod principi inſtitut. de iure nat. gent. & ciuil. l. 2. ff. de orig. iur. præſtiuit, ab ea, tanquam putrida membra abſcindenda ſunt, aut ſaltem ita coercenda, l. Capitalium. §. Famoſos. ff. de pœnis, ut deſinant male facere, & alii exemplo moniti diſcant, quantum ſit peculium & compendium, honeſte uiuere, alterum non lædere, ſuum cuique tribuere. §. Iuris præcepta. Inſtitut. de Iuſtit. & iure. Ad quæ fœliciter colenda habes in repub. leges earumque interpretes. d. l. 2. ff. de origi. iur. l. 2. C. de ueter. iur. enucl. perſonas ſeu magiſtratus, qui eas in diiudicandis negotiorum controuerſiarumque certaminibus publicè, §. 1. inſtitut. de offic. iudic. ſequuntur. Principem ac monarcham denique, qui cum ſe legibus ſolutum ſciat, legibus tamen uiuere aſſerit, l. digna uox C. de legibus, & conſtitutionibus princ. & edic. §. finali inſtitut. de uulga. ſubſtitut. Atque hinc eſt, quod quidam reperiantur ſupra

legem, alii in lege, alii ſine lege. Auguſti. in lib. de ciuita. dei. Primi quidem generis ſunt principes & uiri boni, ſecundi mediocres, tertii mali, quarti furioſi, prodigi, pupilli & ſimiles. Et profecto cum præ cæteris illi de quibus ſupra diximus uideant, quo ordine & iuſtitiæ tenore, cuncta procedunt, quæ cum hominibus aguntur & quantum ab iniquo æquum diſtet, l. 1. §. 1. in uerbo Iuſtitiam namque colimus &c. ff. de iuſtit. & iure. tum & hoc naturæ quadam ſolertia & prouidentia, Deo ſic creante, effectum eſt, ut quilibet qualis tandem is ſit, in ſe notitias quaſdam, conſulti inſtinctum naturæ appellant, ut legem quandam agnoſcat & reuereatur. d. l. 1. §. Ius naturale, §. 1. inſtitut. de iure natu. ut ſi quis prædicta iuris præcepta uiolauerit iudicio proprio condemnandus ueniat, l. unica. C. de confeſſ. Quam quidem naturæ regulam & inclinationem prudentes eatenus extendere ſtuduerunt, & ſtudio quod ſpectarunt conſecuti ſunt, ut illa naturæ principia omnium ſingularumque legum conſtituerint fundamentum & baſim. unicum enim præceptum naturæ eſt, omnibus notum & à natura inditum & innatum. Quod tibi fieri non uis, alteri ne feceris, l. Nam hoc nat. ff. de condict. indeb. l. Non hoc æquum. ff. de reg. iur. §. 2. Inſtitut. de his qui ſunt ſui uel alieni iur. l. In creditore. ff. de euicti. Quo factum eſt, ut Iuſtinianus Imperator princeps Chriſtianiſſimus, illorum etiam reſponſis legis authoritatem tribuerit, quorum authores Chriſtum nunquam cognouerunt, & locum apud Chriſtianos in decidendis controuerſiis eſſe uoluerit, l. Septimo mēſe. ff. de ſtatu. hominum, l. 2. ff. de legibus. l. Antiqui. ff. ſi pars hæredit. peta. §. Item precium inſtitut. de empt. & uendit. quod illi præ cæteris & naturæ præcepta rimati ſint. §. Cum ex aliena materia. §. Si quis in aliena tabula Inſtitut. de rerum diuiſi. l. In rem. §. Sed & id. ff. de rei uendica. & ſecundum eam inculpatiſſimè uixerunt, ut quoniam natura omnibus communis & una eſt, præceptorum, quoque inde deriuatorum uſus communis ſit omnium gentium Nam de ſingulis leges ferre impoſſibile eſt, l. Non poſſunt. ff. de legibus. l Neque eodem titu. nec una lex omnes caſus comprehendere poteſt, tum deinde certius inueniri nullum iudicium poteſt, quam quod natura, tanquam fundamento innititur, eaque confirmatur. §. finali Inſtitut. de legiti. patro. tutel. l. Cum ratio. ff. de bo. damnat. & per rationem, quæ

peræquè apud omnes pollet, innatur, dilatatur. §. *Ius autem gentium Inſtitut. de iure conatur.* §. *Singulorum inſtitut. de rerum diuiſio. & ad ſenſum communem traducitur. Et hoc modo, de qua tandem re ſtatuendum aut deliberandum eſt antecedentia & conſequentia conſiderantur & examinantur, circumſtantiæ librantur argum. l. Quod contra rationem .ff. de legibus .l. Quod contra .ff. de reg. iur. ut tandem hæc uniuerſalia & generalia præcepta & dogmata particularia ſtatuta & leges in ſingulis ſpeciebus efficiant & pariant. Quod tum fieri ceptum eſt, cum homines ſyluis & uagis locis relictis ad pagos ciuitateſque ſe contulerunt, cœptus, concilia, congregationeſque ex cuiuſque familiis deductæ, conuenire cœperunt, & quibuſdam ueluti internallis ac gradibus ſuperiora naturæ præcepta, executioni mādare, & quāplurima alia ſingularia inde ad uſum publicū prout quiſque ſuæ Reipub. uidit eſſe conſultiſſimum deriuarunt. l. Ius autem ciuile. ff. de Iuſtit. & iur. Atque hinc Ius ciuile antiquiſſimam ſuam ducit originem, cuiuſque ciuitatis proprium.* §. *Ius autem ciuile inſtitut. de iure natu. gent. & ciuili, ac peculiare quod ut natura humana nunquam eſt otioſa, ſemper nouas edere formas deproperat. l. Omne populi. ff. de Iuſtit. & iure, pro loci, temporis, perſonarumque circumſtantiis, ſæpe uariat, mutaturque. d.* §. *Ius autem ciuile. Naturæ autem ius immobile perpetuumque ſemper permanet.* §. *fi. Inſtit. de legit. agna tutel. Natura quippe in rebus humanis perpetuitatem quandam ſibi imaginata eſt, unde eſt quod pater (quod quidem naturale nomen eſt) per liberorum procreationem perpetuò uiuere intelligitur. l. liberorum. ff. de uerbo. & rer. ſignifica.* §. *fin. Inſtitut. de teſta tutel. Quam quidem naturæ ſagacitatem ipſa quoque ars ciuilis, quod proprium eſt huius propoſiti imitata eſt.* §. *Minorem natu. inſtit. de adoptionib. dum ipſos filios adoptiuos, eo loco habet, quo naturales, ſi exiſterent, quemadmodum ipſos quos in poteſtatem noſtrā arrogamus.* §. *in plurimis autem cauſis d. titu. nonnunquam uerò me ritū erga Rempub. tantum præſtat, ut ii qui non extant. ſed pro Repub. occubuerunt. perpetuò in gloria uiuere exiſtimentur.* §. *Sed ſi in bello, Inſtitut. de excuſat. tuto. Et hoc quidem ars ipſa ciuilis quoadusque naturam ipſam uelut è longe ſpectans ſequitur per quaſdam legitimas fictiones, utilitatis publicæ gratia legum authoritate comprobatas & inductas.* §. *Si ab hoſtibus Inſtitut. quibus modis*

ius

ius patr. poteſt ſolui. §. *finali & ibi doctores Inſtitut. quibus non eſt permiſſ facere teſta. Natura autem ipſa ad ſui ipſius conſeruationem, Deo ſic prouidente, produxit legitimas uiri & mulieris coniunctiones.* §. 1. *Inſtit. de iure natur. tit. Inſtit. de nupt. connubia licita, nuptias ipſo thoro uenerabiles.* §. *Si aduerſus d. titu. indiuiduam uitæ conſuetudinem continentes.* §. 1. *Inſtitut. de patr. poteſt. necnon diuini & humani iuris communicationẽ. l. 2. ff. de rit. nupt. cum animorũ corporũq; diuinæ & humanæ, domus unione, utriuſq; fortunæ ſocietatem. Vnde Princeps quiſque ſuæ familiæ dicitur & habetur, qui cum principatum & poteſtatem habeat in eos, qui ſuæ ſunt familiæ, hoc eſt in liberos mancipiaque. l. Pronunciatio.* §. *Familiæ. ff. de uerbor. ſignifi. natum eſt ius illud patriæ poteſtatis, & illius quæ dominis in ſeruos de iure gentium tributa eſt titu. de patr. poteſt. titu. de his qui ſunt ſui uel alien. iur. Et quoniam natura cuique homini inſeuerit, ſiue indiderit ut ſe partumque ſuum tueatur l. 1.* §. *Ius naturale. ff. de Inſtit. & iure Cicer. lib. 1. officio defendat, regat, & gubernet, l. ut uim d. titu. & quantum fieri poteſt bonis moribus & diſciplinis imbuat, fit ut hoc ſtimulo & inſtinctu moti ipſi parentes naturaliter illis ſtudeant acquirere, omnemque ſpem in illis habere poſteritatis. l. In ſuis. ff. de li. & poſthumis, l. Placet. ff. de acqui. hæredit. tit. inſtit. per quas perſon. Et id quidem durante patria hac poteſtate. l. finali. C. de impub. & aliis ſubſtit. quam cum contingit morte diſſolui.* § *final. inſtit. quibus mod. ius patr. poteſt ſolui. ibi tum egregiè animaduertere licet parentum affectus quibus cõpulſi, cum ipſi iam per naturam filiis liberisque ſuis, quos in omni Dei timore parentumque reuerentia, erudierunt & continuerunt, amplius uiui adeſſe non poſſint, moribundi adhuc ſolliciiè illis de ſecundo uelut parente proſpiciunt, & tutores illis conſtituunt, Inſtitut. de teſt. tutel. qui in locum & officium parentum defunctorum porro ſuccedunt, ſeu teſtamento, ſeu ab ipſa lege ad id muneris uocati. Naturali enim rationi conueniens eſt impuberes eſſe in tutela, ut cum ipſi ſe per ætatem defendere nequeunt, aliorum ope ac prouidentia regantur.* §. *penult. Inſtitut. de Atili. tutor. Qua in re tantum ualet defuncti, quantum legis ipſius prouiſio. Cuius quidem poteſtati Furioſi & prodigi in curatione ſunt agnatorũ, & mente captis, ſurdis & mutis, quia rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt curatores dantur.* §. 2. *Inſtitut de cu-*

rat.

rat. Iſtorum autem de quibus modo diximus inſtar habent, & paribus paſſibus ambulant, hoſpitalia, menſæ ſancti ſpiritus, & alia pia loca. l. Fulcinius. §. Adeo. ff. ex quibus cauſis in poſſeſſ. eat. & ibi Alexan. l. Qui neque. ff. de reb. eo. l. Properandum in fine, C. de Iudic. Authen. minoris, C. quib. dar. tuto. poſſ. quæ pari fauore in iure noſtro excipiuntur, nec minore præmio digni ſunt, qui hiſce locis operam nauant quàm qui minorum negotia & res fideliter adminiſtrant, Bal. in l. Omnes uerſic. nullus. C. de epiſcop. & cleri. Sed non temerè quibuſuis huiuſmodi eſt adminiſtratio credenda, aut leuius committenda, prius explorandæ uires hominis, probitas, induſtria, qui fidem integram ſeruat, & ab omni turpi lucro aut quæſtu abſtinere poſſit. l. Creditor. § ſinali. ff. manda. Nam qui animo dilapidandi, ſiue deprædandi tutelæ curæve munus aggreditur, furis non boni uiri, loco habendus eſt, l. Si pupilli. §. Sed & ſi quis. ff. de negot. geſt. Tutores enim, curatores, ſeu alii quiuis œconomi aut adminiſtratores ſeu rerumpub. ſeu priuatarum, patrum uices obire debent, l. 2. ff. de adminiſtrat. tuto. Alias fit ut dum huic muneri ſeu prouinciæ præfectus, propria commoda uenatur, non modo ciuitatum, pagorumque ac municipiorum æraria extenuentur & exhauriantur, ſed etiam ut reſpub. pro locupletibus pauperes ac inopes ciues habeat. Cum tamen unicè reipublicæ interſit diuites habere ſubiectos, argum. l. prima. ff. Solut. matrimo. Quamobrem cum hoc infœlici ſæculo, pauciſſimi reperiantur, qui non mallent ſibi bene eſſe quàm alteri, & exalterius iactura ſuum quærunt compendium, multis nominibus beati ſunt illi, qui tales nacti ſunt rerum ſuarum prouiſores, & tutores ac curatores, qui nominibus, quod ſunt, rebus quoq; ipſis, ac factis comprobant ac declarant. arg. l. Penult. ff. de Iuſtit. & iure. §. 1. tutores Inſtit. de tutel. Vt ex conuerſo multis modis miſeri & deplorandi ſunt illi, qui in huiuſmodi inciderunt, qui & pupillorum minorumque perſonam. §. Eſt autem tutela, d. titu. l. Tutor. ff. de adminiſt. tut. cuius imprimis illis cura erat commiſſa, perdunt, ſed & uniuerſum ipſorum patrimonium abſumunt, ne dicam abliguriunt. Relegandi autem illi forent Iudices, qui tam improbis magiſtris pupillorum teneram ætatem & illorum ſæpe opimam patris hæreditatem nullo habito delectu committunt. Officium autem tutorum & curatorum, in perſonæ minoris defenſione, §. 1.

de

de tutel. titu. de Curatoribus, eiuſque patrimonii adminiſtratione conſiſtit & perficitur. Quia uerò hæc poteſtas adminiſtrandi certis & legitimis modis finitur, titu. quibus mod. tutel. finitur. §. finali inſtitut. de Atil. tuto. nihil tum reliqui eſt, quàm ut ipſi ſuæ functionis rationes reddant, l. Ita autem, §. Iulianus. ff. de adminiſtra. tuto. prout hoc lex uel loci conſuetudo dictauerit. Tutorem uerò ſeu curatorem, nihil eſt, quod æquè deceat, quàm bonorum pupilli aut minoris, compendium quærere argu l. 1. d. titu. Inſtitut. de authorit. tutor. ut magis acquirere ſtudeant, quàm diminuere: non anhelent ad turpe lucrum, non exedant illum, quem nutriendum ſub iuramento ſolenni acceperunt: non perdant illum, cuius ſe parentes profiteri debent. Nihilominus eſt in hac re ſaluberrimè contra iſtiuſmodi farinæ homines à legibus noſtris prouiſum, tantum eſt ut legum pœnæ & ſanctiones contra illos illorumque bona executioni mandentur, titu. ff. & C. de Magiſtratib. conueniend. titu. de hæredib. inſtitut. l. ex depoſiti. ff. de actionibus & demonſtra. Nam ſi male adminiſtrant, remouendi ſunt, aut dum rationes reddunt, ita ut urgendi ſunt, per ea, quæ officii ipſorum requirit ratio, ut nihil toleretur in illis, quod non ſit rationi aut legum diſpoſitioni conſentaneum. l. Tutor qui repertorium. d. §. Iulianus. Ibi demum exitus acta demonſtrat, & num ſub fide adminiſtrarint minorũ bona, an ſecus: ibi amici uel affines aut Iudices, qui audiendis rationibus adhibentur cauti & oculati ſint oportet, ut diligenter circumſpiciant, quid quolibet quoque anno pupillus aut minor deductis deducendis, ſuperlucrari potuerit, num pecunia ocioſa. l. A tutoribus, §. finali. ff. de adminiſtrat. tutor. l. 1. §. ſi pupillis, ff. de tutel. & rationibus diſtrah. d. l. Tutor qui repertorium apud tutores fuerit, num conuerſa in prædiorum coemptionem, aut ad licitum fœnus data. Nam ſi huiuſmodi à tutoribus aut curatoribus prætermiſſa fuerint, ipſi luunt. Moli. in tractat. de uſur. q. 76. l. Qui ſine. ff. de nego. geſt. l Tutor qui repertorium. §. Quidam ſolent. l. Non exiſtimo ff. de adminiſtra. tuto. aut ipſorum hæredes, aut denique qui tales conſtituerit, ipſe magiſtratus, ut paſſim in iure eſt deciſum. Aut ſæpe extraordinariè in illos animaduertitur, l. 1. §. Item ſolent. ff. de offi. præfect. urb. maximè cum de illorum dolo, malitia aut fraude manifeſtius conſtat. Doctores in §. finali Inſtitut. de ſuſpect. tuto. uel curat. Ex quibus clarum quoque

que euadit quanto ſe ſuoque hæredes periculo obſtrictos relinquunt, qui huiuſmodi munera non modo ſæpe uoluntariè amplectuntur, ſed anxiè quoque ambiunt, ſeſe offerunt. Enimuero & illud pro coronide addendum, illos qui prouidos uiros nacti ſunt tutores aut curatores, omnibus modis teneri ad remunerandum illorum curam & diligentiam, qui ipſos ad eum ætatis terminum duxerunt, ubi iam ſuæ uitæ & bonorum modum habere poſſint. Maximè autem ad referendum tutoribus aut curatoribus gratiam obſtricti ſunt, ſi illud adniſi fuerint tutores aut curatores, ut quantum debeant ipſi porro minores traditi & imbuti diſciplinis intelligant. &c. Quemadmodum Dominus Deus probis pupillis, minoribus ac uiduis, probis etiam eorum patronis tutoribus ac curatoribus ſemper fauiſſe legitur. Ita improbos patronos tutores & curatores, cum ſimilibus pupillis, minoribus ac uiduis, deteſtatur, quibus & dira minatur. Nam quantum ad probos pupillos, minores, & uiduas attinet, ſic illis fauet, ut pupillorum, minorumque pater & uiduarum iudex uocetur ſic ſcribente pſalmiſta, Pſal. 67. Turbabuntur. ſub. impii à facie eius, id eſt, à præſentia Domini, patris orphanorum & Iudicis uiduarum. Quorum cauſam tanquam patronus ſuſcipit ac defendit, quemadmodum idem propheta teſtatur dicens Pſalm. 145. Dominus cuſtodit aduenas, pupillum & uiduam ſuſcipiet, & uias peccatorum diſperdet. Et Deuteron. 10. dicitur quod facit Iudicium pupillo & uiduæ. Et hoc non ſolum, uerum etiam illis nocere uetat aut aliquam inferre iniuriam. Si enim per Zachariam prophetam loquitur capit. ſeptimo. Viduam & pupillum, aduenam & pauperem nolite calumniari. Item Exod. uigeſimo ſecundo. Viduæ & pupillo non nocebitis. Et Hieremiæ uigeſimo ſecundo Pupillum & Viduam nolite contriſtari, neque opprimatis iniquè &c. Deinde iubet Magiſtratibus & Iudicibus, ut talium cauſas tueantur. Iſa. primo capit. Subuenite ait oppreſſo, iudicate pupillo defendite uiduam. Et Eccleſiaſtic. quarto. In iudicando (inquit) eſto pupillis miſericors ut pater, & pro uiro matri illorum. Demum talium preces non deſpicit, ſed exaudit ad ſe clamantes, ſicut Eccleſiaſtici. trigeſimo quinto. cap ſcribitur. Non deſpciet preces pupilli, nec uiduam, ſi effundat loquelam gemitus. Nonne lachrymæ ad maxillam deſcendunt, & exclamatio eius ſuper deducentem eas? A maxilla

xilla enim aſcendunt uſque ad cœlum, & Dominus exauditor delectabitur in illis. Porro autem ſicut probis pupillis minoribus & uiduis fauet, ita etiam probis ipſorum patronis tutoribus ac curatoribus, quibus per Iſaiam prophetam abolitionem & remiſſionem pollicetur peccatorum, ita dicens: cap. 1. Quærite Iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite uiduam. Et uenite, & arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata ueſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur, & ſi fuerint rubra quaſi uermiculus, uelut lana, alba erunt. Item qui eiuſmodi ſunt, bonum nomen apud Deum & homines promerentur, ſic dicente Iob cap. 29. Auris audiens beatificabat me, & oculus uidens teſtimonium reddebat mihi. Eo quod liberaſſem pauperem uociferantem, & pupillum cui non eſſet adiutor. Et quemadmodum Dominus probis fauet pupillis, minoribus & uiduis patronis quoq; tutoribus ac curatoribus eorum. Ita & improbos pupillos, minores uiduas & patronos tutores ac curatores eorum deteſtatur. Nam quantum ad improbos pupillos, minores & uiduas attinet, aſſerit Dominus per Iſaiam. cap. 9. ſe non uelle illorum miſereri, pupillorum ait eius & uiduarum non miſerebitur Dominus. Illarum inquam uiduarum, quæ ſuæ ſalutis immemores. à nuptiis duntaxat abſtinent, quo illis ſuis uoluptatibus liberius uacare liceat, quas damnat apoſtolica ſententia. 1. Timoth. 5. cap. Et quod de improbis dictum eſt uiduis, idem de malis pupillis & orphanis ſentiendum eſt, qui ob improbam & inſolentem, quam ducunt uitam rarò ad matura perueniunt ætatem. Quantum uero ad impios ſpectat patronos & eos qui pupillos minores & uiduas opprimunt: qui quemadmodum Iob ſcribit cap. 24. Aſinum pupillorum abigunt, & auferunt pro pignore bouem uiduæ. qui uim faciunt deprimentes pupillos & uulgus pauperum ſpoliant, horum ac ſimilium quilibet in eodem Propheta ſic maledicitur. Maledicta ſit pars eius in terra, nec ambulet per uiam uinearum. Ad nimium calorem tranſiet ab aquis niuium, & uſque ad inferos peccatum illius, obliuiſcatur eius miſericordia, dulcedo illius uermes: non ſit in recordatione, ſed conteratur quaſi lignum infructuoſum. Aſſerit item Dominus Eccleſiaſtici. 25. clamorem pupillorum & uiduarum aduerſus opprimentes eos ingredi ad ſe & uendicare illos. Item Exo. 22. Viduæ ait & pupillo non nocebitis. Si læſeritis eos, uociferabuntur ad me, & ego audiam

clamorem eorum & indignabitur furor meus, percutiamque uos gladio, & erunt uxores ueſtræ uiduæ, & filii ueſtri pupilli. Hæc & ſimilia attendentes uiri pii ab oppreſſione pupillorum ac uiduarum ſemper abſtinuerunt, & pro uiribus illi ſuccurrerunt, ut in Iob uidere eſt, qui de ſe loquens cap. 29. ait. Cor uiduæ conſolatus ſum, oculus fui cæco, & pes claudo, pater eram pauperum, & cauſam quàm neſciebam, diligentiſſimè inueſtigam. Sic & de beato Iuone legimus, quod pauperum & orphanorum ac uiduarum cauſas pro uirili ſemper tueri uoluit. Sic decet Patronos tutores & curatores agere, ſi minas Domini euadere cupiunt, & benedictionem conſequi ſempiternam. Et hæc hactenus, quæ habuimus, pro præfatione præſentis materiæ.

TITVLORVM IN HOC OPVSCVLO COMPREHENSORVM

Cathalogvs.

1 De tutorum & Curatorum munere. Capita.10.
2 De tutorum & curatorũ ratione, eiuſdẽ tempore, modo atq; forma. Capita 3.
3 De tutorum & Curatorum rationis luſtificatione. Cap. 1.
4 De tutorum & Curatorum mercede. Cap. 1
5 De Pupillorum, minorum, & prodigorũ intereſſe. Cap. 1.
6 De Tutorum & Curatorũ liberatione. Capita. 2
7 De tutorum & Curatorum improbe adminiſtrantium periculis. Cap. 1.
8 De Pupillorum, minorũ, & prodigorũ, bene gubernatorum, gratiarum actione. Cap. 1.

ELENCHVS ELEMENTARIVS

COMMENTARIORVM D. IODOCI DAmhouderij Brugenſis, Iuris Pontificij, & Cæſarei Doctoris inſignis, quondam Imperatori Carolo V. nunc uerò Philippo Regi à conſilijs, ac cōmiſſis in ſua inferioris Germaniæ Finantia, ſuper Pupillorum Patrocinio, nonnulla memoratu digna in eiſdem Commentarijs contenta uberrimè demonſtrans.

Prior numerus, folium: poſterior numerum ſub quo ponitur, continet.

A

ABSOLVTIO à iuramento nō eſt concedēnda temere. fo. 10. nu. 41

In Abſolutione à iuramento, an requiratur partis citatio. fol. 10. num. 44

Abſentis in præiudicium nihil debet fieri. f. 10. nu. 48

Abſolutio non debet fieri, niſi cauſa cognita. fol. 10. nu. 50

Abſolutio facta, non uocata parte, eſt nulla. f. 10. nu. 53

Abſolutio à iuramento eſt inefficax, ſi S. P. fuit obreptū in illius interpretatione. fol. 10. nu. 55

Abſolutio facta tutoribus, nō extenditur ad ea, quæ ſunt dolo geſta, aut ad reliqua. fol. 102. num. 38

Actus ualidus ex ſuperueniēti caſu non debet inualidari. fol. 6. nu. 24

Actio ſubſidiaria quæ appelletur? fol. 30. num. 24

Actus redditur nullus, ob ſolennitatum requiſitarū defectum. fo. 56. nu. 5

Actus cenſetur nullus, ſi non ſeruetᷓ ſolēnitas. f. eo. nu. 7

Actus ſemper & ante oīa debet ſubſiſtere ex perſona, alias corruit. fo. eo. nu. 42

Vbicunq; in aliquo Actu requiritur authoritas ac conſenſus, illis deficientibus, actus eſt nullus. f. eo. nu. 62

Requiſito aliquo ad eſſentiã, formam, ſiue ſubſtantiam Actus, requiſito deficiente corruit actus. f.eod.nu.63
Actus cenſetur nullus, ſolennitate requiſita, non ſeruata. fol.eod.nu.65
Actus quando peccat in forma, ſi non ualet, quod ago, ut ago, nec ualere debet, ut ualere poteſt. f.57.nu.74
In Actione tutelæ, à tempore moræ uſuræ currunt. f.74 nu.3.
In Actione bonæ fidei, ex defuncti delicto obligãtur in ſolidũ niſi, &c. f.74.nu.4
Actio protutelæ dr̃. fol.eod. nu.8
Actio protutelæ an etiam ſit bonæ fidei? fol.eod.nu.9
Actio tutelæ directa, ad repetendum id, quod tutor ſibi ſoluit competit. fol.eod. nu.11
Actio tutelæ directa, contra tutorem datur, qui pupilli repertorium non confecerit. fol.eod.nu 12
Actio tutelæ directa pupillo, cõtra tutorẽ, prædia aut alia pupilli bona, iudicis ſine decreto alienãtem cõpetit. fol.eod.nu.14
Actio tutelæ directa, ad dãni reparationẽ dat̃, qđ ex dolo, lata, & leui, nõ ex leuiſſima culpa tutoris competit. fol.eod.nu.27
Actio tutelæ, demum tutela finita oritur fo.eod.nu.30
Actio tutelæ directa, ubi dat̃ ad tutorem ſuſpectum remouendum, tum finitam ante tutelam oritur. fol. eod.nu.31.
Actio tutelæ directa, finitam ante tutelam competit, ſi tutor delictũ aliquod, propter qđ, bona eius ueniant confiſcanda, commiſit. fol. eod.nu.32
Actio contraria tutelæ tutori competit aduerſus pupillũ, ad ſumptus, tam in perſonã quam pupilli ſubſtantiam, expoſitos, repetendos. fol. eod.nu.33
Actio contraria tutelæ, ẽt nuncupat̃ bonę fidei.f.eo.n.34
Actio tutelæ contraria, tutori competit adſumptus utiliter, & neceſſario factos. f.eo.nu.35.
In actione tutelæ directa, quẽadmodũ ſpecialitatis nihil eſt, ita nec in contraria. fo. eod.nu.36
Actio tutelæ cõtraria, quo ad tutoris ſalariũ repetẽdũ necquaq̃ cõpetit. fol.e. nu.38
Qui Actum iniquum impugnat, is ratificationi non derogat. fol.141.nu.40

Adul-

Adultorum, qui euidenti fraude negotia gerunt, in eos extra ordinem animaduertendum eſt. fol.1.nu.12
Adminiſtratio ruſticorum imperitorum damnoſa conſpicitur fol.3.nu.5.
Aduocati ſeu patroni cauſarũ ad multas technas ſunt inſtructiſſimi fol.3.nu.14
Aduocati parum ſinceræ conſcientiæ eſſe præſumuntur fol.eod.nu.15
Aduocati quales eſſe debeãt. fol.eodem nu.16
Aduocati iuri debent ſtuduiſſe quinquennio fol.eod. nu.17
Aduocati & procuratoris munus, ſimul ab eodem exerceri nequeunt. fol. 4.n.18
De Aduocatis Ducis Caroli conſtitutio fol.eod.n.19
Aduocati quales admittantur in magno cõſilio fol.eod. nu.20
Aduocati quales admittantur Flãdriæ in cõſilio.fol.eod. nu.21
Aduocare & poſtulare in iure dicũtur eſſe paria. fol.eod. nu. 22
Adminiſtrator Domino inſidiari non debet, quia ad eius cuſtodiã datus eſt. f.58 nu.138
Adminiſtrationi alienæ ſeſe immiſcentes, ratiociniorũ reliquorumque reſtitutioni ſiunt obnoxij. fol.89. nu. 18
Adminiſtrator omnis ex mala, negligentiq́ue adminiſtratione obligat. fol.eod. nu.19
Adminiſtratores omnes obligantur fideliter & diligenter librum rationum conficere, rationem reddere, & reliqua ſoluere, idq; coram Iudice competent. fo.eod. nu.7.
Adultus ſi oblatam per tutorẽ rationem ſuſcipere renuat per iudicem ad audiẽdum compelli poteſt. fol.89. nu.26
Adminiſtrator non ſolum rationem reddere, uerumẽt paria facere debet. fol.101 nu.22
Adminiſtratorum omniũ una eſt honeſtatis regula, ut de alienis rebus rationes fideliter conſcribant, eaſdẽ exhibituri quoties opus erit. fol.402.nu.45
Adminiſtratores nec cito, nec temerè conueniendi.f.140 nu.2
Adoleſcentis pij eſt operam dare uirtutibus, & cauere à uitijs. fol.153.nu.1
Agri fertiles multo plura proferunt

ferunt,quàm prius accepe rant. fol. 1. nu. 14.
Alienatio quando prohibita eſt,fauore alienantis, tunc alienatio quæ fit delinquẽ do,non eſt prohibita. f. 44 nu. 23
Alienatio bonorum ad libero rum elocationem eſt prorſus neceſſaria. fol. 56 nu. 17
Alienatio utilis & neceſſaria non uř prohibita. fol. eod. nu. 18
non Alienat,qui ſuis, & inter cõiunctas perſonas cõfert. fol. eod. nu. 19
Alimentatio eſt iuris naturæ. fol. eodem nu. 26
Alimenta & dos, eodem iure cenſentur. fol. eod. nu. 27
Alienare prohibitus,alienare nequit in Eccleſiam. f. eo. nu. 34
in Alimentis nõ fit proprie alienatio. fol. eod. nu. 45
ab Alimentis ad dotem argumentũ robore caret, ubi diuerſo eſt rõ. fol. eod. nu. 46
Alienatio rerũ minoris, ſine decreto ĩ quibuſdã caſib. ꝑmittitur. fol. 74. nu. 25
In Alienatione bonorum pupilli,patriæ conſuetudo ad obſeruanda. fol. eod. nu. 26
Alimentatio alio curãdus eſt nobilis,& ciuis, alio ruſticus. fo. 116. nu. 13
Amor nullus, qui paternum in filios uincat amorẽ. f. 19 nu. 25
Amantes omnia audent, omniq; promittunt, ut uotorũ cõpotes fiant. f. 135. nu. 27
Appreciatio rerum mobiliũ pupilli ante ſuſceptionem adminiſtrationis facienda eſt. fol. 28. nu. 75
Appreciatores rerum pupillarium ac minorũ, debent eſſe(ut dicunt)iurati, atq; à Senatu ordinati. f. eo. n. 76
Appreciationis faciendæ cauſæ. fol. eod. nu. 77
Arbitrio nonnunquam locus eſt. fol. 36. nu. 12
Arbitrator ſi enormiter læſit, ꝓſumiť in dolo. f. 110. n. 25
in Arduis ſingula ſunt exprimenda,& ad ſuperiorẽ referenda. fol. 140. nu. 25
Auia an cõpelli poſſit ad tutelę curæve munus. f. 27. n. 16
Auia debitũ ex officio tutelæ curæve cõtractũ incarcerari poteſt. fol. eod. nu. 17
Auia nõ ut mulier, ſed tanquã parens conueniri poteſt,niſi,&c. fol. eod. nu. 18
Auia tutrix, uel curatrix ad Repertorij confectionem adſtringitur. fol. eod. nu. 20
In Auctionibus publicis bona addicuntur ultimo appre-

preciatori, & plus offerenti. fol.28.nu.79
authoritate legis fit interdictio. fol.44.nu.12
authentica minoris debitor. C. qui dare tuto. uel curato.poſſunt,non ſolum in tutore aut curatore adminiſtrante,ſed etiã in non adminiſtrante locum habet. fol.58.nu.139.
Authoris aiaduerſio. fol.93. nu.39.
Authoris opinio haud contẽnanda. fol.eo.nu.15.

B

BArtoli authoritatem in re dubia ſequi tutius eſt. fol.36.nu.14.
Bartoli laus. fol.eod.nu.15
Beneficio maximo, maxima quoq; referenda eſt gratia. fol.153.nu.11.
Bona patris cenſentur eſſe filiorum. fol.56.nu.23
Bonum fieri non ſufficit, niſi bene fiat. fol.eo.nu.67

C

CAutio idonea, qñ intelligat̃,remiſſiuè.f.29.n.6.
Cautio iuratoria, ſufficit in ſatiſdatione, iudicio ſiſto fol.eod.nu.7
Cautioni iuratoriæ nequaquã ſtatur in nonnullis caſibus remiſſiuè. fol.eod.nu.9.
Verbum cautio quando profertur à lege, ſiue ciuili, ſiue prætoria,ea dẽt intelligi cũ fideiuſſore.f.eo.nu.12
Calcifex & ſimilis, humilis cõditionis,habẽs 50. cẽſetur diues. fol.30.nu.46
caſus fortuitus non aſcribitur tutoribus, & curatoribus. fol.37.nu.39.
cauſa iuſta in conuentionali pœna excuſationem nõ tribuit. fol.58.nu.131
Cauſa ob quam pater proclamatur prodigus ſemper cõſideranda eſt. fol.56.n.20
caſus non exceptus, debet manere ſub regula. fol.eod. nu.40
cauillationibus, & captioſis ſubtilitatibus,plærumq;ueritatis inũbrãt f.58.n.141
calculi beneficio in erroribus renunciari nonnunquã conſueuit. fol.101.nu.18
canones damnum & intereſſe petere permittunt.fol. 125 nu. 55.
Quæcunque in una conueniũt cauſa,in uno quoq; conueniunt effectu. fol.eod. nu.65
cauſæ cognitio adhiberi non poteſt parte non uocata. fol.10.nu.52

Cauſa ciuilis ardua, criminali cauſæ æquiparanda. fol. 140. nu. 26
Ex cauſa quicquid conceditur id ſecundum eam regulari neceſſum eſt. f.e.n.29
Cauſa limitata, limitatum gignit effectum. fol. eo.42
Ceſſante cauſa, ceſſare debet effectus. fol.6. nu.28
Citatio eſt introducta de iure diuino. fol.45.nu.66
Clauſula derogatoria iuris uti, ſolius Principis eſt.fo. 56, nu.16
Quod conſuetudo, ſtatutũ aut lex requirit, id formæ eſſe præſumitur. f.6. nu.9
Quod conſuetudo, ſtatutũ, aut lex efflagitat, id prorſus implendum erit.fo.eo. nu. 13
Conſanguineum ſui prædeceſſoris facta ſcire pręſumitur. fol.eo.nu.22
Conſcientia optimus iudex & teſtis. fol.93.nu.29
Conſuetudo loci adobſeruãda ſtatuta. fol. 10.nu.3
Conſuetudo Brugenſium, atque aliarum Flandriæ ciuitatum de curatela mariti, & uxoris. fol.27.nu.35
Conſuetudo in his caſibus, in quibus lex non diſponit habet uim legis. fol.eod.nu. 36
Conſuetudo ſi de aliqua re non reperiatur, tum conſuetudinis ſimile ſeruabitur. fol.eod.nu.37
Conſuetudo urbis Romæ obſeruabitur, ſi ſimile nõ inueniatur. fol.eod.nu.38
Cõſuetudo inueterata pro lege ſeruãda eſt.fo.eo.n. 39
Conſuetudo eſt tacitus populi conſenſus, & uoluntas, rebus, & factis declarata f. eod.nu.42
Conſuetudo ubi eſt contra legẽ, uincit legẽ.f.eo.nu.43
Conſuetudo Flandrenſi, mater neque tutelam, neq; curatelam, ſed adminiſtrationem duntaxat habet. fol. eod.nu.44
Conſuetudo Flandriæ urbiũ circa uenditiones rerũ mobilium pupilli & minoris. fol.28 nu.78
Conſuetudines non eſt noſtrum extendere. fol.30. nu.61
Cõſuetudo patriæ pupilli uel adulti inſpicienda. fol.37 nu. 37
Contractus an & quando uno ex latere conſiſtere ſiue claudicare queant, remiſſiuè. fol.30.nu.44
Commiſſarii comitis Flandriæ, in renouatione Senatus omnia agunt cum ſufficiente

ficiente examinatione.fol. 44.nu.28
conſuetudo quæ non eſt cum ratione,& æquitate coniũ-ctaprorſus eſt inualidæ.fo. 45.nu.69
conſenſus curatorum in obligatione ꝓdigi, requiritur tanquã ſolennitas, quæ eſt de forma actus obligatorij prodigi. fol.56.nu.6
conſenſus curatorũ ẽ neceſſarius,ad efficaciam actionis prodigi. fol.eod.nu.8.
contractus uno ex latere conſtantes uocantur cõtractus claudicantes.fol.37.nu.44
contractus prodigi ſi inſignẽ patiatur læſionem, non tenet fol.56.nu.9
cõſuetudo ac uſus famigeratæ ciuitatis Brugenſis.fol. eo. nu.61
Qui cum alio contrahit, eſt, eſſe debet non ignarus con ditionis eius. fol. eodem nu.70.fol.58.nu.124
conſuetudo ciuitatis Brugenſis,circa contractus antenuptiales. fol.57.nu.73
Ad ueritatem copulatiuæ requiritur utramque partem eſſe ueram fol.eod.nu.90
contrahens, notitiam cum quo mercatur,habere præſumitur. fol.58.nu.129
confeſſio prodigi & quando ualeat,nec ne,remiſſiue. f. eod.nu.136
conſuetudines etiam arctant minores. fol.75.nu.63
conſanguineorum & proximorum pñtia,inducit præſumptionem quod abfuerit metus fol.93.nu. 36.
confeſſio poteſt diuidi in facto ſeu capitulo, ſeparato, ſiue facto,ex interuallo.fo. 109.nu.10
conſuetudo an ualeat,qua tutor,aut curator omniũ pupillorum,aut minorum bonis utatur,ut proprijs. fol. 117.nu.19
conſuetudo ſeu uſus quotidianus efficit licitũ, ꝙ alioqui foret illicitũ. fol.eo.nu.20
conſuetudo peccata foués nullo modo poteſt eſſe licita. fol.eod.nu.21
conſuetudo præbens exempla mali exempli nõ eſt licita. fol.eod.nu.22
conſuetudo quæ nunquam in ulla ſpecie fuit illicita,illicitum excuſare non poteſt. fol.eod.nu.23.
compenſatio lucri ceſſantis limitatur ad mercatores, & ad æquitatem,ſiue mediocritatem. fol.124.nu.24
compenſatio intereſſe certius decernitur abſque cum ſtipulatione,quàm cum ſtipula-

latione fol.eod.nu.25

Ob licitam Compenſationẽ intereſſe, non excuſantur edaces financiarij. fol.eo. nu.27

Compenſationẽ intereſſe ho neſtã leges decernunt. fo. eod.nu.32

Compenſatio intereſſe, ſine probabili ratione urgente uſura eſt dicenda.f.e.n.36

Conſuetudo iuriſdictionis, non extenditur ad ardua. fol.140.nu.24

crimen ſuum non debet quis commodis alienis palliare. fol.70.nu.19

curatelæ munera ſunt periculoſiſſima. fol.1.nu.1

curatelæ munus eſt perſonale. fol.eod.nu.2

curatelę munus mixtũ eſt cenſendum. fol.eod.nu.3

curatores non ſunt dandi qui minorẽ ſpoliant.f.eo.nu.5

curatores fidem integram, & ab omni lucro uacuam præſtare debent. fol.eo.nu.6

curæ munus aſſumentes dilapidandi gratia, fures cẽſendi ſunt. fol.eod.nu.7

curator cum minoris iactura, diteſcere prohibetur. fol. eod.nu.8

Experimentũ, quo dinoſcitur, an quiſpiã deprædandi animo curatelã in ſe fuſceperit. fol.1.nu.15

curæ munus appetẽs inſanus habendus. fol.eo.nu.17

curæ ex munere nullum commodũ oriri pōt. f.eo.n.18

curatelæ adminiſtratio perpetuò periculoſa. fo.eo.n.19

curæ ſarcinam ſuſcipere quis cogit inuitus. fo.eo.nu.22

Ad curatelæ officium aſſumendi uiri gnari graues, & periti. fol.2.nu.2

Ad curatelæ officium admittitur ruſticus, licet illiteratus modo ſagax. fol.eod. nume.3.

curatores iuſiurandum præbere obligantur. fo.eo.nu.8

curatorem rectũ nihil decet, quã bonorum minoris augmentationi quàm maximẽ ſtudere. fo.eo.nu.10

curatorum gubernacula ſunt tutiſſima, q̃ iuſtitiæ æquilibrio nituntur. fol.eodem nume.11.

curatores in adulterinos expoſtulatio. fo.eod.nu.12

curatorum adulterinorũ praxis damnata.fol.eo.nu.13

curatores ad omnium rerum minorum repertorium cõficiendum adſtringuntur. fol.3.nu.23

curatores repertoriũ non conficientes in ſuſpicionẽ furti rerum minorum incidunt.

dunt. fol.6.nu.15
curator dolo quicquam repertorio inſerere omittẽs hæreditarijs creditoribus in ſolidũ cenſetur obligatus. fol.eod.nu.16
curatores an cõficiendo in Repertorio neceſſario creditores omnes conuocare obligentur? fol.9.nu.23
curæ munus multis res eſt, ad modum amabilis, & plauſibilis. fol.29.nu.3
Ne curatorum adminiſtratio adultis cedat in perniciem, prouidendum. fol. eod.nu.4
curatores teſtamentarii, ab onere ſatiſdationis eximũtur. fol.eod.nu.15
curatores codicillarii, ab onere ſatiſdandi eximuntur. fol.29.nu.18
curatores quos Prætor cõſtituit, ob inquiſitionem à ſatiſdatione excuſantur. fol. eod.nu. 19
curatores reliqui niſi ſatiſdederint, quicquid minorũ nomine egerint, irritũ eſt. fol.eod.nu.20
curatores quãta habeãt oportet priuſquam idonei & ſoluendo cenſeantur? fol.30 nume.25
curator ad hoc ut dicatur idoneus, quanta habeat oportet? fol.eod.nu.29
curator idoneus in ciuitate ſi non reperiatur, an adultus inidoneo gubernandus ſit? fol.eod.nu.55
curatores quid & quomodo iurent. fol.36.nu.1
Curator quando excuſatur. fol.eod.nu.13
curatoribus ex eorum officio ſollicitos eſſe congruit, circa omnes, & ſingulas minõrum facultates, & adminiſtrationes eorundem. fol. eod.nu.16
Curator ratione ſiniſtræ adminiſtrationis, doli, latæ, & leuis culpæ cenſetur. fol. eod.nu.18
curator latæ duntaxat culpæ obnoxius cenſetur, in duobus caſibus. fo.eod.nu.19
curatores rei cenſetur, ſi non faciant, quod muneris ratione efficere obligantur. fol.eod.nu.22
curatorũ hæredes ex lata culpa ſolum conueniuntur. fol.eod.nu.23
curatoris munus, non uoluntarium ſed neceſſarium eſt. fol.eod.nu.27
curatoris munus, neceſſarium duplici ratione dicitur. fol.eod.nu.28
curator ratione muneris quo fungit, rerũ adulti fructns tem-

tempore periturus diſtrahere obligatur. fol.37.nu. 35
Curator debitores minorum exigere aſtringitur, loco & tēpore congruis, alias damnum ex ceſſatione proueniens reſarcire tenetur. fo. eod.nu.38
Curæ munere finito, curator extunc periculo eximitur. fol.eod.nu.40
Curatores frequenter dantur bonorū diſſipatoribus. fol. 57.nu.108
Curator, ab alicuius actionis ceſſionem ſuſcipere poſſit, contra minorem? Et ſi illā perceperit, an illa uti poſſit? fol.58.nu.137
Curator nō poteſt cōtra adultum, etiam ſi uelit eam officio finito exercere, ceſſionem recipere. fo.eo.n.144
Curator tantam diligentiam adulti in rebus, quantā in propriis adhibere proculdubio debet. fol.eo.n.145
Curatori nō licet fundos, redditus, id genusq; alia, clā, malaq; fide, maxime ſiue concuratoris anthoritate paruo pretio comparare. fol.eod.nu.146
Curatorum munus eſt, minorē bonis moribus inſtituere, præceptoribus mercedes conſtituere, alimenta miniſtris præſtare. fol. 75.nu.39
Curator, quando rem adulti emere poſſit? fo.eo.nu.43
Curator cui non eſt decreta adminiſtratio, ut extraneus rē minoris emere nō prohibetur. fol.eo.nu.45
Curator ſi quid minoris ex pecunia emat, res hoc pacto empta, cuius efficitur, an curatoris emētis, an minoris. fol.eod.no.60
Curatores, duplici ratione, ad ratiocinia adſtringunt. fol.88.nu.17
paris Culpæ ſunt, nō gerere, aut alteri male gerenti cōmittere. fol.89.nu.31
curatorum multorum ſupina ſimplicitas, qui ſe teneri non putant, quod omni adminiſtratione caruerint. f. eod.nu.32
Curatorum prudentū eſt, ad adulti negotia uigilāter intendere, alioqui à curæ periculo minimè liberantur. fol.eod.nu.33
Curator ſi debitor in pecunia nō reperiatur, nunquid ſaltem obligatur, rationū codices oſtēdere, dominūq; inſtruere. fol.93.nu.5
Curatelæ quæ ſint accidentalia. fol. 116.nu.1.

Cura-

curatelæ munus conuenit eſſe gratuitum.fol.eo.nu.2.
de curatelæ natura eſt,mercedem non accipere. fol. eod.nu.3
curatelæ officiũ onus eſt, nõ libertas fol.eod.nu.7
curatores egeni bonis minoris diuitis ali poſſunt. fol. eod.nu.9.
curator,an ex adulti bonis alimẽtari debeat? f. 117.n.14
curator, an poſſit inhabitare domum,aut fundum minoris gratis? fol.eo.nu.17
cutatores ſalarij ſunt incapaces, niſi iudicis acceſſerit authoritas. fol.eo.nu.18
curatores pauperes,modo ꝓbi,& fideles,reijci,non debent. fol.eod.nu.24
curator an tempore morbi debeat habere ſalarium. fol. eod..nu.26
cnrator per totum morbũ ſuo debet gaudere ſalario, ut heriles famuli f.eo.nu.27
an curator ſtipendiarius ante annum moriens, recipere poſſit ſalarium totius anni, an pro rata temporis? fol.eod.nu.28
curatoribus morientibus totius anni ſalariũ debetur. fol.eod.nu.29
curatoribus nõn permittitur conſtituere receptorẽ ſumptibus & periculis minorum. fol.eo.nu.40
curatoribus licet receptores conſtituere, cum propriis ſumptibus,& periculis. fo. eod.nu.44
curator per iudicem ad rationem reddendam cogẽdus eſt fol.134.nu.1
curatoris bona quãlibet multa pro adminiſtratione manent obligata.fo.eod.nu.3
curator poterit ſuarum rationum, ac omnium adminiſtrationum,necnõ inde dependentium liberationem exigere, quam ſi dare neglexerit, ius & fas eſt huiuſmodi per iudicem cogere. fol.eod.nu.4

D

DAtio tutoris uel curatoris eſt nulla, ſi cauſa ex quã dati ſunt, non ſubſiſtat fol.44.nu.25
Damnũ duplex,aut ante, aut poſt moram accidit. fol. 124.nu.11
Qui Damni cauſam,aut dãnum etiã ex leuiſſima culpa præbet, is illud compenſare debet. fol.eo.nu.13
Qui ſuum exoluit Debitũ, bona ſuã amplificat, nõ diminuit. fol.56.nu.14

Defe-

Defectus ſolennitatis, teſtamentum inter liberos non uitiat diſpenſatiue. fol.eo. nu.36
Deus eſt remunerator aduerbiorum non nominum. fo. eod.nu.68.
Debitum principale ſi nõ ualet, nec etiam ualet conſtitutum. fol.57.nu.75
Delictum quotieſcunque eſſe deſijt, deſijt & pœna. fol. eod.nu.88.
Decretum iudicis facit licitũ, quod per ſe erat illicitum. fol.141.nu.52
Dicta memoratu digna, Eccleſiaſt.33. fol.75.nu.47
poſt Diuiſionem tutelæ factã, liberum eſt adulto ad rationem, & ad damni reparationem, compellere, quem ipſe uolet. fol.89.nu.30
Diſpoſitio generalis, non extenditur ad ardua, niſi ſpecialiter exprimantur. fol. 140.nu.23.& 28
Dignum expreſſione ſpeciali pro neglecto habendum.f. eod.nu.27.
Dominum transfertur in legatis, & fideicommiſſ. ſine traditione. fol.9. numero.10.
Dolus & fraus nemini patrocinari debent. fol.10. nume. 37
Donare eſt perdere. fol.28. nu.57
Quis Diues ex uulgi opinione habetur, quod allegari, & libello inſeri ſic debet.f. 30.nu.46.& 49
Dolus & culpa hæredis in perſona purgari poſſunt. fol. 36.nu.24
Dos ſi fuerit promiſſa, & non ſoluta, maritus uxorem alere non tenetur, nec maritali affectu proſequi.fol. 56. nu.47
Dotare filiam pater etiam inuitus cogi poteſt. fol.eod. nu.48
pro Dote indubio ſemper eſt iudicandum. fol.eod.nume.49
Dotando pater dicitur ſoluere debitum naturæ.fol. eo. nu.50
Dos eſt ſequela matrimonij, fol.eod.nu.53
Dotare eſt neceſſitatis, legare uerò, eſt meræ uoluntatis. fol.eod.nu.55
Dotis cauſa fauorabilior, quã alimentorum, uel etiam pia cauſa. folio eod. nu.56
Dotatas eſſe mulieres & uirgines, Reipub.intereſt.fol. eod.nu.57
Dos & alimenta æquiparãtur fol.57.nu.82

Doctrina optima Godſcalci. fol.93.nu.28
A Doloſe ſiue frauduléter gerẽdis abſoluere teſtator nequit, neque per uiam directam, neq; indirectam fol.102.nu.33
Dolus futurus remitti non poteſt. fol.eod.nu.41
Doctrina Bartoli.f.110.n.29
Doli commiſſi diſtinctio. fol.140.nu.10
Doli percipiendi in repertorio modus.f 6.n.21. & 23
Dolus remiſſus uidetur, qui cõmittitur ab eo, cui nihil ex dolo adeſt.fo. 140.n. 11
Dolus nõ eſt remiſſus, qui cõmittitur ab eo cui aliquid ex dolo accedit commodi. fol.eod.nu. 12
Dolus pſumitur ex omiſſione actus qui fieri debuit nec factus fuit. fol.6.nu. 19
Dolus præſumitur, quando pupilli pecunia ad lucrum non expenditur. fol.140 nume. 13
Dolus remiſſus per tranſactionem, aut liberationem purgatur. fol.eod.nu.16
Dolus cum cauſa permanente, ſcilicet, cum lucro doli per liberationem purgari non poteſt.fo.eo.nu.17

E

Edicti publici, ſeu proclamationis forma, Brugis, hac alijs in Flandriæ locis, in prodigo adobſeruata. fol.57.nu.109
Edicta publica non debẽt ſingulorum auribus inculcari. fol.58.nu.123
Aeditio rationis reddendæ, qua actione petatur. fol. 102.nume.44
Electioni ac gratificationi nõ nunquã locus eſt.f.36.n.11
Emptor uel uenditor non ponat ſe in tuto de lucro uel ſemper uel ut in pluribus. fol.93.nu.26
Ex Enormitate facti prauum animi conſilium præſumitur. fol.110.nu.23
Epiſcopus non debet eſſe author periurii.fo.10.nu.42
Epiſcopus non poteſt abſoluere, cauſa non exiſtente. fol.eod.nu.51
Error calculi, ueritati nullum aufert præiudicium. fol. 101.nu.17
Error calculi ſolum debẽt detegi intra triginti annorũ ſpatium. fol.eod.nu.20.
Error calculi ſiue facultati re uidendæ rationis, quemadmodum alijs facultatibus, triginta annorũ ſpacio

præ-

præſcribitur. fol.eo.n.21
Errores tres inſignes p quietantiam generalem fraudulenter commiſſi. fol. 135. nu.29.
Si Errores per tranſactionẽ non eſſent ſopiti, quid faciendum? fol.140.nu.1
Aeſtimatio intereſſe lucri ceſſantis unde petenda? fo. 124.nu.21
Expenſæ quæ ortæ ſunt, ex ſcienter calumnioſa inſtituta actione, pupillis uel adultis in reddenda ratione computari nequeunt. fol.37.nu.54
Exceptio Macedoniani, licet in foro ciuili habeat locũ nequaquam tamen in foro conſcientiæ. f.58.nu. 126
Extraneus cum prodigo contrahens, nõ excuſatur propter ſtatutum præallegatũ. fol. eod.nu. 130
Expenſę modicæ uel magnæ quæ dicendæ ſint ex rei, actus, & perſonæ qualitate cenſendæ ſunt.fol.110. numero 20
De Expenſis minutis tutoris, aut curatoris ſcripturæ ſtãdum eſt. fol.eod.nu.22

F

FAcilitas conueniendi ex quo attendat̃.f.30.nu.31
Fauor pupilli, minoriſve.fol. 37.nu.45
Fauor ampliandus, nõ reſtringendus. fol.eo.nu.46
Aliquid non facere, & aliquid facere, non tamen debito modo, paria ſunt.fol. 56.num.59
Non facere, & facere, ſed malè & perperam, paria ſunt. fod.eo.nu.60
Fac ſemper alteri, ſicut tibi uelles fieri.fol.93.nu.30
Qui non facit id, ad qđ ſcit, uel ſcire debet ſe obligatũ ex officij, ſiue publici, ſiue priuati ratione, eo ipſo in dolo eſſe præſumitur.fol. 101.nu.9
non uacat à falſitatis ſuſpicione, qui diceret ſimpliciter, & ſine ſpecificatione ſtandum eſſe iuramento. fol. 110. nu. 26.
Fœmina ut mater aut auia, tutrix eſſe poteſt conſuetudine Ducatus Burgundiæ. fol.28.nu.65
Feudalia bona alienari nequeunt, niſi ſolẽnitates ad hoc requiſitæ ſeruentur. fol.56.nu.11
Filius defuncti ſui prædeceſſoris facta ſcire præſumitur. fol.6. nu. 22
Filius patris non matris familiam ſequitur.fol.19.nu.9

Fideiuſſor iudicialis oportet ex duobus idoneus ſit.fol. 30. nu.27
Fideiuſſor idoneus facultatibus quis dicatur? f.eo.n.28
Fideiuſſor abundans diuitiis, rixoſus tamen, an dicatur idoneus? fol.eod.nu.32
Fideiuſſores eiuſmodi, nonnunquam ſufficere, cuiuſmodi dari poſſunt. fol.eo. nu. 34
Fideiuſſor de iudicio ſiſti an duret in cauſa appellationis. fol.eod.nu.65
Fideiuſſor an remaneat obligatus pro rogato termino à creditore? fol.eod. numero.66
Filia obligatur patrem alimẽtare ſi egeat.fol.56.nu.22
Filius dicitur poſſidere poſſidente patre. fol.eo.nu.24
Filius nequit paciſci de bonis patris, patriæ uiuente. fol.eo.nu.44
Filia ſine patris conſenſu matrimonium contrahens facit ei iniuriam.fo.57.n.78
Filia poſtquam ſeipſam maritauit, iudicis officium ceſſat. fol.eod.nu.81
Filia ſi etiam nubat indigno, non poteſt ei pater dotem denegare, quum nõ ſit ſufficiens exhęredationis cauſa, etſi eo caſu minor dos conſtitui poſſit. fol.eo.nu. 49
Filia ex quib. cauſis poſſit exhæredari, ex eiſdem poſſint ei alimenta & dos denegari. fol.eo.nu. 92
Filia patri non facit iniuriã, quæ canonica utitur permiſſione.fol.eo.nu. 99
Filia quæ in corpus ſuum peccauit, ſi in uita patris, ante ultimũ conditum elogiũ, pœniteat, & ſe humiliat exhæredari nequit. fo.eo. nu. 101
Filia, quando aliundè habet, unde ſe alat, nequit petere à patre alimenta, filia tamen diues quæ habet aliundè quo ſe poſſet dotare, eſt nihilominus à patre dotanda. fol.eo. nu.102
Filiofamilias pecuniam mutuans mutuum non recipit S.C.Macedoniano refragante. fol.58.nu.125
Filius an faciendo pacem de morte patris, hoc ipſo patris hæreditatem adire cẽſeatur. fol.76.nu. 76
Filius patrem de morte patris, accepta pecunia, an p hoc adire hæreditatem uideatur? fol.eo.nu.77
Fideicommiſſarius & tutor æquiparantur.fol.210.nu. 38

Finan-

Financia eſt honeſtæ negociationis & Reipub.pernicies fol.124.nu.28
Financiarum incommoda. fol.eod.nu.30
Forma eſt quæ legi, ſtatuto, aut conſuetudini, dat eſſe. fol.6.nu.12
pro forma quando aliquid requirit, debet forma ſpecificè impleri. fo.30.nu.39
Forenſis cum prodigo contrahens, non excuſatur propter ſtatutum præallegatũ. fol.58.nu.130
Forum iudiciale de occultis, id eſt, hominum intentione, nõ iudicat.fol.125.nu.60
Fraus & dolus nemini patrocinari debent.fo.10.nu.37
Fraudem qui commiſit in integrum reſtitui non poteſt. fol.eod.nu.40
Frater ſororem alere obligatur. fol.28.nu.55
Fructus tempore perituri(uulgo)appellantur fructus,qui ſeruando ſeruari nequeũt. fol.37.nu.36
Frater qui adminiſtrauit rationem quoq; reddere debet. fol.89.nu.20
Furioſo quemadmodum ſubſtitui poteſt,ita etiam prodigo. fol.45.nu.58
Furioſi ad prodigum æquiparatio procedit, quãtum ad hoc ne prodigus faciat deteriorem eius conditionẽ. fol.45.num.62
Furioſus & prodigus æquiparantur in iure.fol.56.nu.3
Furioſus & prodigus a iudicio arcentur,ut nec agere, nec conueniri poſſint. fol.eod. num.4

G

GRatificationi,ac electioni nonnunquam locus eſt. fol.36.nu.11
Gratitudine nullum officium maius. fol.154.num.10
Gubernationem perſonarum ac aliarum rerum qui receperunt,tutelæ munus inuiti ſuſcipere coguntur. fol. 19.num.15

H

HAbilitas perſonæ ante omnia quærenda eſt. fol.56.num.28
Hæreditarias res celans, falcidiæ beneficium amittit.fo. 1.num.16
Hæres repertorium non conficiens,in ſuſpicionem furti rerum hæreditariarum incidit. fol.6.nu.14
Hæredem quonam pacto cõſtabit,

ſtabit, fraudulenter cõſcribendo in repertorio quicquam ſubticuiſſe. fol. eod.nu.17

Hæres ante repertorij confectionem obligatur cõuocare creditores omnes, quorum intereſt. fo.19.nu.2

cõtra adminiſtratoris cuiuſcunque Hæredem ſicut cõtra adminiſtratorem, actio intentari poteſt. fol. 88.nu.22

qui uerus ſit Honor, qui à pupillis tutoribus impenditur. fol.19.nu.9

I

IDoneus electus ſatiſdatione non oneratur. fol. 28.nu.68

Idoneę cauere intelligitur cũ fideiuſſoribus uel pignoribus. fol.1.nu.11

Idoneus manifeſtè facultatibus, ad nullam ſatiſdationẽ tenetur. fol.30.nu.37

Idoneus manifeſtè, an teneatur ſatiſdare ex forma legis uel ſtatuti? fol.eod. nume.38

Idoneus manifeſtè fideiuſſorem dare minimè obligatur. fol.eod.nu.41

Ignorantia nõ habet locum, neque præſumitur in eo, quod publicè agitur. fol. 56.nu.71

Ignorantia ſtupida non abet locum ad intereſſe non reſarciendum non excuſat. fol.125.nu.62

Ignorantia nihil operatur in facto alieno. fol.140. nume.33

Impenſæ omnes (modo ſint notabiles) probari, ac uerificari debent.fol.109.n.15

Impenſæ leues, etiam iuramento probantur. fol. eod.nume.16

Impenſæ paruæ ſiue minutæ, quæ dicantur? fol.eod. nume.17

Impenſæ minutæ in rationibus ſpecificentur, cui quã ob cauſam, & quantum ſingulariter datæ ſint. fol. 110.nu.21

Impenſæ minutæ, & ſpecificatæ, dummodo ſint tolerabiles, & ueriſimiles probandæ ſunt, ſin tales non exiſtant, etiã probatæ redduntur non probandæ. fol.eod.nume.27

ſi de Impenſarum quantitate liquido, & minutatim non appareat, non ob id talis impenſarum articulus reijcitur, ſed ſatis erit, ſi probet, quod in ea re bonus paterfamilias, tantum expen-

expendiſſet, uel fiet æſtimatio per duos in tali opere peritos. fol.eod. nu. 31
Ingratitudine nullum tetrius uitium. fol.1.nu.13
Inuentarium nequaquam conficiendum, cum plus ſumptus ex eo, quàm utilitatis excreſceret. f.3.nu.27
ad Inueſtituram petendã Dominus nequit unus anni & diei terminum diminuere. fol.9.nu.11
Inuentarium eſt caput rationis reddendæ. f.10.nu.16
Inuẽtaria quare principaliter introducta ſint.f.eo.nu.17
Inuentaria fruſtra fiunt, ubi ratio non redditur. fol.10 nu.18
Inuentarij remiſſio, quando eſt ualida. fol.eod.nu.19
Inuentarij remiſſio, à teſtatore facta, quando ſit inualida. fol.eod.nu.21
Inuentaria conſuetudo Brugẽſium exhibet etiam coram Notario an Scriba iurato. fol.eod.nu.34
Inuentaria nonnunquam falſa, ſubdola & illuſoria. fol. eod.nu.35
in Inuentario qui dolo uſus eſt in Integrum reſtitui nõ poteſt fol.eod.nu.36
in Integrum reſtitui non poteſt, qui fraudem commiſit, niſi abſolutionem prius, ab Epiſcopo impetret. fol. eod.nu.40
Aduerſus Ingerẽtes ſe, ut creẽt tutores, aut curatores, adulterina militat ſuſpicio. fol.36.nu.30.
Iniuria remittitur uocatione ad cœnam. fol.57.nu.100
Inuentarium non faciẽs eo ipſo de dolo conuincitur, & propter dolum, ac ꝓbationis difficultatem ad omne detrimentum obligatur. f. 101.nu.10.
qui nullum penitus Inuentarium, aut Rationum librum confecit, & qui obſcurum libellum ædit, ita ut ex eo de rerum quidditate, ac ualore, aut de redditus, & impenſę quantitate, non clare appareat, pariter in dolo ac detrimento eſſe cenſentur. fol.eo.nu. 12
Intereſſe, quid propriè dicatur? fol.124.nu.1
Intereſſe eſt triplex. fol.eod. nu.2
Intereſſe commune quid ſit? f.eod.nu. 3.
Intereſſe ſpeciale, ſeu ſingulare quid ſit? fol.eod.nu.4
Intereſſe conuentum.fo.eod. nu.5
Intereſſe conuentum nihil aliud eſt, quàm uſurarum pallia-

palliatio. fol.eod.nu.6
Intereſſe reſtitutionem cauſidici (loco uſuræ) inuenerunt. fol.eod.nu.8
Intereſſe aut propter damnũ emergens, aut propter lucrum ceſſans oritur.fol.eo. nu.9
de Intereſſe exemplum, quod euenit propter damnũ aut moram. fol.eod.nu.10
Intereſſe lucri ceſſantis tantũ mercatoribus permittitur. fol.eod.nu.15
quando Intereſſe lucri ceſſantis per Iudicem permittitur aliis perſonis. fol.eod. nu.16
Intereſſe quid ſit, ſecundum Bartolum. fol.eo.nu.19
Intereſſe uerum, etiam ante moram peti poteſt.fol.eo. nu.31.
Intereſſe commune & æquũ in quouis contractu compẽſandum. fol.eod.nu.33
Intereſſe ſoluere non eſt uſura,ſed debiti uera ſolutio. fol.eod.nu.34
quanti Intereſt ob probabilem cauſam ſtipulari licet ante moram lucri ceſſantis ſed cum moderamine. fol. eod.nu.35
qui intereſſe petit,nihil ultra ſortem petit. f.125.nu.56
Intereſſe uerum aut probabile eſt licitum, & repeti poteſt. fol.eod.nu.61.
Induciarum poſt tempus, non inchoatur nouum bellum, ſed continuatur prius. fol. 141.nu.43
Interdictum ad tempus, poſt hoc tempus reaſſumitur, non recenter inchoatur. f. eod.nu.44
Iniuria ut fit aut fraude. fol. 149.nu.13
in Ingratos Athenienſibus cõpetebat actio referẽdæ gratiæ. fol. 3.n.153
Ingratitudinis deteſtandæ authoritates fol.eod.nu.4
Iudicum officium quod ſit à morte parentum præcipuũ. fol.3.nu.1
Iudex quando teſtatoris imperata non ſeruans teſtatoris tamen uoluntati non aduerſatur. fol.9.nu.15
in Iudicio quaſi contrahitur. fol.10.nu.46
Iuramentum obligatoriũ nõ debet reuocari, niſi uocata parte. fol.eod.nu.47
Iuramentum multa operatur. fol.eod.nu.49
Iudicis authoritas, permiſſio ſiue decretum efficit licitum quod alias foret illicitum. fol.28.nu.64
Iudicis authoritas, ſiue decretum cuilibet iuſtam præbet

excuſationis cauſam. fol. eod.nu.60
Iudex quicquid fecit rectè feciſſe præſumitur. fol. eod.nu.61
Iudicis authoritas,permiſſio, ſiue decretũ,à pœna,mulcta, ſeu damno excuſat. fol.eod.nu.63
Iudex quid debeat conſiderare. fol.30.nu.33
Iuramentum ut aut metu præſtitum in contractu eũ non ualidat. fol.37.nu.49
Iura quæcunque & denunciatio Euangelica, præter pacem deſiderant nihil. fol. eod.nu.59
Iudex ſi interdicat alicui tanquam prodigo adminiſtrationem, qui in ueritate nõ eſt prodigus, talis interdictio indiſtinctè non ualet. fol.44.nu.24
Iuramentum interdicti nõ ualet,nec tenet. fo.eo.nu.30
Iuramentũ debet habere tres comites. fol.eod.nu.31
Iurans ſuper contractu prohibito, iurat obſeruare quod eſt peccatum mortale. fol. eod.nu.34
Iuramentum prohibiti contrahere non ualidat contractum. fol.eod.nu.43
Iure quum quid non reperitur cautum,remaret ſub re gula. fol.56.nu.29
Idem ius in acceſſoriis, quod in principali eſt. fol. eod.nume.54
in Iudicando à cõmuni Doctorum opinione, nequaquam eſt recedendum. fol.57.nu.105
in Iudicando non eſt ab opinione gloſſæ, habente poſt ſe unum famoſum Doctorem, reddendum. fol. eod.nu.106
Iuſta cauſa in conuentionali pœna,minimè excuſationẽ tribuit. fol.eod.nu 131
Ius præſumit & fingit contra tutorẽ, aut curatorẽ actionis ceſſionem ſuſcipientem aduerſus pupillum,uel adultum, conrra quam in contrarium probatio nequaquam admittitur. fol. eod.nu.143
Iuramentum in litem affectionis pupillo defertur. fol.74.nu.13
Iudex pœnam à iure ſtatutã alterare,aut in aliam commutare nequit. fol. 75.nume.53
Iudex nequaquam debet eſſe dementior lege. fol. eod.nu.54
Iudices ratione caſuum emergentium,licitè leges tranſgrediuntur. fol.eod. nume.

nume.55
Iura intacta ſeruari melius eſt, quàm poſt cauſam uulneratam remedium quærere. fol.eo.nu.64
Iudex aſſeſſoribus, quos habet de publico adhibitis iudicando nō facit litem ſuā fol.93.nu.37
Iuſſus Iudicis uel Senatus authoritas excuſat, & facit licitum, quod alias foret illicitum. fol.eod.nu.38
Iuratur in litem contra non conficientem, aut non exhibentem librum rationū. fol.101.nu.7
Ius publicum nemo remittere poteſt. fol. 102 nume.39
Iudicis eſt non minus rerum circunſtantias, quàm leges obſeruare. fol.117 nume.48

L

Lapidis precioſi datione, an ab onere ſatiſdandi excuſetur quis. fol. 30.nume.56
Lex ubi non diſtinguit, nec nobis diſtinguendum erit. fol.27.nu.34
formalia Legis ſemper ſeruanda. fol.6.nu.8
quod Lex, ſtatutum, aut conſuetudo efflagitat, id prorſus implendum erit, quod lex, conſuetudo, aut ſtatutum requirit, id forme eſſe præſumitur. fol.eod. nume.9
quādo ſolennia Legis omittuntur omnis actus ſequēs corruit. fol.eod. nume.10
Lex ſupplet, quod homines omittunt. fol.9 nume.9
Legis factum Iudex ex ſui capitis æquitate reuocare nō poteſt. fol.eod.nu.13
Lex generaliter loquens, generaliter intelligi debet. fol.27.nu.33
Lex, ubi non diſtinguit, nos diſtinguere non debemus. fol.1.nu.9
Lex, & cōſuetudo ex eodem fonte procedunt. fol. 27.nu.40.
Lex, ab expreſſa & ſcripta populi uoluntati procedit. fol.eod.nu.41
Lex, licet requirat tutorem legitimum ſatiſdari, ſi honeſta tamen ſit perſona, & ſubſtantia modica, remittitur ei ſatiſdatio, maximè ubi concurrit pupilli fauor. fol.30.nu.43

Leges non eſt noſtrum exten dere. fol.eod.nu.91

Leuis culpæ ratio, his caſibus minime redditur. fol.36. nume.20.

Lex quoties prohibet aliquẽ contrahere,uel aliquid facere,ille hoc faciẽdo, & ſuper hoc iurãdo, nõ obligatur. fol.44.nu.38

Legare eſt meræ uoluntatis, dotare uerò neceſſitatis. fol.56.nu.55

quæ Lege permittente fiũt, pœnam nõ merentur. fol. 57.nu.86

qui à Lege humana excuſatur,non peccat,niſi ſit legi diuinę cõtraria.f.eo.n.117

Lex,& conſuetudo patriæ ſeruanda ſunt. fol.117.nu.31

Legatum ad dolũ euenturũ, nihil operari poteſt. fol. 41.nu.46

Lex requirit, ut tutores parẽtũ affectus iduãt.f.153.n.8

Liberatio quãdo relinquitur ab adminiſtratione futura ſimpliciter,non porrigitur ad dolo geſta, etiam ſi hoc eſſet expreſſum. fol. 102.nu.40

is cui Liberatio rationũ red dẽdarum præallegata eſt, nec rationẽ ponere nec ꝓbare tenetur.fo.110.nu.36

Liberatio: Quietatio, Apocha,ſiue Quietantia hac in materia ſatis inter ſe cõueniunt. fol.134.nu.5

Liberationes nonnunquã generales,& aliquãdo ſpeciales ſunt. fol.eod.nu.6

Liberationes generales, nemo facere cogitur, ſed bene ſpeciales. fol.eod.nu.7

Liberationes generales ſunt captioſæ,deceptoriæ, milleq; periculis,ac difficultatibus ſubiectæ. fo.eo.nu.8

Liberatio generalis,& abſolutio,appellanda eſt liberalitas captioſa. fol.eo.nu.9

circa Liberationes generales conſilium Authoris. fol.eod.nu.10.

Liberatio generalis, quomodo tuto fieri poſſit. fol. eod. nu.11.

Liberationis forma eſt, ut cognita, & incognita, cogitata, & incogitata cõprehendat. fo.eod.nu.12

Liberatio generalis etiam ad iura, quæ liberanr ſibi cõpetere ignorat, extẽditur. fol.eod.nu.13

Liberatio incognita nõ comprehendit, quando ignorantia eſt in genere, & in ſpecie, ſed quando eſt in ſpecie, & non in genere, tunc ſufficit illis ſciẽtia generalis. fol.eod.nu.14

Liberatio ſeu abſolutio, ſicut non ad ignorata, ita nec ad dubitata extenditur. folio eod. nu. 17
Liberationibus ac abſolutionibus generalibus, facillimè multi circumueniũtur. fol. 135. nu. 18
In Liberatione generali, obſeruanda eſt utrinque perſonarum qualitas. fol. eod. nu. 21
ꝑ quos & quales Liberationes generales fieri curent adminiſtratores fraudulenti. fol. eod. nu. 23
Liberationes generales à Iudice diligenter ſunt expendendæ. fol. eod. nu. 24
Liberationis, ac Quietantiæ fraudulente formalia. fol. eod. nu. 28
Liberatio per dolum extorta, iniqua eſt, & non ſeruãda. fol. 140. nu. 3
Liberatio eſt inualida, ſi conſtet de aſſeueratione falſi, aut retentione boni. fol. eod. nu. 4
Liberatio eſt inualida, ſi conſtet de reliquorum retẽtione. fol. eod. nu. 5
Liberatio eſt inualida, ſi conſtet, quod tutor pecuniam pupilli in proprium uſum conuertit. fol. eod. nu. 6.
Liberatio doloſe extorta, actione de dolo, aut per exceptionem reſcindi poteſt. fol. eod. nu. 34
Liberatio doloſa per conditionem ſiue cauſa excipitur. fol. eod. nu. 35
Liberatio cũ promiſſione & rato, non extenditur ad doloſè adminiſtrata. fol. eod. nu. 36
Liberatio ad tempus facta, nõ ſortitur effectum poſt tempus. fol. eod. nu. 41
Licentia ſuſpenſa tempus, finito eo tempore, cõtinuatur, non renouatur. folio 141. nu. 45
Liberatio in plena forma nõ extenditur ad bona pupilli quæ ſuperſunt. folio eod. nu. 47
Locuples quis dicatur? fol. 30 nu. 26
Luxuria ſuperſtitis coniugis, defuncti mariti memoriam denigrat. fol. 27. nume. 13
Lucrum pecuniæ pupillaris, uocatur intereſſe, non uſura. fol. 125 nu. 69
Luxus & prodigalitas mulierum taxatur. fol. 45. nu. 72

M

MAter an tutrix eſſe queat? fol. 26. nu. 3

Mater & ſi à filij hæreditate ſtatuto municipali excluditur, nequaquam tamen a tutelæ munere ſemouetur. f. eod. nu. 7
Mater non habet filios in poteſtate. fol. 27. nu. 8
Mater, an bonorum curatrix dari poſſit? fol. eod. nu. 10
Mater an tutrix eſſe deſinat, ſi impudice uiuat? fol. eod. nu. 11
in Matre libidinoſa oẽs pœnæ ſtatuuntur, quæ in tranſeunte ad ſecunda uota. fo. eod. nu. 12
Mater etſi effecta ſit unius ſolius concubina duntaxat, à tutela remouenda uenit tã quam indigna. fol. eod. nume. 14
Mater an compelli poſſit ad tutelæ curæve munus? folio eod. nu. 16
Mater ob debitum ex officio tutelæ curæve contractum incarcerari poteſt. fol. eod. nu. 17
Mater non ut mulier, ſed tanquam parens conueniri nõ poteſt, niſi, &c. folio eod. nu. 18
in contrahendo Matrimonio, iure canonico, patris cõſenſus non eſt neceſſarius, ſed illorum conſenſus, de quorum matrimonio agitur, ſufficit. fol. 57. nu. 85
Mater ſi nec ſecundis nuptiis, nec Velleiani præſidio, nominatim, ſed generaliter omni iuris beneficio renũciauit, an ualeat talis renunciatio? fol. 27. nu. 19
Mater tutrix uel curatrix ad Repertorii confectionem aſtringitur. fol. eod. nu. 20
Mater legitima liberorum tutela ſuſcepta, ſi ad ſecundas aſpirauerit nuptias, tutorẽ alium conſtituere, eiq́; rationem reddere debet fo. eod. nu. 21
Mater ſi ad ſecunda tranſierit uota, de iure, filij tutelam amittit. fol. eod. nu. 22
Matrem cauſa ſecundi mariti primi mariti filios denudaturam lex præſumit. fol. eo. nu. 23
quæ de Matre ad ſecũdas nuptias cõuolante dicta ſunt, eadem quoq́; ad matrẽ ſpõſalia tantum tractantem reducenda ſunt. fol. eo. nu. 26
Maritus, an tutor, curatorve uxoris ſuæ eſſe queat? fol. eod. nu. 29
Maritus, an curator ſpecialis ſuæ uxoris eſſe poſſit? fol. eod. nu. 30
Mater obligatur ex conſuetudine Brugenſi, & aliarum ſatiſdare res mobiles pupillorum,

lorum, atque minorũ, quas cuſtodiendas habet, ſaluas fore. fol.eod.nu.45
Mater ex conſuetudine gaudet, & fruitur uſufructu bonorum prolium ſuarum. f. eod.nu.46
Mater propter uſumfructum adſtringitur ad neceſſaria omnia pupillis adminiſtranda. fol.eod.nu. 47.
Mater ſecundo marito defuncto, an poſſit eſſe tutrix pupillorum prioris mariti? fo. 28.nu.66
Mater poteſt ſuorum filiorũ eſſe tutrix, tutela accidentali, non naturali, quæ alijs ꝑfertur. fol.eod.nu.69
Mater ad ſecundas nuptias trãſiens, an teſtamentis ſui mariti executionem amittat, q̃ in teſtamento electa fuerat executrix. fol.eod.nu.70
Matris conſilium nequaquam firmum & cordatum. fol. 29.nu.17
Magiſtratus eſt minoribus de tutela, curave per idoneam ſatiſdationem proſpicere, alias damnum in ipſum, in hæredes ipſius, & fideiuſſores redundat. folio.eod. nu.21
Magiſtratus, ſi à tutoribus curatoribusq; legitimis & datiuis ſatiſdationem rem minoris ſaluã fore non exegerit, uel ſi monitus nõ dederit, dareve ultra quam iuſtum eſt diſtulerit, quicqd detrimẽti minores ipſi patiũtur magiſtratus ipſe luit fol.eod.nu.22
Malum facere uidentur, qui non ſtudent ad bonum.fo. 57.nu.95
Magiſtratus ciuitatum, ſtatutã concedere poſſunt. fol. eod.nu.112.
Magiſtratus omnium Flãdriæ ciuitatum in dies ſtatuta cõdere, eademq; publicare cernimus, quæ perpetuò obligant. folio. eod. numero 113
Maior factus ſi tutor, aut curatori aliquid ſoluerit, id poteſt ab eo repetere.fol.58. nu.140
ad Magiſtratum non ſunt admittendi, qui magiſtratum ambiunt. fol.153.nu.7.
Meticuloſitas parentum, ad cõſtituẽdos curatores ſuis liberis. fol.45.nu.78
Mens magis, quam uerba, attendenda. fol.74.nu.23
Mercatoris libro etiam ſimplici, & recenter tantum cœpto, fides adhibenda proſcribente, quando in plurimis capitulis ibi deſcriptis ueritatis reperitur con-

conformitas.fo.110.n.12
Merces tutelæ eſt contraria, & ad condictionem potiſſimum ſpectat. fo.116.n.5
Merces uendere licet carius terminum ſolutionis petēti quam prompta pecunia. fol.93. num. 20
Minorum protectoribus ante adminiſtrationem quid potiſſimum faciendū.f.3.n.7
Minorum utilitati ſeruiendū. fol.eod.num.9
Minor iuramento in contractu appoſito redditur maior. fol. 37.nu.48
Minoris bona inducta in domum cōductam, num ſint tacitè obligata, pro domus penſione? fol.eo.nu.60
Minorum contractibus, lex non reſiſtit,ſicut prodigorum. fol.44.nu.36
Minori pecuniam mutuans, mutuum etiam non recipit. fol.58.nu.127
Minor quando præſentat, an tutoris uel curatoris authoritas requirat?fol.75.n.59
Minor ſi contrahendo cū patruo, enormiter lædatur, dolo ſeductus præſumitur fol.110.nu.24
Minor rationem oblatam cogitur ſuſcipere. fol. 134. num.2
Modus procurandi curatores apud quoſdam.fol.45.numero 79
Mos & ritus Ciuitatis Brugēſis. fol.56.num.64
Mox dictio, quid importat. fol. 75. num.15
Mors non minorem in probādo fidem facit,quàm iuramentum.fol.110.nu.40
ad munera tardos, non uelo ces eſſe cōuenit. fol.1. numero 20
Mutus in caſu poteſt dari fideiuſſor. fol.29.nu.14
Mulieri non eſt prohibitum uendere:ſed ipſa alienatio hoc eſt,dominij tranſlatio à iure bene eſt prohibita. fol.44.num.37
Mulieri nimiū ſumptuoſe uiuenti,Curator dandus eſt, & bonis interdicendum. fol. 45.nu.70
Mulierū noſtri ſeculi luxus, & prodigalitas taxantur. fol.eo.nu.72
Mulierum ex immoderato luxu, quot mala oriantur. fol.eod.num.73
Mulier indotata, à uiro contemni conſueuit. fo.57.nu mero 93
Mulieris nuptias oportet accelerari, nequid committat turpius. fol. eod.numero 96
Mulieres ſunt de his rebus, quæ

quæ ſeruando ſeruari nequeunt. fol.eod.nu.97
in Mutuo licitũ eſt ratione intereſſe, quid ultra ſorté recipere,& in pactum hoc deducere.fol.93. num.22
in mutuo intereſſe compenſandum eſt,etiam ſine ſtipulatione præuia. fol.124 num.14
in Mutuo ſpectãdus eſt mutuantis auimus.fo.eo.n.17
in Mutuo habenda eſt ratio lucri ceſſantis.fol. eod. num.18
ad Munera tardos, non uelo ces eſſe conuenit.f.1.n.20

N

NEgligentia craſſa & ſupina dolo æquiparanda. fol.10.nu.38
Nogocium cum tempore factum deliberato effectum præſumitur.fol. 10.nu.43
Negligentia latæ culpæ an æquiparetur. fol.37.nu.31
Negligentia omnis lædit.fol. eod.num 31
Negligenter ſe gerens in officio, debet & honore, & adminiſtratione priuari.f. eod.num.34
Nemo ob malitiam ſeu calliditatem, fructum ullum conſequi debet. fol.102. num.35
Pecuniarum Negociatio apud Financiarios uberior, quàm mercium. fol.124. nu.29
Negligentia tutoris in lucri occaſione oblata, non liberat ab intereſſe. fol.125. num. 71
Nemo cum alterius iniuria locupletari debet.fol.135. num.19
Nobilis habens 50. uerè egenus eſt. fol.30. num.47
Non tutor non debet eſſe melioris conditionis, quàm tutor. fol.74.nu.10
Nomina ſi ſint in ratione ſuſpecta, tunc ab eo qui rationẽ reddit exigitur probatio, debitores fuiſſe tẽpore contractus idoneos. fol.93. num.31
Nullus, dictio omnia uniuerſaliter negat. fol.1. nu.10

O

OBlatio ad munus tutelæ ſeu curæ operatur leuiſſimam culpam. fol. 37. num.29
Obligatio expreſſa, & ſolennis,forma & uis publici officij,magis obligant,&plus operantur, quàm ulla priuatim ſuſcepta negocia. fol.

fol.110.num.35
Odia reſtringenda, non dilatanda. fo.37.nu.47
Officium publicum bonæ fidei præſumptionem inducit. fol.28.nu.62
Officium non debet eſſe tutori, aut curatori damnoſum. fol 116.nu.11
Omnis dictio, uniuerſaliter omnia ponit. fol.1.nu.11
Omiſſio alicuius fructus liberationem infringere poteſt. fol.140.nu.9
ad onera tardos, non ueloces eſſe conuenit.fol.1.numero 20
Opinio communis tenenda. fol.10.num.54
Opinio ſtricta nonnullorum practicorum, etſi multum ſecura. fol.93.num.34
à uulgata communiq; doctorum Opinione non eſt facile recedendum. fol.44. num. 10
Opinio Authoris, contraria opinioni D.Bartoli, & ſequacium. fol.109.nu.9
Ordo conueniendi Magiſtratum, & tutores. folio 29. num.23

P

Pater ſemper utilitati ſui filii fauere præſumitur. fol.27. num.24
pater ad ſecunda uota tranſiens, ius tutelæ ſui filij amittit. fol.eo.nu.27
paternum, non fraternum officium eſt dotare. folio.28 num.54
paupertas in tutelis ſuſpecta eſt habenda. fol.eod. numero 67
patris conſilium firmum, & cordatum.fol.29. num.16
pauper quis dicatur? fol. 30. num.26
paupertas ſola inſufficiens eſt ad quem à teſtimonio repellendum.fo.eo.num.51
paupertas bene corruptionis ſuſpicionem inducit. f.eo. num.52
nunquam paupertatis exceptionem opponunt, niſi aduerſus mendicum in Regno Franciæ.f.eod.nu.53
pars ipſa citrari debet in actu præiudiciali, alioqui actus eſſet inualidus.fo. 45. numero 55
pater obligatur, de iure dotare filiam, & ad id compelli poteſt.fol.56. nu. 13
paternum officium eſt, dotē uel ante nuptias, donationē pro ſua dare progenie. fol.eod. num. 13
pater dotando filiam, nō ſua dilapidat. fol.eo.num.21

pater

pater etiam prodigus, obligatur filiam alimentare. fol. eod.num.25

pater prodigus, & incuratela, cum cauſæ cognitione poſitus, necnon edicto publico proſcriptus, filiæ dotem promittere, dare, aut tradere, ſine curatorum cõſenſu, nequit. fo.57.nu.76

pater an teneatur dotare filiam, quæ ſine eius conſenſu matrimonium contraxit? fol.eod.num.77

inter patrem & filiã lis nulla eſſe poteſt. fo.eo.nu. 79

pater filiã dotare nõ obligatur, ſed Iudicis officio duntaxat compelli poteſt. folio. eod.num.80

pater non tenetur filiam alimentare, quando aliundè habet unde ſe alat. fol.eo. num. 83

pater quando filiam nubere diſtulit, ad 25. annum uſque, eam nequit exhæredare, neque alimenta ei denegare, ſi poſtea in ſuum corpus peccet, aut ſi ſe libere ſine patris conſenſu copulauerit. fol.eod.nu. 84

Pater ad duo copulatiuè obligatur, ad filiam maritandam, & dotandam. fol.eo. nu.89

Pater uidetur prohibere nubere, qui conditionem nõ quærit. fo.eo. nu.94

Paria facere, extendit ſeſe ad totum debitum fol. 101. nu.24

parentes pupillis bona relinquunt, ut ijſdem à morte utantur, non ut per administratores ab ijſdem fruſtrẽtur. fol.102.nu.37

paupertas à ſuſcipienda tutela non excuſat. folio 116. nu.6

paupertas non eſt de genere malorum, ut quàm fere ſequũtur fides & integritas. fol.117.nu.25

peccata quãto difficilius præcauentur, tanto intenſius eadem ſunt obſeruanda. f. 29.nu.5

pœna certa ubi à lege impoſita eſt, eandem Iudex impunere neceſſitatur. fol. 75. nu. 52

non Peccat, qui cum iudicis authoritate aliquid facit. fol.117.nu. 38

pecuniam mutuatam, qui ſeruaſſet ſterilẽ, nihil de mutuo repoſcere poteſt. fol. 124.nu.20

ex Pecunia ocioſa non eſt petendum intereſſe, quum hoc ſit uſurarium. fol.eod. nu.26

pecunia pupillaris, pro honeſto

ſto lucro, cõmittenda mercatoribus. fol. 125.nu.52
Pecunia pupillaris expendenda, non ſeruanda. fol.eod. nu.73.& 74.
Pecunia quæ eſt apud tutorẽ, eadem apud hæredem eſſe præſumitur. fo.140.nu.14
ſi Pecunia tutori tradita, nõ ſit reperta, de dolo remiſſo præſumitur. fol.eo.nu.15
Periculi tantum in particulari quantum in uniuerſali imminet. fol.19.nu.32
Poſtulare & aduocare in iure dicuntur eſſe paria. fol. 3. nu.22
Poteſtas ſi ex forma ſtatuti teneatur accipere fideiuſſores idoneos ab accuſato, ſub certa pœna excuſatur, ſi eos non recepit, quia principalis erat idoneus. fol.30.nume.42
Procuratores ſeu patroni cauſarũ, ad multas technas ſunt inſtructiſſimi. fol.3.nu.14
Procuratoris, & aduocati munus ſimul ab eodem exerceri nequeunt. fol.3.nu.18
de Procuratoribus Ducis Caroli conſtitutio. fol.eod. num.19
Proteſtationis additio ad tempus retrotrahitur. fol.6. nume.20
Proteſtatio nullius cenſet̃ efficaciæ, ubi proteſtans facto contrario ſuæ proteſtationi directè obuiat. fol.eod. nu.25
Proteſtationis materia prolixa fol.eo.nu.26
Præſentatio ad munus tutelę, ſeu curę operatur leuiſſimã culpam fol.37.nu.29
Præſentia tutoris, curatoriſve cum taciturnitate minorũ, in actibus, an ſufficiat? fol. eo.nu.51
Prælatus Eccleſiæ, Eccleſiam indemnem ſuo proprio patrimonio, conſeruare obligatur fol.eo.nu.55
Prodigi bona inducta in domum conductam, num ſint tacitè obligata pro domus penſione? fol.eo.nu.60
Prodigorum ubique terrarũ magnus eſt numerus. fol. 44.nu.1
Prodigi definitiones. fol.eo. nume.3
Prodigus ex factis, non ex uerbis cenſebitur. fol.eo.nume.4
vt quis Prodigus habeatur, quæ requirantur? fol.eod. nume.5
aliquis Prodigus, uel furioſus probatur, curatoris datione. fol.eo.nu.7
Prodigus, quando à foro, ſeu iudicio arcendus. f. eo.n.8

Prodigus ante Iudicis interdictionem cõtrahere poteſt. fol.eo.nu.9
Prodigo bonorũ adminiſtratio per Iudicẽ interdicitur. fol.eo.nu. 11
Prodigi ante interdictionem an ualeat donatio? fol.eo. nume.13
Prodigus notus, licet antẽ interdictionem, contrahere, alienareq; poſſit, læſus tamen reſtitutionem petere poterit. fol.eo.nu.14
Prodigi curator per reſtitutionem reuocare & infringere poterit, quod inutiliter antea fecit prodigus. fol.eo.nu.15
Prodigi actum lex ante interdictionem ratum habet, tametſi poſtea ſubſequatur ĩterdictio. fol.eo.nu.16
à Prodigo conditum teſtamẽtum ante bonorum interdictionem ualet. fol.e.nu.17
notoriè Prodigus ante interdictionem contrahere poteſt. fol.eo.nu.18
an Præconaria iudicis interdictio ſufficiat, ne quis cum prodigo contrahat? fol.eo. nume. 20
Prodigus ex maleficio obligatur, ut quiuis alii. fol.eo. nume. 21
an Prodigus reſipiſcens, ipſo iure à bonorum ĩterdictione, & cura abſoluatur. fol. eo.nu.26
Prodigus cui fuit bonis interdictum, ſi poſtea ad magiſtratum aſſumatur, per talẽ aſſumptionem, non extinguitur bonorũ interdictio. fol.eo.nu.27
Prodigus, ſi poſt bonorum interdictionem, cum aliquo contrahat, & iuramento interpoſito iuret ſe contractũ ſeruaturum, nunquid rõne interpoſiti iuramenti, ualebit contractus? fol.eo. numero 29
Prodigus diſcretione caret. fol.eo.nu.32
venire contra ſuperioris Præceptum eſt peccatum mortale. fol.eo.nu.33
Prodigi perſonam lex inhabilitat. fol. eo.nu.35
Prodigus contrahens & iurãs cum authoritate ſui ſuperioris obligatur ſecundum quoſdam. fol.eo.nu.39
Prodigus contrahens cum iuramento, & authoritate iudicis obligatur. fol.e.n.41
Prodigus non poteſt uẽdere, etiam cum iuramẽto interpoſito. fol.eo.n.42
Prodigi cenſentur inſenſati. fol.eo.nu.44
cum Prodigo tractantes, quo

modo fallantur Financiarij. fol.eod.nu.45
Prodigus in Eccleſia non eſt eligendus. fol. eo.nu.46
Prodigi electio, Eccleſiæ multum eſt pernicioſa. fol. eod.nu.47
Prælati Eccleſiarum, quales inſtitui debeant.f.45.n.48
Prælatus negociorum ſecularium perita carens, repelli poteſt. fol.eod.nu.49
Prodigus teſtari non poteſt, nec teſtis ad teſtamentū adhiberi. fol. 36.nu.50
Prodigus inter liberos teſtari poteſt. fo.eod.nu.51
Prodigus acquirere poteſt, obligari non poteſt. fol. eod.nume.52
Prodigus debet citari quando Iudex ei uult dare curatorem. fo.eod.nu.53
declarare aliquē Prodigū, res eſt magni præiudicij. fol.eod.nu.54
Prodigus furioſo æquiparatͯ, quantum ad cutatoris dationem, & adminiſtrationem. fol.eod.nu.56
Prodigo etiam recuſanti, curator dari pōt. f.eo.nu.57
Prodigo quemadmodum ſubſtitui poteſt ita etiam furioſo. fol.eod.nu.58
Prodigus nequit adminiſtrationis interdictionem, aut curatoris dationem impedire. fol.eod.nu.59
Prodigus declaratus non cenſetur capite diminutus, neque condemnatus. fol, eod.nume.63
Prodigus iudicio uulgi uilis perſona cenſetͯ.f.eo.nu.64
Princeps ex certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis, nequit procedere ad ſentētiam ſine partis citatione. fol.eod.nu.67
Princeps poteſt procedere ad ſententiam, ſine citatione ex cauſa apparenti uel expreſſa. fol.eod.nu.68
qui in principio Prodigalitatis, curationi ſubmittunͭ ſunt fœlices. fo.eo.nu.76
Prodigorum curatela, quando finienda. fol.eod.nu.80
qui ſemel declaratus eſt Prodigus, ſemper idē futurus præſumitur. fo.eod.nu.81
Prodigus pater, & in curatela proclamatus, an poſſit promittere filiæ ſuæ dotem, ſine ſuorum curatorum conſenſu. fol.56.nu.1
Prodigus contrahere, obligare ſe, ſuaq́; bona alienare non poteſt. fol.eod.nu.2
Prodigus & furioſus in iure æquiparantur. fo.eo.nu.3
Prodigus & furioſus à iudicio arcentur, ut nec agere, nec con-

conueniri poſſint.f.e.nu.4
Prodigaliter contrahens etiã ante miſſionem in curatelam reſtitutionem repoſcere poteſt. fol.eod.nu.10
Prodigus nõ poteſt alienare, nec promittendo ſe obligare. fol.56.nu.30
Prohibito aliquo intelligitur prohibitum omne id per quod ad illud peruenitur. fol.eod.nu.31
Prodigus non poteſt pro anima ſua legare, magnam ſui patrimonij partẽ.f.e.n.32
Prodigus non poteſt teſtari etiam ſi relinquat Eccleſiæ. fol.eod.nu.33
Prodigus teſtari nequit, etiã inter liberos.fo.eo.nu.35
Prodigus poteſt matrimoniũ contrahere, etiam ſine curatorum conſenſu.fol.eod. num.52
in oïb. promiſſionibus, & priuilegiis, obſeruari debent ſolennitates de iure, cõſuetudine & uſu neceſſariæ. fol.eod.nu.66
Prodigo pecuniam mutuans, mutuum recipere non poteſt, edicto publico prohibitiuo pugnante. folio 58. nu.128
Prætor pupillorum utilitaté, non ſcripturam teſtamenti, uel codicillorum ſequitur. fol.74.nu.22
mala fides ex precij exiguitate, uel ex perſonæ interpoſitione, præſumitur.fol.75 nu.44
Prodigus quidam, à ſua uxore, ob adulterium, & tyrannidem, diuortiatus, unicũ habẽs filium, matrimonio aptum, in quem omnia ſua bona, quo cõmodius diuiti uxori copulari poſſet trãſferre cupit, an id poterit, ſine iudicis decreto? folio eod.nu.46
Prodigus nobilis & præpotẽs an poſſit exercere merum & mixtum imperium, inuitis curatorib.fo.76.nu.78
Prodigus nobilis an etiam poſſit ſingulis annis Magiſtratum renouare, nolẽtib. curatorib. fol.eod.nu.79
Prodigus nobilis an etiam poſſit ſingulis an. Magiſtratus rationem, per ſe, aut p ſuos procuratores, inuitis curatoribus audire.fol.eo. nu.80
Prodigius nobillis an poſsit Officiarios ac Senatores alios etiam conſtituere, & deſtituere, nolentibus curatoribus. fol.eo.nu.81
Prodigus nobilis an quouis tẽpore occurrente, conferre poſsit quæq; officia, inuitis

tis curatoribus. f.eo.nu.82
Prodigus nobilis an conferre etiam poterit beneficia Eccleſiaſtica, quorum eſt patronus laicalis, nolentib. curatoribus? fol.eod.nu.83
Præſcriptio legalis, ſtatutaria uel conſuetudinaria, an currat contra pupillum, & id genus alios? fol.75.nu.61
Præſcriptiones omnes à lege ſtatuto, aut conſuetudine, poſt l.fi.C.in quib.cauſ.in integ.reſt.nõ eſt neceſſ. introductæ, contra pupillũ, ac ſimiles, currunt. fol.eo. nu.62
Præſcriptionem contra pupillum, ac minorem non currere communi determinatur regula. fol.eod.nu.65
Præſcriptio currit contra pupillum aut minorem in lucro captando, ſed datur reſtitutio, ſed in amittendo ius iam quæſitum non currit.fol.eod.nu.66
Præſcriptio 30 annorum contra pupillum non currit ſecundum Bal. fol.eo.nu.67
Præſcriptio ſtatutaria currit cõtra pupillum ſecundum Alberic. fol.eod.nu 68
Præſcriptiones temporales, qualitercunq; introductæ, non currunt cõtra pupillũ, aut ſimiles, niſi, &c.fol.eo. nu.69
Præſcriptio ſtatutaria uel cõſuetudinaria, currit contra omnes. fol.eod.nu.70
Precium temporis uſura eſt. folio.93.nu.17
Prouerbium, neq; natare neque literas nouit. f.3.nu.6
Probationes iura nolunt angariare, ſed ſunt cõtenta his quæ conuenienter ſecundum ſubiectam materiã haberi poſſunt. fol.109.nu.8
nihil probatur per hoc, quod facile & frequenter abeſſe contingit. fol.eo. nu.14
Probationes ſolo iuramento firmantur propter detrimẽti exilitatem, & alioqui ꝓpter laborum difficultatẽ. fol.eod nu.18
Probato autem à quo factum ſit, ſemper ꝑſumitur eius impenſa & pecunia factũ. 110.nu.30
Prodigus rationem oblatã cogitur ſuſcipere. f.134.nu.2
Præſumptionum uiolentarũ experimentum eſt, ut cum rebus ſenſatis concordet.f. eod.nu.16
Promiſſio in quietantiis, non ratificat, niſi quatenus honeſta ſit & licita. fol.140 nu.37
quæcunque Principalem non obligant, ea nec procurato rem

rem obligare poſſunt. fol. eod. nu. 38
Procurator non magis obligare poteſt, quam principalis. fol. eod. nu. 39
Pupillorum qui euidēti fraude negotia gerunt, in eos extra ordinem animaduertendum eſt. fol. 1. nu. 12
Pupillarium Senatorum uariæ appellationes. fol. 10. nu. 33
Pupillorum debitor, aut creditor eorundem tutor eſſe non poteſt. fol. eo. nu. 6
Pupilli aut minoris fauor. fo. 37. nu. 45
Pupillis ſunt emendi reditus, aut fundi ex pecuniis ex uēditione bonorum cōflatis. fol. 28. nu. 80
Pupillorum defenſores, ſi per eos donationum condō neglecta eſt, rei amiſſæ periculum præſtant. fol. 36 nu. 21
Pupillus ſuam conditionem poteſt facere meliorem, etiam ſine authoritate, deteriorem minimè. fol. 37. nu. 43
Pupillis uel minoribus, ſi non ſufficiat eorum ſubſtantia, tunc in id, in quo fuerint detrimentum perpeſſi, in integrum reſtitutionis auxilium ei ſupereſt. fol. eod. nu. 53
Pupilli bona inducta in domum conductam, num ſint tacitè obligata pro domus ſione? fol. eo. nu. 60
Pupillorum, minorum, prodigorum eadem eſt ratio. fo. 44. nu. 2
Publicatio, eſt quoddam notorium, qua probata, probatur ſtatutum. fol. 57. nu. 115
Pupillis maioribus, ac ſui iuris effectis, utrum remedium l. 2. C. de reſcinden. uend. competat. occaſione rerum per ſubhaſtationem uenditarū, per tutores ſuos an non? fol. 75. nu. 50
Pupillus ſi homicidium commiſerit, qua pœna punietur? fol. eod. nu. 51
Pupillus an calumniæ iuramētum præſtare poteſt. fo. eo. nu. 56
Pupillaris ætas ignorat, neſcitq; uidet. fol. eo. nu. 57
Pupillus an poſſit prẹſentare, & quis prẹferatur, tutor, an pupillus. fol. eod. nu. 58
Pupillo ſine tutore, an inire pacem de morte patris liceat? fol. 76. nu. 75
Pupillaribus bonis, & leges proſpiciunt. fol. 88. nu. 3
Pupillaria bona, fraudibus multorum ſunt expoſita.

fol.eod.nu.4
Pupillarem pecuniam,qui fœnerat,mutui periculo ſubiacet. fol.125.nu.51
Pupillus rationem oblatã cogitur ſuſcipere. folio 134. nu.2
Pupilli pecunia, non debet p manere ſterilis. f.140.n.7
an pupillus per iuramentũ excludatur à beneficio reſtitutionis. fol.141.nu.50
pupilli debitor ſoluere debet, cum mandato iudicis, uel prætoris. fol.eod.nu.51
pupillorum ſtudia ſunt diuerſa. fol.150.nu.1
quicquid boni pupillis accedit,id omne à fidis tutoribus dimanauit.f.153.nu.12
quicquid mali Pupillis acceſſit,id omne à malis tutoribus ortum. fol.eod.nu.13
exhortatio ut Pupilli adulti gratitudinem tutoribus oſtendant. fol.eo.nu.14

Q

QVi cum alterius iniuria locupletari ſtudet, is p iudicem repelli debet. fol.155.nu.20
quomodo quidam per Quietantiam generalem,falſum adminiſtratorem,ad reductionem calculi coegit exemplum lepidum. f.eo.nu.26
Quietantia per procuratorẽ data, non liberat à doloſa adminiſtratione. fol.140. nu.30
ſicut Quietantia non roborat doloſam adminiſtrationẽ, ita nec eiuſdem quietãtiæ ratificatio. fol.eod.nu.31
Quietantia generalis,tametſi cum iuramento, & decreto iudicis,non tollit reuiſionem rationis, & reliqua doloſe retenta.f.141.nu.48
Quietãtiarum generalium faciendarum,opera forma.f. eod.nu.49

R

RAtio eadem militat in ſpeciali,quæ in generali. fol.17.nu.31
Ratio tutelaris, ob pietatem digna eſt, in quam magiſtratus diligenter intẽdat: fol.88.nu.1
Ratio tutelaris tota ex æquo & bono pendet. fol.eod. nu.2
ad Rationem tutelarum iudex non debet ſe reddere difficilem. fol.eod.nu.5
ſine redditione Rationis, nõ pateſcit boni tutoris fidelitas,nec mali infidelitas.fo. eod.nu.8

Rationes

Rationes cum die, & conſule edi debent. fol.eod.nu.9
Ratio de iure non prius reddenda, quam poſt tutelam finitam. fol.eod.nu.10
Rationum libellus conficiendus eſt, tantum ab admini ſtratore uniuerſali plurium rerum, uel etiam unius rei quoque redditus, & expenſas habet. fol.eod.nu.11
Rationum redditio non minus tutorum aut curatorũ aſtringit hæredes, quam ip ſos tutores. fol.89.nu.21
in Ratione non modo deducenda ſunt, quæ nomine pupillorum adminiſtrant, uerùm etiam, quæ in rem eorũ habentur impenſa. fol.eod.nu.23
in Rationem uenire debent, ét geſta aut deperdita poſt pubertatis tempora. fol.eo. nu.24
qui in Rõne neceſſaria omittit, ex fraude omiſiſſe putatur. fol.140.nu.8
Redde Rationem uillicationis tuæ, ad rationem tutelarũ applicatur. fo.88.nu.16
Rationes ſic reddendæ ſunt, ne cui detur conquerendi occaſio. fol.eod.nu.27
Rationum redditio plurima requirit. fo.101.nu.1
Rationum chartas reddere, tantum, non eſt rõnes reddere. fol.eo.nu.2
Rationum redditio quatuor complectitur ſecundũ Bal. ſecundum uerò Caliſtra & Vlpia. duo. fol.eod.nu.7
Rationes reddere obligatus, poteſt impetrare à magiſtratu calculatorem, qui de acceptis & expenſis duntaxat cognoſcat. fol.eod.numе.8
Rationes debent omnia recepta & impenſa clarè, & ſingulatim exprimere. folio eod.nu.9
Ratio debet continere nominatim à quo receptum, cui datum, & quantum, & ex qua cauſa, & qua die. folio eod.nu.10
Rationes reddere, quid ſit? folio 93.nu.12
Ratio de non geſtis, attamen gerendis, nõ minus quam de geſtis reddenda eſt. fo. 101.nume.1
Ratio etiam reddenda eſt eiuſq́, de quo tutor uel curator ex cauſa fideiuſſionis aſtringitur. folio eod. nu.2
in Ratione, reddenda ſunt omnia ſyngrapha ad pupillos ſpectantia. fol. eod. numero 5.
contra non facientem librum

Rationum præſumitur, ſicut contra non facientẽ inuentarium. fol.eod.nu.8
non conficiens, uel non exhibens cum effectu computationis,ac plenæ examinationis librum Rationum, etiam de dolo couincitur, & ad detrimentum obligatur. fol.eod.nu.11
Ratio eſt reddenda eſt oĩum frnctuũ,qui percepti ſunt, & qui conſuetudine cõmuni ex re adminiſtrata percipi potuerunt. f.eod.nu.13
Rationum erratis calculi beneficio,ſuccurritur.fol.eo. nu.16
poſt ſummatam Rationẽ mercatorum, adhuc poteſt petere debitor, uel creditor, ut iterum computetur, & uideatur, ſi erratum ſit in calculo. fol.eod.nu.19
Rationi reddendæ neceſſitas, an per teſtatorem remitti poſſet? fol.eod.nu.27
Ratio ex quibus conſtare debet. fol.102.nu.46
Rationum ſubſtantialia,dies, & annus ad longum,& non per numeros conſcribẽda ſunt. fol.eod.nu.47
in omni Ratione opus eſt iuſtificatione. fol.109.nu.1
Rationem non reddere,& inſufficienter ſine iuſtificatione reddere ſunt paria. fol.eod.nu.2
Rationarius in rationario cõtenta probare, ac iuſtificare,tenetur. folio eod. nu.3
Rationarius quantum ad contentorum in ſuis rationibus comprobationem habendus eſt pro actore. fol. eod.nu.4
Rationarius, diſputationis tẽpore,habendus eſt reus. f. eod.nu.5
Rationarius poſt exhibitam, & legi cœptam rationem uerus actor eſſe incipit,atque dominus deinceps defenſoris locum obtinet.fo. eod.nu.6
in materia Rationis reddendæ, probatio ſiue uerificatio uarijs modis fieri poteſt. fol.eod.nu.7
alia Ratio conficiendarum rationum in mercatorib.alia in tutoribus. fol.eo.nu.11
in Rationibus conſanguineorum, ſicut non requiritur tam ſtricta ſpecificatio, ut ab extraneo, ſic nec tã ſtricta probatia. f.110.nu.33
libro Rationum in expẽſis an credendum ſit? & quando credendum?fol.eod.nu.37
Rationario libello defuncti tutoris,in paruis expẽſis fides

des eſt habenda. fol.eod. nu.59
libello Rationario de paruis expenſis,an ſimpliciter fidendũ?an iuramentũ quoque adhibendum.fol.eod. nu.42
ubi eadem Ratio militat, ibi eadem locum habet iuris diſpoſito. fol.125.nu.64
immodica Rationis dilatio, tutorem ad intereſſe conſtringit. fol.eod.num.72
Ratificatio tantum eſt de licitis,& non de doloſis aut ignoratis. fol.140.nu.32
Repertorii confectionis,quæ nam ſit ratio. fol.3.nu.24
Repertorium non conficiens à tutela remouendus eſt.f.6.nu.3
Repertorium ſemper eſt neceſſarium. fol.eod.nu.7
in Repertorio conficiẽdo Flãdriæ conſuetudo & mos. fol.eod.nu.18
Repertorium non conficere, doli ſuſpicionem complectitur. fol.eod.nu.30
Repertorii conficiendi tempora,ĩtra atque poſt quæ, ad id tutor,& curator compellantur. fol.9.nu.1
Repertorii conficiendi tẽpus legale,ſtatutarium, ſiue cõſuetudinarium,an per Iudicem abbreuiari queat?
f.eo.nu.8
ad Repertorium conficiendũ tempus ſtatutis ordinatum non minuitur.fo.eo.nu.12
Repertorii confectio q̃n à teſtatore remitti põt, & q̃n non. fol.eod.nu.14
Repertorium hæredis,an per teſtatorem remitti ualeat? fol.10.nu.25
Remiſſio & ſtatuta q̃n concordãt quid iuris? f.eo.nu.26
Remiſſio & ſtatuta q̃n ſunt cõtraria,q̃d iuris?f.eo.nu.27
Repertorii confectionem remittere ex cauſa Prætor poteſt. fol.eod.nu.28
Repertorium cui exhibendũ. fol.eod.nu.30
Repertorii circa confectionẽ cautela. fol.eod.num.57
Repertorii conficiendi modus & forma. folio 28.nu. 71
Repertorii conficiendi cauſa. fol.eod.72
in Repertorio conficiẽdo quilibet ſeruet modum, conſuetudinem,& ſtilum ſuæ patriæ. fol.eo.nu.73
Reſcriptum contra legem indultum,non ualet, niſi dicatur,non obſtante, tali lege. fol.56.nu.15
Rectores ciuitatum ſtatuta cõdere poſſunt. fol.57 nu.112

Repertoriũ non conficere eſt dolus præſumptus. fol.74 nume.16
Repertorium bonorum pupilli non ſemper tutorem ab actione tutelæ directa releuat, niſi id ſolenniter confectum fuerit. fo.eo.nu.17
Repertorium an debeat confici iudicis in præſentia. fol.eod.nu.18
circa Repertorium cõficiendum Authoris ſuaſio. fol. eod.nu.19
Repertorium ut non conficiatur, expreſſa repertorii remiſſio requiritur. fol.eod. nume.20
Repertorium mandare confici iudex poteſt, pro pupilli utilitate, licet remiſerit uel ꝓmiſerit adminiſtrare in confecto inuentario. fol. eod.num.21
Redde rationem uillicationis tuę, ad rationem tutelaré applicatur. f.88.nu.16
Reddere debita tantum, non eſt rationes reddere. fol. 93.nu. 3
Reliqua offerre in folle. fol. eod.nume.4
Reddenda eſt Ratio nõ unius partis, ſed totius adminiſtrationis. fol.101.nu.14
Reddita ſemel ratione approbata, non poteſt adminiſtrator denuo urgeri ad iterandam calculandi moleſtiam. fol.eod.nu.15
Reliqua trahere ad partẽ debiti reſtantem pertinet. fol.eod.nu.25
Reliquari quid? & Reliquatores qui dicantur? fol.eod. nume.26
Reddendę rationis remiſſio, non liberat à reliquis ſoluendis, ſi quæ apud adminiſtratorem fuerint, multò minus à dolo malo. fol. eod.nu.28
Reddere rationem, principaliter fauore pupilli uel adulti introductũ cenſetur, ergo abſolutè non uidetur per teſtatoré remitti poſſe. fol.102.nu.30
Remiſſum nõ uidetur id propter quod tutor, curator, ac quilibet adminiſtrator, ad delinquendum inuitatur. fol.eod.nu.34
Repertorii confectio, in quibuſdam caſibus remitti poteſt. fol.eo.nu.43
in aſſumendo Receptore tutelari, uidendũ quid æquitas poſcat. fol.117.numero 46
quando, & quomodo Receptores tutelares couſtituere licebit. fol.eo.nu.49
Redditus pro tẽporum, & locorum

corum uarietate mutatur, fol. 135. nu. 30
Renunciatio generalis, nõ in ducit conſenſum. fol. 140 nume. 22
Res hæreditarias celans falci diæ beneficium amittit. fol. 1. nu. 16
Ruſticorum illiteratorũ, uſu tamen peritorum cõmendatio. fol 3. nu. 4
Ruſticorum imperitorum ad miniſtratio damnoſa. fol. eod. nume. 5

S

SAtiſdationi idoneæ tutores, ac curatores obnoxij ſunt. fol. 29. nu. 1
Satiſdationis cauſæ. f. eo. n. 2
in Satiſdatione iudicio ſiſti, ſufficit iuratoria cautio. fol. eod. nu. 7
Satiſdatio non recipitur in tutelis, & curarũ prouincia, niſi per fideiuſſores roborata. fol. eod. nu. 8
Satiſdationibus fruſtratoriis nõ eſt utendum. f. 30. n. 44
Salaria tutoribus, & curatoribus conſtituenda ſunt, in profectionibus pro qualitate perſonarum. f. 116. n. 12
Salarium poteſt etiam conſtitui ex cauſa à iudice, tutoribus, contutoribus, curatoribus & concuratoribus. fol. eod. nu. 16
Salariũ ex parte promiſſum, debetur prorata temporis. fol. 117. nu. 30
an Salarium tutelare, dici poſſit Caſtrenſe peculium. fol. eod. nu. 32
Salarium conſtitutum, quando & quomodo petendum erit. fo. eod. nu. 35
Salarium negatum, qua actione repeti poſſit. fol. eod. nume. 36
Scolaſticus ſi uelit doctorari, debet examinari. fol. 30 nume. 40
Scire, & ſcire debere paria ſunt. f. 57. n. 72. & fol. 58 nume. 122
de Scriptura defuncti, præſumitur ueritas. fol. 110 nume. 41
Sciẽtia in dubio præſumitur ſaltem in genere. fol. 134 nume. 15
Sentẽtia lata à Principe, qua aliquem declarat prodigũ ſine citatione caret robore. fol. 45. nu 65
Sententia rationis reddendæ ad reliqua, qualem extenſionem admittat. fol. 101 nume. 23
ex Separatis, nihil rectè colligitur. fol. 109. nu mero 13

Sententia, quæ dicit de iure, ſtatuto, uel conſuetudine ſtandum eſſe iuramento alicuius, ea intelligenda eſt, dummodo uerisſimilia afferat, non autem ſi præſumptio ſit in contrarium. fol 110.nu.28
Similitudo inter tutores, curatores, hoſpitalium rectores, Eccleſiæ prælatos, fabricæ magiſtros, mēſæ ſancti Spiritus prouiſores, ac ſimiles priorum locorū ad miniſtrationem habentes. fol.37.nu.56
Solutio debiti naturalis, non eſt liberalitas. fo.56.nu.51
inter omnes Solennitates, præcipua eſt perſonæ habilitas, & idoneitas. fol. eod.nume.69
Solutio cum authoritate iudicis omnium eſt tutisſima. fol.141.nu.53
in Speciali, eadem militat ratio, quæ in generali. fol.19.nu.31
in Spirituali, & canonica materia, iuri canonico ſtandū eſt. fol.57.nu.98
Statuta ciuitatum Flandriæ, in quibus iuri ſint conformia. fol.3.nu.25
quod ſtatutū, cōſuetudo, aut lex requirit, id formæ eſſe præſumitur. fol.6.nu.9
Statuta cum ſint ſtriſti iuris, interpretationem non admittunt. fol.eod.n.11
quod ſtatutum, conſuetudo, aut lex efflagitat, id prorſus implendum erit. fol. eod.nume.13
Statutum Gandenſium, de repertorii exhibitione. fo. 9.nume.2
Statutum Brugenſium, de repertorii exhibitione. fol. eod.nume.3
Statutum Hyprenſium, de repertorii exhibitione. fol. eod.nume.4
Statutum Franconatum, de repertorii exhibitione. fo. eod.nume.5
Statutum Curtracenſium, de repertorii exhibitione. fo. eod.nume.6
Statutum Aldenardenſiū, de repertorii exhibitione. fo. eod.nume.7
Statuta loci ad obſeruanda. f. 10.nume.31
Statuta Flandriæ, de exhibitione Inuentarii. fo.eod. nume.29.& 32
Statuta Gandenſium, Brugenſium, Hyprenſium, Curtracenſium, Aldenardenſiū, Aloſtenſium, de certo tpe inuentarij exhibendi. fol. 10.nu.56

Statutum Brugenſium, de parentibus, ſecundas nuptias auſpicantibus. fo.19.nu.28
à Stilo, & antiqua practiea non eſt recedendum. fol. 28.nu.74
Statuta urbium Flandriæ, circa cautiones. f.29.nu.13
Statuta ſunt ſtricti iuris. fol. eod.nume.58
in Statutis fit arcta interpretatio. fol.eod.nu.59
Statuta generaliter loquētia, generalem intelligentiā habent. fol.eo.nu.60
Statuta non eſt noſtrũ extendere. fol.eod.nu.61
Statuta uim legis habent. fol.eod.nu.62
Statutorum uerba prout iacent, intelligenda ſunt. fol.eod.nu.63
Satutũ quoties prohibet aliquem contrahere, uel aliquid facere, ille hoc facienda, & ſuper hot iurando, non obligatur. fol.44 nume.38
Statuta Flaudrica, ſi quando curator prodigo contrahere conſentit. folio.eod. nume.40
Statutum, decretum, aut proclama, generaliter loquēs, generaliter debet intelligi. fol.56.nu.38
Statutum, decretum, aut proclama, quando non diſtinguit, nos diſtinguere non debemus. fo.eod.nu.39
Statutum poteſt limitare, reſtringere, & tollere ius cõmune, & ſcriptum. folio. eod.nume.41
Statutum Brugenſis, & aliarũ Flandriæ Ciuitatũ, ſi quis prodigo certam crediderit ſummam 10.aut.100.librarum groſſorum, aut aliud quicquam, quod eo caſu illi plenariè ſatisfiet quinq; ſolidis Pariſienſibus. fol. 57.nume.107
Statutum de prodigo præallegatum, an obliget, nõ ſolum in foro fori, uerum etiam in foro poli. fol. eod.nume.111
Statutum factum in capitulo, ſede uacante, durat, creato nouo Epiſcopo, niſi reuocetur per Epiſcopum creatũ. fol.eod.nu.114
Statuta in foro conſcientiæ, an ſeruanda? fo.eo.nu.116
Statuta etiā in foro pœnitentiali, conſcientię, & animæ ſeruanda ſunt. fo.eo.n.118
Statutum, quo ad loci ſubditos, ubi uiget, apoſtolici uim habet. fol.eo.nu.119
Statutum unumquemq; ſubditorum à peccato, in foro etiam conſcientiæ, eximi

mit. fol.58.nu.120
Statutũ, licet uideatur durũ, & aſperum, eſt ſeruandũ. fol.eod.nu.133
Statuta inutilia eſſe non debent, neque ſeruire uento. fol.eod.nu.134
Statuta etiam arctant minores. fol.75.nu.63
Statutum .
Gandenſium
Brugenſium
Hyprenſium
Franconatum
de ratione tutelari.f. 88. nu.12
Stipulatio in mutuatione nũc eſt uſitata, & ſæpe prætextus eſt uſurarius. fol.124 nume.22
Statutum Brugenſe, quod debitoribus pupilli nõ liceat ſoluere, niſi duobus tutoribus couiunctum, ſub pœna iterandæ ſolutionis. fol. 141.num.54
Subſidiaria actio quare appellet. fol.20.nu.25

T

Teſtatoris defuncti uolũtas omnibus præponẽda. fol.15.nu.5
Teſtis ut dicatur idoneus, quanta habeat oportet? fo. 30.nu.30
Teſtator, ſi leget centum pauperibus puellis maritãdis, tum ſi aliqua pro dote habens 20.in bonis, ſi tamen perſonæ qualitas conſideretur, erit pauper, an teſtamenti executor tuta conſcientia poterit illi puellæ legatorũ quid ſubminiſtrare? fol.eod.nu.48
Teſtis, quando diues, aut pauper cenſendus. f.eo.nu.50
Teſtes pauperes & uiles nonnunquam ad teſtimonium ferendum admittuntur. fol.eod.nu.53
Teſtificatio de animi qualitate, fieri debet per actus exteriores. fol.44.nu.6
Teſtamentum imperfectum ratione uolũtatis, an ualeat ad pias cauſas remiſſiue. fol.56.num.37
Teſtator ſi in ſuo teſtamento relinquat cẽtũ Bertæ, pro ea maritanda, quæ tempore conditi teſtamenti iam erat maritata, quamuis cauſa relicti uideatur ceſſare, tamen debet habere legatum. fol.57.nu.104
Tempus nec uendentis, nec ementis eſt. fo.93.nu.25
Teſtator non poteſt moriẽs adminiſtratores futuri hæredis à ratione reddendâ abſoluere, ſicut nec poteſt eundẽ abſoluere, quin ſemper boni uiri fungatur officio.

tio. fo.102.nu.36
Teſtator quando remiſit tutori uel curatori confectionem inuentarii, quid operetur talis remiſſio? fol. eod.nume.42
Theologorum ſcrupuloſorũ opinio, circa ignoranter ꝓdigo credita, quando, & quando nõ ſolutioni obnoxia. fol.58.nu.135
Tutelę munera ſunt periculoſiſſima. fol.1.nu.1
Tutelæ munus eſt perſonale. fol.eo.nu.2
Tutelæ munus mixtũ eſt cenſendum. fol.1.nu.3
Tutores non ſunt dandi, qui pupillum ſpoliant. fol.eod. nume.4
Tutores fidẽ integrã, & omni ab lucro uacuam præſtare debent. fol.eod.nu.6
Tutelæ minus aſſumentes, dilapidandi gratia, fures cenſendi ſunt. fol.eod.nu.7
Tutor cum pupilli iactura, ditefcere prohibitur. fol.eo. nume.8
experimentum quo dinoſcitur, an quiſpiam deprædandi animo Tutelam in ſe ſuſceperit. fol.1.nu.15
Tutelæ munus appetens inſanus habendus. fol.1.nu.17.
Tutelæ ex munere nullum commodum oriri poteſt. fol.eod.nu.18
Tutelæ adminiſtratio perpetuo perículoſa. fol.eod. nu.19
Tutelæ ſarcinam ſuſcipere, quis cogitur inuitus? fol. eod.nu.22
Tutorum officium quod ſit à morte parentum præcipuum. fol.3.nu.1
ad Tutelæ officium aſſumendi uiri gnari, graues, & periti. fol.eod.nu.2
ad Tutelæ officium admittitur ruſticus, licet illiteratus modo, ſagax. fol.3.nu.3
Tutores iuſiurandum præbere obligantur. fol.3.nu.8
Tutorem rectũ, nihil decet, quã bonorum pupilli augmentationi quam maximè ſtudere. fol.3.nu.10
Tutorum gubernacula ſunt tutiſſima, quæ iuſtitiæ æquilibro nituntur. f.eo.nu.11
Tutores in adulterinos expoſtulatio. fol.eod.nu.12
Tutorum adulterinorum Praxis damnata. folio. eod.nu.13
Tutores ad omnium rerum pupillarium repertorium conficiendum aſtringũtur. fol.40.nu.13
Tutorum primum officium. fol.6.nu.1
Tutoribus de adminiſtratiõe reddenda

reddenda ratio. f.eo.nu.2
Tutores nonnunquam in uincula ſunt conijciendi. fol. eod.nu.4
Tutelæ malæ geſtæ infamia ab Imp.abſolui nõ poteſt. fol.eod.nu.5
Tutores ab adminiſtratione nõ ſunt arcendi repertorio confecto. fol.eod.nu.6
Tutores repertorium nõ conficientes in ſuſpicionẽ furti rerum pupillarium incidunt. fol.eod.nu.15
Tutor dolo quicquam repertorio inſerere omittẽs, hæreditarijs creditoribus in ſolidũ cenſetur obligatus. fol.eod.nu.16
Tutoris infidelitas ob remiſſionem inuentarii non manebit impunita. f.10.n.22
Tutores ad rem attentiores ſunt, quam ad prӕſtitum iuramentum. fol.10.nu.23
Tutor ſine diſcrimine ad Repertorii confectionem adſtringitur ſtatuto Flandrico. fol.eod.nu.29
Tutores an cõficiendo in Repertorio neceſſario creditores omnes conuocare obligentur? fol.18.nu.1
Tutelam adminiſtrare uirile munus eſt. fol.eod.nu.4
ad Tutelam ſuſcipiendã qui cogi poſſunt.
Tutoribus quid iuris cõpetãt in mrẽm uſufructuariã nõ adminiſtrantẽ prolibus neceſſaria ſecundum ipſorum qualitatem. fol.19.nu.49
Tutor nõ rebus duntaxat, ſed etiam moribus pupilli præficitur. fo.eod.nu.50
Tutor non dabit dotem ſorori pupilli alio patre natæ. fol.eod.nu.51
Tutor ſorori pupilli præſtare poteſt ad uictũ neceſſaria quum ſemetipſam ſuſtinere nequeat. fo.eo.nu.52
an tum Tutori dotem dare ei ſorori pupilli liceat, ſi eodem ex patre ſit ſoror? fol.20.nu.53
Tutor res pupilli donare nequit. fol.eod.nu.56
Tutor domini loco habetur, quũ fideliter adminiſtrat, nequaquam quum pupillũ ſpoliat. fol.eo.nu.58
Tutor in quibuſdam caſibus poteſt donare. f.eo.nu.59
Tutelæ munus multis res eſt admodum amabilis, & plauſibilis. fol.29.nu.3
ne Tutorum adminiſtratio pupillis cedat in perniciẽ prouidendum. fo.eo.nu.4
Tutor ſi nõ poteſt idonee cauere in ſuſcipienda tutela, non ſtatur eius cautioni iuratoriæ. fol.eo.nu.10

Tuto-

Tutores teſtamentarii an ob onere ſatiſdationis eximũ tur. fol.eod.nu.15

Tutores codicillarij, ab onere ſatiſdandi eximuntur. fol.eod.nu.18

Tutores, quos Prætor conſtituit, ob inquiſitionem, ac ſatiſdatione excuſantur. fol.eod.nu.19

Tutores reliqui niſi ſatiſdederint, quicquid minorum nomine egerint irritũ eſt. fol.eod.nu.20

Tutores quãta habeant oportet, priuſquam idonei, & ſoluendo cenſeantur? fol. eod.nu.25

Tutor ad hoc ut dicatur idoneus, quanta habeat oportet? fol.30.nu.29

Tutor Principis difficile idoneos fideiuſſores dare poteſt. fo.eod.nu.45

Tutor idoneus in ciuitate ſi non reperiatur, an pupillus ab inidoneo gubernandus ſit? fol.eod.nu.54

Tutores quid, & quomodo iurent? fol.36.nu.1

Tutoris præcipuum officium eſt, indefenſum non relinquere pupillum. fol. eod.nume.2

Tutor non eſt qui pupillũ aut pupilli ſubſtantiam negligit. fol.eod.nu.4

Tutelæ ſuſcipiens prouinciã, ſuſcipit, & defendendi ſarcinam. fo.eod.nu.5

Tutoris qualis habenda eſt diligentia. fo.eod.nu.6

Tutori alleganti, ſe res alienas, ut proprias cuſtodire nequiuiſſe incumbit probatio. fol.eod.nu.7

Tutoris & pupilli rebus ſimul periclitantibus, utrius à tutore præſeruandæ? fol. eod.nu.8

Tutelæ curæve munus, tutoribus, curatoribusq; non æquum eſt eſſe damnoſum. fol.eod.nu.10

Tutor quando excuſatur. fol.eod.nu.13

Tutoribus ex eorũ officio ſollicitos eſſe congruit, circa omnes & ſingulas, minorũ facultates, & adminiſtrationes earundem. fol. eod.nume.16

in Tutelæ ſiue negociorum geſtorum utile iudicium, quid ueniat. fo.eod.nu.17

Tutor ratione ſiniſtræ adminiſtrationis, doli, latæ, & leuis culpæ, reus cenſetur. fol.eod.nu.18

Tutor latæ duntaxat culpæ ob noxius cenſetur in duobus caſibus. fo.eod.nu.19.

Tutores rei cenſentur, ſi non faciant, quod muneris ratione

tione efficere obligantur. fol.eod.nu.22
Tutorum hæredes ex lata cul pa ſolum conueniuntur.fo. eod.nu.23
Tutelæ curæue actiones reci proce. fol. eo. nu.25
Tutelæ curæve directa actio, leuiſſimæ culpæ occaſione nō oritur. fol.eod.nu.26
Tutoris munus non uolunta- rium,ſed neceſſarium eſt. f.eod.nu.27
Tutoris munus neceſſariū,du plici ratione dicitur. fol. eod.nu.28
Tutor ratione muneris quo fungitur,rerum pupilli fru ctus tempore perituros, di ſtrahere obligatur. fol.37. nu.35
Tutor pupillares debitores e xigere adſtringitur, loco, & tempore congruis, alias damnum ex ceſſatione pro ueniens reſarcire tenetur. fol.eod.nu.38
Tutelæ munere finito, tutor ex tunc periculo eximitur. fol.eod.nu.40
Tutor actui pupillari cum ex pedit authoritatem præſta re neceſſitatur. folio eod. nume.42
Tutores uel curatores adole- ſcentum,ſi eorum nomine ſcienter calumnioſas inſti- tuunt actiones, expenſas è crumena propria perſolue re compellentur. fol.eod. nu.51
Tutor,an alicuius actionis ce ſionem ſuſcipere poſſit, cō tra pupillum? Et ſi illam re ceperit, an illa uti poſſit. fol.58.nu.137
Tutor aut Curator ſuſcipien do ceſſionem contra mino rem,ipſo iure, & facto ab actione cadit. fol.eod.nu. 141
Tutor non poteſt contra pu- pillum,etiam ſi uelit. eā of ficio finito exercere,ceſſio nem recipere.f.eo.nu.144
Tutor tantam diligentiā pu- pilli in rebus, quantam in proprijs adhibere pculdu- bio debet. fol.eod.nu. 145
Tutori non licet fundos, red ditus,id genusq; alia ſecre to,malaq; fide, maximè ſi ne contutoris authoritate, uili precio emere. fol. eo. nu.146
de Tutelis, titulus duplex. f. 74.nu.1
actio Tutelæ debet eſſe bonæ fidei. fol.eod.nu.2
in Tutelæ actione à tempore moræ uſuræ currunt. fol. eod.nu.3
Tutor ſi pupillo ſuo damnum inferat, tenebitur actione

tutelæ directa. fol.eo.n.6
Tutor ſi paſſus eſt ſumptus ali quos,experietur contra pupillum actione tutelæ contraria. fol.eod.nu.7
non Tutor debet eſſe melioris cõditionis quàm tutor. fol.eod.nu.10
Tutor mox ad repertorij confectionem obligatur. fol. eod.num.14
Tutoris officium non uoluntarium, ſed neceſſariũ eſt. fol.eod.nu.28
Tutor de lata non de leui culpa tenetur in duobus caſibus. fol.eod.nu.29
Tutorum munus eſt pupillũ bonis moribus inſtituere, præceptoribus mercedes conſtituere, alimenta miniſtris pupilli præſtare. fol.75.nu.39
Tutorum in unus eſt pro impubere promittere, ſoluere, & iudicium contra aliũ intentare. folio.eod. numero 40
Tutorum munus eſt alimenta pupillo dare. folio. eod.nume.41
Tutorum munus eſt pecuniã dare ad uſuram, ſi pupilli ſubſtantia ſit mobilis, &c. fol.eod.nu.42
Tutor, quando rem pupilli emere poſſit? folio.eodem nume.43
Tutor cui non eſt decreta administratio, ut extraneus rem pupilli, emere nõ prohibetur. fol eo.nu.45
Tutor quo tempore poteſt, aut non poteſt pupilli frumentum uendere. fol.eo. num.48
Tutor ſi quid acquiſiuit, an de bonis ſuis, an ex fortunæ munere, an ex induſtria acquiſiuiſſe præſumatur? fol.eod.nu.49
Tutor ſi quid pupilli ex pecunia emat,res hoc pacto empta cuius efficit, an tutoris ementis, an pupilli.fol.eo. nu.60
Tutor qui pupillam, cuius tutelam geſſit,ſtiprauit, qua pœna de iure mulctabitur. fol.76.nu.81
Tutor damno loco patris, ad pupillam nutriendam, & honeſtis moribus inſtruendam,non autem ad ſtuprã dam. fol.eo.num.72.
quem partim eſſe ſub Tutela, & partim ab eadem tutela, ſolutum eſſe, rationi non eſt cõſonum. fo. eodem nume.73
Tutoris dolus, ſemper eſt coercendus. folio 88. nume.6
Tutores,duplici rõne ad ratiocinia

tiocinia aſtringuntur. fol. eod.nu.17

Tutor functus officio, ad reddendam rationem per Prętorem cogi debet. fol.89. nume.25

Tutor qui principio geſſit cōueniendus, deinde Magiſtratus, tertiò tutor qui nō geſſit. fol.eod.nu.28

Tutores omnes pari culpæ, ex æquo ſunt obnoxij. fol. eod.num.29

Tutorū multorum ſupina ſimplicitas, qui ſe teneri non putant, quod omni adminiſtratione caruerint. folio eod.num.32

Tutorum prudentum eſt, ad pupilli negotia uigilanter intendere, alioqui à tutelę periculo minimè liberantur. fol.eod.nu.33

Tutor ſi debitor in pecunia non reperiatur, nūquid ſaltem obligatur rationum codices oſtendere dominūq; inſtruere? fol.93.num.5

Tutores & curatores habent conſiderare perſonarū cōditiones, cum quibus minorum nomine contrahūt. fol. eod.num.32

Tutoribus ac curatoribus in emptione alicuius rei, qd primū incūbat. f.eo.nu.33

Tutores & curatores, ſecundū quoſdam minimè obligantur ex contractu pupilli uel adulti nomine geſto, licet malè ei ſuccedat, quando factus eſt cum conſenſu matris pupilli, aut adulti, & coniunctorum. fol.eod. nu.35

Tutor ad quorum rationem aſtrictus fuit, ad eandem aſtringuntur eiuſdem tutoris hæredes. fol.101.nu.4

inter Tutorem, & tutoris hæredem quātum ad culpam diſtinctio. fol.eod.nu.6

Tutores meos Analogiſtas eſſe uolo, illa uerba, quæ in ultimis elogijs apponi ſolent, quid important. folio 102.nu.29

Tutor non reuelatur, etiam ſi per teſtatorem ſubiunctū fuiſſet, &c. fol.eod.nu.32

Tutelæ quæ ſint accidentalia. fol.116.nu.1

Tutelæ munus conuenit eſſe gratuitum. fol.eod.num.2

de Tutelæ natura eſt mercedem non accipere. fol.eo. nume.3

Tutela originem ducit ab amicitia. fol.eod.nu.4

Tutelæ officium onus eſt, nō libertas. fol eod.nu.7

Tutoribus ſalaria cōſtitui poſſunt, ex certa cauſa iudici cognita. fol.eod.nu.8

Tutores egeni bonis pupilli di uitiis ali poſſunt. f.eo.nu.9
Tutori etiam ſalarium conſti tuitur in profectionibus pu pillorum gratia.folio eod. nume.10.
Tutor an ex pupilli bonis alimẽtari debeat. f.117.nu.14
an Tutor poſſit inhabitare do mum, aut fundum pupilli gratis. fol.eod.nu.17
Tutores ſalarij ſunt incapaces niſi iudicis acceſſerit auto ritas. fol.eod.nu.18
Tutores pauperes,modo probi,& fideles reijci non debent. fol.eod nu.24
Tutor,an tempore morbi debeat habere ſalarium? fol. eod.nu.26
Tutor per totum morbũ, ſuo debet gaudere ſalario, ut heriles famuli.fol.eo.n.27.
an Tutor ſtipendiarius, ante annum moriens recipere poſſit ſalarium totius anni,an pro rata temporis? f. eod.num.28
Tutoribus morientibus totius anni ſalarium debetur.fol. eod.nu.29
Tutor de ſuo non tenetur alere pupillos egenos. fol.eo. nu.33
ſi Tutor pupillum inopẽ alat, atque hic poſtea diteſcat, impenſa repoſcere poteſt. fol.eod.nu.34
Tutoribus,an liceat ad pupillorum bona conſtituere re ceptorem? fol.eod.nu.39
Tutoribus non permittitur cõſtituere receptorem ſumptibus & periculis pupillo rum. fol.eod.num.40
ſi Tutoribus non licet aſſumere ſibi pro tutela mercedẽ, minus ipſis licet aliis cõſti tuere mercedẽ.fol.eo.n.41
Tutoribus non licet admiſtrare cum damno pupillorũ, miuus damni occaſionem erogare. fol.eod.nu.42
ſi Tutores, receptores conſtituant,iuramentum ſuũ uio lant. fol.eod.nu.43
Tutoribus licet receptores cõſtituere,cum proprijs ſum ptibus & periculis. fol.eo. nume.44
Tutoribus non poſſe receptorem conſtituere,eſt ex rigore iuris. fol.eod.nu.45
de Tutore grandeuo cui non permittitur receptorem aſſumere durũ exemplum. fol.eod.nu.47
Tutor qui pupillarem pecuniã non dedit ad lucrum tenetur ad damni reſtitutionẽ. fol.124.nu.41
Tutor pupillarem pecuniam non expendens fœnori aut ſuis uſibus ſeruans,tenetur

ad damni reſtitutionem.f. 124.num.41
Tutor pupillarem pecuniã nõ expendens fœnori aut ſuis uſibus ſeruans tenetur ac cõ penſationem intereſſe. fol. eod num.42.& 43
Tutor pupillarem pecuniã clã mutuò ſumens, tenetur ad uſuras cẽteſimas. f.eo.n.44
Tutor qui pupillarẽ pecuniã per conſenſum contutoris ſi bi mutuò ſumit, tenetur ad uſuras pupillares tantum fo. eod.num.45
Tutor poſt tutelam pro uſura pecuniæ pupillaris conue-niendus eſt, uſque ad diem rationis. fol.eod.nu.47
Tutorum hæredes etiam tenẽ tur ad uſuras pupillaris pe-cuniæ. fol.eo.nu.48
Tutor an teneatur an intereſ-ſe, ſi pupillarem pecuniam non ſtatim expenderit, ad lucrum. fol.125.num.66
Tutores non tenentur ad inte-reſſe, ſi defuit occaſio lucri, bifariam. fol.eod. num.70
Tutor per Iudicem ad rationẽ reddendam cogendus eſt. fol.134.num.1
Tutoris bona, quamlibet mul-ta, pro adminiſtratione ma nent obligata.fol.eod.nu.3
Tutor poterit ſuarum rationũ, ac omnium adminiſtratio-num necnon inde dependẽ tiũ liberationem exigere, quàm ſi dare neglexerit, uis & fas eſt huiuſmodi per Iu-dicem cogere.fol.eod.nu.4
Tutores qui ueri, & ſoli digni ſint. fol.150.nu.2
Tutores qui falſi & indigni. fol.eod. num.3
Tutores falſi furca, quam tute la digniores. fol.eod.nu.4
Tutorum grauis admonitio. f.eod.num.5.& 16
Tutela res ardua. fol.eo.nu.6
Tutelæ mala gubernatio, quantis obnoxia periculis & incommodis. fo.eo.nu.7
Tutorum malorum multipli-ces aſtutiæ & fraudes. fol. eod.num.8
Tutorem bonum quid maxi-mè ornet, & deceat. fol.eo num.9
Tutorem malum quid maxi-mè dedecoret.fol.eo.nu.10
Tutores mali ad rem attentiõ res, quàm ad curam pupil-li. fol.eo.num.11
Tutores mali inſtrumẽta ſunt Diaboli. fol.eo.num.12
Tutores mali, duas ob cauſas execrandi. folio. eodem. num.14
Tutores mali ſub paſtori titu-lo lupi ſunt. fol. eod. nu-mero.15
Tutor cum boni Vicarii Dei ppe-

appellandi. folio eodem. num.17
Tutores mali iudicium & irã Dei non effugient. fol.eo. num.18
Tutores ueri ijſdem honoribus proſequendi, quibus parentes. fol. 153.num.5
Tutores lex optat non qui ſibi, ſed pupillis proſpiciant. fol.eo. num.6

V.

Valor rei ſeu damni quantitas, licet nõ ſit probata, iudex tamen eandem ex officio æſtimare debet. folio 110.num.32
Velocitas præpropera nõ rarò damnoſa eſſe ſolet. folio.. num.21
Vendere carius an liceat, ob terminum ſolutioni adiectum. fol.93.nu.16
de Venditore & emptore idẽ iudicium. fol. eo.num.27
Vitium uitio coniunctum maleficium non excuſat.fo.44 num.22
Viuere in luxu uel luxurioſè quis dicatur. folio 45. numero 71.
correcto Vitio intelligitur etiam correcta pœna. fol.57 num.87
Viduas frugalitas ornat, & cõtinentia. fol. 45. nume.74
Viduarum eſt aſſiduè orare pro ſtatu Eccleſiæ. folio eo. num.75
Vitium nullum ingratitudine deteſtabilius.folio 153.numero 2
Vſufructu ceſſante, ceſſabunt & onera eiuſdem cauſa ſuſcepta. fol.19.num.48
Vſufructuarius non minus aſtringitur ſalua conſeruare bona dñi proprietarii, quã ipſe tutor, curatorve bona pupilli, uel adulti. fol.102. num.31
Vſuræ cum apertò exerceri non poſſunt, transfertur res ad intereſſe conuentum.folio 124.num.7
Vſuræ cur tam ſint iniuſtæ.fo. eo.num.37
Vſura certum eſt, & breue, ad opulentiam compendium. fol.eod.nu.38
Vſuraria pecunia nulli unquã fœliciter ceſſit. folio codẽ num. 39
Vſuræ pupillares ſunt, quas pupillus ſtipulari poteſt. fol.eod. num.46
Vſuræ exiguæ, & cum ratione æquæ, hoc eſt, propter ueri intereſſe compenſationem, ſunt licitæ.fol.eo. num.53

Vſuræ ratione intereſſe tantum ſunt permiſſę, & petendæ. fo. eod. nu. 54. & 63
Vſuræ in cõtractibus licitæ, ratione intereſſe, non ratione uſuræ. fol. eo. nu. 57
Vſuras multi fictè palliant, per intereſſe titulum. fol. eo. num. 58
Vſura ex praua intentione, non ex contractu mutui iudicanda. fol. eod. num. 59
Vtilitas communis neceſſariò præfertur particulari. fol. 56. num. 58
Vtiliter ſemel factum ſufficit. fol. 75. nu. 37
Vxor prodigi ſimili curatelæ mancipatur, uno anhelitu, eadem ſub forma & modo, Brugis potiſſimum. fol. 57. num. 110.

Finis Indicis Patrocinij Pupillorum.

INDEX ELEMENTARIVS COMMENTARIORVM CLARISS. VIRI D. IODOCI DAMHOVDERII I. V. DOCTORIS,

ſuper Compendioſa Subhaſtationum Exegeſi, nonnulla memoratu digna in eiuſdem commentariis contenta, liberaliſſimè demonſtrans.

A

ABbatiſſa debet requirere monialiũ conſenſũ pro alienatiõe fiẽda. f.158.n.28

Actus legitimi conditionem regulariter non recipiunt. fol.162.num.33

Adminiſtratores bonorũ minorum ſine decreto alienantes, nihil agunt. folio 162.num.14

in Alienatione rerum Eccleſiaſticarum, cauſæ cognitio principiò deſideratur. fol. 158.num.21

de alienationis legitima cauſa debet apparere ac diſcuti quid magis expediat alienari. fol.eod.nu.22

Alienatio rei Eccleſiaſticæ uel Reipub. ut ualeat, quinque requiruntur ſecundũ Accurſ. fol.eod.num.24

Alienatio uel uenditio rei Eccleſiaſticæ ut ualeat, debet neceſſitatis aut euidentis utilitatis Eccleſiæ cauſa fieri. fo.eo.nu.25

de ipſius Eccleſiæ utilitate ac neceſſitate ad effectum Alienationis fiendæ, aliter conſtare debet, quam per prælati aut ſuperioris aſſertionem aut confeſſionem. fol. eod. num.26

in alienatione rei Eccleſiaſticæ ſolennitas, quocunq; etiam iure requiſita, omiſſa, nonnulla in caſibus, cõtractum minimè uitiat. fo. eod.num.33

in rei Eccleſiaſticæ Alienatione iura certam ſolennitatem requirentia habent locum, quando alienatur directum, nequaquam quãdo utile dominium duntaxat. fo.eod.nu.35

in alienatione bonorum minorum, iudicis decretum eſt neceſſariũ. f.162.nu.12

in alienatione rei emphyteo

ticæ, per minorem facta, decretum iudicis neceſſario deſideratur. fol.eo. num.15

de Alienatione, ipſius ſolennitate & forma rerum Eccleſiaſticarum, & ſimiliũ. fol.158.nu.20

Appellatione iudeciſa pendẽte, iudici legitimè inſinuata, ante diſcuſſionem bene an male fuerit appellatum, nõ procedetur per iudicem ad decretum. folio 167.nu.23

Appellatione pendẽte, nil nouari oportere. f.eo.nu.24

B

Bartolus ſecundũ nonnullos.
Iuris lucerna
Cæcorum dux
Veritatis ſpeculum.
Veritatis pater
appellatur. fol.174 nu.1

Bartolum iuriſperiti pro numine colunt. fol.eod.nu.4

Brugenſis ſi uendidit prædiũ in territorio Gãdenſi ſitũ, cuius territorii iudex debeat decretum interponere. fol.162.nu.22

C

Cauſæ ſigillatim exprimi debent. fol.162.nu.34

Caſus apprimè ſignãdus, pro egentibus fœneratorũ opera, contra eoſdem cũ fœneratores. fol.167.nu.41

Vbi diſputatur, Cauſæ cognitio non abſimiliter requiritur. fol.158.nu.23

Confeſſio per uoluntariæ iuriſdictionis modum emanans, Eccleſiæ præiudicare nequit. fol.eod.nu.27

Conſuetudo curiæ Epiſcopalis circa decreti interpoſitionem eſt ſeruanda. folio eod.nume.29

Conſuetudinis, his in partibus, maxima authoritas. fol.167.nume.34

Contractus quando eſt utilis Eccleſiæ, decretum poteſt & præcedere & ſequi, etiã ex interuallo, ualetq; contractus Baldo teſte. folio 158.nume.32

D

DEcretum, quia eſt habilitatio ad actum, ſemp ꝑcedere dẽt. f.158. nu.31

Decretũ ſn̄iæ æquiparatũ, ſm̄ Baldũ. fol.162.nu.23

Decreti ſolẽnitatis interpoſitio cuius efficacie.f.e.n.24

Decretum iudicis ubi interpoſitum reperitur, omnia

atque

..atque ſingula ſolenniter acta præſumuntur. fol.eod. nu.25
pro Decreto ſemper in dubio præſumit, ut actus ualeat, ſuper quo interpoſitū eſt. fol.eod nu.26
Decretum iudicis in contractibus facere interueniri, ſemper utile eſt.folio eod. nu.27
Decretum iudicis omnis doli ac culpę præſumptionem ceſſare facit. fol.eo.nu.28
Decretum iudicis omnē metum,doliq; præſumptionē in contractu excludit. fol. eod.num.29
Decreti interpoſitio ſub conditione an ualeat? fol.eod. nu.30
Decretum ſub conditione interponi nō poteſt,ſicut nec ſententia. fol.eod.nu.31
Decretum ſine cauſæ cognitione,aut leui interpoſitū, robore caret.fol.163.n.36
Decretum iudicis non debet eſſe alternatiuum.fol.eod. nu.37
Decretum iudicis debet eſſe certum ſicut ſententia. fo. eod.nu.38
Decretū iudicis efficit ne qs de dolo aut in metu cōqueri poſſit. fol.167.n.18

E

Ecclesia in ſuis contractibus nequit fraudem adhibere. fol.178.nume.23
Ecclesia cultrix & auctrix iuſtitiæ, non patitur contra iuſtitiam aliquid fieri in ſe uel in alterum. f.eo.nu.24
Edicta publica, uulgo banna, ſeu bannimenta nuncupantur. fol.177.nu.13
Ex quo facio edictū fieri ſeu rē præconizari uideor contrahere cum incerta perſona, quippe plus promittente. fol.eod.nu.14
Epiſcopus uel prælatus qñ emit rem à ſua Eccleſia aut capitulo,non requiritur ſolennitas,q̄ requiritur in extraneo emptoř.f.158.n.36
Euangelium Mathæi.7.iubet cuiq; facere,quod ſibi uult fieri,& prohibet alteri inferre,quod ſibi nolit fieri. fol.178 nume.28
Expertus nō artifex, certius operatur artifice inexperto. fol.157.nu.5
Experientia efficax rerū magiſtra. fol.eod.numo.7
Executori licitū eſt ſono tubæ, aut uoce ſua horrida, uel alias pro loci cōſuetudine rē eſſe uænalē proclamare & ſubhaſtare. f.167.n.2
Executor in ſubhaſtatione, mul-

multa ſigillatim narrare obligatur. fol.eod.nu.4
Exclamatio inuectiua authoris, in noſtræ ætatis fœneratores peſtilentiſſimos. fol.167.num.38
Exponens uænalia, ſi obligari nolit, illa uer Quod plus offerenti dabitur, non adponat, quo caſu potius rei precium explorare, quàm uendere uoluiſſe uidetur. fol. 178.num.5

F

FOEneratorum praxis, circa pignora. f.158.nu.36
Fœneratores, furibus ac prædonibus impudentiſſimis ueniunt comparandi. fol. 167.num.40
annus Fœneratoribus ex cõſuetudine permiſſus, non conceditur, ut eo elapſo pignora omnino & ſimpliciter ipſorum officiantur, ſed duntaxat, ut ex illorum uẽditione ſortem cum uſuris recuperare poſſint, & reſiduum debitori reſtituant. fol.eo.num.42
Fœneratoribus ſufficere debent ſors & permiſſæ uſuræ. fol.eo. nu.43
Fœneratorum inerme argumentum. fol.eo.num.44
Fœneratorum cõſuetudo inuiolabiliter obſeruata. fol. eod.num.45
Fiſcus non acceptat niſi ſufficientes & ſoluendo. f. 174 num.16
Forma debet eſſe actui coniũcta. fo.161.nu.30
in Foro conſcientiæ, quali-bet debet eſſe bonus uir. fol.178. num.31
ratio quare in foro ciuili, ac canonico licitum eſt contrahentibus ſe circumueniere, & non in foro conſcientię. fol.eod.nu.32
Fraus & dolus in ſubhaſtatione ab exequutore committi non debent. f.167.nu.5
Franci ſeu Galli ex more habent, ut impetrent literas regias pro contractus reſciſſione, quas literas regias reſciſſorias appellant. fol.174.uum.27

G

GAlia, elapſo decennio à tempore contractus nõ habet amplius locum remedium.l.2.C. de reſcin. uendit. fol.74. num.28

H

HAſta quid erat. fol.158. num.13
Haſtæ fiſcalis fides, facilè conuelli nõ debet. f.178.n.37

Ido-

I

Idoneis non dicitur, qui con ueniri nequit. f.174.n.9
in Iudicis præſentia acta, iu ſte legitimeq; facta, præſu muntur. fol.167.n.19
In iudicio agitato inter aliquos, tertius de cuius præiudicio agitur, ſemper citã ri debet. fo.eod.n.21
cum erit Iudex ſuper re cõmuni diuidenda, optio defertur habenti maiorẽ par tem, & ſi nõ acceptat, tranſit optio ad habentem minorem partem. fol.77. nume.16
Iuriſdictio eſt officiũ neceſſa rium. fol.62.nu.31
Iuſtum precium non eſt punctim determinatum. fol. 178.nu.34
Ius diuinum & forum cõſcientiæ non admittunt, ut contrahentes ſe inuicem deci piant. fol.eod.nu.27
Iudicare non ad teſtem, ſed ad iudicem ſpectat. fo.174 nume.22

L

L.Ciuilis admittit, ut contrahentes ſe inuicẽ decipiant. fol.174.nu.26
L.diuina nihil impunitum re linquit quod fit uirtuti cõtrarium. fol.eod.nu.33
Licitator ut admittatur, requiritur maior idneitas & maior utilitas. fol.eod. nume.10
Licitatio tum eſt admittenda, cum licitator fideiuſſores idoneos dare paratus eſt. fol eod.nu.15
Licitator prior per poſteriorẽ in idoneum minimè libera tur, ſed ut ante obligatus remanet. fol.eod.nu.18
in Licitationibus id eſt, oblationibus precii ad rẽ vænalem, pro illa comparanda, priorem licitationem, per poſteriorem (qui ultra aliquid ad precium oblatũ offert) liberari certum eſt, ſi ſoluendo ſit, & licitationi aptus in idoneus, alias uerò minimè. fol.eod. nume.8.
Licitatio quando ſit, uẽditor emptori dè meliori conditione, per alium oblata, no tificare obligatur, quo licitantẽ, uel uincere, uel ſupe rare poſſit. fol.eod.nu.6
Literæ reſſiſſoriæ, elapſo decennio iu Gallia non dantur. fol.eod.nu.29

M

MEmoriæ hominis eſt la bilis. fol.eod.nu.30

Minor

Minor aut pupillus Eccleſiæ æquipatatur. fol. 161. nu. 9
quò uenditio rerum Minorum ac ſimiliū ualeat, quatuor ſunt neceſſaria. fol. 162. nu. 10
in alienatione bonorum Minorum iudicis decretū eſt neceſſarium. fo. eo. nu. 12
Minor nequit ſuā emphyteoſim ſine decreto uendere. fol. eod. nu. 16
Minori non tantum non proprium, ſed uectigale quidem uel empbyteoticariū prædium ſiue decreto uenundare permittitur. fol. eod. nume. 17
Minor in licitationibus reſtituitur. fol. 177. nu. 12

N

NAtura potentem: ars facilem: uſus promptū reddit artificē: & cuilibet artificis præbet experiētia nutrimentum. fo. 157. nu. 6
Neceſſariorum omiſſio, omnem diſpoſitionem uitiat. fol. 167. nu. 7
Nemo præſumit iactare ſuū. fol. 178. nu. 30
Non habens unde ſoluat, ſimilis eſt habenti exceptionem peremptoriam. fol. 174. nu. 11

O

OBtuliſſe nec uidetur, qui minimè ſeruauit, quę ſeruare debebat. fol. 174 nume. 13
Omnia quæcunque uultis, ut faciant uobis homines, & uos eadem facite illis. Matthæi. 7. fol. 178. nu. 29

P

PActum inter creditorem & debitorem, quo res pignorata creditoris efficiatur ſi debitor intra ſtatutū tempus non luat, inualidū eſt, niſi addatur, quod empta ſit pro quāto iuſte æſtimabitur. fol. 167. nu. 35
Pauperum, minorū & Eccleſię bona ęquiparantur, quo ad ſubhaſtationis requiſitionem. fol. eo. nu. 29
ſi Pars de cuius præiudicio agitur, & cuius res ſubhaſtatur, appellet, pendente appellatione, an ſatelles aut apparitor ſuperſedere obligetur? fol. eod. nu. 22
Pignus nequaquam diſtrahitur, niſi debitori ter fuerit denunciatum, ut ſoluat, & ceſſauerit. fol. eod. nu. 39
Praxis, uera legē canonumq; enucleatrix eſt. fo. 157. n. 3

Præ-

Præcones qui ſint. f.eo.n.14

Præconis horrida uox, in ſolenni feſto ſi eſcat. fol. 167.nume.6

Precia ſeu æſtimationes rerum, aliquot probātur modis. fol.174.nu.20

Priuatus ſæpe obuiat iuſtitię. fol.178.nu.25

Probatio ualoris rei in duobus priuilegiatur. fol.174 nume.23

Probatio de credulitate admittitur in his quæ nō cadunt directo in ſenſum corporeum. fol.eod.nu.24

Pupillus ſicut nequit ius proprietatis directè alienare, ità nec utile dominiū, aut ius uſufructus uel iura quorumcunque reddituum.fo. 162.nu.18

Q

Qualitas negotii, iudici apertè ac enucleatè declarari debet, quo decretū ualeat. fo.167.nu.35

Quæſtio omnis à definitione proficiſci debet.f.157.n.8

R

Res quando modicæ æſtimationis dicatur, iudicis arbitrio ſtatur. fol. 258.nume.34

Res etſi fuerit uendita ad incautū, nihilominus poteſt uenditor aut is cuius erat res, cōqueri de ultra dimidium iuſti precii defraudatione. fol.167.nu.12

Res poſtquam fuit ſubhaſtata, non eſt locus remedio l.2.de reſcindend.uendit. fol.174.nu.25

S

Solennitates non dicuntur iudicium, ſed præparatorium ad iudiciū arripiendum coram iudice. fol. 167.nu.25

Statutum arctans Eccleſiam uel pium locum ad uendendum.an ualeat. f.158.n.37

Statutum eſt minorum bona alienari obligarive nō poſſe ſine decreto. fol.162 nume.13

Subhaſtatio quid ſit? fol. 157.nu.9

Subhaſtatio unde dicta? fol. eod.nu.10

Subhaſtatā rem eſſe, & præconizatam paria nonnunquam ſunt. fol.eod.nu.11

Subhaſtare quid ſit?f.eo.n.12

Subhaſtatio in quibus requiſita? fol.eod.nu.15

Subhaſtatio an requiſita in uenditione bonorum Eccleſiæ ac ſimiliū piorū locorum.

corum. fo.eod.nu.16
Subhaſtationibus omiſſis ſi res Eccleſiæ uendantur, an teneat uenditio? fol.eod. nume.17
Subhaſtatio præter commodum, bonũ & æquũ adfert nihil. fol.eod.nu.18
Subhaſtationis ſolennitas, nequaquam leuis ſolennitas eſt. fol.eod.nu.19
Subhaſtatio an requiſita ĩ alienatione rerum publicarũm ac communitatum. fol. eod nume.38
Subhaſtationis ſolennitas eſt neceſſaria in bonorum pupilli ac minorum uenditione. fol.161.nu.1
Subhaſtatione trium conſideratione ac reſpectu fieri debet. fol.eod.nu.2
Subhaſtatio fieri debet ſeruata forma ſtatuti aut conſuetudinis, alias nulla. fol. eod.nume.3
Subhaſtatio cum ſit, ſi quippiam promittatur, in cõtractu ſequẽte repetitum cenſetur. fo.eod.nu.4
in Subhaſtationibus, patriç, loci, cõſuetudo, uſus ac ſtylus obſeruandus. fol.eod. nume.5
in Subhaſtationibus, licet formç nonnullis in locis diuerſæ ſint, effectus, finisq́; idem erit. fol.eod.nu.6
Subhaſtationes non ſunt neceſſariæ in bonorum mobilium minorũ alienatione. fol.eod.nu.7
Subhaſtationis ſolennitas eſt neceſſaria in rerum mobiliũ minorũ alienatione in quibus cõſiſteret effectus. fol.eod.nu.8
Voluntas teſtantis idem operatur, quod iudicis decretum. fol.162.nu.21
Vſurç, prçſentes, ab antiquit, mirum in modum diſceptant. fol.168.nu.46

FINIS INDICIS TRACTATVS SVBHASTATIONVM.

[illegible]

COMMENTARIA IODOCI Damhouderij Brugenſis. I. C. in Titulum de Tutorum & Curatorum munere.

SVMMARIVM.

1 *Tutelæ ac Curatelæ munera ſunt periculoſiſſima.*
2 *Tutelæ atque Curatelæ munus eſt perſonale.*
3 *Tutelæ Curatelæque munus mixtum eſt cenſendum.*
4 *Autoris admiratio, cur multi tam temerè tutelas affectant.*
5 *Tutores aut Curatores non ſunt dandi, qui pupillum, minoremque ſpoliant.*
6 *Tutores Curatoreſue fidem integram, & ab omni lucro uacuã, præſtare debent.*
7 *Dilapidandi gratia, qui Tutelæ curæue munus aſſumunt, fures cenſendi ſunt.*
8 *Tutor uel Curator, cum pupilli minoriſque iactura, diteſcere prohibetur.*
9 *Lex ubi non diſtinguit, nec nobis diſtinguendum erit.*
10 *Dictio (nullus) omnia uniuerſaliter negat.*
11 *Dictio (omnis) uniuerſaliter omnia ponit.*
12 *In eos extra ordinem animaduertendum eſt, qui euidenti fraude pupillorum, adultorumque negotia gerunt.*
13 *Ingratitudine nullum tertius uitium.*
14 *Agri fertiles, multò plura proferunt, quàm prius acceperant.*
15 *Experimentum quo dinoſcitur, an quiſpiam deprædandi animo tutelã curatelamue in ſe ſuſceperit.*
16 *Celans res hæreditarias, falcidiæ beneficium amittit.*
17 *Tutelæ curæue munus appetens, inſanus habendus.*
18 *Tutelæ curæue ex munere, nullum commodum oriri poteſt.*
19 *Tutelæ & curatelæ adminiſtratio, perpetuò periculoſa.*
20 *Ad munera ſeu onera tardos, non ueloces, eſſe conuenit.*

21 *Præpropera velocitas, non raro, damnoſa eſſe ſolet.*
22 *Inuitus cogitur quis, Tutelæ curæve ſarcinam ſuſcipere.*

CAPVT PRIMVM.

1 MVNVS † officiũve tutelæ ac curæ oneri haud mediocri, periculoq; minimè modico ſubiacere, nemo ibit inficiás, cõnumerari iter mu
2 nera, & † dici perſonale, qm̃ animi prouiſione & corporalis labo
3 ris intẽtione ſine aliquo † gerẽtis detrimẽto ꝑpetratur. l. munerũ. ad exordiũ. ff. de mune. & honor. atque mixtũ cenſeri, quandoquidem nec honoris, neque dignitatis, nec etiam uilis ſiue ſorditudinis quicquam in ſe complectitur, ideoq; mortales nõnullos adeò ſtolidos, imò prorſus dementes, ueſanosque eſ
4 ſe ſummè admiror. qui † cùm tutelæ ſeu curæ ſarcinam prægrandem nonnũnquam effugere & elabi poſſint, eam maxime appetant, affectent, & quod improbius eſt, lites præferétiæ ſeu prælationis cauſa inſtaurant immortales. Vnde quæſo hæc lis? unde hæc cõtrouerſia? niſi ex huiuſmodi hominũ uitio, cordiumq; cæcitate, aut à ſiniſtro quopiã genio. Quid iudicij, quam ut opinentur ex adminiſtratione ſibi potius, quam pupillis, minoribusq; proſpecturos, qui tutores, curatoresve nequaquam; ſed impuberum ac puberum ſpoliatores, prædones, (parce interim pie Lector quod durius uer-
5 bum excidit) uerius appellari merentur. † Tutores, curatoresve dari nequaquàm debent, qui pupillum minoremque
6 ſpoliant, ut, inquit l. Qui fundum. § † Si tutor. ff. pro empto. quandoquidem fidem integram, omniique ab lucro abſtinentiam præſtare debent. arg. l. creditor. §. finali. ff. man
7 dat. † Nam animo dilapidandi ſiue deprædandi, delinquendique gratia tutelæ, curæve munus aſſumentes, furis, minimè bonæ fidei officio funguntur. l. ſi pupilli. §. Sed & ſi quis ff. de negot. geſt. Haud diſſimiliter conſuluit Dominus Baldus

dus in conſilio.incip.Ex dicto themate inſurgunt infraſcri-
8 pta dubia.† Alias enim materia committendi dolum daretur
tota in adminiſtratione,& applicandi ſibi bona pupilli, minorisve graui cum iniuria,iacturaque, quod expreſſe nedũ pupillorum,minorumq; adminiſtratoribus,ſed & omnibus, maximè Chriſti fidem profeſſis prohibetur, uetatur, uulgatiſſima ac tritiſſima S.P.Bonifacij Octaui regula, locupletari de regul.iur.lib.ſexto,quam intepretationem aperto pa-
9 titur dicta regula † ac canon, uulgare enim dictum eſt, ubi lex non diſtinguit, neque nos diſtinguere debemus, iuxta tritiſſimam.l de pretio.ff.de publi.in rem actio. Nec non.l. ſi uero.§.de uiro.ff.ſolu. matrim. D.Panormit. in cap.ſolitæ ult.in notab.extra de maior.& obedien.&c. Si Romanorum. 19 diſt. Adijcere autem diſtinctionem præallegatæ regulæ,eſſet ariolari ad eam. Deinde ſuffragatur textus præfa-
10 tus,in uerbo:Non aliquis,quod † omniũ iudicio nullus æquiualet,quæ quidem dictio,uniuerſaliter omnia negat, ſicuti notat D. Bartolus in.l. ſi is qui ducenta. §. utrum in prima
11 col. ff.de reb. dub. † Sicut enim dictio omnis uniuerſaliter omnia ponit.l.Iulianus.ff.de lega. 3. atque gloſſ. priori in l. A procuratore. C.manda. Nec ſimpliciter quaſi ſuſpectus remouebitur,ſed quia grauiori animaduerſione indiget, quã ut ſufficiat ei ſuſpecti infamia, remittitur cum elogio. bona fide conſcripto:nempe, continente eius commiſſa & perpetrata,ad præfectum ſeu magiſtratum urbis,ut habet l.Diuus Adrianus.ff.de cuſto.& exhib.reor.& inter græcos græciſſimus,inter latinos quoque latiniſſimus Gulielmus Budæus in Annota.ad.l.2.ff.de orig. iur. Quatenus puniatur ea uidelicet pœna,qua ſolent affici,qui uel nummis datis tutelam curamve occuparunt,uel accepto præmio operam dederunt, ut non idoneus tutor,aut curator alicui daretur,uel conſulto,circa edendam patrimonii quantitatem minuiſſe,ut haud dubiè & liquido ſtatuit.l.3.§. Tutor. ff. de ſuſpec. tuto. & cur. Cui adiungi poteſt.l. 1. §. Item ſolent. ff.de offi.præf.
12 urb. † Atque in eos extra ordinem animaduertendum eſt, maximè qui euidenti fraude,pupillorum,adultorumque negocia gerunt.l.1.§.Item ſolent iam iam allegata, eorũ præ-

ſertim quorum uel patrum ipſorum ſingularem erga ſe beni
gnitatem, perpetuis obſequijs, nulla non occaſione data re-
ponere deberent, nullum enim tertius uitium ingratitudine
13 ſiquidem † beneficio prouocati, fertiles agros imitari de
14 bemus, qui † multò plus adferunt, quàm acceperint. Cic. 1.
Offic. & in Cat. maio. Qualiter autem ad id officij genus ani
15 mo deprædandi acceſſiſſe † probabit tutor curatorve, docet
ſummus ille pater ueritatis Bartol. in. §. Sed & ſi quis in l. ſi
pupilli præal. Nempe ſi computus ſiue reddendæ rationis tē
pore quid celat & ſilentio prætereat, tum ab initio talem a-
nimum habuiſſe præſumitur, arg. l. ſed Iulianus. §. proinde.
16 ff. ad Maced. S.C. Haud † diſſimile in res hæreditarias ce-
lante, occultante, uel ſupprimente, qui falcidiæ beneficium
ea de gratia amittit. l. Paulus & l. benefic. ff. ad l. falcid. Aſti-
17 pulatur l. ſcimus. §. illo. C. de iure delib. † Nemo enim niſi
demens, inſanus, huiuſcemodi munus appetet ac cōcupiſcet,
ex quo nullum commodum, nullaq; utilitas (niſi certis de
18 cauſis forte) meri conſequi † poteſt, ſed periculoſa ſemper
fuit, eſt, ac erit tutelæ, curæ ve adminiſtratio, & à paucis
19 (qđ ſciam) † decenter geſta, quemadmodum nō obiter aut
oſcitanter, ſed preſſius ac penitius ex ſequentibus reclude-
tur, notumq; diligenter perpendenti euadet. Ea propter hac
20 in † prouincia, atque ſimili ſuſcipienda, ſitis frigidi ac tar-
di omnino, non ueloces ac alacres, pro uirium mearum por
21 tiūcula conſulo: nā uelocitas ſeu feſtinatio, † ut plurimum in
commodo eſſe ſolet, arg. uulg. l. Tutor qui repert. §. ſi tutor.
ff. de admin. tut. uel curat. Nec enim omnino munus hoc re
22 cuſandum, † quandoquidem tutor curatorq;, tutelæ curæve
munus inuiti & repugantes ſuſcipere cogantur, ſm l. 1. §. ſi
quis tutor. ff. quādo appell. ſit. Cui nec diſſentit l. Nullus. 1.
C. de decurio. li. 10. Atq; Iuſtinianus ad exord. tit. de excu-
ſa. tut. uel curat. Inſtit. li. 1. Sed huius materiæ uaria colligi
poterunt, ex diligenti conſideratione paſſuum inferius decla
randorum. Quare ad munus ſuſceptum redeo.

SVMMARIVM.

1 *Iudicum atque tutorum officium quod ſit à morte parentum præcipuum.*
2 *Ad tutelæ ac curatelæ offic.ũ aſſumẽdi viri gnari graues & periti.*
3 *Ruſticus licet illiteratus modo ſagax, tamen ad tutelæ curæve officiũ admittitur.*
4 *Ruſticorum illiteratum, uſu tamen rerum peritorum, laus & commendato haud modica.*
5 *Ruſticorum imperitorum, adminiſtratio damnoſa nedum infructuoſa conſpicitur.*
6 *Prouerbium neque natare, neque literas nouit.*
7 *Protectoribus minorum ante adminiſtrationem quid potiſſimum faciendum.*
8 *Tutores curatoresque iuſiurandum præbere obligantur.*
9 *Minorum utilitati ſeruiendum.*
10 *Tutorem aut curatorem rectum, nihil decet, quàm bonorum pupilli aut minoris augmentationi quàm maximè ſtudere.*
11 *Tutorum, curatorumq; gubernacula ſunt tutiſſima, quæ iuſtitiæ æquilibrio nituntur.*
12 *Tutores curatoresque adulterinos expoſtulatio.*
13 *Tutorum curatorumque adulterinorum praxis, ſiue rectius, damnata calliditas.*
14 *Cauſarum patroni aduocati & procuratores ad multas technas ſunt inſtructiſſimi.*
15 *Aduocati parum ſyncer æ conſcientiæ eſſe præſumuntur.*
16 *Aduocati, quales eſſe debeant.*
17 *Aduocati iuri debent ſtuduiſſe quinquennio.*
18 *Aduocati & procuratores munus ſimul ab eodem exerceri nequeũt.*
19 *Ducis Caroli de aduocatis & procuratoribus conſtitutio.*
20 *Aduocati quales admittantur in magno conſilio.*
21 *Aduocati quales admittantur Flandriæ in Conſilio.*
22 *Aduocare & poſtulare in iure dicuntur eſſe paria.*
23 *Tutores & curatores ad omnium rerum pupillarium, minorumq; repertorum conficiendum adſtringuntur.*
24 *Repertorii confectionis quænam ſit ratio.*
25 *Statuta Ciuitatum Flandriæ in quibus iuri ſint conformia.*

CAPVT SECVNDVM.

POſt mortem alterius parentis ſcilicet patris aut matris, pupilli & orphani ſub poteſtatem tutorũ ueniunt cõmittendi: ut hi ipſorum, ipſorumq; bonorum curam & adminiſtrationẽ aſſumant, inquè demortui locũ hac in re ſuccedãt, eiuſq; uices poſt mortẽ tunc ſubeãt. Hic ſi pr̃ mortẽ pſitẽ præſagiẽs, certos ſuis liberis à morte elegerit tutores, quorum fidei ſuos relinquendos, ſuorumque bona tutãda cõ crediditːijque boni, & idonei, & irrefragabiles uidebuntur, erunt profectò ijdem per alterum parentum relictum ſeruãdi, & ad tutelæ curam per Iudicem confirmandi: ut patris extremæ uoluntati piè ſatisfiat. l. 1. ff. de teſt. tut. & §. permiſ-
1 ſum inſt. de tut. † Porro ſi pater moriturus, hoc non præcauerit, ſed citra ullam tutorum conſtitutionem deceſſerit, tũc ipſius alterius parentis relicti, ſimul ac iudicis oneri & officio incumbit primũ, & ante omnia rimari, exquirere & ſeligere conuenit prolibus, pupillis & minoribus ſubditis tutores accuratores, uiros graues, circumſpectos, doctos, & rerũ gerendarum peritos, atque omnibus numeris (quantum fieri poteſt) abſolutos: quique hoc munere haberi poterunt digniſſimi: ſaltem tales, qui probi erunt, qui iuſti, pij,
2 & † miſericordes erunt: quique eius muneris, quod ſuſcepturi erunt uidebuntur intelligentes & gnari. Neque
3 † tales omnino reiiciendi ſunt quantumuis fuerint illiterati aut idiotæ, dummodo periti cenſebuntur, ac rerum experti. l. Athletæ. §. de ruſticis. ff. de excuſation. tutor. l. expertes. C. de Decurio. lib. 10. §. ſimiliter eos: inſtit. de excuſ. tuto. Quid enim (inquit Iuſtinianus in l. certi & ibi Doctores C. de iudic.) obſtaculi eſt hominibus, qui cuiuſdam
4 rei peritiam habent, † de ea iudicare? ſæpe enim cõmodius de re familiari & œconomica à quibuſdam optimis uiris uſu rerum peritis, quàm ab ullis Philoſophis, ulla in ſchola diſputatur: uti deſcribit Romanæ fons eloquentiæ Cicero Offici. lib. 1. & 2. Cui aſſociabis D. And. Alciatum uirũ doctum ac diſertum in l. inter ſtuprum in fine. ff. de uerb. ſigni
5 fic. † qui ſi huiuſmodi non ſint ſiniſtre & improbè munus

exe-

exequentur ſuum:quorum adminiſtratio proculdubio,ieiuna,infructuoſa, ſterilis, & infœcunda tandem reperietur: exempli gratia, Si fuerit Barbarus quiſpiam è triuio,& fruges conſumere natus,quiq́;(quod ,pūerbio dr̄)neq; natare,
6 †neq; literas nouerit,aut in quo nullus labor,nulla cura,nulla denique induſtria ſit, quiq́; ob mentis inopiam nequeat diſpicere quid facto ſit opus,talis profecto ad tutelæ,curæve
7 munus nequaquā admittendus cenſebitur. Principio†enim antequam ad adminiſtrationem ulli admittantur aut auſpicentur minorum protectiones aut defenſiones operæpreciū erit, imò neceſſum erit eoſdem ad ſanta eloquia ſiue ſacro-
8 ſancta Dei Euangelia iuſiurandum præbere, † ſeq́; quo ad fieri poteſt fideliter, legaliterq́; impuberum aut adoleſcentum perſonas gubernaturos,eorundemq́; ſubſtantiam admi niſtraturos,utilia quæq́; emolumenta perſecuturos, & inutilia detrimenta,ſiue damna euitaturos,nō ſecus, q̃ ſi res eſſent ipſorum propriæ in Authentico. Vt ij qui oblig.ſe hab. perhib.res mino.§.fi. colla.6. Aequum enim eſt, & ratio, & naturæ lex poſcit, ut quemadmodum ſuum ipſorum patri monium conſideranter,obnixè,conſultò, & prudenter collocant, ita quoque & res pupillares non ſecus quam ſuas curent,adultorumq́; commodis(quorum utilitati ſeruiendum ſe dederunt) perpetuò quoque inuigilent, & ſummam ope-
9 rā nauent.l.utilitatem.ff.de confirmando tuto:& cura.†Nec erit audiendus ſi quis tutor, curatorve hic dicat, ſeſeq́; excuſet,ideo ſe à diligentiori curatione abſtituiſſe, quod occaſionem modumq́; idoneum non inuenerit quo ſuum ipſius patrimonium eo tempore circumſpecte ac prudenter curaſſe potuiſſet,notabili.l.Tutor ſecundum dignitatem. §. Nō eſt audiendus. ff.de adminiſt.tuto.uel cura. Iurabunt præterea quod pupillorum bona,ſeu eorundem ſubſtantiam cura-
10 bunt augmentari, † ampliari, & nullo modo minui. Nihil autem eſt, quod uerum tutorem aut curatorē æquè deceat, æquè ornet, quàm bonorum pupilli aut minoris augmentationem colere,obſeruare, & in id quàm maximè ſtrenuam operam impendere.Nihil etiam eſt tam proprium tamq́; peculiare bonis tuto.ac curatoribus, q̃ recta iuſtitiæ trutina pu

 pillorum

11 pillorum minorumq; bona adminiſtrare. Atque tutiſſima ſunt iſtorum gubernacula, & præclariſſima: imò piiſſima, deoq; gratiſſima, ut quæ iuſtitiæ æquilibrio innitantur, tametſi hoc præſertim ſæculo nequã, infœliciſſimo, inq; nullas non technas compoſito, fieri uidemus, ut horum officia à dignis & idoneis negligantur & reiectentur, ab indignis uerò appetãtur & adminiſtrentur, qui ita nòn raro pupillorum bona regunt, ut ea aut minuant, aut extenuent, aut prorſus perdant, & in nihilum redigant quod profectò magnope
12 re nulli non deplorandum puto. † Nec id artis eſſe alicuius exiſtimo, quum id fiat cum iniuria eorum, qui per ætatem ſeſe defendere nequeunt, quiq; agnorum inſtar ſe habent, qui ſeſe laniandos, iugulam dos, mactandos, atque excoriandos alacriter ſine balatu, aut reluctatione præbent, ob agninam ſcilicet ſimplicitatem, per quam nòn capiant, nec peruideant mortem ſibi deſtinatam. Ita pupillorum ætas ſimplex eſt, infirma, nulliusq; conſilij, ſed potius multis captionibus ſubiecta, multorumq; inſidiis expoſita. l. 1. ff. de mino. xxv. annis. Porro ſi quando tales pupilli ad ætatem legitimam peruenerint & ſeſe male curatos, bonaq; ſua peſſimè gubernata repererint, & de his meritò conquerantur, iſti iniqui tutores tum utramque in aurem obdormiunt, utique
13 pingues effecti, † atque ditati pupillorum, minorumq; bonis, & quod deterius eſt, ex tã nefaria adminiſtratione, imò ex tam immiti deprædatione gratiam uenantur, & gratiarũ actione ſeſe interim dignos exiſtimant, & ſi quando pupilli adulti iuridicè cum talibus tutoribus agere tentent, mirum quantis technis, quanque inſidioſis cuniculis his reſiſtant.
14 Aduocatos enim doniuoros, † procuratores male doctos & irreligioſos, & id genus haud diſſimiles cauſarum patronos peſſimos cõſulunt, qui uniuerſas orbis machinationes, technas, aſtutias, & fucos norunt, & ea omnia quaſi in expeditiſſimo prõptuario cuiuis parata ſeruant. Gl. teſte in l. ab Anaſtaſio. C. mand. tex. in Authen. de exhib. reis. §. Illud quoque colla. 5. Vnde nec puduit Baldum præ allegatam l. ab Anaſtaſio depingere, ut que contra huiuſmodi aduocatos, ſeu præloquutores multum ſollicitos in cauſis plurimum cõ

ducat

ducat,quia ab iis omnia mala excogitari præſumuntur.d.§.
15 Illud † quoque cum.§.ſancimus ſeq. Vnde(inquit) Aduocati præſumuntur parum conſcientiati,qui litem in annos , in luſtra , imò & in perpetuum protrahant,ut reis miſerè defeſſis,rixandiq; contentione defatigatis,atque (ut ita dicã) ad oſſa uſque de paupertatis,tectius,commodiusq; ſua latrocinia ſuasq; rapinas peragant,& tandem quaſi de pręclara uictoria & re bene geſta ſua trophæa erigant,quæ ob id honeſta putant quod ſecreta , quodq; apud imperitos uirtutis & gloriæ quandam ſpeciem habent. Itaque tales malum malo accumulant,& tandem ad inferna deſcendunt,ubi perpetuis flammis exurendi cruciabuntur,uti ſacræ hiſtoriæ & Euangelia apertè teſtantur . Sed quales eſſe debeant Aduocati, quorum hoc loco obiter meminimus.Gl.in l. 1.ff.de poſtulan. uidetur aſſerere eos non neceſſariò debere eſſe literatos & iuriſperitos, uerũ Bart.& Doct.dictã gl.(ut digna eſt) eiiciunt, & dicunt quod Aduocati prorſus debeãt ad minus ſtuduiſſe quinquenniũ,quodq; debeant examinari à Doct. & eorum iuramento probari.l.Nemini. C.de Aduocatis diuerſo iud. Sed hodie in pleriſq; locis potiſſimũ Galliæ, nõ à Doctoribus,ſed à nummorum aucupatoribus, neq; in ſciẽtia,neq; in quinquennio,ſed in marſupio,quid poſſint,examinãtur.Idẽ cenſuit Dñs Andreas Alciatus uir percelebris, in ſua V.I.praxi. Nec obſtat ꝗ dicit gloſſa de iudice. Quod iudex peritiam habere põt per ſuos aſſeſſores, ꝗ in Aduocato nõ requiritur.Prædictã igitur legẽ nonnulli limitare ſtudent,illiteratos inquientes poſſe eſſe Aduocatos in locis in quibus ius redditur uulgari idiomate,aliàs minimè. Gloſſa in d.l.Nemini.C.de aduocat.diuerſo iud.Quæ quidẽ limitatio nequaquã efficit,ut ego à prioribus autoribus,eius gra-
18 tia deſciſcã.† Præterea, nullus & Aduocati & procuratoris
19 munus ſimul exercere põt,ſed unũquẽq; †neceſſum eſt, ſua conditione eſſe cõtentum,iuxta Ducis Caroli conſtitutionẽ
20 in magno † ſuo conci. optimè adobſeruatã,ubi nullus recipitur nec admittitur Aduocatus,niſi aut utriuſque aut alte-
21 rius iuris Doctor † aut licentiatus. In Flandriæ tñ concilio admittuntur,non ſolũ Doctores aut licentiati,aduocati, ſed

et

ēt practici(ut uocant)& conſuetudinarii,etiā ſi nullo promo tionis gradu,aut laurea inſigniti exiſtant, qui in iure ēt poſtulantes appellantur.l.1.§.poſtulare.ff.de poſtulando. Huic accedit canon.Infames,uerſic.Eſt aūt poſtulare 3.q.7.Prędictis Gregorii noni conſtitutionē ſubiunges,in canone, cū
22 ſacerdotis.extra de poſt.† In iure igitur paria ſunt. Aduocare & poſtulare,aduocati & poſtulantes. Multa præterea Aduocatis ſunt pernecesſario ad obſeruāda,quæ huc colligere
23 breuitatis ſtudiū non permittit. † Hoc unū addā neceſſariū eſſe tutoribus ut rerū oīum pupillarium deſcriptionē, repertorium,ſiue(ut uocant)inuentariū,perſcribi curent, idq; ſuperioribus tutoribus,ſcilicet magiſtratibus, fideliter exhibiant,& eorundē tuitionem, & quaſi paternam protectionē & curā ſeſe habituros ſolenniter iurent iuxta l.tutor qui repertoriū.ff.de admin.ſt.& per.tut.uel cura.l.Tutores.2.C.
24 eod.titu.& l.ſancimus.2. C.eodem tracta.† Cuius rei iſtæ poſſunt aſſignari rationes. Primo ut omnis uitetur macula,omniſque fraudis tollatur ſuſpitio. Deinde ne pupillorū adultorumq; bona ſeu ſubſtantię tēporis lapſu decreſcant, aut in uniuerſum diſpereant. Tertio ut tutores loco & tpe cōgruis fidelē ſuæ adminiſtrationis rōem & reliqua reddere poſſint:iſtis aſtipulantur Cynus & Bart.In d.l. Sancimus 2.§.Omnē aūt dubitationem. Auctius & uberius Manſuerius in ſuo libello practico ad finem Rub. & Tuto.& cura.
25 His conformia † ſunt Gandenſis,Brugenſis,necnō aliarum Flandriæ ciuitatū ſtatuta ſeu ordinationes. Ex quibus aperte patet Tutorē curatoremq; priuſquā adminiſtrationē.Tutelæ ſuæ ſuſcipiat, ac pupillorum minorūq; adminiſtrationi ſeſe immiſceat,obligari ad certa quædā prius præſtanda,de quibus luculenter meminit, immò & ea obſeruari præcepit Iuſtinianus in l.de creationibus. C.de Epiſcop.audien. De quibus in capitibus ſequentibus, quantum materia ſubiecta poſtulabit,mentionem fecerimus.

SVMMARIVM.

1 *Tutorum primum officium.*
2 *Tutoribus de adminiſtratione reddenda ratio.*

Reper-

3 *Repertorium non conficiens à tutela remouendus eſt.*
4 *Tutores nonnunquam in uincula ſunt coniiciendi*
5 *Tutelæ malæ geſtæ infamia ab Imp. abſolui non poteſt.*
6 *Repertorio confecto tutores ab adminiſtratione non ſunt arcendi.*
7 *Repertorium ſemper eſt neceſſarium.*
8 *Formalia legis ſemper ſeruanda.*
9 *Quod lex conſuetudo aut ſtatutum requirit, id formæ eſſe præſumitur.*
10 *Quando ſolemnia legis omittuntur, omnis actus ſequens corruit.*
11 *Statuta cum ſint ſtricti iuris, interpretationem non admittunt.*
12 *Forma eſt quæ legi, ſtatuto, aut conſuetudini dat eſſe.*
13 *Quod lex ſtatutum, aut conſuetudo efflagitat id prorſus implendũ erit.*
14 *Hæres repertorium non conficiens in ſuſpicionem furti rerum hæreditariarum incidit.*
15 *Tutores & curatores repertorium non conficientes in ſuſpitionem furti rerum pupillarium ac minorum incidunt.*
16 *Tutor uel curator dolo quicquam repertorio inſerere omittens, hæreditariis creditoribus in ſolidum cenſetur obligatus.*
17 *Quonam pacto conſtabit hæredem fraudulenter conſcribendo in repertorio quicquam ſubtrxiſſe.*
18 *Flandriæ conſuetudo & mos, in repertorio conficiendo proteſtatio,*
19 *Ex omisſione actus, qui fieri debuit, nec fuit factus, dolus præſumitur.*
20 *Additio proteſtationis ad tempus retrotrahitur.*
21 *Alius modus percipiendi doli in repertorio.*
22 *Defuncti filius, aut conſanguineus, ſui prædeceſſoris facta ſcire præſumitur.*
23 *Tertius modus præſumendi dolum in repertorio.*
24 *Actus ualidus ex ſuperuenienti caſu non debet inualidari.*
25 *Proteſtatio nullius cenſetur efficaciæ, ubi proteſtans facto contrario ſuæ proteſtationi directè obuiat.*
26 *Proteſtationis materia prolixa, multiſque periculis obnoxia.*
27 *Inuentarium haudquaquam conficiendum, cum plus ſumptus ex eo quam utilitatis excreſceret.*
28 *Ceſſante cauſa, ceſſare debet effectus.*
29 *Quicquid ex cauſa conceditur, aut ordinatur, id ſecundum eam regu*

lari

lari neceſſum eſt.

30 *Repertorium non conficere doli ſuſpicionem complectitur.*

CAPVT TERTIVM.

POſtquam igitur tutores futuri cũcta pupillorum, minorũmq; bona ex authoritate iudicis, prætoris, aut præſi-
1 dis † in certum ordinem ac libellum inuentarium redegerint, ſtatim eadem bona acceptare, & tutanda aſſumere tenentur, & oïa ſub certa hypotheca pro ſua ipſorũ notitia & conſcientia diſponere. Authen. ſicut. C. de leg. tu. Et poſtea
2 † de iis bonis debitã rõem reddere, ne quid ĩ curia, ne quid fraude diſpereat. iuxta l. 2. C. qñ mul. tut. offic. fung. põt. l. de curat. præall. & l. fi. C. arb. tut. Porrò ſi tutores inuentarium non confecerint, ſed conficere neglexerint, tũ hi quaſi
3 ſuſpecti † ſuo ab officio ſunt remouendi, eiſq; interdicẽda ac prohibenda meritò omnis ſubſtantiæ facultatiſq; pupil-
4 laris adminiſtratio: imò uinculis † publicis (ſi uehemẽs ſit ſuſpicio) afficiendi, ita dilucide habet. l. 3. §. tutores. ff. de ſuſpect. tut. Quem textũ optarim omnes tutores curatoreſq; malæ fidei animo diligenter inſculperent, & iudices eiuſdẽ conſtitutas pœnas diligentius executioni mandarent. Nequaquam profecto tot rerum pupillarium minorumque ſpoliatores ac prædones paſſim reperirentur. Quod Iuſtinianus Imperator confirmat in l. fin. ad finem. C. arbit. tutel. ſuperad-
5 dens quod tales poſtea perpetua infamiæ macula † notabuntur, neque ab Imperiali beneficio ulla abſolutione huiuſmodi notæ fruituri. Hic pie lector nunc tecum reputa, ſi tam deteſtanda nedum Iuriſconſulto ſed ipſi Imperatori fuerit ſiniſtra, perfida, adulterinaq; tutorum adminiſtratio: multò ſane deteſtabilior eadẽ erit Deo Opt. Max. grauiuſq; ab ipſo tã-
6 dem punienda. † Inuentario itaq; manu publica, aut alias legitimè ſignato, oblato, & præſentato ab adminiſtratione nequaquam arcẽdi ſunt, ſm uulgatã. l. Tutor qui repertoriũ. l. de creationib. præalleg. §. nouiſſime. de ſuſp. tutor. Inſtit.
7 Imper. lib. 1. & l. finalẽ. C. de cur. furi. uel prodig. † Itaque ex his nunc patet inuentarii, repertoriiq; cõfectionem prorſus

ſus eſſe neceſſariã.nedũ utilé. Nam formale,ſeu ſubſtantiale actus adminiſtrationis tutelæ uel curæ cenſetur.d.l de creationib. & in fronte.l.tutor qui repertorium.ff. de adminiſt. tutor. Præterea conſtat inuentari, confectioné neceſſariã eſſe,tã iure municipali,quã ciuili,ex iuribus præalleg. Atque ideo actus per tutorem,curatoréve geſtos nullũ ſortiri effectum, ſed eſſe inualidos, repertorio inconfecto,ſatiſdatione que non præſtita,forma enim in lege ordinata,ſeruari de
8 bet,& † ab ea non diſcedere. l.Conſtitutionib. ff.ad municipal.l.cum hi.§.ſi prætor.ff.de tranſact.complectiturq; regulã notatu dignã,quã huic loco inſerere haud uiſum eſt inuti
9 le.† Népe quotieſcunq; lex,cõſuetudo,uel ſtatutũ,in quodã actu quippiam requirit,& efflagitat,id formæ uel formale eſſe præſumitur,ita ut ſi hoc ipſum non obſeruetur, actus omnis cenſebitur,nullius eſſe momenti, aut efficaciæ ,maximè cùm forma data,ordinataq; ſit ad cuiuſdam actus ſolennita-
10 tem ut in præſenti caſu. † Nam ſi ex ſolennitatibus à lege ordinatis,quicquam omittatur,uniuerſus actus corruit,& uitiatur.l. 1.ibi,infirma enim uenditio erit , ſi hæc fuerit forma neglecta. C.de prædi.decur.lib. 10.Cui ſeruit.l.1. atque l.2. C.de fide inſtru. & iur.haſt.fiſc.lib. 10. Eſtq; huiuſmodi actus ipſo iure fruſtratorius,inanis,inutilis,& planè nullius momenti ſm uulg.l.non dubium.C.de legib.Similitudinariè uult Bart. in.l.1.ff.de teſta.cùm forma certa & ſoleu
11 nitas ibi introducatur. † Hinc quoque de iure claret. ſtatuta ſiue conſuetudines(cùm ſtricti ſint iuris) extenſiuam nequaquã recipere interpretationem.l.3.§.Hæc uerba (quem uulgò ad id allegant doctores) ff.de neg. geſt. & l. quicquid aſtringendæ.ff.de uerb.obl.Nec enim noſtrum eſt legé extédere ſm.l.ſi uero.§.de uiro.ff.ſolu.matri.& per notata ad
12 l.Conſtitutionibus.ff.ad municip.forma nanq; in †iure eſt. quæ legi, ſtatuto,aut conſuetudini dat eſſe. l. Iulianus. §. ſi quis.ff.ad exhibendum.Ideoq; nihil de forma aut de ſubſtãtialibus ſiue ſolennibus iuris eſt omittendum,iuxta.l.Diuus
13 Antoninus.ff.de reſtit.in integ. Et iura ſanciũt ut ubicunq; lex.uel conſuetudo.aliquid requirit pro forma id debeat ꝑciſè impleri per gloſſam in c. ut circa in uerb.corporali de
elect.

14 elect.lib.6. Et quemadmodum † hæres inuentarium nō cō ficiens in ſuſpicionem furti rerum hæreditariarum incidit, iure communi ita præſumente, Authent. de hær. & falc. §. ſancimus.colla.1.quæ quidem præſumptio cùm ſit iuris, certiſſima cenſetur probatio.l.ſi tutor petitus.iuncta ibidē gloſſa.C.de peri.tuto.& l.licet Imperator.ff.de legat.& fideicō
15 miſſ.Ita quoq; † haud abſimili rōe, tutores & curatores ī ſuſpicionē furti rerū pupillariū & minorū(ſi inuentarium non
16 cōfecerint) † incidūt. Si aūt tutor, curator, uel etiā hæres repertoriū conficiēs, quicquā inſcribi debitū eidē inſerere, inſcribereq; dolo fraudeve omiſerit, prætererit, ac ſubticuerit, aut indebita, falſaq; eidem inſcripſerit, hæreditariis in ſolidum obligatus cenſetur creditoribus, teſtib.gl.& Iacob. de bello uiſu, in Authen.de hæred.& falc.§. Si uerò non fecerit colla.1.Barr.in l. Reſcriptum.ff.de his quib.ut indig.
17 Sali.& Cy.in l.Scimus.C.de iure delib.& † in Authēt.Sed cum teſtator.C.ad.l.falcid. Sed quonam pacto quæſo cōſtabit, apparebitq; hæredem doloſe ac fraudulenter aliquid in repertorio conſcribendo ſubticuiſſe? Præſens quæſtio nō leuis eſt, & ſubtilitate minimè caret, ſed ingenii acumen ſummopere deſiderat, ut cuius hactenus deciſionem pauci (arbitror) tetigere. Primo itaque dolum fraudemq; probari, & conſtare ex eo opinor, ſi repertorii confectionis tempore, alias res cognouiſſe hæredem appareat, quam quas inuentario inſerere iuſſit, aut ſi poſt repertorii editionem, aliæ res ad eius notitiam peruenerint, quas non ſtatim, & quamprimum in inuentario inſcribi curauerit, ſed in dolo ſuo contumaciaq; perſeuerauerit, reſq; ipſas recenter repertas, in repertorio deſcribere neglexerit, cui ſeruit.l.2.§.circa.ff.de do.mat.& met.excep.ibi.dolo facere. ſubſequiturq; eo qđ
18 perſeueret, &c. Hinc fit ut hæredes, † atq; hæredum, pupillorum, minorumve tutores ac curatores repertorium conficientes communiter de certitudine rationis proteſtentur (quod quidem proteſtationis genus Flandrica etiam conſuetudo recipit) ut ſi alia bona (præter repertorio inſerta) ad eorum notitiam, cognitionemq; nondum peruenerint, quod ea poſtmodum inuentario inſeri curabunt. Quod ſi hæc poſtea

ſtea ab ipſis cognita minimè præſtentur. ſed res recenter re-
pertas & adinuentas nõ inſcribant, dolus & fraus in hærede,
ac in hæredis tutoribus uel curatoribus præſumitur, cum ne
quaquam efficiant, ad quod muneris ſuſcepti, prouinciæq́;
19 ratione obligantur. Ex † omiſſione .n. illius actus, qui fie-
ri debuit, & factus nõ fuit. dolus ſubeſſe præſumitur, & col-
ligitur. l. ſi procuratorem .§. dolo. ff. manda. l. tutor qui re-
pertorium, ad exordium crebrò præalleg. l. qui non facit. ff.
de reg. iur. Quapropter eiuſmodi bona nouiter reperta, quũ
primũ hæredis ad notitiã peruenerint (ſi ſe à falſi ſuſpitione
purgatum cupit) ea repertorio ſtatim addere, adiungereq́ue
20 tenetur, † ẽtſi inuentariũ conficiendi tẽpus elapſum fuerit,
& omnẽ proteſtationẽ fecerit, quæ quidẽ proteſtatio ad tẽ-
poris retractionẽ tantũ facit, non ad doli eluẽdi ſuſpitionẽ,
quemadmodum placet. Baldo Iuriſtarum ſubtiliſſimo, ſum-
miq́; acuminis, ac dexterrimi ingenij doctori, in. l. ſcimus
.§. 1. ibi. Item pone quod hæres bona fide fecit inuentariũ.
C. de iur. delib. qui allegat. in arg. l. Aſſe. ff. de hæred. inſtit.
Eſto .n. (inquit Bal. loco præallegat.) quod proteſtationis
nulla prorſus facta fuerit mentio, obliuioniq́; planè tradita,
adhuc tamen rerum nouiter repertarum additionẽ ſeu adie
ctionẽ fieri oportere, in aperto eſt, quo hæres eo oſtendat
ſeſe malum animũ, peruerſam mentẽ, ac ſiniſtram intentio
nem haudquaque habere, nempe ipſas celandi, ſurripiẽdi,
amouendiq́; res, quapropter dupli pœnam minimè patitur,
meretur q́;, cuius meminit præ. alleg. l. ſcimus .§. illo. C. de
iur. delib. Quo quidem loco opinatur Baldus in eiuſmodi
additione proteſtationis totã inuentarij ſolennitatem mini
mè neceſſariam, cũ hæc pars primi ſit inuentarij, argumẽtó
illius. quod uoluit. l. hæredes palam. §. ſed & ſi notã. ff. de
21 teſtam. ſm Nicol. † de Mat. Secundo ẽt dolus coniecturari
poterit, ſi hæres ſit defuncti filius, aut eius conſanguineus.
22 Nam † hmõi ſibi coniunctorum, ſuorumq́; prædeceſſorũ
facta ſcire, cognoſcereq́; præſumuntur. Dictũ eſt D. And.
23 de Yſer. in feud. in tit. de ſucceſſ. feudo. ad ſi. Aut † dolus
ẽt & fraus alio quippe modo cõiecturari poterint, ſi hæres
oẽs ſolennitates in iure, ſtatuto, aut cõſuetudine cõſtitutas
& ordinatas

& ordinatas, repertorij ad confectioné nequaquã obſeruarit, mala.n.atq; ſiniſtra fides præſumitur, ubi aliquo in actu ſolennitas debita & requiſita nõ obſeruatur, ut dicit gloſſa in uerbo. Mala fide. in l. 1. C. de fid. inſtru. & iur. haſt. fiſcal. lib. 10. Bart. in l. cũ plures. §. quæ bona. ff. de admi. tuto. & curat. Bal. uerò in Authen. Sed quũ teſtator. C. ad. l. falcid. ad quæſtio. inci. Quæro ſi hæres ſubtrahat, apparet contrarium uelle, proteſtationem inquiens, fieri ſolitam per hæredes, doli, fraudiſque præſumptionem ac ſuſpitionem uelle amouere. Notatur. l. 1. C. uti. poſſid. & l. ſi duo. ff. eod. tit. l. ſi quis in tantã. C. Vnde ui. hæredemque inuentarij priuilegio debere gaudere, etiã ſi rem quã poſtea repe
24 rit repertorio non inſeruit, dicens, † legitimè factum, ex caſu ſuperueniente, uitiari nequaquã debere. arg. l. Quid ergo in principio. ff. de his qui nota. infa. Sed dices fortaſis in hoc Bald. (ſi quorundam doctorum uocabulo uti, nefas non ſit) iudaizare, quia cum hæres proteſtatione uſus fuerit, de addendo bona, ſi quæ nouiter repererit, in dolo ab initio fuiſſe præſumitur, coniecturaturque, niſi deſcribat, ſeu deſcribi ſolicitet in inuentario bona nouiter reperta, quæ ad eius notitiam peruenerint, d. §. circa in l. 2. ff. de dol. except. proptereaq; inuentarii beneficio gaudere minimè debere, imò hæreditariis creditorib. in ſolidum obligari, iuxta. d. l. Scimus. §. Cũ igitur. & §. Et ſi præfatã. C. de iure deliber. Et ad illud quod uoluit Bald. ſubtili s, quod actus ualidus ex ſuperuenienti caſu, non debet inualidari, Reſpondeo. Actũ illum, dolum nempe hæredis, inuentarij poſt confectionem nequaquam ſuperueniſſe, quia imò præſumitur. hæres bona doloſè, fraudulenterque celaſſe, poſtquã ea poſtea in inuentario deſcribi non ſolicitauit, iuxta dictum. §. Circa. Etiã proteſtatio non ualet, nullius momenti, efficaciæq; cenſetur, ubi proteſtãs facto cõtrario ſuæ proteſtationi directè obuiat, ut habet Pontificia conſtitutio. Innoc. 3. in c. Solicitudinẽ. extra de appellat. & eiuſdem in. c. Olim cauſam. extra de cenſib. gloſſa ſingularis & notabilis in uerbo ſine preiudicio in. c. Cum M. Ferrarienſis. extra. de conſtitut. niſi id iuſta de cauſa faceret. d. gloſ. in. d. c. Cũ. M. Ferrarienſis.

rarienſis. Hæc autẽ proteſtationis materia, multum eſt prolixa atque infinitis periculis ſubiecta, quam ſi profundioris ingenij quiſquã ad plenũ rimari deſiderat. Io. And. poſt Io. Mona. in regula. in generali. de reg. iur. in Mercuria. Inno. & alios in c. Cum. extra. de elect. Pleniſſimè Abb. Panor. & Modernos in. d. c. Cum M. Ferrariẽſis. Bartolum. Alex. atque ſequaces in l. Non ſolum. §. Morte. ff. de oper. no. nuncia. legendos omnino conſulo. Nec prædictis refragatur, quod obiicere poſſet ſpinoſus quiſquam, in inuentario conficiendo, ſumptus plerunque maximus fit, quiq; hæreditatis portionem exhaurit, hinc ait ſummus ille Bartolus (quem Iuriſperiti pro numine colunt) per text. l. Mediter-
27 raneæ. C. de anno. & trib. lib. 10. Haudquaquam †inuentarium conficiendum, cum plus ſumptus fieret, quàm utilitatis adferret. Idem habet Pyrrus in conſuetud. Aurelianen. tit. de ſucc. cap. 18. conſequitur inuentarii confectionẽ tutori accuratori adminiſtrare cupientib. minime perneceſſariam, nec adminiſtrationis tutelæ uel curæ ſubſtantiale uel forma le dici, huius obiectiunculæ facilis eſt ſolutio, ex illa uulga
28 ta iuris Theorica, † Ceſſante cauſa, ceſſare dẽt & effectus, quæ elicitur ex. l. generaliter. C. de Epiſc. & cler. quam expreſſè ponit S. P. Innoc. 3. uulgato in c. Cum ceſſante. ubi Docto. extra de appella. cui concordat idem Inno. 3. in. c. Magnæ deuotionis. extra. de bo. & bo. redempt. ideò cum ceſſet hoc caſu cauſa finalis confectionis inuentarii, quæ eſt pupilli, minoriſque utilitas. ceſſare debet & effectus, qui inuentarii confectio eſt. Neque enim ob pupillorum, minorum, aut aliarum huiuſcemodi perſonarum damnum, incommodum, ac detrimentũ ſanxerunt leges inuentarium conficiendũ, ſed potius ob eorum commodum, emolumentum, & utilitatem. d. l. de creationibus. cum ſimi
29 libus. Præterea †quicquid ex cauſa cõceditur, iubetur, ſiue ordinatur, id ſecundum illam regulari neceſſum eſt: Bulga
30 rus eiuſque ſequaces † in l. 1. colum. 18. ff. ſolut. matrimo. ergo, & cæt. Clarum, perſpicuumq;. n. eſt, quod non conficere repertoriũ (caſu prçallegato excepto) ſit dolus pſumptus. l. tutores. 2. C. de admi. tut. uel curat. & d. l. tut. q repertorium

torium: Suaderem tamen dicẽdum, quod tutor aut curator, qui ſemel tutelæ uel curæ adminiſtrationi repertorio inconfecto ſeſe immiſcuerit, reijciendus, & nequaquam admittẽdus ueniat, quia præſumitur dolus ex uno facto, ſuſpicione non carente. Atq; hanc interpretationẽ recipit Vlpianus (aduerſus ſiniſtros & adulterinos tutores ac curatores diligẽter obſeruãdus) in l. 3. §. tutores qui repertorium nõ fecerũt. ff. de ſuſpect. tuto. uel curato. Secus erit in eo qui ſe non immiſcuerit, licet enim iá diu tutor aut curator factus fuerit, nullus tamen de eo dolus præſumitur.

SVMMARIVM.

1 *Repertorii conficiendi tẽpora, intra atque poſt quæ ad id tutor & curator compellantur.*
2 *Gandenſium ſtatutum de repertorii exhibitione.*
3 *Brugenſium ſtatutum.*
4 *Hyprenſium ſtatutum.*
5 *Franconatum ſeu Francoſtarum, hoc eſt, Liberorum ordinatio & ſtatutum.*
6 *Curtracenſium ſtatutum.*
7 *Aldenardenſium ſtatutum.*
8 *Repertorii conficiendi tempus legale, ſtatutarium, ſiue conſuetudinarium, an per Iudicem abbreuiari queat?*
9 *Lex ſupplet, quod homines omittunt.*
10 *Dominium transfertur in legatis & fideicommiſſ ſine traditione.*
11 *Dominus nequid vnius anni & diei terminum diminuere ad inueſtituram petendam.*
12 *Tempus ad repertorium conficiendum ſtatutis ordinatum non minuitur.*
13 *Legis factum iudex ex ſui capitis æquitate reuocare non poteſt.*
14 *Repertorii confectio, quando à teſtatore remitti poteſt, & quando non.*
15 *Quando iudex teſtatoris imperata non ſeruans, teſtatoris tamen uoluntati non aduerſatur.*
16 *Caput rationis reddendæ, eſt inuentarium.*
17 *Inuentaria quare principaliter introducta ſint.*

Fruſtra

18 *Fruſtra fiunt inuentaria, ubi ratio non redditur.*
19 *Inuentarii & rationis remiſſio, quando eſt ualida.*
20 *Inter dare materiam tollere materiam, quod fit medium.*
21 *Remiſſio inuentarii à teſtatore facta, quando fit inanis, & inualida.*
22 *Infidelitas tutoris ob remiſsionem manebit impunita.*
23 *Tutores ad rem attentiores ſunt, quàm ad præſtitum iuramentum.*
24 *In remiſsionem teſtatoris variæ diſtinctiones.*
25 *Repertorium hæredis an per teſtatorem remitti ualeat? remiſsiuè.*
26 *Quando remiſsio, & ſtatuta concordant, quid iuris?*
27 *Quando remiſsio, & ſtatuta ſunt contraria, quid iuris?*
28 *Prætor ex cauſa, repertorii confectionem remittere poteſt.*
29 *Statuto Flandrico tutor ſiue diſcrimine ad repertorii confectionem aſtringitur.*
30 *Cui repertorium exhibendum?*
31 *Loci conſuetudo, vel ſtatuta adobſeruanda.*
32 *Flandriæ ſtatuta de exhibitione inuentarii.*
33 *Senatorum pupillarium variæ appellationes.*
34 *Brugenſium conſuetudo inuentaria exhibet etiam coram Notario aut Scriba iurato.*
35 *Inuentaria nonnunquam, falſa, ſubdola, & illuſoria.*
36 *Qui dolo uſus eſt in inuentario, in integrum reſtitui non poteſt.*
37 *Dolus & fraus nemini patrocinari debent.*
38 *Negligentia craſſa & ſupina dolo æquiparanda.*
39 *Contra charitatem faciunt, qui aliis faciunt, quòd ſibi fieri nolint.*
40 *In integrum reſtitui non poteſt, qui fraudem commiſit, niſi abſolutionem prius ab Epiſcopo impetret.*
41 *Abſolutio à iuramento non eſt concedenda temerè.*
42 *Epiſcopus non debet eſſe autor periurii.*
43 *Res ſeu negocium cum tempore factum conſulto & deliberato effectũ præſumitur.*
44 *Vtrum in abſolutione à iuramento requiratur, partis citatio cuius intereſt.*
45 *Ea ſequenda, quæ veriora, quæque ſenſui & rationi hominis magis accommoda uidentur.*
46 *In iudicio, quaſi contrahitur.*
47 *Iuramentum obligatorium non debet reuocari, niſi uocata parte.*
48 *Nil debet fieri in præiudicium abſentis.*

49 *Iuramentum multa operatur.*
50 *Abſolutio non debet fieri, niſi cauſa cognita.*
51 *Epiſcopus non poteſt abſoluere, cauſa non exiſtente.*
52 *Cognitio cauſæ adhiberi non poteſt, parte non uocata.*
53 *Abſolutio facta, non uocata parte, eſt nulla.*
54 *Communis opinio tenenda.*
55 *Abſolutio à iuramento eſt inefficax ſi ſummo Pontifici fuit obreptũ in illius impetratione.*
56 *Statuta* { *Gandenſium. Brugenſium. Hyprenſium. Curtracenſium. Aldenardenſium. Aloſtenſium.* } *De certo tempore inuentarii exhibendi.*
57 *Cautela circa repertorii confectionem.*

CAPVT QVARTVM.

1 PRO huius itaq; materiæ apertiori amplioriq́; explicatione, inquirendũ eſt de inuentarij, repertorijq́ue conficiundi, exhibendiq́; tẽpore, nempe intra quãtum temporis ſpaciũ id Tutores cõficere debeãt, & ad hoc cõpelli poſſint. Huic quæſt. faciunt ſatis gl. in uerb. mox in l. Tutores. 2. C. de adminiſt. tuto. uel curat. ac poſt eam ibidẽ Gy. Bart. & alii iuris interpretes, ponderantes tex. in uerb. mox. i. confeſtim, quam primum, & ſtatim: niſi rationabilis, neceſſaria, uel iuſtiſſima cauſa inuentarii confectionẽ remoretur, eo enim caſu inuentarii exhibitionem differre fas eſt & integrum. l. tutor qui repertorium ſæpiuſcule præallegata, ubi copiosè Bart. inter iuris interpretes, præcipuus, huic ſeruit. l. 2. §. confeſtim. ff. ad S. C. Tertul. cuius uerba ſunt hæc. Confeſtim autem ſic erit accipiendum ubi primum potuit, id eſt, Prætoris copiam habuit & cæt. Accedat. l. Ratum. ff. de ſolut. & libera. qui exponit uerbum mox, id eſt, quam primum, & ſubiungit, ſed hoc cum quodam ſpacio temporis accipi debet, nec minimo, nec maximo, quod magis intellectu percipi, quam locutione expri-

mi poſſit uulgata.l.Quod dicimus.ff.de ſolut.& liberat.Gan
2 déſium † uerò ſtatuto ſeu ordinatione(ut & infra quoq; di-
cet)quadraginta dies,ad repertorii editionē decreti ſunt,
ſub pœna ſiue mulcta decem librarum (ut uulgo apud Flan-
dros appellitant)Pariſienſium,quarum unaquæq; ſummam
decem ſtuferorum(ſi uulgi uti uocabulo liceat) cōplectitur.
3 Præterea,ut arbitrio Decurionum, ſiue(ut † uulgo)Scabi-
norum,puniantur.Brugenſium ſtatutis unius menſis inter-
4 uallū ſub ſimili prædicta multa decernitur.Hypréſiū † uerò
legibus quadriginta dies dantur, ſed ij tantum à tempore
præſtiti per tutores aut curatores iuramenti, numerandi:
atque hoc ipſum ſub pœna trium librarū Pariſienſium, per
quemlibet tutorum aut curatorum incurrenda, Franco-
5 num ſeu Francoſtarum ſtatutis & plebiſcitis † ſex hebdo-
madarum tempus præfigitur, ſub mulcta arbitraria, quod
ſi tantum tempus ipſis tutoribus ob rerum explicandarum
difficultatem parum ſufficere uidebitur, longioris tem-
poris prorogatio prorſus ab ipſis Senatoribus Franco-
nibus requirenda & impetranda fuerit. Curtacenſium
6 uerò ſtatutis uiginti ſeptem † dierum ſpacium præſcribi-
tur, ſub pœna trium librarum Pariſienſium, quod ta-
men nonnunquam ex cauſa eſt prorogabile. Aldenarden-
7 ſium ſtatuta ſex hebdomadas † decernunt.ſub mulcta quin-
quaginta librarum Pariſienſiū, idq; ſine alia ulteriore dila-
tione,niſi fortasſis dignior,ac potior alia ratio eam proroga
tionē legitima ex cauſa expoſceret,quo caſu talis productio
temporis,ipſis minimè deneganda erit, ſed eadem ſemper
ſub mulcta adinuentarium conficiendum legitimè conce-
denda. Prædictarum Flandriæ ciuitatum ſtatuta in inuen
tarii exhibitione ſequuntur plæræque ciuitates minores, &
pagi ſinguli quibus ſubiectantur.Harum ciuitatum & pago-
rum nomina aliaque Flandriæ territoria expreſsè licebit
cernere in Chronicis rerum Flandricarum doctiſſimi ui-
ri D.Iacobi Meyeri. Quo lectorem his de rebus plura co-
gnoſcendi cupidum remittimus,ad reliqua properamus.Ac
primo hic mihi occurrit & alia quæſtiuncula, huic loco
8 minimè extranea.Nempe† an prædictū repertorij cōficiēdi

tēpus legale, ſtatutarium, ſiue conſuetudinariū per Iud. Prætorē, aut Præſidē (cauſa cognita) abbreuiari ualeat? Omiſſis in utrāq; partē argumentis, quæ adduci potuiſſent, deſtructiuæ negatiuæq; parti cenſeo adhærendum, quoniam legale, ſtatutarium aut conſuetudinarium tempus non minuitur, diminutionisque incapax cenſetur: imò ſi Iudex, Prætor, aut Præſes id minueret à lege, ſtatuto, aut conſuetudine ſuppleretur. l. ſi ſe non obtulit. §. Si quis. ff. de re iud. Sicuti claret ex Authēt. hodie. C. de appella. & ex tex. unde d. authen. deſumpta eſt, in Authentica de appellat. & infra quæ temp. appel. debeat. §. 1. Colla. 4. conſtitu. 2. Necnō ex. l. ſuperuacuā. C. de temp. in integ. reſtit. peten.
9 Certum. n. eſt legē ſupplere, † quod omittit homo, ſicut in libertate, ut per uniuerſum tit. ff. qui ſine manumiſſione ad
10 libertatē perueni. Item in legatis & fideicōmiſſis, † in quos
11 ſine traditione dominiū trāsfert l. A. Tit. ff. de fur. † In ſimili Dn̄s nequit unius anni & diei terminū diminuere ſiue abbreuiare ad inueſtituram petendam ſecundum Andream de Yſernia in c. 1. q̄ fuit prima cauſa benefi. amittē. Ideoq; non poterit dn̄s uaſallum cogere ad dictā inueſtituram petendam infra annum & diem atq; ad fidelitatem præſtādā, argumento. l. ſiue pars. C. de dilationib. &. §. in diē de uerb. oblig. Ratio, quum id temporis uideatur eſſe in ipſius uaſalli fauorem. argument. l. eum qui Calend. §. Quotiens. ff. de uerb. oblig. &. l. Cum tēpus. ff. de regul. iur. Ita tenēt Andreas de Yſernia, Aluaro. & Nicol. de Neapoli. Atque hoc ipſum aliquot ibidē modis reſtringunt, ac limitāt quos
12 (ſi lubet) uide. Simili quoq; ratione prædicta tempora ex ſingulariū ciuitatum Flandriæ ſtatutis introducta, & ordinata ad repertorij confectionē nequaquā præueniri nec diminui debent, potiſſimum quod ea tēpora ex legitimis cauſis ita inſtituta & longa conſuetudine obſeruata uideantur, in fauorem & gratiam non tm̄ pupillorum, ſed ēt tutorū, ad inuentariorum confectionē obligatorum, ne inuentaria inique præcipitent, ſed ea decentius ac plenius conficiāt. Huic opinioni negatiuæ etiam aſſentitur D. Bald. in l. Scimus. §. cum igitur. in. 3. col. C. de iure delibe. ut hinc etiam

clarum

13 clarũ euadat iudicem† legis factũ ex ſui capitis æquitate re
14 uocare nõ poſſe.†Scilcitari hoc loco etiam lubet, num inventarij confectio à teſtatore remitti queat? Hanc interrogatiunculã pauciſſimis uerbis omiſſa argumentorũ & allegationũ põpa abſoluero. Reſpondeo igitur affirmatiuè cũ Iuſtiniano.ĩ l.fi.§.illo proculdubio,ibi, niſi teſtatores qui ſubſtãtiã trãſmittũt, ſpecialiter inuentariũ cõſcribi uetuerint. C.Arbit.tutc.gloſſ.eſt notabilis & ordinaria in l.tutores.2. in uerbo publicarũ. ad finẽ. C.de adminiſt. tuto. uel curat. Idẽ ſentit gl.in uerb.nõ fecerunt.in l.3.§.tut.ff.de ſuſp.tu. & cura.& l.tutor. qui repertoriũ. ſępenumero prælleg. Si tamen tutor aut curator iudici ſuſpectus eſſet,& ob aliquam iuſtam & latentem cauſam ipſi teſtatori in perſona tutoris aut curatoris electa & conſtituta incognitam, Iudici uerò notiſſimã,aut ſuſpectã,eo caſu Iudex(non obſtãte teſtatoris decreto & expreſſa uolũtate contraria)tutorẽ ad inuentarii confectionem compelleret, & non quid teſtator ſtatuiſſet, ſed quid pupillis expediret, obſeruaret, & eorũ utilitatẽ,& cõmodũ prudenter proſequeretur,iuxta.l.in confirmando, &.l.utilitatẽ.ff.de confir.tuto.uel curato.l. quidã decedens .§.Papinianus.ff.de adminiſt. tuto. uel curato. Atque hoc faciens Iudex, contra teſtatoris uoluntatem facere non cen
15 ſebitur,† quod teſtatoris uoluntas non ſpectet in remisſione inuentarii pupillorum ſuorum ullam circumuentionem, ſed tantum hoc ſpectat ne patrimonii ſecreta, id eſt opulentia rei familiaris, aut eiuſdem tenuitas, aut occultum æs alienum contra uoluntatem ſuam perfidè pandantur, diuulgentur, atque in ora omnium rapiantur,quum ſtatum rei ſuæ familiaris etiam poſt mortem ſuam uelit eſſe omnibus ſecretum. Quod & æquisſimum & magnopere probandum uidetur.Ideoq; hoc ipſum quoq; prudenter ſtatuitur in l.2. C. de alim.pupil.præſt.cui nec diſcrepat.l.2. C. Qñ & quib. quar. pars debe.lib.10. quo in loco repertorii confectionis prohibitio non fraudem aut circumuentionem, ſed pupilli minorisve commodum, emolumentũ, & utilitatem reſpicit, cuius meminit Cy. in l.fi. C.arb.tut.l. & D.Signorollus de Homodeis conſi.cx.incipiẽ. Teſtator

in teſtamento tutores. Cæterum quoties teſtator tutorem futurum ab inuentarij confectione & remittit, ſimul cum hoc teſtatores à reddendæ rationis onere abſoluit & remittit. Et ſi à reddenda ratione abſoluit, etiam ab omni ſolicitudine & uinculo inuentarij conficiendi liberat, ob id
16 quod † caput & fundamentum rationis reddendæ ſit inuentarium. Vt dicit Bald. in l. Cum tale. §. 1. de condit. & demõſtrat. Ang. conſil. cxliiij. ad finem, qui allegat. l. Tutor. qui repertorium, de adminiſt. tut. uel cur. Iaſ. in. l. Marcellus. ff. ad Trebel. Ita quod inuentaria principaliter pro
17 pter rationes ſint introducta. † Bened. de Peruſio conſil. cxlix. in 6. dubio, quum dicit, quod is qui ad rationẽ reddendam non obligatur, per conſequens etiam non tenetur ad inuentarium allegat. l. orphanotros. C. de epiſc. & cleric. cum ſim. Idem docet Spec. in tit. de inſtru. edit. §. nunc aliqua, uerſ. ſed an ſimplex. v. charta mihi, dum uoluit fruſtra fieri inuentaria, ubi ratio non reddatur. Et idem Iaſ. in. l. Nemo, in. 2. lect. col. xi. uerſi. adde bonum ſimile, de leg. 1. Conſequitur igitur, quod remiſſo onere. d. rationis reddendæ, etiam inuentaria remiſſa cenſeantur. Porro quoties in perſonis tutorum iudici nulla obrepit ſuſpicio mali aut futuræ fraudis, atque teſtator prius tutorem ab inuentarii confectione uoluerit eſſe liberum & remiſſum, ob certas cauſas, ipſum teſtatorem mouentes, tunc Iudex contra talem tutorem non poterit excipere, nec ipſum ad inuentarium compellere, ſed liber & remiſſus erit, eo caſu Tutor ad inuentarium exhibendum & ad rationem reddendam. Signorollus conſil. cxliii. ad fin. qui allegat. l. Quidam decedens de adminiſtr. tuto. & cura. facit. l. cum ſeruus &. d. l. cum tale. §. 1. ibi gloſ. de condit. & demonſt. Nec ſequitur (tametſi quidam ſecus opinentur) Repertorii, inuentariive confectio, furandi deprædandique materiam & occaſionem tollit, ergo eius prohibitio producit contrarium & oppoſitum, nempe furandi deprædandique materiam, quod iubens faterer ſi hæc contraria eſſent immediata, nam oppoſitum in oppoſito operari debet, quod propoſitum in propoſito, ſiue diſpoſitum in diſpoſito.

ſpoſito. Ariſtot. teſte 5. Ethi. &.l.Quod merces.§.uis ma-
20 ior,& quod ibidem notatur.ff. loca. † Sed in hoc loco, in-
ter dare materiã, & tollere materiã, datur mediũ, ſcilicet
nec dare, nec tollere materiã,quemadmodũ dicimus, quod
interdum lex confirmat, nonnunquam reſiſtit, interdum
eſt medium, quo nec confirmat, nec reſiſtit, ſicuti notatur
in l. poſt mortem. ff. de adopt. & in l. Stipulatio iſta. §. al
teri.ff.de uerb.oblig.l. 1. §.ſcientiam.ff.de tribut. actio. &
21 in.l.culpa caret.ff.de reg.iur. Ex habitis † igit̃ hactenus cla
rum ac manifeſtum euadit,ut quoties Iudici conſtat tutorẽ
eſſe talem,qui ob inuentarii remiſſionem inuitetur ad pec-
candum,& fraudem peragendam,quod tum inanis erit & in
ualida prorſus teſtatoris aut prohibitio aut remiſſio ad reper
torii confectionẽ. At quoties hoc Iudici non conſtat, nec de
tutore nulla ſiniſtra concipitur ſuſpicio,tũ teſtatoris remiſ-
ſio firma erit & ualida. Nec ob id quippiam ſiniſtri,aut frau-
dulenti ſuſpicandum eſt,de tali bono tutore. Nec talis etiam
tutor ob id ſibi quippiam infidum atque nefarium in ſua fu
tura tutela promittere debet. Quis enim adeò rationis ex
pers reperiri poterit tutor aut curator qui(etſi repertorium
conficere non obligaretur, qui aut à teſtatore certis, iuſtiſ-
que de cauſis remiſſum aut prohibitum eſſet) geſtorum ra
tionem atque reliqua exigi a ſe non deberi exiſtimet, &
22 ſibi perſuadeat, † quãdoquidem ad rationem, & ad reliqua
modis omnibus,mediis, & uiis melioribus, quibus utile,
decens, ac neceſſarium uidebitur, à Iudice compelletur, ſi
ulla doli ſuſpicio Iudici ſuboleuerit, qui dolum malum ac
quoduis delictum in adminiſtratione ipſa commiſſum nun-
quam ſinet eſſe impunitum: multò magis ſuberit punitioni
ſi fraudis commiſſæ certa argumenta & indicia appareant.
Tum enim mea quidem ſententia (aliorum tamen iudicio
meliori ſemper ſaluo) pœnam præterea periurii omnimo-
do incurrit, neque ab ea excuſari aliquo etiam fœliciſ-
ſimo mortalis ingenio poterit, uti dilucidè & manifeſtè
claret ex his, quæ ſuperius tradidi ad iuramenti materiã,
23 ubi oſtendi pupillorum, † adultorumque protectores
attentiores longè eſſe pecuniis numerandis, quàm per-

pendendis diligenter, ac enixè maſticandis præſtiti iuramenti uerbis, quod profecto hoc noſtro infœlicisſimo ſæculo impenſe deplorandum arbitror. Nec me latet hodie reperiri paucos huic oneri & tã claræ prouinciæ aptos & idoneos, ſed contra innumeros qui id offi. ambientes, principia, media, & etiam finẽ plane ignorent. Ideòq; huic muneri nõ multò habiliores aut aptiores uacca. Sed ad inuẽtarii remisſionẽ redeamus. Bal. exactisſimi uir iudicii, ꝑ-
14 pendens teſtatoris remisſionẽ † poſſe à ſtupore mẽtis profiſciſci, aut ab animo parũ prudenti, quo caſu contingeret ſæpe talem remisſionem eſſe inquam & à uera, ac iuſta ratione alienã. Quocirca tales remisſiones diſtinguit & limitat hoc modo. Niſi teſtator aberrauerit ſine ulla cauſa, aut cum cauſa, ſed inſufficiente & illegitima, inuentarii confectionem, editionẽque remittendo. Eo enim caſu (teſtatoris remisſione ſine prohibitione nõ repuguante) Iudicis erit officiũ, ut tutorẽ & curatorẽ ad inuentarii confectionẽ cogat, aſtringat, maximè ſi de eis ulla ſuſpicio exiſtat, quod de pupilli & minoris ſubſtantia quicquã tutores curatoresve ſint ſupreſſuri, arg. l. penultimæ. §. 1. ff. ubi pupil. edu. deb. & l. defenſionis facultas, aliàs facultas. C. de iure fiſ. lib. 10. Bartolus iuris interpretũ æquisſimus, ſuis in commentariis ad l. Nemo poteſt. ff. de lega. 1. Hãc limitaciunculã etiam inſequitur, & approbat etiam in tutore & curatore teſtamentariis, quũ remisſionẽ aut prohibitionẽ apparet eſſe pupilli & minoris utilitati, emolumentoq; contrariam & repugnantẽ. Tum enim Iudex ſeu Prætor talem remisſionem nullo modo obſeruare, aut obedire cogitur, arg. l. in confirmando, & l. utilitatẽ. ff. de confir. tut. uel curat. Bartolus in l. fi. C. Arbit. tutel. Angelus ſuis in conſiliis, conſilio cxliiij. incipien. Reuocatur. Sit igitur perbreuis huius materiæ diſtinctio: talis. Nempe ſi Iudex ſeu Prætor repertorii confectionẽ pupillo ac minori damnoſam eſſe perſpiciat, defuncti teſtatoris uoluntatem non inſequetur, iuribus prællegat. alias uerò eã ſequi neceſſum eſt, legib. ẽt præliba. Cy. ſuo more in. l. fi. §. Illo proculdubio. C. Arb. tut. Penè ſimili utitur diſtinctione, eaq; nõ aſpernãda, ut qua plurimorũ obiectiões refel-

refellentur,multaq; dubia recluſa palā euadant. Scilicet cū teſtator quid faciendum remittit,tunc ea remiſſio,aut damnoſa erit teſtatori tantum, aut hæredi tantum, aut utrique, aut neutri, aut certe utri ſit damnoſa futura dubium apparet. Primo caſu & quarto,licita eſt remiſſio.l.2.C.ut in poſſ. leg.uel fideicom.Secundo uerò caſu illicita cenſetur remiſſio,iuxta.l.1.C.de uſufruct.& hab. Quarto caſu, incertitudinis ac dubij ratione teſtatori conceſſa eſt remiſſio, cùm uerißimile ſit teſtatorem ſui hæredis utilitatem deſiderare, uelleque eum ſcire patrimonij ſui uires, hoc pacto intelligit. d.l.fi. Diuus. Iaſ. uerò in.l. Nemo poteſt, præall. in 10.col. ait minimè ſat eſſe teſtatorem repertori confectionem tutori ac curatori remittere ac exonerare eos à reddenda ratione,ſed expreſsè eum uetare & prohibere ne ceſſum eſt, quod quidem firmat & corroborat.l. fina. C. Arbit.tut.Hæc autem ſententia an æquitati ac ueritati innitatur, præallegato loco diſputat ac diſſerit,ad quem compendii gratia unumquemque eius diſputationis prolixioris auidum remitto. Huic Doctori adiungetis & aſſociabitis And. Barba. conſil. xlvi. incipient. Clementiſſimi, in. 3. col.2.uol.& D.Alex.conſil.lxxii.incip.Præfatos tutores,in 2.col.& D. Ioan.Sanſon ſuis in gloſſemat. in conſuet. Turon.titu. *Des tuteurs & curateurs* articul.2.fol. ccvii.& articul.3.fol.ccviii.& Boerium ſuis in Apophtegmatib.in conſuetudi.Biturigum titu.de conſuetudi.iur.ſtatus,perſona.§. 7. in gloſſ.Hæc enim conſuetudo uidetur probanda, ut quæ habet ac continet deſcriptionem bonorum fieri omnino oportere,dicta prohibitione non obſtante. Atque hæc ipſa etiam mihi magnopere placet,ob pupillorum, minorumq;
25 (quam in ſe complectitur) utilitatem. † Præterea quæſtio hic oritur, an hæredis repertorium ſeu inuentarium per teſtatorem remitti ualeat. Hanc quæſtionem decidere non eſt præſentis inſtituti, quod eius cauſſa liceat ad Bald. confugere, qui illius meminit in.l. fina. §. Cum igitur. C. de iure delibetandi, & conſil. 2073. 2. lib. 1o. Andr. in addit. ad Spec. in titu. de inſtrument. edit. §. dicto,
26 ad exordium. † Sed in hoc caſu alia ſuboritur quæſtio. iſthæc.

iſthæc. Quid ſi ſtatuto municpali, uel iure conſuetudinario caueatur, non aſtringi ad repertorii confectionẽ tutores & curatores, an ea gratia tunc excuſatione gaudebunt, & liberi erunt, ut nullam in pœnam ſiue mulctam incidant repertorio inconfecto? Sunt qui affirmatiuæ parti hic inſiſtant, argument. l. ſi fine. §. Lucius. ff. de adminiſtrat. & pericu. tuto. & cúrato. & l. Tutor qui repertorium, præallegat.
27 Porrò ſi ſtatuta ſint cõtraria, †quid iuris tunc erit? hoc eſt. Si ſtatutum complectatur, ſiue lege municipii cautum ſit, tutorem curatoremq́; ad confectionem repertorii obligari, & teſtator remiſerit, nunquid ſtatuto obediendum erit? an potius uoluntati teſtatoris parendum? His duabus potiſſimum quæſtionibus, neque inhærere, neque eas tanquam tractabile corium magno cum apparatu extendere uolui, oleum & operã perditurus. Nam Gandenſem, Brugenſem, Hyprenſem, Curtracenſem, Aldenardenſem, & aliarum Flandriæ ciuitatum populum ſapientiorẽ longè & prudentiorẽ cerno & reperio, quàm, qui huiuſmodi ſtatuto, dictamini, rectæ rationis cõtrario & repugnanti conſentiret, aut eo uteretur aut uti permitteret. Lanam enim, cõchyliam tã quis in priſtinum candorem reuocaret citius, quàm huiuſmodi ſtatuti aſſenſum à populo impetraret, quod nemo nõ uidet eſſe delinquendi incitamentum, niſi forte iuſtiſſima neceſſariaq́; cauſa ſubſiſtente. Ita Bart. in d. l. Tutor qui repertorium. Plures harum quæſtionũ ſi quis deſiderauerit, ad Cynum conuolet in l. ueteris. §. illo proculdubio. C. arbit. tutel. ubi diſtinctionem cuiuſdam Mar. Sil. Bononiæ diſputantis & altercantis recitat. Eo enim loco quæſtionis, poſterioris difficultas omnis (modò bene ſyncereq́; maſticetur) ab eo explicabitur & reſerabitur. Similiter nec abſurdum arbitror ſentire cum Bart. in l. tutor, qui repertorium præallegat. ubi cenſet ipſum Prætorem, Præſidem, uel Iudicem iuſtiſſima neceſſariave de cauſa repertorii confectionem aliquando poſſe remittere, nempe cum pupillo, uel tutori id expediat, aut quando pupilli atque minoris patrimonii quantitatem magnitudinem uel exiguitatem non manifeſtari conueniat leg. ſecunda. §. tractari, uerſic.

uerſicu. ergo etiam ſi mater .ff. ad Tertul. S. C. & clarē
.l. 2. C. de alimen.pupill.præſt. & .l.2. C. quando & qui
bus quar.pars deb.li. 10. Hæc tamen etſi iuris ſcripti ſint,
nihilominus ciuitatũ Flandriæ ſtatuta ſeu ordinationes non
facile ea admittunt. Indiſtinctè enim & ſine ullo diſcrimine
29 ſtatuto noſtro Flandrico † ad repertorii editionem tutor,cu
rator, atque aliæ ſimiles perſonæ, quæ alienarum rerum
gubernationem ad ſe ſuſceperunt, compelluntur. Poſtquam
autem multa de inuentario conficiendo locuti ſumus, non
abs re me facturum arbitrabar, ſi hic quæſtionem deci-
dero huic propoſito neceſſariam, congruam ſcilicet, ſub
cuius aut quorum præſentia conficiendum, conſcribendum,
30 & edendum † ſit rerum pupillarium, aut adultorum reper-
torium. Huius quæſtionis diuerſæ ſunt ſententiæ, & opi-
niones, una eſt Bartoli & ipſius ſequacium, dicentium in
l. tutor qui repertorium, crebrò præallegat. in 2. col. con-
fici, conſcribi, & edi oportere coram iudice, prætore, ſiue
præſide. Alia eſt Io. Fab. & Sali. in.d.l.tutor. 2.uolentiam
confici, conſcribi ac edi ſat eſſe graphiario præſente ex con-
ſuetudine. Tertia eſt prioris partis gl. in d.l.tutores. 2. poſ-
ſe confici coram tabellionibus uel tabellione duntaxat, quod
poſterius etiam Bart. placet in. d. l. tutores. 2. & in. d. l.
tutor qui repertorium. Quarta eſt poſterioris partis gl. di-
centis, inuentarium confici oportere corã, & ſub præſentia
publicarum perſonarum, id eſt, tabellionum & magiſtratuũ,
id eſt ordinariorum iudicum, qui iuris dicendi negotiis in-
tereſſe debent. Solidius ſecuriusq́ue tamen inuentarium co
ram & ſub præſentia iudicis, prætoriis, uel præſidis id fiet,
edetur, & conſcribetur, quandoquidem eo caſu (ſi ex eo quid
agere uel probare poſtea tutores aut curatores cupiant) id
tali modo tunc tutores facile poterunt, & ita intelligenda
eſt. l. Chirographis. ff. de adminiſt. tuto. uel curato. Do
ctores enim aiunt & colligunt ſic, ſi Barto. iuriſconſultorũ
iuriſconſultiſſimo fidem adhibeamus in l.tutor.qui reperto
rium, iam ſæpius producta, quod quantum tutorem, cu-
ratoremq́ue concernat, ſat eſſe ſi iudice, prætore, uel
præſide abſente inuentarium confectum exhibeatur coram

Notario publico, atque ab eo corroboretur. Sed ut tale inuentarium fidem faciat cōtra debitores, quorum nomina repertorio inſcribuntur, omnino neceſſum eſt, ut coram iudice, prætore, uel præſide præſente conſcribatur, & exhibeatur. d. l. Chirographis. Communi tamen obſeruantia, paſſim, & ut plurimum arbitror confici, edi, & conſcribi oportere ſub tabellionis, ſcribæ, ſeu notarii publici præſentia.

31 † Sed omiſſis iuris interpretū multifariis opinionibus, ego ſuaſerim loci conſuetudinem, uel ſtatutum, ubi repertoriū uenit conficiendum, omnino obſeruandum eſſe. Gandenſiū autem, Brugenſium, atque reliquarum ciuitatum Flandriæ ſtatuta ſunt, ut repertoria conſcribantur ac conficiantur per graphiarium, penſionarium, uel alium ſcribam, ſeu (uulgo) clericum iuratum, ſub duorum Senatorum, ſeu Decurionū præſentia, quos Gandaui Scabinos partitionis appellitant,

32 Brugis uerò pupillorum ſcabinos, † aut pupillorū puiſores, aut ſupremos pupillorū tutores. Curtraci, & in ipſius Cācellaria & territorio uocant pupillorū Dñi. Atq; ita aliis atque aliis in locis, alias quoq; noīationes accipiunt. Porro Brugē

33 ſes ſæpenumero repertoriū abſente iudice, † p̄tore, uel p̄ſide edi, & confici ꝑmittūt à notario publico, ſeu clerico Brugenſi iurato, atque hoc ipſum tunc in prætorio ſeu ſenatu, iidem Clerici, Scribæ ſtabiliunt, & iuramento muniunt, affirmantes, & aſſerentes repertorium tale oblatum, confectū eſſe & editum ritu ſolito, conſuetoq; more, nempe ſeſe in eo prætermiſiſſe nihil prorſus, aut ſubticuiſſe, quod inſcribi manifeſtariq; oportuit, & ſimiliter nec ſuperaddidiſſe, ſeu inſcripſiſſe quicquam, qđ omiſſum decuit, quantum ad ea quæ ad ſuam ipſorum peruenerunt notitiam. His omnibus ad prædictum modum ſic ritè, & legitimè peractis, & abſolutis, omne debitum & æs alienum inde deducitur, & quicquid bonorum reliquum ſeu reſiduum fuerit, id pupillorum minorumq; tutores & curatores, ſtatim ad librum (quē uulgo appellant) pupillarium, referri, ibidemq; omnia, & ſingula, more, rituq; conſuetis inſcribi, & notari per eundem clericum coram Senatoribus pupillaribus intra certum temporis ſpatium, & ſub certa mulcta compelluntur. Cæterum hic

non

34 non † prætermittendum putaui unum uulgatiſſimum,& penè quotidianum Statutum(tametſi deplorandũ)quod apud Brugenſes longa conſuetudine & decreto municipali inoleuit. Vbi ſtatuto coniugum ſuperſtes intra ſex hebdomadas cogitur omnia bona, domus ſuæ mortuariæ debita pariter & credita,mobilia & immobilia, præſentia & abſentia, ad calculum & in inuentarium conuocare,conſcribere,& Senatui pupillari legitimè exhibere. Exhibitum iuramento affirmare,& ſtabilire,& uerificare,dicentes iuramento præſtito & conceptis uerbis,ſeſe omnia fideliter conſcripſiſſe,ſeſeq; in eo inuentario prætermiſiſſe nihil quod inſcribi debuit, nec in ſcripſiſſe quicquam,quod omiſſum oportuit, quantũ ad ſuam peruenit notitiam, ac cognitionem. Atque ex hoc iuramento prçſtito,ualidum habetur inuentarium,quum tamen in eo ſepæ multa falſa, & periuria commiſſa reperian-
35 tur. † Nam uidui aut uiduæ ſæpe multa ſupprimunt,ut hæredes ſuos fraudent,ſibi iniquis opibus proſpiciant. Si uerò aliquantò iuniores fuerint, & ad ulteriores nuptias animum adiecerint,tum ſubinde multo plura inuentario inſerunt,q̃ in rei ueritate inſcribenda,inſerendaq; fuerunt,atque eadẽ ſacramento aſſerunt,quò ditiores, locupletioresq; habeantur,& facilius aliam iuuenculam,aut uiduam, aut alium adoleſcentem aut uiduum decipiant ac circumueniant.Et poſtquam uiduus aliam duxerit in uxorem, aut poſteaquam uidua alteri nupſerit,potitiq; ſunt uoluntate ac deſiderio ſuo, cauſaq; committendo periurii & fraudis commiſſæ, ſuum ſortita ſit effectum, tum demum pœnitentia affecti ad Principis gratiam confugiunt, & periurii remiſſionẽ implorant, & ab eo in integrum reſtitui poſtulant, allegantes ſeſe plurima debita actiua & paſſiua, atque alia bona quàm reuera habuerunt,inuentario inſeruiſſe. Quæritur.An tales debeant
36 in integrum reſtitui? Pro deciſione † præſentis quæſtionis apparet negatiuè reſoluendum, quia dolus & fraus (præcipuè præmeditata)nemini patrocinari debent. Non enim æquum eſt dolum ſuum quenquam releuare, uti eſt in l. Verũ.§.hoc quoque.ff.pro ſocio,& in l.Ne ex dolo.ff. de dol. mal.Necnõ apud Innocentium 3.in c.ſuper.literis,extra de

reſcri-

reſcript. & in c. 1. extra de eo qui duxit in matrim. quã polluit per adulter. Idem in c. ex literis extra de dol. & contumac. Idem in c. ſi uir ad finem extra de cogna. ſpirit. & gl. in l. Titio, in princip. ff. ad municipa. Nec iiſdem ſuffragari poterit, ſi aſſerant poſtea deſcripta neglectaq; eſſe, aut omiſſa negligentia, quoniam talis negligentia nimis eſſet craſſa &
37 ſupina, † quæ haud dubiè de iure dolo ac fraudi æquiparatur: uulgata. l. Quod Nerua. & ibi elegãter, & copioſè Scrib. ff. de poſ. cum ſimilibus iurib. Et qui in uno repertus fuerit
38 infidelis, illi in eodem nunquam fidendum. † Præterea faciunt cõtra charitatem, quia aliis faciunt, quod ſibi fieri nolint. Dein ſunt contrarii proprio iuramento ſolenniter & coram Senatu Brugenſi præſtito, q̃ ob cauſam debent puniri, tanquam doloſi & periuri, quicquid excuſationis habeant, aut uerius prætexere ſtudeant, profecto res eſt peſſimi exẽpli, quod quilibet ſanæ mentis facile cognoſcit. Præterea, quod principi impoſuerunt, illuſerunt, falſaq; uerba dederunt & perſuaſerunt, ob id ſunt periuri ac doloſi cenſendi. Aut quia mentiuntur, mentiendoq; latenter furtum cõmittunt, ut ſeſe à debitis paſſiuis exonerent, ditioreſq; credantur: ueri fures ſunt æſtimandi ac puniendi. Nam rectè ſic furantur, aut propriis liberis, aut (ſi hi non fuerint) ueris hæredibus, præter id quod cõiugem futuram quàm ſyncere amare deberent grauiter fraudant. Et qui cum huiuſmodi falſa committunt, plerunq; ſunt epulones, commeſſatores, otioſi ac prodigi homines, qui ſua male gubernãt, & adminiſtrãt, quemadmodum docet ipſa experientia efficax rerum magiſtra, ut eleganter dicit text. in c. quam ſit, in principio, de elect. lib. 6. His itaque perpenſis euidenter concludo (quic-
39 quid dicatur, † aut ſuſtineatur) tales non poſſe in integrum reſtitui, niſi abſolutione prius habita & obtenta ab Epiſco-
40 po, aut alio poteſtatem habente, † quæ quidem à iuramen-
41 to abſolutio, non debet facile per eum concedi, † ne ſit author periurii. c. ſi uerò, & ibi But. de iureiurand. Eoq; minus, quod ex ſtatuto Brugenſi ſatis longum temporis ſpatiũ, habuerant ad perfectè inuentarium conficiendum, & id ſacramento affirmandum, imò ſi longiori tempore indiguiſſent

ſent,idq; expoſtulent(ex cauſa tamen ſufficiente & rationabili)Senatus aut ex Senatu ad hoc ordinati & deputati longius tempus ſm rei negocijque exigentiam conceſſiſſent id
24 quę potiſſimũ ut tutiores eſſent à periurio & † dolo. Res enim ſiue negotium cum tempore factum, præſumitur conſultius, perfectius, & deliberatius effectum, aut faciendum.
43 Sed hic exoritur aliud dubium non leue, † uidelicet: Vtrũ in abſolutione ſeu diſpenſatione à iuramento requiratur citatio partis cuius intereſt? Circa huius dubij materiam, ſi quis pergat omnes euoluere doctores, & doctorum diuerſas opiniones, ad iuſtos commentarios deduceretur.
44 In tanta uarietate ĩ qua quilibet ad † utraſque partes pugnare poſſet, ego ea ſequar quæ mihi ueriora, ſenſui & rationi hominis magis accommoda uidentur. Dimiſſis ergo uarietatum fluctibus, D. Abbatem Panormit. & Felinum, eorumque ſequaces, ſequor in c.1.extra de iureiur. Necnon .d. Ioan. de Selua. in tractatu de iureiurand. §. Quæro ſexto. Atque D. Cardinal. Flor.in cap. Debitores eo.titu.de iureiur. ut in caſu ſubiecto. Si iuramentum ſolenniter præſtitum fuerit, & coram ſenatu, tunc ius eſt acquiſitum parti, cuius intereſt, nempe hæredi, ſeu hæredibus defuncti aut defunctæ, ergo & cæt. Cui con
45 gruit illud uulgatum. In iudicio † quaſi cõtrahitur, l.3.§.Idem ſcribit.ff. de peculio cum haud diſſimilibus iuribus.
46 Eſt igitur ſecundum præallegatos docto. † cõcluſio hæc reſolutiua. Vbicunque iuramentum eſt obligatorium ex parte iurantis, & aliquam utilitatem continet ex parte recipientis, nunquam debet reuocari, niſi uocata parte. Ratio eſt, quia ex quo per abſolutionis actum præiudiciũ irrogatur parti, in eo quod ſibi utilitas adminiſtratur, debet pars
47 uocari, † quia nil debet fieri in præiudicium abſentis, iuxta.cap. primum extra de cauſa poſſeſſ. & propriet. & cap. inter quatuor.de maior.&obedient.&.l. de unoquoque.ff. de re iu. Partis autem recipientis uidetur quaſi ſemper intereſſe quia utile eſt habere partem uinculatam iura-
48 mento, † cum multa iuramentum operetur, & ſaltem acumulet forum foro. 3.in c.fin. de fo.compe. lib.6.& qu

ibi notatur, facit.l.Cum pater.§.filius matrem.ff.de legat.
49 2.& quod ibi notatur,† his ſeruit. Quod abſolutio non debet fieri,niſi cauſa cognita,ut notat Innocentius in c. ad aures,quod met.cauſ.& Spec.in titul.de leg. §. nūc oſtenden
50 dum, uerſ.xxiiij.& ſeq. Et cauſæ † cognitio adhiberi non poteſt,parte inaudita,& non uocata. Nec epiſcopus abſolue
51 re poteſt cauſa † non exiſtente.l.in cauſæ.§.cauſa cognita, & quod ibi notatur.ff.de minorib.c.tum ex literis, de in in teg. reſtitut. cum ſimilibus iuribus. Hæc enim adeò ſunt,
52 † quod abſolutio facta nō uocata parte eſt nulla, quia ſecundum Abbat.& Felinum hæc abſolutio non tenet, niſi ſubſit cauſa,etiamſi fiat per ſummum Pontificem, ſecundum Innocent.in c.2.in fine,extra de renuntio. Antequam ergo ſibi conſtet cauſam ſubeſſe, non habet poteſtatē abſoluendi, præſuppoſito quod ſubſit, quia ignorat id quod eſt fundamentum intentionis ſuæ, ut in ſimili per Bart.in l.multum. ff.de condit. & demonſtrat. & traditur in c.ex parte Altenſis,extra de conceſſ.præben. Nec poteſt ſibi conſtare de cauſa,niſi uocata parte,ideo uidetur magis iuri conſonum, qđ pars debeat citari, Citatus enim forte oſtendit: euidentem calumniam petentis talem abſolutionem, idq; eum facere, deferendi ac procraſtinandi gratia, ut crimen ſuum occultū maneat,& ita clā abſolutione impetrata,integræ famæ permaneat,quo caſu non debet audiri.l.Satis aperte.C.de falſ. Et hanc opinionem tenet ueram.D. Alexander in l.hæres. §.ſi quis tutelam, de iudic.ubi plenè. eſtq; cōmunis opinio
53 ſecundum † Ben.cap.in d.c.debitores & in d.c. 1.extra de iureiur.& ideo tenenda & inſequenda. Vulgare enim & tritum eſt iudicem in iudicando ſequi debere communem Doctorum opinionē c.Nouimus, de uerbo.ſignific.ibi.& quorundam ſit opinio à pluribus approbata.l.1.ff.de offi.quæſt. ibi & ſane crebrior apud ueteres opinio, bonus tex.inſtit. [illegible]dè hæredibus inſtituend. in princ. ibi. plurium ſententias. Bart.in l.2.C.de pœna iudi.qui mal.iudica. Priuſquam au[illegible] hunc abſolutionis paſſum abſoluamus ac prætereamus, [illegible]bet adiicere unum hac tempeſtate admodum quotidianū [illegible]equēs etſi uehemēter periculoſum,ſcilicet.Quū† in cō
tractu

tractu iuratum eſt,non uenire contra contractum, ac etiam ad effectum agendi non petere abſolutionem,ſi impetrauit abſolutionem à iuramento ad effectum agendi, & mentionem non fecit, quod iurauit non petere abſolutionem, à iuramento non eſt abſolutus:nec ut poſſit agere habilis factus niſi prius ſit abſolutus à iuramento de non petenda abſolutione à iuramento. Quemadmodum nec diſplicuit D. Baldo iuris ciuilis interpreti acutiſſimo, in repetitione.l.2.ff. de iureiurando,nec non Baldo alio loco.& Io.Imolen.in l. hæc ſcriptura. ff. de condi. & demonſt. firmatque D. Felinus in c. debitores præallegato: Etſi Dominus Ludouicus Romanus conſilio cccxxvi. incipient. In præſenti conſultatione,dixerit,quod iurans non petere abſolutionem,cogitur tale iuramentum ſeruare, quod tamen in dubium uertitur, ob id quod ſummus Pontifex à tali iuramento poteſt abſoluere,quum expreſſe ſibi narratũ eſt,ſecundum D. Bal.in d.l.Sed de his ſatis,ſufficit.n. præſentem materiam utcumq; lectori aperuiſſe & loca & autores ipſorum aperte iudicaſſe.Qui enim longiores diſputationes, limitationes, & reliqua quæ hanc materiã concernere uidebuntur plenius cognoſcere uolet, is loca & paſſus ſupra citatos conſulat. Ad intermiſſum igitur locum redeamus, qui erat de inuentarij exhibendi certo tẽpore. Nam de eo ciuitates uariant: Statuto enim ciuitatis Gandenſis quadraginta dierum ſpatiũ conceditur,idq; ſub mulcta decẽ librarum Pariſienſium ex bonis propriis.Brugenſes quoque pene ſimile tẽpus conſtituunt,ſ.ſex hebdomadarũ. Intra quod tẽpus,ſi tutores bona pupillaria ad ſenatũ libellatim nõ conferant decẽ librarũ Pariſienſium mulctantur ex ſuis propriis bonis. Si uerò nec intra alias proximas hebdomadas ſex inuẽtarium non exhibuerint,ſinguli duplici mulcta puniũtur,ſ.xx.libris Par.hoc eſt unuſquiſque xx.libris. Porro ſi ne tertiis quidẽ ſex hebdomadis inuentarium exhibuerint, iterum mulcta dupli[illegible]abitur, ut unuſquiſque eorum dependat xl. lib.Par.atq[illegible] ſic deinceps ſemper duplicando,niſi rationabilis,iuſtiſſi[illegible]a, neceſſariave cauſa, negotii differendi anſam præbeat, nempe ſi nequiuerint intra tempus cõſtitutum facultatum omnium

partitionem,bonorũq; diuiſioné maturè cõficere,& articulatim legitimè diſponere, atq; ob id pupillorũ bona inſinuare nequiuiſſe,quo quidem caſu prouiſoré, aut ſenatores pupillorum adhibunt,à quibus facultatem,autoritatem, poteſtatemq; petent ad alias ſex hebdomadas, aut certè ad triũ menſiũ ſpatiũ.Sed hoc tribus duntaxat uicibus, & cũ magna diſcretione,& ex ſingulari prorogationis gratia, concedendum eſt. Hæc niſi tutores præſtiterint, haud dubiè à prædicta mulcta non erunt abſoluendi. Hyprenſes,tempus quadraginta dierum conſtituunt, idq; ſub mulcta trium librarũ Pariſienſium, quod quidem tempus ſimiliter legitima ex cauſa, ad requiſitionem & ſupplicationé tutorum in alios quadraginta dies protrahi poteſt. Curtracenſium uerò ſtatuto uiginti ſeptem dierum tempus conceditur, idq; ſub mulcta trium librarum Pariſien.quod tẽpus etiam legitima ex cauſa prorogatur. Aldenardenſis ciuitatis ſtatuto , ſex hebdomadarum ſpatium admittitur,atque hoc ſub pœna ſeu mulcta.50.lib. Pariſienſium,ex cauſa tamen hoc tempus eſt prorogabile. Ex prædictis igitur nunc patet non ſat eſſe, quod tutores qualecunque inuentarium conſcribant. Nã id eos à periculo non leuabit, aut à mulcta,niſi id ſolenniter corã notario,graphiario, aut iudice ſit cõſcriptum & editum.l.tutores 2.C.de adminiſtra.tuto.uel curat. Atque hanc cautelã,
56 † imò potius prouiſionem fieri ſuſpicor , ut edatur coram iudice,aut eius graphiario,aut coram ſcriba præſente , quo tutius à mercatoribus,& ab aliis repertorii inſtrumento credatur, fidesq; ipſi adhibeatur certior.

SVMMARIVM.

1 *Tutores & curatores, an conficiendo in repertorio neceſſario creditores omnes conuocare obligentur.*

2 *Hæres ante repertorii confectionem obligatur cõuocare creditores omnes,quorum intereſt.*

3 *Mater an tutrix eſſe queat?*

4 *Tutelam adminiſtrare uirile munus eſt.*

5 *Defuncti teſtatoris uoluntas omnibus præponenda.*

Pupillo-

6 *Pupillorum debitor, aut creditor, eorundem tutor eſſe non poteſt.*
7 *Mater etſi à filii hæreditate ſtatuto municipali excluditur nequaquã tamen à tutelæ munere ſemouetur.*
8 *Mater non habet filios in poteſtate.*
9 *Filius patris, non matris familiam ſequitur.*
10 *Mater an bonorum curatrix dari poteſt?*
11 *Mater an tutrix eſſe deſinat, ſi impudicè uiuat?*
12 *In matre libidinoſa omnes pœnæ ſtatuunt, quæ in tranſeunte ad ſecunda uota.*
13 *Luxuria ſuperſtitis coniugis, defuncti mariti memoriam denigrat.*
14 *Mater etſi effecta ſit unius ſolius concubina duntaxat à tutela remouenda uenit, tanquam indigna.*
15 *Qui rerum ac perſonarum gubernationem aliquando receperunt, ii ad tutelam ſuſcipiendam cogi poſſunt.*
16 *Mater & auia an compelli poſſint ad tutelæ curæve munus?*
17 *Mater & auia ob debitum ex officio tutelæ curæve contractum incarcerari poſſunt.*
18 *Mater & auia, non ut mulieres, ſed tanquam parentes conueniri nõ poſſunt niſi, &c.*
19 *Mater ſi nec ſecundis nuptiis, nec Velleiani præſidio, nominatim, ſed generaliter omni iuris beneficio renunciauit, an ualeat talis renunciatio?*
20 *Mater uel auia tutrix uel curatrix ad repertorii confectionẽ aſtringitur.*
21 *Mater legitima liberorum tutela ſuſcepta, ſi ad ſecundas aſpirauerit nuptias, tutorem alium conſtituere, eiq; rationem reddere debet &c.*
22 *Mater ſi ad ſecunda tranſierit uota, de iure, filii tutelam amittit.*
23 *Lex præſumit matrem cauſa ſecundi mariti, primi mariti filios denudaturam.*
24 *Pater ſemper utilitati ſui filii fauere præſumitur.*
25 *Nullus amor, qui paternum in filios uincat amorem.*
26 *Quæ de matre ad ſecundas nuptias conuolante dicta ſunt, eædem quoque ad matrem ſponſalia tantum tractantem reducenda ſunt.*
27 *Pater ad ſecunda uota tranſiens, ius tutelæ ſui filii omittit.*
28 *Statutũ Brugenſium de parentibus, ſecundas nuptias auſpicantibus.*

29 *Maritus, an tutor curatorve uxoris ſuæ eſſe queat?*
30 *Maritus, an curator ſpecialis ſuæ uxoris eſſe poſſit?*
31 *In ſpeciali, eadem militat ratio, quæ in generali.*
32 *Tantum periculi in particulari, quantum in uniuerſali imminet.*
33 *Lex generaliter loquens, generaliter intelligi debet.*
34 *Lex ubi non diſtinguit, nos diſtinguere non debemus.*
35 *Brugenſium, atque aliarum Flandriæ ciuitatum conſuetudo de curatela mariti & uxoris.*
36 *Conſuetudo in his caſibus, in quibus lex non diſponit, habet uim legis.*
37 *Conſuetudo ſi de aliqua re non reperiatur, tum conſuetudinis ſimile ſeruabitur.*
38 *Si ſimile non inueniatur, urbis Romæ conſuetudo obſeruabitur.*
39 *Conſuetudo inueterata, pro lege ſeruanda eſt.*
40 *Lex & conſuetudo, ex eodem fonte procedunt.*
41 *Lex ab expreſſa, & ſcripta populi uoluntate procedit.*
42 *Conſuetudo eſt tacitus populi conſenſus, & uoluntas rebus & factis declarata.*
43 *Conſuetudo ubi eſt contra legem, uincit legem.*
44 *Conſuetudine Flandrenſi mater neque tutelam, neque curatelam, ſed adminiſtrationem duntaxat habet.*
45 *Mater obligatur ex conſuetudine Brugenſi & aliarum ſatiſdare res mobiles pupillorum atque minorum, quas cuſtodiendas habet ſaluas fore.*
46 *Mater ex conſuetudine gaudet & fruitur uſufructu bonorum prolium ſuarum.*
47 *Mater propter uſumfructum aſtringitur ad neceſſaria omnia pupillis adminiſtranda.*
48 *Ceſſante uſufructu, ceſſabunt & onera eiuſdem cauſa ſuſcepta.*
49 *Quid iuris competat tutoribus in matrem uſufructuariam non adminiſtrantem prolibus neceſſaria ſecundum ipſarum qualitatem.*
50 *Tutor non rebus duntaxat, ſed etiam moribus pupilli præficitur.*
51 *Tutor non dabit dotem ſorori pupilli, alio patre natæ.*
52 *Tutor ſorori pupilli præſtare poteſt ad uictum neceſſaria, quum ſemetipſam ſuſtinere nequeat.*
53 *Si eodem ex patre ſit ſoror, an tum tutori dotem dare ei ſorori pupilli*

pilli liceat.

54 *Paternum non fraternum, officium eſt dotare.*

55 *Frater ſororem alere obligatur.*

56 *Tutor res pupilli donare nequit.*

57 *Donare eſt perdere.*

58 *Tutor domini loco habetur, quum fideliter adminiſtrat, nequaquam quum pupillum ſpoliat.*

59 *Tutor in quibuſdam caſibus poteſt donare.*

60 *Iudicis authoritas, ſiue decretum, cuilibet iuſtam præbet excuſationis cauſam.*

61 *Iudex quicquid fecit, rectè feciſſe præſumitur.*

62 *Officium publicum bonæ fidei præſumptionem inducit.*

63 *Iudicis autoritas, permiſſio, ſiue decretum à pena mulcta ſeu damno excuſat.*

64 *Permiſſio, iuſſus, aut decretum iudicis efficit licitum quod alias foret illicitum.*

65 *Conſuetudine Ducatus Burgundiæ, fœmina, ut mater aut auia, tutrix eſſe poteſt.*

66 *An mater ſecundo marito, defuncto, poſſit eſſe tutrix pupillorum prioris mariti.*

67 *Paupertas in tutelis ſuſpecta eſt habenda.*

68 *Electus ut idoneus ſatiſdatione non oneratur.*

69 *Mater poteſt ſuorum filiorum eſſe tutrix, tutela accidentali, non naturali, quæ aliis præfertur.*

70 *Mater ad ſecundas nuptias tranſiens, an teſtamenti ſui mariti executionem amittat, quæ in teſtamento electa fuerat executrix.*

71 *Modus & forma repertorii conficiendi.*

72 *Cauſa repertorii conficiendi.*

73 *Quilibet in repertorio conficiendo ſeruet modum, conſuetudinem, & ſtilum ſuæ patriæ.*

74 *A ſtilo & antiqua practica, non eſt recedendum.*

75 *Rerum mobilium pupilli ante ſuſceptionem adminiſtrationis appreciatio facienda eſt.*

76 *Appreciatores rerum pupillariũ ac minorum debent (eſſe ut dicũt) iurati, atque à Senatu magiſtratu ordinati.*

77 *Cauſæ appreciationis faciendæ.*

78 *Conſuetudo Gandenſis, Brugenſis, atque aliarum Flandriæ urbiũ,*

circa uenditiones rerum mobilium pupilli & minoris.

79 *Vltimo appreciatori & plus offerenti in auctionibus publicis bona ad dicuntur.*

80 *Ex pecuniis ex uenditione bonorum conflatis, emendi ſunt pupillis redditus, aut fundi.*

CAPVT QVINTVM.

VIDENDVM quoque hic eſt & conſiderandum.
1 An tutores † & curarores in conficiendo repertorio neceſſario creditores omnes conuocare obligentur? gl. in uerb. inſtrumentorum in l. tutores 2. præallegata, quæ loquitur negatiuè. Atque huic opinioni ſubſcribunt nonnulli haudquaquam infimæ authoritatis doctores communiter ibidem. Cy. Bart. atque eorum ſequaces, quorum opinionem & ego quoque conſector. Secus tamen iudicandum eſt in hærede. Nam hic ante repertorij confectionem obligatur & aſtringitur conuocare citareque creditores omnes, quorum intereſt, ex forma tradita in l. fin. C. de iure deliber. Ratio ſatis prompta eſt. Vtpote propter uarias utilitates ex repertorij confectione prouenientes, quas recitat & declarat D. Iaſon in l. ſcimus. §. etſi præfatum, in 1. & 2. columnis. C. de iure deliber. Quem ibidem (ne æquò ſim prolixior) lectori conſulendum commendo. Satis enim arbitratus ſum rem ipſam tetigiſſe & dubiorum explicationes, & loca commonſtraſſe, ubi ea à iuris interpretibus latè, diffuſeque tractata, declarata, & enodata ſunt: ita ut his atque huic loco, ex meo tenui ac perpuſillo ingeniolo quicquam adijcere, nihil aliud eſſet quam noctuas mittere Athenas. Hoc loco & alia ſuboritur quæſtio, qua ſciſcitari & percunctari libet: An mater tutrix eſſe queat, iureq; filiorum, filiarumq; tutelam aſſume ſe poſſet? Sed huic quæſtioni reſpondendum eſt, quod certum eſt ab officio munereve tutelæ quamlibet mulierem, & ita matrem remoueri. l. fœminæ. ff. de tutel. & l. 1. C. quando mulier tut. off. fungi poteſt, quia id munus maſcu-

lorum

lorum eſt, quidẽ abſolute uerũ arbitror de iure antiquo uetuſtiorique ff. & C. Verum ſi mater ab imperiali ſplendore, ſeu à Principe ſuo ſpecialem filiorum proliumque ſuarum tutelam poſtulet & eam impetret d.l. fœminæ, tum confirmari non oportet etiam adminiſtrationis decreto à iudice interpoſito. Nam hoc quidem caſu priuilegium principis locum ſuum præoccupat, legitimis iuribus non obſtantibus, ſeruataque forma tradita in l.2. C. Quando mulier tute. offic. fung. poteſt. Vbi & rationem iſtius leges præallegatæ explicant. Nam tutelam inquiunt adminiſtrare uiri-
4 le munus eſt: † & ultra ſexum fœmineæ infirmitatis tale officium eſt. Iure uerò communi nouiſſimo & eo authentico ipſa mater, ac auia habilitatæ, & aptæ ſunt, ad filiorum tutelam ſuſcipiendam, etiã abſque impetratione priuilegii principis, atque eædem omnibus tutoribus legitimis & datiuis (non teſtamentariis) præferuntur, defuncti enim teſtatoris
5 uoluntate omnibus præponi uoluit. Authentica † matri & auiæ C. Quando mulier tute. offic. fung. poteſt. & per tex. unde dicta authentica deſumpta eſt, in authentico de hæredibus ab inteſtato. §. ex his colla. 9. conſt. prima: & notat Bart. iura. in l. ſi quis ſub conditione colum. 3. ff. de teſta. tutel. diſtinguens dummodo ſecundis nuptiis, Senatuſconſulti Velleiani præſidio, omnique alio iuris & facti auxilio iiſdem competenti renuncient, quæ renunciatio magnæ eſt efficaciæ omnibus in contractibus mulierum, iuxta Boeriũ, in conſuetud. ſeptene Bituricen. titu. de conſue. iuris ſtatus
6 perſon. §. 6. in gloſ. † regulariter mulieri. Vbi etiam inquit, etſi debitor uel creditor pupilli nequeat eſſe eiuſdem tutor, ſ͞m authenticam minoris. C. Qui dare tuto. uel curat. & per tex. unde d. authentica deprompta eſt, in Authentico, ut ii qui obliga. habere perhib. res mino. §. ſed etſi quis colla. 6. conſt. 2. Ratio eſt quia tutor oẽs res, oïaq; pupilli uel minoris inſtrumenta cuſtodienda habet & ſi debitor aũt creditor pupilli eiuſdẽ pupilli tutelã aſſumeret, facilè poſſet ĩ ſua tut. dolũ aliquẽ ſtruere, & (ſi uellet) machinari fraudẽ nẽpe ſolutionũ ſyngraphas ĩferẽdo, aut crediti chirographas intercipiẽdo, eaſq; ſupprimẽdo. In matres uerò, & in auias talis

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

talis doli ſuſpitio non cadit. Ideoque & ſi pupillo plurimum debeant, à tutela tamen ſuorum pupillornm filiorũ omnino prohiberi non poſſunt tex. in authent. Ad hæc C. Qñ mul. tut.off.fung.poteſt & per tex.unde d. authent. deprõpta eſt in authent.ut ſine prohib.mat.debi.uel credit. §. finali.col. 7.conſt.4. Bart.& doct.in d.Authen.Matri & auiæ. Similiter Bar.in d.l.ſi quis ſub cõditione uerſi.expedita eſt glo. ꝗ extenſionẽ recipit(& piã quidẽ) per authenticã. Ad hæc iũ cta.l.ſeq.C.Quando mul.tut.off.fung. põt in filijs naturalibus tantũ, quorum matres etiam non prohibentur eſſe tutrices, etiãſi eorũ debitrices eſſent. Neq; huiuſmodi tutela matri cõpetens poteſt ei à patre auferri, quemadmodum notat Baldus in conſil. 308. teſtator, lib. 2. quod tamen Bartolus plurimũ miratur, adeò ut contrariæ opinioni ſententiæq; potius adhærere uideatur in l.Miles.§. ſexaginta in fin. ff.de a-
7 dulter.† Hæc enim tutela adeò matri efficaciter competit, ut licet ipſa à filij hæreditate, ſtatuto municipali excludat, (ut plærumque fit in Italia) nequaquam tamen à tutelæ munere ſermoueri poteſt, ſicuti notat Salic.in d. Authenti. matri & auiæ in uerſ. 9. quæro,& ad fi.authent. ſicut. C. de legit.tute.& D.Alexand.conſil.cxxi.uiſo ſtatuto. lib. 3. & ita
8 conſuluit (ut claret) conſil. xvj. † Nec obſtat. lex quæ dicit matrem nequaquam habere filios in ſua poteſtate per tex. in §. fœminæ inſtit. de adopt. & arg. l.penul. ff. ad Tertul-
9 lianum S.C. † Nec ea quæ dicit filiũ patris, non matris familiam ſequi. §.primo. inſtitu.de legit.agna.tut.neque ea qua de matris familia dicitur filius l. 1. §.de matris & ibi Bar.ff. ad Silania.quia talis lex exceptionẽ patitur, cũ mater aut auia tutrix filij aut filiorum eſt.tex.eſt ſing.cum gloſſa ſecundũ Bal.& Philip.Fran.in c.ex parte extra de appell.quem allegat D.Iaſon in Authent.ex teſta.in 5.col.in apoſtillis ibi.
10 C. de colla.† Sed ex hac quæſtione naſcitur alia qõ, priori non diſſimilis, ſcilicet, an ne mater bonorum curatrix eſſe poſſit? Cui reſpondendum eſt, quod ſic. Nã ſi tutrix eſſe põt, tutelamq; filiorũ ſuſcipere (uti ſuperius claruit) ita ẽt & filiorum, ſiue prolium, & eorundem bonorũ curam ſiue ſolicitudinẽ habere poterit, uti notat Bart.poſt gloſ. in dicta Auth.

Matri

Matri & auiæ 2.col.& in d.l.ſi quis ſub conditione, col.3.in uerb. quæro an idem ſit in cura, & notat. Abb. in d. c. ex parte. Spec. in tit.de curat.§.fin.uerſic.ſed nunquid. Eiuſdē ſententiæ & opinionis ſunt D.Philip.Dec.ad l.fœminę 18. & 22. numeris ff. de reg. iur.& Bartholomeus a Chaſſaneo ad cōmentaria in Burgundiæ cōſuetudines,titu. *Des enfans de plusieurs lictz*. §.6.numeris 1.& 2. Et Ang.inſtitu. de legit.patro.tutel.Sed circa hanc matris tutelā aut curatelā du
11 bitatio oriri uidetur,ſcilicet. † An prædicta oīa locū habere debeāt,ſi talis mater inhoneſtam,obſcœnā,impudicā, laſciuamq; duxerit uitam,probroſamq; conuerſationē, an in quā talis mater tutrix eſſe debeat,aut tutrix prius effecta per talē imbrobam uitam tutrix eſſe deſinat? Ad quæ reſpondēdum ur̄,quod talis mater nullo modo uideatur admittenda,
12 ſed admota † prorſus à tutela,ac curatela remouenda,ob id quod in matre libidinoſa,& diſſoluta omnes pœnæ ſtatuantur,quæ in tranſeunte ad ſecunda uota, ut eleganter notat Bart.in l.his ſolis & ibi Bald.Ang.& Salic.legēdos ſuadeo. C.de reuo.dona.gloſ.notat.in Authen. Sacramentum. C. quando mul.tute.off.fungi poteſt,quam ibi approbant Bar. & Ang.in §.actionū autem,in materia tut.inſtit.de actio: caſus apparet in l.finali.C.quando mul.tut. off. fungi pōt ibi. Sed pudicitiam ſuam intactam conſeruet,tenet Bart.in d.l. Si quis ſub conditione,in uerſi.quæro mulier quæ tranſiuit ad ſecunda uota,quod quidem notandum ait. Nam multa ſecreta,ſi eſſent patefacta,reuelata,ac promulgata, multæ tute
13 læ extinctæ atque exinanitæ eſſent. † Nec id admirandum, quoniam defuncti memoria ea de cauſa denigratur eiuſdēq; anima,uxoris ſuperſtitis propter luxuriam opprobroſamq; uitam contriſtatur,& ob id uti ſuſpecta atque indigna ad tutelæ curæ ve munus, remouenda uenit arg.gl.notabilis in l. fideicommiſſo. C.de fideicom.& in l.ſororem C.de his q̄-
14 bus ut indig.notant Bart.& Doct.in l.licitatio. §.quod † illicitè ff.de publica.quod adeò uerum eſt, ut nequeat officio tutelæ fungi mater,etiamſi effecta ſit tantum unius ſolius cōcubina dumtaxat.Ita Bal.in Authen. Sacramentum C. Qn̄ mulier tute.officio fungi pōt. cuius ſn̄iæ nō poſſum non aſ-

ſent

15 ſentire. † Cæterum hic quæri poteſt, an quemadmodũ tuto res,curatores,aliæq; ſimiles perſonæ,quæ alienarũ rerũ gubernationẽ aliquando receperunt, tutelæ curæve munus ẽt inuiti ac repugnantes ſuſcipere coguntur l. 1.§.ſi quis tutor. ff.Quando appel.ſit,& intra quæ temp.cuius ſupérius memi
16 ni,an ita † inquam eadem pariq; ratione mater & auia ad tutelæ curæve officium aſtringi,cogi,& compelli queant?Sed hic reſpondendum eſt, quod non gloſ. in uerbo permittimus,in d.authẽti.Matri & auiæ & in corpore,unde dicta authen.deſumpta eſt,uerbo permittimus,nõ præcipimus utit̃, qđ Bar.placet in d.auth.matri & auiæ nu.8. Et huic quoque ſnīæ ſuffragari uř.l.2.C.Qñ mul.tut.offi.fun.pôt, ibi.Sane in optione huiuſcemodi nulla cogetur,ſed libera in condões quas præſtituimus uolũtate deſcendat. Aſtipulatur l.fi.C.qñ mul.offic.tu.fungi poteſt,q̃uis quidã (inquit gloſſa) contrariæ parti adhęrere ſtuduerint. Verùm hic neglectui dare nõ decreui,quod licet mulier cuiuſcunq; debiti obligationisq; cauſa capi,apprehendi,& incarcerari nequeat l. 1.& in Authentica.Sed hodie C.de offi.diuerſo.iudicũ & in authent. hodie nouo iure C.de cuſto.reo.& per tex.unde præfatę authenticæ depromptæ ſunt. In authentico ut nulli iudicũ §. neceſſarium colla.9.conſtitu. 9.l.2. de exact. tribu. lib. 10. hoc noſtro tamen caſu, ac dictæ authenticæ matri & auiæ,
17 mulier, ut mater † & auia, quodlibet ob debitum muneris tutelæ,curæve ratione contractum,clauſtrorũ tutamini ſubdi,mancipari,& incarcerari poteſt,eo enim caſu ſublatum, extinctum,& annullatum apparet muliebre priuilegium ob renunciationem Authenticæ.Sed hodie beneficium ſub titulo de offi.diuerſo. iudic.C.ſituatum,quam ob rem in tali caſu,inq; tali debito contracto uirorum conditionibus ſubiacet, & nullo muliebri priuilegio gaudere debet,ut mulier, ſed tanquam parens,cui nec renunciatum apparet, quapro-
18 pter opinatur Bart.in D.Authẽt.Matri & auiæ,quod † gauderet bñficio,ne conueniat,niſi inquantum facere pôt, ac bñficijs parentibus & conceſſis & datis. Sed hic aliud dubiũ
19 oritur. † Fieri.n.poteſt ut mater nec ſecũdis nuptijs nec Velleiani præſidio,ſiue auxilio nominatim & ſpecialiter,ſed cõ

fusè

fuſè tantũ & generaliter omni iuris beneficio, auxilio, ſeu præſidio renunciet. Quæritur an in tali caſu illa generalis renunciatio ualeat & effectũ ſortiatur? Huius quæſtionis haud immemor Bartolus in d. Authẽti. matri & auiæ. qui ait haud neceſſe eſſe, ut exprimatur Velleiani beneficiũ. Nã ſi mulieri cuiuis indulgeatur ac concedatur id beneficii, auxilii, ſeu ꝓſidii genus, multo magis ipſa mater, quæ & mulier eſt ſub generali quoque renunciatione includi ac comprehendi uidetur. Secundarum uerò nuptiarum mentionem fieri oportere ac exprimi prorſus eſt neceſſarium. Nam ad ſecundas nuptias tranſeundi poteſtas, beneficium eſſe nequaquã meret, ſed ſolummodo quædam facultas. Et ideo illam ſub generali renunciatione minimè includi & comprehendi perſpicuũ eſt. Sed eam expreſſè declarandam eſſe omnino neceſſum 20 eſt, Bartolo teſte, in d. Authẽtica. Matri & auiæ. † Ex ꝑdictis igit̃ nunc apertè ſequit̃, matrẽ auiamq; tutricẽ uel curatricẽ ad repertorij confectionem itidem aſtringi §. finali in Authentico, ut ſine prohibitio. matri debit. uel credi. colla. 7. cõſt. 4. ſicuti ipſos tutores & curatores ad id aſtrictos & obli 21 gatos eſſe ſuperius latè diffuſeq; monſtraui. † Neq; omittendũ hic cẽſui. Si mater legitima liberorũ tutela prius ſuſcepta, poſtea neglecto priori coniugio ad ſecundas aſpirauerit nuptias, tutelam priorem ilico deſerere debet, & alium pro ſe tutorem conſtituere, & iuridicè ordinare, cui mox antè conſummationem ſecundi coniugii adminiſtratæ tutelæ rationẽ reddere debet, & credita prius perſoluere. Cui rationi, ac perſolutioni etiã ſecundi futuri mariti bona iure pignoris obnoxia tenentur. l. ſi mr̃. C. in quib. cauſ. pig. uel hypo. tacitè cõtrahant̃, quẽ tex. Bal. mirũ in modũ uiduas in uxores ducere uolẽtibus & deſiderãtibus cõmẽdat, ne circumueniant̃, fallant̃ & decipiant̃ neve dãna, detrimẽta & incõmoda incurrãt ii & patiant̃. Prædictã hãc ſn̄iam cõformat §. Si ante tutelã, in authẽtico de nupt. colla. 4. cõſtit. 1. & ibi Bar. & ſcribẽtiũ plurimi. Sed hic rurſũ alia qõ exurgit. ſ. An mr̃, 22 ſi ad † ſcd̃a trãſierit & aſpirauerit cõiugalia uota, an ob ea de iure filii aut filiorum tutelã amittat? hanc ad qõem uerborũ cõpendio utar, ne lectorẽ ſuperuacaneis detineam, potiſſimum

mum quod ad hanc quæſtionem cõducentia paulò ſuperius pro capacitate ingenioli mei clarius, fuſiuſq; expreſſerim. Supra enim rogatũ fuit an mater luxurioſè ac impudicè uiuens tutrix eſſe deſinat? Vbi reſponſum præfatæ quæſtioni fuit affirmatiuę iuxta tex. literalẽ & ibi gl. & Doct. C. Quando mulier tuto. offi. fungi poteſt, ubi haud leui ſane brachio Bart. & Baldus cæteris perfectius & abſolutius eam quæſtionem enodarunt, & declararunt: & tex. unde præalle. authentica deprompta eſt, in authentico, ut ſine prohib. mat. debit. uel credit. §. fin. columna. 7. conſtit. 4. Rationem quoque ſu-
23 perioris reſponſionis affirmatiuæ hanc protulimus, † quippe, quia lex præſumit mulierem ſeu fœminã matrem ſecundi uiri, ſeu mariti gratia primi uiri, ſeu mariti filiũ, filiosve denudaturam & ſpoliaturam, quod profectò pupillorum, minorumq; utilitati nõ parum aduerſaretur, fraudiq; locus daretur, ſi id fieri liceret. Atq; huic ſententiæ ſubſcribit. l. lex quæ tutores. C. de adminiſtr. tuto. uel cura. Aſtipulatur etiã Bartol. in authentica matri & auiæ 2. in columna, hactenus per ſæpe in medium adducta. Verum hanc rationem in parte eandem uim & autoritatem habere non puto, ſicut in matre. Matrum enim mollior eſt & leuior fides ac integritas, citiuſq; ad præſentis mariti affectus pertrahitur. Patrum uerò fides eſt plærumq; integrior, & conſtantia maior, qui ſeſe non tam facilè ad quoſuis uxorios affectus deijciunt. Atque hoc quoque Baldo probatur in l. Pręcibus. C. de impub. & aliis ſubſti. Imò certa quoque naturalis affectionis ratio-
24 nę fulcitur. Pater † enim in quocunque rerum ſtatu fuerit rẽ omnem penſiculatius diſcutit, & conſiderat, ideoq; perpetuo utilitati, & commodo ſuorum filiorum omnium ſtudere & incumbere præſumitur, l. in fideicommiſſi. §. cum Pollidius. ff. de uſur. l. ſi furioſo puber. ff. de cur. furio. nec non. l. filiis matrem. C. de inoffi. teſta. Nam ſi amicus amico bona, utilitatem ac fœlicitatem optet & cupiat, multò magis bona quæq; pater optabit filio aut filiis, l. quidam cum filium. ff.
25 de hære. inſtit. † Nullus eſt enim amor ſeu affectus extraneus, qui paternum uincat animum. l. fin. C. de cura. furio.
26 † Quocirca patrem in filii aut filiorum utilitatem in quauis

etiam

etiam rerum ac fortunarum uiciſſitudine ſemper intentũ ac propenſum fore, nulli meritò dubitandum erit. Verum has prædictas opiniones non pauci legũ interpretes conati ſunt extendere, dilatare, & attribuere, potiſſimum ad matrẽ con trectantem duntaxat, & celebrantem matrimonii initia, pri mordia, ſeu ſponſalia, nempe Specu. in tit. de tuto. §. nunc dicendum. Baldus in l. Præcibus. C. de impub. & aliis ſubſti tut. & Bart. in Authent. Sacramentum. C. quandò mulier tu te. offic. fungi poteſt, cum aliis innumeris, quorum opinioni
27 ſententiæq; ego quoque † libenter aſſentior & adhæreo. Imò ne à ratione quidem abſurda arbitror prædicta omnia itidem habere, & uendicare locum non ſolum in matre, uerum etiã (quod pace aliorum dixerim) in patre tranſeunte ad ſecundas nuptias, nempe quod tunc filiorum filiarumque tutelam plane deperdat non ſecus quàm mater, quæ ad ſecundas nuptias tranſuolat. Huic opinioni aſſentiunt Bald. in Authentica eiſdem. C. de ſecundis nup. in pen. colum. & in l. fœminæ & ibi Bart. & Baldus. C. eodem tractatu ſiue titulo. Paulus de Caſtro. in l. Mater. C. ad Tertul. Alexand. in addit. ad Bart. in d. authentica. Sacramentum. Et Sali. in l. Cum auctoribus. C. qui petant. tut. & Bart. in l. 1. §. Si ue-
28 rò maritus. ff. qui pet. tut. Vt aũt† oĩs dolus, fraus, atque fraudis oĩs occaſio tum à patre, tum à matre, ante ſecundas nuptias maturè præcipiatur apud Flandros, præcipuè apud Brugenſes recepto ſtatuto, & publica conſuetudinis lege cautum eſt, ne poſt mortem alterius cõiugis, parentum ſuperſtes ſeſe ad alteras conuertat nuptias, niſi prius omnium bonorum domus ſuæ mortuariæ diligentem ac debitam collectionẽ fecerit, eam in inuentarium redegerit, idq; magiſtratui legitimè exhibuerit, ac idipſum iuramẽto pręſtito probatum, ratum, ac uerum eſſe, quicquid in eo inuentario ſcriptum exhibet, iuridicè profeſſus fuerit & cõfirmauerit, ac deinde tutores ſuis liberis conſtituerit, eos iuramento per magiſtratũ adegerit, poſteaq; (debitis ac creditis inter ſeſe mutuo collatis, & defalcatis debitis) bipartitionem eorum bonorum debitè peregerit. In qua partitione alteram partem ſibi reſeruet, alteram partem iuxta ſtatuta filiis ſuis, aut eorum loco fi

liorum

liorum tutoribus aſſumptis, & iuratis aſſignauerit, cũ iis ami cè ac legitime tranſegerit, & pupillorum ſuorũ bona eis tutã da, atq; amplianda cõmiſerit. Hæc inquã oĩa niſi prius effe cta parens ſuperſtes curauerit, ad alteras nuptias accedere iu ridice prohibetur, idq; ſub pœna quinquaginta librarũ Pari ſienſiũ, & præterea ad pœnã aliã arbitrariã, iuxta circunſtã tiarũ oĩum qualitatẽ niſi ſtatuto paruerit. Hic quoq; aliam mouere libet quæſtionem nequaquã aſpernãdã. An maritus
29 tutor curatorve uxoris ſuæ † eſſe queat? Ad q̃ quæſtionẽ (ut eã q̃ breuiſſimè abſoluã) reſpõdẽdũ eſt de iure deſtructiuã negatiuãq; partẽ amplectẽdã eſſe. Atq; hoc ita ſentit .l. uirũ. ff. de cur. fu. l. maritus. C. Qui dare tuto. uel curat. & q dari poſſunt, uel non. Et Imper. in .§. iidem reſcripſerunt, inſtitut. de excuſat. tuto. uel curat. Ratio eſt promptiſſima, nam ſi male rẽ gereret, atq; adminiſtraret uir ſiue maritus,
30 uxor ꝓ maritalẽ affectionẽ remittere. Libet quoq; † hoc loco recenſere aliam quæſtiunculã haud infructuoſam, quã in medium adfert. D. Angel. in .§. iidem reſcripſerunt, præallegato, nempe maritus, licet nequeat eſſe curator generalis ſuæ uxoris (uti paulò prius commonſtratum eſt) an poſſit eſſe ſpecialis curator, & hoc unicam ad cauſam dum-
31 taxat. Ad quam quæſtionem † D. Speculat. in titul. de curat. §. ut autem, in uerb. nunquid uir, affirmatiue reſpondendum eſſe cenſet. Sed D. Salicetus contraria gaudet. opinione, quod eadem militat ratio in ſpeciali, quæ & in generali, quapropter nequaquam ad uxoris curam, etiam
32 unius tantum † rei cauſa, admittendus maritus erit, & allegat. l. Illud .ff. ad .l. Aquilam & ita tantum periculi in particulari, quantum in uniuerſali imminet. Idque Iaſ. & Baldus tenent quod & D. Salicetus approbat per dictam .l.
33 Maritus, C. qui dare tut. poſſunt, q̃ † indiſtinctè ſimpliciter
34 q; loquit̃, & (ut uulgo dici ſolet) † Lex generaliter loquẽs, generaliter intelligi debet. Et ubi lex nõ diſtinguit, nos diſtinguere non debemus, iuxta .l. de precio. ff. de Publicia in rẽ actio, & l. Si uerò. §. de uiro. ff. ſolut. mat. D. Panor. in c. Solitæ. in ult. notabili, ex̃ de maio. & obe. c. Si Rom. 19. diſtin. cũ pluribus iuribus ĩ hac re uulgatiſſimis. Sed tex. d. in

l. Maritus

l.Maritus ſimpliciter,& abſolutè dicit, Maritus curator uxó
ri creari non poteſt,ergo nec diſtinguendus, ſed ſimpliciter
35 intelligendus. † Adijcere autem diſtinctionem aliquam,
hariolari eſt ad eam legē maritus,nō finire,aut ſtatuere &c.
Brugenſiū tñ atq; cæterarum Flandriæ ciuitatum cōſuetudi
ne introductum eſt,uxorem dici,ac prorſus haberi ſub ma-
riti cura.Imò nonnunquā,(quod omnium turpiſſimum eſt,
ac quàm maximè indecorum) maritū ſub uxoris curationē,
ac tutelam aliquando,ſubijci,quod fit,ex decreto, ordina-
tioneq; iudicis,cū cognitione cauſarū, & marito hoc ipſum
conſentiente,quæ tamē lex omnino obſeruanda eſt. Nā Iu-
lianus in l. de quibus.ff.de legibus,de uiribus, ſiue conſuetu
36 dinis effectibus interrogatus,cōſultusq; reſpondit.† Quod
37 conſuetudo in his caſibus in † quibus lex non diſponit, ha-
38 bet † uim legis,& ſi aliqua de re nequaquā reperiatur con-
39 ſuetudo,tum † conſuetudinis ſimile ſeruatur,ſic ut ea res ex
tendatur & cenſeatur ad caſum ſimilem.Porro ſi nec ſimile
inueniatur tunc urbis Romæ cōſuetudo obſeruabitur:inuete
rata enim,longoque uſu recepta,& inolita conſuetudo,non
immeritò pro lege ubique ſeruatur,& recte quidem. Nam
40 tam lex, quàm conſuetudo, eodem † à fonte procedunt,
41 hæc enim à cōſenſu populi,† illa uerò ſcilicet lex,ab expreſ
42 ſa,& ſcripta populi uoluntate conſurgit.† Conſuetudo uerò
legi coniuncta, hoc eſt,tacitus populi & conſenſus, & uolun
tas,cum rebus,& factis declarata,& ſcriptis excepta,dicitur
43 ius moribus conſtitutum.† Vbi uerò conſuetudo eſt, con-
tra legem, (ut in caſu prææallegato) tum ea conſuetudo legi
uim infert,& ut ita dicam legem uincit,ſuperior eſt, & ſibi
eam poſtponit.Quocirca habet & uim in ſe,& efficaciā qua
ipſam legem aut interpretetur,aut corrigat.Sed de his obi-
ter plus ſtatis,ne currente rota,dum urceum facere tēto,am
phoram fingat manus.Quiſquis plures deſiderauerit quęſtio
nes, huic loco non ingruentes,is Iuris interpretes, & pręſer
tim ipſum Bartolum,lucernam iuris conſulat quæſo, in Au-
then. Matri & auiæ, Atque in l. Si quis ſub conditione: &
in §. Si ante tutelam prææalleg. & Ang. in §. Actionum
autem,ad tutelæ materiā. inſtitut. imperialium lib.4. quas

breuitatis gratia nunc prætermitto, ꝙ eas aut huic materiæ minimè neceſſarias exiſtimauerim: aut ꝙ (ut Tullij uerbis utar) ad huius libri inſtitutum eæ neceſſariò nequaquã ꝑtineant, neq; .n. in ſingulis locis, omnia particularia dubia, neque omnes minutias, ſed ſumma tantum, & præcipua, imò ea quæ quã maximè neceſſaria uibebantur, proſequi, & tractare conſtitui, quod ipſum candidum lectorẽ ſemel præ
44 monuiſſe ſufficiat. Ad reliqua pergamus. † Gandenſiũ porrò, Brugenſium, Hyprenſium fœliciſſimarum, non & reliquarum ferę Flandriæ ciuitatum iure non ſcripto, ſiue con ſuetudine, longoq; uſu approbatum, uſurpatum, & obſeruatum eſt, matrem, neque tutelæ, neq; curæ munere unquam fungi poſſe, ſed adminiſtrationis officio duntaxat, ideòque eam nec tutricem, nec curatricẽ dici poſſe. Nam pupillis ſuis atque minoribus, tutoribus, cõſtitutis & curatoribus, cõſul-
45 tũ prius & prouiſum eſſe† oportuit, quibus mater priuſquã etiam rerum pupillarium adminiſtrationem, ac tuitionem adoriatur, tenetur, ſcripto tradere, & ſatiſdare, res omnes mobiles pupillorum atque minorum, quas cuſtodiendas ha
46 bet, eaſq; ſaluas tueri, † idq; propter prolis, aut proliũ uſum fructum quem mater habet, & quo quamdiu uiuit gaudet & fruitur. Neq; hic putandum eſt, quod mater, uſucapione bonorum pupillarium teneatur præciſe omnia, etiam minima bona conſeruare, ſatis enim eſt, quòd præcipua atque capitalia pupillorum ac minorum bona ſalua & in tuto habeat: Neq; ipſi matri obeſſe poteſt ad tã exactã petendã rationẽ, quod eorundem omnium bonorum uſumfructum, dũ uictura eſt habebit. Nam talis omnium bonorum uſusfructus ipſi matri, & cõſuetudine, & ex ſtatuto omnino cõuenit ipſam concernit, ipſiq; debetur, gratia quoque tenetur ſuis
47 ſumptibus (nõ ſolũ ex conſuetudine, † ſed ẽt ex ſtatutis Flandrienſiũ potiſſimũ Brugenſium) ipſis pupillis ſuis, oĩa ſuppeditare neceſſaria, eos educare, eos alere, ad literas, ad honeſta ſtudia, aut ad officia mœchanica, prouehere, donec adoleuerint, atq; ꝑ magiſtratum ex tutela liberati ſuæ reſtituti fuerint. Quod quidẽ ſtatutũ intelligendũ eſt de quouis uſu fructu, ſiue is grãdis fuerit, ſiue exiguus. Poſtquã autẽ iidẽ

pupilli adoleuerint, liberatéq; per magiſtratum donati fue rint,tum mater ipſis omnia bona ipſorum cedere cogitur; & uſufructu priuatur eorum bonorum,quorũ adminiſtratio né hactenus habuit,quęq; libellis tutorũ inſcripta fuerũt,& magiſtratui exhibita,nõ curãdo an ea bona ullo caſu,aut au cta,aut diminuta fuerint. Nã ea auctio,aut,diminutio,cedit in lucrũ,aut detrimentum matris,aut tutorũ. Quo circa nec eius augmentationis aut diminutionis ullã rationẽ tradere mater debet. Neq; etiã ulterius pupillis ſuis liberatis, ullũ
48 neceſſariò ſuppeditare cõmodũ aut ſubſidiũ. † Ceſſante.n. commodo uſusfructus,rationi maximè conſentaneum, eſt & per humanũ ceſſare quoq; debere ſarcinã, & ea onera q̃ occaſione eiuſdem uſusfructus prius emerſerãt. Cæterum ſi
49 mater obliuioni tradiderit,† eq; ipſius memoria exciderit. Imò ſi aut uoluntarie,aut ſponte quædã prætermiſerit, ad quæ ob uſus fructus cauſam obligabatur. Népe ſi res pupillo rũ nõ ſaluas tücatur,nec eas integras ſeruet, dũ ad uirilem ætatẽ peruenerit,ſed aut diſſipet,aut perire ſinat. Aut ſi pu pillis grãdiuſculis neceſſaria nõ ſubminiſtrauerit, aut ſup peditauerit, ſm ipſorum opulentiam,& ſm perſonarũ quali tatẽ,ſed potius eoſdem otiari,feriarive permiſerit, nec ſtu dio,nec artificio eos operã dare curauerit,iuxta tutorum,cu ratorum,atque proximorum agnatorum, cognatarumq; cõ ſilium,tum in eo caſu tutores curatoresve apprehendere po terunt illum matris aut patris uſufructum,emolumenta, & bona illa pupillorum, minorumve, quibus mater admini ſtratrix aut pater gauiſus fuerant. Aut ſi tutores ad hoc ſum mum,& extremum remedium procedere nolint, poterunt prius patrem aut matrem in eo caſu compellere per iuſtitiã ad ſubminiſtranda ea quibus ipſorum pupilli honeſtę edu centur,alantur,literis imbuantur, aut artibus mechanicis p diſcendis tradantur, iuxta capacitatẽ ingenij ipſorũ.ſ.ut ingenioſos,& acres,literis,ac ulterioribus ẽt diſciplinis: tardiores uero ac ſtupidiores, aut mercaturę,aut operi mecha nico,tradãt. Nequid temerè in his tẽtẽt, inuita Minerua ac reluctãte natura,aduerſus quã caſſa reperitur, & inutilis oĩs humana ĩduſtria. Iuxta illud. Tu nihil inuita dices facies vé

Minerua:Defectuoſos igitur tales & ſegnes parentes ipſi Tu
tores ex ſuo officio patrē aut matrē in ius uocabunt, in quo
libellũ ſuarũ querelarũ de parentũ ſegnitia & curandi negli
gentia exhibebũt.Iuxta quas querelas,Magiſtratus parēti-
bus pœnas arbitrarias cõſtituet, & ad maiorē, ac diligentio
50 rē ſolutionē,† & ſeppeditationē neceſſariorũ eos obligabit.
Atq; hæc faciendo,tutor ueri parentis uices induit , & ſuo
officio dignè perfungitur,qui nõ rebus duntaxat,ſed ēt mo
ribus,uitæ, & ſaluti pupilli præficitur.§.Certe,qui teſt.tut.
dari poſſ.Inſtitutionum Imperaliũ, lib.1.&.l.in copulādis,
C.de nuptijs.Igitur in primis mercedes præceptoribus nõ
q̃ minimas poterit,ſed honeſtas & dignas pro facultate pa-
trimonii,atque pro dignitate nataliũ conſtituet,Imò & no-
mine pupillorũ, ſeruis libertisq́; ipſorũ , nonnunquã ēt ex-
teris,(ſi hoc pupillo expediet) gratuita donaria præſtabit ,
ſolēnia munera parentibus cognatisq́; mittet. Sed nõ dabit
dotē ſorori pupilli,alio patre natæ etiam ſi aliter ea nubere
non poſſet.In ſoluendis etiã attendere debet, ne cui indebi
tum ſoluat. Præterea,ne nuptiale munus aliquod matri pu-
51 pilli mittat. Sorori tamē,† quæ ad uictum neceſſaria erunt
præſtare poterit, potiſſimũ ſi abſq; his ſemetipſam ſuſtine-
re nequeat.Ob hoc tamen ei auctoritatē ad donationē faciē
dã præſtare non poterit.l.cum plures.§. cum tutor.ff.de ad
miniſtrat.& pericu.tuto.uel curat.& uulgata .l.tutor.ſm di
gnitatem.§.In ſoluendis.ff.eodem titu.Nec ijs adiicere per
peram arbitror.l.1.§.1.ff.de tute.& rat. diſtrah. Sed quid
ſi eodem ex patre ſit ſoror ? An tum tutori dotem dare ei ſo
52 rori pupilli non licebit,† apparet principio negatiuam par-
tem, amplectendam , quum dotare uel dotem dare pater-
53 num, non fraternum,ſit officium, Iuſtiniano imperat.aper
tè liquidoque id atteſtante,in l.fin. ad medium.C.de dot.
promiſſ.Accedat .l. Neq; mater.C.de iure doti.Ex aduer-
ſo uerò,affirmatiua reſponſio ſe profert à cõtrariò ſenſu.l.
Tutores C.de adminiſtratione tut. Præterea à maiori fra-
54 ter ſororem alere obligatur,† ergo multò magis & dotare,
cũ dotis cauſa æquè aut plus fauorabilis ſit,ſm D. Cyn. in
l. Nõ omni C.de adminiſt.tuto.uel cura.Ad hæc addes gl.

in uerb. alio patre, in l. Cum plures præalleg. & gloſ. in uer. paternum, in d. l. fin. Ex quibus apparet prætactã quæſtiunculam dubio nõ carere, quam tamen hic inſerere uolui, quo cæteris diligentius ea de quæſtiuncula cogitandi anſã præ-
55 berẽ. † Certũ. n. eſt tutorem res pupilli citra maioris cõmodi ſpẽ certã, aut citra excuſabilẽ honeſtatem (ut dictum eſt paulò ante) donare non poſſe, cum tale temerarium donare
56 ſit pdere, † ſm uulgat. l. Filius familias. ff. de donationibus.
57 Vnde & tutor Dñi loco habetur, † cum bene, fideliterq; adminiſtrat, nequaquã cum pupillum ſpoliat, teſte. l. qui fundum §. ſi tutor. ff. pro empt. Iacobus Brutriga. & Cynus in l.
58 Non omni. C. de adminiſtra. tut. uel cura. † In quibuſdam enim caſibus poteſt donare, ut dictum eſt paulò ſuperius, d. l. plures. §. 1. & forte ubi donat, exigitur quod Iudicis decretum intercedat, licet ſit res mobilis, quod Vlpiano minimè diſplicet in l. 1. §. Sed nonnullos caſus. ff. de tute. & rat. diſtrah. quod neminem latet uiarum omnium tutiſſimam eſſe, auctoritas. n. Iudicis aut decretum, cuilibet iuſtam præbet excuſationis cauſam, Ita uult. l. 3. ff. de eo. qđ met. cauſ. text. in cano. Qui peccat. xxiij. q. iiij. Adde. l. Iuſtè poſſidet. ff. de acqu. uel amitt. poſſ. l. Pomponius. §. Si iuſſu. ff. eodem titu. &. l. Qui autore. ff. de regu. iur. Ratio eſt, qđ
60 † quicquid iudex fecerit, aut decreuerit, id recte, ritèq; feciſſe præſumitur, iuxta. l. 2. C. de offic. ciuili. iudic. ponderando text. (ut ſcribẽtium ferre omnes,) in uerb. quod nõ arbitramur. Atq; his opinionibus non male congruit, quod
61 notanter uoluit Bald. in l. Errore, † nume. 2. C. de teſtamẽ. publicum nempe officium, bonæ fidei præſumptionem ſem
62 per inducere, † hinc quoq; patet iudicis auctoritatẽ, licẽtiã decrepitumq; regulariter, & plerumq; ſuos obſequentes, à pœna mulcta, & dãno excuſare. Iudicis. n. licẽtia, iuſſu aut
63 decreto fit licitum, † ꝙ alioqui fuerat illicitũ. l. Ait prætor. §. pe. iũcta gl. in uer. imputandũ. ff. de minorib. xxv. annis. l. 2. §. Caſſius. ff. de aq. pluuial. arc. l. furti. §. Qui iuſſu ꝑtoris. ff. de his q notat. infa. qđ accipies, quũ Iudicis licẽtia aut auctoritas, eſt ritè, & ſolẽniter interpoſita adhibita, ut pote parte uocata. Docet. l. meminerit. C. uñ ui, alias ſecus,

argumento eius quod placuit. l.cum putauit §. Non quæuis ff.de bo. poſſ. cont.tab. ibi text. Non quæuis exhæredatio ſubmouet filiũ à contra.tab.bo.poſſ.ſed quæ rite facta eſt. Adeo quoque ualida eſt hæc iudicis licentia, ut in Ducatu
64 Burgundiæ, † Fœmina, ut mater & auia tutrix eſſe poſſit, ſi expediens ei uideatur, capiatq́; pupilli tutelam, ſed non niſi cum Iudicis auctoritate, cui bona cuncta relinquũtur, & traduntur cum repertorio, cumque cautione ſufficiente, reddendi computum, & reliqua, ipſis filiis aut filio, ſiue filiorũ aut filii hæredibus, poſtquam ad legitimã peruenerint ætatem, iure, ſtatuto, aut cõſuetudine ſtatutam, & ordinatã, niſi tamen pater alio id prouiderit medio. Ita habet textus. §. 6. conſuetud. Burgund. in titu. *Des enfans de pluſieurs lictz*. Hic alia præterea non leuis momenti quæſtio diſcutienda ſuccu
65 rit. † An mater quæ poſt ſecundas celebratas nuptias, ilico eodem ſecundo marito orbatur, poterit ſic orbata ſecundo marito, prioris matrimonii filiorum ſuorum in ſe tutelam recipere, acceptamq́; continuare? Certe in promptu dicendũ, ac rñdendũ eſt negatiue. Nam ſimulatq́; mater ſecundas auſpicata fuerat nuptias, tutelæ ab officio prorſus excluſa, & deſtituta fuerat. Huic aſſentitur legum interpres Cynus, ad Authenticam, matri, & auiæ. C.quando mul. offic. tutel. fungi poteſt. Neque uidendum eſt, quanto tẽpore ſecundis nuptiis mater ea implicata fuerat, ſed tantum an ſecundas amplexa fuerit: His poſtquam ſeſe tradidit, ſtatim eodẽ temporis momento, tutelæ priuilegium nullo modo recuperandum, perdidit: ſecundum l. Cum uxori. C.quando dies lega. uel fidei commiſſ. ced. l. ſi quis. C. de Inſtitutio. & ſubſtitut. & ita prædicta locum habent, matre ſtante, & permanente in uiduitate. Aſſentit Io.Pet.de Ferra.in ſua practica, in forma libelli, quo agitur, ad redden.ratio. tute. in uerbo in ſuo ulti mo teſtamẽto. Sed ſi hæc mater poſt ſecundas nuptias diuitiis abundet, priori ex matrimonio acquiſitis, parẽtes uerò patrueles ſeu paterni pauperes ſint, & multũ inopes. Imò ſi ob improbã uitã dubiæ ſuſpectæq́; fidei appareant, quid iuris tunc erit? Poterit ne eo caſu mr̃ opulentior, & probior, reiectis pauperculis, & ſuſpectis propinquis, tutelã ſuorum li

berorum aſſumere? In hoc caſu, ego exiſtimo, mrem, & ſuſpectos quoque propinquos deferendos eſſe, & iudicem poſſe ꝑquirere aliquos alios uiros probos, & fidos, bonæq; cōſcientiæ, ipſisq; eorundem pupillorū tutelā, & curā committere, tutorem uel curatorem idonenm, congruumq; inquiſitionis onere à iudice ſuſcepto, paupertatis, inopiæ, propter ſuſpicionem, dari oportere, Ioan. Fabro, & Chriſto. Por. teſtib. in §. 1. inſtitutio. de ſatiſda. tuto. quantum enim ad hanc tutelam
66 aſſumendam † paupertas omnis ſemper ſuſpecta habetur, ſecundum Scribentes loco præallega. qui quidem ſatiſdatione nō onerat, quum ut idoneus electus ſit, iurib. uulgaribus. Attamen ſi mater idoneam præſtiterit cautionem, iurauerit, & promiſerit ſuorum liberorum commodum & emolumentum ſeruare, damnum, incommodum, ac detrimentum
67 uitare: certe † hoc caſu ego, matrem alijs præferendam, & anteponendam eſſe credo, ſic tamen ut ſuorū filiorum poſſit eſſe tutrix, tutela quippe accidentali, non autē naturali, qua alijs præferenda eſt, iuxta ſcribentes in d. Authentica, Ma-
68 tri & auiæ, hic quoq; quæri pōt, † An mater prædicta ſecundis implicata nuptiis, & à primo marito electa, ipſius teſtamēti executrix, eiuſdē quoq; teſtamenti executionē, pariter cū ſcđis nuptiis amittat, ſicut tutelā ſuorū liberorū ea cauſa amiſerat. Ad hanc quæſtionem negatiuè reſpondendum eſſe cenſet ſummus ille Bartolus, in l. à filio. ff. de alimen. & cibar. legat. quem inſequi haud dedignatur Baldus, in d. Au-
69 thentica eiſdem C. de ſecundis nupt. † Cæterū hoc loco ꝑterire nolui (tametſi id ſupra expreſſum oportuit) formā, & modū inuētarij à tutoribus cōficiēdi, de quo Bart. & Scrib. meminerunt, in l. tutor. qui repertorium, ſæpius atque multoties præalleg. & Specul. in titul. de inſtrument. edit. §. dicto, & Angelus ſuo in tractatu inuentarii. Sed magiſter Nepos de monte Albano, ſuo in libello fugitiuo. in Rub. quō tutores & curatores inuentariū formare debeant, ſcriptorum omnium apertiſſimè oſtendit, & facillimum modum depingit & formam, quam obſeruare omnino conſulo, ut quæ, nō raro à magnis quoque legum doctoribus, apud montē Peſ-
70 ſulanū probata & obſeruata fuit. † Tenor cuius propemodū

hic eſt. Quum ob doli maculam euitandam, omniſq; fraudis tollendam ſuſpicionem, & ne pupillorum aut minorũ bona, atq; facultates temporis lapſu diſpereant, tutores atq; curatores eorum bonorum occaſione, repertorium ſiue inuentarium conficere obligantur, legitimas ſecundum ſanctiones. Ideo in Dei nomine ego Titius, tutor ſiue curator Sempronij pupilli uel adulti, filij quondam Marcelli, facto à me propria manu ſanctæ crucis ſigno, legitimũ infra tẽpus, bonorũ facultatũq; nicti Sempronij inuentariũ, hunc in modũ conficere adorior. In primis me reperiſſe manifeſto, in ꝑfati pupilli, uel adulti bonis ſiue facultatibus, modios tritici 100. uncias 4. molendina. 2. clibanos 3. librarũ 20. groſſorũ annuũ reddidũ, pecuniæ numeratę 200. groſſorũ libras monetę Flãdrię, 18. dolia uini, culcitras 4. linteaminatum paria 6. puluinaria 4. boues 8. equos 3. procellos 12. oues ſiue uerueces 50 man utergia ſeu naſitergia, 24. mappas 6. argẽteas ãmphoras 2. cyphos 6. menſas 2. & quæcunq; de pupilli uel adulti bonis ſiue facultatibus, mei ad notitiã poſtmodum peruenerint ea oĩa, atq; ſingula propalare, recludere, & patefacere ſolicitabo, huicq; repertorio, ac inuẽtario, manu publica aſcribi curabo, & Seiũ tabellionẽ, ſcribã publicũ rogo obteſtorq; ꝓ me literarum ignaro, huic inuentario ſubſcribat, ſignumque ſuũ apponat. Actũ 6. Calẽ. Maij, anno incarnationis Dñicę, 1563. teſtes 2. aut 3. ſcilicet ad minus. Et ego Seius apoſtolica ac imperiali authoritatibus notarius publicus, à tutore, ſeu curatore præfato adhibitus, ad eius nomine locoq; ſubſcribendum huiuſmodi inuentario ſubſcripſi, ac ſignum meum appoſui, atq; huius rei negocijve teſtis ĩterfui, alijs cũ ſupra dictis. Oẽs res eo noĩe enumerari oportere, claret arg. l. fi. §. ſin aũt dubius. C. de iur. delib. atq; l. ſi quis intra C. de bon. ꝓſcrip. nec nõ. l. tut. C. de admi. tut. & l. 3. C. de bon. uacãt. lib. 10. Cõſuetudines tñ Flãdriæ, ac maxime ciuitatis Brugẽſis (quantũ huic cõgruunt propoſito) memoratæ ſunt à me ſ. ad qõnem illã. Sub cuius aut ſub quorũ ꝑſentia ueniat repertoriũ cõficiendũ? ad cuius qõnis reſpõſionẽ haud diſſuadeo recurrendũ. Verũ cũ repertorij forma diuerſimodè, & ſub di-
71 uerſis uerbis, ſẽm regionũ uarietatẽ cõcipiatur, † nõ põt cer-

ta

ta præſcribi forma, ſed quilibet ſuę curiæ ſeruet morē, con-
72 ſuetudinē, & † ſtylum: à ſtylo enim, & ab antiqua practica
nunquam eſt recedendum. Baldus. in. l. Illud per illū text.
de excuſa. tutor. fa. l. Imperatores in fine, de pollicit. l. 1. §.
fin. cum. l. ſeq. de aq. plu. arcend. & latè de ſtylo, D. Felinus,
c. 2. de reſcript. in uerb. ſtylus curiæ, quē ſi placet, uide. No-
bis uerò conſulto eā rem hic paucis utcunq; explicuiſſe ſuffi
73 ciat. † Deinde poſt tale innentarium confectū, & ante admi
niſtrationis aſſumptionē, fiet omniū pupilli rerum mobiliū
74 appreciatio, per appreciatores pios, & ad hoc iuratos, quos
ad talē appreciationē magiſtratus aſſumet, decernet, & depu
75 tabit: † maximè hāc cām, ne ultra inuētarij aut appreciatio
nis expreſſam ſummā tutores, curatoresq; obligentur. Secū
dò ēt ad ipſorum eorundē bonorum mobilium regularē con
ſeruationē. Atq; ex his agendi formis (ſi iuxta prædictū mo
dum cuncta peragātur) ſtatim innoteſcit utriuſq; partis tam
tutoris & curatoris, quàm pupilli ac minoris immenſa com-
moditas, utilitas, & ſecuritas: potiſſimum tutorum, accurato
tum, nēpe qđ poſt defunctum tutelæ officiū, nullus ab ipſis
tutoribus, plura, aut maiora repoſcere poterit, quā quæ ipſis
76 iuxta appreciationē ſunt cōmiſſa. † Gandenſibus autē Bru-
gēſibus atq; reliquis Flandriæ ciuitatibus, alij mores, aliaq;
appreciationis fiendæ conſuetudo inoleuit: qua plæraq; mo
bila, publicè, propalamq; per ſubhaſtationē uenundant, atq;
77 haſtæ (ſi hoc loco eo uerbo uti liceat) ſubmittuntur. † In qua
ſubhaſtatione, ultimo appreciatori, & licitatori plus offeren
78 ti, ea bona traduntur. † Atque tum poſtea tandem redditus,
aut prædia, ex pecunijs huius ſubhaſtariæ uēditionis confe-
ctis coementur, ſicuti tutoribus id pupillorum utilitati expe
dire uidebitur: & ideo eam pecuniam ſeruabunt, donec ali-
quid (quod pupillis profuerit) uænale reperiatur.

SVMMARIVM.

1 *Satiſdationi idoneæ tutores, ac curatores obnoxij ſunt.*

2 *Satiſdationis cauſa.*

3 *Tutelæ, curæve munus, multis res eſt admodum amabilis, & plan-ſibilis.*

Prouiden-

4 *Prouidendum, ne tutorum, aut curatorum adminiſtratio pupillis, adultisve cedat in perniciem.*

5 *Quantò difficilius peccata præcauentur, tantò intenſius eadem ſunt obſeruanda.*

6 *Cautio idonea, quomodo intelligatur, remiſſiuè.*

7 *In ſatiſdatione iudicio ſiſti ſufficit iuratoria cautio.*

8 *Satiſdatio non recipitur in tutelis, & curarum prouincia, niſi per fideiuſſores roborata.*

9 *Quot caſus, in quibus nequaquam iuratoriæ cautioni ſtatur, remiſſiue.*

10 *Tutor, ſi non poteſt idoneè cauere in ſuſcipienda tutela, non ſtatur eius cautioni iuratoriæ.*

11 *Verbum idoneè cauere intelligitur cum fideiuſſoribus uel pignoribus.*

12 *Verbum cautio, quando profertur à lege, ſiue ciuili, ſiue prætoria, ea debet intelligi cum fideiuſſore.*

13 *Flandriæ urbium ſtatuta, circa cautiones.*

14 *Mutus in caſu poteſt dari fideiuſſor.*

15 *Tutores, & curatores teſtamentarii, ab onere ſatiſdationis eximuntur.*

16 *Patris conſilium, firmum, & cordatum.*

17 *Matris conſilium nequaquam.*

18 *Tutores, & curatores codicillarii, ab onere ſatiſdandi eximuntur.*

19 *Tutores, & curatores, quos prætor conſtituit, ob inquiſitionem, à ſatiſdatione excuſantur.*

20 *Tutores, curatoresque reliqui, niſi ſatiſdederint, quicquid minorum nomine egerint, irritum eſt.*

21 *Magiſtratus eſt, minoribus de tutela, curave per idoneam ſatiſdationem proſpicere, alias, damnum in ipſum, in hæredes ipſius & in fideiuſſores redundat.*

22 *Magiſtratus, ſi à tutoribus, curatoribusque legitimis, & datiuis, ſatiſdationem rem minoris ſaluam fore non exegerit, uel ſi monitus nõ dederit, dareve vltrà quàm iuſtum eſt diſtulerit, quicquid detrimenti minores ipſi patiuntur, magiſtratus ipſe luit.*

23 *Ordo conueniendi magiſtratum, & tutores.*

24 *Actio ſubſidiaria quare appelletur.*

25 *Tutores, & curatores quanta habeant oportet, priuſquam idonei & ſoluendo*

ſoluendo cenſeantur?

26 *Locuples, & pauper quis dicatur?*

27 *Fideiuſſor Iudicialis oportet ex duobus idoneus ſit.*

28 *Fideiuſſor idoneus facultatibus quis dicatur?*

29 *Tutor & curator ad hoc vt dicantur idonei: quanta habeant oportet?*

30 *Teſtis, ut dicatur idoneus, quantum habeat neceſſum eſt?*

31 *Facilitas conueniendi ex quo attendatur?*

32 *Fideiuſſor abundans diuitiis, rixoſus tamen, an dicatur idoneus?*

33 *Iudex quid debeat conſiderare.*

34 *Fideiuſſores eiuſmodi: nonnunquam ſufficere cuiuſmodi dari poſſunt.*

35 *Intellectus limitatiuus Flandriæ ſtatutorum.*

36 *Moderatio duplex.*

37 *Facultatibus manifeſtè idoneus, ad nullam ſatiſdationem tenetur.*

38 *An manifeſtè idoneus teneatur ſatiſdare, ex forma legis, vel ſtatuti?*

39 *Pro forma quando aliquid requiritur, debet forma ſpecifice impleri.*

40 *Scholaſticus, ſi uelit doctorari, debet examinari.*

41 *Manifeſte idoneus, fideiuſſorem dare minimè obligatur.*

42 *Si ex forma ſtatuti teneatur poteſtas accipere fideiuſſores idoneos ab accuſato, &c. ſub certa pœna, excuſatur, ſi eos nõ recipit, quia principalis erat idoneus.*

43 *Lex licet requirat tutorem legitimum ſatiſdari, ſi honeſta tamen ſit perſona, & ſubſtantia modica, remittitur ei ſatiſdatio, maximè ub concurrit pupilli fauor.*

44 *Fruſtratoriis ſatiſdationibus non eſt utendum.*

45 *Tutor principis difficilè idoneos fideiuſſores dare poteſt.*

46 *Humilis conditionis, utpote calcifex, habens 50. cenſetur diues.*

47 *Nobilis habens quinquaginta, uerè egenus eſt.*

48 *Teſtator, ſi leget centum pauperibus puellis maritandis, tum ſi aliqua pro dote habens, uiginti in bonis. ſi tamen perſonæ qualitas conſideretur, erit pauper, an teſtamenti executor, tuta conſcientia poterit illi puellæ legatorum quid ſubminiſtrare?*

49 *Ex uulgi opinione habetur quis diues, quod allegari, & libello inſeri ſic debet*

50 *Teſtis, quando diues aut pauper cenſendus?*

51 *Paupertas ſola inſufficiens eſt, ad quem à teſtimonio repellendum.*

52 *Paupertas, bene corruptionis ſuſpicionem inducit.*

In

53 *In regno Franciæ, nunquam paupertatis exceptionem opponunt, niſi aduerſus mendicum.*
54 *Teſtes pauperes & uiles nonnunquam admittuntur, ad teſtimonium ferendum.*
55 *Idoneus tutor aut curator in ciuitate ſi nō reperiatur, an pupillus aut adultus in idoneo gubernandus ſit?*
56 *Lapidis precioſi datione, an ob onere ſatiſdandi excuſetur quis?*
57 *Statuta ciuitatum Flandriæ.*
58 *Statuta ſunt ſtricti iuris.*
59 *In ſtatutis fit arcta interpretatio.*
60 *Statuta generaliter loquentia generalem intelligentiam habent.*
61 *Leges conſuetudines, aut ſtatuta, non eſt noſtrum extendere.*
62 *Statuta uim legis habent.*
63 *Statutorum uerba prout iacent intelligenda ſunt.*
64 *Ad interpretationem non recurritur, quando ſenſus eſt clarus.*
65 *Fideiuſſor de Iudicio ſiſti an duret in cauſa appellationis?*
66 *Fideiuſſor an remaneat obligatus prorogato termino à creditore.*

CAPVT SEXTVM.

1 SVfficienti ſatiſdationi, † et idoneæ Tutores, ac curatores prorſus ſunt obnoxii, ne ſcilicet
2 minorum res, † minus diligenti adminiſtratione, aut decreſcant, aut in uniuerſum diſpereant: datis, & cōſtitutis fideiuſſoribus res pupillorum, pupillarumve aut minorum tutiores ſunt, & omnia tunc magis ſalua fore confidendum eſt, ob cōe periculū cui ſimul obnoxii ſunt fideiuſſores, ſi tutores parū, diligēter curent. Et certe quomodocunq; tutores ſe habeant in adminiſtratione, pupillorū res ſaluæ erunt datis ſufficientibus fideiuſſoribus. l. 1. ff. qui ſatiſda. cogan. l. Cum oſtendimus. §. fideiuſſores. l. pupillus. ff. de fideiuſſ. tuto. uel curato. l. 1. C.
3 de tuto. uel curato. qui non ſatiſde. † Nā quū tutelæ, uel curationis munus oblatū, multis qui ſuæ curæ cōmiſſorum bona, impiè cupiunt ad ſe conuertere res admodū amabilis, & acceſſu ſit plauſibilis, quēadmodū etiā atteſtatur Imperator Iuſtinianus, in §. Quoniā autē, in authentico, ut hi qui obliga.

ſe hab.perhib.res minor.colla. 6. diligẽter prouidendũ eſt,
4 ne tutorum uel curatorũ adminiſtratio, † pupillis,adultiſve
ſit damnoſa, neve cũ patrimonii diminutione, uel dilapida
5 tione,cedat ullo modo in pupillorũ perniciẽ.† Et quãtò diffi
cilius peccata prӕcauentur, tantò intentius eadẽ ſunt obſer-
uanda,teſte M.T. Cicerone oratorum principe, in oratione
6 pro Sex.Roſ.Amer. † Quomodo autem intelligatur,aut fir
metur cautio idonea, D.Iaſonem conſule,in l. Iubere caue-
re. 1.in colum. ff.de iur.om.iudi.atq; ſcribentium plurimos
pleniſſimè in l.ſancimus.C.de uerb.ſignif.& D.Anto. Cor
7 ſet.ſuis in ſingularibus in litera.C.in uerb Cautio. † Enim-
uero in reliquis ſatiſdationib.utpote,Iudicio ſiſti, & id ge-
nus aliis, quãuis ſatiſdatio per iuratoriã cautionẽ perſiciat,
8 ſufficienſve fiat,† in tutelis tñ & curarũ prouincia non recipi
tur ſatiſdatio niſi per fideiuſſores roborata, allegata. l. 1. ff.
Qui ſatiſd.cogan. l. Non quaſi.ff.Rem pupil.uel adoleſ.ſal.
fore.l.2. C. de tuto.uel curato.qui nõ ſatiſd.l.ſuſpectum.ff.
9 de ſuſpect.tutor.& curat. † Caſus autem reperies (opinor)
num. 14.in quibus nequaquã iuratoriẹ cautioni ſtatur, apud
D. Iaſonẽ doctorem. V.I.percelebrem,ad l.1.ff.qui ſatiſda.
10 cogan.quem(ſi lubet)cõſules.† Et ita tutor ſi nõ poteſt ido-
nee cauere,id eſt, fideiuſſoria cautione in ſuſcipienda tute-
la,nullo modo ſtandum eſt eius cautioni iuratoriӕ,ſm Iaſo.
in l. 1.in penulti.colum. C.de procuratorib.& in l.1. 5. co-
lum.uerſi.8.limita.ff.qui ſatiſdare cogan. quod bifariã infe
rius moderabitur. Et huic loco non male quadrat id quod ſi
11 gnanter uoluerunt Ang.& † Imol.in l.Prӕtoriӕ.ff.de prӕ-
tor.ſtipul. Quando quis tenetur idonee cauere, pp uerbum
Idonee,tenetur dare uel fideiuſſores,uel pignora, ut inquit
gl.in l. Si mandato Titii.§.fi.ff.mandat. Videre etiã poteris
D. Bartolũ in l.Diuortio.§.interdum.ff.Solut. matrimon.
12 ubi inquit. † Quando uerbũ cautio profertur à lege, ſiue ci-
13 uili,ſiue ꝑtoria,ea debet ĩtelligi cũ fideiuſſore.† Atq; ideo
huic legi,& decreto conforma ſunt Gandenſiũ, Brugenſiũ,
Hyprenſiũ,atq; aliarũ Flandriӕ urbiũ ſtatuta ſeu ordinatio-
14 nes.Sed rogari poſſet,† quid iuris eſſet, Si obligatus dare fi-
deiuſſorẽ, mutũ dederit,opulẽtũ ac locupletẽ tñ? Satis crede
rem

rem fideiuſſorem mutum (dum tamē alias ſit idoneus) ex facultatibus, & conueniendi facilitate admittendum, præſertim ſi ſcribere ſciat, ſeſeq́; fideiubere uelle ſuam per ſcriptu
15 ram declaret, †. licet articulatè loqui neſciat. Et ab hoc ſatiſdationis onere, eximuntur tutores, & curatores, qui teſtamento ſunt dati propter fidem teſtatoris. Sed hoc intelligendum de teſtamentariis inquam à patre, non autem à matre datis. l. 1. ad calcem. ff. de confirmand. tuto uel curato. & l. 1. C. eodē titulo. Ratio in promptu eſt naturalis, quia ſcilicet
16 partis conſilium firmum, † ualidum, ac cordatum cenſetur,
17 & reputatur, † matris uerò nequaquam. Sed id plerunque mutabile, uarium, inconſtans, fragile, leue, ſecreti incontinens, plenumq́; rimarū (ut Terentianus ille ſeruus) hac atq; illac perfluens, cui ſeruit. l. pater. ff. de teſta. tutel. & l. fin. d.
18 ff. qui pet. tuto. Quod itidem intelligendum arbitror in tutoribus in codicillis datis. l. Nec militem. ff. de teſta. tut. ad quod etiam facit. l. de creationib. C. de epiſc. aud. Similiter
19 de iis quos prætor conſtituit, † ob inquiſitionem, qua ex plurib. ſunt delecti. l. In dubium. l. non omnium. C. de tuto. uel curato. qui non ſatiſde. & in tit. de ſatiſda. tuto. uel cura-
20 to. † Quocirca quotquot ſunt uel tutores uel curatores, niſi ſatiſdederint, ut prædictum eſt, hoc totum, quicquid minorum nomine egerint (quantum hoc minores concernat) irritum erit, & nullo modo ratum habebitur. l. 1. & 2. & l. fi. C. de tuto. uel curato. qui non ſatiſde. Sed quoniam magiſtra-
21 tus eſt, † minoribus de tutela curave, per idoneam ſatiſdationem commodè proſpicere, ſi tamen id pro officii ſui dignitate minimè ſit factum, damnum omne ſi quo minores ob id patiantur, non ſecus in ipſum Magiſtratum, & hæredes ipſius redundabit, quam in fideiuſſores, ſi fuerint dati, idq; ex Senatuſconſulto Traiano, quo actio ſubſidiaria eius nomine inducta eſt, per. l. Quod ad hæredem. ff. de Magiſt. conuen. & in l. Magiſtratus. C. eod. tit. Huius rationē ſic acci
22 pe: Magiſtratus municipalis, † aut is cui per ſuperiorem cōmittitur, ſi à datis tutoribus curatoribuſve legitimis atq; datiuis, per ſatiſdationē rem minoris ſaluam fore, non curaue rit, uel ſi monitus, tutores curatoresq́; legitimis modis non dede-

dederit, aut dare æquo diutius diſtulerit & procraſtinauerit; quicquid detrimenti minores(quorũ intererat id fieri)interim patiuntur, Magiſtratus ipſe luit.l.1.§. Magiſtratus.ff.de magiſtratu conuenien.l.aduerſus. C.eod.tit.l. Lucius.2.§. pe.& l. Aemilius dexter.ff. de admini.& peric.tut.& cur. Sa
23 ne ordo conueniendi, † ſiue actionem intendendi, aut citandi magiſtratum & tutores, hic ferme erit. Si minores ob non debitè præſtitam ſatiſdationem in damnum uenerint, primò ex datis tutoribus curatoribusve conueniendus, hoc eſt, citandus erit ille, actioq; iuridica intendenda illi, qui tutelam abſque ſatiſdatione geſſit, deinde conueniendi ſunt illi contutores, qui conſcii non præſtitæ ſatiſdationis diſſimularunt, & illum, non ut ſuſpectum traduxerunt, nec in Iuſtitiã conuocarunt. His omnibus ita cõuentis, & excuſſis (hoc eſt eorum bonis per publicam auctionem diuenditis) ſi necdum pupillis ac minoribus plene ſatisfiat, conueniendus, ac impetendus tandem erit ipſe Magiſtratus, qui ſatiſdationẽ non exegit, actione ſubſidiaria, in allegata.l. Aduerſus, & l. 1.§.uſque.ff.de tutel. & ratio. diſtrah.& d.l. Lucius.§.ſi.ff.
24 de admin.tut.uel curat.l. ſi diuiſio.C.de diuid.tut. † Actio ſubſidiaria hinc appellatur, nempe quod excuſſis primò tutoribus curatoribusq; collegis, tum etiam fideiuſſoribus, ſi qui ſint horum dati, ſed minus idonei, ita ut minoribus necdum plene ſit per ipſos ſatisfactum, tandem ad magiſtratũ, ſeu ad extremum ſubſidium & compenſatorẽ perpeſſi damni recurrendum ſit, ut pupillis ac minoribus plene ſatisfiat, uſque adeò legibus uiſum eſt, intereſſe reipublicæ: ut res minorum prorſus ſaluas eſſe uelint. Pupilli autem, uel tutores uel hæredes ipſi aliquando ſunt in damno, uel (ut iuridicè loquar) datur ſubſidiaria actio minoribus, cæteriſq; aliena adminiſtratione indigentibus, eorumque hæredibus per Senatuſconſultum, & quandoque contutori nõ gerenti qui inſcius fuit, ſatiſdationem non eſſe exactam, aut præſtitam aduerſus magiſtratum, obſeruato rerum ordine, ſecundum.l. proponebatur, & l.quod ſi tutor.ff.de Magiſtrat.conuenien. & d.l. Aduerſus. C.eod.tit. Satiſdationem uerò idoneam (quod obiter aduertas) accipimus. Si tutores aut fideiuſſores

res eo tempore quo conſtituuntur, aut tutelæ finitæ, ſunt ſol uendo, ſic enim magiſtratus liberatur, quod ſi conſtitutionis tempore ſoluendo fuiſſe abnegétur, Magiſtratus eſt con trarium oſtendere, niſi ipſe ſuccumbere uelit iuxta.l. 1.§. Si Magiſtratus, & §. Sed etſi.ff.de Magiſtrat.conueniend.l.in Magiſtratus.C.eod.tract. Hæc partim Io. Ferrarius Montanus, ſuis in annot. ad.4.inſtituti. Imperatoris Iuſtiniani li-
25 bros, ſub tit.de ſatiſ. tut.† uel curat. Sed quãta habeãt oportet priuſquam idonei & ſoluendo cenſeantur tutores curatoreſve? Huic quæſtioni perutili antequam faciam ſatis, operepreciũ duxi principio unum quotidianum huic quæſtiũculę haud diſcõueniens examinare, & diſcutere utpote quis
26 locuples, & quis pauper dicatur? Ad quorum † cognitionẽ tibi tria ſunt obſeruanda. Primò expreſſos in iure caſus. Secundò qũo ad Iudicis arbitrium erit redeundum. Poſtremò cernendum quibus ex cauſis, rationibus, iudicijs, aut circunſtantijs aliquem eſſe aut fore idoneum Iudex arbitrabitur. Nam in iis caſibus, in quibus lex expreſſit paupertatem, in ijs ſtare oportebit. Hoc pacto cenſuit Bartolu. ad exordium.l. Si conſtante.2. ad.q. primæ partis.ff.ſolut. matri. &.l.nonnulli.ff. de accuſa.& inſcrip. Adde etiam caſum.§.
27 Sed nr̃a inſtit.de ſucce.liber.† Similiter in fideiuſ.qui uult fideiubere in iudicio, quia fideiuſſor iudicialis eſſe oportet, neceſſumq; eſt, ut ex duobus idoneus ſit, nẽpe ut ſit idoneus
28 & facultatib.† & idoneus cõueniendi facilitate.l.2.ff.q ſat. cog. Sed idoneum fideiuſſorem dici facultatibus arbitror, qui tot in bonis habet, quot in fideiusſione eſt, quod quidẽ mihi certisſimum apparet, & pleriq; iurium interpretes id etiam fixo pede tenent, eoq; nihil uerius haud uerentur aſſerere, in.d.l.2. Huic ſeruit, quod dicit Ludouicus Romanus in l.Fideiuſſor.ff.qui ſatiſd. cog. Quod fideiuſſor iudicij debet habere tot bona immobilia, quot ad ualorem cau
29 ſæ aſcẽdant, pro qua intercedit, † haud disſimile in tutore aut curatore, qui ad hoc, ut dicatur idoneus, oportet tm̃ habeat in bonis, quantum pupillus uel minor.§. Sed & propter paupertatem. Et ibi gl. inſti. de excuſ.tut. uel curat.
30 Similiter, in teſte, † qui ad hoc, ut dicatur idoneus, requiri

tur,

tur,quod habeat tantum in bonis, quantũ eſt ualor cauſæ in qua deponit Gl. ſingularis in §. ſi uerò abſunt, in authẽtico; de hæred.& falcid.licet nõnullis id poſſet uideri durũ. Faci
31 litas uerò † conueniendi attenditur,inſpiciturq́; loci ratione,ita ut munitiſſimo in loco aut caſtro ſeſe fideiuſſor nõ cõtineat. itẽ attenditur priuilegii ratione,utpote,ne ſit ſcholaris aut clericus, gl. 1.in l. fideiuſſor.ff.qui ſatiſda. cogan. Sed hoc loco moueri põt quæſtio. An fideiuſſor datus per tu
32 torẽ,† curatorẽ,uel etiam alium quemcunq;,ualde opulentus,diues,opibusq́; ſplurimum abundans,interim tamẽ magnopere cauillosus,& rixoſus, an hic inquam litigioſus diues, meritò cenſendus ſit idoneus. Bartolus ille eximius, negatiuam partem amplectitur,in l. Si quis ſtipulatus ſit Stichum, ff.de uerbo. obligat. quod adeò uerum eſt, ut idem D. Ludouicus Roma. multum diſertè tenuerit, in l. fi.ff.Si cert.petat.Si principalis ſit homo multum rixoſus, cauilloſus,ſeu litigio plenus,haud dubiè non eſt neceſſaria eius excuſſio, ſed poteſt recta uia deueniri ad fideiuſſorem,faciunt notata per Bart.in l. Cum ſatis,in 1.colum.in fi.C.de agricol.& cenſit.lib. 2. & text.in l. Si conuenerit in fi.quodq́ue ibi uult notabiliter Bart.ff.pro ſocio Concluſio alia. Quando non reperitur iure expreſſum, tum ad Iudicis arbitriũ recurrendũ,ita gl.in uerbo locuples, in Authentica prætereà C.unde uir & uxor, placuit,quæ itidem nequaquã D. Bart. diſplicuit,in l.Si conſtante præallegata. Arridet idem & Panor.canon illrarum ſummo,in c.Si qui teſtiũ extra de teſti-
33 bus. † Aduertendum eſt. Iudicẽ debere conſiderare principio id quod placuit iuriſconſultiſſimo Vlpiano in l.Paupertas. ff.de excuſ.tuto.& tempor.earum, & Imperatori, in §. Paupertas,inſtitutio.ead.tract.de excuſat.tuto.utpote, ſi ſit par oneri iniuncto, dicitur ſufficientia habere ad negocium ſubeundum, ita gl.& doctores in locis præal.approbant. D. Alexand.enim, Iaſon & Dec. aiunt tutorem, curatoremve oneri iniuncto eſſe imparẽ, ſi minus habeat in bonis quã pupillus, quorum ſentẽtiam & opinionẽ ſumme admiror.Nã ſi id ueritatem ſaperet,p upillus,aut minor opulentus abundansq́; diuitiis.nunq̃ aut perrarò,tutorẽ,aut curatorem con-

E ſeque-

ſequeretur. Iudicio enim meo(licet tenui) textus præallegati aliter merentur intelligi, quapropter recurrendũ ſuadeo ad. l. de creationibus. C. de epiſc. aud. ponderando textum, illis in uerbis, ad fidem gubernationis ſiue aliqua ſatiſdatione nominatio procedat, &c. & id eſt arbitrium ſm perſonæ qualitatẽ. Nã Principes, Reges, Imperatores, & his aut diſſimiles impuberes, tutoribus, aut puberes curatoribus regunt,
34 † & in ea tutela tales fideiuſſores ſufficere cenſendi ſunt, quales tunc cõmodè dari ac reperiri poterunt. Qui etſi oneri iniuncto ſint impares, quoad ſubſtantias & facultates, ſi tñ gubernationis fidẽ habeant, prorſus idonei cẽſendi ſunt. Alioqui hmõi Principes, Reges, aut Imperatores, minorennes, tutore curatoreve perpetuò carerent. Huic ſñiæ & opinioni ſubſcribit Alberi. de Roſa. in l. de creationib. C. de epiſc. au
35 dien. † Quocirca noſtræ Flãdriæ ſtatuta ergo interpretãda, limitãda, atq; intelligẽda cenſeo, de cautione ſufficienti atque idonea, cum fideiuſſoribus, ét idoneis, ſed in aliis q̃ in Principibus, Regibus, Imperatoribus atq; id genus aliis perſonis illuſtribus & ſuperilluſtribus. Vnde D. Iacobinus de S. Georgio, ſuo in feudorum tractatu, in uerb. Carolus, in principio meminit, cum Dña Blancha Francorũ regina, filii ſui regis impuberis Huberti de Bobio tutrix eſſe deſideraret, & adniteretur, fideiuſſoresq; ad eã rẽ quoſdã(quos arbitratur idoneos) dediſſet, fuerunt nõnulli qui eã nõ admittendã, ſed repellendã eſſe pro tanto regno gubernãdo, aiebant. Alii, uerò cõtra, eã nequaq̃ ob id repellendã cenſebant, ſed fideiuſſores, quos dare potuerat. imò quos dederat ſuffice-
36 re, aliquid quod ſuperius tetigi, abſurdum, † ſequeretur. Ex opinionibus enim ꝑcedentibus poſteriorẽ eſſe potiſſimã iudico, nẽpe ut q̃ plus æquitatis, & rationis præ ſe ferat. Sed uti illæ opiniones fœlicius cõciliẽntur, bifaria moderatione diſtinguẽdæ ſunt. Primò, niſi talis eſſet notoriè idoneus argumento Authenticæ. Cui relictum. C. de indict. uiduita. toliend. uerſi. Si perſona eſt idonea, & ibi Paul. de Caſt. & Iaſon in l. 1. ff. qui ſatiſda. cogãn. & in l. Diuortio. §. inter dũ, uerſi. Adde ad idẽ. ff. Solut. matrimoni. facultatibus ma
37 nifeſtè idoneus, † ad nullã ſatiſdationẽ tenetur. Cæterũ nõ

abſur-

38 abſurdũ erit hoc locò diſcutere,† An is qui ex legis,aut ſta tuti diſpoſiitone tenetur ſatiſdare, à ſatiſdatione liberẽt eo qđ ſit facultatibus manifeſtè ſeu notoriè idoneus?nẽpe quia eſt homo ducentarũ librarũ uel amplius, annui redditus, & undiq; opibus affluens, ita ut ſit unus ex præcipuis Braban-
39 tiæ aut Flandriæ.† Apparet principio qđ non,idq; ꝑꝑ certi tudinẽ idoneitatis,per immenſas opes, quibus abundat. Ratio tñ huic multũ aduerſatur. Nã quoties aliquid requiritur pro forma,debet ea forma ſpecificè impleri,quãuis ẽt uideatur in aliquo caſu nõ neceſſaria. Ita firmat Bald.ſubtilis in l. 1.ff. de lib.& poſth.facit bene.l. Ad teſtiũ.§.ſi quis ex teſti.
40 ff.de teſta. Hinc eſt,† quod licet quiſpiam Scolaſticus manifeſtè habeatur, & cognoſcatur peritus,ſi tamẽ uelit doctorari,ſiue laurea doctoratus inſigniri, neceſſum eſt ipſum examinari,quũ id ſit formæ. Bald.in c.cõſtitutus.2.in 1.colũ. de appellat. Alia eſt & ratio, qa licet principalis nunc ſit ſol uendo,poteſt tamen fieri poſtea nõ ſoluendo:& quia noſtra intereſt habere plures obligatos,dato quod principalis eſſet idoneus, ut inquit gl.in l.penult.ff.Ne quis eũ qui in ius uoca.eſt ui eximat.His tñ atque ſimilibus nõ obſtantibus opinatur oppoſitum D.Ioan. Sainxon,iuris utriuſq; conſultiſſimus,necnõ practicus ſummus,ſuo in cõmento, in cõſuetudines totius Præſidatus Turonenſis,titulo, *Des droictz de baſſe iuſtice*,articulo uigeſimoquarto, nempe quod manifeſtè ido
41 neus † ſideiuſſorẽ dare nõ teneatur,quod quidẽ ſequẽtibus fundamẽtis cõprobat, cuius opinionẽ ſequi ipſe nõ erubeo. Nã principio pro me, & pro hac opinione facit textus, in l. 1.§. Si magiſtratus. ff.de magiſtrat.conueniend.quo notat
42 ibidẽ Baldus, Quod † ſi ex forma ſtatuti teneatur poteſtas accipere fideiuſſores idoneos ab accuſato,uel inquiſito, ſub terra pœna,quod excuſatur poteſtas, ſi eos nõ recepit,quia principalis erat idoneus. Facit item pro hac opinione ſtabilienda.l. mulier. iuncta gl. C. de iure doti. Deinde huc non immeritò adduci poteſt.l. Legitimos,in principio,& ibi clarius & expreſſius Bald.ff.de legi t.tuto. Quod licet lex re-
43 quirat, † qđ tutor legitimus teneatur ſatiſdare (ubi tñ concurrit pupilli fauor,quod eſt plus)ſi perſoua honeſta ſit, ab

E 2 onere

onere ſatiſdandi releuatur, remittiturq; ei ſatiſdatio, quod exordium, d.l.legitimos, inquit.I.C.Vlpianus maximè procedere, ſi ſubſtantia modica ſit. Si autē perſona uulgaris, uel minus honeſta ſit, ibi dicendū eſt ſatiſdationē locū habere. Huic quoq; ſeruit.l.1.uerſ.aut pp ampliſſimas facultates.ff. de cuſt.& exhibit.reor. Eſt & alia ratio haud aſpernanda.ſ. hæc. Satiſdatio pſtatur, ut cautū ſit, ergo ceſſante cauſa, debet & ipſa ſatiſdatio ceſſare tritiſſimo.c. Cū ceſſante, extra
44 de appel.† iuncto qđ fruſtratoriis ſatiſdatiōibus ſiue cautionibus nō eſt utendū.l.Nō cogendū.ff.de procurat. Secūdo, niſi eſſet tut.aut cur.principis, nā cū is difficile idoneos fide
45 iuſſores (principatus reſpectu) dare poterit, † ſuffecerit dare tales, quales tut.aut cura.obtinere poterit, ſm Iacobinū de S.Georg.& Alberic.de Roſat.locis prænarratis. Præterea deſumitur idoneitas ex perſonarum qualitate ac ſtatu perſonæ.l.Sed etſi ſuſceperit.§.2.ff.de iudic.qđ quaſi ſub oculos
46 ſubiicere lubet.† Nā ſi qs ſit humilis cōditionis, nēpe calcifex, habēs 50.cenſetur diues ac pecunioſus: ſi uero nobilis,
47 inſignis, † præclaraq; familia æditus habēs quinquaginta, pauper, inops, & uere egenus eſt, iuxta.l.In cōdēnatione.ff. de Reg.iur.Bald.& Philoſophiæ, & legū peritiſſimus, inferebat unū, huic propoſito ſatis quadrās, quæſtionēq; quotidianam cōplectens, ad Authenticā Præterea.C.unde uir &
48 uxor.† Si teſtator leget centū, aut mille pauperibus puellis maritandis, tū ſi aliqua pro dote habēs 20.in bonis, ſi tñ perſonæ qualitas cōſideretur & animaduertatur, erit pauper, & & inops. Vtrū teſtamenti executor tuta ſaluaq; cōſcientia, poterit illi puellæ legatorū quid ſubminiſtrare, & ſuppedita
49 re.† Tertio ſumit idoneitas, ex cōi hoīm ac uulgi opinione ſnīaq;, quia uulgus hēt talē diuitē & locupletē, qđ & iudex conſiderare hēt, gl.1.in l.ubi.C.de iu.dot.allegare.n. & libello inſerere dēs, qđ cōis opi.ſic hēt. Sed hic ſuborit alia
50 q ſtiuncula & frequēs, & amplectēda.† Qñ teſtis aut diues, aut paup dicēdus, ac cēſendus erit, q̄ ſtæq; diuitiæ in eo requirant? gl.in.§.Si uerò abſunt, in uerb.ſubſtantiā, in Auth.de hęr.& fal.Mirabilis ad hoc eſt, q̄ D.Alex.& recitat, & inſequit in Auth.Præterea.C.vñ uir & ux, q̄ ibidē nitit conaturq;

turq́; defendere atque tueri, ſummi & nominis, & iudicij uir D. Philip. Dec. Qui tametſi eam rationibus ueriſimilibus & apparentibus ſuffulcire nequeat, eã nihilominus inſequitur & ſeruat. Quocirca ego exiſtimo & cenſeo ſm D. Panor. in c. Si qui teſtiũ præalleg. hoc pacto eſſe de iure dicendũ, & reſoluendum: ſententiam cuius omnino & ſequor &

51 approbo, ſcilicet. † Quod paupertas ſola inſufficiens eſt, ad quem á teſtimonio repellendũ, text. Literalis in c. Si qui te

52 ſtium, ſæpiuſculè præall. ex de † teſtibus & atteſta. licet bñ paupertas corruptionis ſuſpicionẽ inducat, iuxta. l. 3. ff. de teſtib. Eã ob rẽ Imperator, in. §. Sãcimus, in Authẽtico, de teſtib. colla. ſeptima, tria cõſideranda ait, quæ cõpendij gr̃a

53 prætereo. † In Gallia tñ, nempe in Frãciæ regno, nunquã paupertatis exceptionẽ oppõnũt, niſi aduerſus medicum, uti

54 perſæpe audiui, cũ † Aureliæ diſciplinæ ciuili nauarẽ operã. Pauperes tñ, & minus idonei teſtes interdũ audiẽdi atq; admittẽdi ſunt, nẽpe in illis caſibus, in quibus teſtes alij cõiter nõ reperiunt̃, ut probatio Iudici cõſtet, ut ſi de delicto quopiã in lupanari cõmiſſo, & perpetrato agitetur, uiles, humilesq́; teſtes admittunt̃. Si de maleficio, aut crimine in hoſpitali cõmiſſo, tũ mendici & id genus alij á teſtimonio ferẽdo nequaq̃ repellunt̃. Sed horum plus ſatis. Nã currente rota dum urceum facere cogito, amphorã finxit manus. Ex prędictis igit̃ deciſa eſt prætacta utcunq; qõ, nẽpe quãta habeant oportet, priuſq̃ idonei, & ſoluẽdo cẽſeant̃ tutor & curator: uidelicet ut ſint oneri iniuncto pares, ſin minus (ob id quod multũ diues ſit pupillus, aut minor) ut fidem gubernationis habeãt, quod quidẽ Iudicis in arbitrio præcipuè conſiſtit &

55 reſidet. † Porro hic oritur qõ, ſi idoneus tutor, aut curator in ciuitate nõ reperiatur, an ab in idoneo pupillus, aut adultus gubernãdus ſit? Hęc qõ reſpõſionẽ deſiderat negatiuã, nã tũ ad exteros aut uicinos recurrendũ eſt, ſi qñ defuerint ĩ ciuitate, ex qua pupilli adultiuè oriundi ſunt qui idonei uideant̃ eſſe tut. aut cur. l. Diuus Marcus. ff. de tut. & cura. dat. ab his, &. l. 1. § Si qñ deſint. ff. de magiſt. cõueniẽ. Alia hic

56 quoque † naſcitur qõ. ſ. Si tutor aut curator fideiuſſoribus caruerit, ac propterea Idoneè ſatiſdare nequierit, idoneo-

rum fideiuſſorum defectu, lapidéque precioſum fideiuſſoris loco ſeu pignori dederit, an ab onere ſatiſdandi excuſetur? Hanc.q. ſicco pertrãſeo pede, atq; eiuſdem deciſionem deſiderantem remitto, ac notata in l. Promiſſor. §. Conſtitutio. ff de. conſtitu. pecu. in. c. cum aliquibus extra de ſen. & re iudi. Huic deciſioni haud diſconueniunt, quæ tradit Boerius ſuis in Apophthegmatib. in cõſue. Bituri. tit. de cõſuet. retract. §. 4 ubi allegat Bart. in l. quicunq;. C. de fund. patrimo. li. 11. & D. Io. Sainxõ uir V. I. cõſultiſſimus, ac practicus abſolutiſſimus ſuis ĩ cõmẽt. in cõſue. pſidatus Turonẽſis tit.
57 *Des droictz de baſſe iuſtice*, art. 24. Liquido † enim cõſtat, imò luce meridiana clarius eſt lapidis precioſi datione in pignus, quẽ ab onere ſatiſdãdi, ſtatutis noſtris Flãdricis minimẽ excuſari, ad quod apertius dilucidiusq; cõmonſtrandũ, duas, & ſuccinctas, & uulgares rationes in mediũ adferre cõſtitui.
58 Prior. erit hæc †. Quoniã ſtatuta oĩa ſunt ſtricti iuris. l. 3. §. hæc uerba. ff. de nego. geſt. l. Conſtitutionib. ff. ad munici
59 pa. ideo arctè ſtrictéq; intelligẽda ſunt, † atq; caſus ĩ eis nõ expreſſi, pro omiſſis haberi debẽt, &. l. quicquid aſtringendæ. ff. de uerb. obliga. Si ergo Flãdriæ ſtatuta de lapide precioſo, aut de ſimilibus rebus diſpoſita, ac ſtatuta non exiſtãt, cõſequitur ea ad talẽ lapidẽ, aut rem ſimilẽ extendi, porrigique nequaquã debere. Sed ſtatuta generaliter loquẽtia ge-
60 neralẽ intelligentiã habeãt neceſſum eſt, † uulgata. l. de precio. ff. de publi. in rem actio. Altera ratio eſt, Quod nõ eſt noſtrum, neq; in noſtro arbitrio ſitum, ut leges, conſuetudi
61 nes, aut ſtatuta extẽdamus, aut dilatemus, †. l. Si uerò. §. de uiro. ff. ſolut. matrimoni. Idcirco quum noſtra Flandriæ ſtatuta habeant uim legis (quemadmodum ſtatuta omnia reliqua) noſtrum nequaquam eſt ea extendere, ſed ſtatutorum
62 uerba, † proprijsſimẽ, proutq; iacent intelligenda ſunt ma-
63 ximè quum legis, conſuetndinis, † aut ſtatuti uerba aperta, dilucida, ac clara ſunt, atq; ob id ſeruãda, neq; ulla extẽſiua
64 interpretatio aſſumenda, † aut alia quæuis, qm̃ non recurritur ad interpretationẽ, quando ſenſus eſt clarus, euidens, & apertus, argumẽto. l. Cõtinuus. §. quũ ita. ff. de uerb. oblig. Huic ſeruiũt notata Bart. ad. l. oẽs populi 18. in colum. ibi.

Tertio quæro. ff. de iuſtit. & iur. ubi inquit. Statuta inte‑pretationẽ nõ recipere, niſi illius uerba ſint obſcura, ubi uerò ſunt clara, interpretatione nõ egẽt. Sunt igiť ſtatutorum Flãdriæ uerba ſatis clara, nec mentionis quicquã faciunt de lapide precioſo aut ſimilib. ut omnibus eſt notiſſimum, & ſi de eo intellexiſſent, haud dubiè eadem expreſſiſſent. Et hãc opinionẽ ſeruat cõmunis Flãdriæ uſus, ſtylus, & praxis. Priuſ quã autẽ hoc Cap. abſoluã adijcere cõſtitui duas quæſtio-
65 nes. Quarũ prior erit hæc. † An fideiuſſor de iudicio ſiſti, duret in cauſa appellatonis? Hæc qõ nõ caret dubio, de qua nõnunquã uidi plurimũ à multis dubitari, reſolutoriè tamẽ negatiuã tandẽ amplexi ſunt partem. Paulus de Caſt. & D. Iaſon in dicta. l. Fideiuſſor. §. in fideiuſſorem. ff. qui ſatiſda.
66 cogant. Poſterior qõ eſt. † An fideiuſſor remaneat obligatus, prorogato termino à creditore? Hanc qõnem cẽſeo multũ ſingularẽ, in qua nonnunquã fui cõſultus, eãq́; nõ infœliciter decidi. Huius igitur reſolutionis, unicã & cõpẽdioſam pono diſtinctionẽ, aut fideiuſſor obligauit ſe ad tempus, nẽpe ad biennium, & non tenetur poſt tẽpus, ſiue tẽpore elapſo. Aut obligauit ſe purè, ſed ſolutio differtur ad certũ tẽpus, & tunc remanet fideiuſſor obligatus, etiam in termino prorogato, eo ignorante. Ratio eſt, nã nulla facta tẽporis prorogatione, tenetur & obligatur fideiuſſor poſt tẽpus, ueluti & reus principalis, arg. c. cũ dilecti de dol. & cõtuma. & in. l. Celſus. ff. de arbit. & ita proprijs in terminis tenet D. Panormitanus, (cuius ueſtigia nullus nõ haud immeritò imitatur, æmulaturq́;) in. c. Conſtitutus, in fine extra de fideiuſſor. quàm quidem diſtinctionẽ ibidẽ ait eſſe D. Hoſtiẽ. & communiter Doctorum, quæ eidem D. Panormitano nequaquam diſplicet. Non te pigeat quoque hac in re uidere D. Felin. in. c. de cauſis, col. uerſic. limita. Tertiò, extra de offi. delega qui de hac re copioſiſſimè ibidẽ diſſerit, & permulta allegat, ad quæ, ne Lectorẽ pluribus hic morer, remitto.

SVMMARIVM.

1 *Tutores & curatores quid & quomodo iurent.*

2 *Tutoris præcipuũ officium eſt, indefenſum nõ relinquere pupillum.*

E 4 *Aliud*

3 *Aliud eſt iurare, aliud promittere & ſatiſdare.*
4 *Tutor non eſt, qui pupillum, aut pupilli ſubſtantiam negligit.*
5 *Tutelæ ſuſcipiens prouinciam, ſuſcipit & defendendi ſarcinam.*
6 *Tutoris qualis habenda eſt diligentia.*
7 *Tutori alleganti. ſe res alienas, ut proprias, cuſtodire nequiuiſſe, incumbit probatio.*
8 *Tutoris & pupilli rebus ſimul periclitantibus, utrius à tutore præſeruandæ?*
9 *Vbi certo conſtat non poſſe, niſi propriam pecuniam exponere commodo, tum proprium commodum præferre iura non uetant.*
10 *Tutelæ curæve munus, tutoribus curatoribusque non æquum eſt, eſſe damnoſum.*
11 *Gratificationi ac electioni nonnunquam locus eſt.*
12 *Arbitrio nonnunquam locus eſt.*
13 *Tutor, aut curator quando excuſatur.*
14 *Bartoli auctoritatem in re dubia ſequi, tutius eſt.*
15 *Bartoli laus.*
16 *Tutoribus aut curatoribus, ex eorum officio ſollicitos eſſe congruit, circa omnes & ſingulas minorum facultates, & adminiſtrationes earundem.*
17 *In tutelæ ſiue negociorum geſtorum utile iudicium, quid ueniat?*
18 *Tutor curatorve ratione ſiniſtræ adminiſtrationis, doli, latæ & leuis culpæ reus cenſetur.*
19 *Tutor aut curator latæ duntaxat culpæ obnoxius cēſetur in duobus caſibus.*
20 *Leuis culpæ ratio, his caſibus minimè redditur.*
21 *Pupillorum ſeu minorum defenſores, ſi per eos donationum conditio neglecta eſt, rei amiſſæ priculum præſtant.*
22 *Tutor & curator rei cenſentur, ſi non faciant, quod muneris ratione efficere obligantur.*
23 *Tutorum curatorumq; hæredes ex lata culpa ſolum conueniuntur.*
24 *Dolus & culpa, hæredis in perſona purgari poſſunt.*
25 *Tutelæ curæve actiones reciprocæ.*
26 *Tutelæ curæve directa actio, leuiſſimæ culpæ occaſione nō oritur.*
27 *Tutoris & curatoris munus, non uoluntarium, ſed neceſſarium eſt.*
28 *Tutoris & curatoris munus neceſſarium, duplici ratione dicitur.*

Oblatio

29 *Oblatio ſiue præſentatio ad munus tutelæ ſeu curæ, operatur leuiſſimam culpam.*

30 *Aduerſus ingerentes ſe, ut creentur tutores aut curatores, adulterina militat ſuſpicio.*

31 *Negligentia latæ culpæ an æquiparetur.*

32 *Quilibet in ſuo officio diligens, & nequaquam negligens eſſe debet.*

33 *Negligentia omnis lædit.*

34 *Negligenter ſe gerens in officio, debet & honore, & adminiſtratione priuari.*

35 *Tutor aut curator ratione muneris, quo fungitur, rerum pupilli uel adulti fructus tempore perituros, diſtrahere obligatur.*

36 *Fructus tempore perituri, (uulgo) appellantur fructus, qui ſeruando ſeruari nequeunt.*

37 *Patriæ pupilli uel adulti conſuetudo inſpicienda.*

38 *Tutor aut curator pupillares debitores ac minorum exigere aſtringitur, loco & tempore cõgruis, alias damnum ex ceſſatione proueniẽs reſarcire tenetur.*

39 *Tutoribus & curatoribus, caſus fortuitus non aſcribitur.*

40 *Tutelæ curæve munere finito, tutor aut curator ex tunc periculo eximitur.*

41 *Conſilium hoc infœlici ſæculo perutile.*

42 *Actui pupillari cũ expedit, auctoritatẽ præſtare neceſſitatur tutor.*

43 *Pupillus ſuam conditionem poteſt facere meliorem, etiam ſine auctoritate, deteriorem minimè.*

44 *Contractus vno ex latere conſtantes, ſecundum practicos, contractus claudicantes appellitantur.*

45 *Pupilli minorisve fauor.*

46 *Fauor ampliandus, non reſtringendus.*

47 *Odia reſtringenda non dilatanda.*

48 *Minor iuramento in contractu appoſito, redditur maior.*

49 *Iuramentũ vi aut metu præſtitum in contractu, eũ non ualidat.*

50 *Cõtractus an, & quãdo uno ex latere cõſiſtere ſiue claudicare queãt remiſſiuè.*

51 *Tutoris curatoriſve præſentia cum taciturnitate minorum, in actibus, an ſufficiat?*

52 *Tutores uel curatores adoleſcentum, ſi eorum nomine, ſcientes calumnioſas inſtituunt actiones, expenſas è crumena propria perſoluere com-*

compelluntur.

53 *Pupillis uel minoribus, ſi non ſufficiat eorum ſubſtantia, tunc in id in quo fuerint detrimentum perpeſſi, in integrum reſtitutionis auxilium eis ſupereſt.*

54 *Expenſæ quæ ortæ ſunt, ex ſcienter calumnioſa inſtituta actione, pupillis uel adultis, in reddenda ratione computari nequeunt.*

55 *Prælatus eccleſiæ, eccleſiam indemnem ſuo proprio patrimonio conſeruare obligatur.*

56 *Similitudo inter tutores, curatores, hoſpitalium rectores, eccleſiæ prælatos, fabricæ magiſtros, menſæ ſancti ſpiritus prouiſores, ac ſimiles piorum locorum adminiſtrationem habentes.*

57 *Idem dicendum in procuratore generali. ſpeciale mandatum non habente, ad calumnioſam actionem intentandam.*

58 *Sunt qui rixis ac litibus inſtar panis & uini aluntur.*

59 *Iura quæcunque, & denunciatio euangelica præter pacem deſiderant nihil.*

60 *Pupilli, minoris, aut prodigi bona inducta in domum conductam, nũ ſint tacitè obligata pro domus penſione?*

CAPVT SEPTIMVM.

1 REcto † ordine nunc ſubnectendũ erit Iuſiurãdum ipſum, ad quod præſtandum tutores, & curatores compellendi ſunt. Conſtituti igitur tutores coram Magiſtratu conuenient, manum ſacro euangelio, aut imagini crucis applicabunt, & conceptis uerbis iurabunt, quod rectè diligẽter, fideliter, & utiliter ſuam aſſumptam tutelam gerent, & adminiſtrabunt cum ſumma pupilli, aut minoris utilitate, quodq; res pupillorum promouebunt, ampliabunt, & defendent, cum ſumma diligentia, ac non minori fide, quàm ſi res ipſis eſſent propriæ. Nullaque prætermittere, quæ utilia pupillo, ac minori eſſe putauerint, neque admittere quæ non utilia eſſe exiſtimauerit. l. de creationib. C. de epiſco. audien. Aliud ſuperaddũt nouelli, Cyno teſte in. l. Sancimus. 2. §. omnem autem dubitationem. C. de adminiſt. tuto. uel cura. quod obligétur cũ ſatiſdatione ꝑmittere

pupillum

2 pupillum minoremq; †indefenſum nequaq̃ relinquere. Tu
toris enim præcipuũ eſt officium, ne indefenſum pupillũ re
linquat. l. Tutoris. ff. de adminiſt. & peric. tuto. uel curat. ſed
Franc. Accur. id ſub iuramento p̃miſſo (qđ hodie p̃ſtant) cõ
3 prehẽdi aiebat, qđ † Dyno diſplicet quũ aliud ſit iurare, a-
liud promittere & ſatiſdare, quod mẽti tenẽdũ plurimũ ſua
det, quo haud paucorũ tutorum, curatorũq; facta & geſta re
probabis inquit. Sed ſalua pace tãti uiri ſatis arbitror ſub iu
ramẽto præmiſſo id cõprehẽdi, ſicut Franc. Accurſius id cu
pit itelligi, mõ iuramẽti uerba penitius inſpiciant. Tutores
.n. defenſores ſunt, ſ̃m. §. Tutores inſtit. de tutel. Et tutela
poteſtatem & defenſionem ſignificat. D. Vigilio Zuichemo
Phryſio Præſidæ uiro minimè pœnitẽdę eruditionis teſte,
4 ad cõmentaria tit. inſti. de pupil. ſubſtit. † Nõ putemus igit.
eũ eſſe tutorẽ, aut curatorem, qui pupillũ, aut adultũ, uel pu-
pilli aut adulti ſubſtantiam negligit, ut uult D. Andr. Alciat.
ciuilis ſcientiæ interpretũ facile princeps, ad. l. Tabernæ ap
5 pellatio. ff. de uerb. ſignific. † Ex quo. n. tutelæ ſuſcepit puin
ciã, ſuſcepit & defendendi ſarcinã. Quocirca à tutoribus &
curatoribus pupillorũ, adultorũq; eadẽ diligẽtia exigẽda eſt
6 circa adminiſtrationẽ rerũ † pupillariũ & adultorũ, quã pa-
terfa. rebus ſuis proprijs, ac ſuis ipſis liberis ex bona fide prę
bẽre cognoſcit. l. generaliter, & l. A Tutoribus. ff. de admi-
7 niſt. & pericul. tuto. † uel cura. Quã ob cauſam ſi tutor, aut cu
rator prætexerit atq; allegauerit ſeſe res alienas, ſicuti pro-
prias cuſtodire nequiuiſſe, illi probationis tunc onus, pro-
uinciaq; incũbet, quippe cũ in cõtrariũ milit et præſumptio
iuxta. l. Tutor ſ̃m dignitatẽ §. nõ eſt audiẽdus. ff. de admi-
8 niſt. & pericu. tut. † uel cura. Sed hic moueri poſſet qõ. Quid
faciendũ ſi pupilli ac tutoris, aut adulti & curatoris res pari-
ter periclitent, naufragioq; ſimul exponant, quæ nec ſimul
nec ſemel cuſtodiri defendiq; queãt, utrius res atque bona
præſeruari à tutoribus, aut curatoribus merebunt, aut debe-
bunt? Hæc interrogatio difficultate nõ caret, ut de qua ma-
gna apud Doctores multos exiſtit controuerſia. Quibuſdam
(Cyno nẽpe eiuſq; ue ſequacibus) expreſſim dicẽtibus, in. l.
Quicquid C. Arbit. tute. Tutorẽ curatoremve pupilli, mi-
norisve

noriſve utilitati,cõmodo, atq; emolumẽto debere ſtudere oportere,ſuã tñ ac propriã utilitatẽ præferre debere,alleg. l.uideamus. ff.de in litẽ iurãd. Nec eſt ꝙ quis moueat ſcru pulũ & obijciat ex lege Tutor ẜm dignitatẽ.§. Non eſt audiẽdus præallegata,nã is modicam præ ſe fert difficultatẽ,
9 quippe quum loquatur in caſu † dubij, ſed ubi certo liquidoq; conſtaret, non poſſe niſi propriam pecuniã exponere commodo,tum proprium commodum pupilli aut minoris utilitati,atq; cõmodo præferre, haud quaquã iura uetant, neque tutor aut curator hoc caſu,culpæ reus erit, ſi ſuorum bonorũ conſeruationẽ præferat,ẜm.l.Quicquid,iam iã præ alleg.ꝗ quidẽ hoc pacto intelligũt Doct.haud infimi.Pet.& Cy.diſſimili haud quaꝗ modo ijdẽ ſcrib. id ꝙ not.in l. Ti
10 tio quũ eſſet Romę.ff.ad municip.† intelligunt.Ne.ſ.tutelæ curęve munus atq; officiũ tutorib.ipſis aut cura.dãnoſum & detrimentoſum foret,ꝙ profecto fieri ratio ipſa ſtatim reclamat argumento eorũ quæ notãtur ad.l.Si ut certò.§. Pla nè.ff.cõmoda,cuius opinionis apparet Pet.in.d.l.Quicquid alij aũt aliter reſponſum conciliant. Bar. eñ & ipſius aſtipu latores uolunt ut quoties tutores ac curato. conſpiciunt res pupillorũ,aut adultorum prorſus periclitari,ſic ut & ſuas, & pupillorum res ſimul conſeruare nequeant, ſed alterutrius res neceſſum eſt perire,eo in caſu uolunt quod tutores ac cu ratores debeant,imò compelli poſſint,ut cuſtodiam bonorum pupillorũ,aut adultorum bonorum propriorum cuſtodiæ præferant & anteponant,quod in.d.l.Tutor ẜm dignitatem, ut hæc opinio firmæ rationi innitatur, duas recipit ẜm Bart. limitationes,quarũ prior eſt, exceptiua,hoc eſt niſi tutoris,aut curatoris res precioſæ, magnæque æſtimationis fuerint.Pupilli uerò aut minoris res uiles,abiectæ, modicæque æſtimationis,ualoris perexigui,& minimi momenti,tum.n.ei tutori parcendũ erit, ſi ſuarum rerum cuſtodiã
11 præferat.Poſterior eſt,† ubi rerũ pupilli minoriſve, & tut. curatoriſve precia ſunt paria, ibi gratificationi ac electioni locus erit,ut ſi utriuſq; rẽ ſeruare nequeat, cuius uult tunc
12 ſeruet.Nã tũc eius arbitrio res† cõmittiť.l.3.§.2.ff.ad Silla.S.C.quæ habet, ꝙ illud durum crudelitatiq; proximum

eſt

eſt dicere,ſi cũ duobus auxiliũ ferre nõ poſſet, elegit alteri
eſſe auxilio,electione crimẽ eũ cõtraxiſſe,&c. Gloſ.eſt ſingu
laris in l.Si ut certò uer.Proinde in uerbo Saluas.ff.cõmo-
13 dati.Ratio quippe eſt, † q̃a in re pupillari uel adulti tut.uel
curat.ſeu cõmodatarius excuſat̃, ſi eã adhibeat diligẽtiã in
re aliena cõſeruãda, q̃ quilibet diligẽs paterf. ſuis rebus ad
hiberet.Pro tut.eſt.l.à tutorib. Pro cõmodatorio eſt.l.ĩ re
bus.ff.cõmodat.Sed q̃libet diligẽs id faceret ergo,&c.Ha-
14 rũ opinionũ poſteriorẽ amplectẽdã † cẽſeo. Nã tutius ſanè
fuerit,ĩ re dubia(quẽadmodũ hæc) Bart.auctoritatẽ ſequi,
cuius ẽt opinio receptior eſt,qui nihil nõ torquet(quũ fieri
15 haud impoſſibile eſt)ad ueritatis callẽ,†hãc itidẽ inſecutus
eſt Bartholo.Chaſſeneus iuriũ doctor, atq; nr̃æ ætatis pra-
cticus ſumus,ſuis inCõmẽtarijs,ad Burgũdiæ cõſuetudines
§.5.fol.ccxviij.ſub tit. *Des enfans de pluſieurs lictz.* Huius ma
teriæ ẽt meminit Boerius , huius tẽpeſtatis practicus haud
inferior,in cõſuetud.Bituricen.titul.de cõſuetud.iur. ſtat.
perſo.§.13.in gloſ.& ſic uĩ, q̃ iſte tutor eſt, &c.Idem quo-
16 que tractãt paſſim alij plures nõ ſolũ antiq, † ſed & ẽt Neo
terici ſcriptores.Præterea tutores & curatores eorũ ex offi-
cio maximè ſolicitos eſſe cõuenit , circa oẽs & ſingulas pu-
pillorũ,minorũ,atq; pſonarũ ſimiliũ,quæ alienarũ guberna
tionibus ſubiiciunt̃,res, facultates,& earũdẽ adminiſtratio
nes.Quãdoquidẽ quicquid tutoris,uel curatoris, uel dolo,
uel lata,uel leui culpa,minores amiſerint,ſic ut quũ poſſint,
aut debeãt,res eorũ nõ acquiſierint:hoc in tutelæ ſiue nego
17 tiorũ geſtorũ utile iudiciũ uenire, † nõ eſt incerti iuris hoc
18 eſt,tutores curatoresq; rõe ſiniſtræ,† aut indiligẽtis admi
niſtrationis,doli,latæ,&leuis culpę rei cẽſendi ſunt.l.Tuto
ri.C.de nego.geſt.atq; l.Cõtractus.ff.de regul.iur.Non tñ
id ꝑpetuũ eſt, iuxta notata.D.Bart.in l. Q̃d Nerua.col.pe.
19 in 10.q.ff.depoſiti. Quo loco,†duos excipit caſus,in q̃bus
tutor aut curator latę dũtaxat culpæ obnoxius cẽſet̃.Primò,
ſi q̃n ĩ exactione noĩum ceſſaſſet.l.2. C.Arbit.tut.l.ſi tutor.
ff.de admi.tut.uel cur.Sc̃do ſi ĩ ꝑdiorũ empt.captio fuiſſet.
His.n.duob.caſib. ſolũ,lata culpa geſtũ, tutor reſarciet.At
que hoc pacto ſtatuit.l.Tutor qui reptoriũ.§.Competit.ff.
de

de adminiſtrat. tuto. uel curato. Nam aduerſus tutores, cura toresq; tutelæ curæque actio competit, ſi malè contraxerũt, hoc eſt, ſi prædia comparauerint non idonea per ſordes aut gratiam. Sed quid dicendum, ſi neque ſordidæ, neque gratioſæ ſed tm̃ nõ bonã ſatis conditionẽ elegerint? rectè hic quis dixerit, ſolam latam negligentiã, latam dicendam eſſe culpam (iuxta. l. Magna negligentia. ff. de uerb. ſignifica.) eosq́ue hanc latam culpam præſtare in hac parte debere, neque leuis aut latæ culpæ hic damnandi ſunt, quum ſpeciale tunc cenſeatur, quando prædia talia cõparauerint. Ideoq; talis lata culpa uel talis lata negligentia ipſis eo caſu oberit. Hanc rationem (etſi miſellis cõmunem) haud adducere ueretur ſummus legum interpres Bart. tritam ad. l. tutor qui repertoriũ. §. Competit. præallegatam. Aliã rationẽ & ego addo, ſalua aliorum pace, ne ſummi odij, maximiq; periculi circa prædia, aut id genus alia cõparanda, tutelæ curæve munus cenſeatur. Nam quocunque modo, & quatũlibet diligenter tutor curatorq; ſuo fungerentur officio, citò, & per petuò fere, & per facile leuis culpæ in eos ſuſpicio & iudicium caderet, ob quæ iuxta illos ſtatim in damnum reſtitutionis reciderent, qđ contra ęquitatis rationem eſſe nemo non clarè perſpicit. Quapropter ob hæc & ſimilia iniqua uitanda, non ſolũ Iuriſconſultis, ſed & Imperatoribus ipſis (ut 20 ex ſupra allegatis claret) receptum eſt, † leuis culpæ rõem prædictis caſibus, minimè reddendam eſſe, ut & tradit Baldus, in l. Quæ fortuitis, colum. penult. C. de pignora. actio. Ange. Aret. in. §. Actionum colum. xxiiij. inſtitut. de actio. Omniũ apertiſſimè uulgata in l. Quicquid. C. Arbit. tutel. quod quidẽ ſanã recipit (gl. teſte) interpretationẽ, in uerb. nõ acquiſierint, quippe, quum quærendi conditio exiſteret. Secus uerò eſſet, ſi conditio, occaſio, ac quærendi anſa nullo unquam tẽpore oblata fuiſſent. At huic conſentiunt. l. Inde Neratius. §. idem Iulian. l. Si ſeruum meum. ff. ad. l. Aquil.
21 &. l. Pupillorum. C. de adminiſt. † tuto. uel curat. Pupillorum ſeu minorum defenſores, ſi per eos donationum conditio neglecta eſt, rei amiſſæ periculum præſtent, facit in argumentum, quod uoluit. l. Si tutoris. C. eodem tit. Vel uſuras

ſas ex re pupillari, aut id genus ſimilia non acquiſierint, ſm l. Si ſine hærede. §. Item reſpondetur. ff. de adminiſt. tuto.
22 uel curato. Igitur prædictorũ tutor & curator † tum demum rei cenſendi ſunt ſi id nõ faciant, ad ꝙ ex muneris atq; officij ſui ratione efficere obligantur. Huic ſeruit. l. Dolus. ff. Mandat. Ratio autem cur in tut. quoq; cõtractu leuis culpæ nomine agi poſſe placuit, eſt: ut . ſ. minoribus atque id genus
23 perſonis minimè diſſimilibus, † magis ſuccurratur, adeò ut & tutorũ quoq; & curatorum hæredes, ex hac lata culpa cõueniri poſſint. l. 1. & per uniuerſum titulum. C. de hæredib. tuto. uel curato. Diuerſa aũt nec eſt ſnĩa. l. Curatoris. C. de nego. geſt. l. Ex depoſiti. Similiter. l. ex contractibus. ff. de
24 actio. & obligat. tribus caſibus exceptis, † qui ſub dicta. l. 1. cõprehenduntur. Neq; obſtat, quod durum uideatur: tutorũ curatorũve hæredes leuis culpę obnoxios haberi, quũ dolus atque culpa tutorũ hæredis in perſona purgari debent, quẽ-
25 admodum ẽt notat Bald. in l. Curatoris præallegata. † Atq; ideò hmõi actiones reciprocæ dantur. ſ. pupillo contra tutorem, & tutori contra pupillum, tranſeuntq; in eorum hæredes tam paſſiuè, quam actiuè. l. 1. §. Hanc actionem & . § fin. ff. de tutel. & rationib. diſtrah. & per uniuerſum titulũ præallegatum. C. de hæredib. tuto. Quapropter pupillo uel adulto actio directa poſtea cõpetet in tutores accuratores ſuos, & (ſi illi obierint) in ipſorum hæredes actio manet ad talis damni reparationẽ. quod dolo, & lata, uel leui culpa tutorũ,
26 aut curatorum obuenerit. Neque leuis culpæ † prætextu talis actio infringenda fuerit, aut habenda inualida, ſed bene leuiſſimæ culpæ. Gloſſa eſt cerebri in l. Quicquid, in uerb.
27 † leui. & ibi. Cyn. ſcribentiumque plurimi. C. Arbit. tutel. Aſſignanda eſt ratio, quia tutoris atque curatoris officium, nõ uoluntarium, ſed neceſſarium eſt cenſendum. Atque hãc
28 rationẽ cõplectitur. l. Tutori. C. de nego. † geſt. Neceſſarium autem officium tutorum dicitur. Primo in ſubeundo, quia ab inuito plerunque aſſumitur & peragitur, uti ſuperius cõmonſtratum eſt. Secundo neceſſarium dicitur, quia ex quo tutor aut curator tutelæ, curęve ſarcina grauatus eſt, tenetur officio ſuo durante neceſſario omnia atque ſingula,

tutelæ curæve oneri congruentia gerere & adminiſtrare, gl. eſt in d. l. Tutori in uerſi. muneris, & Gloſ. notat. in l. Procurator qui pro euictione in uerb. non releuabitur ad finé. ff. de procurato. Cui ſeruit. l. Poſt legatum. §. ad notatum. ff. de his quib. ut indignis. ita Bart. in l. Quod Nerua. ff. depoſit. uerſi. Quæro quid ueniat in actione tutelæ, &c. Verum iſtud exceptione gaudet, quippe quum ultro ſeſe offert tutor aut curator ad id munus, oblatio enim iſthæc ſiue præ-
29 ſentatio efficit, † ut quis leuiſſimæ culpæ reus, obnoxiusq; cenſeatur, l. 1. §. Sæpe, & ibi Bart. ff. depoſit. Cui nec diſſonum eſt, c. 2. extra de depoſit. ubi Do. Abbas Panormit. Notatur per gl. in l. Contractus. ff. de regul. iur. Meminit Bart. doctor inſignis, in d. l. Quod Nerua colum. fi. in uer. 12. quæ
30 ro. ff. depoſit. Aduerſus illos enim qui uolunt † inijcere uel ingerere ſeipſos ut creentur tutores aut curatores, ſiniſtra ſemper & fraudis militat ſuſpicio. l. Scire. §. fi. ff. de tuto. & curato. dat. ab his, quod nec diſplicuit, imò arriſit Philippo Decio iuriſperitorum haud minimo, ſuis in conſiliis, conſilio cclxxiiij. in 2. parte. Extremam huic materiæ manũ his imponere conſtitui, tamen ſi quis eidem materiæ haud incongruentia plura deſideret, nempe quid fraus, dolus, ſiue uerus, ſiue præſumptus, culpæ ſpecies, quot, quæ atque quales, uidelicet, lata, latior, leuis, leuiſſima culpa, atque id genus alia, is Bartolum conſulat moneo, qui nõ minus prudenter, quam facunde ea depinxit, in d. l. Quod Nerua. Conſulat & Baldum doctorem inſignem, in l. Quæ fortuitis. C. de pignora. actio. Conſulat & Dominum Andream Alciatum, noſtræ tempeſtatis eximium Doctorem, ad l. Magna negligentia. ff. de uerb. ſignifi. & ad. l. 1. C. de tranſactionibus. Cõſulat præterea complures alios uiros & doctos, qui hæc fœliciter tractarunt, quos breuitatis gratia in medium producere nolui. Porro huic materiæ interim obiterq; aliquot quæ-
31 ſtiones prius annectere placuit. Primò an † negligẽtia æquiparanda ſit latæ culpæ? Secundo an Tutor uel curator ratione negligentiæ obligetur, ſicut obligantur ratione latæ culpæ, uti paulò ante monſtratum eſt. De quibus quæſtionibus ſubtilem Dominum Baldũ uidendũ ſuadeo, in c. Plerumq;

ad fi-

ad finem tertiæ colum.de reſcript.ubi uult latæ culpæ negligentiam eſſe comparandam,& pari pœnæ ſubiectam, ob id
32 quod rationi conſentaneũ ſit,& † ęquitas requirat, unumquemq; in ſuo officio diligenté ac nequaq̃ negligenté eſſe debere,uulgata l. Diuus Marcus ad finẽ ff.de offic.præſi. Et l.ſi duas. §. Minuere. ff.de excuſ.tu.& cur.l.Quum plures. §.Nimiũ.ff.de adminiſt. tuto. & cura.l.Si quos C.de offic.
33 præfect.præto.†Oriẽt.& Illiri.Præterea negligẽtia omnis lædit,iuxta tex.in Authẽt.de quæſto.in prin.collat.7. Nec prætereunda hic eſt.l.pe.C.de ann.excep. Hinc ait Iac. Re-
34 buffi in l.† Purpuræ, de ueſtibus Holoſer.lib.11.C.qđ qui negligenter ſe gerit officio debet & honore & adminiſtratione priuari d.l.Si quos C.de offic.præfect.Præto. Oriẽt. & Illiri.A pari ratione,tutor,curatorve negligens atque ſegnis,tutelæ curæ ve ab onere,officio, ſiue munere uenit priuandus,negligentes enim atq; ſegnes adminiſtratores, pupillo,minori atq; id genus perſonis,prorſus inutiles cenſendi ſunt,& ꝑpetuò miſerabilibus perſonis,(nẽpe pupillis,minoribus,furioſis atq; alijs nequaq̃ abſimilibus) incommodi plus q̃ cõmodi adferẽtes,uti hac nr̃a infœliciſſima tẽpeſtate
35 ſępiuſculè eſt cernere. † Præterea, tut. aut cur. muneris officijq́; ſui rõne quo fungit̃,rerũ pupilli aut adulti fructus tẽpe
36 perituros(quos uulgo † appellitant fructus,qui ſeruãdo ſeruari nequeunt) ea ſub æſtimatione,qua ad pręſens cõiter uẽduntur in eo loco ubi ſunt,diſtrahere obligatur,quod ni faceret ipſemet in periculũ ac detrimentũ caderet,debuit eñ confeſtim officio ſuo fungi,l.Tutor qui repertoriũ,§.Si tutor ceſſauerit crebro præall.& l.fin.ff.de adminiſtrat. tuto. uel curat.Cui ſeruit quod alibi notat Bartolus ille ſummus legũ interpres ad l. Iubemus de erogatio.milit. anno.lib.12. C.contra aduerſuſq́; tutorem,qui poſt Kalendas Nouẽbris potari facit per familiam ſuã uinũ uetus,ut de ſuo teneat̃ reſarcire,quia debebat facere bibi uinũ nouũ,quum erogatio ueteris eſſet damnoſa,ratione cuius pupilllo,minoriq́; competit actio tutelæ aut curæ directa, aduerſus tut.aut cura. in
37 quorum fructuũ atq; aliorum † bonorũ non diſſimilium pupilli aut adulti alienatione,inſpiciẽda oĩno eſt,patrię pupilli

aut adulti cõſuetudo, per facilè enim ruerent in ſcopulos pupillorum, aut minorum gubernatores & defenſores, ex quibus ſeſe abſque damno detrimentoq́; extricare, ſubter fuge
38 re nequirent. †Debēt præterea tutores ac curatores pupillares, ac minorũ debitores, maturè, tẽpore, & loco admonere de debitò, illud diligenter exigere, & per iuſtitiam exoluendum curare. Nam ſi ob ſuam negligentiã in exigendo commiſſam, effecti ſunt illi debitores in idonei, & nõ ſoluendo, à tempore ſuſceptæ tutelæ, aut curæ omne damnũ quod ex ceſſatione pupillo, minorve accidit, præſtare & reſarcire tenetur. l. 2. C. Arbit. tutel. ubi gl. in uerb. Negligentia, interpretatur negligentia, quæ eſt lata culpa, cui interpretationi ſubſcribunt non pauci. Accedit quoq; dilucida claraq́; l. Si tutor conſtitutus. ff. de adminiſtra. tuto. uel cura. Cæterum ſi nulla ꝑcedente tut. aut cura. negligentia ſtatim poſt aſſum
39 ptam tutelam aut curã caſu fortuito †deficiãt, ſiue deſinant debitores eſſe ſoluendo & minus idonei, id periculum tutoribus aut curatoribus non erit aſſcribendum, ſecundum. l. # Etiam contutoris. ff. de adminiſtrat. tuto. uel curato. Cui ſeruit. l. litis. §. Si pecuniæ. ff. de nego. geſt. atque. l. Si ſine hærede. §. Modeſtinus priori. ff. de adminiſtratio. tuto. uel cu-
40 rato. Quinimo ſi tutelæ, curæve munere finito & † abſoluto deſierint hi debitores eſſe ſoluendo, quos tutor aut curator eius officio durante non exegit, tunc tutor ipſe, aut curator ex tunc periculo abſoluitur, quod atteſtatur. l. Quum poſt mortem in princip. ff. de adminiſtrat. tuto. uel curato.
41 Atque ob hæc† cautè ac prudenter hoc infœlici ſeculo ambulandum eſt, uidelicet cum perſonis qui ſoluendo ſint idonei, à quibus tutores aut curatores, citra periculum & damnum debita recipere poſſint, uulgata. l. Tutor qui repertorium. §. competit. ſæpiuſculè præallegata. Alioqui ipſe tutor aut curator conueniendus eſſet, modo quo ſupra commonſtratum eſt, & ad damni reparationem, &c. Neceſſum etiam
42 eſt, actui pupillari aut minoris quũ † expedit, auctoritatem ſuam tutorẽ aut curatorem prçſtare. l. Si tutor pupillo nolit. ff. de auctorit. & conſenſ. tutor. uel curator. ad quam authoritatem tũ præſtandam per Iudicem, Prætorẽ, aut Præſidem

cogi

cogi compellique minimè poterit, quia iniquum eſt, etiam ſi non expedit pupillo aut minori auctoritatem præſtare. Deinde & ſi expedit, tutelæ aut curæ iudicio, pupillus aut minor hanc iacturam incommodum, & detrimentum conſequitur. l. Si tutor pupillo nolit. præallegata. Et Imperator inſtitut. de auctorit. tuto. ad principium, quo quidem in loco rationem annectit ac ſubiungit. Nam placuit meliorem quidem conditionem licere eis facere etiam ſine tutoris aut curatoris auctoritate: deteriorem uerò non aliter, quàm cũ tutoris uel curatoris auctoritate, unde in ijs cauſis, ex quibus obligationes mutuæ naſcuntur, ac prodeunt: ut in emptionibus, uenditionibus, locationibus, conductionibus, mandatis, depoſitis, atque id genus haud diſſimilibus: ſi tutoris aut curatoris auctoritas nõ interueniat, ipſi quidem qui cum his contrahunt, obligantur, at inuicem pupilli, minoresve, non obligantur, nec aſtringuntur. l. Pupillus. §. Pupillus. ff. de au
44 cto. tuto. & curato. † Ex qua. l. notandum eſt contra Contractus (quos practici contractus claudicantes appellitant) nonnunquã uno ex latere conſtare exempli cauſa. Si quis à pupillo aut minori, ſine tutoris, aut curatoris auctoritate quid emerit, uno ex latere conſtat contractus. Nam qui emit obligatus eſt pupillo aut minori, pupillus uerò aut minorennis non obligatus eſt emptori l. Iulianus §. Si quis à pupillo. ff.
45 de action. empt. quod ſpeciale eſt, † Angelo Aretino teſte, ad initiũ tituli de auctorita. titu. inſtitut. pupilli, minoriſve fauore cui ius cõe in contrarium eſt, ac repugnat, l. Ratas.
46 C. de reſcindend. uendit. † qui quidem fauor non reſtringendus, ſiue coarctandus, ſed ampliandus ac dilatandus perpetuò eſt, ſm uulgatam ac tritam iuris pontificij regulam.
47 Odia reſtringi, † fauores cõuenit ampliari, niſi pactũ ſeu cõ
48 tractus ſint iuramẽto firmati ac muniti. † Nam tum iuramẽtum reddit eum maiorẽ ac firmiorẽ, pulchrè Innocent. in c. 2. de iureiurand. Paul. Caſtr. conſ. ccxvij. incipient. Si non intereſſet iuramentum, quod quidẽ procedit quando li
49 citè ac ſponte præſtitũ † fuerit ſecus ſi ui aut metu præſtitũ extiterit, tum enim minimè confirmat ac ualidat eum cõtractũ, cui ad ponitũ, ſed id iuramẽtũ, per Authẽt. Sacram. pub.

C. Si aduerſ. uendit. reprobatur, nulliusq́; eſſe momenti a-
50 pertò ſtatuitur.† An autem & quando contractus uno ex la
tere conſiſtere queat, ſiue claudicare, ad plenum D. Cynus
Doctor inſignis ad l. unicam C. Si ſeruus extero, ſe emiman
da. Sed quæret forte aliquis. An ſufficiāt, ac ualidæ ſatis ſint
51 minorum † actiones, factæ in tutorū aut curatorum præſen
tia, ſi iſti obticeſcant, & minorum actibus uiua uoce non ob
ſiſtant. Ad hanc quæſtiunculam uariè à iuriſperitis reſpon-
ſum eſſe comperies ut oſtendit D. Bartolus in l. 1. §. tutor ſi
inuitus, & in l. Etiā ff. de aucto. tut. & curato. Sed reiectis eo
rū opinionibus ac ſententijs qui affirmatiuæ parti aſſentiūt:
ego eorum opinionem ſequendam atque amplectendam cē
ſeo, qui negatiuæ parti adhærent, quorum è numero eſt Do
minus Dynus, trita in regula. Qui tacet, de regu. iur. lib. ſex
to, inquiens licet tutor ſit præſens his rebus quæ per pupil-
lum aguntur, & quamuis ita præſens taceat, ob id tamen nō
eſt dicendus conſentire in eodem pupilli aut minoris actus,
niſi expreſſe loquatur, & dicat ſibi gratum & ratū eſſe quic-
quid per minorem agitur aut actum eſt l. 1. §. tutor ſi inui-
tus, & l. 2. & l. 3. ff. de auctoritat. & conſenſu tuto. & curato.
Neque huic repugnat, (tametſi prima fronte ita appareat)
communis iuris canonici regula. Qui tacet, is conſentire ui-
detur, ſicut expreſſe demonſtrat Dñs Dynus, in præallega-
ta regula, is qui tacet, ad quem breuitatis gratis gratia lecto
rem remitto. Huius Dyni opinioni apertè ſubſcribit D. Bar
tolus in l. 1. §. Tutor ſi inuitus, & in C. Etiam præallegatis.
Secus, inquit, ibidem, Mutus tutoris munere fungi quiret,
& auctoritatem conſenſumq́; præſtare haud prohiberetur,
cuius contrarium expreſſim ſtatuit l. 1. §. Mutus tutor. ff. de
tutel. Quorū opinioni negatiuè tanq̃ æquiori ac receptiori
prorſus aſtipulor. Inſuper perſpicuū eſt, tutores uel curato-
res adoleſcentium, ſi nomine pupillorū uel adultorum ſcien
tes ac uolentes calumnioſas inſtituāt actiones, aut ſi à iuſta
ſententia contra pupillum aut minorē lata obſtinatè appel-
lent, eoſdē tutores eodē nomine condēnari oportere, quod
ſub nomine & prætextu pupillorum ſuas ſimultates, odia at
que propriā litigandi libidinē exercere præſumātur, ideoq́;
&

& expenſas à condemnatione è propria crumena & marſupio perſoluere compelluntur, atque breuiter omnem iacturam, quæ hoc quoq; pacto oritur, ad tutores, curatores, & fideiuſſores eorũ, hæredesq; & res eorũ, & ad oẽs quorũ in cauſa legitimè intereſt redundare, legibus ſancitum eſt, imò ſi non ſufficiat pupillis, uel minoribus eorum ſubſtantia, tũc
53 in id in quo fuerint † detrimentum perpeſſi, in integrum reſtitutionis auxilium eis ſupereſſe, uulgata l. Properan-
54 dum C. de iudic. † Nec eas pupillis uel adultis in reddenda rõne cõputare queunt, imò apertò eis prohibitum reperitur, uulgata l. non eſt ignotum C. de adminiſtrat. tutorũ & curato. Cui nec diſcordat gloſa, in c. placuit, in uerb. cau
55 ſæ xvj. q. vi. † Quæ tamen qõ extenſione gaudet, ut ad Prælatũ eccleſiæ quoq; ex ſimili ratione intelligatur, qui eccleſiã indemnẽ ex ſuo proprio patrimonio conſeruare obligatur, & aſtringitur, gloſa eſt celebris & ordinaria, in uerb. ſuas in d. l. Non eſt ignotum, cui aſſentiunt ibidẽ Cyn. Bal.
56 Ang. Salic. & doct. alij multi. † Similiter dicendum arbitror de hoſpitalium rectoribus, fabricæ magiſtris, mẽſę ſancti Spiritus prouiſoribus, ac ſimilibus piorũ locorũ admini-
57 ſtrationem habentibus, imò dicẽdum † puto de procuratore generali, qui ſpeciale mandatũ ad calumnioſam actionẽ intentandam non habuit. Ita ſingulariter D. Salice. in d. l. Non eſt ignotum præallegata, quem inſequitur clariſſimus uir D. Nicolaus Euerardi à Middelburgo, inſignis Louaniẽſis Academiæ quondam I. V. Doctor, ſuo in Topicorum libro, in loco, A pupillo ad Rempublicam, folio trigeſimonono. Quæ omnia ac ſingula momenti quidem plurimum habent, contra tutores, curatores, eccleſiæ prælatos, hoſpitaliũ rectores, fabricę magiſtros, ſancti Spiritus prouiſores ſiniſtros adulterinosq;, qui rixis atq; litibus ꝑpetuis gaudẽt, & ijſdẽ ita oblectantur, ut ſine ijs omnis uita ipſis parum dulcis uideatur aut ſuauis. Talemq; uoluptatẽ ex litibus capiũt (quas plerunq; cũ alienis pecunijs ac ſumptibus inſtituunt) ut ex ijs quodãmodo uiuãt, & ſi ſuis litibus diffidant aut cõtrariã ſnĩam metuant, ſummis meroribus ſeſe macerẽt, aut duram mortem ſibi ex ijs plerumque contrahant. Sed quid

iſtis quæſo hominibus miſellis inſulſius? quid deploratius? aut quid magis impiũ: Nã iura omnia, & naturalia, & gentiũ, & ciuilia ſeu cæſarea, & canonica ſiue pontificia, ſimiliter ſa
59 croſancta Euangelia, nihil præter pacem, † nihil præter animorum, mentiumq; amicam tranquillitatem crepant, & pręcipiunt, quapropter eos fatuos, ueſanosq; arbitror, qui rixã ſaluti ſuæ anteponant, quales ſunt quorum iamiam memini
60 mus. † A ſuperioribus nõ extranea erit hæc quæſtio. An pupillorũ, minorũ, aut etiam prodigorum bona delata in conductam aliquam domum, tacitè obligata ſint pro domus penſione? Pro huius quæſtionis elucidatione animaduertendũ, Quod res quæ alienari nequit (quia prohibita eſt alienatio) nõ põt expreſſe obligari pignori, cum ſub alienationis nomine etiã pignoris obligatio haud dubiè cõtineatur, uti placuit Imperatori Iuſtiniano in ſingulari ac notabili. l. Sancimus. C. de reb. alie. non alienand. Ex qua nonnulli colligere uolunt, quod ſi pupillus, minor, aut prodigus, autore tutore, aut curatore domũ conduxit, & in eã pupillus, minor uel prodigus res ſuas intulerit, quod tunc res illæ tacitè obligatæ non erunt. Nã ſicut expreſſa obligatio nõ uidetur poſſe ualere in rebus iſtius pupilli, minoris aut prodigi, ita nec ualebit obligatio tacita, ſm l. 1. §. ultimo & l. ſequent. ff. de reb. eod. qui ſub tutel. uel cura. ſunt. Sed tamen contrarium iſtius ſuſtineri poteſt. Quia ſicut per authoritatem tutoris aut curatoris cum adiuncto iudicis decreto, pupillorum minorũ, uel prodigorum res alienari permittuntur. l. 1. C. de præd. & aliis rebus minor. nec non. l. Lex quę tutores. C. de adminiſtrat. tut. Ita quoque uidetur, quod auctoritate legis (l. Item. ff. de pact.) tales res alienari poſſint. Quia tacitè pupilli ac ſimiliũ perſonarum res obligari poſſunt, Præterea ſi aliquando autoritas ſolius iudicis ſufficiat, ut. l. Bonorũ. C. qui admit. ad bo. poſ. poſſunt. multò fortius uidebitur, quod ipſius legis auctoritas ſufficiet. Præterea quia prædictus pupillus, ac minor in prædicto facto uſus eſt non iure pupilli, ſed minoris, ſed iure maioris uel iure communi, ob id non uidetur iuuandus quin ipſius bona ita alienari poſſint, & per tutoris auctoritatẽ defendi non poſſint. l. ultima. C. de in integ. reſtit. mi

nor. Sed prior opinio communiter à multis approbatur, tametſi Dñm Rofredum poſteriorem opinionẽ magis approbaſſe compererim. Nam̃ ex ſola inductione ſiue potius ex ſola illatione, rem ſuam obligare pupillus non potuit, qui eandem rẽ prius ſimpliciter, & per ſe obligare nõ potuit. l. Obligatione generali. ff. de pigno. & hypote.

SVMMARIVM.

1 *Prodigorum ubique terrarum magnus eſt numerus.*
2 *Pupillorum minorum, prodigorum eadem eſt ratio.*
3 *Prodigi definitiones.*
4 *Prodigus ex factis, non ex uerbis, cenſebitur.*
5 *Quæ requirantur, ut quis prodigus habeatur?*
6 *Teſtificatio de animi qualitate fieri debet per actus exteriores.*
7 *Curatoris datione aliquis prodigus uel furioſus probatur.*
8 *Prodigus quando à foro ſeu iudicio arcendus.*
9 *Prodigus ante iudicis interdictionem contrahere, obligare ſe ac ſua poteſt, antequam ei expreſſe interdictio à iudice fiat.*
10 *Non eſt facile recedendum à uulgata, communiq́ue Doctorum opinione.*
11 *Prodigo bonorum adminiſtratio per iudicem interdicitur.*
12 *Auctoritate legis fit interdictio.*
13 *Prodigi ante interdictionem an ualeat donatio?*
14.19 *Prodigus notus licet ante interdictionẽ, contrahere alienareq; poſſit, læſus tamen reſtitutionem petere poterit.*
15 *Prodigi curator per reſtitutionem reuocare & infringere poterit, quod inutiliter antea fecit prodigus aut male peregit.*
16 *Lex actum prodigi ante interdictionem ratũ habet, tametſi poſtea ſubſequatur interdictio.*
17 *Teſtamentum à prodigo conditum ante bonorum interdictionẽ, ualet.*
18 *Notoriè prodigus ante interdictionem contrahere poteſt.*
20 *An præconaria iudicis interdictio ſufficiat, ne quis cum prodigo contrahat.*
21 *Prodigus ex maleficio obligatur ut quiuis alii.*
22 *Vitium uitio coniunctum, maleficium non excuſat.*
23 *Alienatio quando prohibita eſt, fauore alienatis, tunc alienatio quæ*

 fit de-

ſit delinquendo, non eſt prohibita.

24 *Iudex ſi interdicat alicui tanquam prodigo adminiſtrationem qui in ueritate non eſt prodigus, talis interdictio indiſtincte non ualet.*

25 *Tutoris uel curatoris datio eſt nulla, ſi cauſa ex qua dati ſunt non ſubſiſtat.*

26 *An prodigus reſipiſcens, ipſo iure, à bonorum interdictione & cura abſoluatur.*

27 *Prodigus cui fuit bonis interdictum, ſi poſtea ad Magiſtratum aut ad ciuitatis decurionem aſſumatur, per talem aſſumptionem aut honorem non extinguitur bonorum interdictio.*

28 *Commiſſarii Comitis Flandriæ, in renouatione ſenatus omnia agunt cum ſufficiente examinatione.*

29 *Prodigus ſi poſt bonorum interdictionem cum aliquo contrahat & iuramento interpoſito, iuret ſe contractum ſeruaturum nunquid ratione interpoſiti iuramenti, ualebit contractus?*

30 *Iuramentum interdicti non ualet nec tenet.*

31 *Iuramentum debet habere tres comites.*

32 *Prodigus diſcretione caret.*

33 *Venire contra ſuperioris præceptum, eſt peccatum mortale.*

34 *Iurans ſuper contractu prohibito, iurat obſeruare quod eſt peccatum mortale.*

35 *Prodigi perſonam lex inhabilitat.*

36 *Minorum contractibus lex non reſiſtit, ſicut prodigorum.*

37 *Mulieri non eſt prohibitum uendere, ſed ipſa alienatio, hoc eſt, dominii tranſlatio, à iure bene eſt prohibita.*

38 *Lex aut ſtatutum quoties prohibet aliquem contrahere, uel aliquid facere, ille hoc faciendo, & ſuper hoc iurando non obligatur.*

39 *Prodigus contrahens & iurans cum auctoritate ſui curatoris, obligatur ſecundum quoſdam.*

40 *Statuta Flandrica, ſi quando curator prodigo contrahere conſentit.*

41 *Prodigus contrahens cũ iuramento & auctoritate iudicis obligatur.*

42 *Prodigus non poteſt uendere, etiam cum iuramento interpoſito.*

43 *Iuramentum prohibiti contrahere non ualidat contractum.*

44 *Prodigi cenſentur inſenſati.*

45 *Cum prodigo tractantes quomodo fallantur financiarii.*

46 *Prodigus in eccleſia non eſt eligendus.*

47 *Prodigi electio, eccleſiæ multum eſt pernicioſa.*

48 *Prælati eccleſiarum quales inſtitui debeant.*
49 *Prælatus negotiorum ſecularium peritia carens repelli poteſt.*
50 *Prodigus teſtari non poteſt, nec teſtis ad teſtamentum adhiberi.*
51 *Prodigus inter liberos teſtari poteſt.*
52 *Prodigus acquirere poteſt, obligari non poteſt.*
53 *Prodigus debet citari, quando iudex ei uult dare curatorem.*
54 *Declarare aliquem prodigium res eſt magni præiudicii.*
55 *In actu præiudiciali debet pars ipſa citari, alioqui actus eſſet inualidus.*
56 *Prodigus furioſo æquiparatur, quantum ad curatoris dationem & adminiſtrationem.*
57 *Prodigo etiam recuſanti curator dari poteſt.*
58 *Furioſo quemadmodum ſubſtitui poteſt, ita etiam prodigo.*
59 *Prodigus nequit adminiſtrationis interdictionem, aut curatoris dationem impedire.*
60 *Vbicunque abſenti incumbit ſui defenſio, ibi eiuſdem neceſſaria eſt citatio.*
61 *Quando ſumus in notorio, in quo nulla defenſio poteſt competere reo, tunc non requiritur citatio partis.*
62 *Furioſi ad prodigum æquiparatio procedit quantum ad hoc, ne prodigus faciat deteriorem eius conditionem*
63 *Prodigus declaratus non cenſetur capite diminutus neque condemnatus.*
64 *Prodigus iudicio uulgi uilis perſona cenſetur.*
65 *Sententia lata à principe qua aliquem declarat prodigum ſine citatione caret robore.*
66 *Citatio eſt introducta de iure diuino.*
67 *Princeps ex certa ſcientia & de plenitudine poteſtatis, nequit procedere ad ſententiam, ſiue partis citatione.*
68 *Princeps poteſt procedere ad ſententiam, ſine citatione ex cauſa apparenti, uel expreſſa.*
69 *Conſuetudo quæ non eſt cum ratione, & æquitate coniuncta, prorſus eſt inualida.*
70 *Mulieri nimium ſumptuoſe uiuenti, Curator dandus eſt, & bonis interdicendum.*
71 *Viuere in luxu, uel luxurioſe, quis dicatur.*
72 *Taxantur luxus & prodigalitas mulierum noſtri ſæculi.*

Quo

73 *Quot mala oriantur ex mulierum immoderato luxu.*
74 *Viduas frugalitas ornat & continentia.*
75 *Viduarum eſt aſſiduè orare pro ſtatu eccleſiæ.*
76 *Qui in principio prodigalitatis, curationi ſubmittuntur, ſunt fœlices.*
77 *Omnium infœliciſſimum eſt, fuiſſe fœlicem.*
78 *Meticuloſitas parentum, ad conſtituendos curatores ſuis liberis.*
79 *Modus procurandi curatores, apud quoſdam.*
80 *Prodigiorum curatela, quando finienda.*
81 *Qui ſemel declaratus eſt prodigus, ſemper idem futurus præſumitur.*

CAPVT OCTAVVM.

DE prodigis eadem eſt quæ de pupillis & minoribus ratio, ſic ut quæcunque de pupillis atque minoribus ante commemorauimus,
1 eadem quoque prodigorum curatelæ facilè attribui, & † applicari poſſint, quorum, Brabantia, Flandria, Hannonia, Artheſia, Hollandia, Zelandia, alijsque in regionibus ſimilibus (quod deplorandũ eſt) magnus eſt numerus. Germani enim ſunt, & in pleriſque nõ
2 ſolum iuriſconſultorum, † ſed etiam & Imperatorum teſtimonio, pupillus, minor, prodigus, & generaliter omnes, qui curatorum adminiculo, patrocinioque reguntur, æquiparãtur, quẽadmodum ad oculũ cernere eſt apud Vlpianũ notabili ac uulgatiſſima in l. Fulcinius. §. Adeò & ſeq. quodque ibidẽ Alex. Imol. adnotare haud ꝑtermiſit. ff. Quib. ex cauſ. in poſſ. eatur. Idẽ in l. Qui neq; ibiq;. D. Bal. ff. de reb. eo. q. ſub tut. uel cur. ſunt. Quibus accõmodabit Imꝑatoris Iuſtiniani l. Properãdum. §. fi. C. de iudic. atq; apertò & pulchrè in authẽtica minoris debitor, ad finẽ C. Qui dare tuto. uel curat. Nec nõ in corpore, unde de Authentica deprõpta eſt, in Authẽtico, ut hi qui obligã. ſe hab. perhib. res minor. §. Sed & ſi quis. colla 6. cõſtitu. 2. Porro quis ꝓdigus dicat̃, ipſe Cicero 2. offi. lib. apertè expreſſit, ubi ait. Prodigi ſunt q. epulis & uiſcerationibus, & gladiatorũ muneribus, ludorũ uenationũq; apparatu pecunias ꝓfundũt, in eas res quarũ memoriã aut breuem, aut nullã oĩo ſint relicturi, ꝑter morem

tamen

tamen hoc in libello ad obſeruatum. Et certe prodigus eſt,
3 qui non † obſeruat uel tēpus, uel finem, uel rationem expē ſarum, ſed bona ſua inutiliter diſſipat, & dilacerādo profundit, cui deſcriptioni uerbotenus ſubſcribit Vlpianus in l. Ad exordiū. ff. de curat. furio. Vel qui expēdit plura q̃ ferant facultates ſuæ, idq́; ſine cauſa & neceſſitate, ut implicitè aſtipulatur imperator Iuſtinianus in §. Cum uero Deo ambiles Epiſcopi uerſic. Nam ſi nō aliquis ferret libēter eū qui ultra ſubſtantiā ſuā expendit. &c. in Authentico ut determina. ſit nu. cleri. ibi Angel. notat illum textum. Qūo debeāt formari poſitiones ad probandum aliquē eſſe prodigum. Cuius diſcriptionē ſtatui in præſentiarū (quantum huic propoſito cō ducere uidebitur) explicatius diſtinguere & tradere, nēpe
4 ut † prodigus dicatur ex factis operibusq́;, & nequaq̃ ex ſermonibus ſiue elocutionibus dinoſcatur, ſicuti id quoq; notā dū ait eximius iuriſtarum antiſtes Bart. ad l. his qui. §. Diuus. ff. de tut. & cura. dat. ab his. Qui quidē textus ſic habet. Qđ Diūus Pius matris querelā de filijs prodigis admiſit, ut curatorē accipiāt in hæc uerba: Nō eſt nouū quoſdā & ſi mētis ſuæ uidebuntur ex ſermonibus cōpoſes eſſe, tn̄ ſic tractare bona ad ſe pertinētia, ut niſi ſubueniatur his, deducātur in egeſtatē, eligendus itaq; erit, qui eos cōſilio regat. Nā ęquū eſt proſpicere nos etiā eis qui quo ad bona ipſorū pertinet furioſum faciunt exitū, cōcordat gloſ. in uerb. tuto. & curato. ibi. & interdum maiori furioſo uel prodigo. in Cle. de Religio. domi. c. Quia cōtingit. uer. illi ēt. Exteriora indicāt
5 īteriora. † Sed hic diſpiciēdū eſt, quæ nā potiſſimū requirātur, ad hoc ut quis prodigus habeat, & ex eo in curatelā conijciat. Principio igit̄ requiritur ut affines, cōiuncti, & ꝓpinqui illū pro prodigo habeāt D. Ang. in. §. Itē furioſi. inſtit. Quib. nō eſt permiſſ. facer. teſta. Verùm hic nō ſufficit ſimplex cognatorū iudiciū, & aſſertio, ſed præterea requirit̄, ut ijdē ipſi teſteſve certā rōnem & cām ꝓdigalitatis aſſignēt. Nēpe quod cū uiderint ſua bona quotidie dilapidātē, abligurientem & profundentē fuſius, q̃ ipſius facultates perferāt, ut inquit excellentiſſimus D. Bald. ad. l. ubi adhuc col. antepenult. † C. de iur. dot. Hinc eſt quod quandocunq; de quadam

dam animi qualitate quęritur aut interrogatur teſtis, is teſtificari debet per actus exteriores, quos uidit alias eius teſtimonium leuis cenſebitur momenti, quod D. Bart. iuris ciuilis interpretatori acutiſſimo placuit in l. Is qui. in §. Diuus
7 præal. Secũdo † aliquis prodigus aut furioſus cõſtituitur, per dationem alicuius Curatoris, ſic enim pro decreto præſumitur, quemadmodũ Bald. Ang. Salic. eorũq; ſequaces, notant
8 ad. l. Cum te. C. de prob. † Cæterũ quod prodigus arceatur à iudicio & foro, id ſane intelligendũ tunc eſt, quando ipſi bonis à iudice eſſet interdictũ. Si uero non eſſet bonis ei interdictum à iudice, poſſet iudicio intereſſe, quemadmodũ tunc ét contrahere & alienare poſſet. Eſt enim approbata &
9 cõmunis doctorũ opinio: Illum † qui palam, certo & manifeſte ſit prodigus, cõtrahere, obligare ſe, ſuaq; alienare, poſſe antequã ſibi expreſſe bonorum interdictio à iudice fiat ſm gl. primam in l. Is cui bonis. ff. de uerborum obligat. & gl. in uerb. lege in l. 1. in principio. ff. de curat. furio. & hoc tenét. Bart. Bald. Ang. Paul. Caſt. Ludo. Roma. Ioã. Imol. & Ang.
10 Aret. dicentes † hanc opinionem eſſe ſeruãdã in practica & foro, quum non ſit facile recedendũ à uulgata, & cõmuni doctorum opinione Vlpiano teſt. in l. unica uerſi. & ſane crebrior apud ueteres opinio eſt. ff. de offic. quæſto. & hac pro opinione firmanda, eſt text. in l. Si curatorem habens, in uerſic. cui à prætore, curatore dato, bonis interdictũ eſt. C. de in integ. reſtitu. minor 25. annis. Accedit his. l. Sed ſi unius permiſſu. §. filiofamilias ibi curator à prætore conſtituatur. ff. de iniur. Atque. l. Certi condictio. §. quoniã, in fine, ibi cui poſtea bonis interdictum eſt. ff. ſi cert. petat. Ex quibus
11 probatur, † Prodigo bonorum adminiſtrationẽ, per iudicẽ interdici, ergo priuſquã illa interdictio fiat, bona ſua adminiſtrare, & de his, ut uelit, & pro ſuo arbitrio diſponere poterit. Nec his refragatur qđ ab ipſa lege interdicatur adminiſtratio prodigo, & qđ ita bonis ei cenſeatur interdictũ, ét ſi iudex nõ interdicat, quemadmodũ placuit. l. 1. ff. de curat. fur. in principio habenti: lege duodecim tabularum prodigo interdicitũ bonorũ ſuorũ adminiſtratio. Nec nõ. l. Is cui. lege ff. de teſt. & qui teſt. facer. poſ. Ad has enim leges reſpõdendum.

dum eſt ſecundũ Doctores,& gl.in præallegata.l.1.ff.de curat.furio.quod quum dicit tex.lege interdicitur, hoc dictũ
12 non † ſimpliciter intelligendum eſt, quaſi lex per ſe ſtatim quibuſuis rerũ ſuarũ profuſoribus adminiſtrationẽ interdicat,ſed hoc intelligendũ eſt ſic. Lege interdicit,hoc eſt, lege,ſiue authoritate legis declaratur, ſiue fieri debet, ut per Iudicẽ fiat interdictio ipſis prodigis,nempe ut per talẽ interdictionem factã,poſtea ipſorũ prodigalitas coerceatur,& incipiant eſſe frugi,qui prius fuerant prodigi. Atq; hanc interpretationem cõfirmant leges aliæ,paulò ante citatæ,quæ expreſſe uolunt prodigo debere fieri bonorũ interdictionem à iudice,quæ ſi aliter intelligerentur,ex diametro pugnarẽt cnm d.l.1.ff.de curat.furio. Poteſt adhuc & alio modo cõciliari d.l.prima ſi dicatur,ſcilicet, quod imò non refragetur, uerum ſuffragatur potius opinioni noſtræ. Dicit enim ibi in principio text. Quod prodigis.l.duodecim tab.interdicitur bonis Et poſtea ſubdit,ſed ſolent hodie prætores, uel præſides eis dare curatores,exemplo furioſi & ſic text.in illis uerbis. Sed hodie innuit mutatum eſſe illud,quod olim cauebatur lege duodecim tab. quare opinionem noſtram ſolidat & cõfirmat, quam etiam tenet eximius ille Iaſon de Maino in
13 præallegata.l.Is cui bonis,† qui refert inter cætera Bald.cõſuluiſſe. Quid ſi prodigus ante bonorum interdictionem,alicui omnes ſuas poſſeſſiones,prædia,agros,uillas,& arces dederit,deniq; totum ac uniuerſum ſuũ patrimoniũ,nunquid ualeat iſta donatio? Et primo dicit uideri, quod non ualeat. Nam quis omnium magis prodigus eſſe poſſit, q̃ is qui omnem ſuam ſubſtantiam alteri inconſultè donando diſſipat & & profundit. Contrarium tamen ſecundum eum concludit Bald. uidelicet, quod talis donatio omnium bonorũ ualere debeat,ſi tempore donationis, nondum illi bonis à iudice fuiſſet interdictum, modo tamen fraus,& dolus tali donatio
14 ni non interueniſſent. Ad hoc † tamen unũ eſt obſeruandũ, qđ licet notorius & manifeſte prodigus, ante interdictionẽ factã à iudice,poſſit cõtrahere & alienare, tñ poterit prodigus in integrũ reſtitutionẽ petere,de bonis alienatis ante interdictionem,ſi reperiatur grauiter læſus, & deceptus, ẽm

gloſ-

gloſſ. notabilem in l. Patri pro filio, in principio in uerb. in-
terdici. ff. de minorib. ubi uult gloſſ. Quod curator prodigi
15 per reſtitutionẽ in integrũ,† poterit reuocare, & infringe-
re omne id quod inutiliter antea fecit prodigus. Ita. n. con-
ſuluit Bald. & notat Ludo. Roma. in ſingularib. ſuis, ſingula-
ri 223. qui tñ dicit illã gloſſ. loqui de prodigo minore. Ni-
hilominus ſi tñ prodigus maior allegaret iuſtã ſuæ læſionis
& deceptionis cauſſam, eſſet eo quidem caſu in integrum re
ſtituendus, alias uerò minimè l. 1. & l. Nec non §. Quod eis
ff. Ex quibus cauſ. maior xxv. ann. integ. reſtitut. Sed Ang.
Aret. & Iaſ. contra in d. l. Is cui lege bonis. Mouetur. n. Iaſ.
16 hac rõe,† quod lex (ut dicit) habet ratum omnem actũ pro-
digi ante interdictionem factum, licet poſtea ſubſequatur
17 interdictio. l. Is cui bonis,† ubi teſtamentum à prodigo con
ditum ante interdictionẽ bonorum ualet. ff. de teſta. Et cõ-
munis omnium pene Doctorũ concluſio eſt, Notoriè prodi-
18 gum ante interdictionem † poſſe contrahere, & idcirco cũ
eo contrahentes per auctoritatem legis decipi non debent,
l. 1. in fine C. de his qui ueni. æta. impet. Fatetur tñ Iaſon,
magnam eſſe Bal. & Ludo. Rom. auctoritatẽ. Fredericus tñ
Schenck ex Baronibus de Tautenburch. iuriſconſ. nequa-
quã penitendus, atque ſacræ Cæſareæ maieſtatis conſilia-
rius, & libellorum magiſter in ſenatu curiæ ſupra modũ me
ritiſſimus, ſuo in libello, cui Triadis foren. titu. ꝓfixit, æqui
19 tate motus arbitratur tali prodigo † per reſtitut. in integr.
uel contrac. reſciſſionem ſubueniendum eſſe, ſi ex contra-
ctu enormiter eſſet læſus, & ultra dimidium iuſti precii frau
datus: nõ. n. uidet (inquit) quare huic ſuccurrere non debeat
beneficiũ l. 2. C. de reſcind. uend. cuius opinionẽ ego quoq;
laudo, approbo, & plane ſectandam cenſeo, ut quæ æquitati
ſit maximè conſentanea. Porrò hic alia ſuboritur non inuti
lis qõ. Nempe, ſi iudex per præconem, nuncium, oſtiarium,
20 aut per (uulgo uocant) Amannum,† publicet, & interdicat,
nequis cum tali, ac tali ullo modo contrahere tentet ac præ
ſumat. An eo uidelicet in caſu, ſatis efficax eſſet interdictio-
ne prodigus contrahere poſſet & quæ contractum ipſius di-
rimeret: ad hanc quæſtionem fere Doctores omnes reſpon-
dent

dent affirmatiuè, nēpe ſi iudex id præcepiſſet præuia cauſæ
cognitione, ſicuti apertò cōmonſtrat l. Obſeruare.ff.de cu-
ra. furio.ad prædicta eſt argumentum in l.uerò procuratori
§.Sed & ſi quis.& ibi Bart.ff. de ſolut.ſm Iaſonem,ubi ſu-
21 pra.Sed hic obſeruandū eſt, † prodigum teneri obligariq́;
ſemper ex maleficio, ſicuti quiuis alius, atq; eundem ideò
delinquētē, tā pœna corporali, q̄ pecuniaria puniri deberi.
Itaq; prædicta ſibi locum dumtaxat uendicant in contracti-
bus & nequaquā in delictis ſiue maleficijs, prout not. Ang.
ad d.l.(iā ſæpius allegatam,)Fulcinius.§. Adeo circa finē,
Tale.n.poſſet eſſe prodigi commiſſum, ut ob id ēt ad mor-
tem condemnari poſſit,quia uitium uitio coniunctum, ma-
22 leficium minimè excuſat,†ſed magis aggrauat. D.Bald.Do-
ctorum ſubtiliſſimo teſte, in l. furioſum, ad finem C. Qui
teſt. facer.poſſ.& Paul.Caſt.ad ſæpiuſcule præalleg.l.Is cui
bonis: traditq́; ibidem Alex.Imol.colum. 4. Nam qñ alie-
23 natio prohibita eſt,† fauore alienantis, (ut eſt in prodigo)
tunc alienatio quæ fit delinquendo non prohibita, quia ob
delictum, fauorem perdit & amittit, iuxta notata D.Bart.
ad.l. Si quis in tantam colum 3. uerſi. Quæro an Dominus
C.unde ui. Videndus etiam D.Iaſon loco ſupra alleg. Et in
ter cætera ubi cōcludit Iaſon memorabili cū gloſ. Quod ſi
24 iudex interdicat alicui tanquā † prodigo adminiſtrationē,
qui in ueritate non eſt prodigus,talis interdictio indiſtinctè
non ualet, & gloſ.1.in l. Si putas. & ibi Cynus C.de petit.
hæred.& gloſſ.ſuper uerb. Palā,ad finem,in l.2. & ibi Cy.
C.quando prouoca.non eſt neceſſ.& Angel. Imol.& Alex.
in d.l.Is cui bonis & Io.Fa.in §. furioſi inſtit.de curat. per
25 tex.in l.ferc.& in l.Tutor † ſi petitus.ff. de tut.uel cur.dat.
ab his, ubi datio tut. uel cur.eſt nulla, ſi cauſa ex qua dati
26 ſunt,† non ſubſiſtit,Sed hic rurſum quæri poſſet. Si prodi-
gus in curatela conſtitutus,poſtea tandē frugi uir fiat, atque
ad ſanos mores reuerſus reſipiſcat,an eo caſu ab eodē tolla-
tur bonorum interdictio, & curatela ſub qua prius poſitus
fuerat. Huic ſatisfacit D.Bar.uir toto orbe celebratiſ.atque
affirmatiuam partem amplectitur per d.l.1.ff. de cura. fu-
rio.ibi.Quod ſi euenerit ipſo iure deſinunt eſſe in poteſtate,
curat

curator. modo tamen ſit notorium eum ſanos ad mores redisse, alioqui requireretur ſententia iudicis declaratoria. De conſuetudine tñ, nec non ſtatuto nonnullarum urbium Flandriæ, nẽpe Gandenſis, Brugenſis, Hyprenſis, ac ſimiliũ indiſtinctè ac ſemper ſnĩa declaratoria utuntur iudices, quã tumcunque ẽt quis ad ſanisſimos rediiſſet mores, antequam bonorum interdictio tollatur, & cura ſub qua eſt poſitus. Nã queadmodum dñs iudex ei prodigo adminiſt. prius interdixit, ita ipſi denuo eandẽ concedat oportet, ob teſtificationem proborum uirorũ, qui ipſum frugi factum eſſe cõprobent, iuxta tritisſimam. l. Nihil tam naturale eſt. ff. de re. iur. & c. 1. extra eod. titu. de reg. iur. quod ſecuritate quoq;
17 minimè uacat. Alia quoq; hic qõ moueri poſſet, † ſcilicet. Si aliquis prodigus, cui fuit bonis interdictum, poſtea ad magiſtratũ & reipublicæ gubernationẽ adminiſtrationẽque aſſumatur, uel ciuitatis decurio efficiatur, an per talẽ aſſumptionem, & promotionem ad honorem liberetur ab omni interdictione, ac curatela, quaſi illa pub. offi. per ſe ſatis teſtentur, ac comprobent ipſum frugi factum, & ad probãdos redijſſe mores. Nã ſi per commiſſarios dignus & idoneus cenſeatur, ad adminiſtra. bonorum pubilicorum, multò magis dignus cenſendus erit, qui ſuas priuatas adminiſtret opes. Ad hanc quæſtionem reſpondent negatiue, quod per talẽ officio. promotionem nullo modo ſoluatur à bonorũ adminiſtrat. interdictione, neque curatela liberẽt, argumento l. 1. ad finem C. Qui & aduerſ. quos integ. reſtit. nõ poſtul. ubi D. Bart. eum text. ad hoc notat, dicitque ſe de facto ita uidiſſe: Contrarium tñ in præclarisſimis Gandauo, Brugis, Hypris, nec non alijs Flandriæ ciuitatibus, undique tñ ſtatutis, ordinationibus, conſuetudinibus, atque comitũ, ducũ, principum, regum & imperatorum priuilegiis adornatis & munitis, uſurpari nullus ibit inficias. Cuius quidem conſuetudinis rectitudinem, firmitatẽ, robur, aut infirmitatẽ, ſiue imbecillitatẽ peſcrutari, ſciſcitarique hoc loco nolui, ne rixatoribus litium uiam aperirem aut ſaltem anſam occaſionemque & litigandi & calumniandi illis præberem, quãdoquidẽ humana natura ſui ex natura, ad ea ſummè prona, procliuisque

procliuiſq; exiſtat. Excuſari tamen dicta l. & Bartoli ſententia poterunt, ſi cuiuis perſuaſum fuerit, quod res eſt. Nempe prodigos per dicta publica officia ſatis eſſe purgatos & probatos de reſipiſcentia certa, ideoq; ab interdicto, & curatela liberatos, ob id quod nobiles uiri, Commiſſarij Comitis
28 † Flandriæ nullos ad talia publica munia aſſumere cēſentur niſi præcognitos, fidelibus teſtimonijs cōprobatos, & ad talia officia dignos, & maxime habitos idoneos, ſicuti ipſorum quoq; habet à principe accepta commiſſio quā quātum poſ
29 ſent diligentiſſimè perficere iurarunt. † Cęterū occurrit & alia hæc qō. Si prodigus poſt bonorum interdictionē cū aliquo cōtrahat, & iuramēto interpoſito, iuret ſe contractū ſeruaturum an rōne interpoſiti iuramēti ualebit cōtractus? Hęc qō ex communi doctorum concluſione negatiuam reſponſionem deſiderat, ſicuti meminit eximius D. Iaſon, qui eam reſponſionē negatiuā quinq; præcipuis rōnibus cōfirmat, atque argumentū in contrariū ſoluit ſicuti uidere licebit per eum in d. l. Is cui bonis, uerſic. Tertio quærit Bart. An pro-
30 digus, &c. ff. de uerb. obligat. † Iuramentū enim interdicti non ualet, nec tenet. prout perpulchre Bald. ad l. 1. ff. de cur. fur. ad l. qui habet ff. de tutel. atque per Barto. in præal. l. Is cui bonis hac in materia. Quando iuramentum pariat aliq̄ actionem uel obligationem de iure canonico uel ciuili, uide bis in l. 1. de oper. libert. nec non per Barto. in l. Si quis pro eo in principio ff. de fideiuſſorib. per Inno. & doctores canoniſtas, in c. Nouit. de iudic. In contrarium tamen eſt, deciſio Capel. Tholoſa. ccccxcviij. & ibi latius ī additione. Et ut nō nulla recenſeā: Eximius Bart. in d. l. Is cui. ff. de uerb. obliga, utrāq; partē & conſtructiuā, & deſtructiuā diſputādo diſcuſſit, ſic tamē ut tandē negatiuā partem potius amplectatur, & cum Iaco. de Arena dicat prodigum nō arceri ſeu teneri ad obſeruātiam iuramēti, quū ei bonis ſit interdictū:
31 iuramentū eñ non neceſſitat, nec aliquē cogit, niſi in ſe cōtineat iuſtitiā, ueritatem & diſcretionem ſeu iudicū ut in c.
32 Animaduertendū, xxij. q. ij. & in c. † Et ſi Chriſtus extra de iureiurand. Sed prodigus non dicitur habere diſcretionem ſeu iudicium l. 7. ff. de cura. furio. ergo nec obligatū ad obſer-

uantiã iuramenti: & ſic ait Bart.reſpondiſſe quendã ualenté canoniſtã. Itaq; ſe cõſuluiſſe ibidé aſſerit idé Bart. ratione & argumento ſequentibus. Quum talis actus ſit prodigo in-
33 terdictus, † & prohibitus p̃ ſuperiorem. Sed uenire contra præceptum ſuperioris, eſt peccatum mortale. Qui.n.nõ obedierit principi, morte moriat̃.c.2.extra de maior. & obed. intell igiturq́; principi ſiue eccleſiaſtico, ſiue ſeculari, ut ubi
34 notat̃. Prodigus ergo qui iurat † ſuper cõtractu prohibito, iurat obſeruare, q̃ eſt peccatum mortale, ideoq́; ad eius obſeruantiã nõ aſtringitur, cui ẽt conſentit text. ſingularis, in
35 Autentica. Quod eis. Et ibi notatur. C.de nupt. † & c. Non eſt obligatoriũ.de reg.iur.lib.ſexto.lex.n. prodigi per ſonã inhabilitat. Cum his ẽt conuenit quod non notatur in c.licet.in ultima gl.de iureiurand. Nec obſtat uulgata autenti-
36 ca. Sacramenta puberum C. Si aduerſ. † uendit. quia lex nõ reſiſtit contractibus minorum, ſicut prodigiorum. Quia minori eſt factũ præceptũ ne contrahat, licet lex eius cõtractui nõ aſſiſtat. Nã contrahendo non facit contra legis pręceptũ. Idem in c. Cum contingat extra de iureiurando, &c. licet.
37 eod.tit.lib.6. Atque ob hanc † rõem mulieri non eſt prohibitum uendere, ſed ipſa alienatio, hoc eſt dominii tranſlatio, à iure bene eſt p̃hibita. Et rõe haud diſſimili adſtruit idem D.Bart. in.d.l.is cui.ff.de uerbor.obligati. Quotienſ
38 lex aut ſtatutũ prohibet aliqué contrahere, † uel aliquid facere, ille hoc faciendo, & ſuper hoc iurando, nõ obligatur, fatetur tamen quod imponetur ſic iuranti pœna, rõe iuramẽti temerarii, quod ait ſignandum & notandum. Quam quidem Bartoli opinioné. Ang. Aret. doctor excellentiſſimus ſuper.d.§. Item prodigus inſtit.quibus non eſt permiſſum fa
39 cere teſta.cenſet † intelligendã. Si ſolus iuraſſet. Si enim contraxiſſet prodigus & iuraſſet cum auctoritate, & conſenſu ſui curatoris, tum firmiter ualeret cõtractus, & p̃ iuramen
40 tũ † interpoſitũ ipſe obligaretur. Verum contrarium ſeruatur in noſtra Flandria, ubi per ſtatuta confirmata non permittitur prodigo interdicto cum conſenſu Curatoris ſui aut contrahere, aut iurare, idque ob crebra pericula, quæ ex eo ſæpe orta ſunt, ut prodigi per exiguum lucellum, & cõ-

modum

modum aliquod, Curatores ſuos, aut nimiũ faciles, aut nimiũ auaros callidè corruperint, & ab iis conſenſum impetrauerint cũ ſummo ſuorũ prodigiorũ detrimento, qui talẽ conſenſum nacti ſtatim ſua ab alienare, & abligurire cœperunt. His atq; ſimilibus periculis, & malis, ſtatuta Flandrica repagulum, & hanc cautelam obiectam eſſe uoluerunt, ut
41 Curatoribus.ſ.talẽ conſenſum præriperent † & inualidũ cẽ ſerent. Verũ enimuero prodigus ſi cõtraxiſſet & iuraſſet cũ decreto ſiue auctoritate ſupremorũ curatorũ, hoc eſt, Senatorum ſiue Iudiciũ, haud dubiè obligaretur, quod quidẽ decretum iudex ſeu iudices interponunt, præuia cauſæ cognitione, quo caſu dolus ab eſſe præſumitur, propter iudicis decretum, facitq; ceſſare omnẽ fraudis ac doli præſumptionẽ. Paul. Caſt. in cõſi. clxxv. & Bart. in l. 1. de prędi. curia. Similiter & actionem de dolo, metus, & pleraq; alia Bart. in l. 1. C. de p̃di. decur. lib. 10. & ĩ l. frater à fratre. ff. de cõdict. indebit. Præſumitq; ſemp decretũ interpoſitũ, ex iuſta cauſa, & ſolẽniter Bald. & Alex. uiri ꝑ cũcta egregij in l. fin. C. de p̃di. minor. & per eundẽ. D. Baldũ in l. Quæcunq;. §. fin. de
42 publicia. Et ſic prodigus non pões quicquã † uendere ẽt cum ſuo iuramento interpoſito (niſi forte modo dumtaxat iam iam præſcripto de conſenſu magiſtratus) uti dicit Iacob. But. in l. habet. ff. de tutel. quem refert, & ſequitur D. Bal
43 dus in l. Sciens. ff. eod. titul. † de tutel. Quia iuramentum prohibiti contrahere, non ualidat contractum, ut in l. Cum quis decedens, in §. Titiæ. ff. de lega. 3. & l. Qui teſtamentũ ff. de prob. Idem habet & tenet Bart. in d. l. Is cui bonis. Addi poteſt & alia ratio, ſcilicet, quia prodigorum nullus eſt
44 ſenſus, † ut in l. mutum §. 1. ibiq; gloſ. & Bald. ff. de acqui. hæredit. ideoq; taliũ prodigiorũ actus omnes forenſes, meritò irriti ſunt & inualidi, non ſecus quam aliorum inſenſatorum hominum, & deſipientium facta. Quocirca hæc quo
45 que attentè ſunt obſeruãda, † contra huius ſæculi calidos & aſtutos mercatores, & quos honeſtiori Financiarios, iuſtiori tñ uocabulo uſurarios appellamus, arbitrantes ſeſe perbellè aſſecuratos, quum contractum inierunt cum aliquo prodigo, qui iurauit ſe contracturũ ſeruaturũ, putantes idẽ eſſe,

 & æquè

& æquè ualidum, ſi cum prodigo contra hanc cũ iuramento interpoſito, ac ſi cũ minore tranſigerent, qui minor, iuramẽti rõne efficitur habeturq́; maior, iure authenticorũ, potiſſimũ, cũ licite ſponteq́; præſtitũ fuerit. Verũ tales financiarii toto errant cœlo de utriſq; in contractibus idẽ exiſtimantes eſſe iudiciũ. Quum de prodigis longè aliter hic cenſendum atq; ſtatuendum fuerit, q̃ de minoribus. Ideoq́; ſi res in contentionem uenerit cenſemus ſuademusq́; iudicandum ac diffiniendum ſecundum præallegata. Sed hoc loco præter-
46 mittendum omnino non eſt. † Prodigum haud quanquam poſſe eligi ad prælaturam, uel ad fraternã ſocietatẽ canonicè factã, quod atteſtatur D. Bal. in c. Cum in cunctis de electionib. Potiſſimũ ſi inſigniter ſeu notabiliter ſit prodigus.
47 † Nam tũ talis electi gubernatio, eccleſiæ eſſet luctuoſa, perniciosa & exitialis: Ideoq́; huic quoq; cõſentit Imperatoris Conſtant. egregia. l. fi. C. de ſentent. paſſ. & reſtitu. Prælati
48 enim eccleſiarũ tales debent inſtitui, † qui nõ ſolũ de animarũ ſalute, uerũ etiã de eccleſiæ extrinſeca utilitate ſint ſolliciti, ut Gregor. inq̃t, cuius uerba Gratianus citat in c. Petrus
49 Diaconus 19. diſt. & ibidẽ haud diſſentit Archi. † Prælatũ poſſe repelli, quia ſeculariũ negotiorũ peritia caret. Et certe non uideo qũo ei alicuius eccleſiæ cura, aut animarum ſalus cõmitti debeat, cui rerum temporaliũ cura nõ permittitur. Quod uelim exactè perpendant Epiſcoporum officiales, qui nõ raro ſuos ſacerdotes prodigos, & in curatela cõſtitutos, intrepidè ad parochias regẽdas admittunt, ipſiſq́; curas animarũ cõmittunt, quibus ne modi tũ quidẽ bonorũ temporaliũ cõmittere uolunt. Cæterũ ſicuti prodigus non poteſt ad
50 pub. offi. eligi, ſic etiã nec põt teſtari, † ne teſtis ad teſtamentũ adhiberi, ſicut apertiſſimè in l. Is cui. ff. de teſtament. & ibi Bart. Necnon in §. Itẽ prodigus inſtitu. quib. non eſt permiſ. face. teſta. & ibi Angel. Quæ certe intelligenda ſunt nõ
51 abſolutè, ſed conditionaliter, † ſcilicet. Niſi teſtaretur inter liberos, ut conſuluit Bal. in conſilio ccxxxv. primò lib. & eſt deciſio Rotæ in antiquis deciſ. 866. de teſta. quæ hanc materiã, q̃ ſincere tractat. Præterea hoc quoq; de prodigis notandũ eſt, qđ quamuis prodigus acquirere poſſit, † non põt
52

tamen

tũ obligari tex.& ibi Bart.in d.l.Is cui.ff.de uerb. obligationi. Quæri hic quoq; poſſet ſm Angel. in d.l. Is cui bonis.
53 † An qñ iudex uult curatorẽ dare prodigo, citari debeat ipſe prodigus? Ad qđ affirmatiuè reſpondendũ eſt, & huic reſponſioni pleriq; interpretum accedunt, utpote. Paul. Caſt. Imol.aliiq́; quamplurimi notæ prudentiæ patres familias, quorum opinionem non ſolũ ob id quod communis ſit, ſed etiam quod ipſam ueritatem, æquitatemq́; exprimat, in ſequendã cenſeo. Nam aliquem inauditũ declarare prodigũ, res eſt magni præiudicii. Quandoquidem per talẽ declarationem, omnis rerum adminiſtratio ab ipſo prodigo auffertur, iuxta D. Alex.in d.l.Is cui bonis, ad finẽ poſt alios. Quãobrem neceſſariò requiritur etiã ipſius partis citatio. Atque hoc confirmat plurimum tritiſſima.l. Nam ita Diuus. ff. de
54 adoptio.l. † Tres denunciationes. C. quomodo & quandò iudex.l.Si quando.C.de teſtib.&c. Quum olim extra de teſtib.cum ſine numero, ſimilibus iurib.ex quibus omnibus iu
55 ribus, colligitur regula trita, & † uulgata, nẽpe, quod in omni actu parti præiudiciali, debet ipſa quoque pars citari, alioquin inualidum eſſet quod ageretur. Huic cõgruit.l.de unoquoq;.ff.de re iudic. quæ habet. De unoquoq; negotio præſentibus omnibus, quos cauſa cõtingit iudicari oportet, aliter enim iudicatũ tantum inter præſentes tenet, &c. Præſentibus (inquit gl. Ibidem) uerè uel interpretatiuè, propter cõtumaces, ſecundum uulgatam.l.Contumacia.ff.eo.de re iudica. & Authent.ut oẽs obedi.iudicib.prouincia.§. Si uerò neq;, collat.quinta, ꝙ reſtringit Bald.in l.1.ff.de curat. furio.niſi eſſet notoriũ illum eſſe prodigum, quæ quidẽ Baldi reſtrictio, Alex.diſplicet in d.l.Is cui bonis, quẽ ibidẽ cõſu
56 las: † Sed hic forſitã alicui leuiuſculũ ſubrepere poſſet dubiũ de citando prodigo. Nã prodigus (quantũ ad cura.dationem & ad rerũ ſuarũ adminiſtrat.) planè in iure æquiparãdus eſt furioſè iuxta l.furioſi.ff.de regu.iur.atq; Fulcinius.§. Adeo uerſi.idemq́; in prodigo.ff.quib.ex cauſa.in poſſeſ.eat. Nec
57 nõ.l.Is cui bonis, ꝓallegatã & l.1.C.de cur. fur. † Igitˢ nõ apparet ꝓdigi citationẽ prorſus eſſe neceſſariã, ſicut nec furioſi. Deinde qđ furioſo cõparetur in hoc, utriq; nõ petẽti. Cu-

ratores deſignentur,Baldo teſte in.l. Qui habet in princi-
pio,uerſ.Quid in prodigo. ff. de tutel.quoniam furioſo (ut
patuit prius) æquiparatur & aſſimilatur. Bart.in l. Hæc aũt.
ff.Quibus cauſ.in poſſ.eat. Simili modo,pariq; rõne poſt an
tiquos concludit,idẽ Bart.in l. Poſt facto,colu. ſexta, uerſi.
58 † Quæro utrum,de uulga.& pupill.ſubſtitu. Quod quemad
modum furioſo ſubſtitui poteſt, ita ẽt prodigo, &c. Præte-
rea in his conueniunt,quod neuter eorũ poſſet adminiſtra-
tionis interdictionẽ aut curatoris dationẽ impedire.Atque
59 ideo citatio,ſiue(ut Galis uulgo placet) † adiournatio pro-
digi nequaꝗ̃ cenſebitur neceſſaria,non magis,quã furioſi.l.
Ergo,§.1.ff.de fideicõmiſſa.libert.Sed his omnibus (quæ
iã diximus)attentè perpenſis,perfacilis erit ſuperioris dubi
tationis ſolutio,potiſſimũ cùm in hoc atq; in id genus ſimi-
libus,& ordo,& iuris,ſtatuti,cõſuetudinisq; ſolennitas ad-
60 obſeruari debeant.† Vbicunq; enim abſenti cõpetit,aut cõ
petere poteſt in iudicio defenſio,ibi neceſſariò quoq; ſem-
per requiritur eiuſdẽ abſentis citatio præuia,ẽt in notoriis,
iuxta.c.finale, de offic.delega.lib.ſexto,&.c. Tua, de coha
bita.cleric.& mulier. Huic annotant Doctores in. c. ueſtra
eo.tit.atq; in.c.Ad nr̃am. 3.de iureiuran. Fieri eñ põt, ut
aliquis falſo,& ex odio de prodigalitate apud Iudicem defe
ratur,de qua facilè ſeſe poſſet defendere,modo ad defenſio
nẽ ſui perſonaliter citaret̃.Qnamobrẽ Iudex non debet te-
mere ob quorundã fortaſſis maleuolorum traductionẽ , ad
condemnationem prodigalitatis deſcendere , niſi accuſatũ
61 prius coram ſe citari iuſſerit.† Sũt tñ qui dicãt: Quoties a-
liquis palã oĩbus certò & manifeſtiſſimè prodigus cognoſci
tur,& oĩum Iudicio talis cõdẽmnatur,quod tũc is prodigus
in quẽ nulla cõpetit defenſio ob fida proborum teſtimonia,
ab Iudice condemnari prodigalitatis poteſt, citra omnẽ ip-
ſius prodigi citationem præuiam.Ita tenet D.Abbas in con
ſil.ſuo.3 .incipiẽt.Nitar,in.2.col.in.3. uolu.in conſ. lxviij.
incipiẽt.Quanquã ſuper uocatione,in.2.colum . Idemque
uoluit Specul.in titul.de Noto.cri.in.§.1.uerſi. ſcias ergo,
& in.d.tit.in.§.Iam de Notorio,in.7.colum.necnõ Bal. in
62 d.l.Nã ita Diuus.ff.de adoptio.†Sed hic rurſum oritur qõ.

An

An talis furioſi ad prodigum æquiparatio ſit ualida, ubi eadem militat ratio? Ad quam dicendum eſt quod ſic, quantum ad bonorũ ſuorum diſſipationẽ, ob quã illis bonorũ adminiſtratio interdicta eſt, ne ſcilicet eadẽ bona ſua ulterius diſſipare pergant. Ita. l. Iulianus in princ. ff. de cura. furio. & l. His qui. §. Finali. ff. de tuto. & curato. dat. ab his, & eo indubitato pacto loquitur. d. l. Furioſi. Secus uerò ſtatuendum eſt de furioſo & prodigo, quo ad rerum acquiſitionẽ, ad q̃ neutri eorum ſit interdictio, ſcilicet, ob rerum ſuarum (per interualla) argumentationẽ, ſed ob damnoſam & immodicã rerum profuſionem, dicta. l. Is cui bonis. Adde. l. certi cõditio. §. quoniã, uerſic. Itẽ quæri poteſt. ff. ſi cert. peta. Atque ideò acquiſitionis reſpectu Prodigus pupillis uerius ęquiparatur, quia (uti ſuperioribus locis memini) nõ poteſt ſe obligare ſine tutoris auctoritate, tamenq; aliqui ſibi acquirere citra tutoris auctoritatem põt, iuxta. §. final. inſtitutio. de aucto. tuto. & l. Pupillus. ff. de acqui. re. do. Et certè prodigis in eorum fauorem omnino bonis interdicĩt. l. 1. ff. de cura. fur. Gloſſa in uerb. expendit, in. §. Si quis autẽ in Au
63 thentico, ut determi. ſit numerus † cleric. collatio. 1. Quocirca tametſi aliquis prodigus declaretur, nõ tamen ob id cẽſebitur capite diminutus, aut condemnatus etſi declaratus ſit prodigus, ſicut notat Baldus. in. l. finali, colum. penulti. uerſic. Hic dubitabitur quid de prodigo. C. unde legi. Aeſti
64 matione † tamẽ & iudicio uulgi, oĩs prodigus uilis perſona cenſetur, ut atteſtatur expreſſe. l. Non dẽt. ff. de dolo. Sed
65 quid dicendum putas ſi † Princeps ex ſua authoritate, abſque ulla citatione aliquem declaraſſet prodigum, ea ne Prĩcipis ſnĩa, ac declaratio ſatis habebitur ualida? Ad quã quæſtionem ego (ne lectorem ſuperuacaneis onerem) negatiuè reſpondendum arbitror, ob id quod ſentẽtiæ ẽt latę à Principe habeantur nullæ, cum partes nõ fuerint ad hoc expreſſe citatæ, ut eſt text. in Clemẽtina. Paſtoralis. §. Cæterum de re iudi. & in. c. 1. de cauſ. poſ. & propriè, & eſt gloſ. notabilis, quã Baldus ibi multum notat, in l. finali. C. de legi. Ludo. in. l. 1. in. 6. col. ff. de arbit. D. Abba. in. c. In cauſ. in. 2. notabili de re iudi. Seruit huic quod uoluit Bart. in. d. l. Nã

ita Diuus.ff.de adoptio.& in l. Diui.ff.de libe.cau.atq; in l. Gallus.§.Et quid ſi tantum.ff.de liber.& poſthu.Bal.in l. 2. C.de tempor.appellat.Docto.in c. cum olim, de re iudica. & in c.In noſtra de procura. Huic præterea conuenit & alia
66 ratio,† ſcilicet, Quod citatio uideatur eſſe inducta de iure diuino.Deus.n.citauit Adã primũ noſtrum parentem, hoc eſt,ad ſe uocauit,de mandati tranſgreſſione cum eo expoſtu laturus,ut & pro facto nefario,pœnam irrogaturus, ut patet ex lib. Geneſis, & eſt text. in c. Deus omnipotentis.2.q.1. Et firmat Bart.in Extrauagant.ad reprimendũ in uerb. ſine figura.in 2.colum. Ioan.de Imol. in Clement. ſæpè in xlij. colum.de uerb.ſignificat.Quocirca ne per principẽ quidem
67 citatio omitti põt. Quin potẽs princeps † ex certa ſcientia & de plenitudine poteſtatis, non põt procedere ad ullã ſententiã,ſine citatione partis ut eſt text.in.d. Cle. Paſtoralis §.cæterum, de re iudica. ubi ſummus pontifex expreſſè declarat,quod princeps nõ põt ex certa ſcientia,citationis defectum ſupplere,non quidem contra ſuum ſubditum, quia hoc eſſet in iudicio tollere defenſionẽ ſui, quæ eſt de iure naturali,quo in iudicio alteram aurẽ accuſatoribus, alteram defenſoribus relinquamus.Ita adſtruunt, & tenent D. Cardinalis Flor.in c.1.de cauſ.poſſ.& propriè. Et D. Abbas in d.c.Cum olim de re iudicat. & notabiliter Areti.in conſil. clxiiij.incipient.Sicut Ioannes dicit in Apocalypſi, in xiij.
68 colum.in fine & ſequent.Et licet Princeps † poſſit procedere ad ſñiam ſine citatione ex cauſa apparenti, uel expreſſa, ut eſt gl.not.in l.Antepen.ff.ex quibus cauſ. maio. Bald.in l.2.C.qũo & quando Iudex,& in l.Nec cauſas.C.de appell. ſicut fuit in c. Cum olim de re iudica.ubi exprimitur cauſa omiſſæ citationis.ſ.quia liquido cõſtabat de ſurreptione.Itẽ licet in principe in dubio præſumatur cauſa,ſm Cy.& Bal. in l.Reſcripta.C.Si contra ius,uel utilitat.public.Bald.in l. Si teſtamentum C. de teſt. D.Anto. & Imol. in c. cum inter.de renũ. & in c.conſtitutus,de relig.domib. Facit quòd uoluit Gl.in l.Relegati.& ibi Bart.ff.de pen.Tamen ob has duas predictas cauſas in actibus, in quibus Princeps procedit p uiã iuſtitiæ,ſicut eſt in ſñia,in illis ſi tollitur citatio,&

per

ꝑ conſequens ſui defenſio,& ordo ſubſtantialis,inductus de iure, ꝑfectò non illud factũ principis factũ,ſed priuati cuiuſdã auſum, qui temeraria ex præſumptione audet ꝓcedere contra ſolennitatem iuris ſubſtantialem, inductam de iure naturali. Vnde à ſimili uidemus,quod quoties cõſuetudo
69 † aliqua,nõ eſt cũ rõe naturali, neq; cum æquitate cõiuncta (ſic ut ratio prægnans, & rerum æquitas eam potius abrogatã requirent) quod ea certè cõſuetudo tum non eſt magni facienda,ſed inualida æſtimanda potius, & prorſus reprobanda.ut in c.2. de conſuetud.lib.6. Ita ad literã ſignanter dicit Aret.in præal. conſil.clxiiij.in 14. colum. Adde ẽt nõ ualere principis ſn̄iam,ſine partis citatione,ẽt de plenitudine poteſtatis,niſi ex cauſa uerè apparenti uel expreſſa:tenet D.Feli.in c.Quę in eccleſiarum,in xliij. colum.de cõſtitu. Præfatorum ẽt meminit eximius D.Iaſon,doctor non minus eruditione,integritateq;, q̃ ſtemmate clarus,ſuis in cõſilijs,conſilio clxxvij. in 2.uolumine. Superioribus adiicies
70 † & notabis.Mulieri luxurioſè uiuenti dandum eſſe curatorem, & bonis debere interdici,expreſſa.l. Et mulieri.ff. de curato.furioſ.ubi luxurioſè uiuens non intelligitur proſtitutæ pudicitiæ,& quæ corpore quæſtum facit, ut illic in prima expoſitione, (ſalua eius pace)delirat gl. & barbarorum triumuiri illam ſequuti. Sed ẜm genuinam illam puritatem Romani eloquij luxurioſè uiuens dr̃, qui in luxu, hoc eſt,
71 nimia † rerum omnium lautitia & ſumptu ſuperuacaneo, & ſuperfluitate abundanti uitam agit. Ita ſecundum Ciceronem, Defluere luxuria,eſt molliter ac delicatè uiuere. Et in oratore Lætas ſegetes, & luxurioſa frumenta, & fælicius expectatione exorta dixit Cicero, Ita uiuere in luxu, eſt nimia abundantia,& uitæ ſplendore uiuere. Luxus.n.non uenereæ libidinis ſpurcicię, ſed ſplendidã & magnificã prodigalitatem ſignificat,quippe liberalitatem,uel potius aureã mediocritatẽ plurimũ excedit. De tali luxu meminit & Virgilius cum ait: At domus interea regali ſplendida luxu. Sed hæc ad Grãmaticos mittamus. Certè iſthæc mulierũ Curatela & bonorum interdictio parũ arridẽt quibuſdã noſtrę tẽ
72 peſtatis † uiduis matronis, plus æquo ꝓdigis,& luxu ꝑditis, ut

ut quibus prædicta coertio, & reſtrictio plurimum aduerſetur & acerba uideatur. Quæ tamen potius ſui ſexus rationẽ habentes cõſiderare deberent, quantopere ipſas dedeceant, decorent, & perdant quotidianæ commeſſationes, epulationes ſplendidæ, conuiuia, grandia, illuſtria & opipara, atq; ad ea acceſſus frequentes, conuiuarum conuocationes & inuitationes mutuæ, quæ illuſtribus ſumptuoſiſq; huiuſmodi conuiuiis, ſic ſua prodigunt ſemel, ut trimeſtri toto ſæpe egeãt, & impudenter menſas alienas captare cogantur, & poſtquã ſua imprudenter dilapidauerint, imò decoxerint, tũ & alias
73 quoque ad ſimilem prodigalitatẽ, †aut alliciunt, aut inſolenti (penè dixeram meretricia) improbitate cõpellunt: nihil aliud ſtudentes, quàm ut omnem uitã ſuam in luxu, & uoluptatibus tranſigant, nihil interim de ſumptibus & gubernatione familiari, nihil de honeſtate, nihil de maritorũ, aut de filiorum uel honeſtate uel ſalute cogitantes, ita ut ob huiuſmodi inertiam, & dedecoroſam uitam, ſeſe ſuamq; familiã dehoneſtent, & (ſi uiduæ fuerint) honeſtiſſimum uiduarum nomen haud immeritò amittant, atque ſibi luxuriantiũ nomen quàm optima de ratione potius aſciſcunt, per quarum quidem prodigalitatem, & luxum immoderatiſſimum, innumera conſpicimus òriri mala, ueluti impudicitias, impudicitiæ expugnatores, prodigioſa oſcula, amplexus meretricios, fornicationes, occulta adulteria, & quod enormius eſt, ſuppoſititios partus, & ex alieno ſemine conceptas proles, eiuſq; generis, notæ ac farinæ ueneréæ libidinis innumeras ſpurcicies, quæ omnia cœleſti. Deo & Imperatori omnipotenti q̃ maxime diſplicent, adeò ut ob hæc, & ſimilia hoĩes uariis & cognitorũ & incognitorũ morborũ generibus, inſigniter puniat, & flagellet. Sunt porro à cordatis uiris huiuſmodi ui
74 duæ admonendæ, †ut ſuæ conditionis meminerint, ut nomen uiduarũ, nomen plauſibile, & amabile eſſe cogitent, q̃d frugalitate, quod continentia, caſtiſq; moribus gaudeat, ut omnes ſumptus inordinatos, conuiuia, põpas, luxus, & quicquid eſt prodigalitatis conſtante euitent, Quin potius Viduas eas ſtudioſe imitentur, quæ ſacro eloquio commendatæ leguntur, ueluti Annã prophetiſſam, quæ (ut Lucæ in ſuo

cap.

cap. ſecundo, uerbis utar) ieiuniis & obſecrationibus uiduitatis ſuæ tempora expleuit, & D. Pauli admonitionem ſectentur, qui uerè uiduas deſcribit, & regulam conſtituit. Debet
75 enim uiduæ aſſiduè in Dei opere eſſe, † & orationibus uacare, ſicuti innuit Siricius Papa, lxxj. diſt. c. ult. Quæ uerò uiduæ ſecus faciunt, ſed luxurioſa prodigalitate ſeſe, ſuosq; dedecorant, his proculdubio curatores ſunt pernecessarii, ſimul & bonorum interdictio, (ut ex ſupra deductis clariſſimè liquet) Verum huiuſmodi uiduæ, imò etiam perditi quidam uiri, metuentes ne huiuſmodi curatelis coerceantur, & ne nimis liberè ſuis (non dico utantur) abutant, ſolent huic repagulo obiiciendo aliud antidotum obtrudere, & ſuo malo peius malum adiungere. Cõſpexi enim, qui adiunctus eſſem Senatui Brugenſi à ſecretis, & à conſiliis, nõnullos prodigos eſſe, adeò maleuolos, ac peruerſos, ut quũ reſciſcerent ſuos parentes, propinquos, necnon amicos, ſummo ſtudio ac conamine adniti, ut ipſos in curatelã coniicerent, priuſquã omnia bona ſua aut maiorem partẽ (prout cœperunt) inutiliter diſſiparent, ac dilacerãdo profunderẽt & antequã in grauem, & miſerandã paupertatẽ conciderent (quum nulla ſit alia nec expeditior, nec cõmodior ad paupertatẽ uia, quàm huiuſmodi prodigalitate omnia ſua abſumere) Hi inquam præpoteri ad propriam ruinam graſſatores, ne non potirentur ſuis deſideriis, ſua omnia, aut præcipuam bonorũ partẽ in alios transferunt, priuſquam per Iudicẽ declarentur prodigi, Interim exultantes ſeſe id egiſſe, in parentum, propinquorum, aut amicorum contemptum ac deſpectũ, deq; hoc gloriantes. Ah miſeros & perditos homines, qui ſibiipſis potius q̃ aliis obeſſe, & officere tantopere gaudent, & geſtiũt. Quocirca ne hęc clam committantur, Parentibus, aut cognatis, uel affinibus prius euigilandum eſt, ut tales ſtatim in cu-
76 ratelam conijciant. † Noui ego cõplures, curationi ſubiectos fuiſſe circa principium diſſipationis, ac dilapidationis, qui omnium fœliciſſimi in ſuo genere ſunt habiti. Alii circa me diũ decoctionis curatelæ ſubiiciuntur, Atq; hi partim fœlices, quod aliquã bonorum partẽ ſibi reſeruatam poſtea conſpiciant, partim infœlices, quod bonorum magnã partẽ ſibi depe-

deperiſſe(uelint nolint) doleant. Sunt poſtremò, qui nõ niſi ad finem aut poſt finẽ, dilapidationis omniũ bonorũ Cura
77 telæ irretiuntur, & hi ſunt omnium infœliciſſimi. † Nam omnium miſeriarum ſumma eſt miſeria fuiſſe fœlicem, uel ipſo Boetio teſte. Sed quo minus tempori quidam curatelæ ſubijciant, per uxorũ aut amicorũ inertiam non rarò contingit. Noui eñ multas uxores, quarũ mariti ſuum patrimoniũ ac bona fortunæ inutiliter diſſiparunt, & dilacerando ꝓfuderunt, inter quas nonnullæ adeò ſuperbæ ac elatæ fuerunt,
78 aliȩ tam puſillanimes † ac meticuloſæ, ut quoties illi ſuadebatur ac conſulebatur ut de ſiniſtro regimine maritorũ conquerentur, quo ipſis certius proſpectũ maneat, & ne poſtea eas penuria præmi, & egeſtate rerum angi, accruciari cõtingeret, non ſolùm coertionem prodigalitatis, tunc ſuorũ maritorum procraſtinando differrent, ut potius ad curatelȩ mẽtionem incandeſcerent, eã ȩgre ferrent, eamq; reijcerent. Verũ huic ſuæ meticuloſæ ignauiæ, uel potius malè ſanȩ beneuolẽtiæ pœnã poſtea dederũt grauiſſimã. Et qđ uxoribus hac in parte contingit, idem ſæpe contingit uxorum aut maritorum parentibus, propinquis, & affinibus, ut ſimili puſillanimitate corripiantur, & indigna tandem conſpiciant. Vt igitur tum uxoribus, tum liberis hac in parte prouideatur,
79 conſuetudine † Gandenſi, Brugenſi, atq; aliarũ Flandriæ ciuitatum receptũ eſt, ut uxor, parentes, propinqui, & nonnũquã etiã amici curent, & ſollicitent, eum citari coram Senatu ſeu Iudice, ibidemq́ue compareant, & ipſi allegantes cauſas dilapidationis ac diſſipationis facultatum ac diuitiarum mariti prodigi. Sed talium maritorum prodigorum nonnulli tam ſunt faciles, ut rationibus & conſilijs obtemperantes ſtatim conſentiunt ſeſe poni ĩ curatelam, quod non habeant quod excuſent ſuæq́ue prodigalitati prætexant. Alij ſunt q ſeſe excuſare contendant, nihilominus Iudex, qui ſentit & uidet expediri, ut in curatelam ponatur, eiſdẽ(ſi põt) perſuadere conatur, ut in curatelam conſentiant, quod ſi faciant curatelá declaratur. Sin uerò tam ſint pertinaces ac rigidi, ut nullorum conſilijs obtemperantes curatelæ nuelint irretiri, tum Dominus Iudex debet perpendere utrorumq; tã accu-

ſantium,

ſantium, quàm excuſantium cauſas, ac rationes, & ſecundũ
illas iudicare, prout de iure, conſuetudine, uſu, uel ſtylo, ex-
pedire uidebitur. Sed priuſquam hanc curatelæ materiã ab
80 ſoluero, libuit prius hãc quæſtionẽ diſſoluere, ſcilicet, † Qñ
curatela prodigorum ſit finienda? Ad hanc quæſtionem ua
rij uariè reſpondent, eam autem Bartolus diſtinctiuncula
abſoluit: hoc modo. Aut prodigum ſanos ad mores rediiſſe
manifeſtum eſt, tum cura deſinit aut incertum eſt, tunc Iu-
dicis declaratio requiritur. l. 1. ff. de curato. furio. Sed Pet.
& Bald. ibidem aiunt. Quamuis omnino manifeſtum nõ ſit
eum reſipuiſſe, ſi tamen teſtimonio fido probetur, eũ ſanos
ad mores redijſſe ac reſipuiſſe, quod tunc ex curatela liberã
dus erit, quemadmodũ dicimus de furioſo qui habet diluci
da interualla, quod contractus qui fiunt tempore ſanæ men
tis, ſuo robore nõ careant, iuxta præallegatã. l. 1. quia nõ de
bemus plura requirere, quã uelit ille textus, quod credit &
opinatur uerius Ang. Areti. ad finem. §. Item prodigus, in-
ſtitu. Quib. nõ eſt permiſſ. facere teſta. Interim tamẽ contra
ctus effectu carebit, donec probatio facta fuerit, per fidos te
ſtes, qui teſtentur, ipſum ad ſanos mores redijſſe, & ex cer-
tis indicijs colligere eũ fore ſanæ mentis, iuxta uulgatam. l.
2. quàm frequenter aduocati atq; cauſarũ patroni allegant,
81 tã in iudicijs, q̃ extra iudicia, ff. de probationib. † Propter
ſtatum enim priorem prodigalitatis, ſemper præſumit eun-
dẽ futurũ prodigum, præſumptione quidẽ iuris tm̃, & nequa
quã iuris & de iure. Quia præſumptio iuris tãtùm, illa eſt, ſu
per quam legiſlator, animum ex ueriſimili applicat, & onus
probandi in aduerſarium transfert. Huius præſumptionis ef
fectus eſt, ut ex ea, is contra quem præſumptio eſt conde-
mnetur, niſi per eum, contrarium aliqua legitimà proba-
tionis ſpecie probetur. Præſumptio enim quam lex facit,
eſt liquida probatio, donec contrarium appareat, ſignan-
ter Gloſſ. ordinaria. in lege Si tutor petitus. C. de pericul.
tutor. ibidem per Bald. Salicet. & Doctor. approbata, quod
legum probationes liquidiſſimę ſunt. Huius præſumptio-
nis iuris tantum, habetur exemplum in. l. Quicunque. C.
de apoc. public. libro decimo. Vbi eſt caſus ſingularis

ac

ac quotidianus, de qua ſi uis abundantius inſtrui, Bart. in tractatu præſumptionum, necnon Baldum in Rubrica de præſumpt. ex. Quos Doctores legendos non diſſuadeo. Præſumptio aũt iuris & de iure, quæ eſt gemina ꝑſumptio, dr̃ q̃ñ ius præſumit, & præſumendo ſtatuit, huius præſumptionis iuris & de iure effectus magni æſtimatur, quia in cõtrariũ probatio nõ admittitur, ex quo minimè ineptè ſequit̃, quod ex tali præſumptione is aduerſus quem præſumptio eſt, condemnetur. Huius præſumptionis iuris & de iure exemplum ponitur in l. final. C. Arbit. tutel. & in l. Antiquæ. C. ad Velleia. necnon utrobique notata ꝑ gl. Hinc eſt, qđ periti aduocati anxiè laborant ad colligendas præſumptiones ſeu coniecturas per ſe ẽt ſatis frigidas & fragiles, ut per eas moueant animũ Iudicis. Vtriuſque præſumptionis paſſim ſine numero exempla, nõ ſolũ in canonico ſeu pontificio, ſed & Imperiali ſiue ciuili iuribus reperiuntur, quæ referre mihi prolixum, lectori uerò tædioſum foret, quam obrẽ ad ea Lectorem auidum (ſi uelit) remittimus.

SVMMARIVM.

1 *Prodigus pater, & in curatela proclamatus, an poſſit promittere filiæ ſuæ dotem, ſine ſuorum curatorum conſenſu?*

2 *Prodigus contrahere, obligare ſe ſuaque bona alienare non poteſt.*

3 *Prodigus & furioſus in iure æquiparantur.*

4 *Prodigus & furioſus à Iudicio arcentur, ut nec agere nec conueniri poſſint.*

5 *Actus redditur nullus, ob ſolennitatum requiſitarum defectum.*

6 *Conſenſus curatorum in obligatione prodigi, requiritur tanquam ſolennitas, quæ eſt de forma actus obligatorii prodigi.*

7 *Actus cenſetur nullus, ſi non ſeruetur ſolemnitas.*

8 *Conſenſus curatorum eſt neceſſarius, ad efficaciam actionis prodigi.*

9 *Contractus prodigi, ſi inſignem patiatur læſionem, non tenet.*

10 *Prodigaliter contrahens, etiam ante miſſionem in curatelam, reſtitutionem repoſcere poteſt.*

11 *Bona feudalia alienari nequeunt, niſi ſolennitates ad hoc requiſitæ ſeruentur.*

Pater

12 *Pater obligatur, de iure, dotare filiam, & ad id compelli poteſt.*
13 *Paternum officium eſt, dotem, uel ante nuptias donationem pro ſua dare progenie.*
14 *Qui ſuum exoluit debitum, ſua bona amplificat, & non diminuit.*
15 *Reſcriptum contra legem indultum, non ualet, niſi dicatur, non obſtante tali lege.*
16 *Clauſula derogatoria iuris uti, ſolius principis eſt.*
17 *Alienatio bonorum ad liberorum elocationem eſt prorſus neceſſaria.*
18 *Alienatio utilis & neceſſaria non uidetur prohibita.*
19 *Non alienat, qui ſuis, & inter coniunctas perſonas confert.*
20 *Cauſa ob quam pater proclamatur prodigus ſemper conſideranda eſt.*
21 *Pater dotando filiam, non ſua dilapidat.*
22 *Filia obligatur patrem alimentare, ſi egeat.*
23 *Bona patris cenſentur eſſe filiorum.*
24 *Filius dicitur poſſidere, poſſidente patre.*
25 *Pater etiam prodigus, obligatur filiam alimentare.*
26 *Alimentatio eſt iuris naturæ.*
27 *Alimenta & dos, eodem iure cenſentur.*
28 *Habilitas perſonæ, ante omnia quærenda eſt.*
29 *Quum quid non reperitur cautum iure, remanet ſub regula.*
30 *Prodigus non poteſt alienare, nec promittendo ſe obligare.*
31 *Prohibito aliquo, intelligitur prohibitum omne id, per quod ad illud peruenitur.*
32 *Prodigus non poteſt pro anima ſua legare magnam ſui patrimonii partem.*
33 *Prodigus non poteſt teſtari, etiam ſi relinquat eccleſiæ.*
34 *Alienare prohibitus, alienare nequit in eccleſiam.*
35 *Prodigus teſtari nequit, etiam inter liberos.*
36 *Defectus ſolennitatis, teſtamentum inter liberos non uitiat, diſpenſatiuè.*
37 *Teſtamentum imperfectum ratione uoluntatis, an ualeat ad pias cauſas, remiſſiue?*
38 *Statutũ, decretum, aut proclama, generaliter loquens, generaliter debet intelligi.*
39 *Statutum, decretum, aut proclama, quando non diſtinguit, diſtinguere non debemus.*
40 *Caſus non exceptus, debet manere ſub regula.*

Statutum

41 *Statutũ poteſt limitare, reſtringere & tollere ius cõmune & ſcriptũ.*
42 *Semper & ante oĩa actus debet ſubſiſtere ex perſona, alias corruit.*
43 *Melius eſt enim, ut filii tui te rogent, quàm te reſpicere in manus filiorum tuorum.*
44 *Filius nequit paciſci de bonis patris, patre uiuente.*
45 *In alimentis non fit propriè alienatio.*
46 *Ab alimentis ad dotem argumẽtũ robore caret, ubi diuerſa eſt ratio.*
47 *Dos ſi fuerit promiſſa, & non ſoluta, maritus uxorem alere non tenetur, nec maritali affectu proſequi.*
48 *Dotare filiam pater etiam inuitus cogi poteſt.*
49 *Pro dote, in dubio ſemper eſt iudicandum.*
50 *Dotando pater dicitur ſoluere debitum naturæ.*
51 *Debiti naturalis ſolutio, non eſt liberalitas.*
52 *Prodigus poteſt matrimonium contrahere, ẽt ſine curatorũ conſenſu.*
53 *Dos eſt ſequela matrimonii.*
54 *Idem ius in acceſſoriis, quod in principali eſt.*
55 *Legare eſt meræ uoluntatis, dotare uerò neceſſitatis.*
56 *Dotis cauſa fauorabilior, quam alimentorum, uel etiam pia cauſa.*
57 *Dotatas eſſe mulieres & uirgines, Reipublicæ intereſt.*
58 *Vtilitas communis, neceſſario præfertur particulari.*
59 *Aliquid nõ facere, & aliquid facere, nõ tñ debito mõ, paria ſunt.*
60 *Non facere, & facere, ſed male, & perperam paria ſunt.*
61 *Conſuetudo ac uſus famigeratæ ciuitatis Brugenſis.*
62 *Vbicunque in aliquo actu requiritur auctoritas ac conſenſus, illis deficientibus actus eſt nullus.*
63 *Requiſito aliquo ad eſſentiam, formam ſiue ſubſtantiam actus, requiſito deficiente, corruit actus.*
64 *Mos & ritus, & ciuitatis Brugenſis.*
65 *Solennitate requiſita non ſeruata, actus cenſetur nullus.*
66 *In omnibus promiſsionibus & priuilegiis, obſeruari debent ſolennitates de iure conſuetudine, aut uſu neceſſariæ.*
67 *Bonum fieri non ſufficit, niſi bene fiat.*
68 *Remunerator aduerbiorum & non nominum eſt Deus.*
69 *Inter oẽs ſolennitates, præcipua eſt perſonæ habilitas & idoneitas.*
70 *Qui cũ alio cõtrahit, eſt uel eſſe debet non ignarus conditionis eius.*
71 *Ignorantia non habet locũ, neq; præſumitur eo quod publicè agitur.*
72 *Scire & ſcire debere, paria ſunt.*

Con-

73 *Conſuetudo ciuitatis Brugenſis.*
74 *Actus quando peccat in forma, ſi non ualet, quod ago, ut ago, nec ualere debet, ut ualere poteſt.*
75 *Debitum principale, ſi non ualet, nec etiam ualet conſtitutum.*
76 *Pater prodigus & in curatela, cum cauſæ cognitione poſitus, necnon edicto publico proſcriptus, filiæ dotem promittere, dare, aut tradere ſine curatorum conſenſu, nequit.*
77 *Pater an teneatur dotare filiam, quæ ſine eius conſenſu matrimonium contraxit?*
78 *Filia ſine patris conſenſu matrimonium contrahēs, facit ei iniuriam.*
79 *Lis nulla eſſe poteſt, inter patrem & filiam.*
80 *Pater filiam dotare non obligatur, ſed Iudicis officio duntaxat compelli poteſt.*
81 *Officium Iudicis ceſſat poſtquam filia ſeipſam maritauit.*
82 *Dos & alimenta æquiparantur.*
83 *Pater nō tenetur filiam alimentare, qñ aliundè habet, unde ſe alat.*
84 *Pater quando filiam nubere diſtulit ad uigeſimumquintum annum uſque, eam nequit exhæredare, neque alimenta ei denegare, ſi poſtea in ſuum corpus peccet, aut ſi ſe liberè, ſine patris conſenſu, copulauerit.*
85 *In contrahendo matrimonio, iure canonico, patris conſenſus, non eſt neceſſarius, ſed illorum conſenſus, de quorum matrimonio agitur, ſufficit.*
86 *Quæ lege permittente fiunt pœnam non merentur.*
87 *Correctio uitio, intelligitur etiam correcta pœna.*
88 *Delictum quotieſcunque eſſe deſiit, deſiit & pœna.*
89 *Pater ad duo copulatiuè obligatur, ad filiā maritandā, & dotandā.*
90 *Ad ueritatem copulatiuæ, requiritur utramque partē eſſe ueram.*
91 *Filia, ſi etiam nubat indigno, non poteſt ei pater dotem denegare, quum non ſit ſufficiens exhæredationis cauſa, etſi eo caſu, minor dos conſtitui poſſit, ſecundum Ioan. Imolenſ.*
92 *Filia ex quibus cauſis poſſit exhæredari, ex eiſdem poſſint ei alimenta & dos denegari.*
93 *Mulier indotata à uiro contemni conſueuit.*
94 *Pater uidetur prohibere nubere, qui conditionem non quærit.*
95 *Malum facere uidentur, qui non ſtudent ad bonum:*
96 *Mulieris nuptias non oportet accelerari, ne quid committat turpius.*

97 *Mulieres ſunt de his rebus, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt.*
98 *In materia ſpirituali & canonica, iuri canonico ſtandum eſt.*
99 *Patri non facit iniuriam filia, quæ canonica utitur permiſſione.*
100 *Iniuria remittitur uocatione ad cœnam.*
101 *Filia, quæ in corpus ſuum peccauit, ſi in uita patris, ante ultimum conditum elogium, pœniteat, & ſe humiliat exhæredari nequit.*
102 *Filia quando aliunde habet, unde ſe alat, nequit petere à patre alimenta; filia tamen diues, quæ habet aliunde, quo ſe poſſet dotare, eſt nihilominus à patre dotanda.*
104 *Teſtator, ſi ſuo in teſtamento relinquat certum Bertæ, pro ea maritanda, quæ tempore conditi teſtamenti iam erat maritata, quamuis cauſa relicti uideatur ceſſare, tamen debet habere legatum.*
105 *A communi doctorum opinione in iudicando, nequaquam eſt recedendum.*
106 *In iudicando, non eſt ab opinione gloſſæ, habente poſt ſe unum famoſum doctorem recedendum.*
107 *Statutum Brugenſis & aliarum Flandriæ ciuitatum, Si quis prodigo certam crediderit ſummam 10. aut 100. lib. groſſorum, aut aliud quicquam, quod eo caſu illi plenariè ſatisfiet quinque ſolidis Pariſienſibus.*
108 *Curatores frequenter dantur bonorum diſſipatoribus.*
109 *Forma edicti publici, ſeu proclamationis Brugis ac aliis in Flandriæ locis in prodigo adobſeruata.*
110 *Vxor prodigi ſimili curatelæ mancipatur, uno anhelitu, eadem ſub forma & modo, Brugis potiſſimum.*
111 *Statutum de prodigo præallegatum, an obliget, non ſolum in foro fori, uerumetiam in foro poli.*
112 *Ciuitatum rectores & magiſtratus ſtatuta concedere poſſunt.*
113 *Magiſtratus omnium Flandriæ ciuitatum & oppidorum, indies ſtatuta condere, eademq; publicare cernimus, quæ perpetuò obligant.*
114 *Statutum factum à capitulo, ſede uacante, durat creato nouo epiſcopo, niſi reuocetur per epiſcopum creatum.*
115 *Publicatio, eſt quoddam notorium, qua probata, probatur ſtatutum.*
116 *Statuta in foro conſcientiæ an ſeruanda?*
117 *Qui a lege excuſatur, non peccat, niſi ſit legi diuinæ contraria.*
118 *Statuta et in foro conſcientiæ, pœnitentiali & animæ, ſeruanda ſunt.*

Statutum

119 *Statutũ quo ad loci ſubditos ubi uiget, apoſtolici uim habet.*
120 *Statutum unumquemque ſubditorum à peccato, in foro etiam conſcientiæ, eximit.*
121 *Ignorantia nõ habet locũ, neq; præſumitur in eo quod publicè agitur.*
122 *Paria ſunt ſcire & ſcire debere.*
123 *Edicta publica non debent ſingulorum auribus inculcari.*
124 *Qui cum alio contrahit, debet eſſe certus de contrahentis, & conditione, & qualitate.*
125 *Filiofamilias pecuniam mutuans, mutuum non recipit. S.C. Macedoniano refragante.*
126 *Exceptio Macedoniani, licet in foro ciuili habeat locum, nequaquã tamen in foro conſcientiæ.*
127 *Minori pecuniam mutuans, mutuum etiam non recipit.*
128 *Prodigo pecuniam mutuans, mutuum recipere non poteſt, edicto publico prohibitiuo pugnante.*
129 *Contrahens notitiam cum quo mercatur, habere præſumitur.*
130 *Forenſis ſeu exterraneus, cum prodigo contrahens, non excuſatur, propter ſtatutum prællegatum.*
131 *Iuſta cauſa in conuentionali pœna, minimè excuſationem tribuit.*
132 *Duo mercatores quum ſocietatem quinquennalem feciſſent, finito quinquennio, alter ex contractibus cum alio celebratis, non obligatur, licet contrahentes finitam eſſe ſocietatem ignorarent, quia perſcrutari, ſeſeque de ſocietatis qualitate informare debuerunt, ſecundum Paul. Caſt.*
133 *Statutum, licet uideatur durum & aſperum, eſt ſeruandum.*
134 *Statuta inutilia eſſe non debent, neque ſeruire de uento.*
135 *Theologorum ſcrupuloſorum opinio, circa ignoranter prodigo credita, quando & quando non ſolutioni obnoxia.*
136 *Confeſſio prodigi, an & quando ualeat, nec ne? remiſſiuè.*
137 *Tutor aut curator, an alicuius actionis ceſſionem ſuſcipere poſſit, contra pupillum aut minorem? Et ſi illam receperit, an illa uti poſſit?*
138 *Adminiſtrator domino inſidiari non debet, qui ad eius cuſtodiam datus eſt.*
139 *Authentica minoris debitor. C. Qui dare tuto. uel curato. poſſunt, non ſolum in tutore aut curatore adminiſtrante, ſed etiam in non adminiſtrante, locum habet.*

140 *Maior factus, ſi tutori aut curatori aliquid ſoluerit, id poteſt ab eo repetere.*

141 *Tutor aut curator ſuſcipiendo ceſſionem contra minorem, ipſo iure & facto ab actione cadit.*

142 *In minore omnis tam ciuilis, quam naturalis obligatio, auctoritate legis, eſt ipſo iure ſublata.*

143 *Ius præſumit & fingit contra tutorem aut curatorem, actionis ceſſionem ſuſcipientem, aduerſus pupillum, uel adultum, contra quam in contrarium probatio nequaquam admittitur.*

144 *Tutor aut curator non poteſt contra pupillum uel adultum, etiam ſi uelit eum officio finito exercere, ceſſionem recipere.*

145 *Tutor aut curator tantam diligentiam pupilli adultiue in rebus quã tam in propriis adhibere proculdubio debet.*

146 *Tutori curatoriue non licet fundos, redditus, id genusque alia, clã ſecretò, malaque fide, maximè ſine contutoris aut curatoris auctoritate, paruo, uilique precio, emere, & comparare.*

147 *Cauillationibus, & captioſis ſubtilitatibus, plerumque ueritatis inumbratur.*

CAPVT NONVM.

ERit fortaſis qui hic immodicam meam reprehendere perget prolixitatẽ, quod prodigorum materiam æquò diutius, ac prolixius protraxero. Verum huius morſus ego ſusque deque fero, utpote contentus ſincera mentis propriæ intentione, qua utiliſſima quæq; in cõmunẽ uſum proferre perpetuò ſtudui. Huius aũt materiæ ubertas adeò animo meo arriſit, ut eã leui brachio traſcurrendã eſſe nõ putauerim. Quin potius eidẽ diutius immorandũ. Ideque hic uarios caſus non rarò incidentes, quã potero clariſſimè explicare contendã, in quibus ipſe à multis ſæpe conſultus fui & conſului. Primò igitur hunc caſum explicabimus. Prodigus quidã, filiã ſuam unicam, cuidam uiro nuptui tradidit eideq; in dotem promiſit, diuerſa bona mobilia, immobilia, feudalia & allodialia, quæq; præcipua ſuarum facultatũ pars fuere. Nuptijs aũt celebratis necnon menſibus aliquot elapſis, ſuo à genero ad dotẽ promiſſam exoluendã monitus, & interpellatus fuit. Verum is pater pœnitentia nõ exigua ductus eãdẽ promiſſam pecuniã ſibi retinuit, traditionẽ promiſ-

promiſſorũ renuit,& recuſauit, aſſeruitq́; ſeſe ad dotẽ promittendã ac ſtipulandã inhabilẽ eſſe,& fuiſſe. Gener uerò talẽ tergiuerſationẽ,ac promiſſorũ uiolationẽ,indignabundo(ut æquũ erat)aĩo pertulit,ringebatur acriter, cũ ſocero odioſè de non ſeruata fide expoſtulat,& promiſſionẽ dotis debere nihilominus eſſe ualidã cõtẽdit. Socer cõtra impotentiã promittendi conſtãter prætexit, & promiſſa ideo debere eſſe inualidã aſſerit. Hac in re nunc oritur qõ. An pa-
1 ter ꝓdigus,& in curatela(cum cauſę cognitione, † prout de iure,ac ẽt cõſuetudine fieri pebet)poſitus,edictoq́; publico proſcriptus,ſeu proclamatus, poſſit promittere filiæ ſuę dotẽ,ſine ſuorũ curatorũ cõſenſu? Pro cuius quæſtionis deciſione,reſpondendũ eſt, Quod ſicut prodigus cui bonorum
2 † interdictio debitè & legitimè facta eſt, contrahere,obligare ſe ſuaq́; bona alienare nõ põt,per gloſ.in uerb. lege in
3 l.1.in principio.ff.de cura.furio. quum † prodigus & furio
4 ſus in iure æquiparentur, † adeò qđ uterq́ue à foro & iudicio arceatur,adeò ut nec agere, nec ẽt cõueniri poſſit text. eſt admodũ notabilis,in l.Fulcinius.§. Adeò in fine uerſic. Idẽ quoq; in prodigo dicendũ eſt,&.§.ſeq́; ibiq́; Alexan. de Imol.notat.ff.ex quibus cauſ. in poſſeſ.eat. Textus non aſpernãdus,in l.Qui neq; & ibi Bald.ff.de reb. eor.qui ſub tutel.uel cur.ſunt,& pulcher textus,in l.Properandũ,ad finẽ C.de iudic.cũ ſine numero ſimilibus iuribus. Si nec ullam dotem filiæ promittere aut tradere potuit. Quãobrem etſi alienaſſet hic pater prodigus, ceſſiſſet,aut dediſſet certa quędam bona in dotẽ filiæ, illa eadẽ per curatores repoſci poterunt,citra ullã promiſſæ dotis conſiderationẽ, ob id ꝙ illa cedere, obligare,alienare aut quouis mõ diſponere nõ potuit. Ideòq́; ſic ceſſa,obligata,alienata & diſpoſita, de
5 iure ſunt nulla,† atq; hoc ob cauſas uarias. Primo.n.inualida eſt dotis ſponſio ob defectũ ſolẽnitatũ,quæ neceſſariò& de ſubſtãtia iuris,in ſponſione,ſiue alienatione bonorũ requnt̃,iuxta.l.Iuli.§.Si quis ĩ fine.ff.ad exhibẽ. Cõſenſus
6 n.curatorum,ut prodigus ſeſe obliget oĩno requiritur,† tan
7 quam quædã ſolennitas quæ eſt de forma actus †obligatorij ꝓdigi,ideoq́; cenſet̃ actus nullus,ſi iſthæc cõſẽſus nõ ſerue

tur ſolénitas.Ita in l. 1. C.q admit.ad bono.poſſeſ.poſ.Bar. ſuis in cõſilijs,cõſil. 12.in 3.col. in 1.uol. Soci.ſuis in cõſilijs,cõſ.cxij.& clxxij.i 6.col.uer.6.difficultas. Qui quidem
8 † conſenſus curatorũ ꝓculdubio neceſſaius eſt,ad in rẽ uel ad rẽ ut efficacẽ cõſequatur actionẽ, ẽt ſi ẽt talis contractus prius cõfirmatus,ac munitus fuiſſet iuraméto, ut ſingulariter inquit D.Iaſon,in l.is cui bonis,uer. 3. quærit Bart. An prodigus,&c.ſoluendo argumẽta in contrariũ facientia.ff.
9 † de uerbo.obligat. Scđo inualida eſt, ꝓp inſignẽ ſeu enormem læſionẽ ſui. Per hmõi enim alienationes (ut manifeſtũ eſt) p̃fatus pater uerißimè ac omniũ cũ iudicio, maiorẽ prodigalitatis labẽ cõtraheret, & certò & de nouo cenſeret prodigus,qui per præfatas ſponſiones ac alienationes,præcipuam & potiſſimam ſuorum bonorũ, tã feudalium, quàm allodialium partem cederet,& alienaret, adeò ut ẽt ſi interdictio bonorũ à Iudice,& per ſnĩam declaratoriã facta non
10 fuiſſet,† p̃dicta nihilominus alienatio adhuc eſſet inualida, ꝓp læſionẽ tam enormẽ.Imò quod maius eſt,ẽt ſi quiſpiam ante miſſionem in curatelam prodigaliter eo modo contraxiſſet,is releuandus ueniret ad reſtitutionis beneficiũ,aut ꝑ l.2.C.de reſcindend.uẽdi.ſubueniendus.Notatur in l. 1.§. Pro filio,ad exordiũ,in uer.interdici.ff.de minorib. & Doctores in l.1.ff.ex quib.cauſ. maior. Angel.Arct. & D.Ia-
11 ſon,in d.l.Is cui † bonis. Poſtremò quãtũ attinet bona feudalia alienari nullo modo poſſunt niſi ſolẽnitatib. (quæ ad hoc requirunt̃)legitimè ſeruatis, ꝑ Inueſtiturã corã paribus curiæ,à quib.ea feudalia tenẽtur. Qua hac ſolẽnitate prorſus omiſſa,inualida & irrita ſunt, quæcunq; ſine ea peraguntur.Iſtis tamẽ nõ obſtãtibus, apparet de iure, dictũ patrem prodigũ effectualiter potuiſſe tractare de dote ꝓ ſua filia in
12 matrimoniũ elocãda,De iure.n.clarũ & †notorium eſt,patrẽ obligari & debere,&de iure ad id cõpelli poſſe,teſtat̃.l. Final.ibiq; doctores. C.de dotis promiſſ. Et.l. Qui liberos,& ibi Bart.ff. de ritu nupt. dicit enim textus, d.l.Fin.
13 Neque enim leges incognitæ ſunt,quibus,† cautum eſt omnimodo paternum eſſe officium ,dotem uel ante nuptias donationem, pro ſua dare progenie. Liberalitas itaque talis

manet

manet uera, & irreuocabilis, & puro nomine liberalitas, & debitum ſuam ſequatur fortunam, &c. Et quod pater tenea tur filiam ſuam dotare tenent Doctores in Authentica. Sed quamuis dos. C. de rei uxo. actio. Ego ſi præfatus pater obli gabatur dotare ſuam filiam, eam dotando, ac promittendo ei in dotem dare nonnulla bona, duntaxat fecit id quod te-
14 nebatur & obligabatur † facere. Et quiſquis ſuum debitum exoluit (ut eſt in uulgari prouerbio,) is nõ prodigit nec mi nuit: ſed ſua bona amplificat & auget. Nec omnino credendum uidetur decretum illud (quo dictus pater in curatela fuerat poſitus, edictoque publico proſcriptus) extendere ad prohibitionem dotis, ſcilicet ut pater licet in multis alijs prodigus, in hac tñ cauſa frugi, & ſapiens, non ſuam poſſet dotare filiam. Et quamuis certè idem decretum eo ſe extendiſſet, ex mente tamen Iudicis adhuc huiuſmodi decretum in tam fauorabili cã, ſuũ effectũ ſortiri non deberet, ſed tan quam inefficax & nullum à Iudice declarari poſſet, qđ hãc clauſulam aut ſimilem non habeat additã, non obſtante iuris diſpoſitione, quæ dicit: Patrem debere dotare filiã ſuã. Ita notatur per Gloſ. in uerb. ualere, & Doctores in autenti-
15 ca: hoc inter liberos, C. de teſta. ubi dř † quod reſcriptum contra legem indultum, non ualeat, niſi dicatur: Non obſtãte tali ac tali lege, &c. Eſt præterea & alia ratio, in fauorem dotis contra prædictum decretũ, ſcilicet, Quod nec fuerit, nec eſt in poteſtate & auctoritate Iudicis cum ſuo decreto
16 derogare diſpoſitioni iuris præallegati † diſponẽtis, Patrẽ teneri filiam dotare. Nam talis derogatio ad ſolum ſpectat principem. Quocirca etſi præfatũ decretum clauſulam derogatoriam præallegatam contineret, eſſet adhuc nullũ & inefficax, tanquam à non habente auctoritatem legis tollendæ uel derogandæ poſitam. Quas ob cauſas, ſi præfatus pater tenebatur filiã ſuam dotare, conſequitur neceſſariò, quod & tenebať ſua bona alienare (ſi hoc alienare eſſe uelis, & nõ potius iuſtisſimè uſurpare, & in rẽ digniſſimã, & iuſtiſſimam expendere) quibus filiam ſuam dotando prudenter eloca-
17 ret. Alienatio enim † hæc in filios prorſus eſt neceſſaria, ut inquit l. In ſuis. ff. de liber. & poſthu. Et ſi (ut dixi) hæc alie

natio eſt neceſſaria,igitur à iure non uř eſſe prohibita, aut prohibenda,ſicuti uult l. Alienationes. ff. famil. hercif. Et quod notatur in.l.Si quis prioris.§.Si quis certũ. C. de ſe-
19 cund.nupt.† Et ſi uerius,ac æquius rẽ conſiderare uelimus non dicendus eſt is bona ſua alienare,qui inter coniuuctam perſonam confert,ut Alexander Imperator in. l. Voluntas přis C.de Fideicom.Ad hoc facit quod notatur in Authẽt. de reſt. fideicom. §. Manifeſtũ, &. l.In ſuis.ff.de Liber. & poſthu.præallegat.&.l. Nihil.C.de uſucap.pro hæred. Itẽ in hac cauſa tam æqua,& in quauis alia(ut certius de caſibus
20 obueniẽtibus iudicetur)† ſemper cõſiſideranda eſt cauſa,pp q̃ pater in curatela fuerit poſitus,quæ profectò,hæc eſt, ne ſua ſcilicet bona dilapidaret,& ne ijs prodigaliter diſſipatis,tandẽ in grauiſſimã redigeretur paupertatem, ac rerum omnium egeſtatẽ & penuriam,ut ſtatuit. l. His qui. §.1.ff. de tuto.& curato.dat.ab his. Sed in hoc caſu memorato pr ſus hæc cauſa,& periculum ceſſat:& ceſſante cauſa, meritò ceſſare debet & effectus,uulgatiſſimo in c.Cum ceſſante,de appella.in antiquis.Quod autẽ in pdicto caſu,nec prodigalitatis ratio,nec ẽt futuræ ègeſtatis periculũ prætexti pote-
21 rint,ex duobus manifeſtũ eſt.†Primò eñ pater per prædictã alienationem,& filię ſuę dotationẽ,non dicẽdus eſt ſua (ut diximus)dilapidare,ſed potius cõſeruare, utiliter expẽdere,& qđ maximè ex paterno officio efficere debebat, ſapienter pſtare, & ſuũ munus & officiũ diligentiſſimè adim plere,& à naturali debito ſeſe liberare. Quiſquis aũt debitũ ſuũ fideliter exoluit,is ſua nõ diſſipat,ſed cõſeruat. Secũ do in hoc caſu nullum egeſtatis periculum rõne talis dotatio
22 nis patri metuendũ fuerit.† Quia hac in re přı ſatis per leges pſpectum eſt,quibus filij,ac filiæ parentes(ſi poſtea egere acceperint)alere,alimentare,ſeruare,ac ab egeſtate defendere debent,ſm.l.2.C.Qui ætat.uel profeſ.ſe excuſ. li.
23 10.Bal.in.l.Qui ſe patris.C.unde lib.† Et ut filius dř poſſi dere,poſſidente patre,l.Iſti quidẽ.ff.de eo quod met.cauſ. Sic & přlege naturali,& legibus humanis dicendus eſt poſ-
24 ſidere,quę poſſident †filij aut filię,ſ.in caſibus neceſſitatis, ac egeſtatis,de quibus nunc ſermo eſt. Præterea prædictus

pa-

pater prodigus dando filiæ ſuæ nonnulla bona ,non uidetur
alienaſſe,q̃nquidem permittit pr̃,& dat filiæ id, quod ad ip
ſam pertinet.Nulli aũt perſonæ in curatela exiſtenti interdi
ctũ eſt,alteri dare,quod ad ipſum modis omnibus pertinet,
Imò perſpicuũ eſt,ſi tutores dicti prodigi uoluiſſent impedi
re dotationem filiæ ſuæ,prodigus pater, & ipſa filia potuiſ-
ſent coegiſſe ſuos curatores ad conſentiendum,in hanc tam
æquam & dignam dotationem . Et ideo tantò magis potuit
dictus pater prodigus ſine conſenſu uel auctoritate ſuorum
curatornm,filiã ſuam dotare,& tradere illud,quod contra-
ctu antenuptiali ꝓmiſſum fuerat.Alia præterea ratio occur
rit manifeſtiſſima,pro fauore dotationis filiæ à patre pro-
25 digo,hæc,†Pater quantumuis prodigus, iure naturali tene
tur alere ſuã filiã,igitur & eandem dotare tenetur, quoties
26 eam elocare ſtatuit, nempe† ut per talem dotationem ſeſe
quodammodo ab ulteriori alimentatione redimat, & eam
27 in futurũ generum trãſferat. † Atq; hinc fit ut doctores ali
mentationem & dotem pari iure cenſeãt Baldus in l. Neq;
mater C.de iure dotiũ. Vlterius ex hoc argumento nr̃am ſic
elicimus cõcluſionem,per Entymema dialecticum . Pater
ẽt ꝓdigus filiã ſuã alere põt,imò dẽt,citra ullũ curatorũ ſuo
rũ cõſenſum,igit̃ & filiã ſuã citra curatorũ ſuorum cõſenſum
dotare põt,& debet.Et quãuiſs allegetur prodigum contra
here non poſſe,per gloſ.in uerb.lege,in l.1.ff.de cura.furio.
Hoc intelligendũ eſt ſic,quod non ſit permiſſum facere con
tractus ſibi dãnoſos,quia cõtractus per eũ utiliter geſti, ua-
lent,ut notatur per D.Iaſonẽ,in ſæpe allegata.l.Is cui bonis
in.1.notabi. ff.de uerb.obligat.In caſu autem prædicto,Pa-
ter prodigus nõ prodigaliter , ſed utiliter cõtrahere dicen
dus eſt, q̃d per dotis collationẽ ſibi generũ & filiæ maritum
acquiſiuit.Imò & medium, & occaſionem ſibi comparauit,
per quam & filiæ, & ſibi proſpexit, ſi ipſum ad inopiam
redigi contingeret, ob id quod filia iſthæc cũ ſuo marito pa
trẽ in neceſſitate alere deberet,ut paulò ante mõſtrauimus.
Quod aũt ſupra diximus prodigũ furioſo ęquiparari,&c.Di
cendum eſt id quidem uerùm eſſe,quo ad diſſipandũ , ſiue
obligãdum inutiliter.Secus uerò quo ad ſtipulandum , ſiue

ac-

acquirendum,aut utiliter obligandum.Ita D.Iaſon in prædicta.l.Is cui bonis in 6.notab.Et ideo ubi uidetur præfata antenuptialis promiſſio ſeu contractus,propter ipſius immẽſitatem reſcindenda eſſe,aut reijcienda, ad id reſpondendũ erit,quod licet pater conſtituat filiæ maiorem dotem,quam debeat ant liceat,non poteſt tamen ob id Iudex eam reuocare,neque uenit ab eo reſcindenda,ſicuti textus expreſſus eſt,in præallegata.l.Finali.C.de dotis promiſſ.Et D. Philipp.Decius,ſuis in conſilijs,conſilio xxxv.in fine. Et ſic nõ habet hic locum.l.2.C.de reſcindend.uenditio. ſæpenumero præallegata.Cæternm hic obſeruandum eſt ad illud ſæpe allegatum. Patrem de iure teneri dotare filiam. Id non uniuerſaliter eſſe intelligendum.Nam quamuis officium patris ſit,dotare filiam,per iura latius prolixiusq; ante allegata,hoc tñ intelligendũ eſt in filia nondũ nupta, ſecus enim ſit in filia iam nupta aut defuncta,ut per Bartolum in quæſt. incipient. Mulier habens amplum patrimonium per tex. in §.Si mulier,in Anthentic.de nupt.collatio.4.& cæt. Quocirca non ualet hæc conſequentia.Omnis pater tenet̃ dotare filiam.Ergo & præter prodigus tenetur aut poteſt dotare, quamlibet filiam,abſque auctoritate curatorum, per regu-
28 lam,†Nam ante omnia prius de habilitate & qualitate perſonæ,& filiæ,& patris quærere debemus,ſecundum.l. Si q̃ramus.ff.de teſtament.Notant & hoc recẽtiores in Rubric. C.Qui admittit.ad bonorum.poſſ.poſſ.Dicunt enim quod iſte pater prodigus(ſolennitatibus ad hoc requiſitis publi-
29 cè proclamatus)† nõ potuit ſolus abſque authoritate curatorũ filiæ ſuæ dotẽ cõſtituere,ob id quod hoc nõ reperiat̃ iure
30 cautũ.†Et ideo ſub regula remanendum eſſe cenſent, ſcilicet:Quod prodigus nihil ualidè poteſt alienare uel promittere ſine auctoritate. Imò non ſolum non poteſt prodigus quicquã à ſe alienare,qui ne promittendo quidem ſeſe obli-
31 gare põt.† Et quãuis promiſſio,uel obligatio,non ſint omnimoda alienatio,aut patrimonij diminutio, tamen prohibito aliquo,intelligitur prohibitum oẽ id,per quod ad illud ꝑuenitur,tritiſſima.l.Oratio.ff.de ſponſalib.D.Iaſon in d. l. Is cui bonis in.4.notab.Sic à ſimili cauſa prodigus cui legi-

timè per ſñiam Iudicis cum cauſæ cognitione fuit bonis in-
32 terdictum(ut hic)† nō pōt pro aīæ ſuæ ſalute legare magnā,
ſui patrimonij & ſubſtātiæ partē, eāq; relinquere eccleſiæ,
tametſi id facere cupiat in cauſa pia & fauorabili per D.Bar
tolū eiusq; ſequaces,in l. 1. C.de ſacroſanct. eccleſ. ubi in-
quit, ꝙ prodigus tanquā inhabilis ex defectu ſurgente à rō
ne uel iure naturali,non poſſit ad pias cauſas teſtari. Eā quo
que opinionē ēt tenent Pet.de Ancho.& Ioan.Immolenſis
33 in. c. † Quia ingredientibus, de teſta. ubi expreſſe tenēt,
& firmāt prodigū non poſſe teſtari,ēt ſi relinquat eccleſiæ,
34 quia † ꝓhibitus alienare,non pōt alienare in eccleſiam, al-
legant notata per gloſam, in l. Si ita quis §. ea lege. ff. de uer
bo. obligat. Tenet & Baldus in d. l. 1. C. de ſacroſanct. eccle.
quia non hēt adminiſtrationē bonorū ſuorum, ergo minus
poterit(maximè ſine conſenſu,& auctoritate curatorū)dotē
35 filiæ ſuæ conſtituere.† Præterea ob eandem rōnem prodi-
gus non pōt teſtari,ne inter liberos quidem,quia ſolum re-
36 peritur diſpenſatum,quod † defectus ſolennitatis non ui-
tiat teſtamentum inter liberos:uti placuit,uulgatæ.l.Hac cō
ſultiſſima §. ex imperfecto. C. de teſta. necnō. l. Fin. C. fa-
mil. hercis. Atq; hoc argumēto utitur Baldus in Repeti. l. 1.
C. de ſacroſanct. eccleſ. in 1. q. dum quærit, An dānatus ad
mortē poſſit teſtari ad pias cauſas, hoc argumento ēt utunt.
Pet. de Ancho.& Ioan. de Imol. in d. c. Quia ingredietibus,
37 de teſta. in ea. q. † Qua quærūt, An teſtamentū imperfectū
ratione uoluntatis, ualeat ad pias cauſas? Et ideò tātò magis
ualida ſunt argumenta prædicta, quibus oſtendimus Prodi-
gum citra authoritatem curatorum non poſſe ꝑ ſe cuiuis fi-
liæ ſuæ,& quōcunque uelit, dotē conſtituere. Nā ſi talis ꝓ-
digi uotū & mentem proprius introſpicias, ſtatim animad-
uertes ipſius indignā, indebitā,& imprudentem dotis pro-
mittendæ uoluntatem, qui potiſſimam,& maximam bono-
rum ſuorum partem in filiam transfundere cupiat. Quod ſi
ipſi facere fas eſſet, non prudenter ſed ſtultè,& prodigaliter
rurſum faceret, filiā ſuā taliter dotādo,& ſeipſum depaupe-
rando, Actus eīn talis ſatis indicat nouā, ipſius prodigalita-
tē,& ob id ipſius quoque promittētis inhabilitatē. Sicut in
ſimili

ſimili(inquit)Bald.in.l.Furioſum.C.Qui teſta. facer. poſ. cũ ſimilib. Nec huic refragatur, ſi quis dicat, quod præfatũ decretũ, ſtatutũ ſeu proclama, ſeſe non extendat ad caſum p̃ſenté, &c.
38 † Quia illud ſtatutum, decretum aut proclamatũ factum & celebratum cum ſoleunitatibus ad hoc neceſſarijs (ut hic) generaliter & in terminis generalibus loquit̃, ac ét prohibitiue, ergo & generaliter & prohibitiue dẽt intelligi. l. 1. § generaliter. ff. de leg. præſtan. c. Solite ex̃ de maio. & obed.
39 † Et quia ſtatutum, decretum, aut proclamatum nõ diſtinguit, ſed indiſtinctè diſponit: ideo nec nos diſtinguere debemus. Textus eſt paſſim ad hoc allegatus, in. l. de p̃cio. ff. de publi. in rem actio cum haud diſſimilib. iurib. Itaq; ca
40 ſus non exceptus debet manere ſub† regula, per iura ad hoc uulgatiſſima. Quod aũt ſupradictũ eſt, nequaq̃ fuiſſe aut eſſe in poteſtate Iudicis, ſuo decreto derogare iuris ſcripti diſpoſitioni, diſponenti, Patrem teneri filiã dotare, ſed id ſolum ad principẽ ſpectare, &c. id à ueritate prorſus alienũ eſt, ſi
41 iura introſpiciamus. † Certùm enim eſt, ſtatutum poſſe limitare, reſtringere, & tollere ius commune & ſcriptum, iuribus ad hoc uulgatiſſimis, quorũ meminerũt Dñi Feli. Barbat. & Panor. in. c. 1. de Reſcript. In hoc itaq; præſenti caſu tantùm limitatur & declaratur ius commune & ſcriptum. Non eñ prohibet ſtatutũ, ne hic pater prodigus omnino dotet filiã, ſed ne dotet citra authoritaté curatorum. Nã ſi id faciat cum curatorum authoritate, ceſſat ſtatutũ, & ſic ſuperior obiectio ſoluitur. Porro quod ſpectare ur̃ ad iura prius allegata, mentionem facientia de alienatione neceſſaria in filios, &c. Reſpondendũ eſt eadem iura eſſe ſm̃ hanc limitationem intelligenda, ſcilicet quum illa alienatio neceſſaria, ſit à perſona habili, & non ab inhabili, hoc eſt, non à prodigo, qualem hactenus depinximus. Nã à tali inualida eſt alienatio, niſi curatorum acceſſerit authoritas. Præterea illa iura intelligenda ſunt in actu ultimæ uoluntatis, dummodo pater etiam tunc ſit habilis, & ſm̃ has limitationes, & intelligentias prædicta iura non obſtant. Cæterum omnia allegata per actorẽ bene procedũt in parte habili uel inhabili, ét
42 prodigo, dotante tñ † filiam cũ curatorũ authoritate, quia

ſemper

ſemper & ante omnia actus omnis debet ſubſiſtere ex perſo narum,qualitate,alioqni erit inualidus. Pater enim prodigus tam peccare poteſt in dotando filiã exceſſiuè , quàm in alia quauis alienatione.Et tũc ſtatuti uigor non elangueſcit: quin potius ipſum corroboratur,per illud Eccleſiaſtici, capi
43 te trigeſimotertio.†Melius eſt enim,ut filij tui te rogẽt, q̃ te reſpicere in manus filiorum tuorũ.Reliqua eodẽ loco p lege.Cæterùm ubi dictum eſt, ꝙ bona patris cẽſentur eſſe filiorũ,&c.Perfacilè ad id reſponderi poteſt, id quidẽ uerũ eſſe,non propriè,ſimpliciter,& in effectu,ſed tm̃ quoad ſpẽ
44 & expectationẽ.† Et ideo filius nõ põt paciſci de bonis pa tris,patre uiuente,quod ea necdum habeat.l.fi.C.de pactis cum innumeris ſimilibus iurib. Quocirca ſuperius argumẽtum,quod colligit quemuis prodigum pro ſuo arbitratu q̃libet filiã dotare poſſe,ex eo , quod bona parentũ cenſean tur eſſe filiorum,prorſus eſt inualidum . Sic etiam inualidũ erit,ſi aduerſarius quiſpiam quemlibet prodigum tueri conabitur,& argumentetur ab alimentis,ad dotẽ,ſic, Pater p digus filiam alere tenetur,ergo & eandem dotare tenetur.
45 †Ad hoc.n.dicẽdũ eſt,quod non ſit utrobiq; eadẽ ratio.Pa ter em̃ prodigus alendo filiam nihil alienat, & non decipitur.Exceſſiuè uerò eandem dotãdo,decipitur , & ſua alienat,unde ipſemet in ſenectute uiuere poſſet.Quãbrẽ ſic ſua citra curatorum conſenſum alienãs,irritũ facit, & inualidũ,
46 & ſic nõ eſt bonũ in iure argumentũ †ab alimentis ad dotẽ, ubi eſt diuerſa ratio,ut per clariſſimum uirum D. Nicolaũ Euerardi præſidem,in loco ab alimentis ad dotem,ad finẽ. Porro ubi aduerſarius nitebatur ſoluere illud allegatũ,prodigũ contrahere non poſſe,&c . Intellexit hoc de contractu dãnoſo,& non de utiliter geſto,&c. Hic aũt contractus p̃ris prodigi,potuit eſſe damnoſus,& maximè caſu quo promiſſio dotis exceſſiua(cuius nunc uertĩt quæſtio) ſuum ſortiatẽ effectum.Et D.Iaſon in loco ab aduerſario allegato, loquitur in caſu,quo nullum damnũ poſſit habere ipſe prodigus, & ſic hic,& ibi argumenta ſunt diuerſa,non aduerſa . Verũ enimuero,ſi pater nõ prodigus aut p̃r prodigus cũ cõſenſu ſuorum curatorum, quamlibet ingentem & exceſſiuam do-

tem

tem conſtituat, ualida erit tunc ea conſtitutio & nullo modò reſcindenda, ut cui non obſtet talis dotis immenſitas. Verũ ut generaliter loquamur, nulla bona nec mobilia, nec immobilia, nec feudalia, nec allodialia, nec ulla alia his ſimilia poterunt ualide & efficaciter promitti, aut conſtitui in dotẽ à patre prodigo, quia nõ ſolum prodigus non poteſt alienare, ſed nec etiam poteſt ſe promittendo obligare, Nã licet promiſſio, uel obligatio non ſit alienatio, aut patrimonii, diminutio, tamen (ut & dictum eſt ante) prohibito aliquo intelligitur prohibitũ omne id, per quod ad illud peruenitur d.l. Oratio.ff.de ſponſalib. Iaſon.in d.l. Is cui bonis, in 4. notabili.ff.de uerb.obligat. Actor enim, ſcilicet, Gener, his uiſis, pro ſe ſumpſit aduerſæ partis confeſſionem (inquantum pro ſe facit, alias minimè) qua confeſſi fuerunt præfati curatores prodigi in hac cauſa rei.ſ.patrẽ de iure obligari & teneri dotare filiam. Nec aliquid operari, quod hoc eſſet intelligendum, de filia primum nubenda, & nequaquam de aliquando nupta. Manifeſtum eſt enim ibi præfatam dotis promiſſionem fuiſſe factam ante nuptiarum celebrationẽ, imò ante aliquam obligationẽ matrimonialem, prout apparere potuit per dotale inſtrumentum, Et actor hic non agit ut ſua uxor dotetur, ſed ut reus condemnetur tradere dotem promiſſam, ſinatq; ipſum eam dotem complecti, ob id quod ſuſtinuit & pertulit matrimonij onera, tenendo eam & ſanã & ægrotam ueſtiendo, atque id genus alia ad eum ſtatum per-
47 tinentia & ſpectantia, † Nam de iure, ſi dos fuiſſet promiſſa, & non ſoluta, maritus uxorem alere non tenetur, per Bal. in d. l. Fin. C. ad Velleia. Imò ne maritali quidem affectu eã proſequi tenetur. Bald. in l. de diuiſione.ff. ſolut. matri. & in l. Pro onerib.ff. de iure dotium. Ad hoc autem ubi procuratores rei ſuſtinent patrẽ teneri ad filiam dotandam, idq; fieri non poſſe, per patrem prodigum ſine curatorum authoritate, &c. Dicendũ eſt, quod in rebus quas aliquis neceſſariò facere tenetur & obligatur, non eſt neceſſarius, nec requiri-
48 tur conſenſus aut curatorum authoritas, † ob id quod de iure pater ipſe cogi poſſet, etiam inuitus, ad dotandum filiam, per. d. l. Qui liberos.ff. de ritu nupt. Ergo ſi ad hoc cogi inuitus

tus poteſt, non requiritur conſenſus nec auctoritas, quia ſiue conſenſus interueniat, ſiue non, poteſt in omnem euentũ pater ad id cogi. Quamobrem ſi ipſe pater poteſt ad dotationem cogi, poterunt ſimiliter & cogi ipſi prodigi curatores, ad conſentiendum in eam dotationem, hoc eſt, ad id, ad q̃d pater prodigus iure tenebatur & obligabatur, nõ obſtante ulla curatorũ oppoſitione ac contradictione. Imò deberent dictam dotationem, ratificare, & approbare, necnõ tenere eam tanquam ratificatam & approbatam, ob id quod per talẽ dotationis actum, negari ab actore genero poſſit pater eſſe prodigus, aut in curatela poſitus. Sed potius contra quod tẽpore conſtitutionis præfatæ dotis habuerit liberã adminiſtrationem ſuorũ bonorũm, ea dando in cenſum, emendo, uendendo, locando, conducendo, necnon alios contractus celebrando, nõ ſoluentes debitores in ius uocando, inſciis & inconſultis ſuis curatoribus: Aut negare poſſet. Gener patrem fuiſſe tẽpore conſtitutionis dotis in curatela, ſaltem ſibi actori genero tunc non conſtitiſſe quicquam de ſoceri curatela, aut illius certã notitiam habuiſſe. Deinde replicare Gener poterit. Tametſi ſocer prodigus proclamatus fuiſſet, quod habuerit tamen liberam adminiſtrationem omnium ac ſingulorum fructuum ſuorum bonorum, tam mobilium, q̃ immobilium, feudalium, & allodialium. Ita ut ad minus liberè potuiſſet diſponere de fructibus. Sic ut quamuis non potuerit alienare ſuorum bonorum proprietatem, tamẽ licitum ei erat diſponere de fructibus, & id genus aliis, ipſis quidẽ annexis. Quare ex his inferet quod debeat præfata dotatio ſuũ effectum ſortiri, inquantum fructus dotis promiſſæ concernat, ne illa dos ſit uel inofficioſa, caduca, aut nihili: & hoc

49 propter dotis fauorẽ, † pro qua indubiò ſemper eſt iudicandum. c. fi. extra de ſentent. & re iudic. facit textus in l. 1. ff. ſolut. matrimon. Item quando aduerſarius infert ſic. Prodigus alienare non poteſt, igitur nec dotare poteſt: ad hoc reſpondendum eſt, quod hoc intelligendum eſt, de extraneo prodigo, cui adminiſtratio uel alienatio interdicta eſt. Nam ille non poteſt, ſine curatorum conſenſu, dare ſua bona mulieri extraneæ in dotem, ut alteri nubat. Secus autem cenſendũ

eſſe

eſſe monſtrat ratio naturalis in patre dotante filiam. Nam quamuis extraneus non tenetur dotare extraneam, pater tamen tenetur dotare filiã, & hoc iure naturæ: atq; ſic dotan-
50 do, pater dicitur ſoluere† debitum naturæ, quemadmodũ ait Bal. in l. Si pater. C. de dot. promiſ. & non eſt liberalitas,
51 quando naturæ debitum† ſoluitur & in l. unica. C. de impo nend. lucra. deſcript. lib. 10. uti in caſu ſubiecto, ubi dotauit prodigus ſuam filiam unicam, promittendo ei præfata eadẽ bona, (de quibus orta fuerat quæſt.) ad quæ iure ſucceſſionis uenire debuerat. Quo autem loco curatores prodigi ſupra ſubnectunt, prodigum furioſis æquiparari, ac propterea non poſſe contrahere, uel promittendo ſe obligare. Reſpon dendum id non procedere in omni caſu, quia prodigus bene
52 poteſt † matrimonium poteſt cõtrahere, etiam ſine curatorum conſenſu, poterit etiam ſeſe bene & efficaciter obligare ſine curatorum cõſenſu pro dote, quæ dos eſt ſequela ma
53 trimonii, & idem ius eſt in acceſſoriis, † quod in principali
54 argu. l. † Inter. §. cum interdicatur. ff. de pact dotalib. Cum uerò rei allegant, quod ſicut prodigus non poteſt pro anima ſua, & in pias cauſas legare, ita non poterit citra curatorum conſenſum dotem ſuæ filiæ conſtituere Dicendũ, diuerſas eſſe in iure Doctorum opiniones contrarias. Nempe prodigum poſſe legare in pias cauſas, etiam ſine curatorum cõſen ſu. Sed ut largiamur quod nõ poſſet legare in pias cauſas, tamen non ſequitur, quod non poſſit dotare filiam ſuam ſine curatorum conſenſu, quia non tenetur neque obligatur quis legare in pias cauſas, ſed tamẽ pater tenetur & obligatur do
55 tare filiam ſuam, † per iura ſupra allegata. Præterea legare eſt liberæ uoluntatis, ſed quod pater dotet filiam eſt meræ
56 neceſſitatis. † Nam ad hoc poteſt etiã inuitus cogi. Ad hæc eſt cauſa dotis fauorabilior, quam alimentorum uel etiã pia cauſa. Vt per Baldum in l. legatum. C. de condit. inſert. Vel
57 ſic reſponderi poteſt, quod interſit Reippblicæ, † mulieres & uirgines eſſe dotatas, ut facilius maritum inueniant. Sed dicto prodigo fuit interdicta alienatio in particularẽ profe-
58 ctum ac utilitatem ſui. Et de † iure profectus ac utilitas cõmunis neceſſario præfertur particulari. Ita Bald. in Authen

tica.

tica. Res quæ. C. Cõmunia, de lega. Quo circa prædicta interdictio (inquantũ facta fuit) contigit non ſolum in fauorẽ dicti prodigi, ſed etiam in fauorem & commodum dictæ filiæ ſuæ, utpote ad eum finem, ut pater prodigus aliquid ſibi retineat, partim ut filiam ſuã nuptui tradat, partim ut ipſemet habeat unde in ſenectute uiuat. Ideóq; quod dictus prodigus promiſiſſet litigioſa bona filiæ ſuæ, in hoc ſequutus eſt effectum & finẽ, propter quẽ interdictio ipſi facta fuiſſet, hoc eſt, ad finẽ, ut ſua filia nuptura quicq̃ nanciſceret. Quocirca quicquid dedit aut ꝓmiſit dictus prodigus in dotẽ ſuæ filiæ, id omnino præſtare obligatur. Atq; ob hãc cauſam negant curatores prodigi rei, aliquã confeſſionẽ feciſſe, ſibiipſis pręiudicialẽ aut nociuã. De in ubi actor duplicãdo, meminit promiſſionis dotis & dicit, quod ea facta fuerit ante aliquod matrimonij uinculum, uti conſtabit ſi opus fuerit per inſtrumentum dotalitium. Dñi rei id expreſsè inficiabuntur, & dicent quod id non cõſtabit, potiſſimũ ut iura, conſuetudinẽ, aut uſum inclitæ Ciuitatis Brugẽſis ſequãtur. In qua nõ ſolũ prodigus, ſed ẽt ſui curatores ſemꝑ fuerunt, & ſunt adhuc incolæ & ciues. Et in qua dotis promiſſio, (ut auctor fatetur) ſtipulata fuerat à notario publico, & ſic corã & à nõ Iudice, ſiue Iudice incompetenti, argumento gloſſę notabilis in uerbo. Scdm in fine inſtitu. de obligat. in. §. 1. Quę gloſ. Bald. teſte, i l. Actori. C. de reb. credit. In aliis aũt ciuitatib. nõ fit ita publica ſtipulatio. Verũ non rarò conſtituuntur à patre prodigo dotes in abſentia curatorũ & ſine eorum conſenſu, aut authoritate, aut ſine ullo propinquorũ permiſſu aut conſenſu, quæ tamen omnia ad talẽ actum ac dotis cõſtitutionẽ prorſus ſunt neceſſaria, adeò ut eorum omnium, aut ſingulorũ omiſſio, totum actum infir-
59 met, nulliusq; momenti efficiat. Paria. n. †ſunt iure: Aliq̃d non facere, & aliquid facere, non tamen debito modo, hoc eſt omiſſis ómnibus aut quibuſdam ad actu neceſſarijs. l. 1.
60 §. Quod ait Prætor. ff. Quorum leg. †cum ſimilib. iuribus. Similiter paria ſunt. Nõ facere, & facere, ſed malè & ꝑperã facere. Iaſon in l. Quotiẽs. ff. Qui ſatiſda. cogant. cum aliis ſimilibus iuribus uulgaribus. Et ideò inſtrumentum illud

præfati cõtractus antenuptiali(ſuper quo actor ſeſe fundat) quod per notarium ſtipulatum ac editum fuit in abſentia, &
61 ſine conſenſu,†ac authoritate curatorum,propinquorũ, & amicorum,illud(inquam) non ſolum de iure,ſed etiam con ſuetudine,ac uſu Ciuitatis Brugenſis, cenſendũ eſt eſſe nullum,ac nullius roboris,& efficaciæ, ſed tanquã æditũ & ſtipulatum coram non Iudice,ſine conſenſu,auctoritate, ac in abſentia curatorum,propinquorum & amicorũ, ſine quibus omnibus,aut aliquo illorũ fieri non potuit. Certũ enim eſt, prodigum maximè publicè,iuxta morem & ritum Ciuitatis Brugenſis proclamatum(quod indubiè factum eſt)nullã om nino alienationem poſſe, aut potuiſſe facere aliquo modo, abſq; curatorum auctoritate.l.1.ff.de cura.furio. Necnõ.l. Is cui bonis.ff. de uerb. obligat.cũ innumeris aliis iuribus. Ad hanc opinionẽ faciunt notata D. Bart. in l. Si quis mihi
62 bona.§.Iuſſum.ff.de acquiren.hæred.ubi uult.† Quod ubicunque in aliquo actu requiritur auctoritas,atq; aliquorum conſenſus,illo deficiente, actus eſt nullus. Huic etiã conue-
63 nit.†qđ quãdocunq; requiritur aliquid ad eſſentiã, formã, ſiue ſubſtantiam alicuius actus,illo requiſito deficiente, cor ruit totus actus,uulgata.l. Iulianus.§.Si quis in fine.ff.ad ex hiben.Sed hoc in propoſito,curatorũ auctoritas, ac conſen ſus,necnõ eorundẽ præſentia,Iudicis cõpetentia,præſentia
64 neceſſariorũ propinquorũ,atq; amicorũ,†hinc inde neceſſariò iuxta morẽ & ritũ Ciuitatis Brugenſis requirebantur ad hoc,ut dictus tunc & adhuc nunc prodigus,publicè,iuxta præfatæ Ciuitatis Brugenſis,cõſuetudinẽ proclamatus,edictoq; publico proſcriptus, ualidè potuiſſet cõſtituere atque promittere filiæ dotẽ.Igitur curatorũ auctoritate, cõſenſu, necnon eorundem atq; propinquorum & amicorũ præſentia deficientibus:(ut reuera defuerunt,) quoniam nunquam conſtabit de illis,aut illorũ aliquo:deficit actus & eſt nullus, quæ omnia,atq; ſingula requirebantur, & ſimili in actu ad-
65 huc requiruntur,tanquam ſolennitates, quæ ſunt de forma actus,ideoq; cenſetur actus nullus, ſi non ſeruetur ſolennitas,aut ſi non ſeruentur ſolennitates.Ita Bal.in l.1.C. qui ad mit.ad bo.poſſ.poſ. And. Barb.ſuis in conſiliis,conſil. 12.in

3.col.in 1.uol.Soci.ſuis in cõſil.conſil. 112.& in cõſil.172.,
66 in 6.colum.uerſ.6.difficultates,† &c. His ſeruit,qđ in omnib.promiſſionib.& priuilegiis obſeruari debent ſolennitates,de iure,cõſuetudine,aut uſu neceſſariæ, per notabilẽ.l. Si qñ. C.de inoffic.teſta. necnon Authent. Oẽs peregrini, iuncta ibi gl. C. Cõmunia.de ſucceſ. Vnde dicere ſolemus.
67 † Non ſufficit bonum fieri, niſi bene fiat, & alibi dicit gloſ.
68 Deum Opt.† Maxi.eſſe aduerbiorum & non nominũ remu
69 neratorẽ.† Nec dubium eſt,quin inter oẽs ſolennitates præcipua ſit,præcedereq́; debeat perſonæ habilitas, & idoneitas,per.l.Si quæramus.ff.de teſta.ibi text. Si quæramus an ualeat teſtamentũ,in primis animaduertere debemus, an is qui fecit teſtamentũ,habuerit teſtamenti factionẽ.Et per.l. Vt gradatim.§. 1.ff.de mu.& honorib.Ibi text.Si lege municipali cauetur,ut præferanẽ in honoribus certę cõditionis hoĩes,attamẽ ſciendũ eſt,hoc eſſe obſeruãdũ,ſi idonei ſint, & ſic tales præferri poterunt, idq́; ſine alterius præiudicio. Quando autẽ dr̃ Patrem neceſſario teneri ad filiã dotandã, id intelligi debet,actũ eſſe in caſu ſubiecto, cũ iuris ciuilis, uel municipalis ſolennitate,nẽpe cũ cõſenſu,auctoritate,atque præſentia curatorum,propinquornm & amicorum,quę nunquam poterint conſtare inreueniſſe.Quare,&c. Atque ob hanc rẽ licet demus dotationis actũ præſenti in caſu eſſe neceſſariũ,uel uoluntarium, ſemper tamẽ neceſſaria eſt illa ſolennitas,id eſt,perſonæ habilitas & idoneitas per iura p̃allega.& per hæc non eſt magni facienda actoris diſtinctio, quã nec probat,nec docet, quo ad ſubiectũ caſum. Deinde, apertè cõſtare potuit,imò notoriũ erat, prodigũ fuiſſe publicè proclamatum, omnibus ad hoc ſolennitatibus requiſitis. Nec poterit actori ſuffragari,ſua, (ut agit) ignorantia, quæ fuiſſet tp̃e,quo actor dicit dotẽ conſtitutã, prout adhuc eſt,
70 in curatela,edictoq́; publico proſcriptus,† ſeu proclamatus, cuius ignorantiã nullo modo prætendere põt,quia qui cum alio cõtrahit eſt, uel eſſe debet,nõ ignarus cõditionis eius, expreſſa & uulgata.l.Qui cũ alio cõtrahit.ff.de reg.iur. Facit & cõfirmat hanc ſñiam cõe hoc dictũ,qđ in re quæ publicè agitur,nõ habet locũ ignorantia, imò ne præſumitur qui

dem ignorantia, quemadmodũ notat gl.in c. 1.de poſtulat. prælato. & in l. Sed etſi pupillus.§.de quo in uerb. Ne quis excuſari poſſit ignorantia. Qui quidẽ text.ſemper ad hoc al
72 legatur.ff.de inſtit.actio.† Paria enim ſunt in iure ſcire, & ſcire debere.l.Iulian.ff.ad S.C.Macedo. Notat Bal.per illũ text.in l. Si duo.ff.de acqui.hæred.cũ nonnullis iuribus minimè diſſimilibus. Imò inquãtũ opus fuiſſet, cõſtitiſſet acto
73 rẽ ſciuiſſe prodigum in curatela fuiſſe.† Et ſic ex prædictis claret, qđ cõtractus antenuptialis, ſeu is actus peccauit in forma pp iudicis incompetentiã, & curatorũ, propinquorũ, & conſanguineorũ abſentiã, q̃ oĩa pro forma ĩteruenire debuerũt, ut hẽt pdicta cõſuetudo, & ſic ubicunq; actus peccat in forma, nõ ualet principalis conſtitutio dotis, quoad paupertatẽ, ideoq; minus etiam ualere debet quo ad uſumfructũ,
74 per Regulam: Quando † actus peccat in forma, ſi non ualet, quod ago, ut ago, nec ualere debet, ut ualere põt. Text. eſt notabilis in ca. Vnico, & ibi Domi. Philip. Franc. notant. de poſtulat. prælat. lib. 6. Facit ad hoc etiã argument. l. Lu-
75 cius.ff.de cõſtitu. pec.† Vbi ſi nõ ualet principale debitum nec etiã ualet cõſtitutũ. Et ad illud qđ actor argumentatur, qđ prodigus bene põt matrimoniũ cõtrahere, ſine curatorũ cõſenſu, ergo poteſt ſe obligare pro dote, ſine cõſenſu curatorum, quia dos eſt ſequela matrimonii, & idẽ ius in acceſſoriis, qđ in principali. Reſpondent curatores prodigi, qđ nõ ſequitur Prodigus poteſt cõtrahere matrimoniũ, ergo dotare, quia poteſt prodigus acquirere, ſed non alienare, qđ prodigus furioſo ſit cõparandus, quod alienandũ, contrahendũ, & diſſipandum. l. Is cui bonis, & l. Fulcinius.§.adeò. ff. ex quib. cauſſ. in poſ eat. frequentiſſimè allegatis. Sed quod acquirendum, pupillo cõparatur, d. l. Is cui bonis, & l. Si certi condictio.§.quando.ff.ſi cert. peta. Et ſicut plæriq; omnes doctores ſentiunt: qui etiã ad prædicta ſic reſpondent. Qđ quãuis dos ſit fauorabilis, quodq; interſit reipublicæ mulieres uirgines eſſe dotatas, ac quod publicum ſit priuato cõmodo præferendum, &c. Illa omnia ueniunt intelligenda, quando dos eſt legitimè & ritè conſtituta, ſcilicet à patre habili, aut à patre prodigo cũ cõſenſu ſuorum curatorũ atq; aliis ſolenni-

lennitatibus neceſſariis ritè obſeruantis. Nõ enim ſufficit aliqua eſſe bona uel utila, niſi bene, & legitime fiant, per prius allegata. Cui ſuffragatur & hoc, quod talis interdictio fuerat principaliter prodigo facta, ne ipſe in egeſtatem deueniret, & nullo modo principaliter fauore filiæ (uti actor prætẽdit) profundendo bona ſua exceſſiuè etiam in filiam (ut hic) ubi actor ſuo in libello plura petiit, quàm tres quartas bonorum prodigi, quod iniquiſſimum eſſe ratio ipſe conuincit. Qua de cauſa multo melius eſt, ut filii, aut filiæ, ſuos parentes rogent atq; ab illorũ patrocinio pendeant, q̃ cõtra, ut parentes ſuis liberis tanta largiantur, ut ipſi poſtea egeant, & egentes ſuos liberos rogare, & ab illorum opitulatione pendere cogantur. Tametſi hoc non raro, tamen euenire cõſpicimus. Quod profecto tam indignum exemplũ magnopere eſt deteſtandũ. Prædictis ſolutionibus & hæc adiici poteſt. Quod tempore interdictionis dicta filia nondum fuerat nata, quare minimè ob fauorem filiæ dicenda eſt principaliter dos conſtituta. Sed omiſſis tot tamq; uariis de dote hac conſtituenda, opinionibus, & cõtrouerſijs, ego negatiuã opinio
76 nẽ ueriorẽ, ac tutiorẽ eſſe puto, qua cenſeo. † Patrẽ prodigũ, & in curatela cum cauſę cognitione (preut de iure ac etiã conſuetudine) poſitũ, necnon edicto publico proſcriptũ (qđ Doctores nominant, publicè proclamatum, palã in ualuis curiæ denunciatũ) filiæ ſuæ dotẽ promittere, dare, aut tradere, ſine ſuorũ curatorũ conſenſu non poſſe, ſed tm̃ cũ ipſorũ auctoritate, & conſenſu, ut ſupra latiſſimè demonſtratũ eſt. Quamuis aũt de hoc argumẽto ſatis multa dicta uideri queãt tñ quia mihi hæc ſcribẽti materia quædã ſeſe obtulit, non prorſus à propoſito aliena, multumq; utilis atque uſitata, libuit tamen eãdem longius protrahere, ac pluribus exemplis & reſolutionibus explicare. Primo igitur à quoquam rogari poſſet. An pater teneatur dotare filiã, quæ ſine eius cõſenſu matrimonium contraxit? Ad hanc quæſtionem diuerſa diuerſi ſentiunt, & ſunt opiones inter Doctores planẽ contrariæ: Alij enim partem tuentur negatiuã, tum propter iniuriam patri factam, cuius conſenſus requiri debuit. l. Paul. ff. de ſtatu homi. & Iuſtinianus Imperator, inſtitut. de nupt. i

principio. Tum quia lis nulla eſſe poteſt inter patrem & filiã, uulgata l. Lis nulla. ff. de iudic. Tum quia pater non eſt
80 obligatus dotare filiã, † ſed Iudicis officio dumtaxat com-
81 pelli poteſt. l. Qui liberos. ff. de ritu nup. † Sed Iudicis officium ceſſat, poſtquam uirum ſeu maritum reperit, ſeipſam
82 quę maritauit. Tum etiã, † quia dos & alimenta equiparãtur, tritiſſima. l. Ob æs, iũcta gloſſa. C. de pręd. minor. Sed
83 pater non tenetur alimentare filiam, † quando aliunde habet unde ſe alat. l. Si quis à liberis. §. Sed etſi filius. ff. de liber. agnoſcen. Cùm ergo filia habeat maritũ is profectò eam alimẽtare obligatur. l. Si cùm dotem. §. Si autẽ in ſæuiſſimo. iuncta gloſſ. ff. Solut. matrimo. cõſequitur ergo, ꝙ talis filia, à patre alimenta uel dotẽ petere non poſſit. Cæterum ſi pater filiam maritare diſtulerit, ad 20. annum uſq; tunc eam nequit exhæredare, neq; alimenta ei denegare, etiam ſi poſtea in ſuum corpus peccet, aut ſi ſe libere ſine patris conſenſu, copulauerit. Textus in Autentica, Sed ſi poſt. C. de inoffi. teſta. atq; textus unde. d. Autentica deprõpta eſt, in Antentico, ut cũ de appella. cognoſci. §. Si uerò uſq; ad 25. collat. 8. conſtituit. Ergo ſi non tanto tempore differat filiã maritare, & interim nihilominus filia moræ impatiens ſe alteri contra uoluntatẽ patris copulauerit, tũc Ius commune contrariã opinionẽm poſtulat, ſcilicet quod pater tunc non tenetur dotare talem filiam tam rebellem, & immorigerã. l. Quod uerò & in l. Ius ſingulare. ff. de legib. & huius opin. ac ſententiæ fuerunt Bar. & Sal. in Auth. Res quæ. C. Cõia de leg. Idẽq; Bar. in l. Obligamur. ff. de actio. & oblig. Necnõ idem Salicetus, in. d. l. Qui liberos D. Panormi. in. c. accedẽs, de ꝓcura. in c. penult. de Rapto. atq; D. Matthęus Matheſilani, ſuis in ſingularibus, ſingulari. 106 incipient. No. quod ſi pater. Sed quantumlibet iſti ſuam opinionem ex cauſſis tueantur, Veritas tamen cõtrariam opinionem mordicus ſeruat, quæ itidem rationibus, nec non & auctoritatibus infra ſcriptis corroborabitur, ac ſtabilie-
85 tur † Prima eſt, quia de iure canonico, ut filia matrimonium cum aliquo contrahat, non eſt neceſſarius ad hoc conſenſus paternus (tametſi cõdecẽs & honeſtũ foret, ut uterq;

con-

contrahentium, eundē cōſenſum à ſuis parētib. reuerenter expoſceret, uti & Magnus ille Eraſmus in Encomio matrimonij apertè confirmat, ſed tm̄ eorum requiritur cōſenſus, qui ſeſe ambos matrimonio tradunt, quod ēt confirmat, uulgatū.c.Cū locum extra de ſponſalib.& matrimo.&c. Sufficiat.27.q.2.cū innumeris aliis. Quocirca filia quę canonica pmiſſione utitur, ingratitudinis aut inobedientiæ uitium
86 haudquaq̄ dr̄ incurrere, † nec penā ullā meretur. Quęcunq; in lege permittente fiunt, ea profectò pœnā nullā merent.
87 Textus eſt, q uulgo ad id allegatur, † in l.Gracchus.C.Ad leg.Iulia.de adult.&c. Qui peccat. 23.q.4. Correcto enim & excuſato uitio, intelligitur etiam correcta & excuſata pœ
88 na.not.c.Nō debet extra de † cōſangu.& affini. iūcto c. De gradib. 35.q.8. Et quotieſcūque deſiit eſſe delictū, deſijt & pœna uti uoluit D.Bartolus in l.in l.Decuriones.C.Ex quibus cauſ.infra irrogat. Huic ſeruiunt etiam illa nota.in c.pe
89 nult.& final.de ſecund.nupt. Secunda † ratio eſt. Pater ad duo ſimul & copulatiuè obligatur: nempe ad filiam maritandam, & ad eam dotandam.d.l.Qui liberos, ubi eſt caſus. Ergo ſi quando filia ipſius eſt aſſociata uiro pater quidē ab uno nequaquā tn̄ ab altero eſt liberatus.l.Celſus.ff.de recept.ar
90 bit.&.c.Cum dilecti extra de † dol.& contum. Ad ueritatē enim orationis copulatiuæ, requiritur utramq; partem eſſe ueram.§.penult.inſtitut.de hæredib. inſtituend. Necnon c.2.cum ibi notatis, extra de reſcript. cum infinitis aliis uulgarib. iurib. Tertiò iſtud auctoritatibus confirmatur, & in primis per iuris canonici gloſſam ordinariam, in c.Hoc ſanctum.32.q.2.& in c.de Raptorib.36.q.1. Quę Gloſ.expreſſè uoluit, filiam quæ ſiue patris conſenſu uiro aſſociata, ſeu nupta eſt, debere per patrē dotari, potiſſimū quando nupſit digno, quod quidem minimè ēt Archidiacono diſplicuit, in præallegato.c.de Raptorib. Necnon D. Ioanni Andreæ iuris canonici fonti, ac ſummæ auctoritatis uiro, in d.c.Accedens, in finalib.uerb. idq; ibidem ſequuntur Dn̄i Antonius de Butrio, Ioannes de Imol. atque plærique Doctores alii. Iſtud idē etiā gloſſæ ordinariæ iuris ciuilis placuit in d.l.Obligamur, quam perſequuntur & ſingularē cenſent Bald.

Ioan.Imol.Ludo.Rom.Alexād.Imol.atq; nouiſſimi in l. 1. ff.Solut.matrimo.& Bald.in l.fin. C.de ſenté.quæ ſine certa quanti.& d.l.Qui liberos.eandē opinionē ēt tenent Bal. Angel.Paul.Caſt.Iaſon ac alij,in præallegata Authentica. Res quæ.& idē Bald.in c.iurauit,in 2. colum.de probat. & in Rub.de offic.Iud. 6.colum. Hanc opinionem tenuit etiā Raphael Cuma. atque ſecundum eam conſuluit ſuis in conſil. conſi.131. incipien. Duo fratres habent bona communia. Imò plus uoluit Ioan. Imolen.in d.c.Accedēs. Vbi ait.
91 Quod pater non poſſit exhæreditare † filiam ēt nubētē indigno,aut eidē iuſtā denegare dotē.Impares.n.nuptiæ & indignis nubere nō ſunt exhæreditationis aut dotis ſubtrahendę cauſæ ſatis idoneæ,ac ſufficientes. Huius opinionē ſequitur D.Alexan.in d.l.1.ff.ſolut.matri.Poſſet tñ pater ob indignā coniugij coitionē minorē filiæ conſtituere dotē, q̄ cōſtituiſſet,ſi prorſus digno nupſiſſet. Verū ob eā cauſā non licet patri filiæ indigno nubēti omnimodā dotis numerandæ portionē denegare,nō magis quā ob id eādē exhæredi-
92 tare pōt,ex quibus.n.cauſis filia poſſit exhæredari,† ex eiſdē cauſis poſſint ei alimenta,& dos denegari, iuxta Gloſsā notabilē,in l. Si quis à liberis.§. Si quis ex his.ff.de lib.agnoſcend.iuncta gl.p Bald.in Authentica Res q̄.Quū ergo dicta cauſa,nēpe ꝙ indigno nupſerit, minime ſit hodie iuſta exhæredationis cauſa.§.Cauſæ in Authentico,ut cū de appellat.cognoſci.colla.8.uti ēt uoluerunt Hoſt. Panor. & cōmuniter oēs doctores in c.1.de ꝺeſponſa. impuber. ergo ēt nō eſt iuſta cauſa denegationis dotis aut alimētorū, licet (ut memini)minor dos cōſtitui poſſit,lex.n.præſumit maritū melius tractaturū, ſi dotetur,quia mulier indotata à uiro
93 † memini cōſueuit .l.Vtrū turpē,ad finē.ff.de uerb.oblig. Id quoq; maximē quadrat ad caſum præſentē,in quo pater dicitur prohibuiſſe filiæ ne nuberet, neve ſeſe ullo maritali cōiugio copularet.Tametſi interim elocādæ filiæ patri multę honeſtæ & oportunæ occaſiones& ſponſiones fuiſſent oblatæ,utpote cuius filiā,multi honeſti & digni ambi uerīt, & in coniugē cū æquis conditionibus popoſcerint.Quibus pater immodicè tenax,& immittis aſſentiri in tempore uoluit

ſed

ſed dotis numerādæ æquā portionē, & occaſionē ſubterfu-
94 giens, elocationē filiæ ſemp̱ procraſtinare nō † erubuit. In quo caſu pr̃ tacitè filiæ nubere p̱hibet, qui elocãdæ filię oc caſionē nō quærit. Imò qui pulchras & æquiſſimas cōditiones ipſi oblatas cōtentioſè reſpuit, ut pulchè inquit text. in d.l. Qui liberos & ibi gloſ. cōmendando textū ait eleganter nō ſolū, ſed & ē̃t admodū ſignãter. Qđ is malū aliquod face
95 re uř, qui non ſtudet contendere ab bonum tali † malo contrarium, quod quidem uerbum ibidem magnopere commē
96 dat Bald. † Mulieri. n. oportet nuptias accelerari, ne uratur, neve aliquid cōmittat turpius, & ſua parentela indignius, ut inquit Gloſſa ordinaria ĩ l. Oratione. §. 1. ff. de ritu nuptia-
97 rum. Sunt. n. mulieres ex numero earum † rerum quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, in quibus multa ſunt ſpecialia, quæ maturam elocationem depoſcant, ut habetur in l. Lex quæ tutores. C. de adminiſtratione tutorum. Cum ergo in caſu præſenti, præfata filia uiro digno, ſagaci, diligenti, ac in ſua arte experto nupſit, nullū dubiū, quin debeat à patre digna, æquaq́ue dote ornari. Quod ſi impudens & inhumanus pater recuſauerit, poterit quidem tūc ad hoc p̱ cenſurā eccleſiaſticam compelli, iuxta iura & auctoritates hactenus allegatas. Neq; his aduerſantur, quæ ſupra in contrariū adduxiſſe uiſi ſumus, ueluti cum primo diceremus, qđ de iure
98 ciuili requiritur conſenſus † patris. Nā quãuis de iure ciuili requiratur cōſenſus patris, tñ de iure canonico, (cui hac in materia ſpirituali & canonica acquieſcendum eſt) conſenſus patris non requiritur, ac matrimonium per eam ſine
99 patris conſenſu contractū tenet, † ſuumq́; ſortitur effectū. Et patri non facit iniuriam, qñ canonica utitur permiſſione, ut & paulò prius memini. Et dato, (non tamen cōceſſo) quod aliqua iniuria patri p̱ præmiſſa fuiſſet illata, (qđ minimè tñ permittimus) eadem tñ offenſio & iniuria cenſebitur
100 remiſſa, poſtquã ipſe pater dictã ſuã filiã, † eiuſq́; maritū ad cœnam, cum alijs ſuis amicis uocauerit, ac cum eis hilari ter genio indulſerit. Eo enim actu notiſſimi iuris eſt omnem remiſſam eſſe iniuriam. §. 1. inſtitu. de iniur. cum uul-
101 garib. Imò qđ fortius. Filia quæ in corpus ſuum † peccauit,

ſi in uita patris & ante ultimum conditum teſtamentum pœniteat,& ſe humiliet,exhæredari per patrê non poterit. Teſtatur D.Specul.in titulo.Qui filij ſunt legitimi, uerſic.qd ſi filia. Et D.Baldus in l.Si filia.C. de inoffic. teſta. & Dñs Antonius de Butrio,in c.Quintauallis,de iureiurand. Addam ex hoc & quod maius eſt. Si in caſu pœnitentiæ, pater
102 exheredare non poteſt, † nec dotem pœnitenti denegare non poteſt,ſed potius eandem dotare tenetur,uti nobiſcum cenſet D.Panormitanus,in dicto c.Quintauallis. Cui ſeruit quam optimè c. Ferrum. 50. diſtinctio. in quo habetur Redemptorem noſtrum Ieſum Chriſtum, potius elegiſſe in ſuum uicarium Petrum peccatorem poſt pœnitentiã peractã,quàm alios.Non enim deſpici debet peccator pœnitens,aut ob id,quod peccator fuerit, quin potius ipſius pœnitentiæ congratulandum fuerit & ipſius reſipiſcentia amãda,ut qui iã alius ſit effectus,quã fuerat prius, nẽpe probus & bonus,ut d.c.Ferrum. Atque ob hanc cauſam dicendum eſt,patrem filiæ dotem denegare non poſſe,ſi in corpus ſuũ non peccauerit, ſed ſi matrimonium in facie ſanctæ matris Eccleſiæ cum uiro digno cõtraxerit,& ſic non obſtant dicta iura ciuilia.Neq; etiã prædictæ huic opinioni noſtræ aduerſatur ſecundum,quia iſte caſus matrimonialis eſt unus ſpecialis,in quo etiam poteſt eſſe lis inter patrem & filiam d. l. Qui liberos,quemadmodum ſunt & alij plures caſus,qui notãtur in prællegata l. Lis nulla. Neque ſimiliter dictæ opinioni noſtræ aduerſatur tertium,quia ut ſupra allegaui, pater obligatur ad duo copulatiuè. Ideoq; contra eum officiũ iudicis implorari poteſt,ut patrem compellat, ut faciat duo copulatiuè. Pater enim liberatus ab uno non liberatur ab utroque,ſed alterum remanet.l. Si domus. ff. de ſeruitu. uerba.prædio.ſicuti cernimus in ligato duobus uinculis, quorũ uno ſoluto,alterum remanet:ut notatur in c. Ita quorundã, de Iudæis. Quartum etiam non obſtare demonſtrabimus, quia non eſt bonum argumentum ab alimentis ad dotã. Li-
103 cet enim filia quando † aliundè habet unde ſe alat, nõ põt petere à patre alimẽta,tñ filia diues,quæ hẽt aliundè,quo ſe poſſet dotare,eſt nihilominus & dotanda à patre, textus eſt

insignis

inſignis ac notabilis, iūcta gl. in l. fi. C. de dot. promiſſio, crebrò allegata, ibiq; id D. Baldo, necnon Angelo placuit, atq; eidem Angelo in l. A filia ad exordiū ff. ad Trebellia. Huic ſententiæ adſtipulantur Domini Ludo. Roma. Ioan. Imol. Alex. & alij in prællegata l. 2. Et pleniſſimè hoc confirmat D. Iaſon in d. Authentic. Res quæ. in 4. ac 5. columnis. Hinc etiam notabiliter ait Bald. in l. Finali. C. de ſenten. quæ ſine
104 cert. quanti. † Quod ſi teſtator ſuo in teſtamēto relinquat centum filiæ ſuæ Bertæ pro ea maritanda, quæ tamē prius tēpore conditi teſtamenti maritata fuerat. In hoc caſu quāuis cauſa relicti teſtaméti ceſſare uideatur, legatum tamen Berta habere debet, per l. Si iam facta ff. de condit. & demonſtrat. Quintum ſimiliter non obſtat, ſcilicet prædicta Authētica. Si enim iſthæc Authentica præſſius perpendatur comperies eam ſolum permittere exhæredationē à cōtrario ſenſu, qñ filia ante 25. annum in ſuum corpus peccat, meretricaliter uiuendo, aut quando ſe copulat ſeruo, patriq́ue inobediens, factum celat nil patri aperit, ſed propria ſua uoluntate, & conſilio freta, clandeſtinas nuptias init, paternæ reuerentiæ oblita, quaſi patrem deſpicit, ipſiq; ne ſemel quidem de ſuo facto loquitur. Dicta autem Authentica, & textus unde deſumpta eſt, nō loquuntur de hoc caſu pſenti, qui eſt de filia, quæ ante 25. annum ſine patris cōſenſu matrimonium contraxit, cū uiro libero, digno, & fere æquali, in tali inq caſu qō fuit, an tunc pr̄ talem filiā exhæredare poſſet, aut eidē dotem denegare. Huic igitur caſui nec Authentica, nec textus applicari poſſunt, ut cui non ſeruiunt, ſed de alio caſu loquuntur, ut iam dictum eſt. Imò gloſ. ordinaria in d. Authētica, Sed ſi poſt, nec non Ioan. Fabri, in ſuo Breuiario ibidē qui illū textum interpretātur, expreſſe aiūt, Patrē nullo modo poſſe filiā exhæredare, niſi uel peccet in corpus ſuū, uel ſeruo ſe copulet, quorū neutrum eſt in caſu pſenti. Qđ autē filia non poſſit exhæredari, quanto ante 25. annū ſine pr̄is cōſenſu contraxit matrimonium, tenent Hoſtiēn. Panormit. & cōiter omnes Doctores, in d. c. 1. de deſponſa. impuber. atq; Ioan. Imol. in c. Accedens prællegato, nec non D. Iaſon, in adducta frequenter Authentica, Sed ſi poſt. Et qđ

pater

pater eã dotare obligatur, illo prædicto caſu non obſtãte, ſu
ſtinent oẽs gloſſæ ordinariæ, tam canonici quã ciuilis iuris,
ſimiliter & docto. non ſolũ Canoniſtæ, uerumẽt & legiſtę,
105 locis, paſſibusq; ſupra admodum latè cõmemoratis. Cum
ergo hæc ſit doctorum communis opinio, ab ea in iudicando nequaquã eſt recedendum, iuxta notata Ioan. And. atq;
aliorum ſcribentium in d.c. 1. & in c. Inuitans, de cõſtitu. &
Bart. in l. final. C. de pœn. iud. qui mal. iudic. potiſſimũ cum
pro hac opinione, (uti memini) ſit gloſa ordinaria, cui non
ſolùm unus aut alter Doctor celebris, ſed plærique oẽs adſti
pulantur, ſecundũ Iacobi Butri. doctrinam, plus ſatis commendatam, in l. 1 C. Qui pro ſua iuriſdict. quæ elegãter ha-
106 bet: † In iudicando non eſſe ab opinione gloſæ recedẽdũ:
quũ habet poſt ſe unum famoſum Doctorẽ. Sed de his ſatis
ſuperq;, penè enim dilapſus ſum in aliã materiã. Ad intermiſſam igitur prodigi materiam reuertamur, & alias non in
107 utiles qõnes diſcutiamus, quarũ hæc erit prima. † Quid ſi
lege municipali, ſiue ſtatuto, caueatur, (ut indubiè Brugis,
necnõ alijs pluribus in locis cauetur, quod ẽt in huc uſq; diẽ
eſt in uiridi ac quotidiana obſeruãtia) ne quis ulli prodigo
crediderit ſummã pecuniarum excedentem quinq; ſolidos
Pariſienſes, aut ullum contractum cum eodẽ prodigo ineat
ſimiliter quinque ſolidos Pariſienſes, excedentem, hoc eſt,
quinque groſſos Flãdricos, idq; ſub pœna ſolutionis ipſi cre
ditori tantùm faciendæ ijſdem quinque ſolidis Pariſienſibus, & non amplius etiam ſi centum libras eidẽ prodigo cre
didiſſet, aut quemlibet ingentẽ contractum cum eo peregiſ
108 ſet. † Huiuſmodi autẽ edicta municipali paſſim cernimus
de bonorum ſuorum diſſipatoribus frequenter euulgari, ip
ſiſq; dignos curatores conſtitui, qui ipſorum bona frugaliter adminiſtrent, quũ ipſimet ſua regere nequeant, ſecundũ
109 l. 1. ff. de cura. furioſ. Huiuſmodi autẽ edictorum ſiue publicarum proſcriptionum prodigorum fiunt eodem in loco,
ubi reliqua edicta promulgari ſolent, & fere ſub hac uerborũ forma. Ob ſiniſtrum regimen. N. Domini Senatores dictum. N. ſuo interueniente cõſenſu, aut deconſenſu, & ad ſo
licitationẽ ac requiſitionẽ ſuorum propinquorũ, & amicorũ
poſue-

poſuerunt in curatela, edictoq́; publico ut prodigū proſcripſerunt. Qđ uobis hoc in loco notificari, & ad ueſtram notitiā deduci uoluerunt, quo nemo illi poſthac credat, mutuet, aut cum eo contractum aliquem ineat aut celebret, quinq; ſolidos Pariſienſes excedentem, ſub mulcta ſperatæ compenſationis, & amiſſionis totius crediti. Porro ſi hic prodi-
110 gus † uxorem habuerit, hæc ipſa quoque Curatelæ ſimul, eodem loco, eodem tempore, & ſub ſimili uerborum forma
111 publicè contraditur. † Sed in præſenti loco moueri poſſet qō. An hoc præfatum ſtatutum municipale, & alia ſimilia à iudicibus cōſtituta ualeāt, & obligent, non ſolū in foro fori, hoc eſt iudiciali, uerumēt, in foro poli, hoc eſt, pœnitētiali, aut aīæ, ſic ut prodigus in foro conſcientiæ teneatur hmōi parere ſtatutis? Vel, An huiuſmodi ſtatuta ipſum in conſciētia ligent, & cogant? Omiſſa (breuitatis ſtudio) diſputationū utramque in partem, & allegationum pompa, hoc pro ma-
112 iori notitia & certiori reſponſione † primò ſciendū eſt, qđ ciuitatū rectores & magiſtratus certa ſtatuta condere poſſint, uti habet D. Alexand. in. l. 1. in principio, poſt D. Bar. ff. Quod quiſque iuris. Idem Alex. in. l. Quinta, ad exordiū, ff. de uerb. obligat. Necnon in l. finali ff. de pœnis. D. Ang. in. l. Apertiſſimi. C. de Iudic. & in. l. 1. ff. de leg. & Doctores in. c. Vt animarum, de conſtit. lib. 6. cum infinitis alijs paſſibus haud diſſimilibus, quos paſſus loco ac tpe oportunis qui
113 libet uidere & examinare prolixius poterit. † Ex his nunc colligitur, quod Magiſtratus & rectores ciuitatum Flandriæ non perperam faciant, neque præter conſuetudinem aut legum authoritatē, quod ſubinde noua & utilia ſtatuta cōdāt, & publicēt. De quibus ſtatutis hoc nunc reſpondendum cenſeo. Si magiſtratus talia ſtatuta condere ob utilitatē reipub. poſſint, eadē quoq; in foro fori, & ēt in foro poli pariter ligāt. Quod in foro fori ligent, teſtatur D. Panorm. in. c. A nobis primo, de ſenten. excommu. Niſi expreſſe reuocentur, ut eſt textus ſingularis. ac perpetuò notandus in ſtatutorū materia, in. c. ſi. extra de offi. l. Vnde ſm Fred. † ſuis ī cōſilijs
114 conſil. 16. etiā ſtatutum factum à capitulo, ſed uacante, durat creato nouo epiſcopo, niſi reuocetur per epiſcopū creatū quod

quod patet argumento no. Ne præla. uices ſuas c. Vltimo ,
115 quorũ publicatio eſt quoddã notoriũ,† qua probata, probatur ſtatutum, ſecundum D. Bald. in l. 1. §. fin. C. de cadu.
116 tollend. Quod ẽt in foro poli & cõſcientiæ † obliget d. ſtatutũ. Adeo ut prodigus in conſciẽtia obligetur dicto ſubeſſe, & parere ſtatuto , teſtanter cõfirmat Bald. in c. In oĩ de
117 teſtibus. Qđ qui à lege humana excuſatur † nõ peccat, niſi ſit legi diuinæ contraria. Porrò ſi ea lex humana legi diuinę non ſit contraria, ab eius obſeruatione nõ excuſatur , ſed eaſdẽ in foro conſcientiæ conſeruare tenetur. Quantò magis illa ſtatuta, quæ ob utilitatẽ reipub. aut ob ſalutẽ aliquorũ piè ſunt inſtituta, in conſcientia ab oĩbus ſunt ſeruanda , iuxta illud. D. Petri. Obedite prępoſitis ueſtris, non tantũ bonis & modeſtis, ſed ẽt diſcolis. Cæterũ hæc legũ humanarũ obſeruãtia, ad publicã tranquillitatẽ potius ſpectat , q̃ ad ſtrictam conſcientiæ ligationem. Si enim humanæ conſtitutiones oẽs pariter ligarent conſcientiam ad gehẽnam , ut præcepta diuina, ſequeretur, quod omnis legum forma , & ſubtilitas duceret nos ad inferos, & legum ſcientia magis eſſet nobis dãnoſa, ſic ut eam perſtiterit non conſtituiſſe. Et huius dicti Domini Baldi meminit Feli. in c. 1. colum. 13. de conſtitu. plura alia ex hoc dicto inferens, de quibus apud eundẽ uidere poteris. Adde ẽt quod not. in l. unica. in 3. co-
118 lum. C. de confeſſ. Vbi uult quod ſtatuta iuxta † prædictum modum etiam in foro cõſcientiæ ligent , & ſeruanda ſint , pro quo dicto eſt gl. notabilis ac ordinaria, in c. Quæ in eccleſiarũ, extra de conſtitut. & ibi Baldus in. 1. colum. ita notat dicens alibi non reperiri. Super hac re uelim quoq; uideas. D. Iaſonem, in l. Si poſt diuiſionem. C. de iur. & fact. ignor. colum. 3 . ubi multa quæ ad materiam conſcientiæ ſpectant elucidat. Conſulè præterea eundem D. Iaſo. in l. Nemo põt. ff. de le. 1. 2. in lectura. 17. & 18. colum. uerſ. Similiter ſtatuta Laicorũ, ubi ſe prædictã ſ͠m gloſſam, conſuluiſſe cõfitetur. Ad hæc itẽ facit gloſſa illa ab oĩbus habita ſingula-
119 ris, in l. Adigere. §. Quamuis. ff. † de iure patro. quæ dicit Statutũ quoad ſubditos illius loci, ubi uiget, apoſtolici ſtatu-
120 ti uim habẽre, † & quodãmodo exprimere unũquẽq; ſubdi-

torum

torũ a peccato,in foro etiam conſciẽtiæ. Si igitur ea ſtatuta obſeruata á peccato liberant,eadẽ quoq; non obſeruata,pec catis nos ligant. Pro huius itaque prędictæ gloſſæ declaratione,ſuadeo omnino uidendũ D.Iaſo. in Autentica,Sacra menta puberũ C. Si aduerſus uenditionẽ, colum.pe. quod conſuetudines & ſtatuta in foro conſcientiæ ſunt ſeruanda, placuit D.Bartholomeo á Chaſſaneo,Conſuetudinum Bur gundiæ cõmentatori eximio,in tit. *Des droictz & appartenan ces.* §.1.in uerb. *Ne peult faire*, numero 6.fol.126.& eodẽ titu.§.7.in uerbo.*Prochains parens.* numeris 23.& 24. folio 164.Cæterũ hic quęrendum eſt. An alicui ſuffragari poſſet credentis, mutuantis, aut cum prodigo, edicto publico proſcripto & proclamato contrahentis ignorantia, ſcilicet per quam ignoraſſe prætexit taliũ ſtatutorum editionẽ,aut ignoraſſe illũ fuiſſe publicè proclamatũ prodigũ. Ad q̃ quæſtionẽ prorſus reſpõdẽdũ eſt talẽ ignorantiam nulli ſuffraga

121 ri poſſe. Quia in eo quod publicè agitur non †habet locum ignorantia,neq; præſumitur iuxta Gloſ.notabilẽ, quã doctorum nonnulli laudant,& in cœlũ uſq; efferunt, in uerb. Allegans, in c.1.de poſtul. Prælato.in antiquis,& in l. Sed & ſi pupillus.§.de quo.in uerb.Ne quis excuſari poſſit igno

122 rantia.ff.de inſtitu. actio. quæ lex perpetuò † ad hoc ĩ me dium adducitur. Paria.n.ſunt in iure ſcire, & ſcire debere, l.Iulianus.ff.Ad.S.C.Macedonia.ſignatq́; Bald.p eũ textũ in l.Si duo.ff.de acquirend.hæredita. Ideóq; in hoc caſu,

123 iuſtæ cauſæ ignorantia locũ nõ habet,† nec.n.neceſſe eſt, edicta publica ſingulorũ auribus inculcari, ut in c.1.de poſtula. Prælat. in antiquis. Huic congruit textus Bald.applau dente in l.Diuus Claudius.ff.ad leg.Cornel. de falſ. quem ait eſſe ſingularem, necnon meliorem de iure, qui habet: Non dari ueniam his, qui ſe ignoraſſe edicti ſeueritatem, prætendant. Itaque nequaquam dicere conceditur. Ignorans mutuaui ac cum prodigo contraxi. Quod & placuit D. Bal. in l. 1.ff. de legibus ad exordium, præfatam legem Diuus Claudius, alleganti. Huius etiam meminit Domin. Anton. Corſetus, ſuis in ſingularibus in uerb. Ignorantia: incipit. Statutum diſponens. Hæc.n.ignorantia haud dubiè ſimula-

ſimulata,craſſa,& ſupina cenſenda eſt, potiſſimũ in foro ciuili,& ea potiſſimum ignorantia qua prætexitur,ſe ignoraſſe illum fuiſſe legitime in curatela poſitum. Nã altera ignorantia,qua diceret ſe ignarũ fuiſſe de publicato illo ſtatuto (ob id quod eo tẽpore peregrè egerit,aut apud exteros tunc uerſaretur,&c.)nonnihil excuſationis habere uidetur,maxime in foro conſcientiæ. Atq; ideo etiã talis per ignorantiã deceptus admittẽdus eſt,ad probandũ, qđ talis edicti publici, ſiue cõſtitutionis proclamatio ad ipſius notitiã nõ peruenerit,ſm gloſſam ad notabilia, in c.ut animarũ crebro alle-
124 gato. Porro illud uulgatũ axioma,† quod dicit. Qui cũ alio cõtrahit,debet eſſe certus de contrahentis & cõditione, & qualitate,tritiſſima l.Qui cum alio.ff.de Regul.iuris, ibiq; D.Philip.Decius.Hoctm̃ locum habet in foro iudiciali, in quo oĩa certa & aperta eſſe conuenit. Et tantum de perſonis
125 ipſis,nõ de ſtatutis & edictis publicis. Hinc †fit ut ille q̃ filio familias pecuniam mutuauit,mutuũ recipere nequit. Tametſi Senatuſconſultũ Macedonianum refragetur, quia illũ
126 eſſe filiumfamilias ſcire potuit, † ſm.l. Iulianus ſcribit.ff. ad S.C.Macedo. Et licet in foro ciuili habeat locũ d.Macedoniani exceptio,nequaquã tamen habet locum in foro animæ ac conſcientiæ. Atq; iſthæc eſt prædictæ quæſtionis ſolennis deciſio D. Innoc.in c.Pleriq;,de immu.eccle.in antiquis. Et Bart.in l.Cũ quis.C.de iur.& facti ignorant. Quin & D.Iaſon eandẽ deciſionẽ refert in l. Arrogaſti.§.Filiusfamilias,ad principiũ 1.colum.ff.Si certũ petatur,approbatq;
127 ibidẽ D.Innocentii deciſionẽ.†Et idẽtidẽ de minore dicẽdũ eſt,uti notatur per gloſſam in l.Si Titius,in uerbo, ætatis.ff.de fideiuſſorib. Quinetiam de prodigo nequaquã abſi
128 mile cenſendum eſt.Qui†enim prodigo mutuat,mutuum recipere nõ poteſt,nẽpe edicto publico prohibitiuo pugnante, & aduerſante. Vnde præſumitur qđ ille qui contrahit,
129 † habere eiuſdẽ prodigi qualitatẽ & notitiã debuit, ut no
130 tat Bald.per text. in l.In ciuilem.†C.de furt. Atq; ab hoc edicto ẽt Forenſis omnis,exterraneus ſiue aduena ſeſe excuſare nõ põt. Obligantur enim oẽs hi conditionẽ eius cũ quo cõtrahunt,inueſtigare ac perſcrutari, prout notat Cumanus

ſuis

131 ſuis in cõſiliis,† conſilio 26.incip. Cum ſtatutum Paduæ. colum.1. At iſta ratione etiam iuſta, cauſa,à conuentionali pœna,minimè excuſationem tribuit, quemadmodũ notabi liter tradit D. Alex.ſuis in conſiliis,conſil. 118.incip. Titulus quæſtionis,colum.pe.lib.2. Ad hæc ſatis quadrat, quod ſignanter tradit Paul.Caſt.in l.1.§.non autẽ in uerbo. Item
132 alias conſului.ff.de exercit.† Vbi inquit ſe cõſuluiſſe: Qđ cũ duo mercatores iniiſſent, & feciſſent ſocietatẽ quinquennalẽ,qđ finito quinquennio,alter ex contractibus cũ alio celebratis non tenetur,neque obligatur,licet contrahentes finitam eſſe ſocietatẽ ignorarent, quia perſcrutari, ſeſeq; de ſocietatis qualitate informare debuerunt. Et licet præfatum
133 ſtatutũ apud† imperitos & uulgi homines uideatur eſſe durum & aſperum, tamen ſeruandum eſt, potiſſimum in foro ciuili,ut ſignanter ait D.Iaſon,in l.. Filio pater,colum.2 .ff.
134 de legat.Primò poſt Baldum, † in l. Acceptũ. C. de uſur. Quæ ſtatuta,niſi ſtrictè ſeruarentur,æſtimãda eſſent ſuperuacanea,& inutilia,quæ tñ (teſte D. Iaſone notabiliter dicẽte,in l. Si conſtante.ff.ſoluto matri.) de uento ſeruire nõ debent,poſt Angel.ſuis in cõſiliis,cõſilio 62.incip. Titius de Florentia. Dixi in foro iudiciali prædicta ſtatuta eſſe ſeruan
135 da.† Nã(ut & Theologorum optimi quiq; cenſent)in foro diuino & conſcientiæ crediderim præfatum ſtatutũ,prorſus & etiam probabiliter ignorantes,(quibus licitum eſt,iuſtam ignorantiæ cauſam prætendere) nõ ligare.Cæterũ qui ſcientes prodigi curatelã, eidem prodigo temere mutuant, illi meritò datũ mutuum recipere non debent,nec repoſcere, neque in foro fori,neque in foro poli.In eodẽ enim caſu ipſis contrahentibus imputandum omnino eſt,ſi quid damni ex eo mutuò aut alio contractu conſequantur. Et id homini Chriſtiano ſecurũ & tutũ eſſe debet. Sed ex hac quæſtione naſcitur alia quæſtio, ſcilicet An ipſius prodigi confeſſio
136 ualida ſit,an non? † Et quando ualeat? & quãdo nõ? Huius quidẽ quæſtionis meminit ſubtilis D. Bald.in l.unica nu.51 C. de confeſ. eandẽ una aut altera diſtiuncula abſoluens, ad quẽ breuitatis ſtudio, unũquemq; eius reſolutionẽ deſide
137 rantẽ remitto.† Præterea hic alia ſuccurrit quæſtio, An tu

tor aut curator, alicuius actionis ceſſionẽ ſuſcipere poſſit, cõtra pupillum aut minorẽ? Et ſi illam receperit an illa uti poſſit? Ad huius q. reſolutionẽ, omiſſa allegationum pro utraq; parte congerie, quàm optimè ſeruit Authent. Minoris debitor. §. Item ſi debitor. C. Qui dare tuto. uel curat. poſſ. necnon in corpore unde ſumitur, ubi etiã eſt text. admodũ notabilis, dicens. Si tut. aut curat. actionis ceſſionem, aduerſus pupillum aut minorẽ ſuſcipiat, nec poſt curã depoſitã ea permittitur uti, nec is qui ceſſerit agere debet, cũ in legem cõmiſerit, licet ceſſio pro iuſtis cauſis facta ſit, ſed minor lucra
138 bitur. Et rationem aſſignat D. Ang. in d. Authent.† Minoris debitor, quia adminiſtrator domino inſidiari nõ debet, qui ad eius cuſtodiam datus eſt, huius ſñiæ & opinionis eſt, necnon in ea reſidet D. Salicetus, in dicta Authent. Mino-
139 ris debitor, dicẽs, † quod nec cedens, nec ipſe qui ceſſionẽ habet tut. aut curat. cõtra pupillum adultumve, poteſt ea uti, ſed totum minoris lucro cedit, quod quidem habet locũ nõ ſolum in tutore aut curatore adminiſtrante, ſed etiã in tutore aut curatore non adminiſtrante, allegãs gl. ſuper uerb. Suſcipiat, circa finẽ in dicta Authent. Minoris debitor, quam quidẽ opinionẽ approbat D. Angel. in Authent. ut hij qui obliga. ſe perhib. hab. res minor. colla. 6. Ibi Item quæro an prohibitio huius. §. dicens ultra hoc idẽ Salicetus, qđ ſi ma
140 ior factus tutori aut † curatori aliquid ſoluerit, id poteſt ab
141 eo repetere, † quia tut. aut cur. ſuſcipiendo ceſſionẽ cõtra
142 minorẽ, ipſo iure & facto actione cadit, † quare minor ipſo iure liberatur: itaq; omnis tã ciuilis, quam naturalis obligatio, auctoritate legis, eſt ipſo iure ſublata, ſm eundem D. Salic. in præfatã Authent. Minoris debitor Ibi. Quæro 22. Ideoq; ſiue ſoluit per iuris ſiue facti errorẽ, repetitio cõpetit ſm Iacob. de bel. in dicto Authent. ut hi qui obligat. ſe perhib. hab. res minor. allegantẽ. l. Si non ſortem. §. Indebitum. ff. de cõdict. indeb. Aſſignant enim Doctores rationẽ,
143 & maximè Dominus Angelus, † quia ius præſumit & fingit contra tutorem aut curatorẽ, actionis ceſſionẽ ſuſcipientem aduerſus pupillum ſiue adultum, contra quam in contrarium probatio nequaquam admittitur, quia quum tutor aut

cura-

curator res minorum eſt perſcrutatus (eorum poteſt ſurripuiſſe documeuta)per quæ probari poterat minoris rei ceſſæ,cõtra cedentẽ,liberatio, poſſetq; machinari cõtra minorem ſolutionis uel debiti inſtrumenta intercipiendo, & pp hoc necnõ fraudes,quæ alias repertæ fuerunt,correcta eſt.l.
144 Non ſit.ff.de reb.cor.qui ſub † tutel.uel cura.ſunt. Et qđ plus eſt tut.aut cura. non poteſt contra pupillũ uel adultum, etiam ſi uelit eam officio finito exercere,ceſſionẽ recipere,
145 D.Bal.teſte in d.Authent.Minoris debitor,† quod in memoria,animoq; perpetuò habendũ eſſe ſuadet ac cõſulit,potiſſimũ cũ tut.aut cura.tantã diligentiã pupilli, adulti ve in rebus,quantã in propriis,adhibere proculdubio debeat.l.A
146 tutoribus,in principio.ff.de adminiſtr.tut.& cura. † Nec licet tutori curatorive fundos,redditus, idq; genus alia pupilli ſui bonam clã,ſecretò,tacitè,malaq; fide,maximè ſine contutoris aut concuratoris auctoritate, paruo precio ſibi emere & cõparare,iuxta notata D.Bart.in l.Pupillus.§.Itẽ ipſe tutor.ff.de aucto.tuto.& curat. Sed id licitè efficere poterit palã, per ſubhaſtationem aut publicè cum auctoritate contutoris aut cõcuratoris,idq; decenti,rationabili ac iuſto pretio & cum ſincera ſemper fide,ſm.l.Pupillus.§.Sane ſiquidem,ff.de aucto.tuto.& ibi D.Bar.Cui ſubſcribit D.Panormit.in c.Vnico.num.20.ad finem, extra.ut eccleſiaſtic. benefi.ſine diminu.conferan.Statuta tamen ac conſuetudines Flandriæ id ſimpliciter non admitterent,niſi cum prædictis Iudicis decretum & auctoritas,cum cauſæ cognitione
147 præuia ſimul concurrerent.† Et hæc eſt ueritas, niſi uelimus cauillari, & captioſis ſubtilitatibus diſceptare, quibus tamẽ plærumque ueritas opprimitur.l.Si ſeruum.§.Sequitur ff.de uerb.obligat.

SVMMARIVM.

1 *De tutelis,titulus duplex.*
2 *Actio tutelæ debet eſſe bonæ fidei.*
3 *In actione tutelæ,à tempore moræ uſuræ currunt.*
4 *In actione bonæ fidei,ex defuncti delicto obligantur in ſolidũ.&c.*
5 *Actio tutelæ directa,non tantum aduerſus tutorem uerũ,ſed etiam*

contra putatiuum competit.

6 Tutor ſi pupillo ſuo damnũ inferat, tenebitur actione tutelæ directa.

7 Tutor ſi paſſus eſt ſumptus aliquos, experietur cõtra pupillum, actio tutelæ contraria.

8 Actio pro tutelæ dicitur.

9 Actio pro tutelæ an etiam ſit bonæ fidei?

10 Non tutor, non debet eſſe melioris conditionis, quàm tutor.

11 Actio tutelæ directa, ad repetendum id, quod tutor ſibi ſoluit competit.

12 Actio tutelæ directa, contra tutorem datur, qui pupilli repertorium non confecerit.

13 Iuramentum in litem affectionis pupillo defertur.

14 Tutor mox ad repertorii confectionem obligatur.

15 Mox, aut ilico dictio, quid importat.

16 Repertorium non conficere, eſt dolus præſumptus.

17 Repertorium bonorum pupilli non ſemper tutorem ab actione tutelæ directa releuat, niſi id ſolenniter confectum fuerit.

18 Repertorium an debeat confici Iudicis in præſentia?

19 Suaſio auctoris circa repertorium conficiendum.

20 Repertorium, ut non conficiatur, expreſſa repertorii remisſio requiritur.

21 Repertorium mandare confici Iudex poteſt, pro pupilli utilitate, licet remiſerit, uel permiſerit adminiſtrare incõfecto inuẽtario.

22 Prætor pupillorum utilitatem, non ſcripturam teſtamenti uel codicillorum ſequitur.

23 Mens magis, quam uerba attendenda.

24 Actio tutelæ directa, pupillo contra tutorem, prædia aut alia pupilli bona, Iudicis ſine decreto alienantem competit.

25 Caſus plures in quib. rerũ minoris, ſine decreto, alienatio permittitũ.

26 In alienatione bonorum pupilli, patriæ conſuetudo ad obſeruanda.

27 Actio tutelæ directa, ad damni reparationem datur, quod ex dolo, lata, & leui, non ex leuisſima culpa tutoris competit.

28 Officium tutoris non uoluntarium, ſed neceſſarium eſt.

29 Tutor de lata, non de leui culpa tenetur, in duobus caſibus.

30 Actio tutelæ demum tutela finita oritur.

31 Actio tutelæ directa, ubi datur ad tutorem ſuſpectum remouendũ tum finitam ante tutelam, oritur.

Actio

32 *Actio tutelæ directa, finitam ante tutelam competit, ſi tutor delictũ aliquod propter quod bona eius ueniant confiſcanda, cõmiſit.*

33 *Actio contraria tutelæ tutori competit aduerſus pupillum, ad ſumptus, tam in perſonam, quam pupilli ſubſtantiam, expoſitos, repetendos.*

34 *Actio contraria tutelæ, etiam nuncupatur bonæ fidei.*

35 *Actio tutelæ contraria, tutori competit ad ſumptus utiliter, & neceſſariò factos.*

36 *In tutelæ actione directa, quemadmodum ſpecialitatis nihil eſt, ita nec in contraria.*

37 *Semel utiliter factum ſufficit.*

38 *Actio tutelæ contraria, quoad tutoris ſalarium repetendum, nequaquam competit.*

39 *Tutorum curatorumue munus eſt pupillum minoremque bonis moribus inſtituere, præceptoribus mercedes conſtituere, alimenta miniſtris pupilli, uel adulti præſtare.*

40 *Pro impubere promittere, ſoluere, & iudiciũ contra aliũ intentare.*

41 *Alimenta pupillo dare.*

42 *Pecuniam dare ad uſuram, ſi pupilli ſubſtantia ſit mobilis, ſi neglexerint ut ſuſpecti remouentur. Et damna de bonis eorum, pupillo reſarciuntur.*

43 *Tutor aut curator, quando rem pupilli uel adulti emere poſſit?*

44 *Mala fides ex precii exiguitate, uel ex perſonæ interpoſitione, præſumitur.*

45 *Tutor aut curator, cui non eſt decreta adminiſtratio, ut extraneus, rem pupilli aut minoris emere non prohibetur.*

46 *Prodigus quidã ſua ab uxore, ob adulterium & tyramidem diuortiatus, unicum habens filium matrimonio aptum, in quem omnia ſua bona, quo commodius diuiti uxori copulari poſſet, transferre cupit, an id poterit, ſine Iudicis decreto?*

47 *Dictum memoratu dignum, Eccleſiaſt. cap. 33.*

48 *Tutor, &c. quo tempore poteſt, aut non poteſt, pupilli, &c. frumentum uendere.*

49 *Tutor, &c. ſi quid acquiſiuit, an de bonis ſuis, an ex fortunæ, munere, an ex induſtria acquiſiuiſſe præſumatur?*

50 *Pupillis, &c. maioribus ac ſui iuris effectis, utrum rimediũ. l. 2. C. de reſcind. uendit. competat, occaſionem rerum per ſubhaſtationẽ*

venditarum, per tutores & curatores ſuos, an non?

51 *Pupillus ſi homicidium commiſerit, qua pœna punietur?*

52 *Vbi à lege certa pœna impoſita eſt, eandem Iudex imponere neceſſitatur.*

53 *Iudex pœnam à iure ſtatutã alterare, aut in aliã cõmutare nequit.*

54 *Iudex nequaquam debet eſſe clementior lege.*

55 *Iudices ratione caſuum emergentium, licitè leges tranſgrediuntur.*

56 *Pupillus an calumniæ iuramentum præſtare poteſt?*

57 *Pupillaris ætas ignorat, neſcitque, quæ uidet.*

58 *Pupillus an poſſit præſentare, & quis præferatur tutor an pupillus?*

59 *Minor qñ præſentat, an tutoris uel curatoris auctoritas requiratur.*

60 *Tutor aut curator, ſi quid pupilli aut minoris ex pecunia emat, res hoc pacto empta, cuius efficitur, an tutoris aut curatoris ementis, an pupilli aut minoris?*

61 *Præſcriptio legalis, ſtatuaria uel conſuetudinaria, an currat contra pupillum, & id genus alios?*

62 *Præſcriptiones omnes à lege. ſtatuto, aut conſuetudine, poſt l. finalem. C. in quib. cauſ. in integ. reſtit. non eſt neceſſ. introductæ, contra pupillum, ac ſimiles, currunt.*

63 *Statuta & conſuetudines etiam arctant minores.*

64 *Iura intacta ſeruari melius eſt, quàm poſt cauſam uulneratam remedium quærere.*

65 *Præſcriptionem contra pupillum, ac minorem non currere, communi determinatur regula.*

66 *Præſcriptio currit contra pupillum aut minorem in lucro captando, ſed datur reſtitutio, ſed in amittendo ius iam quæſitũ, nõ currit.*

67 *Præſcriptio 30. annorum contra pupillum non currit ſecundũ Bald.*

68 *Præſcriptio ſtatutaria currit contra pupillum, ſecundum Alberi.*

69 *Præſcriptiones temporales qualitercunque introductæ, non currunt contra pupillum aut ſimiles, niſi merum inducerent lucrũ, uel niſi ſint teſtamentariæ uel conuentionales.*

70 *Præſcriptio ſtatutaria, vel conſuetudinaria currit contra omnes.*

71 *Tutor qui pupillam, cuius tutelam geſſit, ſtuprauit, qua pœna de iure mulctabitur.*

72 *Tutor datur loco patris, ad illam nutriendam, & honeſtis moribus inſtruendam, non autem ad ſtuprandam,*

Quæ

73 *Quæſtiuncula minimè aſpernanda.*

74 *Quem partim eſſe ſub tutela, & partim ab eadem tutela ſolutũ eſſe, rationi non eſt conſonum.*

75 *Pupillo ſine tutore, an inire pacem de morte patris liceat.*

76 *Filius an faciendo pacem de morte patris, hoc ipſo, patris hæreditatem adire cenſeatur?*

77 *Filius fecit pacem de morte patris, accepta pecunia, an per hoc adire hæreditatem uideatur, &c.*

78 *Prodigus nobilis & præpotens an poſſit exercere merum & mixtum imperium, inuitis curatorib.*

79 *Prodigus nobilis, an ẽt poſſit ſingulis annis Magiſtratum renouare, nolentib curatorib.*

80 *Prodigus nobilis, an etiam poſſit ſingulis annis Magiſtratus rationem, per ſe, aut per ſuos procuratores, inuitis curatorib. audire?*

81 *Prodigus nobilis an poſſit Officiarios ac Senatores alios etiam conſtituere & deſtituere, nolentib curatoribus.*

82 *Prodigus nobilis, an quouis tempore occurrente, conferre poſſit quæque officia, inuitis curatorib.*

83 *Prodigus nobilis, an conferre poterit etiam beneficia eccleſiaſtica, quorum eſt patronus laicalis, nolentib. curatorib.*

CAPVT DECIMVM.

ANTEQVAM huic titulo ſupremam imponeremus manum, plura mihi ſuperioribus adiicienda uidebantur, quæ tum ad ſuperiora tum ad inferiora capita nonnihil lucis cõferre exiſtimauimus. Primò igitur ſciendũ
1 eſt, † duplicem de tutelis eſſe titulum, unum ſimpliciter de tutelis intitulatum, tutelarũ ac curatorum originem, & earũdem effectum tractantem. Alterum titulum de tutelis & rõnibus diſtrahendis, de tutelarum finibus, & rationibus earũdem agentẽ. Actio autem tutelæ debet eſſe bonæ fidei, & cõpetere pupillo contra tutorem, qui recuſat ædere libellos rationũ l. 1. §. Officio. ff. de tutel. & rationibus diſtrahendis.
3 Hanc † eſſe bonæ fidei actionem claret expreſſo. §. Actionum, inſtitu. de actionib. quia à tempore moræ uſuræ cur-

runt.l.1.ad finem.ff.de eo qui pro tuto.uel curato.neg.geſ.
quia ex defuncti delicto omnes obligantur & tenentur in ſo
lidum.l.1.§.nunc tractemus. ff.de tute. & rationib. diſtra-
hend.ibiq;.d.Bart.Hoc tamẽ non obſeruatur in actionibus
ſtricti iuris,in quibus ex defuncti delicto nequaquam aliqs
5 tenetur in ſolidũ.†Quod aũt hæc actio tutelæ pupillo cõtra
tutorem competat, id uarijs modis declarabimus, & clarũ
efficiemus.Primò igitur dico quod hæc actio tutelæ directa
nõ tantũ aduerſus tutorem uerũ,ſed ẽt cõtra putatiuum(qui
ſ.ſe pro tutore gerit)competat.l.1.ff.de eo qui pro tuto. uel
curato.neg geſ.ſignantque gloſſ.& docto.in.l. Pro officio .
C.de adminiſtrat. tuto. & notant gloſſ. & Bart.in l. Dabi-
musq;.ff.de priuileg.credito.cũ uulgarib.iurib.his non diſ
6 ſimilib. † Certùm enim eſt,ſi tutor pupillo ſuo damnum in
ferat,aut damni occaſionem dederit, quod is tunc tenebi-
7 tur actione tutelæ directa.†Cõtra uerò ſi tutor ipſe damnũ
aliquos,is tunc eiuſdẽ damni reſartionem intentabit cõtra
8 pupillum actione contraria.ff.de†contra & util.actio. tute.
per totũ.Quæri poſſet,quid ſtatuendum ſit in hac re de a-
ctione protutelæ?Eſt autem actio protutelæ, qñ aliquis ge-
rit tutelam pupilli,tanquã tutor,& qui in ueritate non eſt tu
tor,contra quem tñ datur actio pro tutelæ.Quæritur inquã
9 an iſta actio† protutelæ etiã dicenda ſit eſſe bonæ fidei?Do
ctores in §.Actionũ autem,inſtitu.de actio.diſceptant.Sed
ex ſnĩa D.Iaſonis,quẽ ſequor,etiam dicetur talis actio eſſe
10 bonæ fidei,† & potiſſimũ ſi is qui nõ eſt uerus tutor, ſed tm̃
protutor,melioris conditionis ſit quã tutor.Et ſic intelligi-
tur titulus,de eo qui pro tuto.uel curato.nego.geſſit, per di
ſcurſum.Et huic noſtræ ſnĩæ aſcribit D. Vdalricus Zaſius,
cuius ingenio nihil præſtantius,in dicto.§.Actionum, inſti
tu.de actionib.licet D.Dynus genij claritate inſignis, ſem-
per ac firmiter talem actionem eſſe ſtricti iuris ſuſtinuerit,
nẽpe hac ratione motus,quod nõ ponitur,in dicto.§.Actio
num,Inter actiones bonæ fidei,dicendum tamen nihilomi-
nus eſt eandẽ actionem(uti iã diximus)eſſe bonæ fidei. Et
mihi ſuffragatur Bartolus, qui dictã D. Dyni magiſtri ſui
opinionẽ refellit.Hanc igitur ſententiã alij ſequentes dicũt

idem

idem eſſe,ſiue dicatur actio tutelæ, ſiue protutelæ, quia illã præpoſitionẽ uoluntariè eſſe adiectam aiunt, quemadmodũ meminit D. Iacobus Roberti, V.I. Doctor, meus quondam præceptor, quum Aureliæ. §. Actionũ aũt inſtitu. de actio.
11 me præſente & † audiente interpretaret. Secundò declaratur & comprobatur, quod hæc actio ẽt ad repetendũ id qđ tutor ſibi ſoluit competat. Et hoc maximè uerùm eſt, ſi debitum illud ſit inter tutorem atq; pupillũ contractum. Ita Bart. in l. 2. ff. de ſtipula. ſeruo. Secus enim eſt, ſi inter patrẽ & pupillũ ſit contractum l. Fiſtulas. §. 1. & ibi Bart. ff. de con trah. emp. Sed hoc ultimũ intelligẽdũ eſt conditionaliter, ſc. niſi illud contractum debitum inter patrem & pupillum ſit publicè, & palam contractum, tunc enim pater poteſt ſibijp
12 ſi ſoluere & ſatisfacere. † Tertio dicimus, quod prædicta tutelæ actio, detur pupillo contra tutorẽ, qui pupilli repertorium non confecerit, uulgata. l. Tutor qui repertorium, in principio. ff. de adminiſtra. tuto. uel curato. & ibi Bart. & l.
13 † Tutores. ff. eo. titulo, ibiq; doctores. Pupilloq; affectionis iuramentum in litem defertur d. l. Tutor qui repertorium ad exordium, ex quo quidem iuramento ſatis liquet eſſe bo
14 næ fidei actionẽ, † quod Tutor teneatur, & obligetur ilico
15 (hoc eſt quã citiſſimè id fieri poterit) ad † Repertorij cõfectionẽ d. l. Tutor qui repertoriũ. Et. l. Tutores. 2. C. de adminiſtra. tuto. uel curato. In hoc tamen Doctores nonnihil
16 uariant. Plæriq; tamen in hoc conſentiunt, quod † Repertorium nõ cõficere ſit ſuſpectus & habitus dolus. d. l. Tutor q Reperto. Et d. l. Tutores. Quocirca tu candide Lector hãc opinionẽ tutò amplectere, & firmum habe, quod tutor, qui ſemel ſe immiſcuit tutelæ adminiſtrationi, ſiue repertorij confectioni, quanquã eam non exhibuit, tamen reijciẽdus & nequaq̃ admittendus eſt, quia tunc p̃ſumit̃ ſubeſſe dolus. Itaq; intelligitur. l. 3. §. Tutores. ff. de ſuſpect. tuto. Secus autem dicendũ eſt, de eo qui ſe nõ immiſcuit tutelæ negociis,
17 tametſi iam pridem fuerit factus tutor, quia tũc nullus † pręſumitur dolus. Aduerte tamẽ hic interim quod repertoriũ bonorũ pupilli, non ſemper tutorẽ ab hac actione releuat, niſi id ſolẽniter, corã notario, aut corã alia p̃ſona publica le

gitimè

18 gitimè confectum fuerit.d.l.† Tutores.2.Sed hic ſubtiliſ quiſpiã poſſet interrogare,utrũ ne debeat repertoriũ cõfici Iudicis in præſentia?Ad quod reſpondebit,nõ ſemp id eſſe neceſſariũ.Attamẽ ſi in eius præſentia fiat, cautelã minimè
19 aſpernendã ſapit.Quocirca ut à † mercatorib.,atq; ab aliis repertorij inſtrumento citius credatur, fidesque maior, & tutior adhibeatur,ego ob id ſuaſerim ꝑpetuo repertorium conficiẽdũ,corã iudice,eiusq; ſcriba,notario,penſionario,
20 aut corã graphiario. Et quamuis uſuuenire poſſet, † ut aliquis ad reptorij confectionẽ non teneatur,ſed ab ea ꝑ teſtatorẽ liberetur,& abſoluatur,interim tñ non ſolũ tacita, ſed etiam expreſſa ab ipſis repertorii remiſſio requiritur.d.l. Tutor qui reptorium,& melior textus in.d.l.Tutores.2.uidelicet,uetuit teſtator,per tutorẽ inuentarium confici, ſicuti nec diſplicuit.l.fin.ad finem.C.Arbit.tutel.in uerſi. Niſi teſtatores(qui ſubſtantiam tranſmittunt) ſpecialiter inuen
21 tarium cõſcribi uetuerint.Et quãuis teſtator talẽ † cõſcriptionẽ remiſerit,&ꝑmiſerit,imò uoluerit tutorẽ adminiſtrare ſine ullo cõfecto inuentario,Iudex tñ põt pro pupilli utilitate mãdare tutori ut repertorium conficiat,iuxta.l.In cõfirmãdo,& ibi Bart.ff.de confir.tuto.uel curato. Huic ſen-
22 tentiæ ſuffragatur.l.Vtilitatem.ff.eo.† titu. de confirman. tuto.uel curato.ubi ſic habet. Vtilitatẽ pupillorum Prætor ſequitur,non ſcripturã teſtamenti,uel codicillorũ, nam patris uoluntatẽ Prætor ita accipere debet,ſi non fuerit ignarus, eorum ſcilicet, quæ ipſe Prætor de tutore comperta
23 habet,&c.Cui ſeruit illud quoque in † omnium ore uerſatum.ſ. quod magis mens ſit attendenda, q̃ uerba, quòdq; magis alicuius uoluntatem, & mentis intentionem, quàm oris prolationem ponderare debemus.l.3.§. Conditio.ff. de adimend.legat.cum pluribus concordantiis in gloſſa ibidem,in uerbo magis allegatis.Superiorib. ſentẽtijs itẽ con
24 ſentit.l.7.§.fin.ff.de annu.lega.Quartò cõfirmat,† & probatur,ꝙ hæc actio pupilli cõtra tutorẽ ualeat, q̃ prædia aut alii pupilli bona ſine Iudicis decreto alienauit, idq; per.l. 1.& per uniuerſum titulum.C.de prædi.&aliis reb.minor. ſine decre.non alienã.uel obligan. Verum & hoc per diſtinctionem

ctionē intelligēdum eſt eſſe uerum, ueluti niſi ſint tres quę
25 ſeruari non poſſunt, quales ſunt fructus. Eſt autem hic obſeruandum plures eſſe caſus, in quibus tutori rerū minoris ſine decreto Iudicis alienatio rerū pupillarium aut minoris ex cauſa permittitur. Primus, ſi teſtator paterq; pupilli alienationem talem admiſerit. l. Vltima. ff. de rebus cor. qui ſub tut. uel cura. ſunt. Scđs caſus eſt: In tranſactione eius qui alterius fidei committitur, quique pupillo ſub certa conditione relinquitur. l. de fideicōmiſſo. C. de tranſactionib. l. Si pater puellæ. C. de inofficio. teſta. quā legem nonnulli aiunt dignam quæ ſcribatur in auro. Tertius eſt caſus, qui & anceps & dubius eſt nēpe in donatione antidorali, quem caſum non comperio ſatis in iure probatum, quocirca hunc
26 ſolum leuiter meminiſſe ſufficiat. Porrò in † hac alienatione bonorum pupillarium, ſuaſerim ut patriæ conſuetudi-
27 nem, & ſtatuta diligenter obſerues, † in qua ipſi pupilli aut adulti degunt. Quinto declaratur & extenditur, ut hæc actio ad damni reparationē detur & cōpetat, quod quidē ex dolo, lata & leui, non ex leuiſſima culpa tutoris competit. l.
28 Quicquid. C. Arbit. tutel. & in l. Tutori. C. de † neg. geſt. Tutoris enim atque curatoris officium, non uoluntarium, ſed neceſſarium eſt. l. Tutori. C. de neg. geſt. iuncta ibidem gl. in uerb. Muneris. Reperitur tñ caſus, in quo tutor, aut curator tm̄ leuiſſimæ culpæ obnoxius cenſeatur, nempe quando ſe curatoris officium ſuſcepturum obtulit, quæ quidem amica, benigna, & beneuola oblatio efficit, ut ſolummodo leuiſſimæ culpæ reus teneatur. Atque caſu iſthoc non uidetur pupillo cōpetere prædicta tutelę actio in ſuum beneuolum tutorē. l. 1. §. Sæpe. ff. depoſi. c. Bona fides, extra, de depoſit. ubi Abbas notat. per gl. in l. Contractus. ff. de regul. iuris. Tradítq; Bartol. in l. Quod Nerua. ff. depoſi. Phi-
29 lip. Decius, conſilio cclxxiiij. in ſecunda parte. † Duo igitur hic notandi ſunt caſus in quib. tutor de lata, non de leui culpa tenet̄. Primus eſt in emēdis prædijs, ad minorum utilitatē. l. Tutor qui repertorium. §. Competit. & ibi Barto. ff. de adminiſtra. tuto. uel curato. qui textus ad hoc ſummè notandus eſt, ſecundum Bart. Secundus caſus eſt, in debito-

rum

rum nominibus exhibendis.l.Nomina paternorũ debitorũ C. Arbitrium tutel. Sed hi caſus ſanè, & cum diſtinctione intelligendi ſunt,ſic ut tunc tm̃ ualere dicantur,quando tu-
30 tela nondũ finita fuit,Nã poſt tutelã finitam , † ſtatim hæc prædicta tutelæ actio uim ſuã acquirit , & ſic ualida.l.1. ad finẽ,atq; uulgata.l.Niſi finita.ff.de tutel. & rationib.diſtrahend.l.Actus.ff.de admin.tuto.l.Rationes.C.eod. tit.§.fi. inſtitu.de Attilia.tuto.l.Aduerſus.C.de adminiſt.tuto.uel curato.cõiũcta gl.ibidem in uerb.Nõ pốt.Quæ quidẽ gloſ. ibi diſputat & examinat,an tutor aut curator officio durante cõueniri põt?quã gloſ.ibidem (ſi uacet) conſulere licet. Eueniunt tamẽ nihilominus caſus, in quibus hæc actio tu-
31 telæ bono iure dãda ſit pupillo,† ẽt ante finitam tutelã.Pri mò quoties tutor habet̃ ſuſpectus malæ adminiſtrationis , tunc.n.ut eundẽ ſuũ ſuſpectum tutorẽ remoueat,non eſt ex pectandus adminiſtrationis tutelæ finis, ſed ilicò per actionẽ tutelæ in Tutorẽ agere pupillus põt,quod confirmat Bar
32 to.in multis locis.Secundo ualebit hæc actio ante † finitã tutelam.Si tutor delictum aliquod,propter quod eius bona uenirent cõfiſcanda,& fiſco applicanda,commiſiſſet ac perpetraſſet. Cæterũ ſicuti hactenus declarauimus multis modis actionẽ tutelæ cõpetere pupillo contra tutorẽ.Sic actio
33 contraria tutelę ipſi tutori cõpetit,†aduerſus pupillũ,potiſſimum ad ſumptus,tam in perſonam,quam in ipſius pupilli ſubſtantiam factos,ac expoſitos repetẽdos.l.1.ac per totum titulũ.ff.de cõtra.& util.actio tute.quæ ẽt bonæ fidei actio
34 indubiè † nuncupatur.d.l.1.& ibi D.Bart. Sed hæc actio
35 tutoris cõtra pupillũ pro ſumptib.repoſcẽdis,† tm̃ ualere põt,ſi ſumptus illi utiliter,& neceſſariò fuerint facti aliter n.hæc actio tutelæ cõtraria inualida eſſet & nulla.l.3.§. Iudicio.ff.de cõtra.& util.actio tut.text. in argum. in l. Non exiſtimo.ff.de adminiſt.tuto.uel curato.quibus probatur, ꝙ queádmodũ nihil ſpecialitatis eſt in tut.actione directa,
36 ita nec in actione tutelæ † cõtraria. Neq; hic cõſiderãdum eſt,aut æſtimãdũ,an Tutor cum pupilli bonis factus ſit locu pletior,an nõ. Sufficit.n.ſi conſtet, ꝙ tutelã ſuã ſemel utiliter ac diligẽter curauerit: Quãobrẽ hac in re tãdẽ ꝑ modũ

resolutionis

37 reſolutionis dicēdū eſſe arbitror. Qđ ubicūq; †negotiū uti liter geſtum eſt in principio, licet poſtea dubitetur, an locu pletior ſit factus.(l. 3.§. ſufficit.ff. de cōt ra. et util. actio tu tel.) Sufficit tñ tutori fideliter & diligēter ſemel, aut in prin cipio negocia geſſiſſe, & ſi euētū infœlicē habuerit, ꝗ geſtū eſt, tū tutori aduerſus pupillū cōtraria tutelæ actio cōpetit, quod indubitato uerēq; ſignandum eſt pro tutoribus, & id
38 genus aliis. Verum enimuero hæc actio † eidem cōpetere non poteſt ad ſalarium ſuū repoſcendū, ꝗ cōprobāt notata D. Bart. ad. l. 1. ff. de uari. & extra ordina. cognit. Tutorum enim curatorūve (ſiue ſint teſtamentarij, ſiue legitimi, ſiue datiui) munus eſt, ut pupillū: minoréve bonis moribus inſtituendos curēt, præceptoribus mercedem dignam conſtituant, alimentaq; miniſtris pupilli uel adulti etiā præſtent l. Cùm plures. §. Cùm tutor. ff. de adminiſtra. tuto. uel cu rato. Itē ut corpus & ſalutē pupilli impuberis tueātur. l. Cō ſilio in principio. ff. de cur. furioſi. Ad hæc ut impuberē de fendāt, & cauſam ipſius patrocinandā ſuſcipiant, ſi ab alio cōueniatur. l. Tutoris præcipuū. ff. de adminiſtra. tuto. uel curato. (Tutor enim pupillū ſiue impuberē non ſuis ſumpti bus defendit, ſed expenſis ſumptibusq; ipſius pupilli ſiue impu
40 beris). l. A tutoribus. ff. de † adminiſt. tuto. uel curato. Eſt præterea tuto. officiū, ut pro impubere promittant, ſoluant
41 & iudiciū contra alium pupillorū loco † intentent. Alimēta
42 tionē pupillo ſuo ꝓcurēt. l. 3. §. Tutor. ff. de † ſuſpect. tut. Itē ut pupillorū pecuniam (ſi res ac pupilli neceſſitas ita po ſcat) ſubinde etiam ad uſuram exponāt, præcipuè ſi pupilli ſubſtātia ſit mobilis, in eum potiſſimū finē, ut pupillus ex ea neceſſariò alatur & ſuſtentetur. Authentica. Nouiſſimè C. de adminiſtrat. tuto. uel curato. Et hoc ſi neglexerint tanquam ſuſpecti remouentur. Et damna de bonis ipſorū pupillo reſarciuntur. l. fi. in principio. C. de adminiſtra. tu-
43 to. uel curato. Cæterū hic & alia occurrebat non † inutilis qō. An tutor, aut curator rē pupilli uel minoris emere pote rit. Deinde qñ eam emere poterit. Hāc quæſtionem clarè explicat D. Bart. in ſuis diſtinctionib. In l. Pupillus. §. Itē ipſe tut. ff. de authoritate tut. & curat. Ex quib. notādū eſt,

quod

quod quoties tutor aut curator emit rem ſui pupulli, aut minoris, eam aut per ſe, aut per alium emit. Si per ſe emat hoc fit tripliciter. Nam tunc, aut per ſui contutoris, aut per propriam auctoritatem, aut per tertium aliquem uendentem (nempe per creditorem) emit. Primus hic caſus ſcilicet quando per ſe, & cum auctoritate ſui contutoris emit, contingit dupliciter. Nam ſic emit rem pupilli, aut bona fide, aut mala fide. Quod ſi eam rem bona fide emerit, ualida erit emptio. l. Pupillus. §. Item ipſe tutor. ff. de auctoritate & conſenſu tuto. & curato. Porro ſi tutor aut curator pupilli aut minoris ſui rem aliquam ſibi comparauerit, mala, parũque ſincera fide, nempe uili, exiguo & iniquo precio, tunc nequaquam ſubſiſtit, nec ualet emptio. Prædicto. §. Item ipſe tutor. Ad hoc facit. l. 1. & quod ibi ſignatur C. de uendi. pig. necnon. l. 3. & quod ibi notatur, de iure fiſci. lib. decimo C. Secundus modus, ſcilicet quo per ſe rem pupilli emit, ſua propria authoritate, fit quoque dupliciter. Nã ea res quàm emit, aut prius alteri legitimè fuit uendita, aut nulli ante diuendita fuit. Primus hic modus nõnihil fidei, ac efficaciæ habere uidetur, & in iure ſubſiſtere, præcipuè ſi is cui res erat uendita aut ſoluere non potuit, aut ſoluere noluit. l. Tutor rerum. ff. de adminiſtra. tuto. uel curato. Secundus modus item fit bifariã. Nã ſic emit, aut palã, ac bona fide, & tum emptio ualet, ſm opinionẽ Io. & Gloſſ. argumento. l. Non exiſtimo. ff. de adminiſtra. tuto. uel curato. & notatur in d. l. Tutor rerum. Notatur etiã in l. Quũ ipſe tutor C. de contrahen. empt. & l. Si in emptione. §. Final. ff. de contrahen. empt. & hoc caſu ſibi ipſi auctorari minimè prohibetur. Aut emit prædictã rem clàm, ſecretò & tacite, & tunc emptio nullius erit momenti, iuxta. §. Item ipſe tutor, præallegatum, ad exordium. Atq; l. finalem. ff. de ritu nuptiarum, ubi ait: Nam ea quæ clam fiunt, ea dolo, & ex certo fallendi ſtudio facta præſumuntur, ſed quæ palam & publicè fiunt, ea ritè & decenter facta haud dubiè præſumuntur. Tertio modo. Tutor rem pupilli emit per ſe & per aliquem tertium uendentem, id eſt, per tertiam perſonam interpoſitam, idq; dupliciter. Nam ea tertia perſona fuit ip

ſi

ſi ſubiecta, aut non fuit ſubiecta. Primo modo irrida, & inualida eſſet emptio, quod idem ſit per ſe emere, & per ſuum ſubiectum emere, ut patet per prædictum. §. Item ipſe tutor in fine. Secundo uerò modo, aut manifeſta eſt emptio, aut occulta. Si manifeſtum ſit quod rem per aliquam tertiã perſonam ſibi minimè ſubiectam emerit, nomenq́ue illius tertij in inſtrumentis inſcribi iuſſerit, ualet emptio, dicto, §. Item ipſe tutor, uerſic. Sanè ſiquidem. Si uero non manifeſta, ſed occulta fuiſſet, per tertiam perſonam emptio, ea prorſus eſſet inualida, eo enim ipſo, quod per interpoſitã perſonam emit, fraus indubiè ſubeſſe præſumitur. d. §. Itẽ ipſe tutor, uerſic. Sed & ſi per interpoſitam. Cy. & Bald. in l. 2. C. de repu. hære. notat Dy. in c. finali, de regul. iur. in 6. & Bald. in repe. l. 1. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Facit. l. Si is qui bonis. ff. de acquirend. hære. l. 3. in fine. C. de nat u. lib. Sed hæc præcipue intelligenda ſunt, ſi à contutore uendente emat, iuxta text. d. §. Item ipſe tutor. Nam ſi emat uendẽte creditore, ualida eſſet emptio, potiſſimum ſi bona fide cũcta fiant. Si enim mala fide fiant, inualida eſſet emptio ut ha
44 betur prædicto. §. † Item ipſe tutor. uerſicu. Sed & ſi creditor. Atque hæc mala fides ex iniqua paruitate ſiue exiguitate precij, uel ex interpoſitione perſonæ præſumitur. Cæterum hæc omnia prædicta intelligit d. Bart. in tutore aut curatore, cui decreta eſt adminiſtratio. Cui enim admi
45 niſtratio decreta non eſt, huic ut extraneo emere † nõ prohibetur. l. Tutores. ff. de aucto. tuto. & curato. Hanc diſtinctionem ut melius intelligas, ſuaſerim ut relegas, quę in fine præcedentis capitis noni expoſuimus, in ea quæſtione. An tutor aut curator alicuius actionis ceſſionem ſuſcipere poſſit contra pupillum, minorem aut prodigum? Et ſi illam receperit, an illa uti poſſit? ubi ponderantur, quemadmodũ & in rei ueritate ſunt põderãdi textus notatu haud indigni, nempe Authenticæ, Minoris debitor. C. Qui dare tuto. uel curato. poſſunt. Necnon in corpore unde ſumitur, titu. ut hi qui obligar. ſe hab. perhib. res minor. collatio. 6. Cõſtit. 2. Deinde adhæc plenius intelligenda libuit huic loco annectere caſum, de quo nonnunquam controuerſum fuit.

Quidam

46 † Quidam maritus ex uxore unicum ſuſtulit filium, is maritus poſtea ob ſiniſtrum regimen ſuum in curatela fuit poſitus, & edicto publico proclamatus & proſcriptus, nec non ob cauſam adulterii, & ob tyrannidem ſuam in uxorē ab eadē uxore per Iudicem Eccleſiaſticum, diuortiatus, ac repulſus fuit. Deinde ex bonis æqua portio ipſi aſſignata fuit. Tandē ſoliciti curatores de ſalute & cōmoda ipſius filii, cœperunt tractare ut filium pupillū honeſto matrimonio copularent, & res eo proceſſit, ut ipſi quæſita fuerit, & addicta uxor diues, bene dotata, ſuisq; moribus apta, & digna. Ad hoc matrimonium auſpicatum promouendum, & perficiendū, tuto res cum patre tractare in hunc modum cœperunt, eundē ſollicitantes, ut ſingulos ac uniuerſos redditus, ac domos ex dictis bonis ſibi cōpetentes in cōmodum dicti ſui filij pleno iure transferet, & legitimè tranſportaret, ſed ſub legibus & conditionibus ſequentibus. Primò ut ipſe filius eoſdē redditus, & domos huiuſmodi alienare non poſſit, niſi pro ea parte, qua uiginti libras groſſorū excederent, quæ uiginti libræ alendo parti (ſi neceſſitas ingrueret) conſeruandæ ſunt. Secundo ut tutores & filius ſeſe obligēt eidē ſuo patri loco alimentorum (dum uixerit) ſingulis menſibus triginta ſolidos groſſorum integrè perſoluere, & pro maiori ſecuritate eoſdem redditus ac domos legitimè ad hoc obligare, & hypothecare, necnon in euentū redemptionis eorundē reddituū in parte, uel in toto, pecuniā inde prouenientem, in ſimilē uſum conuertere, & quantū ad hoc etiam pertinet patri ſuo ſufficienter cauere. Sed hæc tantum quorundam eſt opinio. Magiſtratus tamen patris prodigi regimen & curatelā perpendēs, difficultatem facit, nec facile flectitur, ut huic patri prodigo, cum ſuis curatoribus bonorum ac reddituū prædictorum alienationem permittat, ponderat enim Magiſtratus quædam incommoda hinc euentura. Primum eſſet, q̄d hic pater per huiuſmodi alienationem, uerisimiliter ab omni uxore, alioqui ab eā admittendus, ſeparatus remaneret. Secundum, ſi hac uxore defuncta, ſecundam acciperet, proles ex ea poſtea ſuſcipiendæ, nihil ex patre bonorum expectarent. Tertium, quod ſi pater ad egeſtatam, uel infortuniū aliquod

aſiquod redigeretur, nihil haberet quo ſeſe ab eo incōmodo uel infortunio tueri, aut inde extricare poſſet, alienata n. eſſe ſua tunc bona, quib. ſeſe iuuare alioqui licuiſſet. Qđ
47 itaq; ne fiat,† ꝓhibet Eccle. cap. 33. ubi dicit. Audite me magnates, & oēs populi, & rectores Eccle. aurib. ꝑcipite: Filio & mulieri, fratri & amico nō des poteſtatē ſup te in uita tua, & nō dederis alij poſſeſſionē tuā, ne forte pœniteat te, & deprceris ꝓ illis. Ibidē paulò poſt. Melius eſt (inqt) ut filij tui te rogēt, q̄ te reſpicere in manus filiorū tuorū. In oībus operibus tuis ꝑcellēs eſto, ne dederis maculā in gloriā tuā, &c. Porro his incōmodis nihil obſtātib. ſunt tñ al j, qui cenſēt ſic. Si quiſq; exiſtēs ſui iuris, ꝓpria auctoritate, & abſq; alterius cōſenſu, & licētia, ſuorū bonorū alienationē facere pōt. Cōſequitur à fortiori, qđ Senatus ad requiſitionē tam patris, quā ſuorū curatorum, in hmōi alienationē, ſuum decretum & auctoritatē interponere licitè poſſet potiſſimum ex certis cauſis, ac rōnibus ipſū ad hoc faciēdū mouētibus: quas hic breuitatis cauſa omittimus. Senatus. n. matura deliberatione habita, & ſingulis ꝑmiſſis diligenter excuſſis tandē cōcludit & dicto prodigo ac curatoribus ſuis præfatis in fauorē dicti ſui filij licentia, auctoritatem, & facultatem cōcedit transferendi, trāſportandi, & alienandi prędictos redditus, & domos ab eundem prodigum, ut præfertur ſpectantes, nullis etiā legibus aut conditionibus præſcriptis, præmiſſis, alijsq́; in contrariū facientibus quibuſcunq; obſtantibus. Hic alia obſeruatio circa uenditionē bonorum pupilli
48 ſubit ſcilicet. Si tutor aut curator frumētū pupilli,† minoris aut prodigi, uel quippiam aliud huiuſcemodi, tēpore uiliori uendat, haſtæq́; ſubmittat, inualida erit uēditio & à dolo præſumpto excuſari non pōt. Si uerò tēpore caritatis dictum frumētum uenundet, ualet uēditio, quæ ad maiorē pupilli utilitatem facta cenſebitur, alioqui dolū ſubeſſe ſemper ꝓſumitur. Huic ſeruit eruditiſſimi Iuriſconſul. D. Bal. notabile, in l. Vltima. §. ult. C. de adminiſtra. tuto. uel curato. qđ profectò diligenter notandū eſt, pro pupillis minoribus ac prodigis. Ad hoc. n. ſemper recurrunt aduocati ac ꝓlocutores. Bald. aſtipulantur. D. Iaco. Rob. iuriū doctor inſi

L gnis,

gnis, quondam meus dominus & præceptor Aureliæ, quũ. §. Plus auté, inſtitu. de actio. publicè in Gymnaſio interpretaretur. His præterea adiungenda ſunt quæ tradunt Bart. Saxoferrateus Iuriſconſultorũ ſuperioris ſeculi indubiè princeps, in l. ultima, in 4. notabili. C. de magiſtra. conue. necnõ D. Bald. eadem in l. ultima 6. notabili, quæ aiunt nullo unq̃ tpe obliuioni tradenda. Item non alienũ erit à præſenti ma
49 teria hanc frequenté quæſtioné & perutilé † adiicere. ſ. An tutor, curator uel adminiſtrator, qui aliquas opes ſibi acquiſierit, ſiue conquiſierit. An inquã præſumendũ ſit ipſum eaſdé opes conqueſiuiſſe per bona pupilli uel prodigi, an nõ potius per propriã induſtriam, aut per bona propria, aut certè à cæca & temeraria fortuna, quæ ut ditat alium ſic aliumq; præmit. Hæc quæſtio in utramq; partem eſt diſputabilis, & poſſent utræque partes ſolidis conſtabiliri argumentis, quæ breuitatis ſtudio omittimus & affirmatiuè dicimus, q̃d adminiſtrans bona alicuius, ſi aliquid ſibi acquiſiuit, non præſumitur id acquiſiuiſſe de bonis pupilli aut minoris, ſed ſua ex induſtria & labore, ac ex fortunæ munere. Cui irrefragabiliter aſtipulatur. l. Si defunctus ad finem. C. Arbit. tutel. ibi. Nec enim pauperibus induſtria, uel augmentum patrimonii, (quod laboribus & multis caſibus quæritur) interdicendum eſt, & ibi D. Bald. Præterea & alii ſcriptores quam plurimi. Quem textum aureum commendauit & memoria perpetuò tenendum eſſe dixit Louanii præceptor meus, & Dominus D. Ioã. Hazius, legum Doctor, ac practicus præſentis ætatis inſignis, potiſſimũ pro tutoribus, curatoribus, ac etiam receptoribus quibuſcunque, nunquam enim præſumere debemus aliqué quicquam lucratum, quod delicti præſumptionem induceret. Nam ſi illud quod tutor, curator, aut adminiſtrator habet, ex bonis pupilli, minoris uel prodigi habere præſumeretur, indubiè, illis doloſè ac fraudulenter ſubtraxiſſe uideretur, ſm D. Bart. iuris interpretem eximium, in l. Cũ oportet. C. de bo. quę liber. qui ponit ibidé (ſuo more) diſtiunculam aſteriſco ſignandã, & notatur in c. Sint manifeſte res. 12. quæſtione prima, maximè in Gl. ibidem in uerb. Probantur, allegante. d. l. Si defunctus, quæ. l. uult,

uult, quod tutor qui ante tutelæ munus adeptum, nihil omnino bonorum habuerat, poſtea tamen ſuam per induſtriam multa potuit fuiſſe lucratus, quæ pupillus nō poteſt ueriſimiliter præſumere. Tutorem ſuum per ſua pupilli bona cōquiſiuiſſe, atque ideo ſua. Nam ſi hoc pupillus aſſerere uellet, id prorſus ipſi probandum foret, ut apertè inquit D. Panormitanus, canonum peritia. Inſignis in ſolenni ſua repetitione. c. Cum eſſes, numero 25. extra de teſta. & ult. uolunta. & in c. ut unus, numero 4. de pecu. cleric. notatur per gloſſam, & Doſto. in l. Cum oportet, præallegata, atque etiam D. Bart. in l. Facultas in fine. C. de iure fiſci. lib. 10. Notatur & in Authent. licentiam. C. de epiſco. & cleric. & in c. Cū in officiis de teſta. Necnon idem ſignanter tradit. D. Bald. ſupremæ auctoritatis doctor, in Authentica, Ex teſtamento, numero 9. C. de colla. uerſi. Vndecimum capitulū, ubi uult, quod agenti contra poſſidentē omnino incumbit onus hoc probandi. Itaque regulariter, & ſi quis alicuius bona ac facultates adminiſtrauerit, non præſumitur de bonis eius acquiſiuiſſe, ſaltem ubi ex coniecturis aliud nō appareat, Atq; hoc idem placuit D. Alexand. iuris peritiſſimo, ac legum cōſultiſſimo, ſuis in conſiliis. conſil. 82. nume. 15. 2. uolu. & in conſilio 40. 3. uolu. numero 17. Porro ſi aliud certò uel ex coniectura appareret, tunc proculdubio aliter iudicandum foret. Superioribus quæſtionibus hanc quoque quæſtionē
50 non inutilē adiicere uiſum eſt, ſcilicet: † An Pupillis, minoribus prodigis, & illius generis perſonis, maioribus ac ſui iuris effectis. An inquā illis remedium. l. 2. C. de reſcindend. uendit. competat, occaſione rerum per ſubhaſtationē uenditarū per tutores & curatores ſuos, an nō? Huic quæſtioni uidetur ſatisfacere D. Ioan. Immolenſis, iuris doctrina cōſpicuus, in uulgata. l. Precia rerum. §. ultimo. ff. ad. l. Falcid. inquiens, quod poſtquā res fuit publicè ſubhaſtata, non eſt locus remedio. l. 2. C. de reſcindend. uendit. ratio ſm eū hæc eſt, quod tunc uidetur uenditio legitimè facta. Nihilominus Bart. tamen iuriſtarum nequaquam minimus, ſed ſui temporis maximus, contrarium adſtruit, allegans. l. 1. C. Si propter publicas penſitationes uenditio fuerit celebrata. Puto

tamen priorem opinionē (nempe Imolæ) eſſe ueriorem & crebriorem. Ratio eſt in promptu. Quia res quæ publicè ſubhaſtatur, datur plus offerenti, igitur datur ſecundū æſtimationē loci publici, quæ dicitur æſtimatio legitima & uera, ſecundum D. Bart. in d. l. Precia rerum, §. Vltimo. Nihilominus præfatæ opiniones cōtrariæ hunc in modū poſſent conciliari & concordari, (aliorum rectius meliusq; ſentientium iudicio ſemper ſaluo.) ubicunque res uenditur ad publicam ſubhaſtationem, dolo ac fraude ceſſantibus, & hoc ob neceſſitatem, daturq; plus offerenti, tunc in illa nō eſt locus remedio, d. l. 2. & hanc opinionē omnes obſeruant practici. Sed res quæ non diuenditur ob neceſſitatem rei familiaris, ſed tantū ex quadā animi uoluptate, ſi ad ſubhaſtationem plus offerenti, pp ſtatutum loci, non detur, tunc locus eſt remedio. l. 2. præallegatæ. Atq; ita intelligenda uidetur opinio D. Bart. in l. 1. C. de præſcrip. xxx. uel xl. anno. Atq; ſimiliter, intelligenda eſt opinio Angeli ac Pauli in d. l. Precia rerū. §. ultimo. Animaduertēdum tñ eſt, qđ in Francia, pro more ſemper habuerint, ut impetrent pro contractus reſciſſione, literas regias, quas literas regias reſciſſorias (uulgo) appellitant. Verum has à paucis annis per nouas ordinationes regias, limitatas intelligo, ſcilicet ut tantum eæ literæ uim habeant uſq; ad decennium. Nam poſt decenniū, à tempore contractus celebrati, nō habet locū amplius remediū præfatæ. l. 2. Neq; dantur hac tempeſtate huiuſmodi literæ, elapſo decennio in Francia, idq; propter hominis memoriā, quæ labilis eſt, quēadmodū habet. l. 2. §. Sed quid, & §. Sed quia. C. de uer. iur. enucle. Gl. in c. Si teſtes 4. q. 3. per. l. Si arbiter. ff. de prob. Præterea, hic memoriæ man-
51 danda erit & ſubſequēs q. † Pupillus homicidiū ſi cōmiſerit & perpetrauerit, qua pœna punietur, ac mulctabitur? Prima enim facie pœna capitis, ultimoq; ſupplicio apparet puniendus, ſm notabiliſſimam. l. Nemo deinceps, ibi homicida
52 quod fecit, ſemper expectet. C. de epiſc. audien. † Huic affine eſt, Quod ubi à lege certa pœna crimini eſt impoſita, eandem Dominus Iudex neceſſario imponere debet, nullo autem modo eam pro ſuo arbitratu efficere aut duriorē, aut re-

miſſio-

53 miſſiorē. Neq; etiam eam pœnam à iure † ſtatutā alterare, aut in aliam commutare poteſt, c. licet, de Pen. & l. Quid er go. §. Pœna grauior. ff. de his qui notam infa. Ideoq; ait per
54 pulchre text. in Authentico, † de iudicib. colla. 6. §. Oportet, iudicē nequaquam debere eſſe lege clementiorē. Dixit tamē eximius Baldus, in l. Et ſi ſeuerior. C. ex quib. cauſ. in fa. irrogat. Si Pupillus fecit homicidiū, quæritur an is puniatur pœna amputationis capitis, ubi Baldus reſpondet quod non, ſed quod talis impoſita pœna mitigari debeat. Ad hoc ualet etiā dictū D. Innoc. admodum celebre & ad multa ſin
55 gulare, in c. 1. de conſtitu. allegans ubi ait † propter caſuum emergentiam, licitum eſſe iudici leges tranſgredi. Si tamē caſus de facto contingat (quemadmodum nonnunquam accidiſſe ipſe comperi.) ad huius pleniorē notitiā ſuadeo con ſulendos eſſe. D. Andream Barbatia in c. de cauſis num. 33. de officio delega. & D. Alexand. Imolenſem, in l. Hodie. ff. de pœnis, & qd notatur in dicto Authentico, & Iudicibus, colla. 6. Baldi interim opinionē tanquam mitiorem, amplectendā omnibus modis ſuadeo, pro qua plurima allegari, & adduci potuiſſent, ſi tēporis penuria admiſiſſet. Deinde meminiſſe hic non inutile erit huius quoque quæſtionis, ſcili-
56 cet, † An pupillus calumniæ iuramentū (quod eſt iuramentū credulitatis) præſtare poteſt? Hæc quæſtio negatiuā partē deſiderat, nempe pupillū calumniæ iuramentū omnino præ
57 ſtare non poſſe. † Ratio eſt, quia hæc ætas ignorat, neſcitq; quæ uidet, ut meminit. l. 1. §. Impuberes uerò. C. de falſa monet. ibi. quia ætas eorū, quid uideat ignorat. Præterea ſi pupillus uidēs, ignorare dr, qd uidet, multò magis cauſæ iu ſtitiā ignorare dicendus eſt, quod potiſſimum in eo requiritur, qui ad calumniæ iuramentū admittitur, ſcilicet, ut ſciat iuſtitiam cauſæ, ſm. l. 2. §. Quod obſeruari. C. de iurament.
58 pp calum dand. quare, &c quod perpetuò nota. † Quæritur
59 ēt an pupillus poſſit præſentare, † & uter præferendus ſit, an tutor, an pupillus? Ad hæc quoties minor præſentat, an tūc tutoris an curatoris potius authoritas requiratur? Harum in terrogationū ac quæſtiuncularū meminit D. Bartholomeus à Chaſſeneo humanorum iuriū Doctor, in titulo. *Des enfans*

 de plan-

de pluſieurs lictz. §.4.Sed breuitatis ſtudio, Rochū de Curte, ſuo in tractatu de iure patro.in uerbo.Cōpetens, quæſt.
60 4.Iubebit uidere.† Alia præterea hic oritur quæſtio, ſ. Si tutor aut curator quippiam emerit cū pupilli aut minoris pecunia, cuiuſnam hoc pacto res ea empta eſſe cenſebitur, aut ad quem pertinere cenſebitur, ad Tutorem ne, an ad pupillum, uel minorem? Certe longis omiſſis ambagibus, ego exiſtimo quod quicquid tutor uel curator cū pupilli aut minoris pecunia conquirit, id indubiè ad pupillum aut minorem pertinere cenſendum eſt expreſſa.l.Si tutor. ff. Quando ex fact.tuto.uel curato.& ibi Bart.l.Curator.C. Arbitr. tutel. His concordat.l.Si ex ea pecunia.C.de rei uendica. quæ habet, Rem emptam cum pecunia minoris, eſſe minoris, & ſi eius nomine empta non ſit. Hanc ſententiam etiam ſequitur D.Ioannes Minniers Iuriū Doctor, præceptor meus Aureliæ, cùm interpretaretur.l.Si patruus. C.Cōia utriuſque iudicij. Porro hæc diligenter notanda, & ab omnibus obſeruanda ſunt, hac infœliciſſima potiſſimum tempeſtate, aduerſus tutores & curatores, qui plærumque ac paſſim cū minorum, necnon ſimiliū ſubiectarum perſonarum pecunijs, quælibet pro ſeſe emunt, & cum pupillari pecunia diteſcūt.
61 Quæri hic ēt poſſet, † An præſcriptio legalis, ſtatutaria uel conſuetudinaria, quæ eſt in odium ac detrimentū negligētis, an ea inquā duret contra pupillum, minorem, & id genus alios. Hæc quæſtio tametſi longam requirat explicationem, eandem tñ ſuccinctius abſoluendā curabo, Ac primò ſunt qui ad hanc quæſtionem affirmatiuè reſpondent,
62 pro quo hanc authoritatem citant. Omnes præſcriptiones à lege, ſtatuto, uel cōſuetudine, poſt l.finalem.C.in quibus cauſ.in integr. reſtitu.non eſt neceſſa.introductas cōtra pupillū, minorē ac ſimiles currere, & ualidas eſſe, atque ita tenent Ang.Bal. Guido de Suzaria.Old.Alberic.& Raph.in d.l.finali, ubi Bartoli opinio contrariū ſentientis communi
63 ter reprobatur. Hęc ēt eſt opinio Inno.in c.† Conſtitutus, de integ.reſti. Huic affine eſt, quod ſtatuta & conſuetudines etiam arctant minores.l.Si ſine hærede.§.Lucius. ff.de adminiſtra.tuto.notat Angel.in.l.Si plures.ff.de pact. Alexand.

xan. ſuis in cõſilijs, cõſi. 37. Incip. Cõſideratis his. 2. col. 4. uol. Sunt alij qui ad ſuperiorē q. reſpondent negatiuè, qui ſe ſtabiliunt per regulam. l. fin. C. in quib. cauſ. in integrum
64 reſtitu. nõ eſt neceſſa. quæ eſt, † Quod melius eſt, intacta iura ſeruari, q̃ poſt cauſam uulneratã remediũ quærere. Per
65 quam quidem regulã cõcluditur: † Præſcriptionem cõtra pupillũ ac minorem nullo mò currere aut ualere. Ac huic conſentit. c. 1. coniuncta gloſſa ſuper uerbo. Nõ liceat, extra de in integr. reſtitu. Bart. uerò in d. l. finali, quærit, An illa lex habeat locum in præſcriptione ſtatutaria. Quã qõnem D. Panormita. ẽt diſcutit & tractat, in. c. Conſtitutus, extra, de in integr. reſtituti. atq; tandem perpenſis ſingulis, ſic cõclu
66 dunt & dicunt. † Quod in lucro captando præſcriptio currat, iuxta caſum d. c. Cõſtitutus. Verũ ne pars ꝑ præſcriptionẽ læſa habeat, quod immodicè doleat datur primo annò reſtitutio, eaq; læſi proximis, ſic ut proximi illi aut conſanguinei, intra annum eandem rem uenditã, reſtitutione eiuſdem precij ſibi redimere, ac recipere poſſint. Verũ in amittẽdo lucro, ius iam quæſitum non currit, ut tenet Ludo. Roma. in. l. Naturaliter. ff. de uſucap. & Alexan. ſuis in conſilijs conſilio. 31. uolumi. 5. Atque his opinionibus conſentit
67 notabile dictum † Baldi, in. c. 1. §. Porro, in titulo. Quali olim feud. po. aliena. Præſcriptionem 30. annorum contra pupillum non currere. Sed huic opinioni aduerſatur Alberic. de Roſate, in. l. Tutor. §. Ab eo qui. ff. de adminiſtratione tuto. aſſerens ibidem Præſcriptionem ſtatutariam de
68 bere currere contra pupillum. † His itaq; oĩbus præmiſſis, & opinionibus collectis, hanc tandẽ concluſionẽ amplectendam cenſeo.
69 † Præſcriptiones temporales qualitercunque introductæ ſunt non currunt contra pupillum, minorem, aut ſimiles, niſi eædem merum inducerent lucrum, uel niſi ſint teſtamentariæ uel conuentionales. Et argumenta illa paulò ſuperius adducta, aut quæ poſſent allegari, & adduci, (potiſſimũ ex c. Conſtitutus ex̃ de reſtitu. in integr. qd̃ uidetur aduerſari d. l. Finali, dicenti, nullam præſcriptionẽ temporalem, contra minorem currere) facilimè ſolui pote
70 runt. † Illa enim lex finalis profectò de præſcriptione lega-

li debet intelligi,nõ aũt de præſcriptione ſtatutaria, uel cõſuetudinaria,quia iſthæc currit contra omnes,dicto.c.Cõſtitutus,ſi tamen caſus de facto contingat. Illud itaq; caput Conſtitutus,ut clarius intelligas,D.Panormit.ibidem cõſulas uelim.Dicta uerò lex finalis nullius ſtatuti aut conſuetudinis meminit,cũ hæc duo in facto conſiſtãt. Dicẽdũ eſt igitur omnes ualidas præſcriptiones, ꝑ ſtatuta,aut conſuetudines eſſe introductas, & ſic ẜm.d.l. finalem.C.in quib. cauſ.in integr.reſtitu.non eſt neceſſa. currere contra minorẽ.Claudius de aquis,in l.Naturaliter,poſt Ludo.Roma.ff. de uſucap.necnon.D.Præpoſitus & Aluaro.in.c.1.§.Præterea,de prohib.feu.aliena.per Federi. Neq; hic prætereunda erit hęc quæſtiuncula,† ſcilicet,Quia pœna afficiendus erit is Tutor,qui pupillã ſuã,cuius tutelã geſſit, ſtuprauit? Huic quæſtioni facit plus ſatis.l.unica.C.Si quis eam cuius tutor fuerit corruperit,ibi deportatione ſubiugetur, atque uniuerſæ eius facultates fiſci iuribus uendicentur, hoc eſt, Talis tutor deportandus,hoc eſt,in exiliũ relegandus erit, & omnia ipſius bona † confiſcanda ſunt. Huius rationem aſſignant, quod tutor pupillæ datus fuerit, parentis loco,ut ipſam defendat,alat,bonis atq; honeſtis moribus inſtructã curet,ab indignis iniuriis uindicet, non autem, ut nefario ſtupro contaminet.l.2.ff.de adminiſtr. tuto. & Inſtitu. de tutel.in principio. Verũ huic legi nõ ſubiacet, nec ẜm eam puniendus eſt tutor Brugenſis, aut alius quiſpiam cuius bona,ratione priuilegij, confiſcationi minimè ſunt ſubiecta, ſed prorſus immunia atq; exempta. Quamobrẽ in his tunc alia pœna,† arbitrio Iudicis imponẽda foret. Alia præterea hic moueri poſſet quæſtio.ſ. Si tutores aut curatores pupilli ſeu minoris diuitis ac opulenti,& mercaturæ incumbentis uideant eundẽ ſuum pupillum induſtrium,& in mercaturæ negocio mediocriter inſtructũ, ipſumq; nõ exiguæ ſpei atque expectationis iuuenem ſiue adoleſcentem factũ eſſe, atq; ob id matura inter ſe habita deliberatione magiſtratũ adeãt,ab eodẽq; decretum, auctoritatẽ ſiue licentiã poſtulent, ut eidẽ pupillo aut minori ex proprijs ſuis bonis & facultatibus certã pecuniariam ſummam, nempe centum libras

libras groſſorum monetæ Flandriæ ſumere permittant, ut his ad negociandum & ad mercaturam exercendam liberè utatur, & ut per hoc ſuæ induſtriæ & diligentiæ, aliquod ſpecimen, & experimentũ ſuis tutoribus præbeat, & oſtendat, quęritur, Vtrum in hoc caſu liceat dicto magiſtratui, ſuũ iuxta poſtulata, interponere decretum? Et caſu quo poſtmodũ præfatus pupillus aut minor contraheret aliquot debita paſſiua, quæ ſummam prætactam centũ librarum excederent, an inquam exceſſus iſte ex reſiduo ſuorũ bonorũ ueniret exoluendus, an non? Præſentem qõnem non ſemel, ſed quã ſæpiſſimè, in Magiſtratu Brugenſi, pro utraque parte uentilatã ac diſcuſſam eſſe audiui. Alij partem affirmatiuam magis probabant, dicentes: Huiuſmodi decretum interponi quidem poſſe, non tamen eius decreti prætextu bona pupilli reſtantia, ad huiuſmodi exceſſum ullo modo obligari poſſet, confirmantes ſuam ſententiam per illud uulgatum axioma iuridicum. Limitatum decretum, limitatum producit & effectum, uulgata. l. In agris. ff. de acqui. re. do. & l. Cum ſeruo. ff. de cõtrahen. empt. & uendit. & l. Statu liberum. §. Stichum. ff. de lega 2. cũ alijs multis argumentis debiliter fundatis, in eandem partem nihilominus adductis, ſed breuitatis ſtudio prætermiſſis. Alii uerò negatiuã & oppoſitã partẽ firmiter tuebantur, & omnium optimè dicebant, tale limitatum decretum (cuius eſt quęſtio) nihil operari in præiudicium creditorum, qui bona fide eidem pupillo aut minori maiorem ſummã crediderunt, quã per decretum admiſſa &
74 conceſſa fuerat. † Creditores enim illum totum à curatela abſolutum exiſtimant, quẽ ſui iuris in aliqua bonorum ſuorum parte liberum fuiſſe intelligunt. Quocirca nullo modo rationi conſentaneum eſſe puto, ut aliquis pàrtim ſub tutela ſit uel cura, hoc eſt ſub alterius poteſtate, & partim ab eadem tutela uel cura ſit liber, ſolutus, & ſit ſui iuris. Harũ enim rerum inter ſe naturalis pugna eſt, ut aliquis in tutela ſit uel cura, & extra tutelam aut curã ſit, arg. l. Ius noſtrũ. ff. de reg. iur. cum ſimilibus iuribus. Præterea difficilè admodũ, periculoſum & damnoſum foret, cum ſimilibus perſonis contrahere, quod cum eis contrahentes ſemper certiores

fieri

fieri deberent,num pro pluri mercantias exercuiſſent, aut exercere poſſent,q̃ pro ſumma admiſſa & conceſſa, quod eſſet abſurdum. Quapropter quoties huiuſmodi caſus Magiſtratui proponitur,dico omnino fieri non poſſe ut aliquis ratione certæ & determinatæ ſummæ iuris ſui fiat,& reliqua rũ ſuarum facultatum ſub alterius iure remaneat. Nã ſi hoc per magiſtratũ permitteretur,nõ raro plurimarũ fraudũ,& deceptionũ occaſiones ipſis pupillis & adultis uere darent, quibus bonam integramq; mercatorum fidem deluderent & circumuenirent. Atque hoc profectò cederet in Reipublicæ certũ & euidens diſpendium. Non eñ debent doli, fraudes,ac deceptiones hmõi quoquomodo aut quouis tempore tolerari,ſed penitus reprimi, refrænari, & iure puniri:

75 † Superest nunc ultima huius tituli quæſtiuncula, nõ prorſus inutilis,ſcilicet, An Pupillo, aut minori ſine tutore uel curatore paciſci, inireq; pacem de morte ſui patris, liceat? Hanc quæſtionẽ diſcuſſit D.Paulus Caſtrenſis in l. Conuẽtionũ autem.ff.de pact.in.4.notabili. Similiter D. Speculator practicorũ nec infimus,lib.4.particula. 4. titulo de homicidio,in uerſic.Illud aũt quæritur num. 6.ubi poſt nõnulla allegata,tandẽ negatiuæ parti fauere omnino uidetur, nẽpe, Pupillum aut minorem,nullo modo pacem inire,& facere poſſe de morte p̄ris,niſi cum tutoris aut curatoris auctoritate,& cũ iudicis decreto interuenientibus,quorum opinionem tanquam tutiſſimam, ac maximè ſecuram inſequi nec ipſe uereor,Speculatorem tamen occaſione caſuq; facti ha-

76 bitis inſpiciendũ minimè diſſuadeo. † Huic qõni cognata eſt & altera qõ,ſcilicet, An filius ſic faciẽdo pacẽ iuxta modũ prædictũ,per hoc ipſum patris hæreditatẽ adire cenſeatur? Hanc qõnem mouet D.Paulus Caſtrenſis,loco ẽt præallegato,& negatiuè concludit, ſicut nec faciendo uindictã de ſepulchro uiolato.l. Sepulchri uiolati actio. Et uulgata. Quæſitũ.ff.de ſepul.uiola.Ibiq; Dñs Bartolus,qui huius p

77 pulchræ meminit quæſtionis, ſub hac forma, † Filius fecit pacem de morte patris,acccepta pecunia, an per hoc adire hæreditatem uideatur,atque hoc ſe bonis patris immiſcuiſſe cenſeatur,& per conſequens ad debita patris teneatur,& reſpondet

reſpondet per dictam. l. Quæſitum ad debita patris non teneri, nec per hoc ſeſe immiſcuiſſe bonis patris, ac eius adijſſe hæreditatem cenſeri. Hanc ponit idem Bartolus in forma quæſtioné, in l. Pro hærede. §. fin. ff. de acqui. hæredita. ubi eſt idem caſus. Quia auté in ſuperioribus capitibus multa enarrrata ſunt de Prodigis, poterit quoque huic loco in fine inſeri quæſtio non indigna, nec ab hac noſtra materia liena, nempe talis. Si contingat uirum aliqué nobilé, aut alioqui præpotentem habere unum, aut plura dominia, tã directa, q̃ indirecta, & etiam utilia, nempe ciuitates, caſtra, aut pagos, ſiue ex parẽtum ſucceſſione, ſiue ex emptione, ſiue ex donatione inter uiuos, ſiue ex teſtamẽto, aut alio quocunq; legitimo modo, qđ uel quæ dominia haberent merũ & mixtũ imperium, ac ẽt ſimplicem iuriſdictionem (uulgus altam, mediam, & baſſam Iuſtitiam appellitat,) per quam pȏteſtatem habeat animaduertendi in maleficos, ſecundum l. Imperium. ff. de iuriſd. om. iudi. Aut habeat iuriſdictioné, quæ mixtum imperium dr̃, quæq; in danda bonorũ poſſeſſione, ſiue in iudicis dandi licentia conſiſtit. Quam materiã abundè tractauit Ioan. Longouallius in Senatu Pariſiorum aduocatus inſignis in ſua noua & facili declaratione ad d. l. Imperium. ff. de iuriſdic. om. iudic. & ad multas alias leges. Aut habeat etiam eam iuriſdictionem, qua poſſit ſingulis annis certo ſtatuto die, ſecundum uniuſcuiuſque loci antiquã inueteratam & laudabilem conſuetudinem Magiſtratum renouare, eiuſdemq; rationem, aut rationes per ſe, aut ꝑ ſuos procuratores, (uocatis uocandis, aut ad hoc uocari ſolitis) audire, officiarios etiam conſtituere, eoſdem Senatores, ac officiarios, cum matura & bene deliberata cauſæ cognitione deſtituere & punire, aut acriter, aut leuiter pro modo delicti, aut ſi habeat eã iuriſdictionem qua quouis tempore occurrente conferre poſſit officia, ac reliqua ab ijs dependentia. Præterea beneficia Eccleſiaſtica, quorũ eſſent patroni laicales, &c. Sicut legimus Moyſem ſupremũ à Deo Iudicẽ conſtitutum ſuper populũ Iſrael inſtituiſſe Iudices, Tribunos, Cẽturiones, quinquagenarios & Decanos qui iudicarẽt populum omni tp̃e, ut ſcribitur Exodi. 18. Cap. qui ẽt & po

p uli

puli Principes & Iudices ob ipſorum delictum extremo ſupplicio puniuit, ſuſpendens illos in patibulis, ut habet Numeri. 25. c. Quæſtio nunc hæc eſt. Si inquam talis nobilis, aut prępotens tale habens dominiũ, aut plura dominia, poſtea fiat rerum ſuarũ prodigus, omniaq́; bona ſua inutiliter profundat, iuxta. l. Ad exordium. ff. de cura. furio. Vel expẽdat plura quã ferãt facultates ipſius, idq́; ſine cauſa, & neceſſitate, quemadmodum ille de quo meminit Dominus in Euangelio Lucæ. 15. Cap. Dicens. Quod diſſipauerit oĩa bona ſua, uiuendo luxurioſe, &c. &. § Cũ uero Deo amabiles Epiſcopi, uerſi. Nã ſi non aliquis ferret libenter eũ qui ultra ſubſtantiam ſuã expendit, &c. in Authẽtico, ut determinatus ſit numerus clericorum, ibi Angel. notat illum textũ.

78 † An inquã talis nobilis prodigus ob hanc rerũ ſuarũ profuſionẽ meritò in curatela cum matura & ſincera deliberatáq́; cauſæ cognitione, nullisq́; omnino ſolennitatibus, ſecundũ uninſcuiuſque loci ſtatuta, ordinationes, ac ritus prout de iure, ac etiam inueterata & laudabili conſuetudine, omiſſis, ſed edicto publico proſcriptus, ſeu proclamatus, poſſit, non obſtante tali ſua curatela, ſeu adminiſtrationis bonorũ interdictione, inuitis ac nolentib. curatorib. exercere merũ & mixtũ imperiũ ac ſimplicẽ iuriſdictionem, habereq́; gladij poteſtatem, ad animaduertendum in facinoroſos homines, ad exercendum iuriſdictionẽ, & licentiã iudicis dandi, ex quo-

79 rũ executione & † actu multum commodi ſæpiſſimè cõſurgit. Præterea an etiam poſſit ſingulis annis, certo ſtatuto die, ſm uniuſcuiuſque loci antiquam, inueteratã, & laudabilem

80 cõſuetudinem magiſtratũ renouare, † eiuſdem rationem, aut rationes, per ſe, aut per ſuos procuratores, (uocatis uocãdis & ad hoc uocari ſolitis) audire, officiarios alios etiã conſtituere, eoſdem Senatores ac officiarios cum matura, & bene deliberata cauſæ cognitione iterum deſtituere & punire,

82 aut acriter, aut leuiter pro modo delicti? † Ad hæc an quouis tpe occurrente conferre poſſit, quæq́; officia? atque alia

83 ab ijs dependentia? † Poſtremo an conferre poterit ẽt beneficia Eccleſiaſtica, quorum eſt patronus laicalis? &c. Ad hãc quæſtionem ſatis arduam abſoluendam, ſciendũ eſt uariari

multorum

multorum ſententias. Nam multi Doctores (quos hic nominare non decreui) in ea ſunt ſententia, ut aſſerant talem nobilem aut præpotentem uirum omnino poſſe ſuperiorum Iuriſdictionum actus exercere, uti prædictũ eſt non obſtante ipſius curatela legitimè celebrata, dicentes, & concludentes ſic. Tametſi talis uir nobilis prodigus poſitus fuerit in Curatelã, ea Curatela dumtaxat concernit adminiſtrationẽ bonorum ſuorũ, qua tunc omnino priuatus eſt. Ideoq; nullo modo intelligenda eſt ea curatela habere eam poteſtatẽ, ut extendatur etiam ad ipſius temporalem iuriſdictionẽ, ſic ut per eã ẽt priuandus ueniat ullis ſuis prædictis Iuſtitijs, Iuriſdictionibus, authoritatibus aut ſuperintendentijs, quo minus earundem Iuſtitiarum actus, ac legitima exercitia debitè, ac dignè execere ualeat, ſcilicet Magiſtratus renouare, Senatores conſtituere, deponere, maleficos quoſque punire, Officia conferre temporalia, Conferre beneficia Eccleſiaſtica, &c. potiſſimum ſi eadẽ iuſtè, dignè, ac debitè faciat deinde ea tollat, remoueat ac mutet, quæ iniuſtiora uidebãtur, aut minus tolerabilia. Ego tamẽ ſub correctione melius ac rectius ſentientiũ, aliter de prædicta qõne ſentio. Negatiuã partẽ adſtruendo. l. Nobilẽ talem prodigum aut prodigos tales, quorum iã paulò ante meminimus, nõ poſſe inuitis ac nolentibus curatoribus, uti mero & miſto imperio, ac ſimplici iuriſdictione (uulgo alta, media, & baſſa iuſtitia) nec ſingulis annis poſſe renouare Magiſtratum. Nec eiuſdẽ rõnem aut rationes, per ſe, aut per ſuos procuratores (uocatis uocandis, & ad hoc uocari ſolitis) audire. Nec officiarios ẽt conſtituere. Nec eoſdem Senatores ac officiarios, cũ natura, & benè deliberata cauſæ cognitione deſtituere, nec punire aut acriter, aut leuiter pro modo delicti. Nec omni tpe occurrente cõferre officia publica, atq; alia ab ijs dependentia. Nec poſſe cõferre beneficia Eccleſiaſtica, quorũ ſunt patroni laicales. Ad ſniam aũt hãc meã ferendã me cogunt ſequẽtes rõnes. Primò eñ prodigi de iure diſcretione & iudicio carẽt, neque dñr illa habere. l. 1. ff. de carioſ. Secdo prodigorũ nullus eſt ſenſus, ut in. l. Mutũ. § Primo, ibiq; gloſ. & Bal. ff. de acq. hęr. Tertio Prodigi & furioſi i iure æquarant

&

& adſimulantur, adeò qaod uterque à foro & iudicio pari ra tione arceatur, ſic ut neuter eorum, aut agere, aut conueniri poſſit. l. admodum notabili Fulcinius. §. Adeò, uerſic. idēq; in prodigo. ff. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eatur. l. Is cui bonis. ff. de uerb. obligat. d. l. Prima. C. de curato. furioſ. Item. Lex prodigorum perſonas inhabilitat, ſic ut prodigi communi re putatione, uiles perſonæ cenſeantur. l. Nō debet. ff. de dolo, circa medium. Item Prodigi teſtari nequeunt, ne inter libe ros quidem, niſi diſpenſatiuè. Item nec teſtes ad teſtamentū adhiberi poſſunt. l. Is cui. ff. de teſta. & ibi Bart. §. Item Pro digus. Inſtitut. Quib. non eſt permiſ. facer. teſta. & ibi Ang. Ex quibus rationibus ſic colligo. Si nobiles prodigi ex iu re cenſeantur carere diſcretione & iudicio. Si nullam habe re ſanum ſenſum dicantur. Si furioſis æquiparentur, ſi agere, aut conueniri non poſſint in iudicio. Si iuramentum præ ſtare nequeant. c. Licet, in ultima gl. de iureiurando. Si uiles perſonæ æſtimentur. Si teſtari nequeant. Si teſtes ad teſtamentum adhiberi non debeant. Si deniq; bonorum ſuorum tēporalium adminiſtratione meritò priuentur ob eaſdem cauſas nunc prædictas, multò magis ob cauſas eaſdem priuati ſunt omni priuilegio adminiſtrandi ius merū, iuſtū, ac iuriſdictionē ſimplicem. Item priuati ſunt priuilegio ad recreandos magiſtratus, & ad nouos officiarios conſtituendos, & ad beneficia conferenda Eccleſiaſtica, &c. In quibus omnibus plus ſalis, & prudentiæ requiritur, quā in adminiſtratione bonorum temporalium, quæ curatelæ tēpore per ipſorum curatores adminiſtrari debent, igitur multò magis ſuperiores Iuriſdictionum & Iuſtitiarum actus per ipſos Cu ratores exerceri debent, non autem ab ipſis prodigis, quantumuis nobilibus. Meæ huic cōcluſioni, ac ſententiæ æſtipu lantur multa ſacrarum ſcripturarum teſtimonia, ac primo il lud Luc. 16. Qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuiſtis, quod ue rum eſt, quis credet uobis? iniquum mammona uocās opes & facultates temporales. Verum autem uocat authoritatem, & poteſtatem alios regendi. Hanc ſententiā ſequi uidetur Beatus Paulus. 1. Timoth. 3. cap. Epiſcopum Eccleſięq; re-

ctorem

ctorē ſuis depingens coloribus, dicens illum qui aſſumendus eſt in Epiſcopum, inter cætera debere eſſe talem qui domus ſuæ, id eſt, familiæ rebusq; domeſticis bene præſit. Nam ſi quis autem domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiam Dei curabit? Quin & idem ad Galat. 4. cap. ait quod quanto tpe hæres paruulus eſt. nihil differi a ſeruo, ſed ſub tutoribus & actionibus eſt, uſq; ad præfinitum tempus à patre. Et prodigi habentur eſſe ueluti ſine iudicio, ſenſu, & ratione, ſicut paruuli, ergo idē iudicium erit ferendum, de talibus prodigis, quod de paruulis. His omnibus non obſtantibus, ſi cō tingeret tales mobiles prodigos prædictos actus iudiciarios exercere, aut ſuos curatores in ijſdem actibus præuenire, eorum tunc acta & facta habebuntur nulla, & ipſi interim ob talē temerariū auſum arbitrariæ correctioni ſubiacebunt. Curatores uerò eorum tunc omnia ipſorum acta, & facta refringere (ſi uolunt) poterūt, & omnia pro ſuo arbitratu aliter cōſtituere, quemadmodū ipſe aliqñ fieri conſpexi. ſ. quod uirtute literarum clauſarum, ac apertarū declarabantur omnia nulla per prodigus præuenientes facta, & mox per Curatores eorum omnia fuerunt reuocata, & renouata, & meritò. Ob iſtarum itaque rerum perplexam cauſam ſuaſerim ego pro maiori ſecuritatem Aulam, aut Gubernatorem patriæ conſulendum, eorundemq; authoritatē, & aſſiſtentiā prius impetrandam, antequam quid temere in tam grauibus controuerſijs ab alterutra parte tentetur, potiſſimum in curatelis Magnatum, quorum actus & conſilia propius. Aulæ cenſuris, & ordinationibus ſubſunt. Inferiorū enim nobiliū curatelæ, & actus ad alios magiſtratus inferiores referri primò poterunt. Et modo iam iam præfato audiui & etiam uidi iudicatum fuiſſe, per illuſtriſſimā, & ſereniſſimam Dominam ducem Parmæ, Placentiæ, &c. Gubernatricē totius Belgiæ, Regiæ & Catholicæ Maieſtatis nomine, habitis prius opinione, & conſilio conſiliariorum Status & Priuati, penes eā exiſtentium. Bruxellæ in Conſilio Status 13. die menſis Septembris 1563. De tutorum autem & Curatorum munere nunc finis eſto.

COMMENTARIA IODOCI

DAMHOVDERII BRVGENSIS

Iuriſconſulti, in Titulum, de tutorum, & curatorum Ratione, eiuſdem tempore, modo, atque forma.

SVMMARIVM.

1 *Ratio tutelaris, ob pietatem, digna eſt, in quam magiſtratus diligenter intendat.*
2 *Ratio tutelaris tota ex bono & æquo pendet.*
3 *Pupillaribus bonis & leges proſpiciunt.*
4 *Pupillaria bona fraudibus multorum ſunt expoſita.*
5 *Ad orationem tutelarum Iudex non debet ſe reddere difficilem nec ſomnolentum.*
6 *Tutoris aut curatoris dolus, ſemper eſt coercendus.*
7 *Adminiſtratores omnes obligantur fideliter & diligenter librum rationum conficere, rationem reddere, & reliqua ſi quæ ſint ſoluere, idque coram Iudice competente, &c.*
8 *Sine redditione rationis, non pateſcit boni tutoris fidelitas, nec mali infidelitas.*
9 *Rationes cum die, & conſule, edi debent.*
10 *Ratio de iure non prius reddenda, quam poſt tutelam finitam.*
11 *Rationum libellus conficiendus eſt tantum ab adminiſtratore uniuerſali plurium rerum, uel etiam unius rei, queque redditus & expenſas habet.*
12 *Gandenſium ordinatio ſeu ſtatutum.*
13 *Brugenſium ſtatutum.*
14 *Hyprenſium ſtatutum.*
15 *Franconatum ſeu Francoſtarum ſtatutum.*
} *de ratione tutelari.*
16 *Redde rationem uillicationis tuæ, ad ratione͂ tutelarem applicatur.*
17 *Tutores, curatores, duplici ratione ad ratiocinia aſtringuntur.*
18 *Alienæ ſeſe adminiſtrationi imminiſcentes, ratiociniorum, reliquorumque reſtitutioni ſiunt obnoxii.*
19 *Omnis adminiſtrator, ex mala negligentique adminiſtratione obligat͂.*

Frater

20 *Frater, qui adminiſtrauit, rationem quoque reddere debet.*

21 *Rationum redditio non minus tutorum, aut curatorum aſtringit hære des, quàm ipſos tutores, &c.*

22 *Contra adminiſtratoris cuiuſcunque hæredem, ſicuti contra admini- ſtratorem, actio intentari poteſt.*

23 *In ratione non modo deducenda ſunt, quæ nomine pupillorum admi- niſtrantur, uerum ẽt, quæ in rem eorum habentur imperfa.*

24 *In rationem uenire debent, etiam geſta, aut deperdita, poſt pube ta- tis tempora.*

25 *Tutor functus officio, ad reddendam rõnem per prætorẽ cogi debet.*

26 *Adultus ſi oblatam per tutorem rationem ſuſcipere renuat, per Iudi cem ad audiendum compelli poteſt.*

27 *Rationes ſic reddendæ ſunt, ne cui detur conquerendi occaſio.*

28 *Principio qui geſſit, conueniendus, deinde magiſtratus, tertiò tutor, qui non geſſit.*

29 *Pari culpæ tutores omnes ex æquo ſunt obnoxii.*

30 *Poſt diuiſionem tutelæ factam, liberum eſt adulto ad rationem, & ad damni reparationem compellere, quem ipſe uolet.*

31 *Paris culpæ ſunt, non gerere, aut alteri malè gerenti, committere.*

32 *Tutorum ac curatorum multorum ſupina ſimplicitas, qui ſe tener non putant, quod omni adminiſtratione caruerint.*

33 *Tutorum ac curatorum prudentum eſt, ad pupilli, adultiue negociai uigilanter intendere, alioqui à tutelæ curæue periculo mini- mè liberantur.*

CAPVT PRIMVM.

QVONIAM autem tutelæ ac cura
telæ officia ſunt longè pijſſima,
& hominibus Deoque gratiſſi-
ma, idcirco non negligenter,
1 † aut ſomnolenter, ſed potius
attentiſſimè, ac ſumma cum
diligentia à magiſtratibus Rõnes
Tutorũ ac Curatorũ cognoſcẽdæ
erunt, expendendæ, atque iterũ,
iteruq; uidẽdæ, & recognoſcẽdæ, ne pupillis aut minorib.

M ulla

ulla fraude affectis,aut egeant,aut peant,aut ſuis paternis opibu sper aſtutiam ullam emungantur,præſertim hoc ſeculo lōgè corruptiſſimo,& ad nullas non technas inſtructiſſimo. Sedut omnibus dolis,ac fraudibus excluſis ſumma cū ęquita
2 te eæ rōnes tractēt,& examinētur, quæ † ita ex bono & æ-
3 quo propendeant,adeo,† ut nullæ non leges bonis pupillari
4 ribus,diligenter proſpicere,†ac piè cōſulere iuſſerint,ob id quod eorum bona plærunq; tutorum, ac curatorum fraudi-
5 bus(ne dicam rapacibus technis)ſint expoſita. † Iudices ergo qui in hmōi rationū tutelarium cauſa iudicare habent, minimè ſe reddāt difficiles,aut moroſos in uidendis,ac diligēter reuidendis adminiſtratæ tutelæ, aut curæ rationibus, & in rationū cōputis repetendis, nēpe ut in huiuſmodi cauſſis(per quas minorū,atque ſimilium miſerabilium perſona
6 rū indemnitatibus ſuccurritur)legaliter † procedant, prouideantq;(ſicuti leges uolunt)ut tutoris , aut curatoris dolus, tum in adminiſtrationis principio,tum in medio,tū in fine, omnibus tpe & caſu,ac oī ex parte coerceatur, & purgetur. Horret profectoanimus ad cōmemorandum quātis uerſutijs,quātis technis,q̄ fraudulentis modis pupillorum bona nunc paſſim oppugnentur,ac diripiantur,adeò ut mihi commemoraturo lachrymæ prius deficerent quàm uerba, ſi oēs cauſas,& fraudum illarum occaſiones,& modos explicare ꝑrexero.Tantus præterea circa pupillorum, minorumq; rōnes reddēdas,miſero hoc in orbe eſt error,atque defectus, tum in tutoribus,tum in magiſtratibus, tum in patriæ conſuetudinibus,aut ſtatutis,ut his explicandis nulla queat ſufficere oratio.Cęterum ut cōpendiaria uia huius negocij ueſtibulū ingrediar,precium operę me arbitror facturum,ſi ꝓ mei captus tenuitate prius oculis ſummatim expoſuero,quicquid huic noſtro propoſito conuenire uidebitur. Relictis ergò multis à tergo diuerticulis in ſacris legū uoluminibus,
7 & in pluſquam ducentis locis ſole † clarius occurrit, tutorē, curatorem,adminiſtratoremq; alienarum rerum , naturali ac ciuili ratione debere librum rationum conficere,rationē rerum à ſe geſtarū,plenam,fidelem,& diligentem reddere, & reliqua(ſi q̄ ſint)debere ꝑſoluere.Neq; dēt ſe quisq̄,à tali-

ratio-

ratione reddenda putare eſſe liberum, aut iure abſolutum, aut cum tuta conſcientia. Quum enim in rebus omnibus, receptorum, & expenſorum exacta repoſcitur ratio, multò magis in hac pia adminiſtratione bonorum pupillarium unicuique reddenda erit rō, ſcilicet ut boni adminiſtratoris appareat fidelitas, & integritas. Et ut mali adminiſtratoris coarguatur infidelitas, fraus, & rapacitas. † Hæc enim duo ſine ra-
8 guatur infidelitas, fraus, & rapacitas. † Hæc enim duo ſine rationis redditione nec certò apparere, ne certò cognoſci poſ-
9 ſunt. † Atq; ideo (ut dici ſolet) Rationes cū die & cōſule edi debent, q̄m accepta & data non aliter poſſunt apparere, niſi dies & conſul fuerit editus. l. 1. §. Rationes. ff. de eden. Nec enim melius poſſunt reduci ad mentē accepta & data, q̄ declarato, quo die ſingula facta ſunt. Idq; corā iudice cōpetenti, tamètſi corā uiris bonis & calculi expertis, per Iudicē ad hoc datis, id ēt fieri nequaquā prohibeatur. Cauetur l. 1. §. Officio. ff. de tute. & rat. diſtrah. quem textum ad quemlibet adminiſtratorē extendunt doctores, atq; l. 2. ff. ubi pup. educa. deb. Necnō. l. Thais ancilla, uerſi. Sorore ſua, ibi potiſſimū reſpōdit. Nō ſpectandum quid hęredibus diſpliceat ſed id quod bono uiro poſſit placere, ut libertatē conſequā-
10 tur. ff. de fideicommiſſ. libert. Attamen † huiuſmodi rationem, ut tutor reddat, in multis locis cogi nequaq̄ poteſt, niſi poſt finitā tutelā, neque curator niſi poſt curā. l. Niſi finita, & l. Si cūr adhuc. ff. de tutel. & rat. diſtrah. l. 2. & l. Rationes. C. de adminiſtra. tut. uel curato. Idē in hoſpitalario uel orphanatropho. iuxta. l. Orphanatrophos. C. de epiſco. & cleric. Cle. 2. §. ut aūt, de religio. domib. Idē in teſtamenti executore. l. Nulli. C. de epiſco. & cleric. c. Tua nobis, &c. Ioannes, ex̄. de teſtam. Simile in procuratore, ſiue ad lites, ſiue ad negocia. l. qui proprio. §. Procurator. ff. de procura. Et in ſimplici negociorum geſtore. l. 2. ff. de nego. geſt. Et generaliter, ſiue neceſſarius, ſiue uoluntarius, ſiue à lege, ſiue à iudice, ſiue à teſtatore uel parte priuata cōmiſſus, ſiue ſine ullo mādato & cōmiſſione adminiſtrauerit, ad hæc prædicta, pr ſus obligat̄. Sicuti tenēt Iacob. de Are. Nic. de Neapol. in dicto. §. Offic. Bar. in. d. l. 2 Bal. in conſ. 137. lib. 5. Ludo. Roma. conſ. 414. Quoad primū in principio, late Soci. conſ. 46

M 2 Cùm

Cùm in præſenti.lib.1.quod eſt duplicatum in conſil. 213. lib.2.Idem Soci.conſil.73.circa primã,lib.1.conſ.159. in præſenti.conſ.190.Memini,lib.2.Iaſon cõſ.111.col.1.lib. 11.Stephan.Bertran.conſ. 136.Non eſt dubiũ col.1.lib.1. Hæc aũt loca adduxi,nõ ad confirmãdam rem indubitatã, ſed ut illis, qui in materiarum tractatibus expatiari gaudẽt longius, quaſi campum quendam inſigniorum locorum, &

11 ampliſſimum, & uberrimum,†tanquam digito cõmonſtrarẽ,& ipſorum auiditati ſatisfacerẽ.Superiorem aũt conclu. intelligẽdã cẽſeo,ĩ adminiſtratore uniuerſali,uel gñali, uel plurium rerũ,uel etiã unius rei quæq; redditus uel impenſas habet.Secus ſi adminiſtrator utroque careat. Tunc em̃ inuentario,non rõnum libro,nec calculo opus eſt.Aut certe(ſi utilius ſic aut magis expedire uidebitur ei cuius res ad miniſtrãtur,)tunc nec inuentarium, nec Rationum libri erunt conficiendi per.l.2.§.Tractari.ff.ad Tertul.Bart.in.l. Tutor qui repertorium,col.3.nu. 16.ff.de adminiſtra. tuto.& quod notat Ludo.Roma.in ſingul.104.incip. Secũdò quæro,Hyppol.de Marſil.notab.302.Mr̃. Cæterum hac de re cõperio & cõſuetudines & ſtatuta nr̃a Flandrica, inter ſe ſe multũ eſſe diuerſa,& cõtraria.Gandenſiũ em̃ ordinatione

12 decretũ eſt.Tutorẽ,†curatoremq; quẽcunq; ſingulis annis aut ad minus biennio ſemel ad Rationem reddendam obligari,idq; fieri neceſſe eſt coram Decurionibus(uulgo Scabinis)ueluti ſupremis ipſis tutoribus præſentibus.Item præ ſentibus agnatis,cognatis, aut minorum amicis, ſub pœna (ſeu potius mulcta) decem librarũ Pariſienſium, & deinde

13 ſub pœna Decurionũ ſiue† Senatorum arbitraria. Brugenſiũ uero ſtatuto ordinatum eſt,ut tutor, curatorq; tutelæ cu ręue adminiſtratæ rõnes reddãt,nõ corã magiſtratibus,ſed in præſentia ꝓximorum ꝓpinquorum.Ob horum aũt defectum corã prouiſore,& corã Senatoribus pupillorum, aut minorum,rõnem reddant oportet.Cuius rationis,ſummam ultimam uel concluſionem Tutor ad clericum,uel graphiariũ ilico regiſtrandã defert,ut ea ĩ libro pupillario (ut moris eſt)inſcribatur.Et rõne huius inſcriptionis, is graphiarius nõ amplius recipere põt q̃ duos groſſos Flandricos,idq; ſub

ſub mulcta decẽ librarum Pariſienſium ab ipſis tutoribus, curatoribusq́;,proprio ẽ marſupio exoluendarum. Qui præ
14 terea pœnæ Senatorũ (ſiue Scabinorum)† arbitrariæ ſubiacent. Hyprenſium aũt ſtatuto ordinatum reperimus, ꝙ tutores,curatoresq́; ſemel in anno,ad rõnem omnium, ac ſingulorum bonorum pupilli, aut minoris indubiè obligentur. Imò quandocunque ſupremis tutoribus id ipſis iudicare libuerit,atque eandem in ipſorum Senatorum præſentia ſub mulcta trium librarũ Pariſienſium,à quolibet tutore, curatoreve defectuoſo,propria ẽ crumena exoluendarum. Por-
15 ro Francorũ ſeu Francoſtarũ ordinatione† ſtatutoq́; ordinatũ atq; ſtatutũ ẽ, ut tutores curatoresq́; tutelari adminiſtratione fungentes quotannis,aut ad minus biennio ſemel rationem ſuã exacte reddant coram agnatis,cognatis, atq; alijs quos ad ea uocari operæprecium eſt, hoc eſt (ut uulgo) coram uocatis & uocandis præſentibus, idq́; ſub mulcta ſex librarum Pariſienſium,quolibet à tutore,curatoreve negligente & defectuoſo, proprio ẽ marſupio exoluendarum.
16 † Quod aũt tutores ad rõnem reddendã obligentur, cõuincit eos illud Euãgelii,Lucæ. 16.Redde rõnem uillicationis tuæ.Nã ſi is œconomus ſiue diſpenſator repoſcit à dño ſuo ad rõnem ſuæ adminiſtrationis,multo magis id quoque faciendum uĩ in adminiſtratione rerum pupillarium. Ideoq; & huius exẽpli meminit quoq;.c.Qualiter & qñ.2.ex̃ de ac
17 cuſat.†Hinc clarè nũc claret,tutorem, curatorem, & alias tales perſonas,quæ alienarum rerum gubernationẽ receperunt, duplici rõne ad ratiocinia aſtrictos eſſe, primò,tanꝗ adminiſtratores. Secundò,ueluti tutores & curatores. Atq; hinc gñale ſimul & ueriſſimum illud axioma Iuris efflu-
18 xit,quo dr̃.Qui alienæ ſeſe adminiſtrationi† immiſcet, ii ratiocinorũ, reliquorumq́; reſtitutioni ſunt obnoxii. Nã ſiue ut tutores,ſiue ut curatores, ſiue ut negociorum patroni,pupillorum bona adminiſtrauerint,ſemper rõnem reddere obligant̃. Adminiſtrator enĩ quilibet ad id (uti ſupius
19 dixi)cõpelli †põt,atq; ex mala negligentiá; adminiſtratione,ad cõpenſationẽ,& ad reſtitutionẽ obligat̃, ut eſt caſus, quẽ ibidẽ notabiliter declarat Bart. (diues illud ingenium).

ad præallega.l. 2. Similiter atque in quibuſcunque admini ſtratoribus ſibi uendicat locũ redditionis, rationis neceſſitas,queamadmodum concludit D. Lud. Rom. fœliciſſimo ingeuio natus, in conſil. ccccxiij. Quo ad primum,in quo quæritur. An hæres in principio, & in conſiio centeſimoſexageſimooctauo ad exordium. Quo quæritur in 3. dubio,
20 quo quidem loco cõcludit,† fratrem qui adminiſtrauit, rationem debere reddere. Tradit etiam D. Abb. uir ſingulari ſapientia,doctrinaque præditus,in conſil.xii. ut clarè materia thematis,in 6.dubio,lib.10. Et cumanus doctor ſpectabilis doctrinæ ac ſapientiæ, in conſilio lxxxvii. in caſu ꝑmiſſo,in principio. Et celeberrimus.I.V.doctor D.Philip. Decius,in elegantiſſimis ſuis iuris reſponſis, ſiue conſiliis, conſil. 110.colum.3. uerſic. Circa ſecundam concluſionem
21 principalem. 1.uolu. incip. Diuino implorato † præſidio. Cæterum iſtius rationis reddendæ neceſſitas,non ſolum ipſos tutores, curatores,aut adminiſtratores ipſos ligat,& cõpellit,ſed ẽt ligat ipſos tutorum,&c.hæredes, & in eorum bona ſuccedentes,quod contra eos eadem actio ſimul tranſeat,quæ aduerſus adminiſtratores,ſcilicet, ut rationẽ redderẽt.l.3.§.Hæc autem actio.ff.de nego.geſt. &.l. Omnes tutores.Necnon.l. Tutelæ.C. Arbit.tutel. Apertiſſimè.l. fi.C.de hæredibus tuto.& curato.notatq; Ludo. Roma. in præalleg.cõſil.ccccxiii.in principio quoad,primum, in quo
22 quæritur. An hæres.Ideoq; † nihil mirũ cõtra aduerſusq; adminiſtratoris cuiuſcũq; hæredẽ,aut hæredes,ſicuti cõtra adminiſtratorẽ,actionẽ materiæ ſubiectæ congruentẽ,intẽtari poſſe,ſiue ob rationem reddẽdã ſiue occaſione alterius
23 cuiuſcunq; cauſę. Atq; in eam rõem non † modo deducenda ſunt,q̃ noĩe pupillorũ adminiſtrant̃, uerũ ẽt quæcunque in rẽ eorũ habent̃ impenſa. Aequiſſimũ.n.eſt,ſumptus cum iis quæ recepta ſunt,ẽt hoc caſu æquari atq; cõpenſari debere.l.2.ff. ubi pup.educa.debeat. Accedit huic.l. Sumptus C.de adminiſt.tuto.uel curato.His quoq; ſeruit.l.1.§.Prę terea.ff.de cõtra.& utili actio.tute. facit.l. Quod in diẽ.§.
24 Si rõem cõpẽſationis.ff.de cõpenſa. Itẽ in rõem † uenire debet,quicquid poſt pubertatis tp̃s(finita.ſ.tute.) uel tutor geſſit

geſſit, uel quicquid ex rebus minorũ(dũ nõ erant petiti cu
25 ratores)diſperijt.l. Tutor poſt † pubertatẽ.C. Arbit. tute.
Proinde,quẽadmodũ,tutor functus officio ſuo ad reddẽdã
rõem,ſi ad hoc æquo tardior,negligentior, ac ſegnior eſſe
pgat,p Prætorẽ cogi debet.l.1.§.Offic.ff.de tutel.& ratio.
26 diſtrah.Ita ẽ cõtrariò,ſi adultus oblatã p tutorẽ rõem, † ſu
ſcipere cõtẽpſerit,is ſimiliter p Iudicẽ cõpelli poterit,ne tu
toris operã uel ludificet,uel diutius in ſuſpenſo teneat.Plu
rimũ.n.in rem tutoris eſt, ut q̃ põt ocisſimè rõem admini-
ſtrationis reddat,ne bona ſua.ſ.oĩa,pro hac una adminiſtra
tione,diutius interim maneãt oblig.l.Pro offic.C.de admi
27 niſtra.tuto.&.l.fi.C.de uſu.pupil. Et rationes † ſic redden
dæ ſunt,ne uel adminiſtrator, uel is ad quem adminiſtratæ
res ptinent,habeat qđ quærat, uel qđ meritò alter poſſit
reiicere,aut alter immeritò inſerere.Nã ſicuti in rõibus ad
cõmodũ rei geſtæ nihil præteriri debet. Ita cõtra ſumptus
bona fide factos nõ oportet repudiare, ut indemnitatẽ cõſe
quat̃,adminiſtrat̃.l.1.ff.de tut.& ratio diſtrahen. Hæc quũ
ita ſeſe habeãt,rogo ppendere uelis,quid mereant̃ hi, qui
nõ obſtãte debita,decenti,ac ſufficiẽti rõe reddita ſuis quõ
dã minoribus, atq; ab eis(quemadmodũ decet)habita libe
ratione,ſeu(uulgo)quietatione, nihilominus tñ eoſdẽ ſuos
tutores,ac curatores, quotidie uexant,moleſtant, pturbãt,
huc illucq; diſtrahũt,ac malicioſè citare nõ deſinũt. Porro
ſi plures ſint dati tutores,& tutela eadẽ fuerit diuiſa, ita ut
ſinguli ſingulas rerũ partes debeant adminiſtrare,uel unus,
28 omnes res ſimul,† tunc primò cõueniendus eſt is,qui geſ-
ſit,atque eo non exiſtente ſoluendo, magiſtratus cõuenien
29 dus erit,ea actione,q̃ ſubſidiariam uocant,† & deinde tuto
res reliqui,qui non geſſerunt,de neglectis autem quæ in ge
ſtorum numero non habentur omnes tutores ex æquo ſunt
30 obſtricti,† & æqualis ſunt culpæ. Sin autem legitima tute-
læ diuiſio per teſtatorem,aut Iudicem non ſit facta,& unus
interim ex tutoribus ſolum geſſit, uel ſi tutores inter ſe rẽ
pupillarẽ ſic partiti ſunt,ut unus huius rei, & alter alterius
rei adminiſtrationẽ gereret,tunc in arbitrio eſt adulti, uel
oẽs ſimul,uel quẽlibet ex eis,ẽt eũ qui nõ geſſit, (quẽ ho-

norarium appellat.l.3.§.Si parens.ff.de adminiſtratione tu
31 to.uel cura.)in ſolidum cõuenire. † Vſqueadeò paris culpæ ſunt,non gerere, aut alteri male gerenti aliquid cõmittere, quæ manifeſtiſſimo iure ſancita habentur,in l.2. C.de diuid end.tutel.Atq; in l.Ita auté.§. Geſſiſſe.ff.de adminiſtrat.
32 tut.uel cura.† Quod quidé axioma iuridicũ alta mente,tenaciq; memoria recundendũ ſuadeo,contra aut fraudulentos, aut nimium ſtupidos tutores, & curatores,qui plærumq; ſeſe purgatum iri putant,ob hoc,quod ipſam rerũ præcipuam adminiſtrationem non geſſerunt:Atq; in huiuſmodi ocioſa uerba fere prorumpunt. Si pupillus noſter tantum paſſus ſit iacturam,ego ſuſq; deq; fero, nihilo irrequietius dormiã, quum nihil de meo deciditur. Viderit ille qui uniuerſam rei adminiſtrationem ſibi aſſumpſit,malè geſſit,peiusq; decoxit.Ego profectò nullam adminiſtrationé nec habui, nec habere uolui.Is ſcilicet curet,& trepidet, qui tam malè rexit,& uideat is quo receptorum, & expenſorum debitam ac legitimã rationé ſit redditurus.Mihi nec ſeritur,nec metitur,ideoq; nec quicquã mihi imputabitur.Ah ſtupidi,& imprudétes tutores, qui uos liberos & immunes exiſtimatis à culpa & periculis,ob id quod adminiſtratione caruiſtis.Singuli enim tutorum, & curatorũ,tã non adminiſtrantiũ, quã adminiſtrantiũ,iiſdem ſubiecti ſemper ſunt periculis,ſi per unũ ipſorũ res pupillares malè diſpereant.Quocirca prudentũ tutorũ,curatorumve eſt, tametſi adminiſtratione careãt (qm̃ honorarii ſunt)nõ minus ad pupilli, adultive negocia aduigilare, quã eſt illius,qui ſolus rei adminiſtrationé in ſe ſuſcepit.Hoc.n.niſi fecerint,à tutelę curęve periculo minimè liberãtur.
33 † Sed ſi quid ex reb.minorũ,(officio durãte) ſic decoctũ,atq; perierit,id oẽ tutorũ curatorũve tã adminiſtrãtiũ,q̃ quieſcientiũ(hoc eſt honorariorũ) damno atq; periculo perit.Nec quiſquam eorum à talis tutelæ curæve malè geſtæ damnis aut periculis releuabitur, præallegata. l. 3. §.Si parens.Hæc quũ longè ſint certiſſima,optarẽ omnibusquoq; eſſe notiſſima,potiſſimum illis,qui pecuniarum amore, tam temerè ad tutelas aut curatelas quorundam opulentorum ſeſé tã faciliter ingerunt,unde poſt ſe difficillimè

extri-

extricare queunt, ſicuti & in ſequentibus manifeſtius commonſtrabimus.

SVMMARIVM.

1 *Rationum redditio plurima requirit.*
2 *Rationum chartas reddere tantum, non eſt rationes reddere.*
3 *Reddere debita tantum, non eſt rationes reddere.*
4 *Non ſufficit, in folle reliqua offerre.*
5 *Si tutor aut curator debitor in pecunia non reperiatur, nunquid ſaltē obligatur rationum codices oſtendere, dominumq; inſtruere.*
6 *Deficiente eo quod eſt principale, atque cauſa alterius, deſtruetur & ſubſequens, ſeu acceſſorium annihilatur.*
7 *Rationum redditio quatuor complectitur ſecundum Baldum, ſecundum uerò Caliſtra. & Vlpia duo.*
8 *Rationes reddere obligatus, poteſt impetrare à magiſtratu arbitrum (uulgo) calculatorem, qui de acceptis & expenſis duntaxat cognoſcat.*
9 *Rationes debent omnia recepta & impenſa clare & ſingulatim exprimere.*
10 *Ratio debet continere nominatim à quo receptum, cui datū & quantum, & ex qua cauſa, & qua die.*
11 *Quomodo intelligendum eſt, quod dictum eſt de die.*
12 *Rationes reddere quid ſit?*
13 *Enarratio plurimorum inconuenientium ab adulterinis tutoribus & curatoribus, inſoluendo tardioribus prouenientium.*
14 *Valerii Maximi elogium.*
15 *Opinio authoris haud contemnenda.*
16 *Carius an liceat uendere, ob terminum ſolutioni adiectum.*
17 *Precium temporis, uſura eſt.*
18 *Quicunque rē pluris, aut carius uendit, eo duntaxat reſpectu, quod emptori terminum ad ſoluendum tribuat, uſurariæ prauitati obnoxius cenſebitur.*
19 *Non debet quis crimen ſuum, commodis alienis palliare.*
20 *Abſque ſcrupulo, poteſt quis merces uendere cariori precio. Platoni, prōpta pecunia carenti. ſed terminū ſolutionis petenti, quā Socrati eaſdem prōpta pecunia ementi, modo iuſto precii latitudinem non excedat.*

Etiam

21 *Etiam iuſti precii latitudinem excedendo, poteſt licitè carius merces uēdere ad diē, uel certum terminū, ratione intereſſe damni emergētis uel lucri ceſſantis, quod propter ſolutiōis dilationē patitur.*

22 *In mutuo licitum eſt, ratione intereſſe, quid ultra ſortem recipere, & in pactum hoc deducere.*

23 *Videat quilibet ne mentiatur iniquitas ſibi.*

24 *Duæ regulæ Scoto teſte, ut licitè aliqua res uendatur & ematur, ſine uſura & iniuſtitia.*

25 *Tempus nec uendentis, nec ementis eſt.*

26 *Venditor uel emptor non ponat ſe in tuto de lucro, uel ſemper, uel ut in pluribus.*

27 *De uenditore & emptore idem iudicium.*

28 *Optima doctrina Godſcalci Si ſcire uelis, an fraudem uel iniuſtitiā uendendo commiſeris.*

29 *Conſcientia optimus Iudex & teſtis.*

30 *Fac ſemper alteri, ſicut tibi uelles fieri.*

31 *Nomina ſi ſint in ratione ſuſpecta, tunc ab eo qui rationē reddit exigitur probatio, debitores fuiſſe tempore contractus idoneos.*

32 *Tutores & curatores habent conſiderare perſonarum conditiones, cū quibus minorum nomine contrahunt.*

33 *Tutoribus ac curat. in emptione alicuius rei, quid primū incumbat.*

34 *Stricta & arcta nonnullorū practicorū opinio, & ſi multū ſecura.*

35 *Tutores & curatores. ſecundum quoſdam, minimè obligantur ex contractu pupilli aut adulti noīe geſto, licet malè ei ſuccedat, qū factus eſt cū conſenſu matris pupilli, aut adulti & coniūctorū.*

36 *Conſanguineorum & proximorum præſentia, inducit præſumptionē, quod abfuerit metus.*

37 *Iudex aſſeſſoribus conſiliariisq;, quos habet de publico adhibitis, iudicando, non facit litem ſuam.*

38 *Iuſſus Iudicis uel Senatus, authoritas, excuſat, & facit licitum, quod alias foret illicitum.*

39 *Authoris animaduerſio.*

CAPVT SECVNDVM.

1 MVLTA ſunt quæ ad rōem reddendā † requiruntur. Hæc oīa ſingulatim (auſpice Deo) recenſere cōſtitui. Primò neceſſum eſt, ut rationales libelli, in quibus rationes conſcriptæ ſunt magiſtratui exhibeantur, & poſtea ipſis

ipſis pupillis, atque minoribus exhibitæ tradantur, alioqui tutores, curatoresq́; tutelæ iudicio obligabunt, iuxta.l. Finalē.§. Inter cætera, & ibi D. Bart.ff.de libera.lega.& l. Si cui libertas, atq;.l. Cū ſeruus.ff.de Condi.& demonſtr. Idē Bart.in l.Cū teſtamēto.C.de teſta.manumiſſ.& in l. Si ita fuerit.§.Quæſtio.ad finē.ff.de manu.teſtamen.Idē Bar. in l.1.§.Officio.ff.de tutel.& ratio.diſtrahen.Ratio autē exhibitionis hr̄ ex præallegata.l.Cum ſeruus,ſcilicet,ut rōnes reddantur,qūo reddi ſolent,nempe ut rationes primū legendæ,deinde cōputandæ ſic offerantur,ut diligenter examinari poſſint,an Rationum formæ, & res probè ac fideliter, an infideliter,perperamq́; ſint digeſtæ, & cōpoſitæ an accepta rectè relata,an non rectè. Atq; ita debent res incipere à facto,id eſt ratiocinatione:ut deinde perueniatur ad pecuniā, id eſt,dationem & numerationem. Ad quā rationum notitiam tutores inſtrui debent,ut Magiſtratus ſtatim uideāt,& ſciant,quid in quacunq; ratione, ſeu rationū librum ſcriptū ſit.Ita habet notabilis.l.Cum ſeruus.ff.de condit.& demonſtrat.His ſeruit.l.Si cui.ff.eodem titulo & l.Si ita fuerit.§. Quæſtio hæc.ff.de manumiſſ.teſta. Necnon.l.1.§. Officio.

2 & ibi D.Bart.ff.de tutel.& rat.diſtrahend.† Ex quibus ꝑdictis manifeſtū nunc euadit, qđ rationū chartas ſolummodo exhibere,nequaq̃ ſit rōnem reddere, quum is etiā exhibeat

3 chartas,cui rationē reddere uetitum eſt.† Sic etiā ſolummodo reddere debita,nō eſt rationes reddere, ideoq́; illud nō ſufficit,ſed præterea requiritur,ut Dominū inſtruat, ipſiq́; etiam reliqua reddat,præallegata.l.Cū ſeruus. Nō enim ab ſoluuntur rationes uerbis duntaxat, ut uult textus notabilis

4 in d.l.Cum ſeruus.† Neque etiam ſufficit in folle(ut dici ſolet) reliqua offerre,uti ibidē ait textus in illis uerbis.Nā nō utiq; ſi ille in folle reliqua obtulit,li' er erit:non enim teſtator hoc ſenſit,&c.Sed Dominus Bal.in l. Cū teſtamēto. C. de manumiſſ.teſt.ſciſcitatur. Si tutor aut cura. debitor ī pecunia nō reperiatur, an ne ſaltē obligatur rationū codices

5 oſtendere,dominumq́; antequam liber ſit,† inſtruere? Qui in loco prǽallegato ſubtiliter(quēadmodū frequēter ſuo more)reſpondet,negatiuā partē amplectēs,ſic.Quāuis dr̄,tutorem

rē aut curatorem teneri, obligariq́; ad duo nempe ad reliqua,& ad edendos codices,hoc eſt, rationū libros, hæc tñ duo ſunt pp unum,ſcilicet,pp reddenda reliqua. Ideòque deficiente eo,ꝙ eſt principale, imò ꝙ eſt alterius cauſa finalis(quia nihil debet)ēt ipſe effectus,ipſumq́; ſubſequens,& acceſſoriū minus principale meritò deſtruitur & annihilat. Bald.ſequitur.D.Iaſon,ingenii dotibus cumulatiſſimus,cōſil.4.colum.2.lib.3.& conſil.100.lib.4. dicens:ad reddendas Rationes omnino requiri quatuor,nēpe codices edi,calculū poni,reliqua reddi, culpā purgari ſolutione eius quod debet,quæ quatuor diligenter notāda ait, ſi fortaſſis aliqñ eueniant in facto.Mihi tñ magis arridet doctrina Iuriſconſultorū in dictis.ll.maximè in l.Cū ſeruus &.l. Qui ſub conditione.ff.de cōdit. & demōſtra. &.l. Si ſtatulibera.§.fi.ff. de ſtatuliber.atq; dicta.l. Si ita fuerit.§. Quæſtio hæc.ff. de manumiſſ.teſtamen. Vbi tm̄ duo explicantur,quæ ad Rationem reddendā requiruntur.Primū cōſiſtit in facto, hoc eſt,ut rationes,uolumina,cautiones, inſtrumētaq́; actus ſui exhibeantur,& tradant.Deinde ut rationes legendę,percōtandæ,diſpungendæ,atq; excutiendæ offerantur. Scd̄m autem ſitum eſt in dando, uidelicet ut reliqua ſoluantur. Vt aūt iſthæc materia tā utilis,tū latius,tū clarius illuceſcat,&
8 cuiuis fructū pariat,† q̄ hic ſubiecimus obſeruāda ſuadeo. Primò is qui rōem reddere debet,is pōt impetrare à magiſtratu arbitrium(quē uulgo calculatorem appellitant)qui de
9 acceptis & expenſis dūtaxat cognoſcat.l. Si cui † libertas.ff. de condit.& demonſtrat.Et ibi Dn̄s Bart.Secundò,in rationum ſuarum libris debet omnia ſingulatim,clarè, & explicite deſcribere,& exprimere,tā in receptis, quàm in impenſis, & in capitulis ab eis dependentibus, ad hoc .n.edi,& legi debet ratio,ut fiat ꝑ ſingula particularis percontatio &cōputatio,ſic ut per talem aptè diſtinctū ordinem facilius quoque obſeruari poſſet,an cōputationes probè an improbe referantur,& an accepta rectè relata ſint, an nō rectè, ut(inquit)textus in d.l.Cum ſeruus.ff.de condit.& demonſtrat. uti etiam paulò ante diximus. Poſtquam.n. ſic per ſingula, & clarè facta fuerit omnium narratio,declaratio, & computatio,

tatio,facilius quoq; ueritas aut falſitas deprehendi poterit, quàm ſi cuncta generaliter,confusè,atque indiſtinctè,enarrata fuiſſent,&exhibita.Quocirca non ſufficit ut aliquis ſuā Rationem exhibeat,ita confusè digeſtāt, ut Receptorum, & expenſorum nullus conſtet ordo,ſed potius uariis interruptionibus omnia ꝑmiſta appareāt. Tales.n.rationes meritò
10(ut ineptę)reiici poſſunt. Tertiò curet ut † in libello rationario ſuo nominatim exprimat,à quo receptū,qn̄ receptū, ſcilicet in redditibus, cui datum,& quantum, & ex qua cauſa,& qua diē,ut notab.Bart.& Ioan.de Plat.in l. Comperimus,& ꝑ illū tex. De nauicula,lib.11.& per.l.Apparitores, de exacto.tribu.l. Neminem, de ſuſcepto. & archa.lib.10.
11 C.Adde.l.Siue ex Prætoriano,† de execu.& exacto.li.12 C.Quod aūt dictum eſt, de die, intelligendum eſt ſanè.ſ. quando ſine talis expreſſione diei non pōt intelligi,quid ſit illud quod datū refertur,uel acceptū, ſed eſſet quædā incertitudo,ſicuti fere contingit,quoties mercatores aut naturæ uarias merciū ſuarum ſpecies alio transferunt,aut inferunt. Tunc.n.niſi illationis aut trāſlationis diem exacte notarēt, certam quoque illationem rerū ꝑ Rationes docere nō poſſent,nec quid illatum eſſet ueris comprobationibus oſtendere,queadmodū loquitur.d.l.Comperimus, quæ diei expreſſionem requirit,ſecus aūt de diei expreſſione ſtatuēdū eſt & cenſendū,ſi ob eiuſdē diei ſubticentiā,nulla emergere poſſet ambiguitas,aut rei incertitudo.Tunc.n.ſufficit in rōe explicare annū menſem, uel aliud tp̄s accepti uel dati, puta tp̄s uindemiarum uel meſſiū. Porrò in redditibus recipiendis ſemꝑ neceſſum eſt,& diem,&annū expreſſe ꝑſcribere.In rōibus aūt ſufficit, quod ratio æque diſpūgi poſſit, & ita debent intelligi dicta Doctorū ibi, & Paridis de Put. eos ſequentis,ſuo in Confalāneo, tractatu ſyndic.ſūb rubr. reddi ratio.officia.Adde ad hæc Bart.in cōſil.150.Cū ꝑdicta ad ſi.Pet.Ancho.cōſil.316.In cauſa col.1. Soci.i cōſil. 46.col.2 li.1.Iaſo.cōſil.4.col.2.cōſil.14.col.4.li.3. Quem modū fere contingere dicimus inter cōſanguineos, ꝑcipuè nobiles & principes,nō aūt inter plebeios, Nā ſi frater uel ſoror bona cōmunia adminiſtrauit, reddere quidem rōem

clarām

clarам & diſtinctam tenentur, non tamen ita ſtrictè, nec ita ſcrupuloſe eſt exigéda ab eis. Vnde ſufficiet ſi exprimât quantum uerisimiliter in anno expenderint pro familia, aut pro agrorum cultura, aut territorij cuſtodia, nec adigendi ſunt ad minutam rerum ſpecificationem, quemadmodũ pulchre decidit Panormit. conſil. 12. ut clare. in 6. dubio, uerſic. Tertius caſus, lib. primo Sequitur Soci. in conſil. 73. circa primũ, col. 1. lib. primo, & in conſil. 40. circa primum num. 2. lib. 4. Sed hæc ſincere & ſane interpretáda ſunt, & accipiéda ſcilicet ut illud generale capitulũ eatenus ſit amplectendum, quatenus contra illud non ſit ſiniſtra aliqua in contrariorum præſumptio, ſiue ob rei, ſiue ob impenſæ, ſiue ob perſonæ aliquam qualitatẽ, aut alterius rei. Præterea niſi ad ſtrictè reddendam rationem ſuſcepta fuerit adminiſtratio. Hinc eſt quod meminit Bald. uir ingenio excellenti, in l. Cum teſtamento præallegata, neceſſariò requiri, ut pupillo minorive ſoluatur, atq; ẽt quicquid uſpiam ſoluendum eſt reddatur, id eſt, ut reliqua ſoluantur, ſi quæ ſint reſtantia per contextũ ſcriptum, hoc idem ẽt placuit. l. Nõ ſolum. 2. §. Is qui reddere rationes. ff. de libera. lega. Nec nõ l. Si quis ita. §. Si duo. ff. de ſtatulibe r. Idem ẽt non diſplicuit. l. Quamuis, & l. Qui ſub conditione. ff. de condit. & demonſtrat. Atque hoc corroborarunt, & approbarunt. Seue.
12 & Anto. Imperatores in l. Cum † teſtamento. C. de teſta. manumiſſ. Quandoquidẽ Rationes reddere nihil aliud eſt, q̃ reliqua ſoluere, quæ clarè apparent per contextum rationum, nequaquam culpa, dolo malo, fraude, ſiniſtra, ſed ſyn-
13 cera, bonaq; fide exhibitum, & conſcriptum, † eſſe exoluenda. Per facilè. n. eſt, quocunq; modo rationes reddere, ſed omnium difficillimum reliqua poſſe perſoluere, reddere, & reſtituere, præſertim nefarijs iſtis, atq; ſubdolis adminiſtratoribus, quorum numerus (quod magnopere deplorandum eſt) noſtra tempeſtate, magnus eſt. Quorum tenacitas, & ſolutionis iniqua procraſtinatio, adoleſcentibus ſæpenumero ruinæ occaſionem, & deſperationis malæq; uitæ amplectendæ materiam præbẽt. Nam ſi reddituarii ſint, hoc eſt, Si tñ ſuis proprijs uictitent redditibus, hi non raro ob talem

lem tutorum tenacitatem, & ſoluendi procraſtinationem, multa incõmoda, damna, plerunque patiuntur, & lucrum illud, quod alioqui ſibi comparaſſent, (ſi certa ipſis & debita contigiſſet ſolutio) planè tunc deperdunt, ueluti nouos redditus, agros, fundos, prædia negociationis lucrum, atq; alia huiuſcemodi plura, quæ ſibi cum præſenti pecunia conquirere licuiſſet. Per earundem autem pecuniarum inopiam, & per tardam ſolutionem prædicta diſpendia indignè patiuntur. Nam ſi iſti mercaturæ, ſeu negociationi ſtudeant, ac operam nauent, quid quæſo lucri ſperabunt, aut quid ꝑclari in mercatura præſtabunt cum loculis uacuis? Profectò ob ſuotum nummorum carentiam, merces ſuas longè carius mercari cõpelluntur: Qua de cauſa, oſſetenus à mercatoribus illis (quibus cum negociantur & quibus fidem ſuam pollicentur) corraduntur & planè conteruntur: uſque adeò, ut non rarò hanc ob cauſam inuiti ac dolentes incidant in rerum oĩm inopiam, paupertatem, & penuriã, imò quod deploratius eſt ac triſtius, ob cauſam ſæpe ita in ſummum miſeriarum fundum concidunt, ut ſeſe ab odioſa ignominia, ac à publica infamia non poſſint defendere, quin ob graue æs alienum conflatum, & ob tardam ſuorũ creditorũ ſolutionem, ſæpe cogant̃ uerſuram facere, quod Bãcũ facere appellitant. Cuius infamiæ nefandiſſimæ plerunq; in cauſa ſunt hmõi alienarũ pecuniarum peruerſi adminiſtratores, qui ſuas Rationes ſimul & reliquã loco, & tẽpore cõgruis, minimè reddunt. Nã (quẽadmodũ eſt cernere in noſtri æui mercatoribus) ſi quid carius emant, idem quoq; carius reuendant neceſſum eſt. Et plerunq; fit ut ob mercium caritatem auocentur potius, q̃ aduocentur alij mercatores & emptores. Quare contingit, ut ſi tum uendere uelint (ut certè diuendere debẽt) ut inquam tunc cũ magno ſuo damno reuendant: Nã ſi (ut ſors fert) tunc non reuendant, ſed merces eas in aliud carius tẽpus ſeruare uelint, tũc immodica mercium uarietate & copia operantur & grauantur, qui quoquo modo mercaturam ſuam exerceãt, in pauperiẽ & egeſtatẽ incidant oportet, quũ ueniente die ac ſolutionis promiſſæ termino, à ſuis creditoribus obruantur, & dehoneſtentur,

quod

quod ob negatam à ſuis debitoribus certò expectatam ſolutionem, uiciſſim ſuis creditoribus exoluere non poſſunt. Verum quia iiſdem omnino ſoluere debent, uelint nolint, ut infamiæ notã, aut carceris uincula effugiant, tandẽ ob æs alienũ ſuas ædes, prędia, prata, nemora, totos cenſus, uillas, & breuiter omne ſuum patrimonium, cæteraq́; fortunæ bona haſtæ ſubmittere, uendendaq; eadem ẽt minoris q̃ iuſto precio exponere cogunt̃, aut ad minus oppignerare, ſiue hypothecare, aut creditorib. uilius in ſolutionẽ dare, & concedere cõpelluntur, qui alioqui (ut maximè credendũ eſt) diuites, & opibus affluentes fuiſſent, atq; prædicta oĩa pericula incõmoda, & dedecora fœliciter effugiſſent, ſi ſuas expectatas, & debitas pecunias, tẽpore & loco congruis, à prædictis adminiſtratoribus, aut creditoribus ſuis recipere potuiſsẽt. Hæc miſeranda cũ mecum preſſius perpendo, me continere non poſſum quin obſtupefactus omnipotentis Dei optimi. Max. clementiam ac longanimitatẽ mecum ſummopere admirer, ut qui de illis adminiſtratoribus in Repub. tam peſtiferis ẽxẽplo pœnas non ſumat. Verũ in his diuinis diſpenſationibus nulla perſcrutanda eſt ratio, ſed oĩa ipſius æquiſſimo relinquenda ſunt iudicio. Metuentes ne in ipſo aliqñ

14 competat illud Valerii Maximi eloquiũ. Lento gradu, † ad uindictã diuina procedit ira, tarditatemq́; ſupplicii grauitate cõpenſat. Sed hic mihi pii oẽs fortaſſis obiicient, leges huiuſmodi adminiſtratorũ maliciæ debere occurrere, eáq́; debere cõpeſcere & grauiter punire. Audio: ſed quid poterunt aduerſus hmõi uerſutos (nõ homines dico, ſed peſtes)

15 optimæ leges. Profectò in oĩbus totius † Flandriæ locis ſtatu ſunt edita, ut adminiſtratores tales ad ratiocinia, atque reliqua reddenda per leges cõpellantur. Hæc quã ex æquo & bono, quamque dextere, ordinata, & ſtatuta ſint, nemo non uidet, attamen multo dexterius fœlicius & æquius multo fieri putarem (ſalua interim pace tantorum Senatorum) ob plurima (uti cernere eſt) emergentia pericula, ſi ordinaretur, & ſtatueretur ut tutores atque curatores ſtatim finita, & abſoluta tutela & cura, per decretum iudicis, quã ociſſimè adminiſtratoribus conſtituatur tempus idq́; breuiſſimum,

quo

quo Rationes ſimul, & reliqua ilico ſub graui pœna perſoluerent. Atque ſub eadem pœna ipſis pupillis aut minoribus mandaretur, ut ad eaſdem rationes audiendas, & acceptandas præſto adeſſent, idque ſiue tutores, aut curatores referre rationem, ratiunculamque reddere ſeſe paratos præbuerint, ſiue non. Deinde ſiue etiā pupilli, minoreſque ob quippiam detrectantes tergiuerſentur, ſiue non. Hæc enim omnia (ſecluſis hinc inde cauſationibus) computabuntur, & reddentur coram Senatoribus atq; Scriba ad ea ordinatis atq; deputatis, præſentibus etiam ibidem utrinque agnatis atq; cognatis minorum, quorum ratio tunc ſubducenda & reddenda proponitur, ut apertius & decentius cuncta & à Senatoribus, & ab amicis intelligantur, & examinētur, quæ & q̄ non in cōputum tranſire mereantur, idq; (ut dixi) ſub pœna ſeu uerius mulcta grauiſſima, in cōtrarium agentes, ſine diſſimulatione infligenda. Quod aūt ratio & reliqua ſubducenda ſunt coram Senatoribus & cognatis, & affinibus, cauſa hæc eſt, ut illi certius cognoſcant, an ratione probè an perperam ſint relatæ. Nam quamuis ipſi pupilli adulti plærumque inueniantur ſuis tutoribus magis gnari, acriores, & prudentiores, in rationibus tamen non æquè ſemper ſapiunt, atque in malis rebus. Quocirca adhibentur in rationum negociis, aliquot uiri cordati & exercitationes, ut illi, incorruptiuus de rationibus oblatis diiudicent: Porrò ſi ipſi pupilli, adulti, ipſis tutoribus, in Rationum formis eſſe ingenioſiores, doctiores, aut certè minus ſtupidi habeantur, tum ipſi tutores magis ſegnes ſeſe ad Rationis exhibitionem præbent, metuentes ne ipſorum exhibenda Ratio ab iis quoque reprehendatur, quos prius incautos, & ſtupidos ſperabant ſeſe potuiſſe fallere, & nunc eoſdem ſe gnaros magis metuunt. Sed quid hic machinantur putas? Alia tunc uia inſiſtunt: Diffiſi enim ſuis fraudibus in Rationum libellis inſpargendis, ipſos quantumlibet acres pupillos adultos adeunt, blanditiis aliiſque ſtrophis, eoſdem circumueniunt, & aſtutè remorantur, quo minus debito & conſtituto tempore ſuas rationes, & reliqua decenter abſoluant. Quoniam autem paulò ſuperius meminimus de

Mercatoribus,qui ſuis debitoribus obæratis ſubinde merces uendant carius,nõ temerè me factorũ puto, ſi hac de re
16 hanc quæſtionem obiter explicauero,† ſcilicet, An quippiã carius liceat uendere propter ſolutionis terminum longius pro tractũ aut conſtitutum? Profectò ſi ipſos mercatores hæc roges,haud dubiè,& incunctanter reſpondebunt affirmatiuè, id ſibi licere maximè: idque ita diiudicantes ex corrupta potius,& de recepta conſuetudine, q̃ ex rerũ ſyncero iudicio,ac notitia. Quocirca neglectis eorum mercatorum corruptis iudicijs, quid hac de re potius cenſendũ ſit, nunc uideamus: Ego itaque uel iis inuitis, ad prædictã quæſtionem negatiuè reſpondendum dico, ſcilicet, ob tẽporis ſoluendi prolixitatem,nullo modo ipſis licere diuẽdere carius, ideóq; omnes contractus huiuſmodi eſſe uſurarios, illicitos,nefarios,& quouis iure,Ciuili,Canonico,& Diuino prohibitos, & reprobandos. Nã in his contractibus res carius uenditur, ob ipſum tẽpus, ſiue ob terminũ longiorem ſolutioni deſtinatum,conceſſum aut concedendum, quo fieri iura legesq; ſummopere prohibent, ob id quod in dictis
17 contractibus ſit incluſum precium temporis,† quod eſt uſura,quemadmodum clarè continet.c.In ciuitate,necnon.c. Nauiganti.§.fi. Et ibi ſacrorum canonum explanatores,de uſur. Quibus accedat.l. Hactenus.§.fi.ff. de conſtitu.pecu.
18 Ex his igitur ita ſeſe habentibus, † hoc certum axioma colligimus. Quicunq; rem pluris aut carius uendit, eo dumtaxat reſpectu,quod emptori,tẽpus terminumq; ad ſoluendũ concedat,& tribuat,is uſurã certiſſimè cõmittit, uel ob id, quod(ut dicunt)temperamenta recipit. Atque hoc axioma magnis auctoritatibus & multis iuribus innititur. Interim hoc te obſeruare uolo, quod prædicto axiomati nõ aduerſetur.c. Per ueſtras,de donat.inter uirum & uxorẽ, quæ habet dotem in caſu,negociatori aut mercatori committi poſſe.ſ. ut de honeſti lucri parte, maritus matrimonii onera ſuſtentare poſſit. Quia aũt meminit ibidem text. expreſſim de honeſto lucro,igitur nõ putandũ,qđ maritus tunc dotem fœnerari dicatur,aut de uſuris alere uxorem, argumento Authenticæ,Nouiſſimè.C.de adminiſtrat.tuto.ſed dicẽdum, quod

quod dotē eam in ſocietatem honeſtam, commerciumve aliquod conuertat honeſtum, ut uxorem ſic ex lucro quoq; honeſto alat, argum. in Authentico. Vt hi qui oblig. hab. ſe. phib. res mino. §. qm̃ autem uidemus, collã. 6. nec. n. cogit,
19 nec admittitur fœnerari. Non enim debet † aliquis crimen ſuum commodis alienis palliare, ſicut nec ſuo proprio commodo. 46. diſtinct. c. ſi. Quod haud diſplicet Gof. Hoſtien. Ioan. And. eorumq; ſequacibus, quodque etiam confirmat Bald. D. ſubtiliſs. ſuper rubri. C. de conſtit. pecu. ubi inquit. d. c. per ueſtras, non pugnare, quia ibi ad rationē licitæ ne-
20 gociationis pertinebant lucra, † nõ ad rõem temporis. Hic tamen ſciendũ eſt, & notandũ, quod quiſpiã licitè, & abſq; ſcrupulo, triticũ, pannos, aliaſve merces Platoni prõpta pecunia carenti, terminumque ſolutionis petenti, uendere quidem poſſit carius, quam Socrati eaſdem prompta pecunia ementi, modo iuſti precii magnitudinē non excedat. Exemplum oculis ſubiiciã. Non. n. eſt prohibitũ, ſed pmiſ-
21 ſum, † ut aliquis uendat Socrati unum pannum pro 60. & Platoni pro 61. Imò qđ magis eſt, quoties ita iuſtum preciũ nõ enormiter excedit, dico mercatorē tũc licitè, & ſine ſcrupulo poſſe carius pãnos, aut alias merces uendere ad diē uel certũ terminum cõſtitutũ, nõ quidē tẽporis cauſa, ſed reſpectu dãni, fortaſſis ob diuturnam credentiã emerſuri, aut ſaltem reſpectu lucri tunc ceſſantis, quod propter ſolutionis dilationem patitur. Quãobrem ſi teſte conſcientia ingenuè, &
22 ſyncerè profiteretur aliquis, † qđ malet hmõi pannum, aut alias merces promptam recipiendo pecuniam, uendere pro 60. uel 61. (quæ ſtatuitur iuſti precii eſſe magnitudo) quàm expectando ſolutionem in annum, aut duos annos pro 64. uel 68. Is profectò tunc tutus eſt in conſcientia, tunc enim propriè non accipit partem illam iuſti precii latitudinē egredientem, ratione precii aut tẽporis, ſed ratione compenſationis illius damni, & detrimenti, & in mutuo licitum eſt, ſcilicet ut ratione damni alquid ultra mutuum recipiat, atq; in pactum hoc deducat. Atque hoc certũ & indubitatũ eſt, nullumque dubietatis ſcrupulum habet, de intereſſe damni emergentis loquendo. Imò uerum etiam exiſtimo, intelli-

23 gẽdo de intereſſe ueri lucri ceſſantis,† tametſi Beatus Thomas alijq́ue nonnulli oppoſitum ſentiant. Sed uideat quilibet ne mentiatur iniquitas ſibi. Ea de re pulrimi aiunt intereſſe ſubeſſe pp ſolutionis dilationem, ac uenditionẽ ad terminũ. Vbi aũt non põt contingere uerum intereſſe, aut ubi damnũ, uel intereſſe non eſt tñ, ut ratione illius carius merces uendant, tunc illicitum proculdubio eſt, quandoquidem ſic principaliter ratione tẽporis carius uendunt, & plus re-
24 cipiunt. Ne quis aũt incautius ad hanc uſuram ſeſe † impingat, ſed ut licitè, & abſque uſuræ ſcrupulo quippiã aut uendat, aut emat, duæ ſtatuuntur (teſte ẽt Scoto regulæ) Prior
25 eſt, ut non uendatur tẽpus, † quia non eſt ipſius uendentis, ſi-
26 cut nec ementis. Poſterior eſt, † ne uenditor ponat, ſe ĩ tuto de lucro, uel ſemp, uel ut in pluribus ne ẽt emptor. Nã de
27 uẽditore & emptore ſimiliter † iudicandũ eſt. Quẽadmodũ n. uenditor plus iuſto uendens, & recipiens ultra iuſti precii latitudinem, tenetur & obligatur emptori reſtituere, tñ, quantũ plus iuſto receperit, ſi eundem reperire poſſit, alias pauperibus. Ita ſimiliter emptor, ſi minus iuſto precio emat, ſub latitudine iuſti precii tenetur uenditori refundere, quantum minus iuſto dedit pro merce. Huic ſententiæ noſtræ aſtipulatur, ſacræ Theologiæ profeſſor, magiſter Godſcalcus Roſemondus, in ſuo libello de ratione confitendi folio 104. De uenditione ad terminũ, ad medium, nempe, Si
28 ſcire uelis, † an fraudem uel iniuſtitiã̃ uendendo cõmiſeris, conſtitue tè in locum emptoris, & interroga propriã tuã conſcientiam, an ne iudicares te deceptum, ſi eaſdem mer-
29 ces tali precio ab alio emiſſes. Vnde † propria conſcientia optimus Iudex, & teſtis erit tibi, in his ac multis alijs. Si ergo iuſtus uelis eſſe mercator, & pro modico cõmodo, ac pro diuitijs terrenis nolis pdere nobilẽ theſaurũ animæ, & cœ-
30 leſtes, & æternas diuitias. Alteri ſemper uendendo, † emendo, & quodcunque officium, uel opus exercendo, feceris, qđ tibi fieri uelles, ſic tutius mercaturã tuam exercebis, teſte tuapte conſcientia, & teſtibus omnibus Theologis, & Iuriſpertis. Sed ad rõnes reuertamur. Si pupillorũ, aut minorum debitores poſtea Baucum fecerint (ut dici ſolet) tũc

Tutores

Tutores & Curatores in ſuis rationib. euidenter oſtendere & probare debẽt, qđ debitores pupillorũ aut minorum, cũ quibus pridem negociando (pupillorum loco) contraxerãt, fuerant ſat diuites, & optimè ſoluẽdo, ac tales, ut ſagaciſſimus quiſq; paterfamilias nõ dubitaſſet cũ iis cõtractare, ipſiſq; firmiter credere. Nã ab iis qui rõem audiunt, † diligẽter obſeruandum eſt, ne in Ratione ponant nomina ſuſpecta. Tunc .n. ab eo, qui rationem reddit, exigitur probatio debitores fuiſſe tẽpore cõtractus idoneos. l. Qui ſub cõditione. ff. de condit. & demonſtrat. Id autem ſi tutores aut curatores commonſtrare, docereq; nequeant damnum, periculum, & incommodum quod minores meritò ſufferrent, ipſi
31

32 ſubeãt, & ſufferant oportet: Quapropter tutores, † & curatores curent, deq; hoc ſoliciti ſint, ut diligenter obſeruent, & perſpectas habeant eorum hominũ perſonarumq; cõditiones, cum quibus (minorum nomine) contrahunt, & negociãtur. Quod niſi fecerint non rarò ſeſe grauibus periculis, & iacturis obiectos implicabunt. Non igitur cum hominibus ſiue perſonis, communi fama uilibus, indigẽtibus, miſeris, deq; fuga ſuſpectis, minorum nomine negociandum, ac cõtrahendũ ſuadeo.

33 Pari rõne tutoribus † & curatoribus diligẽter uidendũ erit quales ſint ij, qui ipſis emenda offerunt prædia, prata, aut his ſimilia, ut ea pupillis minoribusq; cõparẽt, & emãt. Tunc .n. ipſorũ muneris erit, & officii, ut primũ & ante oĩa accurratè diligenterq; inueſtigent. num reddi tus ſiue redditũ cõſtitutio, uillæ, cẽſus, pdia, id genusq; 35 alia minoribus cõducãt, & cõueniãt. Præterea an eorũ alienatores, eorum legitimi, ueriq; dñi ſint. An ea alienare ſint potẽtes, & poteſtatẽ habẽtes. Niſi .n. in his tutores, & curatores oculatiſſimi fuerint, ſed ſi per ipſorũ ſtupidã inertiã & negligentiam, ipſi pupilli aut minores damnum aut incommodum aliqđ ferant, id omne profectò in caput ipſorũ redundare debet. Cæterũ his dãnis & periculis nõ erunt obnoxii, ſi emptionis tẽpore, de eo probè cautũ fuerit, ac poſtea tãdẽ p aliũ colonũ empta cõperiantur effecta minus utilia, & cõmoda.

34 Sunt .n. nõnulli ſtrictoris, † arctioriſq; opinionis practici, indiſtinctè, ſimpliciter, atque categoricè dicentes,

centes,nullo quippe modo tutores , curatoreſq; minorũ de bonis,quicquam ſine ſupremorum tutorum decreto, auctoritate, uel licentia diſponere poſſe , niſi quibuſcunque periculis aut damnis ſubiacere uelint . Quocirca omnis generis tutoribus curatoribusq; conſulo , ut in omni comparatione ſeu uenditione,ſiue itidem emptione(pupillorum uel minorum nomine facienda)de redditibus, prædijs , nemoribus, uillis,cenſibus,ac de quibuſcunq; rebus immobilibus,ſupremorum tutorum conſenſum,decretum, & auctoritatẽ poſtulent,& expectent. Si rationali legitimaq; ex cauſa recuſauerint,illorum recuſationi obtemperandũ omnino,& nequaq̃ emendũ,aut minorũ nomine uendendũ. Secus ſi petitioni, licentiæ,auctoritatiq; petitæ ſubſcribant,& conſenſum permittant. Tunc à Scriba permiſſionis eiuſdẽ cõceſſæ, ſyngrapham (quã uulgo paſſim noſtra in Flandria Actã uocant) cũ ſumma diligentia poſcant, quã obtentã diligẽter cuſtodiãt, ne ſi fortè poſt ea de cauſalis,aut controuerſia (quemadmodũ frequenter cõtingit)oriatur , ipſi tunc inermes cõperiantur,quo minus ſe tunc cõtra legũ, aut maleuolorũ cõtrouerſias tutari poterint. Prędicta uerò Acta muniti,oĩbus litibus & controuerſijs per ipſos ſupremos tutores reſiſtendum , & reſpondendũ erit,ad quos hoc ipſum deuoluitur, ratione cõſenſus,licentiæ,authoritatiſq; conceſſæ,& tributæ. Sunt tñ alij contrariæ opinionis & ſententiæ,qui dicunt (quod perpetuò mente tenendum eſt) quod tutores uel curatores nullo modo obnoxij ſunt prædictis † damnis & periculis, ratione illius cõtractus,quẽ pupillorũ, aut minorũ nomine geſſerunt,quantumuis malè ille idẽ cõtractus pro pupillis aut minoribus ſuccedat,aut eueniat,potiſſimũ ſi talẽ contractũ emptionis aut uenditionis feciſſent præſente pupillorũ aut minorũ matre & conſentiente , & conſentientibus etiã ipsorũ cognatis, & affinibus proximis, ẽt ſine cõſenſu magiſtratus, iuxta gl.magnã in l.2.in uerb.Pupillo.C.de his quib.ut indig.quã ibidẽ Paul.Caſtren.admodũ ſingularẽ reputat. Similiter D.Iaſon in l. 1.C.de tranſact.eandemq; gl.dicit eſſe celebrã doctiſſimus Boetius in cõſuetu. Bituriceñ.in titulo,de cõſuetu.iur.ſta.perſona.§.8.in gl. Hæc conſuetudo ui

detur

detur etiam probari, in fine illius gl. Porro aliquo prædicto rum modorum ſolent uti cauti, & prouidi tutores, & curato res. Idq́; non ſolum laudabiliter & rectè, ſed etiã ſibi admo dũ tutè ac ſecurè. Addendum eſt hic quoq; aliud nõ inutile remedium, quo Tutores, & Curatores ſeſe facile à periculis, & à damnis reſarciendis defenderint. Nempe ſi contractus oẽs faciant, adhibitis pupillorum aut minorũ proximis, & cõſanguineis, & præterea adhibito Iuriſperitorũ cõſilio. Hæc enim ſi fecerint, quicquid damni poſtea euenerit, ab eo tunc tutores, & curatores liberi ſunt, & excuſandi, ut habet Gl. notabilis & ſignanda in l. Polla. in uerb. Pupillo. C. de his quib. ut indig. nequaq̃ diſſimile tenet Gl. in l. Tutor. ff. de bono. poſſeſſ. quod D. Iaſon refert in l. Bonorum. C. Qui admit. ad bo. poſſ. poſ. Addendum & aliud in ſimili qđ
36 habetur, in l. Tranſactione. † C. de tranſact. ubi præſentia conſanguineorum & proximorum inducit præſumptionẽ, quod obfuerit dolus. Hinc D. Bald. diligenter obſeruandã ponit cautelam (quàm ipſe quoq; in Francia ſubinde obſeruari conſpexi) in Rubri. de pœna iudi. qui mal. iudica. C. ſci licet, quod hoc quod ſupra dictũ eſt. Quod Iudex qui malè ſiniſtreq́; iudicauerit, ſoleat facere litem ſuam, atque ex tali delicto teneri & obligari, uerum tantum habeatur, niſi ipſe ſic perperam iudicauerit, cum aſſeſſoribus, conſiliariisq́;
37 (quos habet de publico) adhibitis, tum enim aiunt. † Iudicẽ nequaquam debere facere litem ſuam, nec eius ratione occaſioneq; teneri aut obligari. Quia uerò in hanc rem tam uariæ opiniones incidunt, propterea ego tutoribus et curatori bus ſuaſerim, ut omnium opinionum certiſſimã amplectantur, quæ dicit, quod in omnibus ſupremorum tutorum, hoc eſt, magiſtratus conſenſum, decretum, & authoritatẽ implo rent, & conſequantur, antequam quippiam periculoſi ex ſua authoritate tentare præſumant. Idem quoq; condidi & fide les quiq́; aduocati atq; alii cauſarũ patroni, tutoribus, ac cu ratoribus ſuadere deberent, nempe, ut tutores, curatoresq́; ad omnia, & in omnibus, quorũ ſuperius meminimus, ſupre morum tutorum, ſiue dominorum conſenſum, autoritatẽ & licentiam requirant & expectent, potiſſimum cum tã in ges

emantur, cupiditate ac ardore xenioli ſeu munuſculi pollici ti aſſequendi oblata emunt, & miſeros pupillos & minores ita in damna protrudunt. Ah execrandam, iniquam, & ſummopere dolendam talium adminiſtratorum inescationem, qua ipſorum animæ tam miſere captiuantur, & pupilli tam nefarie corraduntur. Sed hic mihi occinet quiſpiam, quod hmõi omnia faciunt cum conſenſu magiſtratus: Audio, ſed nondum excuſo. Nã ſi id efficiant cum Iudicis aut Magiſtratus decreto, ſiue authoritate. Ipſi interim iniuſtiſſimi haud uerentur ſacramento ſolenni, & iudicialiter celebrato, ac p̃ſtito affirmare, & aſſerere, id pupillo aut minori expedire, & cõmodum eſſe, quũ tamen diuerſum oppoſitumq; certiſſime (conſcientia teſte) ſciant. Ideoq; contra ſuas cõſcientias, quæ optimi Iudices ac teſtes ſunt, nequiſſimo periurio cõtaminare non metuunt, ſed ut uiri improbi & proditoris officio ſed munere fungentes, Iudicem, Prętorẽ Præſidem, Magiſtratumq;, falſis aſſertionibus circumueniunt, & fallunt. Quin & miſerabiles pupillos atq; minores (qui ſe ac ſua propter ætatem tueri nequeunt) fraudant, damnum & detrimẽtum, contra ſua iuramenta, ad exordium aſſumpti numeris præſtita illis inferunt. Quorum aſtutias & inſidias, hic lõngius aperire & taxare liberet, niſi temporis anguſtia me nũc ad reliqua retraheret.

SVMMARIVM.

1 *Ratio de non geſtis, attamen gerendis, non minus quàm de geſtis, reddenda eſt.*

2 *Ratio etiam reddenda eſt eius, de quo tutor uel curator ex cauſa fideiuſſionis aſtringitur.*

3 *Lata culpa cenſetur, omittere in alienis, quæ adminiſtrari oportuit.*

4 *Ad quorum rationem aſtrictus fuit tutor, ad eandem aſtringuntur eiuſdem tutoris hæredes.*

5 *In ratione reddenda ſunt omnes ſyngraphæ, & inſtrumenta ad pupillos ſpectantia.*

6 *Diſtinctio inter tutorem, & tutoris hæredem, quantum ad culpam.*

7 *Iuratur in litem contra non conficientem, aut non exhibentem libr*um

brum rationum.

8 *Præſumitur contra non facientem librum rationum, ſicut contra nõ facientem inuentarium.*

9 *Qui non facit id, ad quod ſcit, uel ſcire debet ſe obligatum ex officii, ſiue publici, ſiue priuati rõne, eo ipſo in dolo eſſe præſumitur.*

10 *Inuentarium non faciens, eo ipſo de dolo conuincitur, & propter dolum ac probationis difficultatem, ad omne detrimentum obligatur, &c.*

11 *Non conficiens, uel non exhibens cum effectus computationis ac plenæ examinationis librum rationum, etiam de dolo conuincitur, & ad detrimentum obligatur.*

12 *Qui nullum penitus inuentarium, aut rationum librum confecit, & qui obſcurum libellum edit, ita ut ex eo de rerum quidditate, ac ualore, aut de redditus & impenſæ quantitate, non clare appareat, pariter in dolo ac detrimento eſſe cenſetur.*

13 *Ratio eſt reddenda omnium fructuum, qui percepti ſunt, & qui con ſuetudine communi ex re adminiſtrata percepi potuerunt.*

14 *Reddenda eſt ratio non unius partis ſed totius adminiſtrationis.*

15 *Reddita ſemel ratione approbata non poteſt adminiſtrator denuo urgeri ad iterandam calculandi moleſtiam.*

16 *Rationum erratis, calculi beneficio ſuccurritur.*

17 *Error calculi ueritati nullum adfert præiudicium.*

18 *Calculi beneficio in erroribus renunciari nonnunquam conſueuit.*

19 *Poſt ſummatam rationem mercatorum, adhuc poteſt petere debitor uel creditor, ut iterum computetur, et uideatur, ſi erratum ſit in calculo.*

20 *Error calculi ſolum debet detegi, intra triginta annorum ſpacium.*

21 *Error calculi ſiue facultati reuidendæ rationis, quemadmodũ aliis facultatibus, triginta annorum ſpatio præſcribitur.*

22 *Adminiſtrator non ſolum rationem reddere, uerum etiam, paria facere debet.*

23 *Sententia rationis reddẽdæ ad reliqua, qualem extenſionẽ admittat.*

24 *Paria facere, extendit ſeſe ad totum debitum.*

25 *Reliqua trahere ad partem debiti reſtantem pertinet.*

26 *Reliquari quid? & reliquatores, qui dicantur?*

27 *Rationis reddendæ neceſſitas, an per teſtatorem remitti poſſet?*

28 *Reddendæ rationis remiſſio, non liberat à reliquis ſoluendis, ſi quæ*

apud

apud adminiſtratorem fuerint, multo minus à dolo malo.

29 Illa uerba, quæ in ultimis elogiis apponi ſolent, tutores meos analogiſtas eſſe uolo, quid important?

30 Reddere rationem, principaliter fauore pupilli uel adulti introductū cenſetur, ergo abſolute non uidetur per teſtatorem remitti poſſe.

31 Vſufructuarius non minus aſtringitur ſalua conſeruare bona domini proprietarii, quam ipſe tutor curatorve bona pupilli uel adulti.

32 Tutor non releuatur, etiam ſi per teſtatorem ſubiunctum fuiſſet, (Tametſi tutor condemnatus eſſet, ratione adminiſtrationis, aliqua in quantitate, tantundem eidem lego, ipſique dari uolo, & ad dandum & ad hoc præſtandum tutori, hæredes meos grauo & condemno, ut ipſum tutorem omnino liberent.

33 A doloſè ſiue fraudulenter gerendis, abſoluere teſtator nequit, neq; per uiam directam, neque indirectam.

34 Remiſſum non uidetur, id propter quod tutor, curator, ac quilibet adminiſtrator, ad delinquendum inuitatur.

35 Nemo ob maliciam ſeu calliditatem fructum ullum conſequi debet.

36 Teſtator non poteſt moriens, adminiſtratores futuri hæredes à ratione reddenda abſoluere, ſicut nec poteſt eundem abſoluere, quin ſemper boni uiri fungatur officio.

37 Bona parentes pupillis relinquunt, ut iiſdem à morte utantur, non ut per adminiſtratores ab iiſdem fruſtrentur.

38 Abſolutio facta tutoribus, non extenditur ad ea, quæ ſunt dolo geſta, aut ad reliqua.

39 Ius publicum nemo remitterere poteſt.

40 Liberatio quando relinquitur ab adminiſtratione futura ſimpliciter non corrigitur ad dolo geſta, etiam ſi hoc eſſet expreſſum, ſecundum Angelum.

41 Dolus futurus remitti non poteſt.

42 Teſtator quando remiſit tutori uel curatori confectionem inuentarii, quid operetur talis remiſſio?

43 Caſus in quibus repertorij confectio remitti poteſt.

44 Qua actione petatur rationis reddendæ æditio?

45 Vna eſt omnium adminiſtratorum honeſtatis regula, ut de alienis rebus rationes fideliter conſcribant, eoſdem exhibituri quoties opus erit.

46 Ratio ex quibus conſtare debet?

Ratio-

47 *Rationum ſubſtantialia, dies, & annus ad longum, & non per numeros conſcribenda ſunt.*

CAPVT TERTIVM.

1 SICVT officium tutorũ, & † curatorum eſt, rationem exactam reddere de rebus geſtis, ita eorundem quoque eſt reddere debitam rationem de rebus nõ geſtis, quam alioquin ex officio, non minus quàm alias res gerere, & gubernare debuerant, quòd niſi fecerint, in damnum incidunt, & ad compenſationem tenentur. l. Si tibi. C. de teſtamẽ. tutel. l. 1. & 2. C. Si tutor uel curator nõ geſſ. l. Si qs tutor. §. Quin autẽ. ff. de rit. nupt. l. 1. ad exordiũ ff. de tutel.
2 & rat. diſtrahen. † Et ſicut rationem reddere debent de non adminiſtratis, ab ipſis tñ adminiſtrandis, ſic ẽt rationem reddere cogũtur, de rebus quibus per fideiuſſionẽ ſunt aſtricti, licet ea nondũ ſint adminiſtrata. l. Pater, & l. Aduerſus. C. de hæredib. tuto. uel cura. Nã & ceſſationis (inquit Antoni-
3 nus † Imperator) ratio reddenda eſt. Porro, ſi legitima adferat à tutoribus cauſa, ob quã aut nõ potuerint, aut nõ debuerint res ab ipſis geri, à Rõne reddenda profectò excuſandi ſunt. Alias uerò minimè. Nam Alexander Imperator latam culpã cenſet omittere in alienis, quæ adminiſtrari oportuit. l. 2. C. Si tutor uel cura. nõ geſſ. l. ultima. C. de hæredib. tu-
4 to. uel curat. Atq; † hæc oĩa intelligenda ſunt, non ſolũ in ipſis tutorib. & curatoribus, ſed etiã de eorũ hæredibus, haud inconueniẽs eſt dicere. l. 1. C. de hæredib. tuto. uel curato.
5 & l. 2. eiuſdem titu. Debẽt † præterea tut. & cur. pupillis adultis in rationibus reddendis tradere omnes ſyngraphas & quietantias, alia inſtrumenta, & munimenta, quæ ipſi tutores de adminiſtratione rerum habent, quæq; poſtea pupillis poſſent eſſe uſui, & præſidio. Nam ſi talium literarum quippiam ſuppreſſerint, aut ſi dolo id, aut culpa non fiat, iurare debent in litem. l. Si cui libertas. ff. de condit. & demõſtrat. refert reſcriptum hoc Pij Imperat. Aditi à uobis ampliſſimi cõſules, arbitrũ dabunt, qui excuſſis rationibus, non tm̃ q̃

reliqua

reliqua ſunt Epaphoditi, conſtituent: uerùm et quas rõnes, quæq; inſtrumenta tradere, aut exhibere dominis ſuis debeas. Iuramentum aũt in litem probatur per. l. 1. & l. 2. & l.
6 † Alio iure. C. de in litem iuran. ubi diſtinguitur inter administratorem ipſum, qui de dolo, & ex oĩ culpa tenetur, & inter hæredẽ ipſius tutoris aduerſus quẽ non niſi ex dolo & latiore culpa iuratur. Sed hoc ſane intelligendum eſt. Nã ſi quis enormè hinc pupilli detrimẽtum ꝓbauerit, & ſi prius aduerſus uiuentẽ tutorem lis fuiſſet cõteſtata, tunc aduerſus tutoris mortui hæredem et ex leui culpa inſtrumenta non reddentẽ, iuratur in litem, non minus q̃ aduerſus ipſum tutorem iurari potuiſſet. l. Alias. ff. de in litem iuran. Simili
7 quoque ratione, †contra nõ conficientẽ, uel non exhibentẽ librum rõnum, in litẽm iurabitur. l. 1. § Officio. ff. de tutel. & rat. diſtrah. Qui text. licet de tutore loquatur, tamen de omni adminiſtratore locum habet ſecundum Doct. Soci. conſil. 46. Cùm in præſenti, lib. 1. Quoniam ut notat Bald.
8 poſt Ray. de for. in. d. §. Officio. Sic etiam cõtra illũ qui nec fecit librum rõnum, ſicut contra illum qui non fecit inuentarium, præſumitur. Qui enim non facit id, ad quod ſcit, uel ſcire debet, ſe ratione officij ſui, uel publici, uel priuati obligatum eſſe, is profectò eſt in dolo, uel ſaltẽ dolus de ipſo ꝓſumitur. l. Si procuratorẽ. §. dolo. l. Dolus. ff. mandat. & l.
10 † Dolo. ff. ad. l. falcid. Ob hanc quoq; cauſam, is qui inuentariũ nõ facit, eo ipſo de dolo conuincitur, & ꝓp dolum, & probationis difficultatẽ, ad omne id damnũ, quod ex eo profluit obligatur, ad declarandũ per iuramentum in litem ueritatis, quod quidem iuramentum aduerſario defertur per iudicẽ ſub taxatione prius præmiſſa, iuxta perſonarũ & negocij qualitatem. Atq; hæc ſm ea quæ leguntur, & notantur, in. l. In actionib. ff. de in litẽ iuran. & in. l. Si qñ. C. unde ui. in. c. finali, de his quæ vi met. cauſ. text. eſt in. l. Tutor qui repertoriũ, ad principium. ff. de adminiſtrat. tuto. uel curat.
11 † Idem quoque iuris eſt, idéq; iudicandum eſt, de non cõficiente, uel de eo qui libellum rationis nõ exhibet cũ effectu cõputationis, ac plenæ examinationis, ſicut expreſſe decidit Bar. ſuis in cõſilijs, cõſil. 150. Cũ ꝓdicta. Et Ang. ſuis in cõſ.

conſil.277. Tutor alimentauit, ad finem, ubi loquitur de ne gociorum geſtore uoluntario. Item Ludo. Roma. ſuis in con ſilijs, conſil. 518. Quo ad primum, ubi loquitur etiam de ma
12 tre relicta domina & uſufructuaria. † Atque hæc non ſolũ uera ſunt, de eo qui nullum prorſus inuentarium, aut librũ rationum confecit, ſed ét de eo qui inuentarium aut librum rationũ exhibet nimis obſcurum, ita ut hinc certo apparere non poſſit, quid ſit de rerum quidditate ac ualore. Aut quã ti qualesq; fuerint redditus, aut quales expenſæ, aut unde na tæ. Hæc enim niſi clarè exprimat, forma rationis nec ſubſi- ſtere poteſt, nec honeſtè concludi. Et certè turpè eſſet & il- licitum, in rõnibus omiſſa paſſim per alienam manum aſcri bere & adijcere, aut perperam conſcripta lituris paſſim de- lere aut diſpungere, ut in repertorio ſeu inuentario tradit D. Bart. in d.l. Tutor qui repertor. ad exordium col. pe. nu.
13 18. † Eſt præterea reddenda ratio, omnium fructuum qui pcepti ſunt, & qui per conſuetudinem communem ex re ad- miniſtrata percipi potuerunt. l. Si ſine hærede. §. 1. &. 2. ff. de adminiſt. tuto. Damnum, ait, ſi quod accidit eo, quia cautiones ſoluti uectigalis inuentæ non ſunt, ad tutorem, cu ius culpa admiſſa proponitur, minimè pertinere. Modeſti- nus reſpondit tutorem eorum redditum nomine, rationem pupillo reddere debere, qui ex fundo bona fide pcipi potue
14 rũt. † Imò non ſolum reddenda eſt ratio, de iam prædictis, ſed etiam de tota ac uniuerſa adminiſtratione habita reddẽ da erit ratio, nullo autem modo de parte aliqua rationis ſi- cuti dicit Bald. & rectè, in. l. Si plures. C. de condit. inſert. &. l. Cui fundus. ff. de condit. & demonſtrat. Cui fundus, in- quit, legatus eſt, ſi decem dederit, partem fundi conſequi
15 non põt, niſi totam pecuniam numerarit. † Porro ſi admini ſtrator ſemel dignè & debitè ſuam rationẽ exhibuerit, eaq; concluſa & approbata fuerit, non debet is adminiſtrator no uis moleſtiis ſollicitari, ut eiuſdem adminiſtratoris ratio- nem odioſiſſimè denuò ad calculum reuocare præſumant,
16 ut uult. l. Semel. C. de Apoch. publi. lib. 10. † Sed ex hoc o- ritur quæſtio quid faciendum ſit, ſi poſtea eadem approbata Ratio reperiatur adulterina, falſa, & inſufficiens? nempe in

qua

qua poſtea reperiantur multa falſo adiecta, aut multa neceſ ſaria dempta, & non expreſſa. Quid inquam. Huiuſmodi ne ratio reuocabitur denuò ad calculum? aut ad eiuſdem iterationem nō cogendus erit adminiſtrator? Ad quam qōem ne gatiuè reſpondent, talem Rationem, non eſſe iterandam, ꝙ illis erratis calculi approbati beneficium patrocinetur, &
17 ſubueniat. † Et hoc exploratiſsimi iuris eſt, quę iura ſtatuūt quod error calculi ſiue ijs ex uno, ſiue ex plurib. contractib. emerſerit, ueritati non adferat præiudicium, quia hoc ſæpe conſtitutum eſt, illud debere eſſe ratum, quod ſemel placuit & probatum fuit, & de quo ueritas ſemel manifeſte apparuit, & ratiocinantium oculis clarè exhibita fuit, iuxta. l. Illi citas. §. ueritas. ff. de offi. præſid. Imò etſi per errorem calculi uelut debitam quantitatem, quum eſſet indebita, promiſi ſti: condictio liberationis tibi competit. l. Vnica. C. de erro. calcul. & ibidem Gloſſæ. Sed hoc intelligendum. Niſi illi
18 iuri, † hoc eſt erroris calculi beneficio expreſſe per partes eſſet renunciatum, ſicuti interdū fieri conſueuit dicta. l. Vnica. C. de errore calculi. Alioquin niſi hoc fieret, rationis reddendæ tandem nullus eſſet finis, ſed ob quamcunque occaſionem in ratione deprehenſam, adminiſtrator ilicò & ſæpius ad iterationé calculi ſic retraheretur, & ſemper nouis moleſtijs ſollicitaretur. Poſtquàm autem hic incidimus in mentionem erroris calculorum, non abs re me hic facturū arbitror, ſi huic materiæ etiam ſubiunxero, qđ cum æquitate magis uř conſentaneum quàm ſuperius allegata quodq; D. Bart. nequaquam diſplicuit in. l. Vnica. C. de erro. calcu.
19 præalleg. † Nempe, licet inter plures mercatores ſit ſolidata, probata, & ſummata ratio, poteſt nihilominus debitor uel creditor adhuc petere, ut iterum ratio computetur, & uideatur ſi eſt erratum in calculo. Idem quoque affirmat Bar. in. l. Inſtar. C. de iure fiſci. lib. 10. Cui ſeruit illud Raph.
20 Fulgo. in. d. l. Vnica. † Rationes poſſunt repeti ut exhibeantur, ad hunc finem, ut huiuſmodi error poſſit detegi, Verū dummodo id petatur infra triginta annorum ſpacium. Quéadmodum enim per triginta annorum curſum, alijs præſcribitur facultatibus. l. licet. C. de iure delib. & l. Pignori. ff.

de

de uſucap. Sic pari ratione et huic facultati reuidendæ & recognoſcendæ rationis indubiè præſcribitur. l. Calculi erroris. ff. de adminiſtrat. rerū ad ciuit. pertinen. Ibiq; melior gloſſa totius corporis iuris Bart. teſte ibidem, necnon eodē Bartolo in d. l. Inſtar, id eſt, deſiderans rationem reuocare, erroris ratione, id poteſt uſque ad triginta annos duntaxat, poſt uerò minime, quia tum per præſcriptionem temporis ſententię diffinitiuæ uim habet. Sed de his ſatis. Qui plures diſtinctiones, aliaq; ab hac materia nec extranea, nec indigna, cupit, eundem ad prædicta loca cōſulenda remitto, at-
22 que ad reliqua pergo. † Miniſtratores itaq; non ſolum rationem reddere obligantur, uerum etiā paria facere, hoc eſt, totum debitū præſtare, & perſoluere debent, quod aliis reliquum ſoluere dicitur, ſic ut nihil apud ſe retineant, quod ex calculo deberi cōpertum fuerit. l. Lucius Titius. ff. de manu. teſta. & l. Si quis ita. §. Si duo. ff. de ſtatulib. Neq; enim uidebitur (ut inquit) conditio in perſona alterius ſatis impleta, niſi id quod computatione rationum habita reliquū fuerit, aut uterq; aut alter totum ſoluerit. l. Africanus. ff. de condi. & demōſtrat. Quia (inquit) rationes reddere, nihil aliud eſt, quā reliqua ſoluere. Pulchra diſputatio forēſis eſt, apud Caliſtratum. I. C. in l. Cū ſeruus ita liber. ff. eo. tit. de cōdit. & demonſtrat. quē text. ad calcē ſui nō mediocriter cōmendat doctus Ang. Aret. in §. Actionum autē, inſtitu. de actio
23 nib. ad exordiū 22. colum. † Ex ſuperioribus nunc habitis colligitur, ſententiam redditionis rationis, aliquando extentionē recipere ad aliqua præter quām in allegatis legibus. Haud diſſimile habetur in l. Si ita fuerit. §. Quæſtio. ff. de manumiſſ. teſta. & in l. Si pure, in fine. ff. de fideicommiſſ. liberta. necnō in l. Si ſtatulibera. §. Si quis non dare. ff. de ſtatuliber. atque in l. Boues. §. fin. ff. de uerbor. ſignificat. & in l. Non ſolum. §. Is qui reddere. ff. de libera. lega. In quibus legibus dicitur, redditionem rationis duo ſimul complecti, & rationem exhibere, & reliqua reddere, hoc eſt, omnia
24 perſoluere, † uti ſupra quoque memini. Hæc igitur uerba, facere paria, pertinent ad totū debitum. l. Sticho. libertas. §. fi. ff. de ſtatuliber. & l. Semper in ciuitate. §. Conductores,

25 res, in fine. ff. de iure immunita. Ex diuerſo ad † patrem de
26 biti reſtantem ꝑtinent, † reliqua trahere, reliquare. Atque
hic reliquatores ſunt, qui ex parte ſe à creditore exemerũt,
& ex parte debitores manẽt. l. Creditor. §. Valerius. ff. de ſo
lut. Vbi Accurat. dicit, reliquatoré dici ex mala adminiſtra
tione. Reliquari. n. uulgo dicimus. *Reſt en of teen reſte ſchuldich blijuen.* l. Lucius Titius. ff. de adminiſtrat. tuto. & l. Reſcripto. ff. de munerib. & honoribus. Eos demũ (inquit) debi
tores accipere debemus, qui ex adminiſtra. Reipub. reliquã
tur. i. debitores (gloſ. teſte) ex reliquis manẽt. Sed hic moue
27 ri poſſet qõ. An ne reddendæ rationis neceſſitas † remitti
inter uiuos, uel ex ultima uoluntate ꝑ teſtatorem poſſit? Ad
28 quã reſponderi põt affirmatiuè, † quod ſic, uerũ talis remiſ
ſio non liberat à reliquis omnino ſoluendis, ſi quæ apud ad
miniſtratorem fuerint, multò minus à dolo malo, de quo in
ſigniter Martianus I.C. ff. de lega. 1. Si ſeruus (inquit) ueti-
tus eſt à teſtatore rationes reddere, non hoc cõſequitur, ut
quod apud ipſum eſt reliquum omnino nõ reddat, ſibiq́ue
hoc lucrifaciat, ſed tñ hoc conſequitur, ut ſcrupuloſa ni-
miſq́; curioſa inquiſitio non fiat, hoc eſt, ut culpæ leuis uel
leuiſſimæ, ſiue negligentiæ ratio nõ habeatur, ſed tantũ ut
modi fraudum diligenter obſeruentur, ſicut ibidẽ Bald. Ne-
que huic diſſimile probatur, in l. Quum tale legatum. §.
Quid ergo. ff. de conditio. & demonſtrat. In plano itaque
calculatis acceptorum, & expenſorum articulis omnibus di-
ligenter perquiretur ab adminiſtratore, an plura receptorũ
enarranda reſtent, quod ſi hoc moneatur ut ea præſtet, &
reliqua faciat. l. Nec quicquam. §. de plano. ff. de offic.
Proconſul. l. Pomponius. ff. de negoti. geſti. Aſtipulatur
huic egregius Iureconſultus Franciſcus Mingon, ſuis in cõ
mentarijs, ad conſuetudines Andegauiæ, tit. *De la nature des fiefz.* articu. xcij. fol. xlvii. num. 4. Necnon excellẽtiſſimus,
ac ſummus practicus, Ioannes Petri de Ferrariis ſua in pra-
ctica, in forma libelli. In quo agitur de reddenda ratione
tutelæ, ſuper gloſſam in uerb. Analogiſtas, folio cxxxii.
columna 4. Atque Angel. Areti. uir perſpicaciſſimus,
ſuis in commentariis, ſuper 4. lib. Inſtitutionum Iuſtinia-

narum, titu. De actionibus. §. Actionum autem, numero 44 folio. 232. uerſic. 25. Quæro. Et hoc pacto cenſendum eſt il
29 la uerba ſignificare, † quæ quotidie in teſtamentis ac ultimis elogijs apponi ſolent, nempe, Dictoſque meos tutores Analogiſtas eſſe uolo, ita quod nec teneantur reddere rõnem, ſicuti traditur in. l. Quidam decedens, ad exordiũ. ff. de adminiſtr. tuto. His ſeruit. l. Non ſolum. 2. §. 2. &. §. pe.
30 Et. l. Aurelio. Sempronio. † ad finẽ. ff. de liber. lega. Poteſt aſſignari & alia ratio, ſcilicet, quia reddere hanc rationem principaliter ad fauorem pupilli uel adulti ſeu minoris introductum cenſetur, ideoque abſolutè non uidetur per teſtatorem remitti poſſe, argumento l. Scire. C. ut in poſſeſſ. legat. &. l. 1. C. de uſufruct. facit. l. Nemo poteſt. ff. de lega. 1. & probatur in d. l. Quidam decedens, in uerb. Nemo. Idẽ credit Ioan. Pet. de Ferra. in loco præallegato. In hoc itaq; caſu idem iudicandum eſt, quod uſufructuario. Hic enim uſufructuarius tametſi per teſtatorem facta ipſi fuerit rationis reddendæ liberatio, & quamuis rerum ſubſtantia ſalua uideatur, tenetur tamen nihilominus finito uſufructu de ꝓprietate rationem reddere, non obſtante illa liberatione ꝑ-
31 uia, argumento. d. l. † Scire, &. d. l. 1. cũ ibi notatis C. de uſufructua. Pari enim nodo aſtringuntur. Tutor, & uſufructuarius, ſic ut uſufructuarius ſalua facere bona domini proprietarij, & ipſe tutor, curatorve bona pupilli uel adulti ſalua facere debeat. Quinimo quod longè fortius eſt Angel.
32 Aretin. loco præallegato ſuſtinet. † Tutorem nec leuari, nec abſolui, etiam ſi per teſtatorem ſubiungeretur. (Imo etſi tutor ratione adminiſtrationis aliqua in re uel quantitate à teſtatore condemnatus fuiſſet.) Tantundem eidem lego, tantumq́ue ipſi dari uolo, & ad dandum, & præſtandũ tutori, hæredes meos grauo & condemno, ut ipſum tutorẽ omnino liberent. Vnde obſeruandæ memoriæ D. Bartholomeus de Saly. cum hanc facti quæſtionem habuiſſet, legi
33 tur conſuluiſſe. Neq; † per uiam directam, neque per indirectam, teſtatorem cuipiam tutelam poſſe relinquere, ac ſimul eundem à dolose, ac fraudulenter gerendis rebus abſoluere. Et profectò is rationibus ualidis, & prægnantibus

moue

34 mouebatur.† Primò ne remiſſum uideretur id, propter qđ
tutor, curator, ac quilibet alius adminiſtrator, ad delinquen
dum inuitentur, ita intelligi debet. l. Si quis, ibiq́ue gloſ. &
Bart. ff. de libera. lega. Coniuncta. l. Conuenire. ff. de pactis
dotal. cũ pluribus ſimilibus iuribus, & l. Si unus. §. Illud, &
quod ibi per Doct. de pact. His ſeruiunt text. ibiq; Dy. &
Bart. in. l. Quidam decedẽs, præalleg. Hæc copioſiſſime tra
ctantur per D. Bartol. in. l. Aurelio. §. Caius uerſicul. Quar-
tò quæro, uſque ad uerſicul. Quintò quæro, & ibi gloſ. ff. de
libera. lega. Cum his cõſentit. l. 1. cũ ſua materia. C. de uſu-
fructuario. Hanc materiam etiam explicarunt Salycet. Cy.
35 Bald. & † Angel. ad l. Actionem. C. de tranſact. Secundò,
ne malitiæ, ſeu calliditatis ſuæ fructum conſequantur & ac-
cipiant tales doloſi adminiſtratores, iuxta. l. Penultimam.
36 C. de legat. tertio, † quia talem abſolutionem nõ merentur,
qui dolum & fraudem committunt, ſcilicet, ut per teſtatorẽ
bono iure à reddenda ratione ullo modo liberentur. l. Si le
gatarius. ff. de dolo. Quin & legatis omnibus ob fraudem
commiſſam, etiam carere debent, atque ab ijs meritò per iu
ſtitiam priuari, nempe quod talibus legatis ſeſe per dolum
indignos effecerunt. l. Nec adiecit. ff. pro ſocio, & l. Lucius
37 Titius. §. Lucius Titius damnam. ff. de legat. 2. † Quartò,
quia tales adminiſtratores, ſunt hæredis futuri, aut futuro-
rum hæredum debitores, nullo modo poteſt teſtator mo-
riens, aut mox uita perfungendus, eoſdem adminiſtratores
liberare, aut abſoluere à reddenda ratione, ſicut non poteſt
eiſdem ſatiſdationem, aut ſatisfactionem remittere, aut re
laxare abutendo uiri boni officio, hoc eſt, ut non perpetuò
& in omnibus, (quæ bona erunt & iuſta) optimi uiri officio
38 nõ † fungantur. l. Scire. C. ut in poſſeſſ. lega. Quintò, quia pu
pillorum bona omnia in eum finem relinquuntur, ut pupilli
hæredes iiſdem legitimè utantur, & nullo modo ut ſinant
ſeſe ab iis per doloſos adminiſtratores ſeponi aut decipi.
Quocirca & clare conſtet pupillis ſua omnia ſyncere eſſe tra
dita, & fideliter omnia eſſe adminiſtrata, opus profectò eſt
ad hanc certitudinem, debita rationis exhibitione à quo im
prudens teſtator doloſos adminiſtratores nullo modo abſol

uere, aut relaxare poteſt, aut debet. l. 1. C. de his qui pœnæ nomine. Et ex his nunc apparet, quid reſpondendum ſit, ad l. Si quis rationes. ff. de libera. lega. quæ iſtis aduerſatur, & quæ in contrarium allegari & adduci poteſt, quia ille text. loquitur in debito ipſi defuncto ex adminiſtratione præterita, ſicuti ex illius. l. exordio patet, & ita intellexit gloſſ. eum text. in. l. Aurelio. §. Gaius. ff. de liber. lega. Et ſi quis interroget. Quid igitur teſtatoris uerba operantur? reſpondebitur: quod per teſtatoris uoluntatem tantummodo remiſſa ſit ab adminiſtratoribus ſcrupuloſa, & immodicè curioſa illa inquiſitio facienda, qualem putandum eſt teſtatorem poſt mortem ſuā omnino fieri noluiſſe, uti uult gloſſ. in. d. l. Quidam decedens. Hæc autem ſunt diligenter ſignanda, qn̄quidem per ea pupillis, minoribus, atque id genus alijs ꝑſonis inopibus, contra tutorum, curatorū, ac quorumcunq; adminiſtratorum fraudes, & dolos malos ſuccurritur, & patrocinium præſtatur. De hac quoque pupillis opitulandi uia, etiā meminit idem Saly. in. l. Cum neceſſitatem. C. de fideicom miſſ. & ita conſuluit. Sic eſto quod teſtator abſoluiſſet tutores à tutelæ ratione reddenda, & grauaſſet hæredes dare tutoribus id, in quo fuiſſent condemnati per tutelam malè geſtam, nihilominus non uidetur remiſiſſe dolum, quem nec potuiſſet remittere. His etiam congruit, quod uoluit Ang. in ſuo conſilio cxlj. incip. In Dei nomine, Amen. Ad primum dico, ubi accidit ſecundum eum in facto. Teſtator uoluit, quod uxor ſua adminiſtraret omnia bona ipſius tutoris eo mortuo, & de fructibus, reditibusq́ue percipiendis ex bonis ipſius teſtatoris non teneretur dicta uxor reddere rationem, ſed ſtari uoluit conſcientiæ ipſius uxoris, uſque ad filij inſtituti pubertatem, dubitabatur, an teneretur adminiſtrationis rationem reddere, & an teſtator potuerit inuentarii confectionem remittere? qui utramque ibidem partem diſputat, & tandem apertiſſimè concludit. Viduam illam ipſam prorſus obligari, & teneri doli, fraudis, & latę culpę, non leuis. Et etiam debere rationem computumq́ue reddere. Quantum autem ſpectat ad prohibitionem teſtatoris, qui uoluit ipſam à reddenda ratione eſſe liberam, hoc

intelli-

intelligendum eſſe dicit, ne nimium ſcrupuloſa & anxia inquiſitio, in uiduam fieri deberet, Allegat optimam. l. Si ſeruus uetitus. ff. de lega. 1. prælleg. &. d. l. Cum tale. §. 1. ff. de condit. & demonſtrat. & l. Pomponius. ff. de nego. geſt. & ea quæ ex fructibus & bonis mobilibus apud eam remanſerunt, tenetur reſtituere. Allegat. d. l. Quidam decedens, &. d. l. Aurelio. §. Gaius. Quocirca ita concludendum eſt, dictam abſolutionem, & liberationem factã tutori, aut tutoribus, non extendendam eſſe, ad ea quæ dolo geſſerunt, uel ad reliqua, quæ ſunt penes tutores, caſus eſt ad literam, in. d. l. Non ſolum. §. finali, & l. Si quis rationes, in princip. ff. de libera. lega. & text. in. d. l. Quidam decedens. Necnõ gloſſ. in. l. Cũ neceſſitatem. Et Petrus de Ancho. ſuis in conſiliis, cõſilio cxviii. fol. 44. Nec obſtant iura quæ in oppoſitum allegari poſſent, quũ illa intelligi debeant (ut ſæpe iã diximus) de ſcrupuloſa rõnis redditione non exigenda. Nec obſtat, ꝙ contra legatum tutores poſtea condemnetur in mulctas ob infidelem adminiſtrationem, quia talis condemnatio nõ fit reſpectu legati, ſed cauſa perfidiæ, doli, & fraudis commiſſæ, á qua teſtator contra iuſtitiam, & æquitatẽ, adminiſtratorẽ infidelem abſoluere non potuit, & ſi hoc maximè uoluiſſet, ipſius tamen uoluntas nihil operari potuit, nec ullius eſſe contra dolum futurum roboris. Neque hoc ẽt præſumẽdum erat de mente teſtatoris, ſcilicet, qnod dediſſet, uel ꝑ-
39 bere tuoluiſſet maleficii ſeu delinquendi cauſam, anſam & occaſionem, quia hoc teſtator facere nequiuiſſet, quia hoc eſt ius publicum, quod nemo remitttere poteſt, d. l. Quidã decedens, in principio. Quinimo nec fideicommiſſum reſpectu reliquorũ, futura in adminiſtratione quicquam operatur. Neq; huic ea iura obſtãt, quæ uidentur uelle. Quod fideicommiſſum reliquorũ poſſit relinqui tutori, quia debent ea iura intelligi de reliquis adminiſtrationis ꝑteritæ, & nõ futuræ. Ita Dñs Bartolus in dicta l. Quidam decedens, & in dicta. l. Si quis rationes. Necnon Doctores in dicta l. Cum neceſſitatem. Hinc concluſiuè dicendũ, aliquem poſſe petere adminiſtrationẽ integrã adminiſtratorũ, poſt finẽ tutelæ adminiſtratæ, ꝑ tutores reſpectu doli & reliquorũ. Alioqui

ſi diuerſum, contrariũq; ſentiremus, tutores, curatores, ac ſimiles adminiſtratores rerũ pupillariũ, ac minorũ ſemp ſoli citarent & pcurarent tutelas, ac curatelas, cũ iſtis, ac ſimilibus clauſulis (contra textũ literalem, in.d.l. Quidam decedens, in uerſi. nec eo noïe) Ang. tamen in conſil. clxxxij. uti
40 tur diſtinctiũcula haud aſpernanda, † nẽpe, eo caſu, quo teſtator legat adminiſtratori, ab hærede id in quo fuerit condemnatus ratione adminiſtrationis doloſė geſtæ, ualet quidem teſtatoris legatio, quia tunc præſumitur, qđ dolus tũ cõmiſſus, ipſi teſtatori fuerat tunc manifeſtus, & eo caſu uidetur teſtatorẽ bene potuiſſe adminiſtratori remittere dolum illum præteritum. Si uerò dolus ille erat teſtatori incognitus & occultus, tunc nõ eſt præſumendum, quod doloſè geſta remiſerit, quorũ ipſe tunc ignarus fuerat. l. Lucius. ff. de libe. lega. &. l. Tres fratres. ff. de pact. Vbi dicit ſe loqui de dolo, p quem leganti aliquid abeſt, & legatario aliquid abeſt, alias bene intelligeretur dolus remiſſus, ſicut in contractu. d. l. Actione. Et ſubdit idẽ Angel. Qñ relinquitur liberatio ab adminiſtratione futura ſimpliciter, concludit eã liberationẽ nõ debere, nec poſſe intelligi, de doloſè geſtis, aut gerendis, etiã ſi hoc eſſet expreſſum, quia dolus futurus
41 nequit remitti. Nec ẽt porrigitur ad reliqua, † ne cui detur ulla occaſio fraudandi. Atq; ad hunc modũ dicit deberi intelligi dictã. l. Quidam decedens. Vide Paul. de Caſt. conſil. ſuo cccvi. incip. Aduertendũ, quod ſi mala redditione cõputorũ. Sed hic mihi quiſpiam dixerit. Quid ſi teſtator remiſiſſet adminiſtratori per hæc uerba prægnantia, (Volo administratorem nõ poſſe cogi ad rationes, nec quouis modo uexari, nec inquietari)? Dicendum eſt illa ac ſimilia uerba referri ad uexationem & inquietationẽ iniuſtam atque maliciosam, & facti, ſed ad iuſtam legitimamq; uexationẽ, nullo modo referri nec intelligi poſſe, nec debere. Ita formaliter ait Bald. in l. 1. C. de his qui pœnæ nomine. Andreas Barbat. in cõſiliis ſuis, cõſil. 4. lib. 4. incip. Illud in medium adducam, qđ glorioſo Paulo Apoſt. &c. Saly. tamen in. d. l. Cum neceſſitatem. C. de fideicommiſſ. refert Dy. tenuiſſe ac conſuluiſſe. Licet directè remitti non poſſit, in teſtamen

to,

to, illa obligatio reddendæ adminiſtrationis futuræ, & con ſignationis reliquorum, iuxta ſupra deducta, tñ ſm eum per indirectũ hoc fieri poteſt, ut ſi ſubiungat teſtator. (Et quicquid apparuerit tunc deberi ex ipſa adminiſtratione, lego ipſi tutori) per. l. Si quis rationes, ſecundum unum intellectum. ff. de libera. legata. Porrò licet maxima ſit Dy. authoritas eius tamen opinio hac in re nonnullis diſplicet. Alex. teſte ſuis in conſiliis, conſil. cxcij. in 7. uolum. incip. Viſis narratis in themate, ad finem, ſed dicendũ ac reſoluẽdum, uti ſuperius latè diſcuſſum eſt. Sed hic quęri poſſet, quid dicendũ ſit de. q. quotidiana, cuius etiã & alio loco memini.

42 Quando teſtator remiſit tutori uel curatori, † inuentarii cõ fectionẽ, quid operatur talis remiſſio, an ualida an inualida erit? Vulgares hmôi remiſſione, tutorem credũt ab omni ratione reddenda, ſiue ſyncerè, ſiue ſiniſtrè adminiſtrauerit, debere eſſe excuſatum. Atq; ideo non pauci ẽt decipiũtur, & falluntur. Licet. n. per hmôi remiſſionẽ à confectione inuentarii excuſetur tutor aut curator, non tamen excuſatur à ratione reddenda omnium eorum, quæ ad eius manus peruenerunt, uti probatur in d. l. Quidã decedẽs, in principio. ff. de adminiſtrat. tuto. multoties in mediũ deducta. Eſt

43 ergo caſus in quo põt remitti, † inuentarii ſeu repertorii cõ fectio, nempe per teſtatoris diſpoſitionem. Eſt præterea & alius modus ꝑ quem poſſet fieri hæc remiſſio, utpote per cõ ſuetudinem, per legẽ municipalem, uel per iudicem ordinarium. Sed hæc tñ, quando cauſa legitima interuenit, ob q̃ poſſet & Iudex ipſe remittere. Imò (quod magis eſt) ob q̃ cauſãm legitimam poſſet etiam remittere tutoris dationem & conſtitutionem. l. 2. §. Tractari uerſic. ergo ſi mater. ff. ad Tertullianum. S. C. & argumento. l. pen. C. de alimend. pup. præſtan. Cæterum priuſquam hanc materiam abſolua-

44 mus † reſtat ut hic explicemus hanc quæſtionem. Per quã actionem rationis reddendæ petitur æditio? Bartolus ad hanc quęſtionem, in l. 1. §. Officio. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend. diſtinguit. Aut ceptum eſt (inquit) de alia cauſa iudicium, puta negocio quopiam inuicem geſto. Et tunc inuocatur Iudicis officium mercenarium, hoc eſt, actioni

inſtitutæ deſeruiens.l.Nō ſolum.ff.de rei uendicat.l. Aediles,prima.§.Item ſciendum.Necnon.l.Quod ſi nolit.ff. dè ædil. edict. Aut principaliter, nulla præcedente alterius cauſæ cōtrouerſia,petitur ratio adminiſtrationis geſtæ,Et tunc utendum eſt actionibus.Si ex contractu,uel quaſi ex contractu proceſſit adminiſtratio, contractus actionem pariet.l. Quædam,in principio.ff.de edend. Alioqui enim uel officio iudicis nobili,uel actione in factum, rationes cum eo quod intereſt exigi poſſunt.l.Si quis ex.§.Ex hoc edicto.ff.
45 de edend.† Hoc loco nunc ſtatui poteſt certiſſima regula, quæ adminiſtratoribus omnibus uſui eſſe debet, & gloriæ, ſcilicet, Vt ſemper de alienis rebus rationes cōſcribant,eaſdem exhibituri,quoties opus erit. Rationis autem reddendæ formam,ſicut de iure,& conſuetudine ſeruari debet, & conſueuit ob imperitorum adoleſcentium gratiam, paulò infra ſubnectere ſtatui.Ideoq; eam breuitatis cauſa hic omit-
46 to.† Sat enim erit illis hic ſcire, quod omnis ratio conſtat ex procemio, præfatione,aut titulo:præmittendo, ſcilicet in duobus primis capitulis,ſcilicet ante primum caput acceptorum,& ante primum caput expenſorum. Atque ab iſto præmiſſo titulo, & à primo capitulo acceptorum debet incidere omnis bene ordinata ratio, ne peruerſus ordo intellectum turbet, & bene ordinatam rationem uiciet, uti notat. Albericus in l. Quamuis. ff.de condit. & demonſtrat. Poſt omnia accepta enarrata, ſubiicienda erit totalis ſumma receptorum.Mox in ſequenti facie,præmittitur titulus expenſorum. Atque hinc ilicò omnia expenſorum capita per ordinem ut factum prius fuerat in ordine acceptorum. Hæc autem rationis reddendæ duo membra ulterius diuidi poſſunt,in plura alia membra ſubdiuidua, uel in plures (ut uocant)Rubricas partes,aut canones,pro materia ſubiecta, & pro arbitrio conficientis rationes,ad hunc modum. Sub capite acceptorum ponetur unū capitulum, de rebus receptis ab initio contentis in repertorio ſiue inuentario.Item aliud capitulum de rebus additis, uel poſtea repertis. Item aliud de fructibus aridis,aliud de fructibus liquidis,aliud de canone emphyteuſeon uel cenſuum.Aliud de reditu inueſtitura

rum

rum. Et alia pro unoquoque genere reditus rei. Sub capite
expenſarum, ponentur capitula de expenſis, ac ſolutis reddi
tibus. De reparationibus, de expenſis alimentariis, de em-
ptionibus agrorum, aut domorum. Item caput unum de ex-
penſis extraordinarijs. Item aliud de computatis & non re-
ceptis, id eſt, de his quæ debuerant recipi, & in capitulo re-
ceptorum deſcripta ſunt, ſed ſine culpa curatoris uel admini
47 ſtratoris, nō fuerant ab eo recepta. † Poſt enarrata omnia ca
pita expenſorum, ſubiicitur ſumma eorundem uniuerſalis,
quæ eam rationis partem claudit, unde ab imperitis uocatur
clauſura. Sed hic notandū eſt, quoſdā receptores magnope-
re gnaros eſſe, & acutos in rationum ſubductionibus. Nam
præter hoc quod ſingulis capitibus ſuam ſummulam uniuer
ſalem ſubſcribant, etiam ſingulis pagellis ad infimam margi
nis partem, ſingulas ſummulas eiuſdem paginæ ſubnotare
conſueſcunt, atq; ex ijſdem ſummulis debitè collectis, hoc
quoq; modo finalem cōcluſionem elicere, conferentes hos
duos modos inter ſeſe an in ſumma uniuerſali ſubductiones
per paginas, & per capitula, ſimul bene conueniant. Porro ſi
cut in ſingulis (ut ſupra diximus) capitibus, tum receptorum
tum expenſorū, apertè exprimenda ſunt rationum ſubſtan-
tialia, ſcilicet dies anni menſes, & huiuſmodi alia plura. Ita
quoque poſt generalem ſummam (quam uerbis lōgioribus,
non numeris, aut cyfris perſcribes, ut omnis fraudis, &
malitiæ occaſio tollatur) & poſt rationis conclu-
ſionem, neceſſum eſt, ut & annum, mēſem,
& diem quoq; collectæ & approbatæ
rationis clarè exprimas, & i quo-
rum præſentia, cum ſingu-
lorum ſyngraphis di-
ligenter ſub-
ſcriptis.

COMMENTARIA IODOCI

DAMHOVDERII BRVGENSIS IVRECONſulti, in titulum, de tutorum & curatorum Rationis iuſtificatione.

SVMMARIVM.

1 *In omni ratione opus eſt iuſtificatione.*

2 *Rationem non reddere, & inſufficienter ſine iuſtificatione reddere, ſunt paria.*

3 *Rationarius in rationario contenta probare, ac iuſtificare tenetur.*

4 *Rationarius, quantum ad contentorum in ſuis rationibus comprobationem, habendus eſt pro actore.*

5 *Rationarius diſputationis tempore habendus eſt reus.*

6 *Rationarius poſt exhibitam, & legi cœptam rationem, uerus actor eſſe incipit, atque dominus deinceps defenſoris locum obtinet.*

7 *In materia rationis reddendæ, probatio ſiue uerificatio uariis modis fieri poteſt.*

8 *Probationes iura nolunt angariare, ſed contenta ſunt his quæ conuenienter ſecundum ſubiectam materiam haberi poſſunt.*

9 *Opinio authoris contraria opinioni. D. Bartoli, & ſequacium.*

10 *Confeſſio poteſt diuidi in facto ſeu capitulo, ſeparato, ſiue facto, ex interuallo.*

11 *Alia in mercatoribus, alia in tutoribus conficiendarũ rationũ ratio.*

12 *Mercatoris libro etiam ſimplici, & recenter tantum cœpto, fides adhibenda pro ſcribente, quando in plurimis capitulis ibi deſcriptis ueritatis reperitur conformitas.*

13 *Ex ſeparatis, nihil rectè colligitur.*

14 *Nihil probatur per hoc quod facilè & frequenter abeſſe contingit.*

15 *Impenſæ omnes (modo ſint notabiles) probari ac uerificari debent.*

16 *Leues impenſæ, etiam iuramento probantur.*

17 *Impenſæ paruæ, ſiue minutæ, quæ dicantur.*

18 *Propter detrimenti exilitatem, & alioqui propter laborum difficultatem probationes ſolo iuramento firmantur.*

19 *In magnis expenſis non ſufficit per iuramentum probatio, ſed certioribus tunc probationibus opus erit.*

Expenſæ

20 *Expenſæ modicæ uel magnæ, quæ dicendæ ſint, ex rei, actus, & perſonæ qualitatæ cenſendæ ſunt.*

21 *Impenſæ minutæ in rationibus ſpecificentur, cui, quam ob cauſam, & quantum ſingulariter datæ ſint.*

22 *De expenſis minutis, tutoris aut curatoris ſcripturæ ſtandum eſt.*

23 *Ex enormitate facti prauum animi conſilium præſumitur.*

24 *Minor ſi contrahendo cum patruo, enormiter lædatur, dolo ſeductus præſumitur.*

25 *Arbitrator ſi enormiter læſit præſumitur in dolo.*

26 *Non uacat a falſitatis ſuſpicione, qui diceret ſimpliciter, & ſine ſpecificatione ſtandum eſſe iuramento.*

27 *Impenſæ minutæ & ſpecificatæ dummodo ſint tolerabiles & ueriſimiles probandæ ſunt. Sin tales non exiſtant, etiam probatæ, redduntur non probandæ.*

28 *Sententia quæ dicit de iure ſtatuto, uel conſuetudine, ſtandum eſſe iuramento alicuius, ea intelligenda eſt, dummodo uериſimilia aſſerat, non autem, ſi præſumptio ſit in contrarium.*

29 *Doctrina Bartoli, Quando id quod requirit ſumptum, apparet factum, eo ipſo præſumitur factū ab eo, & eius expenſis, ad quē id facere ſpectabat, & cæt.*

30 *Probato autem à quo factum ſit. ſemper præſumitur eius impenſa et pecunia factum.*

31 *Si de impenſarum quantitate liquido, & minutatim non appareat, non ob id talis expenſarum articulus reiicitur, ſed ſatis erit, ſi probet, quod in ea re bonus paterfamilias tātum expendiſſet uel fiet æſtimatio per duos in tali opere peritos.*

33 *Valor rei ſeu damni quantitas, licet non ſit probata, Iudex tamen eandem ex officio æſtimare debet.*

33 *In rationibus conſanguineorum, ſicut non requiritur tam ſtricta ſpecificatio, ut ab extraneo, ſic nec tam ſtricta probatio.*

34 *In maximis expenſis, ſolo etiā ſtatur iuramento, ſi perſonæ qualitas, ueriſimilitudo, & iudicis motus, cū hoc concurrant. Bald teſte.*

35 *Obligatio expreſſa & ſolemnis, forma & uis publici officii magis obligant, & plus operātur, quam ulla priuatim ſuſcepta negocia.*

36 *Is cui rationum reddendarum prælegata eſt liberatio, nec ratio nem ponere, nec probare tenetur.*

37 *Libro rationum expenſis an credendum ſit? & quando credendum.*

Fidei-

38 *Fideicommiſſarius, & tutor æquiparantur.*
39 *Rationario libello defuncti tutoris, paruis in expenſis, fides eſt habenda.*
40 *Mors non minorem in probando fidem facit, quàm iuramentum.*
41 *De ſcriptura defuncti præſumitur veritas.*
42 *Libello rationario de paruis expenſis, an ſimpliciter fidendum? an iuramentum quoque adhibendum?*

CAPVT VNICVM.

EXPLICATIS utcunque ijs quæ ad rationis reddendæ modum concernere uidebantur, reſtat nobis nunc dicendum de eiuſdem rationem iuſtificatione, quā etſi nō perperam in eodem proximo præcedenti capite ſimul pertractare potuiſſem, uolui tamen hanc ſeorſum in hoc caput explicandam conijcere, ut hæc materia tum clarius, tum
1 diſtinctius explicata appareat. † Omnis igitur ratio fulciri debet probatione, uerificatione, ac iuſtificatione, non mi-
2 nus quam debita enarratione. † Paria enim ſunt, non reddere rationem, & rationem reddere, ſed inſufficienter, indebitoq; modo, & ſine iuſtificationē ſiue uerificatione, argumento. l. 1. §. Quod ait Prætor. 2. ff. Quorum legato, & l. Quotiens. ff. Qui ſatiſd. cog. non refert, non reddatur ratio,
3 uel malè, aut inſufficienter reddatur. † Rationarius itaq; qui obligatus eſt ad redditionem rōnum, illis traditis, computatione que inita, etiam obligatur & tenetur probare & uerificare, ea quæ in rationibus ſe geſſiſſe uel impendiſſe ſcripſit uera eſſe, ut ſi poſtea de ullis articulis contingeret oriri aliquid controuerſiæ aut dubij, pupilli tunc ueritatem quoque rationis approbatæ oſtendere poſſint. l. Qui ſub conditione rationum reddendarum. ff. de condit. & demonſtrat. Quod
4 itaque cum ueritate cōprobanda ſunt oīa in rationibus contenta hęc potiſſimū ſpectāt ad utilitatē, & ad certā cognitionē actoris, cuius ſolius maximè intereſt ea cognoſcere. Verū hic operæpreciū eſt ſcire, quis meritò in hac re (potiſſimum qn̄ lite ac diſputationibus res peragitur) dicēdus ſit actor, &
quis

quis reus. Pro quo hoc notandũ eſt, quod qñ Dñs aliquis feudalis, aut alius quiſpiã cõtra cõmiſſarios ſuos, uel cõtra ſuos tutores, aut curatores agit, ut condẽnent̃ ac cogantur librum rõnum offerre, & exhibere, necnõ calculũ inire, tunc hmõi
5 Dñs quãtũ ad hanc† petitionẽ ſuã, eſt actor, alij aũt ſunt rei & hoc (ut dixi) quandiu diſputatur. an illi teneantur rõnum libros offerre & cõputare, an non, aut ẽt quãdiu diſputat̃ de rõnum oblatarum debita idoneitate & ſufficientia. Nã idem Dñs fortaſſis poſt exhibitam rõnem, replicare & inſiſtere poſſet, Rõem non ſufficienter fuiſſe exhibitã, ideoq; tutorẽ debitẽ exhibitioni non ſatisfeciſſe, uel quia chartæ rationis oblatæ in debita forma peccent, uél qu: aliam ſimilem ineptitudinẽ per totũ referãt. Hæc ſi Dñs replicet, actor etiam-
6 num permanet.† Verùm poſtq̃ rõnes fuerint exhibitæ, acceptæ, & admiſſæ, ſic ut legi examinarique cœptæ fuerint, imò ut earundẽ ueritas, & ſummæ expendi & perquiri cœperint, tum rõnum exhibitores ueri actores eſſe incipiunt, & Dñs rei & defenſoris locũ obtinet. Quamobrẽ ſi corã rõnũ auditore ſiue calculatore ullæ oborirentur controuerſiæ, ſu per certis quibuſdã capitulis, aut articulis, pro quibus ad iudicẽ remittunt̃, tunc iſti exhibitores actores ſunt, & in redditione, ſeu uerius in approbatione, uerificatione & clauſura rationum, actorũ qualitatẽ aſſumunt, & Dñs illis debitè approbatis, ſtare, atq; acquieſcere condẽnandus eſt, perinde ac ſi agerent contraria actione mãdati, negociorũ geſtorũ, tutelæ, uel ſimili. Dominus aũt tunc rei qualitatem ſeu defenſoris ad earum improbationem aſſumit, atque negatiuè omnia declarabit, eſſe falſa, tam in accepto, q̃ in dato, (potiſſimum reſpectu articulorum controuerſorum) ideoq; petet ut abſoluatur ab approbatione petita per actores, non ſecus quam ſi actionibus contrarijs circumuentus ſe defenderet. Atq; hæc, opinor ſunt praxis & ſtyli, quibus plærunque in hac noſtra Flandria, necnon in alijs regionibus, ſiue prouĩnciis utimur, quem quidem ſtylum iuridicum & ueriſſimum eſſe cenſeo, & idem ipſe facilè iudicabis, ſi eundem preſſius perſpexeris, & rimaueris. Hic aũt diligenter obſeruãdũ eſt.
7 Probationẽ † ſiue uerificationẽ hac in materia haud ſemper

exigi

exigi:aut neceſſariò requiri per teſtes, uel per inſtrumenta authentica, quia talis uerificatio nonnunquam fieri poteſt, aut per ſyngrapha priuata, aut quandoq; per rei uel operis euidentiam, ſiue inſpectionem, aut per alias coniecturas arbitrio Domini Iudicis approbandas, ut per D. Baldum doctorem acutiſſimum in Rub. C. de fid. inſtru. col. pe. uerſ. uti eſt cõſiderandum Phi. Cor. in l. fi. §. In computatione col. 1. C. de iur. delib. &(ut inquit) Federi. de Senis, conſil. 119.
8 Nulli dubiũ. † Iura. n. nolunt nimis anguſtæ cõſtringere probationes, ſed contenta ſunt his, quæ cõuenienter ſm ſubiectam materiam haberi poſſunt. Verum hanc libertatem, & minus laxam ſufficientiam, nolim habere locum in articulis impenſarum, qui certos articulos receptorum concernunt, quiq; per Dominum non ſunt impugnati, ſed acceptati, ac comprehenſi ad augmentationẽ ſummæ recepti, quia quãuis de contentis in illis recepti articulis aliter non conſtet, q̃ per ſcripturam ſiue confeſſionem reddentis rationes, ſuis in rationibus factam, nihilominus tamen obligatur omnia contenta & comprehenſa in articulis impenſarum eiuſdẽ recepti legitimis ueris rationibus & documentis probare & uerificare. Nec poterit in rationarius allegare, quod quantum ad eandem rem uel ſummã pertinet, in toto ſtandum ſit ſuę ſcripturæ, uel confeſſione propiæ idq; tam in recepto, q̃ in impenſo. Aut quod ipſi ſaltem in parte quidem ſtandum ſit ipſius cõfeſſionibus, per quas unum, ſcilicet, receptum acceptaret, & alterum, ſcilicet, impenſas negaret, aut contra, niſi ſaltem Dominus non uelit ſe iuuare cum articulo eiuſdẽ recepti, uel per confeſſionem recepti, ſed aſſumere in ſe onus probandi illud receptum fuiſſe, uel recipi debuiſſe, perindę ac ſi nihil de hoc ſcriptum in rationib. fuiſſet, quod tamẽ e-
9 ximii D. Bart. theoricæ † aduerſatur, in l. Aurelius. §. Idẽ quæſi jt. ff. de liber. lega. Vbi ait confeſſionem poſſe diuidi
10 † in facto ſeu cap. ſeparato, ſine facto ex interuallo, cui canoniſtæ atque legiſtæ omnes ſubſcribunt. Sed hic aliud eſt: Hic enim adminiſtrator curare debuit, ut de contentis in recepto, atq; de cauſa recepti certò appareret ueritas, quod fere fit dupliciter. Primò per inuentarium, in quo ſumma illa in

in dicto articulo recepti deſignata, debebat eſſe expreſſa, tanquam in bonis inuenta, uel ſi erat nomen debitoris, eodem in repertorio ſeu innentario, chirographum, uel aliud debiti inſtrumentum exprimi debuit. Secundò probare debuit cõtentorum ueritatem ſine ullo inuentario, uel citra repertorium, ſcilicet ſi debitor adminiſtratori ſolutioně offerens, ſuperueniat, ac petat apochã, obligatur adminiſtrator, uel inſtrumentum debiti cancellatum aut antapocham debiti retinere Doct. in l. Cũ de indebito. ff. de proba. necnon. l. plures apochis. C. de fid. inſtru. Et id, ne debitor (qui ante exoluerat) iterum ad ſecundam ſolutioně ſollicitari poſſet; ob id quod per adminiſtratorem, uel ipſius Dominum (qui receptionem uerificauit) is locus ſolutionis in Ratione receptionis relictus ſit inſolutus, & uacuus. l. Si procurator. ff. de condi. indebiti. Ideoq; has quidem cautiones aut documenta, adminiſtrator, cæteris cum inſtrumẽtis & geſtis adminiſtrationis, Domino ſua pro ſecuritate reſtituere obligatur; alioquin Dominus de articulo quidem impenſæ doceretur, uerum idem interim incertus, & inſecurus permaneret de articulo recepti, ob quam cauſam adminiſtrator à Domino condici poſſet, quod eſſet indebitum, iniquum, & ſuperuacaneum, quum omnem hanc uexationem adminiſtrator præcauere poſſet literarum omnium exhibitione. Nec cum his pugnat, quod inquit Bald. in Rub. C. de fid. inſtr. col. 9. uerſic. Sequitur uidere. Quod ubi adminiſtrator ſcripſit per ſe in recepto, de eo non eſt deinceps amplius perſcrutandum, aut inquirendum, quia per ſolam ipſius ſcripturam ſatis conuincitur, & damnatur, nec alia maior cauſa eſt requirenda. Sed in expenſis, cauſæ expreſſio deſideratur, & neceſſariò requiritur, quia in illa Rubr. Bald. ſolum loquitur quantum ad obligandum, & cõdemnandum adminiſtratorě, ob quod profectò ſufficit, ſi in ſuis rationibus tantum recepta cõmemoret, & ponat, ſine ulteriore perquiſitione rei aut cauſæ. Verum fortaſſis cõtingeret Dominum receptorum eorundem cauſa, & propter talem non ſpecificatam receptionem, aut capi aut conueniri, tunc Dominus ad ſe purgandum, & defendendum teneretur etiam cauſam, atque à quo receptũ

eſſet

eſſet exprimere, & docere, quod Dominus præſtare nõ poſſet, ſi idem per adminiſtratorẽ prius articulatim, & cũ cauſis non fuiſſet in rõnibus expreſſum. Quocirca ut Dñi ſecuritati in hac quoq; parte ſatisfiat, non ſufficit ſimplex adminiſtratoris confeſſio, ſed præterea neceſſe eſt in receptis, & debitis nõ minus q̃ in expenſis uerificationes, & cauſarum documenta aperte exhibeat. Nouit.n. uel nouiſſe debuit adminiſtrator, qđ rem alienam adminiſtrauerat, quodq; ad eiuſdem rei rationẽ reddendã obligatus fuerat. Ideoq; ẽt ſcire debuit quod ipſi quoque diligenter curandũ eſſet, ut oĩa tã recepta quàm expenſa, certis, firmis, & euidentibus rationibus, & documentis uerificare, & confirmare teneretur, quod ſi nec curauerit, in culpa cenſetur, facit. l. Etiam. §. Licet, in principio, & l. Si conſtante. §. Si maritus in fine. ff. ſolu. matrimo. Quam ob rẽ non multũ admirandum eſt, ſi confeſſio eius de recepto poſſit ab illa de impenſa diuidi, tametſi pp unitatem libri rationũ una eademq; confeſſio, atq; eodem
11 etiam contextu facta uideatur. Diuerſum † tamẽ in alio (nẽpe mercatore) cenſendum eſt, qui pro ſeipſo, & ad ſui inſtructionẽ, & ſecuritatẽ, neququã ut aliis rationem reddat, li-
12 brũ rationum conficit. Facit ad hæc, † quod ẽt ſimplici libro mercatoris, quẽ tempore negociationis ſuæ iam recens, cœpit & confecit, tantum recenter cœpto & confecto fides adhibeatur, & confeſſioni ſcribentis potiſſimũ, qñ in plurimis capitulis ibi deſcriptis, ea fides uerificatur, & inuenitur ueritati conformis, ſicuti decidit. D. Panormita. ingenii dotibus cumulatiſſimus in cõſil. 310. Ad bene examinandũ, in fine col. 1. uerſic. potiſſimè lib. 1. Sequitur Angel. Aret. in §. Actionum, col. 28. in materia tutelæ, q. 13. inſtit. de actionibus. Phi. Cor. cõſil. 81. Quãquã in hac col. fi. uerſi. & ſaltẽ lib. 1. D. Iaſon uir nõ uulgari ingenii dexteritate perſpicuus in repetitione. l. Admonendi. col. 45. num. 128. ff. de iureiurand. Sed hæc oĩa ampliorẽ extenſionem requirunt, tametſi tales rationes multa alia uera & ueriſimilia contineant, & in reliquis omnibus clarè eſſent uerificatæ, excepto certo articulo impenſæ, de quo ſolũmodo remanſit diſceptatio. Quãuis.n. talis ratio non modicam ueritatis præſumptionẽ, & fidem

dem habeat, ob omnium cæterorum articulorũ approbatio-
13 nẽ, † tamen quia ex ſeparatis non infertur, & nõ probat hoc
14 eſſe, quod ab hoc uel hoc cõtingit facile & † frequenter abeſ
ſe (iuxta. l. Neq; natales, & ibi no. per gloſſam ac Doctores,
& l. Ad probationẽ. 1. & 2. C. de probat. atq; l. Non hoc. C.
unde legit. quę. l. Baldo, & Salyceto teſtibus, ad id uulgatũ
15 † ſemper allegatur) idcirco debet ẽt hæc impenſa, ſi modo
ſit notabilis & nõ modica, probari ac uerificari. Nec obſtat
qđ paulò ante tradidi & dixi libro mercatoris fidẽ eſſe adhi
bendã, qñ in multis capitulis ueritati conformis reperitur.
Nã id ſanè debet intelligi. Primò ſm ea quæ ibi & in locis
ibi allegatis traduntur. Secundò qđ longè alia ſit ratio mer-
catoris, qui ſibi ipſi rationes conficit, quàm adminiſtrato-
ris, aut tutoris, qui alteri adminiſtrationis ſuæ rationẽ red-
dere cogitur. Quocirca mercatori licitum eſt ſuam rõnem
multò liberius, & neglectius cõtexere, & non tã accuratè ſin
gula probare & uerificare. Adminiſtratoris uerò rei alienæ
qui nõ ſibi ſed domino rationem conficit, meritò oĩa rede
pta, & expenſa uerificare, & reſtituere tenetur. Vnde ut de
ſingulis ſufficiẽter, ſm rei ſubiectæ rationem, ueritas, appa
reat, diligenter curare tenetur, qđ niſi fecerit, in culpa eſt,
uti ẽt in præcedenti ampliatione meminimus. Hactenus igi
16 tur habita limitationibus opus habent, † ac primò in his q̃
ſunt leuioris precii, ĩ quibus ſufficit ſolũ iuramẽtũ rõem red
dentis, quẽadmodũ tenet Specu. acre & ſingulare illud ĩge
niũ, in titu. de inſtrumento, edit. §. Nunc uerò aliqua. uerſi.
20. quid ſi executor. Bart. in l. Diuus in fi. ff. Si cui plus, quã
p legẽ falcid. Nicol. de Neapo. in l. 1. §. Officio. ff. de tutel.
& ratio. diſtrahen. Bartol. & oẽs ſcribent in l. fi. §. in cõputa
tione. C. de iur. deliber. Phi. Franc. in c. unico. §. fi. de cle-
ric. ægrot. in 6. Ang. Aret. §. fi. inſtitu. de uerbo. oblig. So-
17 ci. cõſil. 40. Circa primã, num. 2. lib. 4. Dicuntur † aũt res
eſſe exigui precii, ſiue minutæ impenſæ, de quib. cõmodè
nõ poſſunt parari inſtrumẽta, & probationes, qđ hæc eſſent
18 maioris precii & ſumptus. Ex his aũt rebus, † qm parũ de
trimenti oriri põt, & alioqui multis difficultatib. ſumptib.
& laboribus conſtare deberent certiores probationes, ideo

receptum eſt(ut ea uitentur) ſufficere ſolā probationem per
19 iutamentū. Verū in magnis expenſis & ſumptibus, † planè opus eſt certioribus probationib. & documētis. Ita Bald. in l.Id qđ pauperibus in fine, in l.Nulli, col.2. uerſi. Sed uerius eſt. C.de epiſco.& cleri. in l. Si quis pro redéptione, ad finé. C.de donatio. æſtimauit aūt Bald. in d.l. Id qđ pauperibus in fine. C.de epiſco. & cleric. expenſam quinq; ſolidorum eſſe modicā, ut de ea nō debeat fieri inſtrumentū, per alia ꝓbatio parari, ſed ſufficiat iuramentū, & hoc uſu in omni fere materia receptū eſt, atq; multarū ēt conſuetudinum præſcripto ita expreſſim cauetur. In hac tamen rationum reddendarum materia etiam longe maior quantitas poſſet dici modica, & iuramento cōprobari, ſ̃m multiplices & ua-
20 rias circunſtantias, unde generaliter, † q̄ ſint modicæ uel magnæ impéſæ, boni iudicis eſt, arbitrari ex rei, actus & ꝑſonæ qualitate, ut tenent Angel. Phil. Cor. in d.§. In cōputatione, co.1. Corſ. in tractatu de minimis, in principio, & ī col.3. uer.16. Quæ ſic intelliges. Iudex obſeruabit, qualitaté rei. ſ. adminiſtratę, nempe, an fuerit ampla & exigua, precioſa an uilis; Actus qualitatem uidebit, hoc eſt factum impenſarum, an fuerit uerisimile, & fide dignū, an ſecus, an probationes cōmodè parari potuiſſent, an difficulter. Perſonā aūt obſeruabit an ſpectatę, probatęq; fidei an improbæ. Porrò ex his tribus primum (id eſt Res) limitatione, & ſublimita-
21 tione indiget. Limitatione. ſ. ſi hæ impenſæ † minutæ ſiue exiguę in rationū ſcriptura ſpecificent̄, népe, cui, quā ob cauſam, quantū ſingulariter datum eſt, & ſic affirmatæ iuramé to probant̄ ac uerificant̄, uti Ioā. Andreæ placuit, in addit. Specu. de inſtrument. edit. §. nunc uerò aliqua, uerſic. 21.
22 quid ſi executor, † referéti fuiſſe facti q̄ſtioné, ꝙ de expenſis minutis ſtatur ſcripturę tutoris, ac curatoris, ut notat̄ ī l. fi. §. licentia. C. de iure deli. quidam tutor aut curator ſcripſit tot minuta, quæ ad maximā ſummam aſcendebant, qđ non debuit adhiberi fides, huic ſeruit quod ſingulariter ait D.Bart. in l. fi. ff. de Prætor. ſtipula. qué refert & ſequitur
23 Bald. in c. 1. §. Item ſacraméta: de † pa. iura. fir. ubi dicit qđ
24 ex enormitate facti, † præſumitur prauum animi cōſiliū.

Ideo

Ideo ſi minor contrahendo cũ patruo enormiter læditur, ꝑ-
25 ſumit̃ fuiſſe dolo inductus ad ſic † cõtrahendũ. Alleg. Bar.
in d.l.fi. dicentem, quod arbitrator præſumitur in dolo, ſi
enormiter læſit. Bartolus in l. Qui ſub condit. in fine. ff. de
26 condit. & demonſtrat. Eſſet. n. periculoſum, temerariũ, † &
multis fraudibus expoſitum, ſi ſimpliciter diceret̃, ſine ſpe-
cificatione ſtandũ eſſe ſolo iuramento, queadmodũ magni
papalardi uolũt, inq̃t Ioã. And. in d. loco poſt Iacob. de Ra.
referens de quodã qui uolebat ſibi credi expendiſſe duo mi
lia in minutis diſtributionibus, ſine aliqua alia ſeu ulteriore
declaratione. Sed huic tñ ſublimitationi certus imponédus
27 eſt modus, uti in hoc titu. ſed paulò inferius † latius cõmõ
ſtrabimus. Res aũt ſublimitabis hoc mõ, dũmodo hæ impẽ
ſæ minutæ & ſpecificatæ ſint rationabiles, rationi cõſonæ, &
ueriſimiles, alioquin. n. ſi nõ eſſent huiuſmodi, ut quia non
debuerãt fieri, tunc ẽt probatæ nõ deberẽt approbari. Paul.
& Iaſ. in d.l.fi. §. In computatione colum. 1. C. de iure deli
beran. Quod ſi rectè potuerant fieri, ſed non conſtat eſſe fa
ctas, imò ueriſimilius eſt omnino factas non eſſe, tunc non
probantur iuramẽto. Saltem ſi ſimul unitæ aſcendant ad ma
gnam uel notabilem quantitatem, ſm Bald. in conſil. 117.
28 † inter lib. 2. Eſt. n. maxima. Quod ubicunque de iure ſta-
tuto, uel cõſuetudine ſtandum eſt iuramento alicuius, intel-
ligitur, dũmodo ueriſimilia aſſerat, ſecus ſi præſumptio ſit
in contrarium, ſm Bartolum in l. Inter omnes. §. Rectè, nu
mero. 3. ff. de furt. In l. Quemadmodum, in fine 1. colum.
de agrico. & cenſi. lib. 11. C. Ludouicus Roma. conſil. 480.
Præſentis dubitationis colum. fi. Alexand. in l. 1. §. Per pro
curatorem. colum. 2. ff. de acqui. poſſeſſ. & in conſil. 47. In
cauſa & lite, colum. 2. uerſicul. Tertia cauſa, lib. 6. Iaſon in
§. Sed iſtæ colum. 18. num. 92. inſtitu. de Actionib. Anto.
de Petr. in repetitione. l. 1. de iureiurand. in 72. effectu uer.
9. & 14. Facta aũt limitabis hoc mõ. Si apparet id eſſe factũ,
cuius impenſa rõnibus infertur, tunc. n. id ipſum præſumi-
tur factũ opera & impenſa adminiſtratoris, ad cuius curam
& officium ſpectabat hoc facere, ut eſt doctrina Bartoli, in
29 l. Cum ſeruus. ff. de uerb. oblig. qñ id † quod requirit ſum-

ptum apparet factum, eo ipſo præſumitur factũ ab eo & eius expenſis, ad quem eos ſumptus facere ſpectabat, idq; tam ad obligationem & actionem acquirendam, quàm ad pœnã cui tandam, text. in l. 2. C. de aliment. pupill. præſtand. Idem Bart. in l. Nomina. C. arbitr. tutelæ ubi infert. Si teſtator iniunxit hæredi ſuo, ut curaret pingi quodam in loco, certã figuram, certa ſub pœna, poſteaq; eadem figura picta reperiretur, ſed nõ ſatis conſtaret per quem depicta fuiſſet, eo caſu præſumitur per hæredẽ fuiſſe depictã, & ſuis ſumptibus qui ad hoc ex mandato tenebatur, & obligabatur, ſeq. Bald. in d. l. 2. & in l. Id quod pauperibus, in fine. C. de epiſcop. & cleric. ubi refert qđ ſi executor cõſtitutus eſt ad ſacellũ aliquod conſtruendũ, idq; poſtea appareat conſtructum, per quẽ uerò, & cuius ſumptibus fuerit exructũ non appareat, tunc præſumitur factum ab executore, & cum eiuſdem impenſis. Et in conſilio 378. Sequitur aliud lib. 1. Vbi uult hoſpitale præſumi ædificatũ per eũ qui tenebatur & obligabatur, iuxta D. Bart. doctrinã, in præallegata. l. Cum ſeruus, quẽ ibi ſequuntur Imol. Paul. Alex. Aret. & Iaſon. Idem Aret. in cap. 1. colum. 4. uerſi. Tu autẽ, de iudic. & ibi Fely. Ex quibus claret, qđ in hoc caſu, non tenebitur rationes reddens, pluribus certioribusq; teſtimoniis, quàm prædictis, probare, quin à ſe, & cum ſuis impenſis factũ fuerit. Sed hoc ego ſanius intelligendũ arbitror, ſcilicet, quando de hoc etiã ſunt ueriſimiles coniecturæ. Hæ enim niſi fuerint, profectò tunc teneretur probare id à ſe uel ab alio quopiam pro ſe factum eſſe. Ita dictam Bartoli doctrinã limitat, & declarat. Io. Imo. in l. Qui ſub cõditione. ff. de condit. & demonſtrat. ſeq. Alexan. in d. l. Cũ ſeruus. Itaq; tenendũ eſt, quamuis Phi. Cor. in conſil. 45. Licet in hoc colum. penult. & fi. lib. 4. Doctrinam Bartoli impugnare, & reſtringere ad terminos, d. l. 2. C. de ali-
30 ment. pupil. præſtan. nitatur. † Cæterũ probato à quo quid factũ ſit, id ſemper præſumitur eiuſdem impenſis & pecuniis eſſe fructum. Bald. in l. In reſtituenda. C. de petit. hæredit. l. fi. §. In computatione, colum. 1. C. de iure delib. ubi ad hoc allegat. l. Si uentri, in fine. ff. de priuileg. credito. ſed melius facit ac quadrat. l. Cum proponas. C. pro ſocio, & l. fi. C. de pigno-

31 pignoribus.† Quamuis autem de impenſæ quantitate liquido & minutim nō appareat, & fortaſſis nec rationarius minutatim per ſingula exprimere poſſit, non tamen reijcitur articulus huiuſmodi impenſæ, ex quo non eſt dubium, niſi de ſola quantitate, ſed ſatis erit probare, quod in ea re bonus paterfami. tantum expendiſſet, uel fiet æſtimatio per duos tali in opere peritos, ſecundum Bart. in d. l. Id quod pauperibus, in fine. Facit huc quod uult idem Bartolus in l. Si qđ ex Pam
32 phila. ff. de lega. 2. † Quod licet ualor rei uel damni quantitas non ſit probata, Iudex tamē ex officio debet æſtimare. l. Semper. §. Officio, in fine. ff. quod ui aut clam, atq; per omnes ſcribentes in l. Vnica. C. de ſentent. quæ pro eo quod in
33 ter. limitatur † etiam prædicta. l. in conſanguineis, à quibus ſicut non exigitur tam ſtricta ſpecificatio, ut ab extraneo, ſic nec tam ſtricta probatio, uti decidit Paul. Caſtr. in conſiliis ſuis conſilio 12. in ſexto dubio, in fine libro primo. Soc. ſuis in conſilijs, conſil. 73. lib. 1. quemadmodū allegat Bald. ſuis in conſiliis, conſilio incipien. Ad primum, quod ſecundum nouam impreſſionem eſt in ordine 418. lib. 3. Vbi Baldus dicit, quod etiam in non modicis ſtatur iuramento, ſi perſonæ
34 qualitas, ueriſimilitudo, † & iudicis motus cū hoc cōcurrant. Soci. tamen ſuis in conſiliis, conſilio 46. Cum in præſenti. lib. 1. colum. 1. intelligit iſtud procedere, ſi conſanguineus, puta, frater adminiſtraſſet tantum iure fraternitatis. Secus ſi adminiſtraſſet ut tutor, uel curator, Tunc enim uult eū tene
35 ri ad diligentiorem, † & ad exactiorem rationē reddendā, quoniam expreſſa & ſolennis obligatio, forma & uis publici officii magis obligant & plus operantur, quàm priuatim ſuſcepta negociorum adminiſtratio, quod tamen intelligendū puto, niſi illi quorum bona adminiſtrauit fuiſſent minores, quorum tutelam uel curam tunc prorſus ſuſcipere, uel quibus tunc prouidere tenebatur. Eo enim caſu arbitror ipſum in nullo eſſe releuandum aut abſoluendum. Non enim ob id melioris conditionis eſſe poteſt, ſed peioris, quod contra Ius neglecto officio tutelari, & authoritate Iudicis, priuatim ex proprio motu, & ratione conſanguinitatis tantum, talem fraternorum bonorum adminiſtrationem in ſe ſuſce-

perit, ſicuti liquebit per ea quæ fortaſſis alio explicabuntur, loco, ſi temporis ratio permiſerit, atque Deo Opt. Max. ita tandem placuerit. Cenſeo tamen hanc limitationem, atque illud dictũ Baldi non ſolum locum habere in adminiſtrante bona maioris iure fraternitatis, ſed etiam (ſi bono Iudici id æquum uidebitur) in adminiſtrante bona minoris nomine tutorio uel curatorio, licet hoc nõ ita promptè & facilè, nem
36 pe ꝑꝑ iuramenti, † & publici officii uinculũ. Limitatur ꝑte rea prædicta lex in eo, cui rationũ reddendarum prælegata fuiſſet liberatio, non eñ tunc is teneret rõnem ponere, nec probare, niſi quatenus dolum & latã culpam à ſeſe excluderet. Nihilominus tamẽ libros, & rationũ codices exhibere, & reſtituere tenetur una cum reliquis. Et etiam cum his, q̃ ſuas ad manus peruenerunt, quæq; damno eorumq; dolo & lata culpa uel fecit, uel aliquando omiſit. l. Quidam decedés in exordio. l. Qui plures. ff. de adminiſtrat. tuto. uel curato. l. Non ſolùm 2. §. Si hæredes. l. finali, §. Inter cætera. ff. de libera. lega. Quocirca, de his omnibus rationem reddere neceſſariò obligatur, & aſtringitur quantumuis teſtamẽta & legata his iſtis imprimis refragari uideant̃. Atq; hoc pacto decidunt Ang. in cõſiliis, cõſilio 175. Viſo dicto ſtatuto. Alex. ſuis in conſiliis, conſil. 74. In cauſa & lite lib. 7. Practi. Papiẽ. in lib. ad red. ratio. tute. in uer. Analogiſtas. Ad hoc aũt operabitur huiuſcemodi legatum, ne ſcilicet nimis ſcupuloſa ſpecificatio, uel ne nimis anxia probatio ab adminiſtratoribus requiratur, ita ut obleuiuſculam culpam, aut negligentiã condemnari nõ debeat, ut eſt pulcher textus, in l. Si ſeruus uetitus. ff. de lega. 1. ibiq; Bartol. atq; pulchrè Salycet. in l. Cùm neceſſitaté C. de fideicommiſ. ubi Phi. Cor. expreſſe uult latam culpam minimè eſſe remiſſam, ſicut ẽt meminii in titulo proximo. Limitatur ẽt & explicatur prædicta lex, qñ manifeſtum eſt certum aliquod opus, atq; impenſam factã eſſe, nec cõmodè potuit, aut nunc nõ facile poteſt rationarius eam impenſam ſpeciatim ac minutatim peruelſtigando cognoſcere, tunc enim ſufficit, ſi dicat in tali ædificio tñ impenſum eſſe, potiſſimum ſi id per inſpectioné & ꝑ ueriſimilitudiné aut per æſtimationem peritorũ probare poterit.

poterit. Bart. in d. l. Qui ſub cōditione. ff. de condit. & demō ſtrat. Ex ſuperioribus autē habitis atq; ex D. Bart. in l. 1. §.
37 Officio. ff. de tutel. & ratio. diſtrah. perbreuis† hæc naſcitur quæſtio, ſ. An libro rationum in expenſis omnimodè ſit cre dendū, Hanc quæſtionē ita diſſolues, & diſtingues. Aut expenſæ ſunt magnæ, & tum non creditur. Aut ſunt modicæ, & tunc rationū libello in expenſis creditur, per ea quæ not. per Raij. in l. fi. 3. §. In computatione. C. de iure delibera. Attamen in hoc caſu id eſt in leuibus expenſis, etiam iuramentū adhibendum eſt, argumento eius quod notatur in l. Diuus. ff. Si cui plus quam per. l. falcid. & l. Si quis pro redemptione. C. de donat. coniuncta gl. in l. uxori. ff. Ad l. Cornel. de
38 falſ. quæ fideicommiſſarium, † & tutorem æquiparat. Præ-
39 terea in paruis expenſis etiam & de † quibus uix probationes requiri conſueuerunt, fidendum eſt libro rationario tutoris paulò ante defuncti, uti notat Bart. in d. l. Id quod pauperibus, in fine, & in l. Nulli in 3. colum. C. de epiſcop. & cleric atque quod nota. in Specul. de inſtru. edit. §. nunc uerò aliqua uerſic. ſed nunquid ſecundnm dictum, &c. & quod nota. in l. fi. §. In computatio. C. de iure delibera. Huic autem non obſtat, quod dictum eſt. In paruis impenſis etiam adijciendum eſſe iuramentum, ut hanc ob cauſam ſimul cum libro requirendum eſſe uideatur iuramentum tutoris, quod quia præſtare non poteſt, ob id quoque ipſius libro, etiam in paruis omnino credendum non eſſet. Nam illud adiectum, de iuramento quoque præſtando, tantum locum habet de uiuentibus, non autem de mortuis, qui iurare non poſſunt, argumento. l. Cum non facile. ff. Si cui plus quàm per. l. falcid. Atque quod notat. eod. tit. l. Niſi. §. quamuis. Et quāuis
40 mortui iurare non poſſint, † ipſorum tamē mors non minorem fidem rationario libello adhibet, quā iuramentū, iuxta notata per Bartolum in l. Admonendi. ff. de iureiurandi. qui
41 ibidem † dicit pro defuncti ſcriptura præſumi, uerum per. l. Rationes. C. de probat. quia nō præſumitur, quod quiſquā adminiſtrator aliorum bonorū uellet imminente morte aliquid falſi committere, ac quaſi ſalutis ſuæ immemor alium fraudare, & ſeipſum ab æterna beatitudine tā inclementer ex

cludere,l.fi.C.ad.l.Iul.repetun.Bartholo.Soci.ſuis in cõſiliis,conſil.clxi.incip.Pro deciſione uerb.nec obſtat.ſi dicatur,& uerb.quinimo,in 1.parte Paul. Caſt.ſuis in conſiliis, conſilio ccci.in prima parte,ibi,Super tertio quæſito. Abſo
42 lutè igitur ad ſuperiorẽ q̃ſtionẽ.(An in paruis †habenda ſit fides ſoli libello rationario?an ne præterea requirat̃ iuramẽtũ?)ſic reſpondebis.Si adminiſtrator uita potitur, cum ſuo codice requiritur iuramentũ.Sin fato pfunctus eſt, ſoli credendum eſt codici rationario. Hæc autem de rationis iuſtificatione dixiſſe, quàm breuiſſimè fieri potuit,ſufficiat.

COMMENTARIA IODOCI

DAMHOVDERI BRVGENSIS IVRECONſulti, in Titulum, de tutorum & curatorum Mercede.

SVMMARIVM.

1 *Tutelæ ac curatelæ, quæ ſint accidentalia.*
2 *Tutelæ & curationis munus conuenit eſſe gratuitum.*
3 *De tutelæ curæve natura eſt, mercedem non accipere.*
4 *Tutela originem ducit ab amicitia.*
5 *Merces tutelæ eſt contraria, & ad conductionem potiſſimũ ſpectat.*
6 *Paupertas à ſuſcipienda tutela non excuſat.*
7 *Tutelæ curatelæque officium, onus eſt, non libertas.*
8 *Ex certa cauſa iudici cognita, tutoribus ſalaria conſtitui poſſunt.*
9 *Tutores & curatores egeni, bonis pupilli aut minoris diuitis ali poſſunt.*
10 *Tutori aut curatori etiam ſalarium conſtituitur in profectionibus, pupillorum gratia.*
11 *Officium non debet eſſe tutori ac curatori damnoſum.*
12.15 *Salaria tutoribus, & curatoribus conſtituenda ſunt in profectionibus pro qualitate perſonarum.*
13 *Alio alimento curandus nobilis & ciuis, alio ruſticus.*

14 *Tutor aut curator an ex pupilli uel adulti bonis alimentari debeat?*
16 *Salarium poteſt etiam conſtitui ex cauſa, à Iudice, contutoribus, curatoribus, & concuratoribus.*
17 *An tutor, aut curator poſſit inhabitare domum, aut fundum pupilli ſui, uel minoris gratis.*
18 *Tutores & curatores ſalarii ſunt incapaces, niſi Iudicis acceſſerit authoritas.*
19 *An ualeat conſuetudo, qua tutor aut curator, omnium pupillorum aut minorum boni utatur, ut propriis?*
20 *Conſuetudo ſeu uſus quotidianus efficit licitum, quod alioqui foret illicitum.*
21 *Conſuetudo peccata fouens, nullo modo poteſt eſſe licita.*
22 *Conſuetudo præbens exempla, mali exempli, non eſt licita.*
23 *Conſuetudo quæ nunquam in ulla ſpecie fuit licita, illicitum excuſare non poteſt.*
24 *Tutores, & curatores pauperes modo probi & fideles, reiici non debent.*
25 *Paupertas non eſt de genere malorum, ut quam fere ſequuntur fides & integritas.*
26 *An tutor, uel curator tempore morbi debeat habere ſalarium?*
27 *Tutor & curator per totum morbum, ſuo debent gaudere ſalario, ut heriles famuli.*
28 *An tutor uel curator ſtipendiarius ante annum moriens, recipere poſſit ſalarium totum anni, an pro rata temporis?*
29 *Tutoribus & curatoribus morientibus, totius anni ſalaria debentur.*
30 *Salarium ex parte promiſſum, debetur pro rata temporis.*
31 *Lex & conſuetudo patriæ ſeruanda ſunt.*
32 *An ſalarium tutelare, dici poſſit Caſtrenſe peculium.*
33 *Pupillos egeno, tutor de ſuos non tenetur alere.*
34 *Si tutor pupillum inopem alat, atq; hic poſtea diteſcat, impenſa repoſcere poteſt.*
35 *Quando, & quomodo ſalarium conſtitutum petendum erit.*
36 *Qua actio negatum ſalarium repeti poſſit.*
37 *Per iudicem ex cauſa fit licitum, quod per iura uidebatur illicitum.*
38 *Non peccat, qui cum iudicis authoritate aliquid facit.*
39 *An tutoribus liceat ad pupillorum bona conſtituere receptorem?*
40 *Tutoribus aut Curatoribus non permittitur conſtituere receptorem*

ſumptibus

ſumptibus & periculis pupillorum, aut minorum.
41 *Si tutoribus non licet aſſumere ſibi pro tutela mercedem, minus ipſis licet aliis conſtituere mercedem.*
42 *Tutoribus non licet adminiſtrare cum damno pupillorum, minus dãni occaſionem erogare.*
43 *Si tutores receptores conſtituant, iuramentum ſuum uiolant.*
44 *Tutoribus & curatoribus licet receptores conſtituere, cum propriis ſumptibus & periculis.*
45 *Tutoribus non poſſe receptorem conſtituere, eſt ex rigore iuris.*
46 *In aſſumendo receptore tutelari, uidendum quid æquitas poſcat.*
47 *Durum exemplum de tutore grandeuo, cui non permittitur Receptorem aſſumere.*
48 *Iudicis eſt, non minus rerum circumſtantias, quàm leges, obſeruare.*
49 *Quando, & quomodo Receptores tutelares conſtituere licebit.*

CAPVT VNICVM.

IN ſuperioribus titulis me hactenus ſic ſatis declaraſſe exiſtimo,
quicquid ad tutorum, curatorumq́ue officia aliquo modo ſpectare uidebatur. Reſtant nunc
nobis explicanda non, quidem
1 quæ tutelæ aut curatelæ ſunt ſubſtantialia, † aut eſſentialia, ſed
quæ ipſis uerius ſunt accidentalia, atque acceſſoria, qualia ſunt
tutorum, atque curatorum mercedes, aut ſalaria, pupillorum damna, tutorum pericula, tutorum liberatio, pupillorum erga tutores gratitudo, de quibus poſthac ex ordine dicemus, non quidem longis, aut prolixis uerborum ambagibus, & coloratis ſententiarum floſculis, quum ornari enim res ipſa neget, contenta doceri (ut inquit Manilius) Neque etiam quæuis infarcire ſtudebimus, ſed tantum ea, quæ quàm maximè utilia, neceſſaria, & quotidiana uidebuntur, explicanda curabimus. l. Legaui. ff. de libera. legat. Primò itaq; omnium de tutorum, curatorumq́ue ſalario, ſiue de eorum merce-

2 cede tractemus. De qua mercede ſciẽdum eſt,† quod tute-
3 læ,& curationis munus meritò deberet eſſe†gratuitũ,deq́;
ordine & natura tutelæ,curæve eſſe ut minimè gaudeant ſa
lario,uel mercede,gloſ.in l.In eos,in uerb.datis.ff.de tute.
& idem gloſ.alio ſatis celebri loco, in l. 1. §.Mandatum, in
uerb.niſi gratuitum.ff.manda D.Guido Papæ ſuis in deci-
ſionibus.q.lxviij.fol.29.D.Nicol.Boerius ſuis in gloſſema- 2
tibus,ad conſuetudines Biturigum.§.xi.titu.de conſuetud.
iur.ſta.perſo.fol.lib.meo.xix. Tutores eñ & curatores mã
datum habet,uel à defuncto,uel à lege,quod quidem man-
datum,niſi detur gratuitum,nullum eſt,& irritum. Tutelæ
4 enim & curatelæ officium originem ſuã ducit ab † amicitia,
Porrò amicitiæ nihil æquè aduerſatur,q̃ mercedis promiſ-
5 ſio,aut expectatio,aut acceptatio.†Hæc enim ad locationẽ,
aut ad conductionem proprius ſpectant,q̃ ad amicitiæ iura.
d.l.1.§.Mandatum,quod & regulare eſt, quandocunq; eñ
contractus gratuitus fieri debet, pecunia interueniente, eſt 1
locatio, & conductio. Idem quoque placet. §. fina. inſtitu.
eod.titu.manda.Ratio autem, quare tutori ſiue curatori à
pupillo aut minori ſalariũ nequaquam debeat,eſt hæc, nam
ſi deberetur ſalarium,ex eo ſalario tutores, & curatores par
tim alerentur.Atque eo alimento poſtea ceſſante, à tutelæ
aut curatelæ adminiſtratione ſeſe ſubtraherent & excuſarẽt, 1
quod longè diuerſum alienumq́; foret,à laudãda tamq́; no
bili Iuſtiniani Imperatoris conſtitutione,in. §. Sed & pro-
6 pter paupertatem,excuſationem tribui,†tam diui fratres,q̃
per ſe diuus Marcus reſcripſit,ſi quis imparem ſe oneri iniũ
cto poſſit docere.Ideoq́; infinitis propemodum iuribus oſtẽ
7 ditur tutelæ curæve munus† quomodocũq; intelligas, uerè
onus eſſe, & ſarcinã,nullo modo libertatẽ,ut licet uidere ff.
C.& inſtitu.de excuſat.tuto.& curato.uarijs in locis ſeſe ibi 1
dẽ offerentibus,quæ hic cõmemorare ſuperuacaneũ foret,
ſed commoneſeciſſe ſat fuerit. Quæ licet ſint ueriſſima,&
certiſſima, limitationem tamen & interpretationẽ in ſe re-
cipiunt,ſicut & Paulus.I.C.hoc ſua authoritate cõfirmat,in
l.A tutoribus.§.finali,& ibi D.Bartol.ff.de adminiſt. tuto.
uel cura.Ex qua claret quod ob iuſtã legitimamq́; cauſam,à
Iudice,

Iudice, aut Prætore,(cauſa cognita)certũ aliquod determinatumq́; ſalarium tutoribus curatoribusq́; cõſtitui nihil ꝓhibeat. Fit enim non rarò ut pupilli aut minores ſint diuites, Tutores uerò & curatores pauperes, qui eo in caſu non tenentur ſcilicet diuitum bona tueri, & adminiſtrare, cũ ſua tenuitate, imò cũ ſuis laboribus & ſudoribus, idq́; gratis: ho
9 neſtatis enim æquitatisq́; ratio hoc nõ expoſcit. † Quocirca ſi tutor aut curator licet pauper, diuitis ſui pupilli uel minoris bona diligenter atque fideliter gubernauerit, ꝑfectò ex iiſdem bonis pupilli aut minoris meritò alendus eſt. Dignus eſt enim operarius mercede ſua. Atque hoc etiã notat Spe cul. in titulo. Qui ſint legiti. §. primo, in uerbo, Item pupillus, & præclariſſimus Dñs Maſuerius, ſuo in tractatu practico lõgè elegantiſſimo, ſub titulo, De tuto. & curato. Et maximè ſalariũ tunc decernitur tutori, quum eſt pauper, & aliun de ſe non poteſt ſuſtentare, iuxta. l. primam. §. Si pupillis.
10 ff. de tute. & ratio. diſtrahend. † Aut ſi tutori aliquo proficiſcendũ eſſet, pro factis, negociiſq́; pupilli, tunc enim æquo iure, tum pro maioribus moleſtiis ferendis, tũ pro grauioribus ſumptibus in itinere inſumendis, q̃ impenderet domi ſuæ, æqua ſalaria à iudice cõſtitui ſolent. Nemo enim ſuis ꝓpriis ſtipendiis alteri militare cogitur. Atque iſtud confir-
11 mat. l. † Sed etſi hæreditas ff. ad exhibend. quia officiũ non dẽt ſibi eſſe dãnoſum. l. Sed ſi quis ex ſignatoribus. ff. Quẽ admodum teſta. aperiant. Ad hunc itaq; modũ dẽt intelligi l. A tutoribus §. fi. ff. de adminiſtrat. tut. uel cura. Niſi enim ita intelligas tutoribus nullum conſtituendum eſſet ſalariũ, uti Gloſæ placuit in l. prima, ſuper uerbo Gratuitum ff. Mãdat. Verùm priori huic, ſcilicet. Vlpiani ſententiæ accedit Paulus Caſtrẽſis, ſuis in conſiliis, conſilio cccj. numero 7. in
12 prima conſiliorũ parte. † Ponatur igitur hac in re diſtinctiũcula talis. Si tutor aut curator, pro bonorũ pupilli, uel adulti adminiſtratione, hoc eſt, ex officio, neceſſe habuit aliquò excurrere, uel proficiſci, iuxta l. 1. §. Si pupillis ad medium. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend. tunc ei adiicient ſalaria diurna, pro qualitate ſuę perſonæ, & pro quantitate, uel facultate, ſiue pro redditibus patrimonii pupilli, uel adulti. Idq́; ꝓ impen

impenſis & ſumptibus itineris, equi, & uictus, &c. Aſtipulã tur huic Bar. & Doctores, in præallegata l. A tutoribus §. fi.
13 hoc eſt, Si † pſona tutoris, uel curatoris ſit honeſta & diues aut primaria, is non uulgari cibo, ſed uino, pullis, atque huiuſmodi alendus erit, Atque pter has expenſas, ſm ſuã perſonæ qualitatẽ, & iuxta quantitatẽ ſeu facultatem reddituũ, aut patrimonii, conſequetur pro laboribus nihil. Si uerò tutor ſit ruſticus diues tamẽ, is fabis, piſis, allio, butyro, caſeo, lacte, & huiuſcemodi uulgaribus cibariis foris alendus erit, præter quæ nihil recipiet amplius. Aut horum loco illi ſtipendium quoddam diurnum à Iudice aſſignabitur. Porro ſi tutor ſit ciuis, aut ruſticus pauper humilisve conditionis, tunc [præter] expenſas & uictum tantum accipiet, quantum domi ſuæ per laborem fuiſſet lucratus. Quam diſtinctiunculam crebrò ſuſtinuit doctiſſim. uir ac legum Doctor Domi. Ioannes Hazius, quum Imperiales inſtitutiones Louanienſi in Academia publicè interpretaretur. Hęc quoque diſtinctiuncula ad multa alia non incommodè applicari poterit, de quibus uidendi Bartol. & Baldus. in d. l. A tutoribus §. fin. qui non diſſimile prædictorum cẽſuerunt, ad l. In eos. ff. de tutel. Dicitq; eo loco ſubtilis Baldus, id tenuiſſe Iaco. de Aret. Oldra. & Ang. de Piſ. ad l. 1. §. Si pupillis. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend. Meminitq; ibidẽ Nicolaus de Neapol. de ſolutione qõnis, q̃ ſæpenumero (ut inquit) in du-
14 biũ uocari nouit, ſcilicet, † An tutor uel curator debeat alimentari, habereq; expenſas, ex bonis pupilli uel adulti minoris an non? Atq; ibidẽ idẽ Nicolaus negatiuã amplectit̃ partẽ, ſed exceptionẽ addit, ſ. niſi Iudex ex cã ei ſalariũ, aut id, uel ſimile quicq̃ ſalarij loco cõſtituat, & decernat. Atq; hoc Iudex qdẽ põt, uti paulò ſupius claruit, atq; eãdẽ interptatione adiecit ad d. l. In eos. Eãdẽ quoq; ſolutionẽ ponit D. Ang. in §. Actionũ inſtitu. de actionib. Prædictorũ itidẽ mẽtionẽ facit D. And. Barb. ſuis in cõſ. cõſ. 62. nu. 6. uol. 2. Neq; eiuſdẽ qõnis oblitus eſt D. Maſuerius, ſuo in tractatu
15 practico, ĩ tit. † De tu. & cu. fo. 17. Sed quonã q̃ſo (iqt) pacto Iudex tut. aut cur. ſalariũ cõſtituet? Certè (ut ibidẽ inqt) ſm pſonę qualitatẽ, & pupil. aut minoris facultates, p all. l. A tutoribus

toribus.§.ſi.Applaudit huic reſponſioni. l.1. §. Si pupillis. ff.de tutel.& ratio.diſtrahend. Nec omnino extraneum fue
16 rit adiicere.l.Sed & ſi hæreditas.ff.ad exhib. † Poteſt quoque ſalarium à Iudice conſtitui contutoribus.Item curatoribus,& concuratoribus,idq́; ob certam cauſam, iudicem ad hoc mouentem,iuxta dictam.l.primam.§. Si pupillis. Idẽ quoque annotat D. Bart.in l.In eos præallegata.Idem quoque non diſplicuit Angelo Aret.in §.Sed & propter,inſtitu.de excuſat.tut.uel cura. Ex prædictis nunc præfacilis col
17 ligitur ſolutio,ad uulgarẽ illam quæſtiunculã,ſcilicet, † An tutori aut curatori abſque penſionis conductionis ſolutione inhabitare liceat domum,uillam,aut caſtrum ſui pupilli,aut minoris.Aut ipſorũ fundos gratis poſſidere, aut colere. Ex prædictis enim authoribus, & locis perfacilis propendet ſolutio.Ad hunc igitur modum,ſuperiora concludes, & dices.
18 † Omnes tutores uel curatores ſalarii incapaces prorſus eſſe,niſi Iudicis, Prætoris,aut Præſidis acceſſerit authoritas, ſiue decretum, & niſi ex certa cauſæ cognitione illis id ordinatum fuerit, & conſtitutum. Cauſæ aũt Iudici obſeruandæ erunt,an tutor uidebitur induſtrioſus,uafer, ſiue peritus & callidus,an pauper,an diues,an fidelis,an inops. Niſi iſthæc & ſimilia iudicem permoueant,nullum ſalarium decernere poteſt,iuxta textum optimũ, prȩallegata in l. De tutoribus. §. fi.ibiq́; Bart.atque ſcribentes,quem textum tanquam notabilem ſæpiuſculæ allegauit Louanij obſeruandus Dominus meus & præceptor. Dominus Ioannes Hazius, legũ Doctor diſertiſſimus,quum Imperiales inſtitutiones interpretaretur me præſente,& audiente. Cũ his idem ſentiunt D. Guido Papa,ſuis in deciſionibus,q.lxviij.folio xxix. Similiter D. Nicolaus Boerius ſuis in gloſſematibus, ad conſuetud. Bituriceñ.§.11.titu.De conſuetudine iur.ſtat.perſo.folio lib.meo xxix. Commodè hic quoq; ſeſe alia prodit quæ
19 ſtio,ſcilicet: An ualida ſit illa conſuetudo,†quæ in quibuſdam locis eſt receptiſſima(nõ autem in noſtra Flandria) ſcilicet,per quam tutor,aut curator omnium, ſiue nonnullorũ bonorum pupilli aut minoris fructus habeat, illiſq; utatur, ut libet,non ſecus,quam ſuis proprijs? Certiſſimè affirmatiuam

uam partem approbandam cenſuit D.Paul.Caſt.ſuis in conſiliis,conſillo ccclxxj.incip. Super iſtis dubijs, in 1. dubio, in nouis conſiliis,impreſſione noua, ubi ait, huiuſcemodi conſuetudinem eſſe Cauodiſtriæ.ſubditq́; etiam (quod fortius eſt) id habere locum in fructibus,quorũ bona extra territorium, locumq́; conſuetudinis ſita ſunt,quẽ etiam in hac ſententia ſequitur D.Barthol. Chaſſeneus, Iurium doctor noſtræ tempeſtatis admiratione digniſſimus, ſuis in cõmentariis,ad Burgun.conſuet.in tit. *Des enfans de plusieurs lictz.* §.4.fol.ccxvj.nu.1. Cum his quoque congruit, illud quod

20 dici ſolet, † quod conſuetudo, ſeu uſus quotidianus efficit licitum,quod alioqui per ſe eſſet illicitum, ſicuti paſſim explicant Doctores,& ſignanter D.Iaſon uir. V.Iur. haud uulgariter peritus, in l. Certi iuris, in 2. colum. C. de iudic.

21 † Tria tamen ſunt,quæ non ſinunt,ut per conſuetudinẽ,aliquid illicitum fiat licitum.Primum eſt ne(ſi ꝑ talẽ conſuetudinem illicitum fieret licitum) tandẽ uideretur ob id nutriri peccatum,& dari occaſio peccati illiciti.Quod quidem per conſuetudinem non uidetur poſſe firmari, aut tolerari quemadmodũ habet Gregorii q.c.finale, extra.de cõſuetu. Quapropter Ludo.Rom. malè defendit contra Nellum doctorem integrum. Vſurarios,abſoluendos à pœna, propter conſuetudinem Florentinã, aut per quotidianum uſum Flo

22 rentinorum, quotidie tales uſuras exercentium. † Secundũ eſt hoc. Nam ſi per conſuetudinem illicitum fieret licitum, fieret tandem id illicitum malũ, occaſio mali peſſimiq́; exẽpli,& per hoc diſciplina ciuilis corrumperetur,quod profectò ob nullum quotidianum uſum fieri debet licitum. Conſuetudo eſt,ut officiales, magiſtratus, & curatores rerum publicarum quoties conueniunt ad Rationes audiendas,ut poſtea ibidem lautè commeſſentur, & ſæpæ ſtrenuè potitent, bonorum publicorum partem ita indignè abſumentes. Verũ hæc praua conſuetudo illicitũ factum minimè excuſat. Ter-

23 tium eſt,† ſi id qđ eſt illicitũ,in nulla unquam ſpecie excuſabili repertum fuit eſſe licitum, ut dat D. Felyn.exemplũ, de epiſcoporum procuratoribus, quæ contra Canones fiũt. Hæc tria per ordinem ponit Fely.in c.Cum ex officii, in 6. colum.

colum.de præſcript.cuius opinionē, Pauli atq; Bartholomei authoritatibus præponendã cenſeo, idque ob multas & urgentes cauſas, quas hic breuitatis ſtudio ſubticere malui, quod eaũ plerãq; nulli Iurium candidato notiora eſſe co
24 gnoſcã, † q̃ ut ulla maiori explicatione indigeant. Neq; his obſtant paupertas, & inopia, quia licet tutor aut curator ſit egenus & pauper, modo uicioſus aut mendax nõ ſit, ſed fidelis, & diligẽs, is certè nihilominus acceptãdus & nequaquã reiiciẽdus uenit. Quocirca talis & huiuſcemodi paupertas tutelæ minimè nocet, dũmodo tutelę curæve poſſit ſupereſſe, queãdmodũ habẽt text. in l. Cura, §. Inopes. ff. de mu. & hono. & l. § ſi. inſtitu. de ſuſpe. tuto. uel cura. Nã text. in c. quo iure. 8. diſtin. ait. Pauperes & diuites una terra ſupportat. Dñs de uno limo fecit & pauperes & diuites. Hoc idẽ cõfirmat. c. uidẽtes 12. q. 1. ubi dr̃, qđ ſufficit ſi ſit uirtuoſus, licet pauper ſit & egenus. Huic quoque ſeruit, qđ uoluit c.
25 Si qui teſtiũ, † extra de teſtib. Cõtingit frequẽter, & ſæpe, qđ licet quis pauper, egenus, & inops ſit, habeat tñ, & calleat artẽ, ex qua cõmodè uiuit, ac uictui neceſſaria nanciſcit̃. Paupertas. n. non eſt de genere malorũ, imò fere fieri uidemus, ut in paupertate plus regnet candor, fides, & integritas, quã in opulentia. Et paupertas ſola non facit hominem improbum, inſtitu. de ſuſpect. tuto. in fine cum multis quæ adduci poſſent. Et dicit Flori. in l. Teſtium, ſuper gloſ. ff. de teſtibus. Quod in his in quibus requiritur idoneitas circa fidẽ, in illis pauperẽ fidelẽ non eſſe reijciendũ. Atq; hoc diligenter quoq; notandum eſt, quod tibi uſui eſſe poterit in materia teſtiũ. Ex hactenus igitur habitis nunc manifeſtum eſt, quã iniquè, & indebitè faciãt, qui ex ſua authoritate, in ſuis rõnib. aliquid mercedis & ſalarii cauſa interſerũt. Hac eñ gr̃a nihil illis concedendũ arbitror ab iis, qui à Iudice ad Rõnem audiendã ſunt cõſtituti, quales fere in Flandria ſunt ſcribæ publici, cum uno, aut altero magiſtratu, ſub quorum præſentia Rõnes neceſſario fieri oportet, ſi recte Rõnes curari uelimus. Qđ eã ob cãm dico, quod aliquando Rationes (licet minus tutæ) ſub præſentia proximorũ, agnatorũ & cognatorũ reddantur. Et hi qm̃ plærũq; illiterati, rudes ſunt,

&

& ſimplices,ideo ſæpe in cōputū cōcedūt,& ꝑtrāſire permit tunt,ꝙ meritò iureq; optimo dolendū fuerat, aut litura tol lendū. Ideoq; in rationū libellis nihil admittendū eſt, quod mercedis loco inſeritur,ob id quod(ut ſupra dictū eſt)tutoris, curatoriſque munus officiumq; debeat eſſe gratuitum niſi eis per Iudicem cauſa cognita, ſalarium conſtitutum reperiatur. Hic aūt interim moueri poſſet qō talis. Demus qđ Tutoribus, ac Curatoribus iuxta modum,& formam,& cau ſam prædictā:à Iudice conſtituta ſint certa ſalaria,eademne
26 ſalaria locū habebunt, † & ſe porrigere intelligenda ſunt, ſi poſtea iidem tutores,aut curatores poſtea incidant in tardum,& lōginquum morbū?cuius nempe cauſa,tutelæ aut cu ratelæ munere nō ſatis ꝑfungi poterūt. Ad hanc quæſtionē multi negatiuè reſpondent. Verū ſi aliquantò cōſideratius, humanius,& æquius rem perpenſam habeamus, res & æqui tas ilicò monſtrabunt affirmatiuè reſpondendum eſſe,quod
27 per totū morbi ſpaciū decreto † ſalario gaudere debebit, nō ſecus, quā famulus in herili miniſterio interim in morbū incidens,idq; partim reſpectu laboris prius inſumpti, & ut in morbo ipſi ſuccurratur,ut poſtea cauſam habeat, ob q̄ diligentiſſimā(ſi prius diligentē)operā in ſua tutela,& cura tela impendere debeat. Atq; hæc diligenter ſunt conſiderāda,& animaduertenda,ad eadē, & ſimilia dubia euētura, qualia in mediū adfert D.Stehpanus Anffrerius uir cōſum matæ diſciplinæ,ſuis in deciſionib. Capellæ Tholoſanæ.q. cclxviij.folijs lxxxj.&ſeq. Superiori q̄ſtioni quodāmodo af
28 finis erit iſthæc. Si tutori aut curatori,† cui(uti dictum eſt) cōſtitutū fuerat ſalariū, ex bonis pupilli uel adulti, ſingulis annis.ſcilicet,ſex librarū groſſorū Flandriæ,quodq; ſingulis annis in redditione cōputus à rationū auditoribus ipſi ꝑſolui cōſueuit. Si inquā idē tutor autor morbo ſuccumbat, uitamq; pro morte infra annum cōmutauerit, quæritur an eo in caſu,tutori aut curatori totius anni, aut pro temporis rata reddendum erit, ſalarium? Hanc quęſtionem fœliciter explicat Bartolus ille, qui in diſtinguendis factorū ſpeciebus, ut certum ius colligatur, inter iuriſperitos ſui ſæculi nulli ſecundus eſt(cui & ipſe aſtipulator)ad.l. Diē fun-

cto ff.de offi.aſſe. Vbi inquit, ſalarium non deberi, niſi pro rata temporis, quia ad ſalarium non cenſetur ex publico cõſtitutum, ſed effectualiter, (decreto tamen Iudicis) à parte promiſſum. Iudex em̃ hoc caſu eſt loco pupilli, aut minoris
29 inhabilis ad ſalarium promittendũ. † Ideoq; ſecus cenſendũ eſt de aſſeſſoribus iudicis, aut de aduocatis, quibus ſalarium ex publico conſtitutum debetur: Ideoq; ipſis nequaquã pro rata temporis, ſed uniuerſum & integrum totius anni ſalarium debetur, iuxta allegatam atque expreſſam l. Diem functo ff.de offi.aſſeſſo. Necnon l. Poſt duos §. Is quoque C.de aduoca.diuerſo.iudic.& ſic ſecus cenſendum eſt, de ſalario
30 promiſſo à parte quandoquidẽ tunc non debetur, † niſi ꝑ rata temporis, ſecundum Bartolum in allegata l. Diem fun-
31 cto. † Niſi profectò ciuitatis, aut alterius loci conſuetudo contrarium haberet in uſu. Tunc enim talis patriæ lex aut conſuetudo indubiè ueniret ad obſeruanda. l. 1. C. Quæ ſit long.conſuetud.& text.in c.unico.de feud.cog.cum uulgaribus iuribus. Hic quoq; alia ſuccurrit quæſtio, ſcilicet, An tu
32 toris uel curatoris ſalariũ dici poſſit peculium † Caſtrenſe aut quaſi aduentitiũ uel quaſi. De qua quęſtione lectoré mitto (breuitatis gratia) ad D. Baldũ in l. Cum oportet, in uer-
33 ſic.de tertio genere peculij C.de bo.quæ liber. † Sed ſi egeni ſint pupilli uel adoleſcentes, de ſuo eos alere tutor aut curator, nequaq̃ cõpellendus eſt. Verum ſi poſt decreta alimẽta ad egeſtatem fuerit pupillus minorve perductus, tunc diminui debent quę decreta ſiue ordinata ſunt, quemadmodũ ſolent augeri quæ patrimonio acceſſerunt, iuxta inſignem l. Tertiã. §. Sed ſi egeni ff.ubi pupil.educa.debe. Quã quidẽ l. eximius D. ac præceptor meus D. Ioannes Hazius, legum Doctor, à capite ad calcẽ uſque miris cõmendauit modis, q̃ idcirco lectoribus ẽt atque etiã commendo. Rurſum quæri
34 põt, quid iuris erit, † ſi tutor aut curator miſericordia, officio, pietate, & charitate ductus, pupillũ, minoremve, egenũ & inopẽ de ſuo proprio aluerit, atq; is idẽ poſtea ad ſplẽdidiorem fortunam euectus fuerit. In eo inquã caſu quærit, An poterit tutor curatorve à pupillo, aut adulto repetere id quod in educatione ſiue interuẽtione eius conſumpſit, atq;

expendi

expendit. Ad hanc quæſtionem uř omnino negatiuè reſpondendum eſſe, per allegatam. l. Tertiam §. Sed ſi non conſtat ff. ubi pupil. educa. deb. Cui congruere uidetur. l. Officio. ff. eo. titu. continens, quod pro modo facultatū pupilli debet arbitrio Iudicis æſtimari, nec enim permittendum eſt tutori tantùm reputare, quantum dedit, ſi plus æquò dederit, & ibidem gloſſ. in uerb. pro modo facultatum allegãs plures concordan. pro modo facultatū faciendos eſſe ſumptus. Veritas tamen eſt in cõtrarium, atque affirmatiuè reſpondendum eſſe docet, iuxta l. Tertiã ff. de cõtra. & util. actio. tute. qui ibidẽ dicit, tutorem aut curatorem, ſumptus, imõ ac forma ſupradictis factos repetere poſſe. Idem ẽt expreſſe ſuſtinet Bart. in l. Ius alimentorũ, quæ eſt, tertia. §. Sed ſi non cõſtat, ad finẽ. ff. ubi pupil. educa. debe. pluries præallegata.

35 Subſequitur & alia hæc qõ. † Si tutori aut curatori certũ ſalarium foret conſtitutũ. Quæritur qñ, quo modo, & qualiter id peti liceat? Ad quam qõnem manifeſtè reſpondendum eſt (ſi modo iuribus fidem adhibeamus: quod ſicut poſt ſuã finitã abſolutamq́; tutelam aut curã, ſalarium cõſtitutũ petere licet, ut id ſibi in redditione rationis perſoluatur, ſi plura expendiſſet, q̃ recepiſſet. Verum ſi tutor plura recepiſſet q̃ expendiſſet, tunc in fine rõnis ſatisfaciet ſibi ipſi idem ſalariũ per articulũ ad expenſa adiectũ. Attamen cõſuetudine, ſiue rectius ſtatuto, aut lege municipali, nřa in Flãdria ſecus cautũ eſt, nempe ut ſecundũ hoc quod ratio ſemel in anno aut biennio redditur, ſecundum hoc ſalarium conſtitutum à rõne per tutorem aut curatorẽ defalcari poterit, aut alias ſatisfacere oportebit, iuxta qđ æquũ, ac rõni conſentaneum

36 ratiocinatoribus, & rationũ auditoribus cenſebitur. † Quæritur præterea quomodo, quaque actione foret petendũ cõſtitutum, ſed refutatum ſalariũ? Reſpondendũ eſt, hoc nullo actionis iure repetendũ eſſe, ſed Iudicis ex officio (qđ de iure latiſſimum eſt l. 1. ff. de iuriſd. oĩm Iud. & c. 2. ibique gl. & Doct. extra de offi. Iudi.) tale ſalarium ex cauſa cognita conſtitutũ, certũ, determinatumq́; repetendũ eſſe, ut eſt text. & gloſ. & ibi D. Bart. in d. l. A tutoribus §. fi. fa. text. atque hoc ibi notat Bartol. in d. l. In eos. Idẽ quoq; notat D.

Bart.in l. Athletæ.§. Athletæ.ff.de excuſ.tuto. text. eſt & ibidē.D.Bart.in l. 1.§. Si pupillis ꝑallegata ēt cēſuit Ang. Aret.in tit. De actio.inſtitu.fol.231.nu. 36. His tñ prædictis nō refragat̄.l.In eos præallegata,quā D.Bart. ꝓ oppoſitionis modū allegat & adducit in d.l.A tutoribus.§.fi. quæ cōtinet,qđ tutori nequeat dari pecunia. ut ſit tutor. Huius n.apparentis diuerſitatis perfacilis eſt ſolutio , quam ponit D.Bart.in d.l. A tutoribus.§ fi.præallegata.l.in eos,nō pugnare cum his quæ diximus per arbitriū Iudicis tutoribus poſſe conſtitui,pōt enim Iudex ex cauſa(ſicuti dictū eſt)tu-
37 tori aut curatori certū ſalarium conſtituere: † & authoritas Iudicis efficit licitum,quod alias per iura ſcripta foret illi-
38 citū l Iuſte poſſidet.ff.de acqui.poſſeſſ.c. Qui † peccat.23. q.4.Neq; dicendus eſt peccare qui iuris,uel iudicis authoritate fretus aliquid facit & molitur ſicuti memini ēt D.Bart. in d.l.In eos.Exurgit hic quoq; &alia ob frequentē euentū, non contemnenda qō.An liceat tutoribus , & curatoribus
39 rerum † pupillorum,& minorum,pro ſuo arbitratu , & cū incōmodo pupillorū,& minorum Receptores cōſtituere , quod uidemus hodie eſſe frequentiſſimū? Huic interrogationi(omiſſa lōga diſputatione,quæ piū lectorē magis one
40 ret,q̄ doceat)faciet ſatis unica iſthæc diſtinctio.† Nā tuto. & curato.tales receptores aut cōſtituunt ſimpliciter, & cum ſumptibus & periculo pupillorum,aut minorū,aut eoſdem conſtituunt cū ſuis propriis ſumptibus & periculis,eaque lege,ut ipſi à laboribus,& moleſtiis(quibus fortaſſis ſunt impares)ſeſe liberent,& quieti dedāt. Priori itaque mō, non licet tutorib.conſtituerē receptores.Nā cū tutelę & curationis munus ſit gratuitū,oportet ut ipſimet gerant munus perſonale propriaq; ſolicitudine & uigilantia,& abſq; detrimēto aut erogatione patrimonii ſui pupilli,aut minoris iuxta l. 1.ff.de mu.& honorib.notatur plenē per D. Bart.& Doctores,in l.Placet C.de ſacroſanct. Eccleſ.& in l. Reſcripto §.finali,ff.de mu.& honorib deq; ordine & natura tutelæ curæve,quæ eſt carere ſalario & mercede,gloſ.in l. In eos, in uerb.datis ff.de tutel.& idē aſſerit gloſſa alio ſatis notabili loco,in l.1.§ Mandatū,in uerb.niſi gratuitū ff.māda.quēadmodum

admodum ad huius tituli initiũ latius ante cõmõſtrauimus. Sed hæc intelligenda ſunt niſi Iudicis, Prætoris, aut Præſidis authoritas, ſiue decretum acceſſerit, quæ & ex cauſæ cognitione, illis id ordinet & cõſtituat, textus notatu digniſſimus in l. A tutoribus §. fi. ibiq; Bar. & Scribẽtes ff. de admi niſt. tut. uel cur. Nã ſi ipſi tutores aut curatores ſalario atq; mercede carere (citra authoritatem Iudicis) debeant, multò minus ijdẽ ipſi tutores, receptores recipere, aut eis ſalariũ, aut mercedẽ cõſtituere poſſunt, niſi ex cauſa ſuperius cõmemorata. Qũo enim alteri, ſ. Receptori mercedẽ cõſtituet, q̃ ſibi in eadem cauſa nullã mercedẽ cõſtituere poteſt? Huic
42 quoque ſeruit, qđ† maius eſt, ſ. Quod ipſis tutoribus nullo modo liceat adminiſtrare cum dãno, & diminutione rerum pupillarium, aut minorum. Ergo ẽt multo minus iiſdem licet cũ pupillorũ atque adoleſcentũ ſumptibus, & expẽſis re
43 ceptorẽ aut receptores conſtituere.† Imò ſi hoc ipſis eſſet licitũ, hoc ipſorum iuramento in principio aſſumptæ adminiſtrationis ꝑſtito, aduerſaretur, quo iurarunt ſe bona pupillorũ aut minorum non indiligẽtius curaturos, q̃ res proprias, & eadẽ augmentare ſicubi poſſent. Qđ nõ facerent ſi receptorẽ cum incõmodo pupillorum conſtituerẽt, eiq; ſalariũ
44 ex bonis pupillorum uel minorum decernerent. † Sed potius ſic faciendo, eorũ bona minuerent. Secundò aũt modo hoc eſt, ſi tutores, aut curatores ad bona pupillorum aut minorum ſecum adminiſtrandam receptorem conſtituerent ſuis proprijs (ut diximus) ſumptibus, & impenſis & periculis (qđ rarò euenit) eo inquã modo, hoc oĩno tutoribus licitũ eſt, ẽt ſine Iudicis, Prætoris, aut Præſidis decreto, authoritate & licentia, quæ ſunt diligentiſſimè animaduertenda in redditione rõnis & cõputus. Secundum enim priorẽ modũ, ſalariũ Receptori conſtitutum, minimè admitteretur in cõputum, ſed prorſus delendũ foret, & reijciendũ. Secundum uerò ſm modum ſalarium (quod nullum eſſet) rationi
45 inſerere planè ſuperuacaneum eſſet, & uacuũ. † Sed hęc omnia ſm rigorem Iuris dicta ſunt potius, quàm ſecundum re
46 rum conſideratarũ æquitatẽ. † Quocirca tam in hac re, q̃ oĩbus alijs puto æquius futurũ, ſi non ſtrictũ rigorẽ, ſed potius

quid res,occaſio,ueritas,& utrinq; utilitas,cõmoditas,imò
47 quid fraterna charitas ſuadeant † amplectamur. Durum.n.
uidetur,quod uir grandeuus,& mediocris fortunæ, qui alicuius pupilli prædiuitis gubernationem aſſumpſit,quod hic inquam in extrema ætate,& graui corpore,nuſquam non locorum uolitare deberet, ad tuitionem , & receptionem bonorũ talis pupilli,idq́; ſuis ſumptibus,& periculis,atque idẽ dicendum eſt de curatoribus. Quantum quæſo offenderetur legum integritas(quæ æquitati & hominum commodo ſeruiunt)ſi in prædicto aut ſimili caſu per magiſtratũ,aut ẽt per ſe talis tutor receptorem aſſumeret, qui cum rationabili ſalario duriſſimas quaſq; moleſtias ſubiret, & grandeuum tutorem difficillimis laboribus liberaret. Profectò optimè cõſuleretur ſeniculo,laboribus Receptoris ſatisfieret , & ni-
48 hil, † aut parum pupillo incommodaretur. Huiuſmodi itaque & ſimiles rerum circunſtantiæ,à Iudice non minus cõſiderandæ ſunt,quam legum ſcriptarum ſeueritas,& ſm ſenſum communem permittendum &decernendum, quicquid æquitatis & honeſtatis ratio ex certis cauſis,ad hoc mouen-
49 tibus,uidebitur,† expoſcere. Iuxta hanc itaq; ſententiam , (quam ſpero multis non iniquam uiſam iri)licebit tutori fideli & diligenti ſecum aſſumere receptorem unum aut plures,quos ſecundum rei, negociiq́; exigentiam & neceſſitatem conſtituant,cum honeſto ſalario , idq́; cum decreto,& authoritate Iudicis,Prætoris,aut Præſidis,ad hoc, & id genus alia,ordinati ac conſtituti,qui tũc id cũ cãæ cognitione efficiet. Hæc ſunt candidè Lector,q̃ ſeſe mihi offerebãt, & ſufficere mihi uiſa ſunt, ad utcunq; declarandã ꝓſentẽ materiã,circa q̃ ſi quis ſit,qui rectius aut melius ſentiat,non dedignabor illi adhærere,eiusq́; ſententiæ ſubſcribere. Hæc.n. à me ſcripta ſunt,ſalua cuiuſcunque rectius ſentientis authoritate. Facilè enim fuiſſet mihi & alia hic adiicere, tam ex meo(& ſi tenui)ingenio,quàm aliundè,niſi intelligerem in re leuicula(cuiuſmodi eſt hæc) mihi non eſſe memorãdum diutius . Cætera quippe quæ ad hanc materiam pertinent, ex aliis cuique repetere licet,ſunt enim peruulgata , atque Iuris candidatis ſatis ubique obuia .

COMMENTARIA IODOCI DAMHOVDERII BRVGENSIS IVRECONSVLTI, in Titulum, de Pupillorum, minorum & prodigorum intereſſe.

SVMMARIVM.

1 *Intereſſe quid propriè dicatur?*
2 *Intereſſe eſt triplex.*
3 *Intereſſe commune quid ſit?*
4 *Intereſſe ſpeciale ſeu ſingulare quid ſit?*
5 *Intereſſe conuentum.*
6 *Intereſſe conuentum nihil aliud eſt, quàm uſurarum palliatio.*
7 *Vſuræ cum aperto exerceri non poſſunt, transfertur res ad intereſſe conuentum.*
8 *Cauſidici reſtitutionem intereſſe (loco uſuræ) inuenerunt.*
9 *Intereſſe, aut propter damnum emergens, aut propter lucrum ceſſans, oritur.*
10 *Exemplum de intereſſe, quod euenit propter damnum, & moram.*
11 *Damnum duplex, aut ante, aut poſt moram accidit.*
12 *Quiſquis efficacem damni cauſam alteri præbet, is, illud compenſare debet.*
13 *Qui damni cauſam aut damnum etiam ex leuiſſima culpa præbet, obligatur in foro conſcientiæ.*
14 *In mutuo intereſſe compẽſandum eſt, etiam ſine ſtipulatione præuia.*
15 *Intereſſe lucri ceſſantis, tantum mercatoribus permittitur.*
16 *Qñ intereſſe lucri ceſſantis per Iudicem permittitur aliis perſonis.*
17 *In mutuo ſpectandus eſt metuantis animus.*
18 *In mutuo habenda ratio lucri ceſſantis.*
19 *Intereſſe quid ſit, ſecundum Bartolum.*
20 *Pecuniam mutuatam, qui ſeruaſſet ſterilem, nihil de mutuo repoſcere poteſt.*
21 *Aeſtimatio intereſſe lucri ceſſantis unde petenda?*
22 *Stipulatio in mutatione nunc eſt uſitata, & ſæpe prætextus eſt uſurarius.*

23 *Iura inter uſuras, & id quod intereſt, diſertè diſcernunt.*
24 *Ceſſantis lucri compenſatio limitatur ad mercatores, & ad æquitatem. ſiue mediocritatem.*
25 *Certius decernitur compenſatio intereſſe abſque ſtipulatione, quàm cum ſtipulatione.*
26 *Ex pecunia ocioſa, nõ eſt petendum intereſſe, quum hoc ſit uſurariũ.*
27 *Ob licitam compenſationẽ intereſſe, nõ excuſantur edaces finãciarii.*
28 *Financia eſt honeſtæ negociationis & Reipub. pernicies.*
29 *Pecuniarum negociatio apud finarciarios uberior, quàm mercium.*
30 *Financiarum incommoda.*
31 *Verum intereſſe etiam ante moram peti poteſt.*
32 *Leges honeſtam intereſſe compenſationem decernunt.*
33 *In quouis contractu commune & æquum intereſſe compenſandum.*
34 *Intereſſe ſoluere non eſt uſura, ſed debiti uera ſolutio.*
35 *Ob probabilem cauſam ſtipulari licet, ante moram lucri ceſſantis, ſed cum moderamine.*
36 *Compenſatio intereſſe, ſine probabili ratione urgente uſura eſt dicenda.*
37 *Cauſæ aliquot, cur uſuræ tam ſint iniuſtæ.*
38 *Vſura certum eſt, & breue, ad oppulentiam, compendium.*
39 *Vſuraria pecunia nulli unquam fœliciter ceſſit.*
40 *Tria iura, quæ pupillorum bona fœnori danda diſponunt.*
41 *Tutor, qui pupillarem pecuniam non dedit ad lucrum, tenetur ad damni reſtitutionem.*
42.43 *Tutor pupillarem pecuniam non expendens fœnori, aut ſuis uſi-*
67.68 *bus ſeruans, tenetur ad compenſationem Intereſſe.*
44 *Tutor pupillarem pecuniam clam mutuo ſumens, tenetur ad uſuras centeſimas.*
45 *Tutor qui pupillarẽ pecuniam per conſenſum contutoris ſibi mutuo ſumit, tenetur ad uſuras pupillares tantum.*
46 *Vſuræ pupillares ſunt, quas pupillus ſtipulari poteſt.*
47 *Tutor poſt tutelam pro uſura pecuniæ pupillaris, conuenendus eſt, uſque ad diem Rationis.*
48 *Tutorum hæredes etiam tenentur ad uſuras pupillaris pecuniæ.*
49 *Secundum ius.*) *pecuniæ pupilaris exponendæ ad uſuram.*
50 *Tertium ius.*)
51 *Qui pupillarem pecuniam ſœnerat mutui periculo ſubiacet.*

Pecunia

52 *Pecunia pupillaris, pro honeſto lucro, committenda mercatoribus.*

53 *Vſuræ exiguæ, & cum ratione æquæ, hoc eſt, propter ueri intereſſe compenſationem, ſunt licitæ.*

54. 63 *Vſuræ ratione intereſſe tantum ſunt permiſſæ, & petendæ.*

55 *Canones damnum & intereſſe petere permittunt.*

56 *Qui intereſſe petit, nihil ultra ſortem petit.*

57 *Vſuræ in contractibus licitæ, ratione intereſſe, non ratione uſuræ.*

58 *Vſuras multi fictè palliant, per intereſſe titulum.*

59 *Vſura ex praua intentione, non ex contractu mutui iudicanda.*

60 *Forum iudiciale de occultis, id eſt, hominum intentione, non iudicat.*

61 *Intereſſe uerum aut probabile eſt licitum, & repeti poteſt.*

62 *Stupida ignorantia ad intereſſe non reſarciendum, non excuſat.*

64 *Vbi eadem militat ratio, ibi eadem locum habet iuris diſpoſitio.*

65 *Quæcunque in una conueniunt cauſa, in uno quoque conueniunt effectu.*

66 *An tutor teneatur ad intereſſe, ſi pupillarem pecuniam non ſtatim expenderit ad lucrum?*

69 *Lucrum pecuniæ pupillaris, uocatur intereſſe, non uſura.*

70 *Tutores non tenentur ad intereſſe, ſi defuit occaſio lucri, bifariam.*

71 *Negligentia tutoris in lucri occaſione oblata, non liberat ab intereſſe.*

72 *Immodica rationis dilatio, tutorem ad intereſſe conſtringit.*

73.74 *Pecunia pupillaris expendenda, non ſeruanda.*

CAPVT VNICVM.

PRAESENTEM materiam exactius, ac penitus explicaturus, ut quæ non ſolũ ad I. V. politiã, uerumetiã ad Theologũ pertineat, ſtatui principio huc multa, ac uaria conuehere, quę aliquo modo ad hanc materiã pertinere uidebuntur. Tandem uerò in hoc ſubſedit ſententia, ut omiſſis ſuperuacaneis quæ ſæpe plus laboris, q̃ emolumenti ferũt, & neglecto uerborũ ornatu, rẽ ipsã pinguiuſcula minerua traderẽ, atq; ad eã tm̃ cognitu neceſſaria con-

conferrem. Quum igitur hic de intereſſe, ſiue de damno paſ ſo agere decreuimus. Primò aperiendũ eſt, quid proprie ſit
1 dicendum Intereſſe. † Vocamus itaque intereſſe damnum quod aliquis patitur, propter interiectum incommodũ, aut eſt lucrum propter moram, aut occaſionem interceptã adẽptum, & non conſecutum l. Si commiſſa. ff. Rem ratam habe. In tantum (inquit Paulus) competit, in quantum mea interfuit, Id eſt, tantum mihi debetur, quantum mihi nunc abeſt, & quantum aliqui lucrari potuiſſem, niſi per talem occaſionem fuiſſet mihi præpeditum. Tale autem intereſſe
2 ſiue damnum interiectum eſt triplex, † commune, ſpeciale,
3 ſeu ſingulare, & cõuentum. † Intereſſe cõmune continet ueram æſtimationem rei, hoc eſt, Tanti intereſſe æſtimandũ eſt, quanti res ualeret communiter in foro. Ideoq; dicitur, quanti ea res eſt? l. Inter hæc uerba, & l. Hæc uerba 4. ff. de uerbo. ſignific. Veram itaq; æſtimationem, quæ ſignificatur, per quanti ea res eſt? ſequitur intereſſe commune. Quamobrem hæc duo idem ſignificant. Ego perſolui intereſſe, &
4 ego perſolui quanti res eſt, † ſi intelligas de intereſſe communi. Intereſſe ſpeciale ſeu ſingulare eſt, cum damnum æſtimat nõ ad ueritatẽ, ſed ad affectũ æſtimantis, quia ut iocale quod habeo, ualeret fortaſſe 10. libris groſſorum, ego non darẽ pro 20. propter affectum quẽ habeo. Vnde qui mihi iocale conferret, iã æſtimabitur iocale non ex cõi intereſſe, ſed eatenus quatenus mea ſpecialiter ſeu ſingulariter intereſt. Et tunc quanti ea res eſt, & id quod mea intereſt, eadẽ ſunt, non quoad ueram æſtimationẽ rei, ſed quoad rei utilitatẽ, & ad affectũ erga rem eandẽ, & ita denuò pro eodẽ ha
5 bentur, quãti ea res eſt, & quanti intereſt. † Intereſſe uerò cõuentum, eſt quod pacto conſurgit, ſcilicet, cum inter partes conuenit, ſi hoc non fiat, quod pro intereſſe ſoluantur uiginti uel triginta. Vel eſt, cum dr̃. Si non fecero quod ꝓmitto, dabo tibi triginta pro intereſſe. Aut ſimpliciter, dabo tibi triginta, niſi dolus interuenerit in ipſa conuentione, ſm illud uulgatiſſimũ, Pacta ſeruabo, in. l. Iuriſgentium. §. Prætor ait. ff. de pactis, & in c. Primo, ex̃. eodẽ titulo de pactis. Et hoc intereſſe conuentũ (uti apertè teſtatur D. Vldaricus

Zaſius,

Zaſius, cui potiſſimum Iuris ſtudioſi, multum debent, in ti-
6 tulo. ff. Si quis ius dicenti † non obtemp. ad. l. Vnicam. §.
hoc iudiciũ) nihil aliud eſt, q̃ amiculum & tegumentũ uſura
7 rũ. † Quum eñ uſuræ aperto exerceri nõ poſſunt, nomẽ uſu
ræ quidem tacetur, & alio quidẽ titulo tranſlatum ueſtit̃ &
coloratur, & intereſſe ſcilicet uocatur, intereſſe inquam cõ-
uentum quod quantum abſit ab uſura non uideo. De eo e- I
nim habemus multas congeſtas repetitiones, in. l. 1. C. de
ſentent. quæ pro eo quod inter profer. Quæ quidẽ intereſ-
ſe deſcriptiones magis textibus conſonæ apparent, ſufficien
tesq́; præſenti propoſito, quibus ẽt ſubſcribunt nonnulli ne
quaquam infimæ authoritatis Doctores Neoterici. Inter
quos D. Vdalricus Zaſius loco iamiam allegati, necnon D.
And. Alciatus, ſuo in Iudiciarij proceſſus compẽdio, atque
V. I. praxi de intereſſe reſtitutione. D. Ioan. Oldedorpius,
de copia uerb. & rerum in iure ciuili, ſuper uerb. Intereſſe,
& plures alii cum his iiſdem in eadem ſententia permanen
tes. Et ſi propemodum tot ſint intereſſe deſcriptiones, quot
ſunt doctores, ea de re ac materia ſcribentes, ut manifeſtum
eſt ex D. Iacobi Renaldi tractatu de eo quod intereſt, ad l.
Vnicã. C. de ſentẽ. quæ pro eo quod intereſt pro fer. intuen
ti ac legenti qui multas uariasq́; ibidem in medium adfert
intereſſe diuiſiones, ad quas breuitati ſtudentem, & curio-
ſum remittimus, quas (tametſi utiles ſint amplæ, ac pulchrę)
quia tñ extra cauſam ac præter intentionẽ ſunt, obiter per-
tranſmittendas cenſeo, in d. l. Vuica. C. de ſentent. quæ pro
8 eo qđ inter. profert. Multi autẽ ſunt cauſidici nouelli, qui
qm̃ non audentes petere in iudicio uſuras & fructus, hãc in-
uenerunt cautelã, ut peterẽt fructus & intereſſe, ſub quo uer
bo intereſſe, apud aduocatos, uſurarum fraus, tanquam ſub
pileo ſiue modico contegitur & palliatur. Quocirca ut præ-
ſens materia magis reluceat, ſubſequentem diſtinctionẽ ad
nectere uiſum eſt, quæ in ſequentibus quoq; cognitu erit ne
9 ceſſaria. † Omne intereſſe oritur, aut ꝑp damnum emergẽs,
10 aut propter lucrum ceſſans. † Exemplũ de priori ante oculos
ponamus. Si quiſpiã obligaretur mihi ad calendas Iulii ex
pacto ſoluere 40. ducatos, quos tamẽ uiolata fide ad præſcri
ptum

ptum diem non perſolueret, ſed æquo diutius ſolutionẽ pro craſtinaret, ut ego ob talẽ moram, & uiolatã fidẽ non paſſim uiciſſim meis creditoribus ſeruare ſolutionis fidem, unde mei creditores offenſi, me in ius pertraherent, & dedecore, mulcta, & damno me eius cauſa afficerent. In eo quidem caſu omne damnum, quod ego propter illã ſolutionis moram
11 perpetior Iuridici Intereſſe uocant. † Cæterum hic notandum eſt, damnum bifariam diſtingui. Euenit enim damnũ, alius ante ſolutionis conſtitutæ terminum, alias poſt eundẽ terminum, atque hoc eſt illud damnum, quod quis patitur poſt conſtitutum, & non ſeruatum ſolutionis diem. Prius autem damnum nullo modo uocandum eſt Intereſſe, de quo latius infra dicemus. Secundum uerò damnum, quod per moram ſolutionis, aut per non ſeruatum ſolutionis conſtitutæ diem, quiſpiam patitur uere, & ſolum dicendũ eſt Intereſſe, quod ultra primum debitum cuiq; optimo iure repoſcendũ eſt. Veluti ſi quiſquam mihi daret mutuo 100. ducatos, quos eidem promittentem reddere ad calendas Maii. Interim tamen mutuatos ducatos, & reddi promiſſos, ad præſcriptum diem non redderem, ob quod mutuator, alteri debens citaretur, & damnum pateretur, profectò in hoc caſu, mutuator hic damna paſſus, à me optimo iure eiuſdem damni compenſationem, & ſibi reſarciri poſtulabit Intereſſe cum principali ſumma, etiamſi nulla acceſſiſſet ſtipulatio de intereſſe compenſando, Atque hoc eſt conſentaneum tam ſcripto iuri, ſecundum. l. Vnicam. C. de ſentent. quæ pro eo quod inte
12 reſt, profer. ac Scrib. quàm naturali æquitati, † Nam qui dat efficacem cauſam damni alteri, illud meritò compenſare de
13 bet. c. Si culpa tua extra. de iniuriis. Imo teſte † Domino Panormitano ibidem. Qui dat cauſam damni aut damnũ prouenienss etiam ex leuiſſima culpa, dans, obligatur in foro animæ, fa. notata lo. And. in c. Quanquã de uſur. lib. 6. Sed quia mora poſt tẽpus ſolutioni conſtitutũ, præbet abundè efficacẽ
14 cauſam damni. † Igitur æquiſſimũ eſt ut illud intereſſe ſoluatur. Per prædictos itaq; caſus perſpici poteſt, quod uerum, & non ſimulatũ intereſſe ſit illud quod accidere ſolet mutuanti. Atque illud reſarciri, & compenſari debet, etiam ſi nulla acceſ-

acceſſiſſet ſtipulatio. Nam ſi mutuo prætexeretur intereſſe, (ita ut diceretur nullū eſſe debitum intereſſe, niſi accederet ſtipulatio) eo profectò caſu talis mutuatio illiberalis eſſet,
15 præciata eſſet, lucroſa eſſet uſurā ſaperet. † De lucro autē ceſſante poſt moram, (quod eſt, cum debitor non ſoluit conſtituto die) pronunciatur eodē modo deberi id quod intereſt. ſicut iam de damno emergente diximus. Sed hoc tantum negociatoribus, & mercaturæ operam dantibns cōceditur, idq; propter uicinitatem, quàm lucrum ceſſans habet cum damno emergente, quemadmodum D. Panormita. in c. Conque
16 ſtus, de uſuris, ſcribit. † Nihilominus propter cauſas æquas & rationabiles, idem intereſſe damni ceſſantis per Iudicem etiā ad quoſuis alios attribui, & permitti poteſt, ſcilicet reddituarios, & ſimiles, qui ut ex illis uiuant, redditus, domos, prædia, & id genus alia', comparare conſueuerunt, quando uenalia extant & reperiuntur. Exempli gratia. Si quiſpiam certum aliquam ſummam apud ſe habeat pecuniariam, quā in animo habet conuertere, & impendere redditibus emendis, ſimulatq; eoſdem uenales compererit. Interim tamen hanc eandē pecuniam ocioſam mutuo det amico egenti, ea lege, qua eandem ſit redditurus ilicò poſtquam oblati fuerint redditus, uel ad certum conſtitutum diē. Si inquam hic amicus acceptam pecuniam ad conſtitutū diē, uel ad coemendos redditus nō reddat, ut mutuator eius cauſa tales reddiius ſibi cōparare non poſſit, profectò hic mutuator damnū lucri ceſſantis patitur, & acceptor mutui ad damnum uel ad Intereſſe eiuſdem lucri ceſſantis tenetur. Et ideo tantum mutuatori addicetur, quantum cum eadem pecunia in redditibus
17 lucratus fuiſſet. † Atque id potiſſimum ob mutuatoris animum, quem prius ad redditus habebat intentum. Quocirca ſecus iudicandum eſt de ijs, qui ſuam pecuniam perpetuis ſcrinijs incluſas ſeruāt, nec in huiuſmodi uſum unquam conuertere ſolent. De illis enim pronunciandum eſt, nequaquā deberi id quod intereſt lucri ceſſantis, quia huiuſmodi philargyris mutuantibus nullum intereſſe lucri ceſſantis, ratione mutui competere debet, uti omnibus eſt perſpicuū, & cū ratione, æquitate, & iure conſentaneum. Imò ſi quicquam ob eam

ob eam cauſam reciperet, haud dubiè ad eiuſdem reſtitutio nem optimo iure cenſeretur obnoxius. Atque ad hunc mo-
18 dum iudicandũ erit de reliquis, & ſimilibus. † Sunt hodie Doctores & Canoniſtæ qui in mutuo ſemper cenſent haben dã eſſe rationẽ lucri ceſſantis, adeò ut Intereſſe lucri ceſſan-
19 tis eſſe exiſtiment, † quoties uerũ intereſſe mutuantis adfue rit, quod intereſſe non ſit aliud quàm detrimentum & impe dimentum lucri, uel iuſtæ utilitatis interceptio, ut pulchrè & acutè differit D. Bart. eximium illud ingeniũ, in l. Vnica. C.
20 de ſentent. quæ pro eo † quod inter. profer. ubi quoque uult, quod ille qui pecuniam mutuatam alioqui ſeruaturus fuiſſet, ita ut in loculis manſiſſet ocioſa, & quieta, ſi eandem in mutuum non expediſſet, ſi poſt iterum receptam eam pecuniã, aliquid amplius acceperit, ueram uſuram commiſit. Quamobrem mercatores, qui tantundem pecuniæ ſeruant, quantũ neceſſe habent pro negociationis uſu, q̃ exercere uolunt, uſque ad conuentum mutui reddendi diem, nullum poſſunt de
21 iure intereſſe, ceſſantis lucri, deducere & exigere. † Neq; debet æſtimatio intereſſe lucri ceſſantis haberi ad quantum lucrari potuiſſent, ſed quantũ ueriſimiliter cum bono & æquo lucrati fuiſſent, deductis expenſis & laboribus. Atque in ea æſtimatione ſtandum erit boni uiri arbitrio, quantum intereſt inter habere & prope eſſe. Et per hæc putamus non obiter ſcopum & radicem præſentis materiæ (quomodocunque accipiatur, maſticetur & intelligatur) tetigiſſe. Porro de damno emergente, & de lucro ceſſante ante morã in mutuo, iura quidem nõ dant actionem, niſi quis ſtipulatus ſit, ut ſoluatur
22 illud quod intereſt. † Itaq; nunc uſitata eſt hæc ſtipulatio in mutuatione, & perſæpe prætextus eſt uſurarios, hoc igitur quæritur an liceat ſtipulari de eo quod intereſt, etiam ante moram. Et reſpondetur affirmatiuè. Ratio eſt. Omnis iuſta compenſatio ſtipulari poteſt. Soluere id quod intereſt eſt iuſta cõpenſatio, Igitur. Soluere id quod intereſt, ſtipulari poteſt. Minor probatur, quia iura diſertè diſcernunt inter uſuras, & id quod intereſt. In uſuris lucrum ex mutuationis officio captatur, & ipſum officium ad queſtum confertur. Sed cũ petitur id quod intereſt, uera & non ſimulata, aut ficta damna alle-

na allegantur, quæ uerè & nõ ficte ex mutuatione orta ſunt. Nemo autem debet alteri dare efficacem cauſam damni, qua de re diligenter cõſiderandum & adnotandum eſt, quod. ff.
23 pro ſocio. l. Socium, & C. de uſuris. l. † Cum alleg. in gloſſa prudentiſſimè diſcernuntur uſuræ, & id quod intereſt. Ideò Doctores hanc ſtipulationem eius quod intereſt approbant per præſumptitiam ipſius intereſſe ueritatem, quando ipſamet non apparet. Et in c. peruenit de fideiuſſoribus pronunciat. Si Pontifex, ut fideiuſſori qui pro aliis ſoluerat, ſoluatur & creditum, & quanti intereſt, nimirum quod fideiuſſor ille interim uelut mutuo dat pecuniam illi pro quo ſoluit. Quare Doctores hoc exemplo utuntur, & hanc ſtipulationem licitam, necnon à labe uſuraria immunem eſſe ſentiunt, taleq; intereſſe ex cõuentione peti poſſe dicunt. Sic enim iudicant Hoſtien. & ipſius ſequaces, in c. Salubriter, de uſur. Deberi
24 † etiam id quod intereſt lucri ceſſantis ante moram, ſed addunt, modo non ſit uſurarum prætextus. Atque ideo quãuis aliquam æquam cõpẽſationem talis lucri concedant, tamen eidem certas conſtituunt metas, ut non quibuſuis ea ceſſantis lucri compenſatio adiudicetur ſed tantum mercatoribus & ſimilibus, qui ſuas facultates omnes in pecunia, & in negociatione habent, quibus inquam pecuniis, cum non poſſint ſine graui damno carere, æquum eſt ipſis aliquam compenſationem reddi, Et eatenus probant hãc ſtipulationẽ. Prẹterea cõpenſatio prædicta ijſdẽ mercatoribus permittitur, quatenus mediocris, & æquitatem rationis nõ excedat. In qua re ſtandum erit bonorum uirorum, aut certè Iudicis iudicio: Nam æquabilitas in ciuilibus negociis nõ uerſatur in indiuiſibili, ſed in latitudine. Ideoq; non poteſt punctum, ſeu certa for-
25 ma, uel certa ſumma conſtitui in ipſa ſtipulatione. † Quum uir bonus, & iuſtus illam ſummam melius, et ueriq; commodius decernet, ex cognitis circunſtantiis, abſq; ulla ſtipulatione, quam cum ſtipulatione, nempe ſi conſideret quantum ſit damnum, quantum intereſſe, quantoq; lucro fraudatus fue-
26 rit. Ideoq; hac cõpenſandi forma probanda uidetur. † Cæterum quoties auarus quiſpiam ac pecunioſus, per pecuniæ compenſationem lucrum captat, idq; cũ immoderata acceſ-

ſione

ſione,quum tantum pecunia ſua lucrari honeſte non potuiſſet, aut fortaſſis nihil lucrata fuiſſet toties illnd intereſſe in
27 uſuram degenerat.† Quare non ſunt prætextu eius quod intereſt,excuſandæ illæ crudeles, aſperæ, & immites uſuræ, quæ uelut hirudines exugunt ſummates, infimates, principes,ac regnorum poteſtates, & totas reſpublicas. Nouimus quidem omnes in Iure honeſtam ac plenam humanitatis & æquitatis appellationem eſſe id quod intereſt. Verum iſthæc honeſta appellata non debet prætexti turpiſſimæ rapacitati, non ſolũ publicorum, uerumetiam ſecretorum fœneratorũ, quorum tanta ubiq; eſt copia, ut ſanè omnibus deplorandũ ſit.Nam à quo tempore huiuſmodi ſœneratores,(quos honeſtiori uocabulo, financiarios uocamus) permiſſi ſunt in Reſpub.imo quoties ipſi coli & frequentari, ac primas & ſaluta-
28 tiones & ſedes in † Republica uendicare & præoccupare cœperunt,refriguit ac planè collapſa eſt honeſta negociatio, & mercium communis proſtitutio & prima communicatio ſublata eſt,omniumq; denique rerum inſolita & abſurda conſecuta eſt mercium caritas. Et quod Deus Opt.Max.abſq; perſonarum exceptione communicandum uoluit,priuatum cõmodum abliguriuit & deuorauit,cum tamen ipſa negociatio diuinitus inſtituta credatur,ad communem Reipub.utilitatem,atque propterea immanius nihil ſit,quum uelut locupletari cum tanta communitatis iniuria & iactura.† Quis enim
26 non dixerit Rempub.graui affici iniuria?quamdiu numerata pecunia pluris ueniat,quã merces, adeò ut hodie certior, & frequentior exerceatur negociatio pecuniarum,quã mercium.Imò cum pecunia non ſolum uſuræ,ſed etiã uſuræ uſurarum,aut ſi uelis alio nomine, financiæ financiarum paſſim
30 exercentur & indebitè debita extorquentur. † Vnde præter alia multa incommoda emergunt anxia & aſſidua familiæ (quæ tamen ſemper retrograditur ſolicitudo, apothecarum tenuis inſtructio, rei domeſticæ & familiaris ſordida ob uictus & amictus inſufficientiam parſimonia,uel potius cõtractio ant inopia, fraudulenta uiciſſim lucra, adulterina mercium mixtio,prelium mala inſtitutio,egeſtas & penuria, bonorum ceſſio,deniq; bellorum prolixi cõtinuatio, patriæq;

aſſi-

aſſidua depopulatio. Quæ ex ſentētia D. Hoſt. ita meminimus, tametſi eximius D. Panormi. in c. Nauiganti. de uſur. aliquātò uerecundius pronunciat, tñ idē cum eo conſentit, modo nō prætexatur ſimulatū, ſeu fictū intereſſe, hæc enim ſunt eius uerba nota In contractu mutui peti poſſe intereſſe poſt moram lucri ueriſimiliter ceſſantis. Sed an à principio poſſit haberi iſta ratio? poſſet forte dici, quod ubi mutuans ducitur bona intentione, nec mutuat in fraudem, captandi lucri cauſa, quod tunc excuſatur à peccato, licet alia
31 opinio ſit ſanior ac tutior. Itaq; ſi non ſit † ſimulatū fictūq; intereſſe, concedit & Panorm. ante moram peti poſſe, & ſatis honeſta ratio eſt, ſi æquitas rei & intentio conſiderent̄,
32 quia ut ſupra dictū eſt, † longiſſimè à ſeſe differunt intereſſe & uſura. Nulla. n. leges uſuras permittunt, attamē leges ipſæ indicant æquiſſimam & honeſtiſſimam eſſe compenſationem eius quod intereſt, ſicut D. Baldus inquit in l. Acceptā
33 C. de uſur. Cōmune & æquū intereſſe † uenit in omni contractu. Concludamus igitur, quod liceat ſtipulari quanti intereſt damni emergentis, etiam ante moram, nec id ualde
34 obſcurum eſt. Nam uerum intereſſe ſoluere, † nō eſt uſura, ſed eſt debiti æquiſſima ſolutio. Nam hæc compenſatio, ſiue ſolutio intereſſe, iuxta boni uiri iudicium deberetur, ēt ſi non interceſſiſſet ſtipulatio, ob id quod nemo debeat alteri dare ullam efficacem cauſam damni, quod ſi talem dāni cauſam præbuit, profectò etiam in conſcientia ad eiuſdē dā-
35 ni cōpenſationē tenebitur. Atq; iuxta hanc † reſponſionē, tametſi aliquanto obſcurior ſit ratio de lucro ceſſante ante moram, tamen ſi ſit etiam probabilis ratio ſimiliter concedēdum eſt, quod liceat ſtipulari quanti intereſt, etiam ante moram lucri ceſſantis, ſed (ut diximus) ſit probabilis ratio, uidelicet, ſi talis ſit caſus, in quo uir bonus iudicaret alteri deberi cōpenſationē, ēt ſi nulla interceſſiſſet ſtipulatio. Sed ſit cōpenſatio æqua, & non immoderata. Hæc aliquanto latius explicauimus, ut cōmonefaciamus lectores ſtudioſos, ut uſuras à petitione eius quod intereſt prudenter diſcernant. Quare nō ſunt dānandæ ſine diſcrimine omnes mutuationes, in quibus ij qui mutuo dant ſtipulant̄ quāti intereſt an

tę moram: nam boni uiri re honeſta bene uti poſſunt. Eſt autem in hac materia ſciendum, quod in ea probabilem rationem, legibusq; conſentaneam habere ſufficiat, quia mediũ
36 ut ſupra diximus, habet aliquam latitudinem. † Sed cum ꝓbabilis ratio reclamat, tum officium mutuationis, tantũ ad quæſtum conferri dicendum eſt, quia in emptionibus honeſtis illa pecunia tantũ lucri nõ pareret. Ideoq; hos quæſtus
37 palã apparet eſſe uſurarios, iniuſtos ac peccaminoſos. † Sũt autem uſuræ iniuſtæ, propter multas cauſas, unam tamen, aut alteram cauſam (nam omnes hic commemorare nõ eſt conſilium) lectoris ob oculos ponam, ut manifeſtiſſimè cernat uſuræ iniuſtitiam. Primo enim in uſura non ſeruatur æqualitas, ut uidere licet in fœneratoribus, qui & ſortem accipiunt, & ſupra ſortem etiam uſuram extorquent, pro qua nihil dederunt. Imò tantum lucrum & planè enorme extorquent, idq; planè certum & ſine ullo periculo (quod tamen in mercatura non rarò accidit) ut nemo ſanæ mentis iudicare deberet, tam enormè extortum lucrum ullo modo poſſe
38 dici æquũ & bonũ, & iuſtũ. † Si enim æquum eſſet, profectò pecunioſo cuiq; peterẽt certiſſimum diteſcendi cõpendiũ, ꝑ quod longè citius & certius Crœſi opes corraderent, quã per mercaturæ ſæpe periculoſam negociationem. Altera
39 cauſa iniquitatis uſurariæ, † cõſpicitur, ex effectu uel euẽtu pecunię uſurarię, ut q̃ nec fœneratoribus ipſis, nec ad fœnus oppignerantibus profuit unquam. Quis enim unquam fœneratores fœliciter diteſcere, lætiſſimè in uita ualere, aut honorificè, & cum tanta, & ſecura conſcientia, hanc uitã relinquere conſpexit? Quis ipſorũ hæredes infœliciter uiuere, & multò infœlicius mori non cognouit? Ad hæc, Cui unquam homini pecunia accepta fœnori profuit? Imò cuius facultates (ſi ea utatur) non exhauſit? quẽ quæſo ad maiores aĩ anguſtias, & ad contractiorẽ rem familiarẽ non pertraxit? Profectò ex hm̃oi rerum infœliciſſimo euentu facillimè reducimur ad ipſorum cauſas, ut dicamus eas eſſe undique infœliciſſimas, iniquas, Deo odibiles, & proximo pernicioſiſſimas, & charitati Chriſtianæ inimiciſſimas, ideoq; ex Repub. paſſim exturbãdas. Sed ad intermiſſa. Et priusq̃ aliò diuertamur,

uertamur illud quoque Scoti Doctoris ſubtilis, diſtinct. 15.
4.q.2.arti.2. haud aſpernandum de intereſſe in mediũ adducere conſtituimus. Quamuis inquit creditor nõ poſſit cõtra debitorem habere actionẽ ad dãna, quia deſunt pacta, ſtipulationes uel iuramenta, tñ in foro conſcientiæ, debitor
40 tenetur ad intereſſe creditori.† Quia aũt hic agimus de intereſſe, & de lucro pupillorum, non abs re me facturum puto, ſi hoc loco explicauero tria illa iura, q̃ lata & diſpoſita ſunt ſuper pecunia pupilli, minoris prodigi, ac ſimilium ſubiectarum perſonarum, an ea uidelicet ad fœnus aut uſurã
41 dari poſſit? Primũ † fuit ius ff. quo tutori aut curatori iniunctũ fuerat, ut pecuniã pupillarẽ fœnori deponeret ac daret, & ſi in hoc negligentes deprehenderent, ad omne damnũ exinde proueniens tenerentur. Imò quod fortius eſt, ſi ad damnum reſarciendũ non ſufficerent, extraordinariè coercerent, tex. eſt notatu dignus, in l. Ob fœnus. ff de admini.
42 tuto. uel curato. † Eo iure ẽt prouiſum eſt, ſi tutor pupillares pecunias non depoſuerit pro comparandis prædijs, aut eis iã depoſitis, in cõparando negligens fuerit, aut eadẽ legitimum intra tempus, fœnori nõ dederit, uel ſi eas ſuos in uſus conuerterit, idque euidenter conſtiterit, ipſe uſuris legitimis earum pecuniarum conueniri poteſt, quas præſtare obligatur, uniuerſa autem hæc probant ordine, notabili necnon utili in. l. Tutor qui repertoriũ §. Si poſt depoſitionẽ, &. §. Pecuniæ q̃, cum ſequẽtibus. §§. ff. de adminiſtra. tuto. uel curato. & in optima. l. Si tutor cõſtitutus, eodem titu. Item, eodem iure diſpoſitũ reperitur, eo dumtaxat caſu ad uſuras uſurarum pupillo tutorem obligatum eſſe, ſi quas uſuras ab alio per eum pro pupillo exactas aut ſuos in uſus cõuertit, id eſt, uſibus ſuis retinuit, aut ſi fœnori dare, cũ potuiſſet; neglexit, hic eſt caſus apertus, in l. Qui negociationem. §. ex duobus, &. §. fin. de adminiſt. tut. uel cur. atq; in. d. l. Tutor
43 qui repertorium. §. Si quas uſuras, &. §. ſeq. † Et ita tutores & curatores præfati, pro pecunia pupillari ac minoris, quã in ſuos uſus conuerterunt, tenentur ad intereſſe actualiter ipſis pupillis ac minoribus præſtandum, iuxta. c. Per uras, de donatio. inter uir. & uxo, ac Bartol. & alios in. l. Diuus

ff.ad.l. falcid.& d.l.Tutor qui repertorium. §. Si poſt depoſitionem & §. fina. ff.de adminiſtrat.tuto. Bald. in l.prima,ad finem. C. de condit.indeb.& in l.fin.ad fin. C.de petit.hæredit.& in ſpecie D.Ludouicus Romanus,in conſilio. cxxxix.incipien. Pro propoſitæ quæſtionis deciſione præmittendum eſt,& cætera. D.Iaſon in conſilio ccxix.2.uolumin. incip. Iſta materia rationum tutelarium tota ex bono
44 & æquo pendet,&c. Item eodem iure cautum eſt,† Si tutor ſibi pupillarem pecuniam mutuo accipit clam, obligatur ad maximas uſuras,ſcilicet, centeſimas expreſſa.l. Qui ſine. ff.
45 de nego.geſt. Aut ad legitimas,† id eſt,pupillares,ſi palam, uel à contutoribus ſuis accepit. Idem alio loco, uidelicet in l.Non exiſtimo.ff.de adminiſtrat.tuto.uel curato.& d.l. Tutor qui repertorium.§.Quæ autem. Huic quadrat per notabilis gloſſa in uerbo, legitimas,in l.prima.C.de uſur.pupil.
46 † Et dicuntur uſuræ pupillares, quas pro conditione ſuæ perſonæ, poteſt pupillus ſtipulari, ſecundum.l. Eos. C. de
47 uſur. Ita gloſſa, ad Rubr. C. de uſur.pupillaribus. † Eadem præterea iuris diſpoſitione ſancitum eſt, Tutorem finita tutela in uſuras pupillaris pecuniæ conueniri poſſe, ad eum uſque diem quo adminiſtratæ tutelæ rationem reddiderit. Sed hoc intelligendum eſt ni eas prius obtuliſſet, & in tuto loco depoſuiſſet l. Tutor qui repertorium. §. final. præallega. ubi inquit. Sciendum eſt tutorem, & poſt officium finitum uſuras debere uſque in diem qua tutelam reſtituit, & l.Tutor pro pupillo.§.Tutor qui poſt, cum.l.ſequenti.necnon.l. Lucius.§. Quæſitum.ff.de adminiſtrat.tuto.uel cura-
48 tor.† Poſtremo eodem iure proſpectum legimus etiam hæredem ipſius tutoris ad uſuras pupillaris pecuniæ per eum adminiſtratæ,aſtringi & obligari, Iudicis tamen arbitrio ex bono & æquo moderandas. Sicuti manifeſte declarat. l. Cum oſtendimus.§.uſuras.ff.de fideiuſſorib. tut. Atque ita hactenus de primo Iure pecuniæ pupillaris dandæ ad uſurã.
49 † Secundum uero ius.C.ſuperueniens quæ primo & ſecundo locis,pro iure.ff.ſuperius poſita ſunt, approbauit, in l.1. & in l.Si pecuniam,à contrario ſenſu.C. de uſur.pupilla.atque expreſſe probatur in Rub. C. de adminiſtrat.tuto.uel curato.&

50 rato, & pecu. pupilla. fœneranda uel deponenda. † Tertium autem ius eſt Autenticorum, atq; hoc planè contrarium eſt cum duobus iuribus præcedentibus, ut in Authentic. ut hi qui obliga. ſe haber. perhib. res mino. §. Quoniam autem col
51 la. 6. Conſtitu. 2 Necnon in Authentic. † Nouiſſimè. C. de adminiſtra. tut. uel cura. uetuit pecuniam pupillarem fœnerari id eſt, expendere ad uſuram quod ſi fecerit, mutui ſubiacebit periculo, niſi ſit mobilis eius ſubſtantia, cuius tutela uel cura adminiſtratur, tunc enim illud ſolum ad fœnus mutuare licet, quod ad diſpenſationem adoleſcentis & rerum eius ſufficiet, quod uerò ſupereſt, cautè recondatur. Hæc uerba habet in forma dicta Authent. Cæterũ ex his iuribus emerſit tandem & alia utriuſq; iuris diſpoſitio, quæ uſurarum prædictarum planè eſt prohibitoria, eoq; magis Chriſtiana, ſicuti pleniſſimè probatur, in l. Cunctos populos. C. de ſum. Trinit. & fid. catho. & in Authent. Ad hæc. C. de uſur. atque plenè ſignatur, in c. Quia in omnibus, per gloſſ. & Canoniſtas, extra, eodem titulo. de uſuris. Ideo, inquit D. Bartol. quem in hoc plæriq; omnes imitari gaudent in l. Diuus. ff. ad l. fal
52 cidiam. Quod eo modo, † quo olim obligabatur tutor curatorve pupillarem aut minorum pecuniã expendere fœnori, eodem modo eandem pecuniam mercatoribus idoneis, in ſocietatem hòneſtam, uel ad aliquod cõmercium pro honeſta quadam ac licita lucri parte aſſignare, & tradere cogitur. Quod quidẽ ius adhuc hodie licitũ eſſe cenſetur per caſum expreſſum in c. Per ueſtras, extra, de donat. inter uir. & uxo. & ibi D. Panor. ac ſcribentes. Ex quo ſyncerè ſequi indubiũ eſt, quod quemadmodũ obligabantur tutores uel curatores ad legitimas uſuras pupillares reſtituendas, ſcilicet, pupillis, minoribus, & prodigis, ſi pecuniam pupillarem, minorũ, aut prodigorum ad fœnus nõ expendiſſent (præallegata. l. Si tutor conſtitutus, cum ſimilibus multis) Ita hodie ijdẽ ad intereſſe pupillare, minorũ & prodigorũ obligantur & aſtringuntur, ſi ipſorũ pecuniam, mercatoribus idoneis in ſocietatem honeſtã, aut eſt cõmercium aliquod non tradant & conſignent, ut ſic ex ea tandẽ honeſtã aliquã & licitam lucri partem conſequantur. Atque hoc eſt quod ſenſit Bart. in d. l.

Tutor qui repertorium.§.Si poſt,cum.§.ſequenti. Cuius concluſio etiam ſtabilitur ex eo quòd notat gloſ.in.l. Sociũ qui in eo.ff.pro ſocio,& in d.l.Cunctos populos,in l.Iulianus.§.Ex uendito.ff.de actio.empt.& uendit.Necnon in.l.
53 Curabit C.de actione empti & uendit. † Ex præmiſſis apertiſſimè nunc patet, de iure ciuili uſuras eſſe permiſſas, petique poſſe per dictam.l. Curabit, & ibi Baldus, &.l. Fructus.C.de actio.empt.& uendit.cum mille alijs locis huic.l.ſuffragantibus.Ac etiam licitas eſſe de iure Põtificio, quatenus intereſſe uerum aut ſaltem probabile reſarciunt & cõpenſant. Quocirca non ſunt licitæ per ſe,& quatenus ſunt uſuræ,ſicuti habet Gloſa notatu digniſſima, poſt Dominum Azonem,in dicta.l.Curabit.in uerbo Ratio. Ideoque regu
54 la Iuris Canonici dicit,† Vſuras eo iure peti poſſe, quando ut intereſſe exiguntur,alias uerò minimè,hoc eſt,uſuræ ratione intereſſe ſunt permiſſæ, etiam iure Canonum. Gloſa eſt ſingularis, pro hac materia, teſte Baldo,in.l. Petens,in repetit.C.de pact. Cui applicare operæpreciũ erit Dominum Panormitanum,& Doctores,in.c.Conqueſtus, & in.c.Salubriter,extra.de uſur.Car.in c.Super eo. eod.titulo,& in Cle.eod.titulo.Iſtis quamoptimè accedunt c.Peruenit.&c.Conqueſtus,extra,de fideiuſſoribus,&c. Dilecti. ex.de fo.compet.Ex quibus authoribus luce meridiana cla
55 rius conſtat ſm̃ † Canones, damna & intereſſe peti poſſe.
56 Nec regula illa tritiſſima:† Quicquid accedit ſorti, eſt uſura,huic obſtat.Nam illa dumtaxat procedit,quum petit̃ aliquid ultra ſortem,nulla rõne ad intereſſe habita,ad hæc optime ſuffragãtur,quæ ponit ac notat D.Bartolomeus Cepola,ſuis in cõſilijs,conſ.15.numeris potiſſimum 4.5.& 6.Eſt igitur uera ſnĩa & indubitata, rõniq; maximè conſentanea.
57 Quod in bonæ fidei cõtractibus,† ueniũt uſuræ iure Canonico,nõ quatenus uſuræ,ſed quatenus intereſſe. Et facit p ea.l.Sociũ,qui in eo.ff.pro ſocio.Nullatenus igitur abrogatæ iure Pontificio cenſentur uſuræ,ſi qñ ueniant, ut intereſſe,ſicuti ẽt nec diſplicuit D.Ioanni de Blanaſco Iuriſcõſulto,ſuis in cõmẽtarijs ſuper titulo De actionibus,inſtitu. loca.de actione ex uẽdito.Sed hic diligenter quiſq; ſuã intẽ

tionem

tionem perſpiciat, ne mentiatur iniquitas ſibi. Quidam e-
58 nim imò permulti ſuas uſuras palliant, ueſtireq; †uolũt ſuos contractus uſurarios & iniuſtos, alterius contractus nõie, di cuntq; ſe ex mutuo paſſos magnũ intereſſe, propter eius pe cuniæ carentiã, & non uſum, quum tñ in rei ueritate, nihil horum cũ ueritate ſubſtat. Seipſos hoc modo non Deũ, (q
59 nõ fallit) miſerè fallentes. Vſura †enim (Dño Panormitano teſtante, in c. Nauiganti. extra, de uſur.) quo ad formã contractus non cõmittitur, niſi in contractu mutui, ſed quo ad intentionem deprauatam, etiam aliis in contractibus com-
60 mittitur. † Quum igitur humana tribunalia nõ iudicent de occultis, hoc eſt, de hoium intentionibus, ſed tñ de manifeſtis, & q̃ foris patent, aut factis, aut uerbis, ſignãter idẽ Pañ. aſſerit, aliquem in foro iudiciali poſſe excuſari, & abſolui & eundem in foro poli & conſcientiæ accuſari, & ligari. His itaque iam habitis diligenter obſeruatis, audacter hanc colligemus concluſionẽ, & certũ de Intereſſe hoc ſtatuemus Iu
61 ridicum axioma, †Omne Intereſſe pupillorum, minorum, & prodigorum, uerum, non ſimulatum, & ſaltem probabile licitũ eſt idq; tam iure Põtificio, quã Cęſario. Ideoq; & illud intereſſe pupillare, ad quod obligantur, quouis iure pe
62 ti põt à callidis tutoribus, & curatoribus, †quãtumuis ſeſe ꝑ ignorantiam excuſare nitantur, quæ craſſa eſt & ſupina, & mõ ad intereſſe pupillare nõ reſarciẽdũ excuſabilis, ut etiã eximius D. Bartolus ſuſtinet, in d. l. Cunctos populos. C. de
63 ſum. Trinit. & fid. catho. inquiens, †Vſuras nullo modo exigi, quaſi uſuras, ſed ut intereſſe, iuxta Iuris Canonici præceptum. Gloſa eſt in uerbo. Petrum Apoſtolũ. In d. l. Cunctos populos Gloſa in fine ſui, in uerbo. Excedit. in. l. Iulianus. §. Idem Papi. ff. de actio. empt. & uendit. Gloſa eſt in uerbo, Ratio, in. l. Curabit. C. eodẽ titulo, De actio. empt. & uẽdit. & in c. Conqueſtus, ex̃. de uſur. nonnunq̃ præallegato. Vt ergo præſentem materiã omiſſa ſuperflua prolixitate tandem abſoluamus, eam una aut altera qõne tã utili, q̃ neceſſaria,
64 terminabimus. †Plures enim adferre non eſt neceſſe, quũ de ſimilibus idẽ ſit iudiciũ, ac ubicunq; eadẽ eſt rõ uel æquitas, ibi locũ habet una iuris diſpoſitio, ſm. l. Illud. ff. ad

legem Aquil.& l.A Titio.ff.de uerbo.obligat.Illa enim quę in radice & cauſa conueniunt,conueniunt etiam in effectu, uulgata.l.De quibus,& ibi Angel.& Doctores notant.ff.de legibus.Quocirca(ut dixi)explicata una aut altera quęſtione, facillimè decidentur & reliquæ,quas breuitatis ſtudio omit-
66 tendas cenſuimus.† Prima itaque quæſtionum ſit iſthæc. An tutor,uel curator pupilli,adulti,ſiue minoris aut prodigi obligetur ad intereſſe,ſi nõ ſtatim pupilli ſui lucro & utilitati inuigilauerit,hoc eſt,ſi pecuniã ſui pupilli,adulti,minoris,aut prodigi,ex patris,matris,aui,auiæ, aut cuiuſcunque alterius hæreditate,uel aliundè debite,dextereq; prouenientẽ,in poſſeſſionũ,fundorum,feudalium, aliodalium, prædiorum,domorũ,redditaum,& eius generis haud diſſimilium emptionem ac comparationem non cõuerterit, aut bono & æquò mercatori ad honeſtum licitum quæſtum legitimum intra tẽpus non dederit,aut eã ſuos (ut liquidò conſtat)in uſus conuerterit. Nam ſic ad pupilli,adulti, aut prodigi utilitatem non ſatis inuigilaſſe conuincitur.l.fin. C.de administrat.tuto.uel curato.atq;.l.Generaliter,necnõ uulgari.l.A tutorib.ff.eodem titulo, De adminiſtrat.tuto. uel cura.&l.1.in principio.ff.de tutel.& rõ.diſtrahend.cũ ſimilib.Ad hanc itaque quæſtionem ex Iurium,atque acutiſſimorum ſcribentium ſententijs, & ex ijs quæ ſupra per nos
67 probata ſunt, facillimè reſpõderi poteſt ſic:† Tutor uel Curator ſi pecuniã pupillarem,aut prodigorũ(quæ tanquã intereſſe,& nõ ut uſuræ,uti ſupra declaratũ eſt exigẽdi ueniũt) non ſtatim ad pupilli,aut prodigi utilitatem expẽderit, profecto de eiuſdẽ pecuniæ intereſſe conueniri poterit, & idẽ intereſſe ſine diſſimulatione præſtare tenebitur,ut patet in l.Tutor qui repertoriũ.§.Si poſt depoſitionẽ. ff. de adminiſtrat.tuto.uel curato.& quod ibi per Bar.necnon per eundẽ Bar.ubi hoc tenet in l.† Diuus.ff.ad.l.falc.licet enim pu-
68 pillorũ,minorum, prodigorũ pecunia hodie ad uſuras dari nõ poſſit(ut in dicta Authentic.Nouiſſime, & in Authẽtic. unde d.Authentic.deprompta eſt. C. de adminiſtrat. tuto. uel curato.)Sollicitare tamẽ,& diligenter curare debẽt, tutores & curatores,ut pupillaris,adulti,uel prodigi pecuniæ

ad legitimum honeſtumq; quæſtum expendãtur, ut ex ijs aliquid fructus & utilitatis pupilli,&c.tandẽ percipiant, qđ niſi tutores,& curatores ilico præſtent, negligentiæ accuſantur, & fiũt obnoxii,ꝑ quã & in culpã incidunt,& ad uerum intereſſe aut ſaltem probabile(nõ aũt ad ſimulatum intereſſe)cõueniri & damnari poſſunt,iuxta.l.Ita autem.§.geſſiſſe.ff.de adminiſtrat.tuto.&.d.l.1.ad exordium ff.de tutel. & ratio.diſtrahend.&.d.l.Tutor qui repertorium.§.Competit.uerſiculo,Quid ergo atq;.l.De his.C.de adminiſt. tuto,& uulgatam.l.Quicquid.C.Arbit.tutel.cum aliis iuribus minimè diſſimilibus.Omne ergo lucrum ſiue omnes uſuræ quas olim petere licuit à tutore aut curatore, reſpectu negligentiæ cõmiſſæ in non fœnerandis pecuniis,idem adhuc lucrum intereſſe & uſura hodie peti poſſunt, & non uocatur tunc propriè uſura,ſed intereſſe:quodquidem iure compenſandum permittunt,propter negligentiam tutorũ, aut curatorum,qui dictas pecunias aut fidis mercatoribus(pro honeſta aliqua lucri parte)non commiſerint,aut ad redditus, aut fundos emendos non expenderint. D.Bart.in.d.l. Diuus & in.d.§.Si poſt depoſitionem,iuncta.d.l.§.Si tutor conſtitu-

70 tus. Moderanda tamen ac † temperanda ſunt præcedentia hoc modo.Tutor & Curator ad intereſſe non tenentur, ſi ꝓdia,redditus,idq; genus alia nequaquam diſſimilia, ſuo pupillo,minori ac prodigo non cõparauerint, niſi ea uænalia fuiſſe apertè conſtitiſſet,& liquidò apparuiſſet.Huic moderationi ſubſcribit D.Bart.in l.Tutor qui repertorium.§.Si poſt depoſitionẽ crebro præcitata.Necnõ Philp.Decius, in 3.conſiliorum parte,conſ.ccccxxx.Debet ẽt apparere tantã pecuniam prius perueniſſe ad manũ tutoris,aut curatoris,& quæ ad prædictos redditus,fundos,aut prædia meritò ſufficeret,alioqui de negligentia damnari nõ poſſent.l.Ita aũt. §.1.præallegato & Authentico,ut hi qui obliga. ſe hab. ꝓhib.res mino.§.pen.His ſimiliter cõgruit.l.cũ plures.§.fi. ff.de adminiſtrat.tuto.&.l.Idemq;.§.1.ff.pro ſocio. Itaque priuſquam tutor & curator ob negligentiam conueniantur, redditus,poſſeſſiones ꝓdia,&horũ nec diſſimilia prius fuiſſe uænalia certo probari debuit.quid.n.tutor pupillo cõpararet?

ret? An id quod vænale nõ præſtitit? Eo igitur caſu tutor, & curator de negligentia damnari non poſſunt. Alia præterea ratio tutoris, &c. negligentiam liberat, ſiquidem pecunia ad manus ipſius perueniſſet, ſed minimè permãſiſſet. l. 2. §. per ueniſſe. ff. de hæred. & actio. uendit. ergo ſi eius ad manus peruenit, & non ad tempus aliquod notabile permanſit, ſed in pupilli adulti uel prodigi neceſſitates expenſa fuit, excuſationi profectò locus eſt. Hæc opinio & limitatio etiã cõfir matur per D. Paul. Caſtren. ſuis in conſiliis, conſil. 301. nu.
71 6. 1. partis. † Hic obſeruandum eſt, ſi Iudex tutoribus uel curatoribus præcepiſſet ut ex pecunia pupillari, aut minorũ cõmonſtratos, aut oblatos emerent redditus, prædia, &c. eosq; tunc ſine legitima cauſa non comparaſſent, quin potius neglexiſſent aut negligenter obliti fuiſſent, eo quidem caſu ad legitimas uſuras compenſandas obligarentur, quæ hodie iure etiam nouiſſimo peti poſſunt, non tanquam uſuræ, ſed quatenus ex fructibus tantum percepiſſent uulgata. l. Tutor qui repertoriũ. §. Si poſt depoſitionem, & ibi Bart. ff. de adminiſt. tut. cum aliis ſuperius diffuſius cõmemoratis. Atq; hactenus
72 de priori quæſtione. Altera † qõ eſt. Tutores & Curatores ſi rerum pupillarium, minorum, prodigorum, necnon ſimiliũ ſubiectarum perſonarum, rationes reddere diſtulerint, an ob illã cauſam ad uerum (ſi quod acciderit) intereſſe obligentur? Huius quæſtionis ſolutio ex ſuperioribus hactenus habitis ſatis colligi poteſt, & reſpõdendum eſt affirmatiuè, quod maximè tunc obligentur ad cõpenſatioñe intereſſe. Statuenda
73 eſt igitur ex ſuperioribus hæc concluſio. † Tutores & curatores tenentur pupillorũ, minorũ, & prodigorũ ocioſam pecuniam conuertere ad lucrum, ſcilicet ad emptionem redditũum, prædiorum, &c. ſiquidem per opportunitatẽ ea vænalia cognoſcantur, aut his non oblatis, ſaltem eam pecuniã cũ mercatorib. ad honeſtũ & licitũ lucrũ aliqđ cõuertere. Nõ enim ſufficiunt tutoribus aut curatoribus, ſi talẽ pecuniã domi in ſcriniis ocioſam uſq; ad diẽ rationis recondant, quum Chriſtus inertem illũ talenti Dominici cuſtodentam acriter obiurgatũ, multò acerrime puniri iuſſerit. Non amat, non q̃rit Chr̃us ocioſos, ſed laboratores, quosq; perquiri iuſſit.

Non

Non cōmiſit ſua talenta recondenda, ſed ad lucrū exponēda
74 tradidit.† Quocirca tutoribus,& curatoribus non patrocina
bitur, ſi in die rationis reddendæ acceptam pecuniam integram retulerint. Ab eis enim(ſicut Chriſtus fecit)eiuſdē pecuniæ lucrum, aut lucri intereſſe meritò tunc repoſcendum erit. Quod diligentiſſimè notandū eſt aduerſum tutores,aut curatores pecuniā pupillorū,minorum, ac prodigorum ocioſam relinquentes, præſentantes,putantes interim ſe per hoc etiam multa gratiarū actione,imò & remuneratione digniſſimos eſſe. Deoq; optimo maximo rem pręſtare gratiſſimā, quod bona fide pecuniā acceptā integram ſeruauerint, & nō (ut quidā alii)eandē prorſus abſumpſerint, aut bonā eiuſdē partem ſibi decoxerint,quales ego ipſe noui: Fateor,ſunt illi quidē iſtis aliquanto & corā Deo, & pro pupillis utiliores, uerum ob hoc ab ignauia,inertiq; negligentia nō ſunt prorſus excuſandi,aut abſoluendi. Poſſet hoc loco etiam moueri quæſtio. An tutor, & curator teneantur ad intereſſe omiſſæ oportunitatis uel omiſſi oportuni retractus? Huius.q.minimè inutilis,ex his quæ ſupra diximus, perfacilis eſt ſolutio, nēpe tutorē uel curatorē, tutelæ aut curatelæ actione teneri tanti quanti pupilli uel minoris intereſt, ſi talis retractus uti lis,& oportunus non fuerit factus. Atq; ita finē huic titulo, De pupillorum,minorum, & prodigorum intereſſe imponimus:ſufficit enim rē quaſi cōmonſtraſſe digito,q̄d omnibus ueris Iuriſtis,tū dicta, tum adhuc dicenda paſſim ſint obuia, & notiſſima. Ideoq; ex una aut altera quæſtione diſcuſſa facilè ſoluuntur & reliquæ nequaquam abſimiles,prædictas autē duntaxat dedimus ad exēplum, ad quod innumeras alias ſimiles(quas fora ciuilia quotidie ſuppeditant) referre licebit. Satis hic mihi fuit,ſi dubitandi, ueritatem inquirendi, ſimileſq; quæſtiones fabricandi,ac reſoluendi occaſionem, & materiam dederim.

COMMENTARIA IODOCI DAMHOVDERII BRVGENSIS IVRECONſulti, in Titulum, de tutorum & curatorum Liberatione.

SVMMARIVM.

1 *Tutor & Curator per Iudicem ad rationem reddendam cogẽdus eſt.*

2 *Pupillus, Minor, uel Prodigus rationem oblatam cogitur ſuſcipere.*

3 *Tutoris aut Curatoris bona, quamlibet multa, pro adminiſtratione manent obligata.*

4 *Tutor aut Curator poterit ſuarum rationum, ac omnium adminiſtrationum, necnon inde dependentium liberationem exigere, quam ſi dare neglexerit, ius & fas eſt huiuſmodi per Iudicem cogere.*

5 *Liberatio, Quietatio, Apocha, ſiue Quietantia, hac in materia ſatis inter ſe conueniunt.*

6 *Liberationes nonnunquam generales, & aliquando ſpeciales ſunt.*

7 *Liberationes generales nemo facere cogitur, ſed bene ſpeciales.*

8 *Liberationes generales ſunt captioſæ, deceptoriæ, milleque periculis ac difficultatibus ſubiectæ.*

9 *Generalis liberatio & abſolutio, appellanda eſt liberalitas captioſa.*

10 *Conſilium authoris pro uolentibus, aut ex ſtipulatione aut alias dare obligatis liberationes generales.*

11 *Quomodo generalis liberatio tuto fieri poſſit.*

12 *Liberationis forma eſt, ut cognita & incognita, cogitata & incogitata comprehendat.*

13 *Liberatio generalis etiam ad iura, quæ liberans ſibi competere ignorat, extenditur.*

14 *Liberatio, incognita non comprehendit, quando ignorantia eſt in genere, & in ſpecie, ſed quando eſt in ſpecie, & non in genere, tunc ſufficit illa ſcientia generalis.*

15 *Scientia in dubio præſumitur ſaltem in genere.*

16 *Præſumptionum uiolentarum experimentum eſt, ut cum rebus ſenſatis concordet.*

17 *Liberatio ſeu abſolutio, ſicut non ad ignorata, ita nec ad dubitata extenditur.*

Libera-

18 *Liberationibus ac abſolutionibus generalibus facillimè multi circumueniuntur.*

19 *Nemo cum alterius iniuria locupletari debet.*

20 *Qui cum alterius iniuria locupletari ſtudet, is per Iudicem repelli debet.*

21 *In liberatione generali obſeruanda eſt utrinque perſonarũ qualitas.*

22 *Sicut in callido ſolennitatis alicuius omiſſio, fraudis ſuſpicionem parit, ita & ſuperflua cautelæ excogitatio.*

23 *Per quos, & quales liberationes genarales fieri curent adminiſtratores fraudulenti.*

24 *Liberationes generales à Iudice diligenter ſunt expendendæ.*

25 *Boni Iudicis eſt cuncta rimari.*

26 *Exemplum lepidum, quo quidam per quietantiam generalem, falſum adminiſtratorem ad reductionem calculi coegit.*

27 *Amantes omnia audent, omniaque promittunt, ut uotorum compotes fiant.*

28 *Liberationis, acquietantiæ fraudulentæ formalia.*

29 *Tres inſignes errores per quietantiam generalem fraudulenter commiſſi.*

30 *Redditus pro temporum & locorum uarietate mutantur.*

CAPVT PRIMVM.

1 QVEMADMODVM tutor, † curator, aut quilibet alius adminiſtrator, perfunctus officio ad reddendam rationem, (ſi in hoc ceſſare, aut tergiuerſari uelle uideatur) per Prætorem, Præſidem, aut Iudicẽ cogi debet, teſte Vulpiano I.C. haud infimo, in l.1.§. Officio .ff. de tutel. & ratio. diſtrahend. Ita contra † ſi pupillus
2 adultus, aut maior, aut ꝓdigus ad ſanã mẽtẽ reuerſus, oblatã ꝑ tutorẽ, curatorẽ, aut ꝑ aliũ, aut per procuratorẽ rationem ſuſcipere cõtẽpſerit, idem ſimiliter ꝑ Prætorẽ, Præſidẽ, aut Iudicẽ cogi poterit, ne tutoris, curatoris, aut adminiſtrato-

niſtratoris cuiuſcunq; operã uel ludificet, uel diutius in ſu-
3 ſpenſo teneat, quum bona, † maximè tutoris, aut curatoris, quantumlibet multa, pro hac una adminiſtratione interim ſemper maneant obligata.l. Pro offõ.C. de admi. tuto. uel
4 curato. Et.l.fi.C.de uſur.pupil. Quamobrem † ſuperioribus abſolutis, non abs re tutor, curator aut adminiſtrator quilibet facturus erit, ſi ſuarum rationum, ac omnium adminiſtrationum, necnon inde dependentium liberationem, ſeu uulgo, quietationem exigat, & poſtulet, quod ipſi licitũ eſt. Hanc autem ſi dare neglexerit, aut abſque occaſione legitima renuerit, ius & fas, eſt, ſuum pupillum, aut prodigum ad hmõi liberationem & quietationem per Prætorem, Præſidem, aut Iudicẽ cogere, ſicuti enim in unũ, ita & in aliũ tempore tamen ac loco oportunis, cadit coactio. Nam (ut breui-
5 bus hoc quicquid eſt, abſoluam) liberatio, quietatio, † apocha, ſiue quietantia, hac in materia, ſatis inter ſe conueniũt,
6 quæ quidẽ quietantiæ nonnunquam generales, † & aliquando ſpeciales ſunt, ut ex infra dicendis apparere planius poterit, quarum deſcriptiones hic inſerere non putaui præſentis eſſe inſtituti, ſed eas omnino elementariis eſſe relinquẽdas.
7 Vt aũt à generalibus incipiamus ſciendum eſt, † quod nullus iure cõpelli põt ad faciendas quietantias ſiue quietatio-
8 nes uel liberationes generales, † quod tales omnes ſint captioſæ, deceptoriæ milleq; periculis ac difficultatibus ſubiectæ, imò quod manifeſtam iniquitatem in ſe contineant, ut ſingulariter ait Bart.in l. Cum Aquiliana. per eum text. in illis præclaris uerbis, liberalitatem enim captioſam, in-
9 terpretatio prudentium fregit .ff. de tranſact. † Appellatur autem captioſa liberalitas, generalis illa liberatio & abſolutio coniuncta.l. Vnde ſi neruæ.ff.pro ſocio. Nam remiſſio aut liberatio talis fieret de incognitio, ideoq; ob id facilius aliquis poſſet decipi. Huic etiam ſeruit textus ſingularis, in l.3.§.Contrarium, ibiq; Iacob.de Aret. Oldra.& Bald. notant.ff.de contra.& util.actio.tutel. Atque hoc eidem Baldo etiam non diſplicuit, in l. Pactum, in 16.q. C.de colla. & Sali.in l. Sicut datam in fine. C.de libera.cauſa hoc quoque non diſplicuit D.Iaſoni in notabili.l. Si de certa. C.de

tranſact.&.l.Lud.Ro.ſuis in cōſi. cōſ.clv.incip.Præmiſſum laudum,in 2.dubio,ubi reputat textum.d.§. Contrarium, eſſe ad hoc ſingularem & inſignem,& D. Card. in c. Super eo.de tranſact.atque D.And. Barbat. ſuis in conſil. conſil. 16.incip.Præclarè ſcripſit Pſalmiſta celebris.2. uolu.ad finē.3.colum.quod eſt memoria tenendum,tanquam quotidianum,multumq; frequens, ac utile, inter omnis generis ac conditionis homines. Ad ſpeciales uerò liberationes,aut quietantias aliquis compelli poteſt, quandoquidem id omnis ratio ſuadet,& requirit. Rectè ergo & tutò ex his eſt inferendum,obligatos ad faciendas liberationes, poſſe(ſi uelint)generales facere,& tradere,atq; hoc eſt oīm tutiſſimū. Speciales uerò liberationes rebus ad id diſpoſitis, facere, & tradere,omni poſtpoſita excuſatione ac tardatione, cuiuis eſt licitum,quum id ſit rationis, & æquitatis notiſſimæ. Caueāt ergo qui ſapienter,prudenterq́ue agere cupiant, ne generales liberationes dent,ſibiipſis bene conſultum eſſe cu
10 piant.Porro ſi generales nonnunquam eos † dare contigerit,aut ex ſtipulatióne aut ex alio modo,ad id obligati fuerint,ſint tardi,difficiles,non ueloces aut leues ad eas expediendas& tradendas,niſi prius alios peritiores & prudentiores de eo negocio conſultauerint,alioqui.n.captioſitati milleq́ue difficultatibus, ac inuolucris ſeſe ſubiicerent, quod ego non raro non modo audiui,ſed ēt hiſce oculis uidi. Re
11 miſſio ergo,renunciatio,†uel liberatio prædicta generalis, an fieri poſſit,& qualiter poſſit fieri,ac quid comprehendat nunc diſcutiamus & examinemus. Principio itaq; manifeſtū ſit,qđ liberatio gñalis(uti diximus) oīo fieri poſſit. Qūo uerò eā fieri cōueniat, quidq; cōprehēdat paucis abſoluamus. Si abſolutio,liberatio ſeu quietatio,fieri debeat de rōne administrationis tutelæ,curæ,inſtitoriæ aut ſimilis, & ſi rationem reddens,cupiat abſolutionem ſeu liberationem quæ in ſe comprehendat cognita,& incognita,cogitata & incogitata,tunc in apocha liberatoria,inſtrumento, aut quietantia, huiuſmodi uerba exprimantur neceſſum eſt. Viſis inſpectis & cognitis adminiſtrationis tutelæ, curæ, inſtitoriæve adminiſtratæ libris, tam per ſeipſos quàm per alios calculato

res

res ac peritos huiuſmodi in re & negocio (quibus conſtat abſoluendum ſoluiſſe,&reliqua conſignaſſe,& reddidiſſe rationẽadminiſtrationis) abſoluit & liberat adminiſtrantẽ.
12 Talis n. abſolutio ſeu liberatio haud dubie cognita & † incognita,cogitata & incogitata in ſeſe cõprehendit, teſtante D. Ang. in l. Tres fratres. ff. de pact. Hinc uſuuenit ut inſi-
13 gnes, & callidi aduocati, † & cauſidici exercitati in praxi, quoties requirunt liberationem ſiue quietationem, tunc eã ita generalem requirunt,ut etiam ad ea iura, quæ liberans ſibi competere neſcit porrigatur & extendatur, atque ideò exprimi faciunt quicquid liberat & quietat omne ius quod habet,quodq; habere poſſet & ſperat, etiam ſi eſſet tale qđ liberans ignoraret ſibi competere. Hæc formalia prædicta ſuadet inſerẽda eſſe in literis liberatoriis. Ang. in l. Qui iure militari. ff. de teſta. milit. Haud diſſimile uidetur uelle idem Angel. in Authentic. ex cauſa. C. de liber. præteri. & in l. Filio præterito. ff. de iniuſto. rupt. & irrito teſta. & in l. Qui Romę. §. duo fratres. ff. de uerbo. obligat. Necnõ idẽ Angel. uariis in locis breuitatis ſtudio prætermiſſis, in quibus certiſſimam hanc dat cautelam, ut incognita & non cogitata comprehendat abſolutio ſeu liberatio in eum modũ
14 ac formã facta quo ſupra. † Angelus tamẽ dixit in d. l. tres fratres, quod abſolutio ſeu liberatio, tunc incognita non cõprehendit, quando ignorantia eſt in genere & in ſpecie ſimul; ſed quando eſt in ſpecie, & non in genere, tunc ſufficit illa ſcientia generalis, ita intelligi. l. Sub prætextu. C. de trãſactio. ait dixitq; optimum eſſe argumentum. d. l. Qui iure
15 militari. ff. de teſta. milit. indubioq; † præſumitur ſcientia, ſaltem in genere,& ibi Ang. docet eſſe cautum contrahentem,ut comprehendat cognita & incognita. Sed huic opinioni ac ſententiæ D. Angeli nonnulla obſtare uidentũ. Primò huic aduerſari uidetur illud dictum Baldi haud contemnendum in c. Afferte mihi gladium de præſumpt. quod ex-
16 perimentum uiolentarum præſumptionum eſt,† ut cum rebus ſenſatis concordet, ideoq; ueriſimile minimè uidetur abſolutionem, liberationem ſeu quietationem incognita & incogitata ſimul comprehendere poſſe. Imò plus dixit text.

(Bartol.

(Bartol.teſte,)ſingulari in l. Manifeſtiſſimi. §. ſin autē ne-
17 ſcius.C.de furt.† Sicut abſolutio ſeu liberatio ad incognita non extenditur, ita pari ratione ad dubitata nequaquā extē ditur,cui dicto ſeruit tex.in l.fina. C.de condict.indeb. ergo &c. Secundò prædictis obſiſtere uidetur quod ſuperius tetigimus,de liberalitate captioſa,quàm prudentum interpretatio fregit,ſicuti placuit l.Cum Aquiliana.ff.de trāſact. quam quidem liberationē captioſam, generalē liberationē ac abſolutionē appellitant, Atq; hæc in ſe plærumq; iniqui
18 tatē manifeſtam continet & cōprehēdit.† Ideoq; huiuſmodi abſolutionibus ac liberationibus generalibus multi circumueniuntur, quemadmodum unicuiq; manifeſtum euadet,quiſquis deducta,ac deducenda diligentius intueri, & expendere uolet,quare,&c. Tertiò à prædictis diſſentire ui
19 dentur iura uulgaria diſponentia, † Neminē locupletari debere cū alterius iniuria,uel iactura l.Iure naturæ ff.de regul. iuris. ca.locupletari, de regul.iur. lib.6. l.Naturaliter,in fine,& l.Nam hoc natura ff.de condiction.indebi. cum mille concordantiis.Imò æquitati naturali repugnare uidetur, & bonis moribus iuſtitiæq; ciuili prorſus eſſe contrariū, ideo ipſo iure talis liberatio generalis cenſenda eſt eſſe nulla,nul
20 liuſq; momēti aut roboris,adeò ut† Iudex ſuo ex offō,eum qui cupit ſi cum aliena iniuria uel iactura locupletari repellere poſſit,uti probatur l.Planè,ac l.finali.ff.de peti. hære. Atq; talis locupletatio cum alterius dāno ſępe accidere poterit in huiuſmodi liberationibus,ſeu quietationibus generalibus, ergo, &c. Quartò obſiſtere uř prædictis liberationi-
21 bus generalibus,† quod in oībus ſimilibus ſemꝑ habēda ſit diligens rō,& conſideratio oīum perſonarum, ſcilicet abſoluentis & liberātis,abſoluti & liberi. Atq; in his nō ſolum à parte,ſed ēt ab ipſo Iudice diligenter conſideranda ſunt, ipſorū ſimplicitas,inſcitia,& iners bonitas,& cōtra ipſorū uer
22 ſutia,fraus,calliditas,aut nocēdi uafricies. † Nā ſicut ſolennitatis alicuius omiſſio,ſiniſtram inducit præſumptionē,ut eſt Gloſa inſignis & ſingularis in l.Iubemus C. de teſta. ita quoq; abundās,ſuperflua & inſolita cautela,ab hoīe callido, atq; aſtuto appoſita,fraudis ꝑſumptionē īducit, ergo talis ꝑ

S dicta

dicta abſolutio, & liberatio meritò cenſetur ac præſumitur captioſa, quum ſit generalis & facta à perſona ſimplici, ho-
23 mine uerſuto ac calido. † Huiuſmodi enim liberationes generales plærumq; curant ac ſolicitant ſibi fieri & edi, qui ſibijpſis culpæ fraudis ac doli alicuius machinandi, ſunt conſcii, omnibus uiribus denique ac neruis aduocatum quærẽtes aſtutiſſimum, ac uerſutiſſimum, ipſumq; ſollicitantes, ut eis tales liberationes fabricet generales, omni ex parte abſolutiſſimas, quibus ſeſe undique defendant, aduerſus omnes ac ſingulos, & contra omnium ac ſingulorum oppoſitionẽ, obiectionem ac contradictionẽ. His aũt ita confectis & fraudulenter excogitatis liberationibus uniuerſalibus ſeu generalibus multum fidunt, ſpemq; in iis ſuam omnem reponũt, atq; arroganter immodeſteq; ſuas ſcilicet excogitatas fraudes ẽt paſſim iactare non uerẽtur. Huiuſmodi aũt liberatio-
24 nes quomodocũq; machinatæ fuerint, † certæ inſulſæ ſunt inualidæ & ſuſpectæ, & à prudenti Iudice (poſtquam ad eius cognitionem peruenerint) diligenter obſeruandæ & rimãdæ ob fraudulentiã in ipſis proceſſuũ & cãrum deductio-
25 nibus, uẽtilationibus, & diſcuſſionibus. † Nã Iudicis eſt, cuncta rimari c. Iudicantem 30. q. 5. Neq; ſagacem iudicẽ mouere debent tales quietationes generales. Neq; taliũ fraudulentorũ adminiſtratorum iactabundæ exclamationes & exultationes, quibus imprudenter clamitant. Moliant̃ nunc quicquid uelint ac poſſint aduerſum nos atque contra nr̃am quietẽ habemus generaliſſimã, ampliſſimam, ac pleniſſimã liberationem ſeu quietationem, ſeſe porrigentem ad oĩa cognita & incognita, ẽt ſi dolo noſtro eſſent incognita, & tam in genere, quàm in ſpecie, & etiã ad iura, & ad obligationes ex futuro pendentes, ẽt ex quacunque, & in quacunque cauſa, ac lite, &c. cuius nucleum, ſi eſſe uelint, frangant nucem, hoc eſt, huiuſmodi liberationem noſtram tã generalem & firmam diſſoluant, neceſſum eſt. Per huiuſmodi enim (inquiunt generalem liberationem nobis nata eſt ſecuritas, & robur, quod contra omnes eorum calumnias, & lites intentandas tutò obtendere poterimus. Ah miſeri, & deplorandi fraudatores, qui ita glorianter uñam perditis aĩam; & cõtra

charitatem oĩa agitis,& ſic lætantes ad damnationẽ tam ꝓ-
26 pitanter ruitis.† Hæc aũt,ut clariora euadant, uno exẽplo, quod mihi contigit,apertius cõmonſtrabimus. Venit ad me nuper quidã Iuuenis,profecto honeſtus,modeſtus, acris iudicii,diues,multis naturæ & fortunæ,& corporis dotibus ꝓditus,in quo nihil reprehenſione dignum quiſquam cõſpicere potuiſſet.Is ubi adoleuiſſet,decreuit animum adijcere ad nuptias,& ambire uxorem,Dandẽ repperit unam filiam pulchram,modeſtã,&(ut putabat)ſe ſuiſq; moribus dignã. Acceſſit ad me,implorabat meam opem, & operam, ut in ea potiunda ipſi deeſſe nollem.Roganti Iuueni, & tam honeſta petenti libenter morẽ geſſi, & eius honeſto deſiderio libenter obſequi uolui.Tutores itaq; eiuſdem honeſtæ puellæ,ac diuitis ipſius nomine primũ conueni,rogaui uellẽt ne eandẽ fœliciter elocare,ſi ipſam dignus cõtingeret ambire ſpõſus,& futurus maritus.Illi tutores alacri uultu affirmatiuũ mihi dedere reſponſum,quo lætior factus, Iuuenẽ ſtatim ipſis nominaui,rogaui quomodo placeret, & quid dẽ eo ſentirent,& ſtatuerent,audito huius Iuuenis noĩe, gratias mihi egerũt,de tanto ipſis,& ſuæ pupillæ honore præſtito,pollicentes ſeſe cum puella,cum puellæ cognatis,& amicis maturẽ conſultaturos. Poſt aliquot dies rurſum eoſdem tutores adii,rogans num prudenter de oblato negocio deliberaſſent,& cum propinquis egiſſent. Hi tunc aliquantulum frigidius reſponderunt,ſe quidem cum amicis bene conſultaſſe,uerum nihil quidem certi conſtituiſſe,promittentes interim ſuam operam, & intra pauculos dies reſoluturos. Poſt aliquot igitur dies ad eoſdem redii,abſolutam reſolutionẽ & reſponſionem urgens:Tunc hi quaſi alieniores effecti reſponſionem tulerunt magis alienam, & impertinentem,& ſic tacite negatiuam. Ego admiratus tam indignam, & imprudentem reſponſionẽm tutorum, qui tam honeſtæ & diuitis conditionis Iuuenem aſpernari uiderentur, Rogaui q̃d ipſos ad ita tergiuerſandum moueret,uerum illi (ut æquitatis ratio ſemper eſt ſuperior) quum non haberent quod reſponderent,piſce magis muti,hoc tantam reſponderunt,de eo negocio inter conſanguineos nondum ſatis conueniſſe.

Quo accepto reſponſo tam ſimulato, indignabundus abceſſi. Poſt ad me reuerſus cogitare cœpi, arborem primo ictu non ſolere decidere. Itaque non ſatis perſpectum habens quidnam impedimenti rei progreſſum remorari poſſet: aliam igitur uiam ingrediendam mihi eſſe putaui. Prius enim uerbis tantum, poſthac muneribus & pollicitationibus mihi tutorum animos expugnandos eſſe putaui. Quocirca iuuenis ambientis nomine præcipuum tutorem rurſum adij. 30. coronatos in gratitudinis ſymbolum promiſi, ſi rem ad optatum finem ſua authoritate perducendam curaret. Is hac promiſſione lætior factus, omnem quam poterat operam promiſit. Et quodammodo nos uoti compotes futuros eſſe certò firmauit. Poſtridie hic idem mihi factus obuius alacri uultu, ipſe quidem ex hoc alacrior, rogabam num certa eſſet nobis ſperanda uictoria. Is tunc omnem operam, & certam ſpẽ ad futurum matrimonium promittebat, ſi modo is iuuenis procus medio illi conſentire uellet, per quod ſolũ ipſi ad has nuptias pateret certus acceſſus. Ego curioſulus de eo medio auſpicando, rogare cœpi, quodnam id eſſet. Is incunctanter reſpondit, ſe iuueni tali cãdide fauere, & ad eaſdẽ futuras nuptias optime uelle, easq; ſe ſolum cõſtituere poſſe, ſi hic adoleſcens ipſi polliceri uellet, ſeſe liberationem ſeu quietationem generalem omnium ac ſingularum rerum, atque inde dependentium adminiſtratarũ daturum ac præſtaturum, qđ quidem poſtquam audiſſem idipſum adoleſcenti ſumma cũ diligentia relaturum me pollicebar. Poſtquam igitur ei negocium omne clarius expoſuiſſem, ſtatim iuuenis ſpopondit ſe animo hilari atq; lubenti omnia atq; ſingula, quæ cura
27 tori aut aliis quibuſuis placuiſſent, eſſe facturũ, † ut plerũq; perditæ amantes aſſolent qui omnia audentes, oĩa pollicitãtes, quo ſuis uotis: & deſideriis optatè fruantur. Hic itaq; tutor accepta promiſſione, & ſtipulatione, ſub uerbo & fide boni adoleſcentis, ſic negotio ſuo inſtituto inuigilauit, ut hoc ad optatũ exitum tandẽ perductum ſit, & iuuenis ſua amica potitus lætas cum ea nuptias celebrauit. Poſtridie uerò celebrationis nuptiarũ, hic tutor eundẽ nouum maritum acceſſit quandam ipſi papirum obtulit, liberationem generalem cõprehen-

prehendentē, quam edi deſcribiq́; (uti indubiè præſumendum eſt) ab aliquo aduocato aſtuto, & practico curauerat, ut congruentius ſuas fraudes fallaciasq́; contegeret, cuius char
28 tæ tenor hic erat.† Viſis, inſpectis, ac cognitis, tā per me. N. in uxorē habentem. B. ſubſcriptum, quā per alios peritos, expertosq́; calculatores, & Iuriſperitos, inuentario, rationū administrationū libris ſeu codicibus, necnon oībus ſingulisq́; ex illis dependentibus, mihi uxoris cauſa obueniētibus, quibus conſtitit ac claruit. A. curatorem quondā uxoris meæ abſoluendū nunc ſoluiſſe, & uniuerſæ præfatarū adminiſtrationū reliqua, tam mobilium, q̃ immobiliū bonorū, rationes, atq; omniū ac ſingulorū literas demonſtratorias, ſiue munimenta reddidiſſe ac tradidiſſe, ideoq́; de his omnibus & ſingulis plenariè mihi ſatisfactum eſſe cognoſco, & fateor, ob quod eundē tanquā quondam uxoris meæ curatorem nunc abſoluo & libero, tam à cognitis, q̃ incognitis, tam à cogitatis, quam incogitatis. Similiterq́; quieto eidē omne ac qualecunq; ius, quod habeo, habere, aut etiam ſperare poſſem, etiamſi eſſet huiuſmodi, quod cōpetere ignorarē, ratione & occaſione præfatæ adminiſtrationis, aut præfatarum adminiſtrationum, promittendo eidem in fide boni uiri, necnon iuramento firmiſſimo, me nunquam eundē moleſtaturum occaſione præfatæ adminiſtrationis, aut prædictarum adminiſtrationū, renunciando omnibus ac ſingulis, tàm iuris, quàm facti exceptionibus, quibus præſentem liberationem infringere ac infirmare poſſem, quod teſtor. 7. Decembris, 1559. meo ſigno manuali ſolito, ac conſueto ſubſcriptis. Ita eſt, Io. &c. Hanc deceptionis plenam ſchedulā ubi ille fraudulentus tutor obtuliſſet nouo maritò, inſtanter petijt ab eo, ut huic ſchedulæ iuxta pollicita, & in fide boni uiri ſubſcriberet, & ſuo cirographo muniret. Quod ſimulatq́; feciſſet promiſit ſe ilicò uxoris ipſius bona oīa, & ſingula mobilia ac immobilia, & omnia inde dependentia fideliter demonſtrare, & tradere. Porro hic nouus maritus, ne ſtatim mendacii ac leuitatis coargueretur, & ut ſuis reſpōderet promiſſis, incōſulti cū nomine, cognomine, & conſuetò cirographo, ſubſcripſit, ſuo ſignauit, & ita eandē ſchedulam ratam habuit, & affirmauit.

Tutor uerò hilaris factus de ea ſubſignatione gratias egit, &
multò hilarius abceſſit. Poſt aliquot menſes autem hic no-
uus maritus ad ſe reuerſus, & quaſi expergefactus recorda-
ri cœpit tam operoſæ, & uerboſæ quitantiæ, cui nō ita pridē
ſubſignauerat, ex ea neſcio quem fucum, & dolū ſuſpicans &
metuens. Ad libellum igitur rationarium perluſtrandum ſe-
ſe totum tradit, omnia rimatur, omniaq; & ſingula cum uiro
perito, & in calculo expertiſſimo, & potiſſimum rationes nō
nullas, quas quondam fecerat communicat, examinat, & di-
29 ligenter omnia diſcutit, † & errores aliquot inſignes in iis
rationibus, tā in omittendo, quā in addendo cōmiſſos reppe
rit. Quorū primus error erat, ſummæ 30. librarū groſſorum
omiſſio, quā quidē ſummā à quodā in cōmodum, ac quondā
pupillæ, nunc ſuæ uxoris utilitatē receperat, ſed quā cōputis
ſeu rationibus ſuis exhibitis nō inſeruerat. Secundus error
fuit, quod 96. groſſorū libras monetæ Flādriæ annis 4. apud
ſe reſeruauerat uacuā, aut in uſum propriū expendiſſet, ſine
ulla prædiorū, fundorū aut reddituū emptione, quū tñ notiſſi
mum eſſet quod illis annis in multis locis uarij redditus exti
tiſſent uænales, ob quā omiſſionē, & craſſam negligentiā, la
tæ culpę annumerandā accepit damnū uel intereſſe 24. libra
rum groſſorum monetæ Flandriæ. Tantam enim 24. librarū
ſummā intra 4. annos prædictæ 90. libræ lucrari potuiſſent,
ſi in redditus annuos per negligentē tutorem expenſæ fuiſ-
ſent, ut cuiuis eſt notiſſimum, qui diuerſarum ciuitatum cō-
ſuetudinem exploratam habent. Cōmuniter enim æſtiman-
tur ad denarium 16. nonnunquam etiā 18. & quādoque 15.
duntaxat, quàm conſuetudinem fere receptam uidemus hac
tempeſtate Antuerpiæ, Louanii, Bruxellæ, aliisq; in locis
30 Brabantiæ, † Flandriæ, Hollandiæ, & Zelandiæ. Precium
enim hmōi reddituum non eſt ubiq; æquè certum & defini
tum, ſed ſm locorum diſtinctionē, & etiam temporū uarieta
tem uariari conſueuit. Similiter etiam ſecundum aſſignati o
num, fundationum, & hypothecationum diuerſitatem, unus
redditus eſt melior altero, cariusq; uendi poteſt. Tertius er
ror fuit de cathena aurea, florenos Renenſes centum ualen-
te, quàm tradere ac reſtituere prætermiſit, quæ quidem ca-
thena

thena ex ſucceſſione materna, uxori ſuæ quondam pupillæ prouenerat. Harum itaque ſummarum omiſſio ac non traditio, ei proculdubio magno detrimento fuit ad ſummã uſque 70.13.4. ſupradictæ monetæ Flandriæ. Atq; hæc ſumma fere quartam omnium bonorum ſuæ uxoris partem confecit. Hæc igitur omnia (quod uiri boni & prudentis eſt officium) dicto tutori prius commonſtrare, & cum eo familiariter cõferre uoluit, priuſquam eundẽ in iudicium protraheret, negociumq; omnibus palam faceret. Hic uero tutor poſtquam ea audiſſet, ac intellexiſſet, animo ſummè irato ac ſtomachoſo ait ſeſe ea nihili æſtimare, quandoquidem haberet liberationem ſufficientem, qua ſeſe defenderet, ac ei reſiſteret. Ecce hic pie Lector fraudulenti tutoris uanam arrogantiã, & caſſa nuce inaniorem reſponſionem, quæ indubie ſe hominem ſiniſtræ conſcientiæ fuiſſe demonſtrat. Hæ igitur fraudes tam iniquæ, per proborum, & peritorũ uirorum impulſus perſuaſiones, & rationes urgentes ſopita ſunt, & per tutorem reſtituta, priuſquam in Iudicium res controuerſæ fuerant pertractæ, & multorum auribus innotuiſſent. Atq; hæc de iſthoc primo capite dicta ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Quæſtio, quid faciendum ſi errores per tranſactionẽ non eſſent ſopiti?*
2 *Adminiſtratores nec citò, nec temerè conueniendi.*
3 *Liberatio per dolum extorta iniqua eſt, & non ſeruanda.*
4 *Liberatio eſt inualida, ſi conſtet de aſſeueratione falſi, aut retentione boni.*
5 *Liberatio eſt inualida ſi conſtet de reliquorum retentione.*
6 *Liberatio eſt inualida ſi cõſtet quod tutor pecuniam pupilli in propriũ uſum conuertit.*
7 *Pupilli pecunia non debet permanere ſterilis.*
8 *Qui in ratione neceſſaria omittit, ex fraude omiſiſſe putatur.*
9 *Omiſſio alicuius fructus, liberationem infringere poteſt.*
10 *Doli commiſſi diſtinctio.*
11 *Dolus remiſſus uidetur, qui committitur ab eo cui nihil ex dolo adeſt.*
12 *Dolus non eſt remiſſus, qui committitur ab eo, cui aliquid ex dolo accedit commodi.*

13 Dolus præſumitur, quando pupilli pecunia ad lucrum non expenditur.
14 Pecunia, quæ eſt apud tutorem, eadem apud hæredem eſſe præſumitur.
15 Si pecunia tutori tradita, non ſit reperta, de dolo remiſſo præſumitur.
16 Dolus remiſſus per tranſactionem aut liberationem purgatur.
17 Dolus cum cauſa permanente. ſcilicet cum lucro doli per liberationē purgari non poteſt.
18 An iuramentum liberationem confirmet?
19 Iuramentum ſine præſumptiuo conſenſu defectus, non roborat liberationem.
20 Iuramentum cum certo conſenſu defectus, liberationem potiſſimum ſpecialem roborat.
21 Iuramentum in genere, cum clauſula ſpeciali, liberationem roborat.
22 Renunciatio generalis non inducit conſenſum.
23 28. Generalis diſpoſitio non extenditur ad ardua, niſi ſpecialiter exprimantur.
24 Conſuetudo iuriſdictionis non extenditur ad ardua.
25 In arduis ſingula ſunt exprimenda, & ad ſuperiorem referenda.
26 Cauſa ciuilis ardua, criminali cauſæ æquiparanda.
27 Dignum expreſſione ſpeciali, pro neglecto habendum.
29 Clauſula in liberationē inſolita, & ſuſpecta, certā fraudē prætēdit.
30 Quietātia per procuratorē data, nō liberat à doloſa adminiſtratione.
31 Sicut quietantia non roborat doloſam adminiſtrationem, ita nec eiuſdem quietantiæ ratificatio.
32 Ratificatio tantùm eſt de licitis, & non de doloſis aut ignoratis.
33 Ignorantia nihil operatur in facto alieno.
34 Liberatio doloſe extorta, actione de dolo, aut per exceptionem reſcindi poteſt.
35 Liberatio doloſa per condictionem ſine cauſa, excipitur.
36 Liberatio cū promiſſione, & rato, nō extēdit ad doloſe adminiſtrata.
37 Promiſſio ī quietātiis, nō ratificat, niſi quatenus honeſta ſint et licita.
38 Quæcūq; principalē nō obligāt, ea nec procuratorē obligare poſſunt.
39 Procurator nō magis obligare poteſt, quàm principalis.
40. Qui actum iniquum impugnat, is ratificationi non derogat.
41 Liberatio ad tempus facta, non ſortitur effectum poſt tempus.
42 Limitata cauſa, limitatum gignit effectum.

Poſt

43 *Poſt tempus induciarum, non inchoatur nouum bellum, ſed continuatur prius.*

44 *Interdictum ad tempus, poſt hoc tempus re aſſumitur, non recenter inchoatur.*

45 *Suſpenſa licentia ad tempus, finito eo tempore, continuatur, non renouatur.*

46 *Legatum ad dolum euenturum, nihil operari poteſt.*

47 *Liberatio in plena forma, non extenditur ad bona pupilli quæ ſuperſunt.*

48 *Quietantia generalis, tametſi cum iuramēto, & decreto Iudicis, non tollit reuiſionem rationis, & reliqua doloſè retenta.*

49 *Forma operoſa faciendarum quietantiarum generalium.*

50 *An pupillus per iuramentum excludatur à beneficio reſtitutionis?*

51 *Pupilli debitor ſoluere debet cum mandato Iudicis uel Prætoris.*

52 *Decretum Iudicis facit licitum, quod per ſe erat illicitum.*

53 *Solutio cum authoritate Iudicis omnium eſt tutiſſima.*

54 *Statutum Brugenſe. Quod debitoribus pupilli non liceat ſoluere, niſi duobus tutoribus coniunctim, ſub pœna iterandæ ſolutionis.*

CAPVT SECVNDVM.

POSTQVAM cognoueram liberationis materiam in ſuperiori capite non ſatis abſolutè pertractatam eſſe, ſed nonnihil ampliori notitia explicandum reſtare, uolui eandem materiam, per continuationem aliquanto fuſius in hoc 2. cap. reuocare & quod deeſſe uidebatur: perfectius abſoluere. Primò igitur hanc quæſtionem explicare
1 placuit. Quid ex iure faciendum ſit, † ſi errores præallegati per tranſactionem nequaq̃ ſopiti fuiſſent, & per tales rationes, argumenta per quæ prædicta, & ſimilis liberatio impugnari potuiſſet. Ad hanc quæſtionē nonnihil laboris & moleſtiæ inſumere placuit, & ut materiam tam utilem & & quotidianum latius explicemus omnino geſtit animus, ſ.ut minores, maiores, & qui ſui iuris effecti reperiant, & habeāt, quo poſſint ac ualeāt craſſe negligētiæ, latæ culpę
2 aſtutijsq; quōdā tutorū, † aut curatorū callidorū reſiſtere (Omn

(Omnes interim admonitos uolo, ne temerè ſinè delectu, & abſque prudẽtum, circumſpectorumq́; conſilio, ſunt quõ dã tutores, curatores, aut adminiſtratores moleſtẽt, aut eoſ dẽ ſtatim negligentiæ, latæ culpæ, dolive incuſent.) In pri-
3 mis igitur hoc tenendũ eſt, † quod liberatio, & quietatio, ſuperius in mediũ adducta, ſit euidenter iniqua, ac ideo nõ
4 ſequenda nec obſeruãda. Primò † & potiſſimũ qñ de falſa al ſeueratione, ac doloſa rationis redditione, ex inuentarij, ra tionumq́; inſpectione & inquiſitione liquido cõſtat errores ſubeſſe, atq; ideo per cõſequens talem de dolo reperto libe rationem, ipſi liberanti non poſſe obeſſe, ut quæ doloſè, & fraudulenter extorta præſumitur, gl. notabili teſte, in l. 3. §.
5 1. ff. de contra. & util. actio. tut. Secundò † qñ conſtat de re liquorum retentione, tunc. n. doloſè extorta cenſebitur om nino liberatio, ſicuti ſentit D. Bart. ad textum celebrem & aptiſſimũ l. Aurelio. §. Gaius. ff. de libe. leg. Huic quadrat uulgatiſſima. l. Dolus. ff. de man. Vbi ob ſuũ dolũ in dicta li beratione cõmiſſum ipſa liberatio meritò uenit reſcindẽda iuxta. l. Sub ptextu. 2. C. de tranſac. His q̃ optimè ſeruit, q᷑ Bald. aliiq́; poſt eum ponunt, ad ſingulariſſimã. l. Si Seruus uetitus. ff. de lega. 1. Ang. & Imol. in l. Si ſeruo. ff. de here dib. inſtitu. & in inſigni. l. Aurelius. §. Meuia eo. tit. ff. de li-
6 be. leg. ſæpiuſculè allegata. Tertiò qñ conſtat, † qđ tutor aut curator pecunias quondã ſuæ pupillæ, ſuã in utilitatẽ cõuer tit. Ex eo. n. dolus nõ mediocris cenſetur commiſſus, & ip ſe talis fraudulentus tutor, pupilli prædo nominari meret, uti Ang. Imol. & Moder. minimè diſplicuit ad. l. Põponius. ff. Ex facto, p eũ text. ff. de acqui. hoſ. ponitq́; Romanus ea dẽ in l. §. Sed ſi legatariæ. Necnõ Alexand. de Imol. in l. Si ex ſtipulatione. ff. de acqui. poſſeſſ. quib. ſuo ex officio præ dia ſeu redditus cõparare obligabatur, qñ uænales reperti
7 fuerint. Nõ. n. debuit pupillæ ſterilis pmanſiſſe pecunia, † li cet eadẽ p ſe ſit infructuoſa, ac dũtaxat ad emendũ inuenta, ut habet textus admodũ ſignãdus, in c. Eijciẽs lxxxviij. di-
8 ſtinc. Quiſquis. n. qđ facere debuit, † id plane omittit. Hũc ex dolo, & fraude idipſum omiſiſſe præſumitur, ſm tritiſſi mã. l. Tutor qui repertorium. ff. de adminiſtrat. tutor. uel

curato.

curato. quæ quidē pſumptio, probandi onus in tutorē, curatorēve trāsfert. l. Siue poſſidetis cū ibi notatis. C. de ꝓbat. Ex quibus cenſendū eſt doloſam fuiſſe adminiſtrationē, ꝑ q̄ tutori aut curatori, aliquid adeſt, ac cōmodū ex ea pſentit. Et ideo in hoc caſu manifeſtū eſt liberationem ad hm̄oi adminiſtrationē extēdi nō debere. Cū his cōſentit illud Paul. Caſt. ſuis in cōſiliis, conſilio cccvj. incip. Aduertendū, ubi
9 concludit, Quod per talem fructuum ac † quarundarum rerū omiſſionē, tutori aut curatori facta liberatio prodeſſe nō poſſit, ſed quod optimo iure retractari debeat, non obſtante iuramento ac Iudicis decreto, ut ipſe latè proſequitur, quem locum breuitatis gratia ulterius non profero. Quum
10 enim ſumus in liberatione inter uiuos, † ea per diſtinctio-
11 nem explicanda eſt. Nā in tali liberatione, † dolus cōmiſſus fuit, aut ab eo cui propter dolum nihil adeſt, & tū dolus præteritus ur̄ remiſſus, ſm̄ gloſſam in l. Actione C. de tranſact. quam approbat. Pet. in d. l. Sub prętextu ſpecierum eodem titulo, & Guil. de Cunio, in l. Pomponius ſcribit. ff. de ne-
12 goc. geſt. Bald. & Sali. ſimpliciter † tranſeunt in d. l. Actione. & Bald. in l. Cum neceſſitatem. C. de fideicōmiſſ. Aut dolus commiſſus eſt ab eo cui ꝓꝑ dolū aliquid adeſt, nempe quia nonnulla retinuit (ut in caſu præallegato) & tunc remiſſio aut liberatio generalis, ad talem dolum nequaquam extenditur, nec per illam huiuſcemodi dolus præteritus uidetur remiſſus, niſi expreſſe doli illius commiſſi mentio facta ſit. l. Lucius. ff. de libera. lega. Huius aūt diſtinctionis meminit Bartolus in d. l. Aurelio. §. Caius, eodem titulo quū Baldus approbat in præalleg. l. Sub prætextu in fi. Fulg. & Mod. ī d. l. Actione Bal. Ang. ac alii ad l. Si unus § Illud nulla. ff. de pact probatur ex his quæ ponit Bart. in l. Tres fratres eo. titu. & in d. l. Pomponius. Paul. Caſt. in d. l. Tres fratres poſt Ange. ibi Cumque igitur in caſu præſenti, nulla doli mentio facta fuerit, huiuſmodi dolus præteritus nō
13 uidetur remiſſus. Quia autē ob aliquam † cauſam pecuniā non conuertit ad pupilli lucrum, ex eo dolus & ſubtractio præſumitur, uti dictum eſt. Prætereà ex quo demonſtratur pecunias ad eius perueniſſe manus, ex eo quoque pręſumitur

mitur quod factus ſit per eas pecunias locupletior, niſi per ipſum de contraria præſumptione in bonam partem doceatur, ut eſt gloſſa notabilis, ibiq; Angel. in l. Vtrum. ff. de petitio. hęred. not. per gloſſ. in l. Si ſine. §. Modeſtinus. ff. de adminiſtrat. tuto. p Docto. poſt gloſ. in l. 1. C. Si aduerſ. credi. & in l. Prædiorum C. de præd. mino. dicitq́; Paul. Caſt. ſuis in conſiliis, conſilio ccclxx. incip. Ad primam quæſtio-
14 nē reſpondetur in fine primi dubii, † &c. quod poſtquam pecuniæ numeratæ fuerunt apud tutorē, eædem & apud hære dē eius eſſe præſumuntur, allegat. l. 1. §. Quod penes hæredem. ff. de fideiuſſo. tuto. Bald. in d. l. Sub prætextu, in fina
15 libus uerbis. Quod illa pecunia nō reperiat̄ adeſſe, † cenſet̄ dolus remiſſus, quia talis dolus cauſam habet tranſeuntem,
16 ideoque à tali dolo per tranſactionem, † aut remiſſionē, ſeu liberationē poſtea ſequentē, purgatur. l. 2. ibiq́; Angel. C. de tranſactio. notaturq́; in d. l. Tres fratres. Verū ſi admi-
17 niſtratori poſtea comperiat̄ aliquid adeſſe, † tunc talis dolus cauſam habet pmanentē, & tranſactionis & remisſionis ſiue liberationis temporibus durantē, ideo is minimè purgatur, quia cū ipſa tranſactione, ſiue liberatione (cui ineſt) ſē per cōiuncta pmanſit. Et hoc ita placuit Bald. ſ. ut quoties ex dolo adminiſtrationis præteritæ, aduerſario adminiſtratori aliquid adeſt, dolus tunc cauſam pmanentē habere dr̄, ac ipſi liberationi & tranſactioni ineſſe cenſet̄, authore Baldo, in d. l. Sub prætextu 2. ad finem, uti ſupra retuli. Sed qn̄ ipſi tranſactioni ac liberationi ineſt, licet liberatio facta ſit per Aquilianam ſtipulationē, doli replicatio cōpetit, ut eſt caſus in d. l. Actione. C. de tranſact. Quocirca in caſu præallegato in quo probatū eſt, aut ſaltē haud difficulter probari potuiſſet, ex dolo aduerſario aliquid adeſſe, doli replicatio obſtat. Quū uerò ex dolo præteritæ adminiſtrationis aduerſario nihil adeſt, dolus cauſam tranſeuntem habere dicitur, & per liberationem aut remisſionem ſubſequutam, purgatur. Et ſic quando aduerſario aliquid adeſt, propter doloſam adminiſtrationem, dolo tunc aliquis ſeductus uidetur, ad ita tranſigendum & liberandum, & adminiſtrator huiuſmodi liberationem à ſeducto extorſiſſe ur̄, quo caſu liberatio

ratio etiã ſi iurata eſſet, effectu caret, & effectum ſortiri nõ debet, pro quo eſt gloſa inſignis & notabilis in l. 3. §. 1. ff. de contra. & util. actio. tutel. quã allegat Paul. Caſt. conſilio
18 cccvij. Cum hoc tamẽ† pugnare uidetur, expreſſum iuramẽ tum, quod habere uigorem clauſulæ ſpecificatæ dicatur, uti belliſſimè notatur in l. Cum pater. §. Filius matrem. ff. de le ga. 2. probatur ſingulariter in c. ex reſcripto. de iureiurãd. ergo habetur perinde ac ſi præfatæ ſummæ omiſſæ in ſupra dicta liberatione fuiſſent explicatæ, cõmemoratæ & expreſſæ, quemadmodum in ſimili habetur, in l. Quum auus. ff. de condit. & demonſtrat. in uerbo, plus dictum quàm ſcri-
19 ptum.† Verũ hmõi iuramentũ cum ſuperiori Baldi opinio ne, pugnare non põt, quod renunciatio, liberatio, ſeu quieta tio generalis non roboratur iuramento, quum eſt defectus præſumptiuus conſenſus. Ita Cy. in l. 1. C. commod. allegat
20 gloſam ordinariam, in †Authenti. Sacramenta pube. C. Si aduerſ. uendit. Secus igitur iudicandum eſſet, ſi conſenſus manifeſtus cum iuramento certo adfuiſſe conſtaret, præterea ſi renunciatio quæpiam fieret ſpecialiter (& non genera liter) & tali renunciationi ſpeciale coniunctum eſſet iuramẽ tum, tunc ipſa talis renunciatio ualeret, & haberet clauſulæ ſpecificatæ uirtutem & effectum. Ità ait Baldus, in d. l. 1. C. commod. Idem Bald. in c. 1. de controu. feu. apud par. ter. Nec diſplicuit Ioan. And. & aliis, in c. 1. de commo. Et iõ in caſu pñti abſolutio ſeu liberatio effectu caret reſpectu cõſen ſus, quia non adfuit abſoluentis conſenſus, præſumitur. n. qđ noluit abſoluere de ea re, ꝙ ipſe abſoluẽdus, ſeu abſolutus nõ reſtituit. Hoc ita placet Bal. in d. l. 1. Qñ uero adeſt cõſen
21 ſus† in genere, licet nõ adſit in ſpecie, & iuramẽtũ accedit, tũc tale iuramentũ clauſulã ſpecificatã operatur, Ideoq; ſcri
22 pſit Bal. in d. c. 1. de cõtrouer. feud. apud† par. term. renunciationẽ generalẽ nõ inducere cõſenſum, ad hoc l. Cũ Aqui liana. ff. de trãſact. allegãs. Et à ſimili, ſuperioribus conſen-
23 tire uideretur, quod †in generali diſpoſitione non ſunt cõ prehendenda ardua, niſi ſpecialiter exprimantur. Hinc ait
24 Hoſtienſis in c. †literas de reſtitu. ſpolia. Conſuetudo licet det iuriſdictionẽ, tñ nõ dat in arduis, quia ardua debẽt exprimi

exprimi ſpecialiter ut pulchre uoluit Ioann. And. in addit. Specu. in titu. de Sindico. §. 1. uerſ. Pone quod nomina, ubi
25 ét ait, In facto arduo ſingulorũ † nomina exprimi debere, fa. c. Ad hæc, de offi. Archid. ubi. Etſi Archidiaconus ſolus oĩa, reſpectu ſui Archidiaconatus, explicare poſſit & ualeat, minime tñ ardua explicare põt, hæc n. ad Epũm referri debẽt. Huic propoſito ſatis quadrat illud Exodi, c. xviii. Vbi ſ ar dua ad ſummũ ſacerdotẽ referebant, & hr̃ in c. Per uenera bilem §. Rationibus qui filii ſint legit. Voluit Hoſti. in c. Ex geſtis, de cleri. non reſid. Ioan. Mo. in c. Super eo. de hære. lib. ſexto D. Card. in c. Quum à nobis, de teſtibus, & in c. licet de uitanda. de elect. Placuit Baldo in l. Quum multa C. de bonis quæ liber. fa. Gloſa admodum elegans, in § Porro
26 3. di. Ideo dixit Pet. de † Anchara. Cauſam ciuilem arduã cauſæ criminali æquiparari. Ita conſuluit conſilio 26. Voluitque Baldus in l. Parentes C. de teſtibus. Facit ad hæc ꝙ uoluit D. Abbas in. 1. de exceſſib. prælat. & in c. At ſi clerici §. de adulteriis, extra, de iudic. & Baldus in l. Nullum C. de
27 teſtib. & in l. Iudices C. de fid. inſtrument. Atque ob hanc cauſam, dici ſolet. Quod illud, quod eſt dignum elegãti ſpecificatione, ſi non exprimatur, uidetur neglectum, teſte Vlpiano. I. C. in l. Item apud Labeonẽ §. Ait Prætor, uerſic. Ea enim quæ. ff. de iniur. & famoſ. libel. Modo in caſu factoque noſtro læſionem inſignem (quam nonnulli Doctorum noſtrorũ enormiſſimam uocant) præſumi fuiſſe ac eſſe manifeſtum eſt. Quamobrem in tali abſolutione, non uidetur de ardua ſumma abſoluiſſe, quia talis ardua & ingens ſumma, expreſſionem ſpecificam requirebat, quæ in generalem remiſſionem ſeu liberationem uenire non uidebatur, argumẽto. l. Generali. ff. de pigno. & l. finalis. C. quæ res pigno. uel
28 hypo. ob poſſ. † Quare ea generalis remiſſio arduam ſummam comprehendere nequit, ad quam ſoluendam tenebatur abſolutus, Debuit enim fieri ſpecifica mentio de tam arduo debito, maximè conſiderata ipſius abſoluentis ſimplicitate, & conſiderata tam inſigni ipſius læſione, quam ad ſuũ commodum cum dolo quæſiuiſſe uidetur ipſe abſolutus, & planè contra mentem, & uoluntatem abſoluentis, iuxta illud

quod

quod habetur in l.fi.C.de his qui à non domi.manu. in uerbo, Mentem noſtram fefellit, ergo ſi non ſoluit tam ea, quæ eius ad manus perueniſſent, quàm reliqua, non opitulatur ei abſolutio, ſeu liberatio, quod ea per dolum, & fraudē machinata fuerat, & omnino pater mentem, & ipſius abſoluentis uoluntatem,
29 † Præterea colligitur, & præſumitur dolus & fraus abſoluti, ex eo quod in ſuis liberationis ſchedulis, appoſuit cautelam quādam ſuſpectam, & apponi ī talibus actibus inſolitam & inconſuetam. Nempe quia adminiſtrationis rationem nōn fideliter ſatis reddidit, nec reliqua aſſignauit, aut ſolum pauca expreſſit, ideo apponi fecit hanc inſolitam & ſuſpectam clauſulam, per quam cupit ut liberās ipſum abſoluat, & liberet ab incognitis, & ab incogitatis. Quæ profectò clauſula manifeſtam præ ſe fraudem fert, & continet. Ita ait gloſa ſingularis in l. Si quis ſub conditione ff. de condit.inſtitu. Ideoq́ue ex tali cautela apponi inſolita, iuris & de iure præſumptio oritur, doloſam eſſe talem abſolutionem, Gloſa eſt ſingularis in.l. Quum allegas.C.de uſur. Nā ſicut defectus uel omiſſio alicuius ſolennitatis falſitatis præſumptionem inducit, ut ſupra diximus iuxta gloſam ſingularem in l. Iubemus.C.de teſtament. Ita quoque ſolennitatis redundantia appoſita à calido, aſtutoq́ue homine, fraudis p̄ſumptionē arguit. Sed hic quæri poſſet, quid iuris fuerit, ſi liberatio facta fuiſſet per procuratorem ſpeciale & irreuocabile mandatum habentem, (prout hac tempeſtate frequenter contingit) quæ etiam ratificata fuiſſet per mandantem, an ex capitibus ac rationibus, quorum ſupra memini, huiuſ
30 modi liberatio reſcindi poſſet? † Ego cenſeo adhuc planè reſcindi poſſe, ut ſatis ſuperq́ue demonſtratum eſt. Nam clarū eſt, quod ſi mandatarius habuiſſet mandatum ad liberādū, non extenderetur illud ad liberationem doloſæ adminiſtrationis, hoc eſt, ad reliqua præſertim doloſe & inique retenta & occultata, per fraudem, uel ſcienter, argumen. l. Credi. tor. §. Lucius. ff. Manda. Quodq́ue notat Bartolus in. l. finali. ff. de Prætō. ſtipula. cum cōncordant. Neque huic obſtat, qđ
31 dicta liberatio ratificata dicatur. † Sicut enim liberatio non
32 extendebatur ad doloſam † adminiſtrationem, ita nec ratificatio

ficatio aut approbatio. Ratificatio enim non auget liberationem, ut comprehendat pluſquam de ſui natura in ea induceretur. Nam, ut inquit Baldus in l. 2. in fine. C. Si aduerſ. rem iudicat. Natura confirmationis eſt, robur addere cõfirmato, non autem extendere ad id quod in eo non includebatur, alleg. pro hoc textum in l. Aurelius. §. Teſtamento. ff. de libera. lega. Eadem confirmat Paul. Caſtren. ſuis in conſiliis conſilio cxxxiiij. incipien. Notandum eſt quod iſta, & cætera, in principio. Præterea, approbatio non extenditur ad doloſe adminiſtrata, ſicuti notatur per Gloſſam, in l. Põponius ſcribit, in fine. ff. de nego. geſt. atque Bartolum, in d. §. Gaius. Item ratificatio non extenditur ad ignorata, uti notatur per gl. Bart. & Baldum, in l. Mater. C. de rei uendi. Necnon per Baldum in l. Obſeruare. §. fi. colum. 5. uerſic. 4. quæro. ff. de offic. proconſul. & legat. Neque hac in re adminiſtrator ſuã
33 prætexere poteſt ignorantiam, quia talis † ignorantia non præſumitur in facto alieno. l. fi. ff. pro ſuo, nec ubi agitur de damno uitando, quemadmodum notatur in l. Nõ fatetur. ff. de confeſſ. Necnon in l. Error. C. de iur. & fac. ignor. Ex quibus nunc manifeſtum fit, quod quamuis dicta olim pupilla, & poſt eius maritus, aut eorum mandatarius, ſiue procurator liberationem præfatam ratificaſſent & approbaſſent, tamen illa liberatio poſſet infringi. Ideoq; nullũ ex eo impedimentum aut intereſſe oriri poterit, ſiue talem liberationem ſecuta fuiſſet ratificatio, uel approbatio, ſiue non: Ex prædictis. n. contra tales ratificatas liberationes, multæ colligi poterunt defenſiones, & per quas oſtendi poterit abſoluentem ex præ
34 dicta obligatione minimè teneri ac obligari. † Primò quia ex quo probatur, dictã liberationem fuiſſe doloſè extortam, competit abſoluenti ſiue liberanti actio de dolo ad reſcindendum, iuxta id quod habetur in d. l. 3. §. primo. ff. de contra. & util. actio. tutel. & in d. l. Sub prætextu. C. de tranſactio. Quin & hic idem ita circumuentus etiã per uiam excipiendi, exceptione ſcilicet doli ſe defendere poteſt, ſic ut teſtatur Vlpianus. I.C. in l. Inuitus. §. Cui damus. ff. de regul. iur. necnon in l. prima. §. 1. ff. de ſuperficieb. Secundò quia
35 competit † ei condictio ſine cauſa ratione erroris, ut traditur

tur in l. Si cum te.ff.de pact.& in l. Si obligatio.C.de ſolut. pluribusque cum ſimilibus iuribus. Igiur etiam hic ſeſe tueri poterit,per exceptionem cõditionis ſine cauſa,argumen
36 to dicti. §. Cui damus. † Tertiò quia ſi talis liberatio non extenditur ad doloſè adminiſtrata,uti plus ſatis ante probatum eſt. Et ideo promiſſio cum rato ſimileſque clauſulæ,nequaquam ad huiuſmodi doloſe adminiſtrata ſeſe extendere poſſunt,nec ea confirmare,iuxta Gloſſam notabilem in l. Si patronus.§.Patronum.ff. Si quis in fraud. patro. Atque per textum notabilem,in l.finali.ff.de conſtitu.pecu. quem allegat Baldus,in l. Si abſente.C.Si certum peta.& in l. Ex teſtamento. C. de fideicommiſſ. cum alijs ſimilibus iurib. Quarto,quod ex quo liberationem præfatam eſſe iniquã ac per dolum extortam conſtat, non uidetur quod ex promiſſione,quicquam accedere potuerit,quia conuentus ex ſua ꝓmiſſione,excipere poterit de dolo & liberationis iniquitate,argumento.l.2.in fine.C.de fideiuſſo.mino.& in l.Si minor.ff.de procurat.& in terminis conſuluit notabiliter Pet. de Ancha.ſuis in conſi. conſ.cccxxxj.ad ultim.char.uer.deſcendo ad oligationem,ibiq; ſubdit,quod dolus reipſa,ſicut dolus ex propoſito,ſufficit,argumento l.Si quis, cumq; ibi
37 notatis ff.de uerbo.obligat.† Item adducit, quod talis promiſſio ut rata ſit,& obſeruanda,dẽt intelligi nõ ſimpliciter, ſed ſic ut ratificet,& approbet tm̃ ea quæ ſunt licita & honeſta,non autem, quæ in ſe dolum continent & iniquitatem, argumento textus,in c.primo,de iureiurando,lib.ſexto, & in l.Si procurator ff.de condict.indebit.atque in l.Si liberi ff.de oper.liber.necnon in c.Veniens,& in c.Quintaualliſ, de iureiurand.cũ ſimilib allegationibus.Quintò,nã etſi ipſemet principalis,ſtantibus terminis prædictis, præfatã feciſſet liberationem,licitum tamen interim eſſet eidẽ talẽ libe
38 rationem ſuã impugnare, eique † contradicere,quia hmõi clauſula de rato,& ea per quam principalis non cõtraueniet ſub pœna,non obligant magis extraneos promittentes, quã principales,ſi ipſi talem actum facerent,argumento l. Stipulatio hoc modo concepta ff.de uerb.obligat.& eius qđ habetur in l.Titia.codẽ titulo,& in c.Gẽma.ex. de ſponſalibus.

T Itaque

Itaque eleganter concludit Petrus de Anch.in ſua diſputatione, incipiente, Cum C. Laicus, in xvii. colum. uerſic. eſt
39 & alia forma, quod duæ perſonæ, &c.† Nõ enim poteſt magis obligari is qui promittit de rato, quàm ipſe principalis, ſi idem feciſſet, uel actum ratificaſſet, argumento l. Cum minor, quæ eſt tertia, in principio, & in §. primo. ff. rem rat.
40 haber. Comprobantur prædicta hoc modo. † Nam qui impugnat actũ aliquem, tanquã iniquum de iure cõi aut ſpeciali, is nõ uidetur uenire contra actum ratificatum, ut probatur in d. l. 3, ad exordiũ, & in §. 1. & ibi Bartolus ff. rem rat. haber. & ad terminos noſtros tradit ẽt notabiliter ac ſignãter Ang. Aret. ſuis in conſiliis, conſ. lxxx. Incipiente, In cauſa iſtorum, & in conſilio c. Incipiente, longitudo & uerborũ prolixitas, &c. colum. ultima. Sed huius opinionis cauſas, breuitatis ſtudio omittendas cenſui. Præcedentibus etiã ſeruiũt quæ ponit Decius ſuis in cõſiliis, cõſ. cccxlix. Incipiẽte, Diuino implorato præſidio. Conſuluit excellentiſſimus Doctor, &c. numero 11. Atq; liquidiſſima l. Si ſeruus ueti tus ff. de legat. 1. Necnon clariſſima l. Si quis rationes ff. de liber. legat. not. Bartolus in l. Aurelio §. Gaius, col. penult. uerſicu. Sed quid ſi relinquitur liberatio, eodem titulo. Baldus in l. Cum neceſſitatem C. de fideicommiſſ. ſæpiſſimè adducta. Et non ſolum quãdo liberatio fuit relicta ſimpliciter ſed etiam, ſi dictum fuit, quod ei uoluit præſtare omne id in quo contingeret tutorem aut curatorem ratione dictæ adminiſtrationis condemnari, propter hoc enim dolus futurus non ur̃ remitti, nec reliqua quæ eſſent apud tutorem aut curatorem, ſed illud dũtaxat legatum remittendum eſſe ur̃, in quo rõne negligentiæ condemnatus fuiſſet, aut condemnari potuiſſet. Et ita Salycetus concludit in d. l. Cum neceſſitatem. Et Angel. ſuis in conſiliis, conſilio clxxv. Incipiente, Viſo dicto ſtatuto, ad finẽ. Et Petrus de Ancha. ſuis in cõſiliis, conſilio cxviii. Incipiẽte, Caſus talis eſt. Et Ioãnes de Ana. ſuis in conſiliis, conſilio. lxxx. Incipiente, Viſis & intellectis. Hoc autem loco non præter materiã erit adiicere hãc
41 quæſtionẽ, ſ. An liberatio, uel abſolutio † adminiſtrationis, q̃ tutori aut tutoribus relinquitur, ſuũ ſortiri debeat effectũ,

finita

finita tutela, id eſt, uſq; ad tempus pubertatis? Ad quam quæſtioné reſpondendum eſt, quod liberatio facta ad certum tépus, nequaquam ſortiri debeat effectum ſuum poſt tempus, per textum in l. Si unus. §. Si cum reo. ff. de pactis, quoniã limitata ad certum tépus poſt tempus non producunt effectũ,
42 quod ſolet (uulgo) hoc pacto dici, † limitata cauſa, limitatũ producit effectum, uulgata. l. In agris. ff de acquirend. rerum
43 domi. & l. Age. C. de † tranſact. Hoc exéplo fit manifeſtum. Tempore enim induciarũ finito, non uidetur orta noua belli incipiendi occaſio, ſed primum intermiſſum bellum, ipſaq; belli occaſio tantum continuari dicitur. Huic ſeruit. l. Poſtliminiũ. §. poſt induciæ. ff. de capti. & poſtlimi. reuerſ. & ter e.. Cy. in l. Si unus. §. Si cum reo ſuis in additionibus ff. de pact. Eſt & alia ratio, ſcilicet, quod ſententia ſuſpenſa ad tempus, non indiget renouatione poſt tépus, & id ita conſuluiſſe ait Angel. in d. l. Si unus. §. Si cum reo, de quodam
44 qui erat ad mortem cõdemnatus. † Similiter ſi ſuſpendatur interdictũ, finito tépore ſuſpenſionis, recipit, ſiue reaſſumit interdictum uires ſuas. Cuius meminit Innocent. in c. Cum inter. de conſuetud. Facit textus in l. Sed ſi manente, ibique Gloſ. ff. de preca. necnon in l. Si quis ex fundo. & l. Si locus,
45 ibi in priſtinum ſtatum. ff. quemadmodũ ſerui amitta. † Et ideo ſi Iudex conceſſit alteri licentiam capiendi debitoré, & poſtea illam licentiam ſuſpendit ad tépus, finito tempore, non eſt neceſſe licentiam renouare. Et ut redeamus unde digreſſi ſumus, paucis cõcludendum, teſte Pet. de Ancha. ſuis in conſiliis, conſilio cxviij. incipien. Caſus talis eſt, &c. quẽ omnino uidendum conſulo. Hæc autem ſit concluſio, quod aliquis poterit petere adminiſtrationem integram adminiſtratorum, poſt tempus finitæ tutelæ adminiſtratæ per tutorem aut tutores, ac deinde petere adminiſtrationis rationé, reſpectu doli & reliquorum infra tempus, durante tutela,
46 alias ſecus. † Quia legatum reſpectu adminiſtrationis futuræ doloſæ, uel reſpectu reliquorum, nihil operatur. Nam hoc non præſumitur fuiſſe de mente teſtatoris, ſicut & alio loco memini. Ex quibus omnibus concluditur, quod ratio ac reliquorum redditio repeti poſſint; quantumuis de libe-

in conſil.cccviij. Incipien. Aduertendum,quod ſi de mala ra
tione computorum,&c. Hanc concluſionē multum ampleac
notabiliter cōſuluit Pet.de Ancha.in conſil. cccxxxj. incip.
Viſis facti narratione & copijs teſtamentorū,&c.Necnō poſt
eos D.Iaſon ſignanter ſuis in conſilijs, conſilio ccxix. Inci
pien.Redēptoris crucifixi.2.uoluminis,quos occurrente ma
teria, legendos ac relegendos in prædictis locis oīno conſu-
lo.Priuſquā autē extremā manum huic materiæ imponā, ſu
pereſt,ut etiā modi,ac formæ generalis liberationis, abſolu
tionis, ſiue quietationis faciendæ, cōponendæq́; mentionē
tandē aliquam faciamus,qua ſeſe olim tutores,curatores, ac
oīs generis adminiſtratores,boni ſynceriq́;,à telorū, quib.
impeti fortaſſis immeritò poſſint, infeſtatione defendere &
tueri poſſint.Sed antequā hanc formā explicemus,hoc lecto
rē prius admonuiſſe uelim,qđ per eā formā fraudulentis tu-
toribus,curatoribus, aut adminiſtratoribus nolim ſuppedita
re anſam ad lites,& uexationes cōtra ſuos quondā pupillos,
minores,prodigos,ac huius farinæ perſonas,quo ſuas adulte
rinas,pollutas,& infectas adminiſtrationes, in parte, aut in
uniuerſum per hmōi form alia tegere,& operire ualeant.Te
ſtor Deū Opti. Maxi.& conſcientiā, quod mallē peritorum
hac in materia diſertas legere audireq́; ſententias, quam eo
rundē legentiū iudicio aliquid imprudentius effutire, & ip-
ſis meā temeritatē coarguendā cōmittere, tametſi apud ip-
ſos(ut id cū eorū uenia dixerim) nonnunq̄ ſtateræ reperian
tur minus æquæ,& iniuſta pondera. Quamobrē oia ac ſingu
la,tā quæ ſcripſi quā q̄ ſcripturus ſum, Doctorū Iuris utriuſ-
que iudicio ac correctioni,ac oīm quorū intereſt me ſubmit
to,& me errantē ut ad ſemitā rectā reducāt oro. Nō aūt hic
ſtatui liberationis gnalis ſingula uerba enodare & declarare,
ſed plæraq́; breuitatis ſtudio ꝑtermittere, & ipſam ſolūmō
formā gnalis liberationis hic oſtendere decreui. Sit igit for
ma gnalis liberationis hmōi, ſm qua & multæ aliæ ſimiles,
iuxta materiā ſubiectā,caſusq́; exigentiā, fingi perfacillime
49 poterunt. † In noīe Dñi, Amen.Nouerint oēs & ſinguli prę
ſentis publici inſtrumēti ſeriē uiſuri,inſpecturi, lecturi pari
ter & audituri.Qđ anno,&c.Indictione,&c.die uerò,&c.Mē
 ſis,&c.

ſis,&c.Pontificatus ſummi in Chriſto Patris,&c.anno, &c. In mei notarii publici & teſtium infraſcriptorum ad hoc ſpecialiter rogatorum præſentia, perſonaliter cõparuerunt honorabiles ac diſcretæ perſonæ, Pamphilus Felix & Domicella Lucretia,filia & hæres legitima quondam Sempronii Cabec,& Catharinæ ſuorum dum uiuerent legitimorum parentum,ab hoc ſeculo,ſicut placuit altiſſimo,ſublatorũ, cõiuges, & ciues Oppidi Brugenſis, Brugenſis Dioceſis ex una, & probus uir Titius Diericx tanquam eiuſdem Domicellæ dudum priuſquam eidem Pamphilo matrimonialiter iuncta eſſet,tutor & curator legitimus,ac etiã bonorum ex parentũ ſuorum prædictorum ſucceſſione ſibi competentium adminiſtrator in ſolidũ & uniuerſalis ex altera partibus.Qui quidẽ Pamphilus & Domicella Lucretia ab eodẽ Pãphilo uiro ſiue marito ſuo ad infra ſcipta ſpecialiter authorizata, cõiunctim ſponte, & ut aſſeruerunt matura deliberatione præuia, & ex certa ſcientia, Omnibus quibus de iure potuerunt, & debuerunt melioribus modis,uiis,& formis,uolentes præfatũ Titiũ dudũ ut præfertur,tutorẽ & curatorẽ eiuſdẽ Domicellæ Lucretiæ,ſucceſſionis eius paternæ ac maternæ adminiſtratorẽ legitimũ,ob onere tutelæ,curatelæ,& adminiſtrationis hmõi exonerare,liberare,& penitus quietare. Confeſſi fuerunt,in ueritate recognouerunt, & expreſſe declararunt ſeſe attentè & diligẽter uidiſſe, inſpexiſſe & examinaſſe,tam per ſe,q̃ alios Iuriſperitos & in calculis & ratiociniis huiuſmodi adminiſtrationũ faciendis,reiiciendis,admittendis & abſoluendis,expertos & exercitatos. Repertorium ſeu inuentariũ oĩm & ſingulorũ bonorũ mobiliũ & immobiliũ, eidẽ Domicellæ Lucretiæ tã ex ſucceſsione parẽtũ ſuorum prædictorũ,quam alias,quomodolibet cõpetentiũ.Necnon oẽs & ſingulos libros,codices,chartas, ſcripturas publicas & priuatas,& quæuis alia munimẽta & documẽta legitima, ad eorundẽ bonorũ cõſeruationẽ defenſionẽ, & euidentiã ſpectantia,ſeruientia,& quõlibet pertinentia,quorũ idẽ Titius habuit uel habere debuit,aut potuit,legitimã adminiſtrationẽ & manualitatẽ, ac per hoc liquidè & euidenter cõperto, qđ præfatus Titius ut ſupra qualificatus,de oĩbus & ſingulis

occa-

occaſione præfacta per eum adminiſtratis, geſtis, & quouis modo procuratis,adminiſtrationem hmôi concernentibus, & ab eadem aliquatenus dependentibus computum & reliqua, adæquatè, abſolute & ſpeciatim reddidiſſet, ſoluiſſet, tradidiſſet & deliberaſſet eundem Titium tutorem,aut curatorem & adminiſtratorem præſentem & acceptantem tam pro ſeſe, quàm pro hæredibus & ſucceſſoribus ſuis, ab omni geſtione, gubernatione, & adminiſtratione, ſub ratione dictæ tutelæ & curatelæ ſuſceptis, tanquam abſolutè habitis,fideliter adminiſtratis,necnon iuſto computo, & reliqua prius realiter factis,redditis, & acceptatis, ad debitum finē deductis,finitis,& integrè conſummatis,omnibusq́; & ſingulis pecuniarum ſummis,redditibus,prouentibus, & emolumentis,ac iuribus,actionibus & obligationibus,ab eadē adminiſtratione,quouis modo,& ex quauis cauſa,etiam ex futuro,ſeu litibus ac controuerſijs,ex teſtamento,aut alias,de pendentibus,& quomodolibet emergentibus, quas & quos ijdem cōparentes, aut eorum ſucceſſores ab eo Titio eiuſve ſucceſſoribus exigere aut quomodolibet prætendere nunc & in futurum poſſent,ſcienter,appenſatè, & liberaliter abſo luerunt,liberarunt,& penitus quietauerunt, remittētes etiā eidem, & quietantes omne & qualecunque ius quod ſibi aut ſucceſſoribus prædictis occaſione ſæpedictæ adminiſtrationis nunc competit & forſan competere poterit in futurum, etiam ſi illud prorſus ignorarent, ſiue illa ignorantia eſſet in genere & in ſpecie:ſiue in ſpecie,& non in genere:ſiue in genere,& non in ſpecie:qualiſcunque fuerit,ſiue etiam incognitum & inexcogitatum eſſet,etiam ſi dolo,fraudeq́; alicuius eſſet incognitum,tam in genere quā in ſpecie,arduum,& non arduū,ſiue leue. Et promiſerunt tam pro ſe quā ſuis hæredibus & ſucceſſoribus ſolenni eorū iuramento interuenien te,& ad ſancta Dei Euangelia præſtito, mihi notario publico,tanquā publicæ & authenticæ perſonæ ſolēniter ſtipulanti & recipienti,uice & noīe omniū & ſingulorū,quorum intereſt,intererit,aut intereſſe poterit,quomodolibet in futurū præfatū Titium ſuper habita per eū adminiſtratione huiuſmodi, aut illius quocunq; & qualicunq; prætextu, eiuſq;

hæredes & ſucceſſores nullo unquã tẽpore aut modo in iudicio uel extra, impetere, moleſtare, aut alias quomodolibet inquietare, & perturbare, ſeu per alium, uel alios, quouis quæſito colore impeti, moleſtari, inquietari uel perturbari facere, ſub pœna mille ducatorũ. Hiſpanicorũ auri, in auro, pro una Cęſareæ Maieſtati, & alia dicti Oppidi pauperibus, ac tertia partibus eorundem mille ducatorum præfato Titio, ſtatim & ipſo facto in euentum cõtrauentionis abſque ulla mora erogandorũ, ſoluendorũ, & applicandorum, inquam quidẽ penam iidem cõparentes ſeſe ex nunc, prout ex tunc incidiſſe recognouerunt, ac pro iudicatis & condemnatis haberi & reputari debere uoluerunt & cõſenſerũt abſque alicuius executionis, & iudiciarii proceſſus ulteriori proſequutione, ſalua nihilominus & rata dicta liberatione ſemper manente, pro quibus omnibus & ſingulis præmiſſis, tenendis, obſeruandis, & plenariè adimplendis ac pœna in euentum contrauentionis, ut præmittitur, perſoluenda & applicanda, iidem comparentes obligarunt tam ſe, quàm bona ſua omnia, mobilia, & immobilia, præſentia & futura obligataq; & hypothecata eſſe uoluerunt, ſpecialiter & expreſſè, illaq; omnia & ſingula iuriſdictioni, compulſioni, & coercitioni, quorumcunq; iudicum, tam Eccleſiaſticorum quã ſecularium quarumuis curiarum aut lucrum ubicunque exiſtentium, per quos quidem iudices & eorum quemlibet, ad hoc per eundem Titium, eiuſve hæredes, & ſucceſſionis eligendos, uel eligendum uoluerunt cõpelli, cogi & coerceri poſſe, uſque ad plenariam eorundem præmiſſorum & ſingulorum omnium obſeruationem, & pœna in euentum prædictum promptam & realem ſolutionem ſubiecerunt, ſuppoſuerunt, & ſubmiſerunt, necnon pro eorundem oĩum & ſingulorum præmiſſorum maiori ualiditate, robore & firmitate, renunciauerunt, tã pro ſe, quam hæredibus & ſucceſſoribus ſuis prædictis, exceptionibus doli etiam cõmiſſi in actu liberatiõis, uis metus, & fraudis, in factum actionis, non numeratæ pecuniæ ſpei futuræ numerationis, erroris calculi, clauſulæ generalis, ſi qua iuſta cauſa uidebitur, recurſus ad arbitriũ boni uiri. i. appellationis ad arbitriũ boni uiri, ne qs

con-

ꝯondemnetur niſi habita ratione,ne egeat in futurum,fori, deceptionis ultra uel infra dimidiam iuſti precij, iuris & facti ignorantiæ,non uerſimilitudinis,implorationis iudicis quod locupletaretur cũ alterius iactura,inſignis(uulgo enormis ſeu enormiſſimæ)læſionis,falſæ cauſæ,falſæ aſſertionis ac ſuggeſtionis,contrariæ inſpectionis rationum,librorum, codicum,ſcripturarum, & munimentorum , aliter uel plus ſeu minus ſcriptum,quam dictum,& econuerſo , quod non fuerint,nec ſint plenariè & integrè ſoluta & ſatisfacta , promiſſi ſeu pacti non mouendæ litis,moleſtiæ, ſeu alicuius cõtrouerſiæ , occaſione dictæ adminiſtrationis per Aquilianã ſtipulationem,per ſe ſuoſq; hæredes , & ſucceſſores in futurũ,non habitæ notitiæ aut certiorationis exceptionum , & aliorum ſupra & infra ſcriptorum, (quandoquidem per me notarium illorum omnium notitia & certioratio ſibi facta & reddita extitit)necnon oĩbus & ſingulis alijs,tã iuris, q̃ facti exceptionibus,beneficiis , priuilegijs,& defenſionibus, etiam ruſticationis,aut cuiuſuis alterius cauſæ , quomodocunque introductis & conceſſis, ac in futurum forſan concedendis:quas & quæ,licet præſentibus non expreſſas & inſertas,expreſſa & inſerta,pro abſolute eiſdem præſentibus inſertis & expreſſis haberi uoluerunt,necnon iuri dicenti, generalem renunciationẽ minimè ualere,niſi præceſſerit ſpecialis,quibus contra ꝑmiſſa aut aliquod eorũ directè uel indirectè,aut aliquo alio modo,ſe tam de præſenti, quàm de futuro iuuare,tueri & defendere poſſent & ualerent.Caſſantes ad eundem effectum,irritantes & penitus annullãtes,ex nunc prout ex tũc,& pro ſemper,quæcunque,quodcunq;,& qualiacunque munimenta,tam priuata quàm publica , literas quoque & ſcripturas quaſcunque,per quę & quas aliquo modo conſtare poſſet præfatum Titium uel hæredes,& ſucceſſores eius,cauſa dictæ adminiſtrationis habitæ, præfatis comparentibus, eorumve hæredibus,& ſucceſſoribus eſſe, remanſiſſe aut fore obligatos,ſeu deberi teneri,uel quomodolibet obligari,ac propterea eadem munimenra,literas & ſcripturas,quæcunq; & quaſcunq; dictã adminiſtrationem cõcernentia,& ad illam quolibet ſeruient & pertinẽtia, aut

ſeruientes

ſeruientes & pertinentes,ubicũq; exiſtentia reperibilia,exiſtentes & repertas,uiribus omnino carere uoluerunt, nulliusq́; de cætero fore efficaciç,roboris uel momẽti,cũ pacto ſolenni expreſſo, eorũ iuramento uallato, nunquã aliquod ſuffragium,releuium,aut cuiuſuis generis, tã iuris, ꝙ facti auxiliũ, aut abſolutionem à iuramento ſeu literas aliquas, gratiã aut iuſtitiam concernentes per ſe uel alium implorare,& impetrare, aut impetratis uel in poſterum impetrandis quomodolibet uti uel gaudere. Super quibus omnibus & ſingulis præmiſſis omnes præfati cõparentes debita cum inſtantia petierunt ſibi à me notario publico infraſcripto fieri, confici & tradi inſtrumentum uel inſtrumenta, publicum uel publica,unũ uel plura. Acta fuerũt hæc in loco.N. Diocœſis.N.ſub anno, &c.præſcriptis, Præſentibus.N.& N.&c. teſtibus ad præmiſſa uocatis & rogatis. Hæc aũt præſcripta forma liberationis generalis,poterit de partium conſenſu obſeruari in ſubſtantia, & paſſari(ſi ita fari liceat) uel trãſigi,coram Decurionibus, ſeu(uulgo)ſcabinis, paribus curiæ,uel indifferenter aliis quibuſcunque Iudicibus,mutatis mutandis,omiſſis omittẽdis,& appoſitis apponendis,iuxta uniuſcuiusq; Iudicii ac fori ſtylum conſuetum in hmõi obſeruari ſolitum. Cæterum non eſt hic prætereunda, ſed
50 obiter notanda qõ,ſcilicet, † An pupillus aut minor qui tutorem uel curatorem ſuũ quondam liberauit, & iurauit non contrauenire:an is inquam per iuramentũ à beneficio reſtitutionis ſit excluſus? Huius quæſtionis meminit Cynus iuriſprudẽtia egregiè inſignitus, in uulgata Authentica Sacramenta pubc. C.Si aduerſ.uendi.nu.15. Allegans utrinque opiniones,ad quem breuitatis gratia,lectorẽ remitto. Ad ꝑſentẽ poſtremo materiam(tametſi hoc ſuperius dictum oportuit)notandũ eſt. Pupilli uel minoris debitorẽ aliquando plenam,aliquando pleniorẽ,& nonnunquã pleniſſimam conſequi liberationẽ & ſecuritatem, ſm̃ gloſſam aureã & ſingularem hanc materiam clarè enodantem & declarantem,in uerb. Imputandum,in l. Ait Prętor. §. Permittitur ff.de mino.xxv.annis,quã cũ alia gloſſa,in l.1.in uerbo poteſt.C.Si aduerſ.ſolu. necnon ẽt gloſſa, in l.iuſiurandum,

ſecunda.§.primo.ff.de iureiurā.d.& Gloſa,in l.Cōtra iuris ciuilis regulas ff.de pact.quas operæprecium erit memoriæ
51 commendare.† Nā ex illis habemus, quod debitor qui uolet ſoluere pupillo aut minori, ſi pleniſſimā cupiat cōſequi liberationē & ſecuritatem,ſoluere debet cum mandato, uel iuſſu Iudicis aut Prætoris,ut teſtatur D. Angel. Aret. in.§. Ex quibuſdam,inſtitu. de pœn.temer. litigant. quia iuſſus
52 Iudicis excuſat,facitq; licitū,†quod alias foret illicitū l. Si quis quaſi ff.de S.C.Silla.& l.Furti.§.Qui iuſſu Prætoris. ff.de his qui notant.infa.His quam optime ſeruit l. Qui autē.§.Apud Labeonem.ff.Quæ in frand.credi.fact.ſunt, cū plus mille iuribus haud diſſimilibus.Solutio ergo corā Iudice facta,pleniſſimā parit ſecuritatem,& liberationē, quemadmodum etiam ſignanter uoluit Imperator Iuſtinianus in l.Sancimus.C.de adminiſt.tuto.uel curato.Non eñ(inqt) debet quod ritè & ſēm leges ab initio actum, eſt ex alio euētu,reſuſcitari.Necnon l.Ait Prætor. §.primo. ff.de mino-
53 rib.xxv.annis.† Cum iudice enim in facta ſolutio , tutiſſima,pleniſſima,& ſecuriſſima eſt,§.nunc admonendi, inſtitu.Quibus alie.licet uel nō.Et gloſa in fine ſui,in uerbo,Po
54 teſt,in d.l.Contra iuris Ciuilis regul.ff. de pact.† Ad eandem præterea materiā facit ſtatutum oppidi Brugenſis, diſponēs ut ſequit.Quod nemini liceat pupillo uel minori,uni uel pluribus,per literas obligatorias,aut alia media quouis modo legitimè obligato , deinceps aliquam ſolutionem alii facere,quā ipſis duobus tutoribus uel curatoribus coniunctim.Nā etſi alter eorundem tutorū uel curatorū literas obligatorias hmōi,aut alia ſub ſe documenta , necnon à ſuo contutore, aut concuratore generale mandatum ad hanc ſolutionem recipiendam haberet,non eſſet tamen illa ſolutio ſic uni tutorum facta, rata, & ualida, & hic alter tutor,uel curator abſens eandem quietantiā , ſimul cum altero contutore uel concuratore prius ſubſignaſſet,& ita poſt ſubſignationem alteri ſuo contutori aut concuratori eandem ſolutionē recipiendā mandaſſet. Atq; hæc omnia ſub pœna iterandæ ſolutionis.Et enim hoc ſtatutū ad eū finem decretum, ut ſic obuietur multis fraudibus, in hmōdi ſolutionibus quotidie

contin-

contingentibus. Ideoq; profectò ſtatutum hoc opprimè lau dandum,& meritò inuiolabiliter ubiq; locorum obſeruandum eſt. Nam ſi ho c oíbus in locis ſtrictim ſeruaretur, multò melius pupillorum & minorum utilitati in futurum proſpiceretur, & nunc quoq; melius proſpectum eſſet. Hæc ſub correctione & benigna lectorum interpretatione dicta, ſcriptaq; ſint, pro huius materiæ complemento. Cætera prætereo, breuitatis ſtudio, (quę hic recenſeri commodè potuiſſent) ne oneri ſim candido Lectori.

COMMENTARIA IODOCI DAMHOVDERII BRVGENSIS IVRISCONſulti, in Titulum, de tutorum, & curatorum improbè adminiſtrantium periculis.

SVMMARIVM.

1 *Pupillorum ſtudia ſunt diuerſa.*
2 *Tutores qui ueri, & ſoli digni ſint.*
3 *Tutores qui falſi, & indigni.*
4 *Tutores falſi, furca, quàm tutela digniores.*
5.16 *Tutorum grauis admonitio.*
6 *Tutela res ardua.*
7 *Tutelæ mala gubernatio, quantis obnoxia periculis & incõmodis.*
8 *Tutorum malorum multiplices aſtutiæ & fraudes.*
9 *Tutorem bonum, quid maximè ornet, & deceat.*
10 *Tutorem malum quid maximè dedecoret.*
11 *Tutores mali ad rem attentiores, quàm ad curam pupilli.*
12 *Tutores mali inſtrumenta ſunt diaboli.*
13 *Iniuria ui fit aut fraude.*
14 *Tutores mali duas ob cauſas execrandi.*
15 *Tutores mali ſub paſtoris titulo lupi ſunt.*
17 *Tutores boni, uicarii ſunt Dei appellandi.*
18 *Tutores mali, iudicium & iram Dei non effugient.*

CAPVT VNICVM.

SVnt multi qui pupillorum, &
minorum uel prodigorum tute-
1 las, & curatelas, † ſtudioſe am-
biant. Verum hi ſubinde ſtu-
dio ſunt † diuerſi. Sunt enim
2 qui ex uerò amore pupillorum,
aut minorū curas, & adminiſtra-
tiones quæritāt, nō ſibi, ſed ami
co mortuo id officii ſeſe ꝑſtare
gaudētes, ut quaſi ī demortui ui
ces, & locū ſuccedere poſſint, ut ad eoſdē pupillos curādos,
& ad eorū bona gubernanda, quaſi paternam curā, & affectū
induere, & coram quibuſcunq; oſtendere poſſint. Hi profe-
ctò digni ſunt, quibus ſolis & pupilli uel minores, & ipſo-
3 rum bona committi debeant. Sunt uerò alii, † qui huiuſmo
di tutelas & curatelas captant, non ad commodum, aut ſalu-
tem pupillorum, ſed tantum ut ſuis marſupiis inuigilantes
occaſionem habeant, per quam miſellos pupillos mordeāt,
ad uiuū uſq; corrodant, deuorent, & perdant, nihil habētes
penſi quomodo cum pupillo res ſuccedant, ſiue is moriatur,
ſiue bona ſupprimantur, dūmodo ſibi abundè proſpicere po
terit, & ſeſe ſuóſq; oēs per talē occaſionem locupletiores &
4 beatiores reddere. Verùm hi ut breuius dicā furca, † quam
tutela digniores exiſtunt, ſi quo modo ipſorū ſimulatus ani
mus aperte dinoſci poſſet, qui aliquando tam fictè & laten-
ter ſuam rapacitatem, fidelis gubernationis fuco, & ſimula-
tione tegunt, quaſi ipſi ſoli futuri eſſent fideliſſimi. Quocir-
ca admonitos uelim cūctos pupillorū, & minorū ꝓpinquos,
ut diligenter attendant, quibus tales tutelas, & curatelas cō-
mittant, & interim ſæpius latenter auſcultent, & ꝑquirant,
qūo in tutelis, & curatelis ſe habeant, dignè ne, & fideliter
ſua adminiſtratione fungantur, an indignè, & infideliter. Ip
5 ſos uerò tutores & curatores admoneo, † uel potius rogo, ut
memores diuinæ ultionis ſtrenuè & fideliter pupillorū cō-
modis inuigilent, accurēt diligētius, q̃ ſi res eſſent ꝓpriæ,
putentq;

putentq́; ſe Deo Opt. Max. præſtare quicquid bonæ, aut malæ fidei præſtant ſuis aſſumptis pupillis, ac minoribus, reportaturi in die Iudicij præmium aut ſupplicium pro adminiſtrationis fide præſtita. Non enim eſt res parui † momenti,
6 ſed res maxime ardua tutelas, aut curatelas aſſumere, plenaque periculis niſi aliquis uero, ac ſyncero zelo aſſumpſerit, & fideliter adminiſtrauerit, infinitis periculis, & perplexitatibus ſeſe intricatos magis magisq́; inuoluũt (ut de æterna interim & corporis & animæ damnatione ſubticeam) qui adminiſtrationem alienarum rerum perperam, & malitiosè gerunt, ſicuti ſatis ſuperque colligi põt, tum ex ſuperiorib. hactenus habitis, tum ex ſequentibus. Acceſſunt enim ſibi
7 lites utrinq; immortales, † turpem ignominiam, infamiam non ferendam, inopiam, duriſſimam paupertatem, omniũ in ipſos murmura, cum multis cõtrouerſias diſcordias, multorum probra, conuitia, & ſeparationes coniugum ab inuicem, inſuper, & deſperationẽ, aliaq́; innumera quibus totã ſuam ipſorum uitam undiq; obſitam eſſe ſentiunt, & quod omnium eſt grauiſſimum aſſidua tum corporis, tum animæ inquietudine uexãtur, & cruciantur. Qua quæſo mente ꝑdi
8 tos? quid de Deo illos ſpetare putas? † illos qui facultatibus ſuorum pupillorum, minorumq́; tanquã propriis utuntur, casq́; ſic dilapidant, & diſſipant, quaſi nunquam reſtaret rationis redditio, ac reliquorum ſolutio. Alij ſic adminiſtrantes ut ne ſemel quidem ſomnient, ſed ad ratiocinia, atque ad reliqua obligari. Alii ſunt callidiores, qui tametſi ſciant ſe ad rationem obligari, eandem tamen ſemper procraſtinant, & iurant, (ne ſubſtantiam ſeu pecuniam pupillarem ac minorum reddant ac reſtituant) pupillos, minorisve non dum ſatis idoneos, nec ſufficientes nec prudentes eſſe ad ſe & ad ſua gubernanda, imò contra iurant ac deponunt eoſdẽ eſſe inidoneos, cum tamen reuera ſæpe magis idonei ſint, quàm ipſimet tutores. Alii, eadem de cauſa, ſcilicet, ne decentem, debitam & ſufficientem rationem, atque reliqua reddant, diu, longoq́ue tempore rationem differunt, imò omnibus uiribus, & neruis impediunt, ne pupilli ducãt uxores, aut ne pupillæ nubant maritis, contra conſcientias,

& con-

&contra omnem rationem æquitatemq́; dicentes tale matrimonium in auſpicatum,& inutile, quantumcunque ét honeſtam bonam, ac præclaram conditionem alii offerant. Sed quid tales de iure diuino, canonico ac ciuili putas merentur, & quantis quæſo ſeſe periculis ſubiiciant huiuſmodi tutores fraudulenti. Ego oēs Theologos, Iuriſperitos, omneſque cordatos,& bene ſentientes, breuitatis cauſa, Iudices facio. Alii ſunt qui parciſſimè gubernant, ut ſibi potius, quàm pupillis adultisq́; proſpiciant,& conſulant, qui uerius furis, quàm hominis bonæ fidei officio funguntur, qđ hoc noſtro infœliciſſimo ſæculo,& in nullas non offucias ac fallacias cōpoſito, mirificè dolendum & conquerendum eſt, ſ. quod fidem integram,& ab omni ſpe lucri alienam non præſtant, quā tñ ex officio & iuramento præſtare debent, argumento, l. Creditor. §. fi. ff. mandat. ſicut latius tractatum eſt,
9 in ſuperioribus titulis,† capitibus & numeris. Tutorem.n. aut curatorem rectum, uerum, & fidelem nihil eſt qđ ęquè deceat, q̃ ipſum pupillum, tanquam ſuum uerum filium diligenter curare, alere honeſtè, in ſtudijs, aut opificijs, aut mercaturis exercendum tradere, & ad honeſtam functionē prouehere, deinde ipſorum pupillorum uel minorum bona rectè gubernare, utiliter ad lucrum, & ad augmentationem
10 expendere,† eadem ſtrenuè tueri & defendere. Et contra nihil eſt quod ipſos tutores magis dedecoret, infamet, & perdat quàm pupillorum, aut minorum neglectus, & ſaluti gloriæq́; ipſorum minimè inuigilare,& poſtremò ipſorum bona negligenter curare, ad lucrum non expendere, nec defendere, ſed potius ad ruinam collabi & perire permittere, cuius farinæ permultos tutores hic commonſtrare poſſem,
11 niſi breuitatis ſtudium me cohiberet,† qui ad pupillorū minorumq́; pecuniam corripiendam longè ſunt attentiores, potiſſimum in primo acceſſu, quàm in perpendendis diligenter, ac enixè maſticandis iuramenti præſtiti uerbis, utpote pecuniæ affectu magis allecti, quam zelo bonæ adminiſtrationis, quam ſuſcipiunt, quod res admodū ipſis ſit amabilis,& acceſſu plauſibilis, quemadmodum atteſtatur Imperator Iuſtinianus in §. Quoniam autem in Authentico, ut

hi

hi qui obliga.ſe habe.perhib.rés mino.cólla.6. Hi aũt quũ ſint in reddenda ratione ac in reliquis, teſtudine aſelloque tardiores ac ſegniores(quod hoc noſtro infœliciſſimo ſecũlo impenſe deplorandum arbitror)& in utendis pupillorum bonis ad luxum,ac propriam uoluptatem ardẽtiſſimi, de iis
12 uno uerbo dico:† Quod huiuſmodi adminiſtratores,ſathanæ ſunt inſtrumenta,imò Sathana multò peiores,& deteſtabiliores,diabolus enim ſe ex natura hoſtem noſtrum & aduerſarium exhibet, hi autem ex uera & interna malitia, ſe pupillorum hoſtes ſimulanter oſtendunt,ſeſeque ut ueros amicos,& fautores ingerunt,& quaſi parentum uices & affectus ſe referre ſimulant,ob quod & ſe iuramento ad tuenda & conſeruanda ſibi commiſſorum bona obligant, cumq; amicorum,imò parentum potius perſonam gerant. Interim tamen reipſa fures ſeſe & latrones produnt, & pupillorum hoſtes tantò nocentiores,quantò occultatiores, quibus nihil poteſt eſſe aut cogitari abominabilius & execrabilius.
13 Cum enim authore† Cicerone duobus modis fiat iniuria, aut ui, aut fraude,utrumque quidem ab homine eſt alie-
14 niſſimum,ſed fraus eſt odio digna maiore.† Duplici autem nomine tutorum,& curatorum fraudes imprimis ſunt execrandæ, & quamuis per occultam fictionem in hoc ſeculo pœnam effugiant,tamen in futuro grauiſſime ſunt uindicandæ.Primò,quod in illam ætatem iniurij ſunt, quæ per imbecillitatem & imperitiam ſeipſam tueri & cõſeruare nõ poteſt,quæq; omnibus fraudibus & iniurijs expoſita eſt, ut enim magis execramur,illũ qui fœminam,qui ægrum, qui corpore mancum occidit,aut uulnerat, quàm qui robuſtum & ad ſeſe tuendum, & defenſandum paratum uirum aggreditur,atque ità cum ſuo periculo illum aut mutilat,aut interficit:ſic maiore odio digni ſunt,qui pueros & minores dolis & fraudibus circumueniunt,quibus nondum natura eam aſtutiam,calliditatem,& prudentiam dedit, qua ſibi ab illo rũ technis & dolis cauere & proſpicere poſſint.Ideoq; hæc eſt ſecunda & præcipua cauſa, ob quam tales tutores (imò mentito nomine tutores, quia cum hoc ſuo nomine ipſorũ actio pugnat)extremo digni ſunt odio,&ſupplicio, quod il

los

los potiſſimum fallant, illiſque nequiter iniuriam inferant
ad quos tuendos, pro quibus ad fraudes omnes arcendas, &
omnes iniurias ab eis propulſandas, tum à parentibus, tum
15 à propinquis, tum ab ipſo magiſtratu electi, † & ut digni cõ
ſtituti ſunt. Atque interim ſic ſub habitu, & titulo paſtorũ,
uel canum ad tuendum rudem & imbecillem gregem ab in
curſionibus & inſidiis luporum & ferarum, conſtituti ſunt,
quum tamen proh ſcelus, ſub habitu & perſona atque figura
canum, lupos ſe & feras rapaces præbeant. Verum, ut inquit
ille, cum canes funguntur officio luporum, cuiuſnam præſi-
dio pecuaria credemus? Ob id quod à ſceleratis iſtis, & Rei
publicæ peſtilentiſſimis hominibus ita pupillos ſæpe dilania
16 ri conſpicimus. † Quare quum tantum & tam abhorrendũ
ſcelus ſit, negligens, & improba tutelæ aut curæ adminiſtra
tio, putaui in fine horum librorum breuiter illos commone
faciendos, uel potius (ut dixi) mihi rogandos eſſe, ut fideli-
ter officio ſuo fungantur: & operam dent, ut nomini ſuo re-
ſpondeant, meminerint etiam cum probe officium ſuum fa-
17 ciunt, ſe Dei Opt. † Max. uicarios eſſe, qui pupillorum & ui
duarum tutelam & defenſionem potiſſimum ad ſe pertine-
re multis in locis ſcriptura ſignificat, ut in Pſal. Dominus cu
ſtodiet aduenas, pupillum & uiduam ſuſcipiet. Et alibi, Or-
phano tu eris adiutor. Et contra, pupillorum oppreſſoribus
dira minatur, & grauiſſime illorum iniurias uindicaturum
promittit, qui tam ſerio iuſſerit. Exod. 22. Viduæ & pupillo
18 non nocebitis. † Et dominus apud Eſaiam, Principibus com
minatur, quod pupillo non iudicent. Quomodo ergo aut
cum quali conſcientia iſti rapaces tutores putabunt ſe poſſe
effugere iram Dei, & iuſtiſſimum atque ſeueriſsimum eius
iudicium, qui tam ſanctum, pium, atque diuinum munus,
tam impie prophanarunt, & fidei atque tutelæ ſuæ commiſ-
ſos tam miſerabiliter fefellerunt? Hæc erant quæ de male
adminiſtrantium periculis obiter inſerenda putaui, ad qđ
me pietas, & erga pupillos atque minores affectio & amor
incitauit.

COMMENTARIA IODOCI DAMHOVDERII BRVGENSIS IVRISCONSVLTI, In Titulum, de Pupillorum, minorum, & prodigorum bene gubernatorum gratiarum actione.

SVMMARIVM.

1 *Pii adoleſcentis eſt operam dare uirtutibus, & cauere à uitiis.*
2 *Nullum uitium ingratitudine deteſtabilius.*
3 *In ingratos Athenienſibus competebat actio referendæ gratiæ.*
4 *Ingratitudinis deteſtandæ authoritates.*
5 *Veri tutores iiſdem honoribus proſequendi, quibus parentes.*
6 *Lex tutores optat, non qui ſibi, ſed pupillis proſpiciant.*
7 *Ad magiſtratum non ſunt admittendi, qui magiſtratum ambiunt.*
8 *Lex requirit, ut tutores parentum affectus induant.*
9 *Quis uerus ſit honor, qui à pupillis tutoribus impenditur.*
10 *Nullum officium gratitudine maius.*
11 *Maximo beneficio, maxima quoque referenda eſt gratia.*
12 *Quicquid boni pupillis accedit, id omne à fidis tutoribus dimanauit.*
13 *Quicquid mali pupillis acceſſit, id omne à malis tutoribus ortum.*
14 *Exhortatio ut pupilli adulti gratitudinem tutoribus oſtendant.*

CAPVT VNICVM.

1 QVVM pij atq; †Chriſtiani hominis ſit iam inde uſque ab adoleſcentia operã dare, ut ſe omnibus uirtutum generibus Deo cõditori & ſeruatori ſuo approbet à uitijs uerò q̃ Dei maieſtatẽ offendant, q in ipſo eſt, caueat: tũ imprimis curare quiſq; debet, ut ſe gratum Deo, omnibus quorum beneficia expertus eſt ex-
2 hibeat, ut ingratitudinis turpiſſimam † notam fugiat. Nullum enim uitium eſt, quod grauius & Deum & homines of-

offendat, quam accepti beneficij, aut ingratitudo, aut (q͂ peius eſt) non intelligentia. Peius enim perit non intelligẽti, q̃ quod præſtatur ingrato. De ingrato.n. ſperandum eſt, q̃d licet is nunc ingratus ſit, poſtea ad mentẽ reuerſus, fiet gratus. De non intelligenti uerò, qui ſibi bene fieri non agnoſcit, nec intelligit, prorſus nihil eſt expectandum, q̃ fortaſſis ob beneficium collatum, & non intellectum nec cognitum, duriſſimum maleficium, & peſſimam gr̃æ relationem. Sed ut ut eſt, tum ex non intelligentia, tum ex ipſa ingratitudine plærumq́ue rerum omnium perturbatio naſcitur.

3 † Quare apud Athenienſes aduerſus ingratos actio conſtituta eſt, & rectè inquit Valerius, quia dandi & accipiendi beneficii commercium, ſine quo uix uita hominum extat, perdit & tollit, quiſquis bene merito parem referre gratiam negligit. Atque hinc fit ut grauiſſimæ ſententiæ paſſim aduerſus ingratos, cum apud Eccleſiaſticos, tum apud

4 prophanos ſcriptores extent. † Sic enim Salomon. Prouer. xvij. Qui reddit mala pro bonis, non recedet malũ de domo eius. Cui aſtipulatur illud Senecæ. Nullum referre beneficium, nullâve beneficii gr̃am, turpè eſt apud oẽs & ingratum: q̃ ſn̄ia alter Mantuanus Pöeta pulcherrime complexus eſt, his uerſibus. Nil magis auertit cœlum à telluris amore. Quã ſcelus ingratæ mẽtis, quę corde maligno, Muneris authorẽ nullo dignatur honore. Grauiſſime aũt & breuiſſime Mænãder Comicus, Ingrato hoïe terra peius nihil creat. Hæc mihi diligenter conſideranti, & animo uerſanti uiſum eſt paucis pupillos & minores officii quoq; ſui cõmonefacere, quamuis id ad inſtitutum nr̃um non proprie ꝑtineat. Obſeruare igit̃ diligenter pupilli & adoleſcentes debẽt, quãtis beneficiis à ſuis tutorib. & curatorib. affecti ſint, & quantum illis debeant. Diuino enim, & naturali iure ad gr̃am illis habendam, & ſi fieri pôt, etiã referendã, obligati ſunt. Non enĩ obſcurum ipſis in hoc negocio eſſe dẽt, illud præceptũ deca

5 logi, † Honora patrem & matrẽ. Tutores autem & curatores, quando digne & diligenter ſuo functi ſunt officio, profecto parentũ uices & naturam induunt, inq; eorum locum ſuffecti ſunt, atq; ideo ẽt ipſis eundẽ honorẽ merito debẽt.

Ipſi enim uitã & fortunã pupillorum ſibi cõmiſſorũ tuentur
idq; in ea ætate, qua ipſi ſe propter infantiã, imbecillitatẽ,
& imperitiam tueri non poterant, quod munus & proprium
eſt parentibus, & pupillis imprimis neceſſarium. Adde etiã
6 quod ſanctũ atque diuinum ſit hoc munus. † Ideoq; lex eos
tantũ tutores admittit, qui pupilli commodis, non qui ſuis
proſpiciant, ſicut prudenter inquit Cicero, quod Tutela
ad eorum utilitatem, qui commiſſi ſunt, non ad eorum
quibus commiſſa eſt, gerenda eſt. Ita quoque Modeſtinus. I.
C. in. l. Scire oportet ff. de tuto. & curat. dat. ab his. Semper
7 maxime hoc obſeruent † Magiſtratus, non creare eos, qui
uolunt inijcere uel ingerere ſeipſos ut creentur, & qui pecu
niã dant. Hos enim & pœnæ obnoxios eſſe lege promulga-
8 tũ eſt, hoc igitur nimirũ † leges uolunt, ut tutores & curato
res parentũ omnino aduerſus pupillos & minores animum
& affectum induant. Quare & à pupillis & minoribus, pari
9 cum parentibus honore proſequendi ſunt ueri tutores. † Nõ
loquimur autem hic de externis illis honoribus ſiue culti-
bus, qui capitis tñ nudatione, aut genuflexione conſtãt, ſed
potius de ipſi animi gratitudine, quæ uerbis, factis, & relata
gratia (cũ occaſio ſeſe offert) potiſſimũ declaratur. Nã ſicut
lex naturæ hoc à nobis requirit, ut parẽtibus ꝓ exhauſtis in
nutriẽdo, docendo, tuẽdoq; laboribus gratos oſtendamus,
& data occaſione pro nr̃is facultatibus gr̃as referamus atq;
perſoluamus. Ita ẽt & naturæ ius exigit, & philoſophorum
nihil ultra naturæ legem ſentientium, ſcripta præcipiunt,
quibuſcunque de nobis benemeritis (cum poterimus) gr̃am
referamus. Qđ etiam Ethnici & publicani ſola naturæ lege
id cogente faciunt, ut Euangeliſta teſtatur. Niſi enim talis in
rebus humanis gratitudo contingeret, ipſa Reſpublica ſtare
10 non poſſet. Rectè igitur Cicero, † Nullũ officium referen-
da gratia, in Republica magis eſt neceſſarium: In gratia au-
tẽ illhac & quauis alia referenda, hoc imprimis ſpectandũ,
11 ut maximo cuiq; beneficio † plurimũ grarum, quod ipſa na
turæ rõ maxime dictat & poſcit tribuat. Sed inter oĩa huma
na beneficia, qđ quĕq̃ beneficiũ excogitare mẽs humana po
terit, qđ tutorũ ac curatorũ bene gubernantiũ beneficiũ ac

merito-

meritoriũ officiũ, aut ſuperet, aut æquet, aut qđ cum tã am
pliſſimo & ſanctiſſimo parentũ erga liberos officio cõferri
12 poſſet? † Quicquid eñ cõmoditatis & fœlicitatis prouecti
iã & maiores facti, tum in aĩo, tum in corpore, tum & in uita
uniuerſa poſtea percipiunt, id oẽ poſt parentes tutorum ad-
miniſtrationi, & diligentiæ acceptũ debent. Si animus arte
aliqua diſciplina liberali inſtructus, ſi ꝓbitate aliqua & pie-
tate ꝓditus, ſi corpus ſanũ & ualidũ, ſi facultates incolumes,
& opes auctiores, ſi uxor proba, deniq; quicquid in uita cõ
modi accidit, id diligenti tutorũ adminiſtrationi attribuen
dum eſt, qui ſi nulli fuiſſent, aut ſi officio ſuo defuiſſent, cer
te hæc omnia aut nullo modo, aut non omnia, aut certe
multò minora cõtigiſſent. Sunt igitur boni tutores cauſa &
origo oĩum bonorum & proſperitatum, tã præſentiũ q̃ futu
rarum, quæ pupillis ex bona adminiſtratione proueniũt, uelu
ti qđ docti, qđ honeſtis diſciplinis, qđ bonis moribus, & ca
tholicis bene inſtructi, qđ opulẽti, & apud quoſvis honeſtos
cõſpicui, qđ contigerit uxor bñ dotata, qđ ad honores eue-
cti, quodq; fœlicẽ, honeſtã, piã, & trãquillam uitam cũ uxo-
13 re & liberis agant, &c. † Hæc inquam oĩa ipſis ex diligẽti tu
torũ gubernatione proueniunt, à quibus q̃ longiſſime abeſ-
ſent, ſi tutores fuiſſent pupilli nacti malos, qui ſuo (ut dixi)
officio defuiſſent, ſuosq; pupillos, pupillorũq; bona negle-
cta deſeruiſſent. Quin potius miſeri inopes, & obſcuri ꝑmã
ſiſſent, ad uile aliqđ opificium peracti, cum rixoſis ac pau-
peribus uxoribus cõiuncti, tenuẽ uictũ, cũ multis laboribus,
& ſudoribus quæritaſſent, uitã durã, infœlicẽ obſcuram, &
calamitatibus plenam uixiſſent. Aut fortaſſis (qđ magis dolẽ
dũ foret) ipſi pupilli, à tutoribus relicti, parumq; diligenter
curati plateatim per inopiam hoſtiatim mẽdicaſſent, ſex pla
tearũ cũ ſui ſimilibus euaſiſſent, ad furta, ad latrocinia ꝑ de
ſperationẽ & inopiam & tandem ad furcam aut rotam ꝑue
niſſent, totamq; familiam ſuã turpi infamia cõmaculaſſent.
Ex his ig.ĩ. manifeſtũ euadit, quanta ſit bñficii magnitudo q̃
ex tutorũ recta adminiſtratione ꝑcipimus, ſi eam cum iam
enarrato damno & calamitate, q̃ ex incuria & negligẽtia tu-
14 torũ aliquis cõſequit̃, cõferas. † Quare uos oẽs q̃ iam proue

ctiore ętate, facti, ac ueſtro iuri maturè redditi, ſub tutoribus ac curatoribus imbecilliorẽ & imperitiorẽ ætatẽ egiſtis, eorumq́; diligentiæ & uigilantiæ fructum iã percipitis, ſi uultis, ut fortunet uobis Deus reliquũ uitæ curſum, date quæſo operã, ut ſummã & beneuolã animi gratitudinem erga tutores, & curatores ueſtros declaretis, eumq́; honorẽ & obſeruantiã illis deferentes, qualẽ uobis, ab ijs, quos maximo beneficio affeciſtis, aut qualẽ à uobis, aliquando fortaſſis committendis pupillis referri optaretis. Et tunc eandẽ curã præterea & ſollicitudinem, & fidem libenter, diligenter, & fideliter talibus ueſtræ fidei commiſſis (ſi ſic res eueniat impendite, qualẽ uobis impenſam fuiſſe certa experientia didiciſtis, & cõpertũ habetis. Quod ſi feceritis, & diuinæ, A naturali legi obtẽperabitis, pariterq́; & in hoc ſeculo probitatis laudem, & in futuro, uirtutis mercedem conſequimini.

AVTHOR AD LECTOREM.

HAEC fuerunt Lector candidiſſime, quæ quam breuiſſime potuimus, de pupillorũ patrocinio in mediũ proferre uiſum erat. Sunt plures alij tũ Veteres, tũ Neoterici, qui hanc materiam non infœliciter explanarunt, uerum quod hi aliquantò diffuſius & ſparſius, id ego in hunc unum libellum, utilitatis ueſtræ gratia congerere uolui, apiculæ more per uarios iuriſperitornm hortos uolitans, & quicquid huic materiæ noſtræ congruere uidebatur, id omne in huius libri alnearium congeſſimus, faxit Chriſtus ut pupilli hinc ſuæ ſalutis & gloriæ aliquem dulcedinis fructum percipiant, non incaſſum me hic tunc operam nauaſſe putabo. Librũ autem hunc Pupillorũ patrociniũ inſcripſimus, quod tũ de ipſis, pupillis & minoribus, tum de ipſorũ relictis à parentibus bonis tuendis, & augmentandis potiſſimum tractet. In quo libro ſi quid paulò audacius, aut incircumſpectius protulimus, rogamus æquum iudicẽ, ut ea candidè, & boni cõſulat, & ut non damnet noua conantem, in ijs quæ ſcriptores paſſim ita cõfuſè tra-

ſe tractarunt, atq; ſæpe tã tenuiter & frigidè, ut plus ſæpe faſtidij, quã iudicii mihi in hac materia contulerint, certè (ut hoc cum ipſorũ uenia dixerim) ſæpe mihi parũ operæ præſtiterunt, potiſſimum anthores uetuſtiores, Neotericos cõperi mihi magis profuiſſe, utpote quos quotidie uidemus, tum prolixiores, tum accuratiores in ſuis commentarijs exiſtere, quàm antiquos. Neoterici enim dum ſcrupulos, & nodos in ueteribus, aut malè intellecta conſpiciunt, eadẽ ſuis ſcriptis annotant, & corrigũt, & eorũ errores oſtendunt. Omiſimus multas (fatemur) ſcriptorũ, conſiliorum, tractatuum, opinionumq; allegationes, quas infinitum fuiſſet & ſuperſtitioſum referre, & quæ magis ad confuſionem, quàm ad erudinem feciſſent. Præſertim, qđ cũ legum præſidio pugnare, ac noſtra tueri conſtituerimus. Quod ſi tamen ad Neotericos, uel etiã ad antiquos confugere, & bonas horas male perdere libeat, profectò uidebis ſegetẽ huius materiæ in immenſum pullulaſſe, & quid Iuriſconſultorũ facilè principes, locis ſuperius allegatis, ſcripſerint & tradiderint, hoc in libello longè fœlicius eadem profectò cõſpicies. Reliqua ocioſis, ambitioſiſq; diſcutienda relinquimus, qui utinã ſcientia magis, quã manibus detractionibus noſtrum opuſculum illuſtrare ſtuderent, quod Dei Opt. Max. fauore ſuffulti magna cura diligẽtiaq; collegimus, cudimus, & edidimus. Sed cõperio in hoc noſtro ſeculo nequam, quoſdam adeò peruerſa mente præditos, & maledicendi ſcabie correptos, ut ne à quibuſq; quidem honeſtiſſimis, talem maledicentiã ſuã nocentiſſimam cohibeant, ſed plærumq; ueluti lucernarij quidã caniculi eminus ſublato gutture, in generoſiſſimũ Leonẽ latrare nõ deſinunt, in cuius conſpectu uix mutire præſumerent. Huiuſmodi autem hominum dementia, tametſi authoribus parum obſit, (ab improbo enim uituperari, laudari eſt) id tamen efficit ut multi contra bonum Reipub. ſcribendi calamum cohibeant. Verum mihi non tam infirma mens eſt, ut blaterones tales, aut eorum occulta linguæ iacula metuamus, aut eos qui uix dum primoribus labris legalẽ philoſophiam deguſtarunt, ipſos tamen Iuris anteſignanos Bartolũ Baldum, & Panormitãnũ mordere nõ uerentur, tantum abeſt ut formidemus, ut potius

tius ipſorum temerarium ſtulticiam rideamus. Si enim hi ſa pereor, eis magis conſiderandum eſſet, quod Auguſtinus Eccleſiæ doctor eximius, in Canone. Ego. 9. diſtincti. in hæc uerba protulit. Ego inquit ſolis eis ſcriptorũ, qui iã Canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremq; referre, ut nullum eorum ſcribendo erraſſe audeam credere, aut ſi aliquid in eis offendero, quod uideatur contrarium ueritati, nihil aliud exiſtimem, quam mendoſum eſſe codicem, uel nõ eſſe aſſecutum interpretem, quod dictum eſt, uel me minimè intellexiſſe non ambigam. Huius præclari doctoris modeſtiam, non aſſequuntur, qui quantonis etiam nomine polleant, tamen uix inſpectis textibus, nos ita atque ita legere, & dicere aſſerunt, uerũ non ideo eos, uera dicere putemus, quod tales hoc ipſum dicant. Hos itaque rogamus & obſecramus, ne nos perperam iudicent, prius quam ipſos textus attentè perſpexerint. Erunt fortaſſis alij, qui nihil hic eſſe quod noſtrum ſit, dicent, notamq; illam Aeſopicæ corniculæ fabulam mihi obijcient, quæ ſi pennis nudetur alienis, uel Heraclito abundè riſum moueat: Quibus nos operæpreciũ facturos putauimus, ſi ipſis perſuaſerimus, quod hic nõ tam propria, quam aliena, longè lateq; petita, & paſſim confuſè diſperſa noſtro labore in hanc Epitomen congeſſerimus, ut qui hac materia opus habebunt, ſtatim inueniant, quod ſibi profuturum eſſe credent. Erunt fortaſſis præterea alij, qui hoc opus uaria ſtribiligine, Romanæq; linguæ dehoneſtamẽtis inquinatum oblatrabunt. Potuiſſet (fatemur) uenuſtiore eloquio res tractari. Verum quod hæc materia grauior ſit, q̃ ut rethoricis legibus ſubiacere debeat, nõ me mouet ſcabroſus ſtylus, & ob feſtinantiam minus politus ac limatus. Idcirco ego iiſdẽ reſponſum uolo nos morem reliquorum noſtrorum obſeruare cupientes, hic uerbis præſentibus & appoſitis uſos, quibus ſententiam ac ſenſum complecti ſatis ſuperq; fuit. Et nos hæc auſos fuiſſe nõ improbabis, ſpero, optimè lector, qui hac tempeſtate, licet periculoſiſſima, atque detractionum infinitarum pleniſſima, tam tenuem tamẽ ſtudii noſtri ſupellectilem proferre, atque in publicũ depromere non erubuimus, quodq; potius rem ſupra uires aggredi, & longè

humeris noſtris imparem prouinciam ſubire, quam inertẽ uitam ducere, & peritorum uirorum effugere iudicium tentauimus: longè conſultius fuiſſet (fateor) à calamo prorſus ab itinere, & ſilentium fortiter premere, quàm temere quicquã ſupra uires conari. Diuinæ tamen clementiæ confiſi, ſuperamus hunc fœtum noſtrum non omnibus uiſum iri abortiuũ. Quocirca omnes ex æquo rogamus, ut hanc lucubratiunculam noſtram æqui boniq́; conſulant. Quibus hæc noſtræ placebunt, aut qui aliquid fructus ex his decerpent, gratias ago maximas, quod hæc noſtra, ſua beneuola lectione dignẽtur, & de ijs bene ſentire, meliusq́; de iis prædicare, & commendationibus ornare percupiunt. Si autem hic beneuolis & candidis pares gratias neque agamus, neque præſtemus, ſciant illi, quod hic mihi faciendum ſit, quod pannoſo debitori. Nam ſicut is debitorum mole ſuppreſſus, bonorum ceſſionẽ facere cogitur, ut carceris moleſtiam, uitet, quod alioqui non habeat unde ſoluat, ita & mihi hic faciundum uideo, ut qui gratias pares, aut candore beneuolorũ condignas peragere non poſſumus, quaſi meritorum ipſorum magnitudine oppreſſi, totam gratiarũ ceſſionem illis faciamus, ne in tenebroſum ingratitudinis ergaſtulum imprudentes detrudamur.

Vale, & noſtris laboribus fruere fœliciter candidæ Lector.

Patrocinij Pupillorum. Finis.

CLARISSIMI VIRI, DOM. IODOCI DAMHOV-derii Iuriſconſulti, Bru-genſis,

Subhaſtationum compendioſa Exegeſis capitatim diſtincta.

SVMMARIVM.

1 *Iuris ſanctiones ad ea quæ frequentius accidere ſolent, conditæ ſunt.*

2 *Legiſlatores ad eorum quæ ſæpenumero eueniũt cognitionem, multò magis quàm quæ rarò contingere ſolent, aſtringuntur.*

3 *Praxis uera Legũm, Canonumque enucleatrix eſt.*

4 *Theorica, id eſt, Scientia ſine experientia, parui eſt momenti.*

5 *Expertus non artifex, certius operatur artifice inexperto.*

6 *Natura potentem, ars facilem, uſus promptum reddit artificem: & cuilibet artificio præbet experientia nutrimentum.*

7 *Experientia efficax rerum magiſtra.*

8 *Quæſtio omnis à definitione proficiſci debet.*

9 *Subhaſtatio quid ſit?*

10 *Subhaſtatio unde dicta?*

11 *Subhaſtatam rem eſſe & præconizatam, paria nonnunquam ſunt.*

12 *Subhaſtare quid ſit?*

13 *Haſta quid erat?*

14 *Præcones quid ſint?*

15 *Subhaſtatio in quibus requiſita?*

16 *Subhaſtatio an requiſita in uenditione bonorum Eccleſiæ ac ſimilium piorum locorum.*

17 *Subhaſtationibus omiſſis, ſi res Eccleſiæ uẽdãtur, an teneat uẽditio?*

Subha-

18 *Subhaſtatio præter commodum, bonum & æquum nihil adfert.*
19 *Subhaſtationis ſolennitas, nequaquam leuis ſolennitas eſt.*
20 *De alienatione, ipſius ſolennitate, & forma rerum eccleſiaſticarum, & ſimilium.*
21 *In alienatione rerum eccleſiaſticarum cauſæ cognitio principio deſideratur.*
22 *De alienationis legitima cauſa debet apparere ac diſcuti quid magis alienari expediat.*
23 *Vbi diſputatur cauſæ cognitio abſimiliter requiritur.*
24 *Alienatio rei eccleſiaſticæ uel reipublicæ, ut ualeat, quinque ſecundum Accurſium requiruntur.*
25 *Alienatio uel ſpienditio rei eccleſiaſticæ, ut ualeat, debet neceſſitatis aut euidentis utilitatis Eccleſiæ cauſa fieri.*
26 *De ipſius Eccleſiæ utilitate ac neceſſitate, ad effectum alienationis fiendæ, aliter conſtare debet, quàm per prælati aut ſuperioris aſſertionem aut confeſſionem.*
27 *Confeſſio per uoluntariæ iuriſdictionis modum emanans, eccleſiæ præiudicare nequit.*
28 *Abbatiſſa debet requirere monialium conſenſum pro alienatione fienda.*
29 *Cõſuetudo curiæ epiſcopalis, circa decreti interpoſitionẽ eſt ſeruãda.*
30 *Forma debet eſſe actui coniuncta.*
31 *Decretum quia eſt habilitatio ad actum, ſemper præcedere debet.*
32 *Contractus quando eſt utilis Eccleſiæ, decretum poteſt & præcedere & ſequi etiã ex interuallo, ualetque cõtractus Baldo teſte.*
33 *In alienatione rei Eccleſiaſticæ ſolennitas quocunque etiam iure requiſita, omiſſa, nonnullis in caſibus contractum minimè uitiat.*
34 *Res quando modicæ æſtimationis dicatur, iudicis arbitrio ſtatur.*
35 *In rei eccleſiaſticæ alienatione iura certam ſolennitatem requirentia, habent locum quando alienatur directum, nequaquam quando utile dominium duntaxat.*
36 *Epiſcopus uel Prælatus quando emit rem à ſua eccleſia aut capitulo, nõ requiritur ſolẽnitas quæ requiritur in extraneo emptore.*
37 *Statutum arctans Eccleſiam uel pium locum ad uendendum, an ualeat?*
38 *Subhaſtatio an requiſita in alienatione rerum publicarum ac communitatum.*

CAPVT PRIMVM.

1 QVONIAM Sacroſanctæ † iuris ſanctiones ad ea quæ frequentius accidere ſolent cōditæ ſunt, teſte Pomp. in l. Iura cōſtitui. ff. de leg. preſentis inſtituti meiq́; muneris eſſe non abſurdè cēſui, nonnullas ſtudii horas in hmōi
2 collocare: quum legiſlatores ad eorū, quæ ſæpenumero eueniūt cognitionem, multò magis quam quæ rarò contingere ſolent aſtringuntur, ut in Authent. ut ſine prohib. matr. debit. & credit. §. quia uerò. Cuius itidē & luculēter meminit Celſ. I. C. in l. Nam ad ea. ff. de legib. Huius itaq; Exegeſis materia admodum frequens, & utilis eſt, necnon in praxi (quę uera legū canonumq́; enucleatrix
3 eſt, Baldo teſte, † in titulo de Feud. ſine culpa nō amittēd. in uſib. feud.) apprimè cōmendabilis. Hinc regulariter ait D.
4 Ioan. And. in c. Poſt tranſlationē, per illum textū, † de renūciat. Theoricam, ſine practica ſeu adaptatione, id eſt, ſcientiam ſine experientia, parui admodum eſſe momenti. Quod etiam perpulchrè alibi ait quidam magni hominis philoſo-
5 phus. Expertum non artificem certius † operari artifice in-
6 experto. Atq; idem alio, † ſatis & celebri loco. Natura potentē, ars facilē, uſus promptum reddit artificem, & cuilibet artificio præbet experientia nutrimentū, cuius partim & meminit Marcellus I. C. in l. legatis. §. Ornatricibus. ff. de leg. 3. quibus nec inconcinnè addi poterit textus in c. quā ſit, ad
7 exordiū, cum gl. in uerbo. magiſtra rerum, † de electio. lib. 6. habens magiſtram rerū efficacem experientiam eſſe. Quā ob rem ad munus ſuſceptum progrediamur. Sed ne ex igno
8 tis, † incognitiſq́; procedamus, quandoquidem omnis quæſtio à definitione proficiſci debeat (ut inquit Cic. primo officior. libro) preciū operæ duximus, Muſis benè fauentibus, ſciſcitar. Quid ſubhaſtatio? unde dicta? In quibus requiſita? & cuius efficaciæ ſit? Cuius ordini ut faciamus ſatis: Subha-

ſtatio

ſtatio eſt rei uænalis publicè expoſitio cũ præconis uel edi-
cto uel proclamatione, quæ pluris licitanti ſe offerenti conceditur, ſicuti probatur in Authent. Hoc ius porrectum. C. de ſacroſanct. eccleſ. & in l. Prima C. de fid. inſtrum. iu-
10 re haſt. fiſc. lib. 10. Et dicitur ſubhaſtatio, † ab haſtario, quod ſecundum Papiam, locus eſt ubi uenduntur uel uédebant̃ proſcriptorũ bona. Animaduertendũ tamen, nequaq̃
11 diſparia in iure unquã reperiri, † ré eſſe ſubhaſtatam & præconizatã, uti Impera. Seue. & Anto. meminerũt in l. Ordo. coniunct. gloſ. in uerb. Subhaſtatas, C. de execut. rei iudica. necnon Dioclet. & Maxi. Imper. in l. Edicto. C. Si aduerſ. fiſc. reſtitu. poſtule. cũ nonnullis iuribus minimè diſſimili-
12 bus. Hinc ſubhaſtare, eſt ſub haſta mittere, hoc eſt, † per au
13 ctionẽ uendere. Haſta. n. erat uirga quæ dabatur, † quũ poteſtas cuiquã daretur alicuius mercis. Et præcones (Priſcia-
14 no teſte) ſunt qui iuſſu magiſtratus † publicè aliquid ore denunciant, qui auctionẽ faciebant, & audientiã in theatris indicebant, &c. de eiuſmodi ſatisq; elementariis ueniũt relin
15 quenda. In quibus uerò requiſita ſubhaſtatio? † hoc opus, hic labor eſt, ſeriatim elucidabimus. Subhaſtationis ſolennitas in nonnullis uenditionibus particularibus, ſpeciali ex priuilegio cõpetentibus q̃ ſit cognitu neceſſaria, nemo non ex ſequentibus facile iudicabit: utpote in bonorum Eccleſiæ, tem
16 plorum, hoſpitalium, † necnon ſimilium uenerabilium domorum, collegiorũ ac piorum locorũ (ut à dignioribus exordiamur) uenditione, quorum bona, potiſſimum immobilia, ſubhaſtationis abſque ſolennitate, uendi, alienarive procul dubio nequeunt. Huic nec diſſentanea ſunt quæ habent per Impe. Iuſtinia. in Authent. Hoc ius porrectũ. C. de ſacroſanct. Eccle. & in Authent. de nõ alie. aut ꝑmu. reb. eccl. immob. § Nos igitur, Colla. 2. & in Authen. de aliena & emphi. Colla. 9. §. Hoc aũt ſuꝑ ipſis, & §. Hæc uerò iubemus. Cõſtit. 3. unde dicta Authen. deprõpta eſt & utrobiq; Bart. Cui Authenticæ concordat. §. Hoc ius 10. q. 2. ubi hãc Authẽticã uerbotenus legimus canonizatã, iuriq; canonico incorporatã. His ſeruit ꝙ uoluit Angel. in dict. Authentic. de alien. & emphiteo. §. hoc autem 1. colum. in uerbo nota hic

quod

quod res Eccleſiæ ſubhaſtantur Colla.9.Barto.in l.Eos qui C.de diuerſ.prædi.urba.lib.11.Sed præcedentibus ſubnectere propoſuimus quæſtionem quàm ponit Baldus ad præ-
17 allegatam † Authent.Hoc ius porrectum, ubi inquit, Demus res Eccleſiæ uendi,ſubhaſtationibus omiſſis,nũquid tenet uenditio? Cui interrogationi ſuccinctè ibidē ſatisfacit reſoluendo.Si ius ciuile inſpiciamus,minimè:dicta Authē. Hoc ius porrectum,quodq; notatur in l. Si tempora de fid. inſtru.& iure haſt.fiſc.lib.10. C. Si uerò ius Canonicũ ſeu Pontificiũ perlegamus, nõ eſſe ſubhaſtationē neceſſariā iudicabimus,nec aliqua eſt decretalis, quæ canat neceſſariam eſſe,quod ait ſignandũ. Eiuſdem ſnīæ ac opinionis uidetur Innoc.in c.dudum,de reb.Eccleſ.non alie.in 6. Quia dicta Authen.(inquit)fuit introducta ab Imperatore,ſtatuēdi poteſtatem nequaq̃ habente. Tamen quicquid Baldo ſentire placuerit,communi Doctorũ opinioni ac ſententiæ inhæremus:quandoquidem uti ſupra allegatum eſt, dictam Au-
18 thent.† Hoc ius porrectum in §.Hoc ius porrectũ 10. q. 2. uerbotenus canonizatā ac iuri canonico incorporatā reperimus,relinquimus tamē iuris ſtudioſis interim cogitandum. Subhaſtatio eñ(ut uulgo notum eſt)præter cõmodũ,emolumentum,bonum & æquum affert nihil, quemadmodum ex ſubſequentibus facile conſtabit.Ideo gloſ.ordi.(cuius authoritas,deficiente textu,maxima eſt oīum authoritates antecellēs Bar.in l.Vt uim,ff.de iuſti.& iure.& Bal.in l.Cum
19 hæreditas.C.depo.teſtibus uequaq̃ minimis)ait, † Subhaſtationis ſolennitatem minimè leuem ſolennitatem eſſe in Authent.de fideiuſ.in §.1.ſuper uerbo ſumus, q̃ ſignanter
20 ponderauit Bal.in dicta l.Ordo.† Nec incaſſum fuerit,hoc paſſu de alienatione,ipſius ſolennitate & forma rerum eccle
21 ſiaſticarum atque ſimiliũ obiter ac leui brachio mentionē facere,in qua profectò cauſæ cognitio principio deſideratr, ſicuti colligitur ex c.1.in fine extra.ut eccleſ.benefi. ſine diminutione conferan.atque per Archidiaconum in c.in uen
22 ditionibus,17.q.4.Debet† enim de alienationis legitima ac iuſta conſtare & apparere: necnon diſcuti quid magis alienari expediat,iuxta Vlpia.I.CL.Magis puto, ff.de rebus
cor.

eor.qui ſub tutel.uel cura ſunt,coniuncta l. Nec quicquã §. ubi decretum ff.de offic.proconſul.& lega.quemadmodum
23 dicimus,† quod ubi diſputatur cauſæ cognitio non abſimi liter requiritur,uti placuit Archidiacono Innocentium in c.Licet cauſam,de elect.lib.6. Idem nec diſplicuit D. Frederico de Senis in ſuis conſiliis conſilio 137. Verũ Accurſ. in gloſa ordinaria.C.ne rei dominicæ uel templo.uendica. tempo.prǣſcript.ſubmoueat,ait quinque requiri,quo rei ec
24 cleſiaſticæ uel Reipublicæ alienatio ualeat. † Nempe quòd debitum ſubſiſtat,bona fides,iuſtum precium, ſubhaſtatio, & Præſidis authoritas. De decreto ac ſuperioris conſenſu claret in dicta authen.hoc ius porrectum,dicto c.dudũ, me
25 minitq́; illius gloſ.in l.fin.† C.de tranſac. necnon Bald. in Rubri. C. de reſcind. uendit. Et ut rei eccleſiaſticæ alienatio uel uenditio ualeat,requiritur neceſſitas aut euidẽtis utilitatis eccleſiæ cauſa fieri,quippe,aut pro æris alieni ſolutione uel captiuorum redemptione aut ſimili c. ſine exceptione, 12.q.2.& c.ut ſuper,extra.de reb.eccleſ.alienan.uel nõ Plenè meminit Hoſtienſis eo.titu.in ſumma §. ex quibus, atque huius fit mentio in c.dudum,eo titul.lib.6. Et animaduerte de ipſius eccleſiæ utilitate ac neceſſitate pro aliena-
26 tione fienda aliter conſtare debere,quàm per† Prælati aut ſuperioris aſſertionem aut confeſſionem,Petro de Peru. & D.Card.Florent.teſtibus in c.quod quibuſdã de fideiuſſo. Anto.de But.in c.1,de depo.per id quod habetur in ſæpiuſcule allegata Authentic.hoc ius porrectum. In c.dudum,de elect. In c.præſentium de teſtib.lib.6.necnon Petr.de Anchar.in Cle. de reb.eccleſ.atque ita communiter in præfatis iuribus ac paſſibus tenetur. Imò confeſſio Prælati capituli hoc caſu non ligat,quẽadmodum gloſæ placuit in Authẽtic.de non alienan.in §.ſi uerò,& ibi Iac.de bel. hoc idem firmant Bald.in dicta Authentica,hoc ius porrectũ. Petrus de Ancha.& Anto. In c.1.de depoſ.ea potiſſimum ratione,
27 quia confeſſione per uoluntariæ † iuriſdictionis modum emanans, Eccleſiæ præiudicare nequit, per id quod habetur in l.certum,in.§.ſed an ipſos,& ibi per Bart. ff. de confeſſis,per Cyn.in l.1.C.de confeſſ.atque per plures alias ratio

nes

nes deductas, per Io. de Imo. in dicto. c. quod quibuſdã, ubi aut hanc opinionẽ eſſe tenendam & obſeruandã, & quod di ctum eſt de prælati & capituli conſenſu, idẽ dictum cenſeri
28 oportet in † Abbatiſſã quæ debet requirere monialium con ſenſum, iuxta S. P. Alexand. 3. c. continebatur, extra de his quæ fiunt à præla. ſine conſen. cap. & in c. 1. §. Abbatiſſa qui
29 feud. dar. poſ. in uſib. feud. † Præterea attendite circa decre ti interpoſitionẽ curiæ epiſcopalis conſuetudinem ſeruandã eſſe, quæ habet hanc iuriſdictionem interponendi cui & po teſt præſcribere ut inquit Bald. in l. fin. §. neceſſitate. C. de bo. quæ liber. alias decretum debet interponi in ipſo actu, id eſt, uenditionis contractu & ex parte ante, ut dicit Innoc. ſm
30 Bald. in l. quæcunq;. C. de bo. quæ liber. forma † enim de bet eſſe actui coniuncta & hæc dicit gloſſa ordinaria in uerbo auditurũ non eſſe, in l. ait Prætor. §. permittitur, ff. de mino-
31 ri. quia iſtud † decretum qđ eſt quædã permiſſio, addictio, ſeu habilitatio ad actum ſemper præcedere debet, quia eſt quædam poteſtatis factæ ſeu legatæ relaxatio, ſine quã infe-
32 rior nihil poteſt. † Huic ſeruit quod notatur in d. l. fi. §. ne ceſſitate: ſed idem Bald. in præalle. l. quæcunq; ait, quando contractus eſt utilis eccleſiæ, poteſt præcedere & ſequi etiã ex interuallo, ualetq; contractus. Nec pugnat. c. auditis de elect. quandoquidẽ in electione ſit ſpeciale: de quo ibi latius per eum. Solennitas tamen tradita & requiſita in rei eccleſia
33 ſticæ alienatione, † ſiue de iure ciuili ſiue canonico omiſſa, contractum non uitiat. Primò ſi res ſit modici ualoris, ut in quit gloſſa in c. 1. extra de his quæ fiunt à præla. ſine conſen. cap. quam doctores imitari nõ erubeſcunt, maximè Freder. de Senis in ſuis conſilijs, conſil. 22. ſtaturq; iudicis arbitrio,
34 † qñ res modici ualoris aut æſtimationis dicatur, ſecundum Frederic. ut refert ac ſequitur D. Card. Spolet. in dicta Au thent. hoc ius porrectũ. His optimè congruit textus in l. ſcio. ff. de i integ. reſt. & in l. res bona fide. ff. de cõtrahen. empt. Vbi res bona fide uendita, minimã ob cauſam inempta fieri non debet. His ſeruit gloſa in uerb. magno incõmodo ad fi nem in c. propter extra de loca. & condu. Secundò, ſi aliena tio manifeſtam & euidentẽ Eccleſiæ utilitatem continet, Nã

tum

tum etiam omiſſa ſolennitate ualet per gloſ. in l. cum hi.§. eã tranſactionẽ.ff.de tranſact.quæ quidẽ opinio,licet (teſte Bart.) ſit ambigua & dubitabilis, fulciri ac probari tñ põt textibus l.finalis.ff.de iure doti.l. finalis.ff. de polli.necnon l.cui bonis.ff.de noua. eamq́; ſequi apparet Bald in l.ſi fundus.ff.de reb. eor. cui etiam ſeruit bonus textus in l. non eo minus facta æquiparatione de minore ad Eccleſiam C. de procura. Tertiò,in alienatione rei Eccleſiæ reuerſæ ad eam cõſuetæ tñ in emphyteoſim alienari, quæ poterit concedi & alienari abſq; ſolennitate,ut in c.2.de feud.& notãter declarat Bald.in d.§.eam tranſactionẽ:& hoc ẽt tenuit & conſuluit Fredericus de Senis in ſuis cõſilus, conſil.131.Idẽq́;
35 Bald.in l.3.§.ſi.ff.de reb.eo.Sed Ioan.And.in c. † quæ in eccleſiarum,de conſtitu.dicit, quod iura requirentia certã ſolennitatẽ in rei eccleſiæ alienatione,habent locum quando alienatur directum, nequaquam quando utile dominium duntaxat, per dictum c.2. de feud. Sed ille textus loquitur exiſtente conſuetudine alienandi in emphyteoſim, non ſimpliciter,& anceps ſeu dubitabile apparet,per textũ, l.3.§.ſed ſi ius habet.ff.de reb.eor.Quartò, non requiritur in alienatione neceſſaria,ut in c.extirpandæ, de præbend. & in l.3.§.Pignori.ff.de reb. eor. Quintò, in re pignorata cũ ſolennitate & nõ poteſtate alienãdi ex lege,uel ex pacto, quæ poterit alienari abſq; alia ſolennitate, l.ſi pupillo.§. Si pupillus.ff.de reb.eor.ubi Bald. extendit ad bona Eccleſiæ,
36 etſi in minore loquatur.Sextò,† quando epiſcopus uel prælatus emit rem à ſua Eccleſia aut capitulo,quia non requiritur ſolennitas,quæ requiritur in extraneo emptore, Baldo atteſtante in l.uoluntas ad exordiũ.C.de fideicõmiſ.Sed id ſuſpenſũ multũq́; dubitabile uĩ ob infinitas fraudes,quæ in damnũ Eccleſiæ quotidie fieri ac redũdare poſſent:ideo nec ab re fuerit deſuꝑ cogitãdi anſam iuris ſtudioſis relinquere. Septimò,in alienatione rei q̃ ſeruando ſeruari nequit, ſicuti placuit Innocẽtio in dicto c.dudũ,ꝑ textũ l.lex quæ,C.de adminiſtra. tuto. Octauo ac ultimo in repudiatione rei Eccleſiæ legatæ,ubi propriè non dicitur alienatio, de quo per Bald.in l.Contra iuris.§.ſi.ff. de pact.Sed argutus quiſpiã

hic aliqđ dubiũ mouere poſſet. Vtrũ ſtatutũ arctãs eccleſiã uel piũ locũ ad uẽdẽdũ ualeat? Cui paucis ſtatui facere ſatis, quũ nec opus habeat magno uerborũ ambitu. Nẽpe hmõi ſtatutũ robore effectuq; proculdubio carere. loca enim pia, hmõi ſtatuta arctatiua uel paſſiua non recipiunt, quandoqui dem liberati Authenticæ deſumptæ ex noua conſtitutione Frederici Imperatoris, collat. 10. Caſſa & irrita C. de ſacro ſanct. eccleſ. aduerſentur, prout tradidit Bald. in ſæpe allegata Authentica, hoc ius porrectum in uer. tertio dicebam.

38 C. de ſacroſanct. eccle. † Item, in alienatione rerum publicarum, nempe urbium, ciuitatum, pagorum, atque id genus communitatum, ſubhaſtationis ſolennitatem profectò deſiderari, eſt omnibus meo iudicio in confeſſo: Angelo eiusq; ſequacibus teſtibus in præallegato Authentic. de aliena. & emphy. §. hoc etiam 1. colum. in uerb. nota hic quod res Eccleſiæ ſubhaſtantur, colla. 9. in quorum ſententiam haud dubie inclinandum eſt. Omitto interim plura, breuitatis ſtudio, quæ hic dici commode poſſent.

SVMMARIVM.

1 *Subhaſtationis ſolennitas eſt neceſſaria in bonorum pupilli ac minoris uenditione.*

2 *Subhaſtatio trium conſiderationes fieri debet.*

3 *Subhaſtatio fieri debet ſeruata forma ſtatuti aut conſuetudinis, alias nulla.*

4 *Subhaſtatio cum fit, ſi quippiam promittatur, in contractu ſequenti repetitum cenſetur.*

5 *In ſubhaſtationibus patriæ, loci, conſuetudo, uſus ac ſtilus obſeruandus.*

6 *In ſubhaſtationibus, licet formæ nonnullis in locis diuerſæ ſint, effectus finisque idem erit.*

7 *Subhaſtationes non ſunt neceſſariæ in bonorum mobilium minorum alienatione.*

8 *Subhaſtationis ſolennitas eſt neceſſaria in rerum mobilium minorũ alienatione, in quibus conſiſteret affectio.*

9 *Minor aut pupillus Eccleſiæ æquiparatur.*

Quo

10 *Quo uenditio rerum minorum ac ſimilium ualeat, quatuor ſunt neceſſaria.*

11 *Quo uenditio rerum minorum ualeat, octo ſecundum Baldum ſunt neceſſaria.*

12 *In alienatione bonorum minorum, iudicis decretum eſt neceſſarium.*

13 *Statutum eſt, minorum bona alienari obligarive non poſſe ſine decreto, &c.*

14 *Adminiſtratores bonorum minorum ſine decreto alienantes, nihil agunt.*

15 *In alienatione rei emphyteoticæ, per minorem facta, decretum neceſſariò deſideratur.*

16 *Minor nequit ſuam emphyteoſim ſine decreto uendere.*

17 *Minori non tantum non proprium ſed ne uectigale quidem uel emphyteoticarium prædium ſine decreto uenundare permittitur*

18 *Pupillus ſicut nequit ius proprietatis directè alienare, ita nec utile dominium, aut ius uſufructus uel quorumcunque redituum.*

19 *Exceptiones aliquot prædicta admittunt.*

20 *Voluntas teſtantis in alienando ſeruanda eſt.*

21 *Voluntas teſtantis idem operatur quod iudicis decretum.*

22 *Brugenſis ſi uendidit prædium in territorio Gandenſi ſitum, utrius territorii iudex debeat decretum interponere?*

23 *Decretum ſententiæ æquiparatur ſecundum Baldum.*

24 *Decreti ſolennitatis interpoſitio cuius efficaciæ eſt?*

25 *Decretum iudicis ubi interpoſitum reperitur, omnia atque ſingula ſolenniter acta præſumuntur, &c.*

26 *Pro decreto ſemper in dubio præſumitur, ut actus ualeat ſuper quo interpoſitum eſt.*

27 *Iudicis decretum in contractibus facere interueniri, ſemper utile eſt.*

28 *Iudicis decretum omnis doli ac culpæ præſumptionem ceſſare facit.*

29 *Decretum iudicis omnem metum doliq́ue præſumptionem contractu excludit.*

30 *Interpoſitio decreti ſub conditione an ualeat?*

31 *Iuriſdictio eſt officium neceſſarium.*

32 *Decretum ſub conditione interponi non poteſt, ſicut nec ſententia.*

33 *Actus legitimi conditionem regulariter non recipiunt.*

34 *Cauſæ ſigillatim exprimi debent.*

35 *Qualitas negocii, iudici apertè ac enucleatè declarari debet, quò decretum ualeat.*

36 *Decretum ſine cauſæ cognitione aut leui interpoſitum robore caret.*

37 *Decretum iudicis non debet eſſe alternatiuum.*

38 *Decretum iudicis debet eſſe certum, ſicut ſententia.*

CAPVT SECVNDVM.

1 PRoſequendo huius libelli materiam, non † eſt iuris ambigui in bonorum pupilli aut minoris uenditione, ſubhaſtationis itidem ſolennitatem eſſe perneceſſariã, quorũ bona abſque ſubhaſtationis ſolennitate uendi, alienariq; proculdubio nequeunt, quod ſtabilitur in l.& ſi ſine in §.1. cõiunctis gloſſa, & ibi Bart.ff.de minorib. Itẽ adſtruit Bart. in l.alio.ff.de ali.& ciba.legat.& firmat. Speculator, in titulo de empt. & uenditio. in §. nunc dicendũ in uer. ſi igitur tutor & tit. de cita.§.ſequitur uidere in uer. ſi uerò ſubhaſtatio, & titu.de 1,& 2.decreto.§.5.uer.ſed qualiter, & ſequenti titulo de empt.& uendit.§.4.uer.hoc quoq;. Et Bart.in l.licitatio ad exordiũ.ff.de publi.& uectiga. & Ang.in §. hoc etiã, in Authent.de aliena.& emphy.colla.9.ubi inquit fieri debe

2 re † trium conſideratione ac reſpectu, utpote reſpectu loci, ut publico in loco uno aut pluribus, pro conſuetudine, uſu uel ſtilo fiat. Itẽ reſpectu modi, ſubhaſtator enim obligatur & cogitur dicere, qđ plus offerenti dabitur. Tertiò, reſpectu tẽporis, quod curare debet 30.dies. Sed ſeruare conſuetudinẽ &

3 locorum ſtatuta. † Debet enim fieri ſeruata forma ſtatuti aut conſuetudinis ſubhaſtatio, alias prorſus inefficax & nulla eſt,

4 teſte Bal.in l.Ordo.C.de execu.rei iudic. † Et ſi quippiã cũ ſit ſubhaſtatio promittatur, in contractu poſtea ſequente repetitum indubiè cenſetur, ſecundum Bart.in l.Sciendum.ff. de ædili.edict. Quibus locis nec grauabimini edictorum ac proclamationum formã, de iure communi, hoc loco (breuitatis cauſa) omiſſam uidere, quæ ſatis obſeruationi hodiernæ

5 in talibus concors eſt. † hoc tamen admonitum iuris tyronẽ uolumus, patriæ lociq; conſuetudinem, uſum ac ſtilum in hu

iulce-

6 huiuſcemodi eſſe omnibus modis obſeruandum.† Licet formæ agendi uideantur nonnullis in locis diuerſæ, tamē effectus finisq; omnium idem profectò erit. Superiora tamē quodam cum temperamento intelligenda indubiè ſunt. Niſi bona mi
7 norum † eſſent mobilia, ut frumentum aliaq; uictualia, quæ eſſent uendenda & alienanda. In huiuſcemodi enim mobiliū rerū alienatione, quæ uendi poſſunt publico in foro minimè ſubhaſtationes ſunt neceſſariæ, nec etiam præconia, imò ſi fierēt, eſſent fruſtranea, iuxta notata Bald. ad l. 2. C. ſi prop. publi. penſita. quia præconium eorum adeò eſt manifeſtum, quod ibidem colluſiones nequeant interueuire & habere locum, ſecundum. l. 2. C. de reſcind. uendit. & ibi Bald. uidere
8 lubebit, poſt Bart. in l. final. C. de fid. inſtru. & iur. haſt. fiſca. lib. 10. quod quidē temperamētum etiā ſub temperamento gaudet, nempe, niſi eſſent tales res mobiles, in quibus cōſiſteret affectio, quia tū ſine ſubhaſtationis ſolennitate uēdi alienariq; prohiberentur, cui ſeruit prꝫalle. l. & ſi ſine. ff. de minorib. & prædictis, ſubſcribit Bald. communi doctorum opinioni inhærens, per. l. & ſi ſine, ſæpius præallegatā, quia mi
9 nor aut pupillus, Eccleſiæ æquiparatur, quæ id priuilegij habet, ſm Authent. Hoc ius porrectū. C. de ſacroſanct. Eccleſ. quam ſæpiſſimè prænarratā, cuius meminit Bald. in ſuis cōſiliis conſilio ſuo notabili, incipiente In Chriſti noīe ad intelligentiā prædictorū, quodq; eidē Bald. placuit in ſuo cōmento ſuper Innocentio in litera. C. in uerbo contractus allegati Innoc. ita temere in c. dudum, de reb. eccl. non alie. lib. 6. Deinde nec incaſſum fuerit hic commonefacere de forma atque ſolennitate, quæ in rerum pupillarium ſeu bonorum minorum, necnon ſimilium ſubiectarum perſonarum, alie-
10 natione requiritur. † Quatuor enim ſunt apprimè neceſſaria, ut uenditio, alienatiove eorum ualeat ac robore gaudeat. Primò, tutoris curatoriſve authoritas. Secundò, cauſæ examinatio ſiue diſcuſſio. Tertiò, iudicis decretū, quemadmodū probatur in l. ſi. C. ſi propter publi. penſita. ac per Imperatores Diocletia. & Maxi. in l. ſi quidem, & in aurea. lege. ob æs. C. de prædi. & aliis reb. minor. ſine decre. nō alienan. uel obligan. & Vlpianū. I. C. in l. cū hi. §. ſi prætor. ff. de trāſact.

id ponit Azo. titulo de prædijs minor. in ſumma. Quartò, Subhaſtatio,uulgata ac non ſemel allegata.l.& ſi ſiue.§.1.ff. de minorib.25.annis ſm Innoc.in præallegato c.dudum,de reb.eccleſ.non alienan.lib.1. Ita notabiliter tradit Bald. in ſuo repertorio ſuper Innocen.in uerbo cõtractus. Sed idem Baldus in ſuo eleganti conſilio,incipiente,In Chriſti nomine uidetur dicendum,ꝙ nulla ex dictis uéditionibus,&c. La
11 tius pleniusq; ait octo eſſe neceſſaria.† Primò.Qd cauſa neceſſaria ac urgẽns ad uenditionẽ ſubſit.Secundò,Qd debitũ urgens ex mobilibus ſolui non poſſit. Tertio, Quod hoc liqueat Prætori aut Præſidi per inquiſitionẽ ac diligentẽ ſcrutationẽ.Quartò,Quòd res minus damnoſa uendatur. Quintò,quod pro paruo debito,res magnæ, ſeu magni ualoris nõ uendantur.Sexto, quod ſubhaſtatio interueniat. Septimo, quod tutoris aut curatoris authoritas interueniat. Octauo, quod iudicis decretũ interueniat. Ita ſolenniter refert Mar. de Peruſio in ſuis cõſiliis,conſil.incipiente.Ser. Petrus ma. filioli,&c.Addi pôt & Nonò, iudicis nẽpe ſubſcriptio.ut in l.1.C.de aſſeſſo.& notatur in l.1.ff.eo.Itẽ & Decimò,Quod iudicis interlocutoria præcedat,per quã mobilia minime extare declaret,ita notabiliter dixit Ang.per tex.ibi facta ęqui paratione bonorum eccleſiæ & minoris in Authent.de eccleſiaſt.rer.immobil.aliena.colla.5.Itẽ & Vndecimò, Tutoris & Curatoris præſentia,ut inquiũt gl.& Bald. in l.1.in princ. ff.de reb.eor.ubi gloſſæ placuit tria requiri,ſ. Decretũ, cauſam, & præſentiã in alienatione bonorũ minoris & eccleſiæ. Sed prædicta indubiè intelligenda ſunt,ultra illa quatuor, ꝙ ſunt formæ, neceſſariò interuenire debere: alias contractus effectu omnino caret,tanquam omiſſa uel nõ ſeruata forma, ut in l.Cũ hi.§.Prætor,ſupra alleg. Sed alia præter illa,ſi interueniunt,præſtant contractũ etiã per reſti.i iteg.irreuocabilem:cũ nec poſſit,illis ſeruatis,minor dici lęſus,argu.l.Nõ uidetur, cum ibi notatis. C.de integ.reſtit.& l.inter eos.§.
12 quum inter.ff.de fideiuſ. Et † animaduertendũ ſignanter, Iudicis decretum adeo eſſe neceſſarium, ut ipſius defectus, bonorum alienationem ipſo iure reddit nullam,ita ſenſit gl. ordi.in uulgatiſſima Authentic.Sacramenta puberum.C.Si

aduerſ.

13 aduerſ.uendit. Statutum † eſt enim minorum bona nō poſſe alienari obligarive ſine decreto, bona fide, & non per obreptionem interpoſito, id eſt, per mendacium, falſóq; à Prætore, Præſide aut Iudice, quo alienetur impetrato: quemádmodū cenſuit Vlpia.I.C.in exord.l.1.necnon in l.magis puto. §. manet actio pupil.ff.de reb.eo. qui ſub tutel. uel cura ſunt. Quodq; in bonorū minorū alienatione decretū requiratur, alias ipſo iure nullá, Diocle.& Maxi. Imp.ac plæriſq; alijs eorū ſequacibus uiſum eſt, in l.ſiquidē & in l.ſi prædiū ruſticum.C.de præd.& aliis reb.min.atq; Vlpia.I.C.in præfata.l.magis puto in §.ſi æs alienū, ubi inquit, decretū nullū, ſi fuiſſet non rectè interpoſitū quia ſine iuſtà cauſa, idē quoque uiſum eſt Valent.& Gal.Imp.in l.nō ſolum.C.de præd.
14 min. Itē tutores, curatores, † ac id genus ſimiles adminiſtratores ſine decreto alienantes nihil águnt, ſicuti ſenſit Vlpianus.I.C.in l.tutor, quoq;.§.Seuerus.ff.de ſuſpect.tut.& cur. & Imperatores Valent.& Gal.in l.cū emancipatis, atq; Imperatores Diocleti.& Maxi.in l.ſiquidē atq; Imperator Gor
15 di.in l.2.C.de præd.& aliis reb.minor. † Idq; adeò uerum eſt ut etiam in rei emphyteoticæ alienatione per minorē facta, decretū indubiè requiritur, quemadmodū Imperatores Diocletian.ac Max.ſenſerunt, in l.etiam. C.de præd.& aliis
16 reb.minor. † ubi inquit Bald.minor nequit ſuam emphyteo
17 ſim ſine decreto uendere. † Idem Saliceto enucleatius placuit in d.l.etiam, non tantum propriū, ſed nec uectigale uel emphyteoticarium prædium minori ſine decreto uenundare permittenti: quod Speculator declarat: in tit.de emphyteoſi
18 in §. nunc aliqua uerſi. 99. Sicut † enim pupillus nequit ius proprietatis directæ alienare, ita nec utile dominiū, aut ius uſufructus, uel iura quorumcunque reddituum. Ita ſentit Vlpianus.I.C.in l.ſed ſi pecunia.§.ſi ius emphyteoticarium habeat pupillus. ff.de reb. eo. qui ſub tut.uel cura ſunt, & ibi
19 Bald. Prædicta † aliquot aſciſcunt admittunt fallentias ſeu exceptiones. Prima eſt niſi res minoris, iudicis authoritate pignorata fuerit, quo caſu abſq; decreto non creditore proculdubio uendi, alienarive poterit, q̄nquidem in eius obligatione ſemel interuenit iudicis authoritas, licet totius & ſecu

rius longè foret rurſus adhiberi,textus eſt admodum notabilis Vlpiani I.C.in l.ſi pupillorum §.ſi pupillus. V E R B A T E X T. Si pupillus dedit res pignori ex permiſſu Prætoris,nonnulla erit dubitatio,an alienatio poſſit impediri.Sed dicendũ eſt,poſſe creditorẽ ius ſuũ exequi.Tutius tñ fecerit, ſi prius Prætorem adierit, quod Bald.ibi ſignat ff.de reb.eor.qui ſub tutel.uel cura ſunt. Secunda,in alienatione quæ ſit per negligentiam abſq; alicuius facto, quæ ad ſui ualiditatẽ decretũ minime deſiderat aut requirit, ut notabiliter inquit Bal ad l.ſed ſi pecunia. §.ſi ius emphyteoticarium habeat ſupra allegatam,ubi dicit eſſe caſum de eo in uerbis,an ergo hic non utendo amittatur ſi tutor cauſam p̃buerit,huius rei & manifeſtum eſt reſtaurari debere de quo tamẽ dubitauit gloſ.in l.fin.C.in quib.cauſ. in integ. reſti. non eſt neceſſaria . Reſpondendũ autẽ quod ibi eſt alienatio legalis,id eſt,præſcriptio ut in l.alienationis uerb. ff. de uerb. ſignific. Tertia.Quum pater iure patris bona minoris filij alienat, non rõne ſui officij,in caſu permiſſo non ꝓhibito:quoquidẽ caſu ualeat ac robur hẽt ſine decreto,ſi alienandi neceſſitas ſubeſt : quemadmodum adſtruit Azo in ſumma. C. de bo. quæ liber. quem ſignanter refert ac ſequitur Bal.in l.3.C.de præd.& alijs reb.min.ſecus in caſu ꝓhibito.alleg.l.1. C. de bo.mater. Huius ẽt meminit ac inſequutus eſt idẽ Bal.in l.1.ff.de reb.eor.qui ſub tut.uel cura.ſunt. Nempe patrem iure patris, tanquam adminiſtratorem legitimum, in caſu neceſſitatis ſine decreto alienare poſſe,alias minime,uti nec diſplicuit Vlpia.I.C.in l.ſi pupil.§.ſi pr̃. ff. de reb.eor.qui ſub tut.uel cura.ſunt : & id ſecundum Azonem,quod alibi ait non reperiri.Quarta,exceptio ſeu fall. eſt,decretum non deſiderari nec requiri: quum in alienatione,defuncti uoluntas concurrit:quia pr̃ in teſtamento uenundari iuſſit,ut l.1.& 3.& ibi Bal.notat. C.qñ decreto opus non eſt,uoluntas enim teſtantis in alienando & in teſtamentis & codicillis profectò ſeruanda eſt. Ita quoque cenſuit Vlpia.in l.1.in princip.& in l. magis puto. §. ſi fundus, necnõ Paulus in l.ultima ff.de reb.eor.qui ſub tut. uel cura
21 ſunt.† Volũtas eñ teſtantis ſeu teſtatoris idem operatur, ꝙ

decretum

decretum iudicis, & ibi Bald. in l. magis puto §. ſi fundus ff. de reb. eor. qui ſub tut. uel cur. ſunt, atq; ita ſenſit gloſ. ord. in l prima in principio, ſuper uerb. cauerint ff. de reb. eo. q ſub tut. uel cur. ſunt. Alias exceptiones ſeu fallentias, quas hoc loco in medium adducere poſſem, iuriſprudentiæ ſtudioſis ſciſcitandas ac inueſtigandas relinquo, quandoquidē multò plus laboris q̃ utilitatis earum perſcrutatio ac enarra
22 tio eſſet allatura.† Sed hic occurrit pulchra & notabilis qō. Si Brugēſis uendit prædiū in territorio, diſtrictu ſeu ditione Gandenſi ſitū, utrius territorij iudex debeat decretū interponere? Bald. notat in l. 1. C. de contrahend. empt. & uēdit. (in utramq; partē argumenta ſuccinctè referēs, Carneadis philoſophi inſtar, qui quauis de re utramq; in parte diſputare ſolebat) pro iudice territorij, quod ſuum debeat interponere decretum. Adducitur l. ſi p̄diū, C. de præd. & alijs reb. minor. In contrario, quod iudex loci, ubi negotiū agit̃, allegatur l. magis puto §. illud. ff. de reb. eor. qui ſub tutel. uel cura. ſunt, & l. in hac, C. de donat. Cui quidem quæſtioni nōnulli faciunt ſatis: expreſſim ſuſtinentes quemlibet authorizare poſſe, licet ſecurius foret utrumq; ſuum interponere decretū: cui nec incongruit Papini. I. C. l. iuriſperitos §. primo. ff. de excuſa tut. uel cura. patet, quia corā quolibet conueniri nequaq̃ prohibetur: ergo cuilibet decretum
23 interponere licet.† Decretū enim ſniię ęquiparatur, ut inqt Bal. in l. 1. præallegata Animaduerte tamen Bal. in crebro allegata l. magis puto §. illud ff. de reb. eor. qui ſub tutel. uel cura ſunt, cautelæ loco haberi uoluiſſe, nempe quādo res in una ciuitate poſita, uænundatur in alia, ut uterque iudex ſuū interponat decretum, iuxta illud quod reperitur in præcitata l. iuriſperitos §. cū oriundus, & apud Archid. 17. q. 4. in c. in uenditionis, licet Ia. de Are. teſte Cyn. in dicta l. ſi præ ſidiū, alterius duntaxat decretum ſufficere ſenſerit, ſiue eius in cuius territorio res ſita eſt, ſiue eius, ubi quis contractum
24 celebrat. per l. fi.† C. de lōg. temp. præſcrip. cuius decreti ſolēnitatis interpoſitio tantæ eſt efficaciæ, ut in inſtrumēto in
25 quo interpoſitū iudicis† decretum reperitur, oīa atque ſingula ſolenniter acta & p̄bata indubiè præſumuntur. & intelligun-

ligunt:ſi in ea métio fiat illorũ,ſeu de illis,q̃ interuenerunt. gloſſa eſt aurea & ſingularis in l.1. C.de fid. inſtru. & iure haſt.fiſc.li.10.q̃ ſolẽniter põderauit & excuſſit Bald.in l.1.
26 in prin.ff. de reb.eo.qui ſub tut.uel cura.ſunt.In † dubio.n. pro decreto ſemꝑ præſumitur ut actus ualeat, ſuper quo interpoſitum eſt,ſicuti notabiliter tradit Speculator, in titulo de empt.& uendit.§.nunc dicendũ,uer.& illud ſcias,&probatur i l.minor.25.annis adito præſide ex aſpectu.ff. de minoribus. 25.annis,in l.actor.ff.rem ratum habe.& in l.ſciendum.ff.de uerb. oblig. ꝙ tradit etiam Bald.in c.primo, q̃d
27 ſit inueſtitu.Nã ſemper ac perpetuò utile eſt, † in contractibus efficere ut interueniat iudicis decretũ, ex eo nanq; oĩs
28 doli ac culpæ præſumptio & ſuſpicio † ceſſat. Vulgata l.ait Prætor.§.permittitur.ff.de minorib.25.annis,ita ꝑpulchrè ait Ang.poſt.gloſ.in l. ſi ſtipulatus §.ſi lanceã.ff.de ſol. Sed idẽ Ang.in l.quæcunq; §.qui à pupillo emit.ff.de publicia. in rem actio non ſequitur gloſ.in d.l.1. C. de fide inſtru.& iure haſt. fiſca.lib.10.aitq; eam iure minime probari. Sed (ſalua interim pace tanti uiri)dici nec iuri diſſonum fuerit, imò probari ex præfatis iuribus maximè ex præallegata.l. minor.25.annis adito Præſide, ex aſpectu.ff. de minorib. 25.annis dicens cum iuris decretum reperitur interpoſitũ per modũ uoluntariæ iuriſdictionis ad confirmationẽ actus, quod tum ſemper cauſæ cognitio iuriſq; ordo præciſſiſſe ꝑ ſumũtur,nequaquam ſic in decreto actus contentioſi: ſicuti notatur in l. prima.C. de fide inſtrumen. & iure haſt.fiſca. lib.10.niſi contrarium probetur. Hæc ſunt uerba Baldi ſignanda in l.nec enim.ff.de adopt. Idemq; tenuit & firmauit in ſuo notabili conſilio incipiente. In Chriſti nomine utrum dictus cõtractus. Quod ubicunq; requiritur & reperitur decretũ ſuperioris:ibi præſumuntur omnia ſolẽniter acta,ut inquit Speculator in uer.& illud ſcias.§.nunc dicendũ,titu.de empt.& uendi.licet in ſuo conſilio incipiẽte. Ad intelligentiam quæſitorum,dixerit nõ eſſe ſimpliciter & categoricè uerum, niſi conſtet formam iuris eſſe ſeruatam ꝑ dictam.l.actor,& l.primam C.de decurio.lib. 10. & in l.cũ hi.§. ſi prætor.ff. de tranſact.ſubditque gloſ.in dicta l.1.

quod

quod omnia præſumuntur interueniſſe, ſi notarius dicat in inſtrumento fuiſſe adhibita,& ita uſ ea gloſa pertranſire.

29 Item.†Quia decretum à iudice interpoſitũ omnem metũ, doliq́ue præſumptionem ac ſuſpicionem, in illo contractu excludit,ut in l.2.C.de prædi. decurio. lib. 10. in l ſi quos ſpontaneos C.de decurio.lib.10.ſignanter tradit, & declarat Bald.in l.pacta nouiſſima C.de pact.necnon Ang. ſolenniter in ſua diſputatione,incipiente Aſtenſis miles,allegans l.cum hi, in exord. ff. de tranſaction. & ſat bene probatur in l.lex quæ.C.de adminiſtra.tuto.uel cura.in l.non eſt uериſimile ff.quod met.cauſ.facit quod habetur in l. omnium C.de teſt.ſed circa hæc occurrit pulchra,elegans & utilis q̃

30 ſtio.An ualeat decreti interpoſitio ſub†cõditione hoc mõ facta,quatenus,uel ſi & inquantum de iure debeo, interpono,& alias minime Bar.præſentem q̃onem mouiſſe ac tradidiſſe in l.& ſi cõditionalis ff.de aut.& cõſen.tut.& cura. ſed nequaquam determinaſſe,reperio. Affirmatiuè tñ parti ſubſcribit Bald.in l.prima in penultima colum. in uerſic. ulterius quæro:caue ſtatut.C.qui admitt. ad bo. poſ. poſſunt. Nempe iudicem debere interponere,ſi negotij qualitas ſua det,& aliter non,dicta l.cum hi, §. ſi prætor, de iure enim inquit,debet interponi ex quo petitur, itaq; ſe refert ad iuris diſpoſitionem,quæ certa eſt, quod ſignandum perpetuò ait.Nã actus uoluntariæ iuriſdictionis quo ad partem,eſt neceſſariæ iuriſdictionis, quo ad iudicem, cum iuriſdictio ſit

31 officium neceſſariũ,† queádmodũ ex iuriſdictionis de finitione aperte claret l.prima iuncta gloſa in uerbo Pot. ff. de iuriſdict.omnium iudi.l.2.ff.de offic. procõſul.& lega.idq; uerum ſicuti prius meminimus,ſi æquitas contractus decretum interponi ſuadebat, ſecus ſi diſſuadebat argumento l. cum hi §.ſi prætor:ff.de trãſact.facit l.fin.C.ſi cõtra ius uel utili.publ.ſed prędictis allegationibus ac argumentis,necnõ infinitis alijs breuitatis ſtudio prætermiſſis,minime obſtantibus, Angeli opinionem eſſe longè receptiorẽ ac rationabiliorem arbitratus ſum,(quem & ego ſequor eleganter,nedũ argutè ſubtiliterq́; dicentis decretũ ſub conditione interpo

32 ni non poſſe,ſicut† nec ſniam,ut in l cum ſniam C.de ſent.

&

& interloc.omnium iudi.& in l.1.§.biduũ.ff. qñ appel. ſit. Huius meminit idẽ Ang.in l.Item eorũ.§. ſi decuriones.ff. quod cuiuſq; uniuerſi.nomi. Rationes ſunt in promptu. Pri-
33 mò.Quia actus† legitimi cõditionem regulariter non recipiunt, iuxta Papinianum I.C.in l.actus legitimi.ff.de regu. iur. Itẽ ſecundò.Quia decretũ hoc modo interpoſitũ uideretur deriſoriũ,ex quo Iudex nequaquã uĩ contractum approbare nec cauſæ cognitionem prout requiritur & deſidera-
34 tur in eius interpoſitione habuiſſe.†Cauſæ enim ſigillatim exprimi debent, ut in l. magis puto.§.non paſſim.ff.de reb. co. qui ſub tut. uel cura ſunt: necnon in l.prima coniuncta gloſſa, & ibi optime declarat Bartol. C.de præd.decur.lib.
35 10.Negotijq;†qualitas Iudici apertè ac enucleatè declarari debet,ut plenè & ad amuſſim quid agatur intelligat, ad finẽ effectumq; quò decretum ualeat, ſm quod eleganter uoluit Baldus C.ſi qui admit.ſuper rubr. allegans l.finalem. C.de edic. Diui Adria. toll. aliàs cũ præſentia uel authoritate factum nõ uĩ.Idem placuit Bald.in l.prima in penultima quæſtione C. qui admit. Itẽ tertiò, quia hoc decretum uidetur perfunctorium ac deluſorium, quod non ualet quandoqui-
36 dẽ nil decernat l.meminerit C.unde ui.l.iuſtè † poſſidet cũ ibi notatis.ff. de acquir.poſſ.& decretũ ſine cauſæ cognitione, aut ſaltẽ leui interpoſitũ non ualet roboreq; caret iuxta
37 Baldi traditionem in c.primo in.§. Similiter, † de controuer.inueſt.Itẽ. 4.quia Iudicis decretũ nõ debet eſſe alternatiuum, Vlpia.I.C.in l.ſi pupillo.§. ſi prætor.ff. de reb.cor. qui ſub tutel.uel cura. ſunt:quod cõprobatur per id qđ habetur in l.In cauſæ prima, in.§. cauſa aũt cognita.ff.de minor.25 annis in l.nec quicquam in.§.ubi decretũ.ff.de offi. proconſ.& in l.cũ hi.§.uult igitur.ff.de tranſact. Itẽ quintò, quia decretũ debet eſſe certũ, ſicuti ſnĩa.§.curare inſtitu.de actio,& text.& gl.in ꝑcitata l.Itẽ eorũ.§.ſi ita.ff. ꝙ cuiuſq; uniuerſi nomi.nemo tñ eſt qui neſciat de conſuetudine generali ſeu ſtylo hodie ubiq; ſeruari in iudiciis, multa fieri aut recipi uel propter aſſeſſorũ, ſeu conſiliariorũ imperitiã, uel quia locus & tempus non patiuntur plenius deliberandi conſilium, ut inquit Vlpian.in l. prima, in principio.ff. de

exer-

exercito.actio. finaliter miſſam hanc facio quæſtionē Interim tñ eius materiā ad ſatietatē examinare ac diſcutere deſiderantē, ad apoſtillas ſeu additiones Bart. in d.l.& ſi conditionalis, ac Bald. in l.prima.C. qui admitt.ad bo. poſſeſſ. poſſunt, necnon ad D.Fabianum de Monte, in ſuo Contractuum tractatu, ibidem copioſius explicantem, prolixitatis euitandæ cauſa remitto.

SVMMARIVM.

1 *Subhaſtationis ſolennitas in ſententiæ executione deſideratur.*
2 *Executori licitum eſt ſono tubæ aut voce ſua horrida, uel alias pro loci conſuetudine rem eſſe uenalem proclamare, & ſubhaſtare.*
3 *Fraus & dolus ſubhaſtatione ab executore committi non debent.*
4 *Executor in ſubhaſtatione multa ſigillatim narrare obligatur.*
5 *Limitatio ad illud, quod plus offerenti dabitur.*
6 *Preconis horrida uox, in ſolenni feſto ſileſcat.*
7 *Neceſſariorum omiſſio omnem diſpoſitionem uitiat.*
8 *Subhaſtationes debent fieri per plures, & plures dies, ſi at fraus.*
9 *Res quæ capiuntur pro ſubhaſtatione, non debent ſtatim adiudicari parti, ſed debent prius poni ad incantum ac iuſto precio uendi.*
10 *Publicus exactor debet iuſto precio uendere res ſubditorum, nec debet pati ullam in ſubhaſtatione fraudem.*
11 *In ſubhaſtatione, practica Pauli haud aſpernanda.*
12 *Res etſi fuerit uendita ad incantum, nihilominus poteſt uenditor, aut is cuius erat res, conqueri de ultra dimidium iuſti precii defraudatione.*
13 *In re ſubhaſtata ius prætendentes, debent uocari ad ius ante decreti adiudicationem.*
14 *Subhaſtationum edictum proclamatorium eſt neceſſarium.*
15 *Subhaſtatio eſt ſolennitas, cuius defectus, quicquid actum fuerit, reuocat.*
16 *Subhaſtationis ſolennitas in cuius fauorem introducta.*
17 *In uenditione cuius hic fit mentio, nonnulla deſiderantur.*
18 *Iudicis decretum efficit ne quis de dolo aut metu conqueri poſſit.*
19 *In iudicis præſentia acta, iuſte legitimeq; facta præſumuntur.*
20 *In uenditione per ſubhaſtationem celebrata, debitor uere uel interpre-*

tatiuè neceſſario præſens deſideratur.

21 In iudicio agitato inter aliquos, tertius de cuius præiudicio agitur, ſemper citari debet.

22 Si pars de cuius præiudicio agitur, & cuius res ſubhaſtatur appellet, pendente appellatione, an ſatelles aut apparitor ſuperſedere obligetur?

23 Appellatione indeciſa pendente, iudici legitimè inſinuata, ante diſcuſſionem bene ne an male fuerit appellatum non procedetur per iudicem ad decretum.

24 Appellatione pendente nil nouari oportere.

25 Solemnitates non dicuntur iudicium, ſed præparatorium ad iudiciū arripiendum coram iudice.

26 In ſubhaſtatione an liberetur qui minus obtulit per plus offerētem.

27 Quando res ſubhaſtandæ ſunt, non eſt ſubitò ad uenditionem procedendum ſed ſæpius diutiusq; ſunt ſubhaſtandæ quo plus differenti addicantur.

28 Subhaſtatio in uenditione, quæ pro ultimæ uoluntatis executione fit, requiritur.

29 Pauperum, minorum, & Eccleſiæ bona æquiparantur, quo ad ſubhaſtationis requiſitionem.

30 Subhaſtationis ſolennitas an uideatur ſublata ex authoritate teſtatoris de uendendo?

31 Subhaſtatio ſemper requiritur, quando uænundatur res abſentis.

32 Subhaſtatio an in locandis, ſicut uendendis rebus fiſci perpetuo deſideratur.

33 Subhaſtatio in pignoris uenditione an requiratur?

34 Conſuetudinis his in partibus, maxima authoritas.

35 Pactum inter creditorem & debitorem, quo res pignorata creditoris efficiatur ſi debitor intra ſtatutum tempus non luat, inualidū eſt, niſi addat, quod empta ſit pro quanto iuſtè æſtimabiliter.

36 Fœneratorum praxis, circa pignora.

37 Subhaſtatio pignoris, debitoris citationem ſemper affectat.

38 Exclamatio inuectiua Authoris, in noſtræ ætatis fœneratores peſtilentiſſimos.

39 Pignus nequaquam diſtrahitur, niſi debitori ter fuerit denunciatum ut ſoluat, & ceſſauerit.

40 Fœneratores, furibus ac prædonibus impudentiſſimis comparantur.

41 *Caſus apprimè ſignandus, pro egentibus fœneratorum opera, contra eoſdem tamen fœneratores.*

42 *Annus fœneratoribus ex conſuetudine permiſſus, non conceditur, ut eo elapſo, pignora omnino & ſimpliciter ipſorum efficiantur, ſed duntaxat ut ex illorum uenditione ſortem cum uſuris recuperare poſſint, & reſiduum debitori reſtituant.*

43 *Fœneratoribus ſufficere debent ſors & permiſſæ uſuræ.*

44 *Fœneratorum inerme argumentum.*

45 *Fœneratorum conſuetudo inuiolabiliter obſeruata.*

46 *Vſuræ præſentes, ab antiquis mirum in modum diſcrepant.*

47 *Subhaſtatio an & quando requiratur, priuſquam ad ſecundum decretum perueniatur.*

CAPVT TERTIVM.

1 MATERIAM præſentem ut † continuemus, nulli non cõpertiſſimum eſt, ſubhaſtationis ſolennitatem in ſententiæ executione, hoc eſt, in bonorum ueditione quę pro ſententiæ executione fit, indubitato deſiderari & requiri, Impera. Seue. & Anto. in l. ordo C. de execu. rei iudica. necnõ Imper. Gor. in l. duplex, & Imp.
2 Auguſt. in l. ſi quis ꝓſcribẽte de fi. inſtr. & iure † haſt. fiſca. lib. 10. C. Executori. n. licitũ eſt, rẽ proclamare ſono tubæ, ſi tuba ſit, aut uoce horrida aut alias, pro loci conſuetudine (quæ optima legũ interpres eſt, id adſtipulantibus Innocentio 3. in c. cum dilectus extr. de conſuet. atq; Paulo I. C. in l. ſi de interpretatione, qui textus ad hoc quotidie citantur ff. de legi.) remq́ue uenalem & exponere, & ſubhaſtare pro primo termino octo dierũ, aut paucorum, aut plurium, ſecũdũ locorum conſuetudinem, uſum, uel ſtylum, in quib. fiũt, uirtute literarum obligatoriarum, condemnatoriarum, ac ſimilium executoralium, quod intellige in loco publico & ſolito, necnon in die fori territorii, in quo res ſita fuerit: & ad quam maxima fieri poterit populi affluentia, ne fraus ac do-
3 lus, † in huiuſcemodi ſubhaſtatione præſumantur: quæ ab executore cõmitti minimè debẽt, textus eſt Valẽt. Theod. & Archad. celebris in l. ſi quos. C. de reſcind. uendi. potiſſimum ibi. Ne ſub noĩe ſubhaſtationis publicè locus fraudibus

bus relinquatur,ut poſſeſſionibus uiliore precio diſtractis, plus exactor ex gratia,quam debitor ex precio conſequatur, & ibidē ad finem. Etenim per iniquum eſt, ut alienis bonis ſub gratioſa auctione diſtractis parum accedat publico nomini cum totum pereat debitori, & ibi per ſcribentes, & per Paulum Caſtrenſem,in dict.l.ordo. C. de execut. rei iudica.
4 † Et debet executor ſigillatim narrare cauſam ſaiſine, nomen creditoris, debiti quantitatem, propter quod res eſt ſaiſinata & ſubhaſtata. Atque poſt octo dies primæ proclamationis & ſubhaſtationis completos, aut aliud tempus, iuxta locorum conſuetudinem, uſum, ac ſtylum, ita quod nec ſufficit tempus ab uno die Martis, uſq; ad alium diem Martis proximum. Poſt completum octo dierum ſpaciū executori nec illicitum eſt,publicè(ſicut dictum eſt) ſono tubæ, aut uoce iterum pro ſecundo edicto proclamare ac ibidem manifeſtare,ut ſciāt omnes, & intelligant, quod talem rem emere uolentes ueniant ī ſm edictum octo aut quindecim dierum,(ſecundum quod cōſuetudo,uſus, aut ſtylus habeat & dictet)coram talibus in tali loco,ad uerum rei ualorem licitandum,& quod plus offerenti dabitur. Adſtipulatur Iuſtinia. Imperator in uulgata Authenti. Hoc ius porrectum, C.de ſacroſan. Eccleſ.necnon Imperat. Aug.in l. prima, de
5 fid.inſtru.& iur.haſt.fiſca.lib. 10. Limita quod † plus offerēti dabitur,niſi quando eſſet adiudicatio facta iuſte. Et ſic trāſactis & elapſis præfatis octo aut quindecim diebus pro tertio edicto,quadraginta dierum,aut aliud tempus,iuxta conſuetudinem proclamari & ſubhaſtari debet,quo oēs ſciant, ut dictum eſt,&c. Et intellige, quod à diſtantia ſecundi edicti ſubhaſtationum,quod eſt quindecim dierum,uſq; ad tertium edictum, quod dicitur quadragenaria, debeant eſſe tres hebdomadæ,alias quindecim dies non complerentur, & totum tempus illud debet eſſe completum, adeò quòd ſi una dies ſupereſſet, nihil eſſet. Et ſi aliquod ſolenne feſtū
6 interueniat in illis edictis quo uox præconis † ſileſcere debet,ut uolūt Imp. Leo.& Anto.in l.dies feſtos.C.de feriis, tempus fori ſequentis,quod erit octo dierum,expectandum erit executori,quia huiuſcemodi die feriato,fieri nequeūt:

cum

cum tuba & uoce præconis, opus ſit, quæ his diebus ſilere neceſſe eſt, d. l. dies feſtos, & illius fidem faciat per eius relationem, illud quippe obſeruatum fuiſſe. Si autem bis ſit forum una in hebdomada, & illud feſtum interueniat in una die edictorum, dêt expectari dies ſequentis hebdomadæ in qua habuerunt ortum ſubhaſtationes, & non alia dies fori, & hoc modo nonnulli practicarunt. Hæc autem omnia in decreti literis inſerta ſint, ut uideatur an interruptio tẽporis facta fuerit. Si enim unius diei intermiſſio defectus ve ſolẽnitatis illius interceſſerit, quicquid ante actum eſt, reuoca-
7 ri debet, † nec præſumuntur ſeruata ſolennia, & ſic neceſſariorũ omiſſio, omnem diſpoſitionem uitiat. textus eſt ſolennis Imperator. Archa. & Hono. in tritiſſima l. teſtamentum C. de teſta. & ibi Alex. Ex quibus nota poſt Pau. in d. l. ordo
8 C. de execu. rei iudic. † Subhaſtationes debere fieri per plures & plures dies, ne fiat fraus, quodque res quæ capiuntur
9 pro ſubhaſtatione nõ debent ſtatim adiudicari parti: ſed † debent prius poni ad incantum, ac iuſto precio uendi per tex-
10 tũ & ſcribentes in dicta l. † ſi quos C. de reſcind. uendit ubi publicus exactor debet uẽdere res ſubditorum iuſto precio, nec debet pati ullam in ſubhaſtatione fraudẽ, & ibi Paulus ponit hanc practicã. Antequã ponat in ſubhaſtatione, faciat
11 rem † æſtimari per habentem illius rei notitiam, & tum demum ponat in ſubhaſtatione pro precio declarato per æſtimatores. Deinde detur plus offerenti. per dictam l. creditor 2. ſi enim nõ præmiſſa tali æſtimatione poneret in ſubhaſtationẽ, magna fraus committi poſſet, cum graui damno & debitoris & creditoris, addiceretur enim res fortaſſis pro uiliori precio gratioſè per publicũ exactorẽ, alicui fortè amico ſuo, & ita plus lucraretur. exactor ex gratia, quã creditor ex debito. Et idem Paulus notat in dicta. l. ſi quos. Quod li-
12 cet res fuerit uẽdita ad incantũ, † nihilominus põt uẽditor, uel ille cuius erat res conqueri, de ultra dimidium iuſti precij deceptione, quia nequaq̃ ſequitur, Non fuit repertus, q̃ plus offerret ad incantũ: ergo nõ pluris ualebat. textus eſt in d. l. ſi quos, & ſic nõ perdit beneficiũ l. 2. C. de reſcin. uẽdit.
13 † Aiaduertite (q̃nquidẽ è memoria excidere nefas eſſet) q̃

Y præten-

prætendens cauſam & ius quoddã in re ſubhaſtata, debent uocari ad ius ante adiudicationẽ decreti, ut ibi iura & rõnes ſuas ſeriatim adducant, ut per eaſdẽ cognoſcatur, uter prior & uter poſterior. per Ioan. Fab. in l. properandum. C. de iudi. Inno. in c. cum uenerabilis, de religio. domib. & debeat cenſeri ſm naturam ſuarũ hypothecarum cũ cauſę cognitione, & hoc cum intimatione fiet, quod aliàs procederetur ſuper his prout erit rationis. Deinde † ſigna, quod eſt admodum conueniens & neceſſariũ edictũ proclamatorium ſubhaſtationũ, pro foribus tribunalis territorii, cui ſubeſt prędiũ
15 ſubhaſtatum affigere, & eſt profectò una de † ſolennitatibus, cuius defectus uel alterius ſi interceſſerit, quicquid actũ fuerit reuocabitur: quia non præſumerẽtur ſeruata ſolennia, ut hinc debeat res reſtitui cũ ſuis fructibus, teſte Imp. Aug. in l. 1. de fide inſtru. & iur. haſt. fiſc. lib. 10. C. nec mirum ſi hoc ſit neceſſariũ, quia ſubhaſtatio (quæ auctio dici poteſt, ab augendo, per augmentationem præcii) eſt uenditio facta in publico, ut declarat Bart. in l. licitatio. ff. de pub. & uecti. & in d. l. 1. de fid. inſtru. & iu. haſt. fiſ. lib. 10. C. ne uideatur fraus ſecretò & clandeſtinè cõmitti, fores. n. tribunalis dicuntur locus publicus in quo talia debent exerceri, ne fraus interueniſſe præſumatur, quæ in talibus abeſſe debet, per d. l. ſi quos, & per d. l. 1. per Paul. in d. l. ordo, & in d. l. ſi quos.
16 Hæc aũt ſolennitas eſt ĩducta in fauorẽ debitoris † cuius bona alienantur, ne ſua bona magni ualoris uili precio uendantur. Nã ſæpenumero uidemus rẽ oblatã uẽditioni in neceſſitate, uiliſſimo precio uenundari. Sed huic iniquitati procul dubio iura ſubueniunt. Nã ut ualida ſit talis, & quæuis alia
17 uenditio, nonnulla profectò deſiderant, † ſuntq; neceſſaria. Primum, ꝙ debitor ſit in mora ſoluendi. Scdm, quod talis uẽditio fiat cum authoritate præſidis ſeu iudicis. Tertium, quod fiat bona, ſynceraq; fide & ſine fraude, ꝑ ſcribẽtes in d. l. ſi quos. Quartũ, quod iuſto precio fiat. Quintum, ꝙ fiat ſolenniter, & cũ ſubhaſtatione. Nã ſi aliquod illorũ deficiat, & maximè ſi non interueniat præſidis, iudicis, ſeu magiſtra
18 tus authoritas, † uenditio retractari poteſt. Hinc certum eſt iudicis decretum operari ne quiſquã de dolo aut metu conqueri
queri

19 queri quẽat. Præſumptio .n.eſt, † de his quæ fuerunt in p̃ſentia iudicis, quod iuſtè, legitimeq; ſint facta. Iacobo Re-
20 buffi ſentiente in l.1. de loc.† prędi.ciuil.li.11.C. In qua qui dẽ uenditione neceſſariò deſideratur præſens debitor, de cuius præiudicio agitur, quod intellige uerè uel interpretatiuè. Nẽpe quod fuerit citatus cum intimatione ad perſonam uel domicilium alias ſibi nequaquã fieret præiudicium, &
21 ad hoc allegatur quod in iudicio agitato inter aliquos, † debet ſemper citari tertius, de cuius præiudicio agitur, ſm Iaco. Rebuffi in l.prohibitum, ſuper gloſſa quorũ intereſt, de iure fiſc.lib.10.C. alias poſito quod ualet iudicium inter p̃ſentes, minimè faceret præiudicium abſenti non citato. Cui ſeruit quod notatur in l. in cauſæ.1.§. interdum.ff.de minorib.25.annis.l.cum miles ad finem.ff.ex quib.cau.maior, & per D.Cyn.in l.1.ante finẽ.C.de aduoca. diuerſo.iudi.gloſſam in d.l.1. de fid. inſtrum.& iur.haſt.fiſc.li.10.C. Nec peregrina & extranea erit ſequens quæſtio, & ſi huic
22 loco ac materiæ inſeratur. Quid ſi pars de † cuius præiudicio agitur, & cuius res ſubhaſtatur per præconem (IVXTA ILLVD Ciceronianum, Bis iam uidimus haſtam in foro ponere & bona ciuium ſubiacere uoci præconis) appellet, pẽdente ſubhaſtatione, an ſatelles uel apparitor debeat ceſſare uirtute appellatiõis, aut ſuas ſubhaſtationes iuxta formã, conſuetudinem, uſum ac ſtilum loci in quo fiant, proſequi? Cui faciunt ſatis, docti ac præcipui noſtræ memoriæ practici, intrepidè ſuſtinentes, apparitori eo caſu minimè ceſſandum ac ſuperſedendum, quum is cognitione cauſæ ac iuriſdictione careat, imò debet & obligatur procedere uſque ad ſolennitatum completionem, quæ ſuum concernunt officiũ. Etiam quia caſus appellationis reparari poteſt in diffinitiua, ubi ſubhaſtationes proſequens, ſuã (ut uocant) requeſtã
23 ſuſtinere nequaquã ualeret.† Attamen non procedetur per iudicẽ ad decretũ, appellatione indeciſa pendente, iudici debitè ac legitimè inſinuata, q̃ debet prius & ante omnia diſcuti an bene uel male fuerit appellatũ. Nec pugnat illud tritum iuris inuolucrum, contrariũ opinionũ rationibus inuo-
24 lutum ſeu brocardicum. Nil nouari † oportere appellatione

pendente, quandoquidẽ id intelligi debeat, uerũ eſſe, inter
eaſdẽ pſonas & iudicio pẽdẽte, ſeu ui illius ſnĩæ à qua eſt ap
pellatũ, hic uerò inter diuerſas, quia plures ſunt opponẽtes,
25 per Cynũ in l. appellatione. C. de appellat. & † iudicio nõ pẽ
dente, quia ſolennitates non dicuntur iudiciũ, ſed preparatorium
ad iudicium arripiendũ coram iudice, ut ſignat Pyrhus
Anglebermei in ſæpiuſculè allegata. l. 1. ĩ gloſ. magna,
de fid. inſtru. & iur. haſt. fiſ. lib. 10. C. Iudicare. n. iudicis officium
duntaxat reſpicit, Cyno. teſte. in l. ſancimus. C. de iudic.
Deinde hic uelut ob oculos inſignem quandã ſingularẽ
in hac materia ſubhaſtationum obſeruationem adiicere cu
26 pio. Videmus. n. bona hypothecata pro quodã debito, † ſub
authentico ſigillo, ſubhaſtatione, iudicisq́; decreto uenũdari
ultimo appreciatori ac plus offerenti tradi. Largiamur &
fingamus tres fuiſſe appreciatores. Vnum ad decem. Alium
a uiginti, & tertiũ ad triginta, demusq́; ultimũ ſeu tertium
mortuũ eſſe, aut alias dicta bona nequaquã cõcupiſcere: imò
expreſsè eis renunciaſſe ac renuiſſe, aut adeò egenum ac inopẽ,
ut non ſit ſoluendo, aut alias nequiret haberi ad & contra
eum reuerſus, uel hoſpite inſalutato receſſerit, quæſtio
uertitur, an moleſtari & cogi is poſſit, qui uiginti obtulerat,
ut pro illo oblato precio capiat? Bart. in l. licitatio. ff. de publica.
& uectigali. ait, oblatione facta à ſecundo, primũ minimè
liberari: ideoq́; indubiè talis cogi põt, ut rẽ tali pro precio
capiat cũi Vlpianus. I. C. ſubſcribit in l. Sabinus. ff. de in
diẽ adiecti. Bal. uerò cõtrarũ adſtruit, & primum licitatorẽ
liberatum eſſe, ſuſtinet, allegans. l. cum in plures. §. lege. ff.
loca. Vbi p ſm actũ rem ante perfectam, uř recedi à primo
actu, & reſpondet ad dictã. l. Sabinus, quod loquitur in actu
perfecto & iam conſummato puta in uenditione facta, cum
pacto adiectionis in diem tunc. n. creditore inuito per oblationem
factum à ſecundo, non reſcinditur primus actus
uenditionis perfectæ. Secus in caſu præſenti ubi uenditio
non erat perfecta, ſed erat in ſuſpenſo, donec plus oblatum
eſſet ab alio: & hac opinione dicit Baldus ſe centum aureos
fuiſſe lucratum. Quod tamen Paulo Caſtrenſe teſte in d. l.
Licitatio limitationem aſciſcit, quando adhuc nõ fuerat ad-

iudicata ſecundò, ubi eſſet uenditio perfecta. Atq; hæc Baldi opinio cum conſuetudinibus, iuribuſve municipalibus Flādrenſium, potiſſimum autem Brugenſium, conſentit. Aduertetamen hoc unum, cuius meminit Baldus & eius ſequaces, in frequenter allegata .l. ordo. C. de excut. rei iudic. ponderando ac excutiendo textum in uerb. diu ſubhaſtatas, mini-
27 mè repentè, † ac ſubito ad uenditionem procedendum eſſe, quoties res ſubhaſtandæ ſunt, ſed ſæpius ac diu ſubhaſtan-
28 dæ, id eſt, præconizādæ, quo † plus offerenti dentur. Dein ſubhaſtationē in uenditione, quæ pro ultimæ uoluntatis executione fit, utpote per executores teſtamentarios, deſiderari ac requiri explorati iuris indubiè eſt, ut ſignanter ponit Bartolus in l. Alio. ff. de alie. & cib. legat. Sed Baldus in hoc cōtrariȩ opinioni ſubſcribere nequaquā erubuit, in ſuo uulgato conſilio, incipiente. Carnouale turcarini de ſpello, ſuā cōdidit ultimam uoluntatem, inquiens fidem à teſtatore electam in bonis diſtribuendis inter pauperes Chriſti, ſufficere: atq; à defuncto fuiſſe ex dicta cauſa iuriſdictionem & uēdendi poteſtatem commiſſam, l. 2. C. qn̄ decre. opus non eſt l. ſi quis ad declinandam C. de epiſco. & cleri. & in l. ulti-
29 ma. ff. de reb. eor. qui ſub tutel. uel cura ſunt. Nec † oppugnat pauperum bona, minorū ac Eccleſiæ bonis æquiparari, in quibus ſubhaſtatio neceſſaria eſt, ut. l. ſi. & Authentic. hoc ius porrectum, C. de ſacroſanct. eccleſ. & .l. orphanotrophos C. de epiſc. & cle. & crebrò citata .l. & ſi ſine. ff. de mino. 25. annis, & hoc niſi cōſuetudo, ius municipale, ſeu ſtatutū urgeret contrariū: ſed bene (inquit) bonā ſynceramq; fidem deſiderari ac requiri, per l. creditor. §. Lucius, ad finem. ff. mandat. quæ profectò præſumitur, ut in l. penultima. C. de præſcript. long. temp. & . §. aliæ. inſtitu. de actionib. ita notabiliter ſenſit Bald. in præfato ſuo conſilio. Sed nec obſcurū fuerit dicere, pro Barto. opinione tuenda ac defendenda. Quod
30 ex authoritate uenundandi ſeu † uendendi data per teſtatorem nequaquā cenſeatur ſubhaſtationis ſolennitas ſublata, argumento exordii. l. ſi quando. C. de inoffi. teſt. nec ea ratione apparet electa uia, quo uenditio non ritè fieret ſeu celebraretur, argumento. l. ſi miles qui deſtinauerat. ff. de mi-

lit.teſt.coniunctis his quæ habentur in l.nemo poteſt. ff. de
31 lega.1.† Itē in omnibus ac ſingulis uenditionibus bonorum abſentiū abſq; dubio ſubhaſtationis ſolennitatē interuenire operæprecium neceſſariumq; eſt, ut in l.fundus qui. & ibi Alexan.ff.de reſcindend.uendit. & in non ſemel citata.l.Li citatio.ff.de publica. & uectigal.per eundē dominū Alexandrum in l.ordo. C.de execu.rei iudic.In rebus uerò præſentiū,ſubhaſtatione minimè opus eſt,niſi fuerint minorū, Eccleſiæ,decurionū,aut fiſci quorū bona, ratione utilitatis publicæ, uænundari ſunt prohibita,ut in l.1.de præd.decurio. lib.10.dicta Authentic.hoc ius porrectū,necnon in l.1.ff.de minorib.25.annis. Hoc pacto apprimè ſolenniter declarat Bald.in ſæpiſſimè allegata.l.ordo, C. de execut.rei iudica.
32 † Subhaſtatio quoq; in uendendis rebus fiſci,deſideratur & requiritur,uti Imperat.Diocletianus & Maximianus atteſtātur in l.edicto.C.ſi aduerſ.fiſc.reſtit.poſtule.hoc eſt, in omni uenditione quæ fit à fiſco de bonis ſuis uel alterius,pp debitum ſoluendum,ſubhaſtatio neceſſitatur. Nec à propoſito alienum erit, hoc loco alterius quæſtionis recordari. Nēpe ſubhaſtatio an requiratur in locatione rei fiſcalis, ſicut & in uenditione. Hęc quæſtiuncula negatiuam deſiderat partem, iuxta gloſſam in uerb.Publici prædij,in uulgata ac notabili. l.quamuis.C.de uend.reb.ciuitat lib.11.& ibi Bartolus,nec non gloſſa in uerb.licitatio,in l.3. C. de fund. patrimo. lib. etiam 11.quæ gloſſa diſtinguit inter locationem perpetuā & temporalem,quam uidere poteritis. Superioribus adnectere minimè abſurdum fuerit, ſubhaſtatio in uēditione pignoris ſeu diſtractione an requiratur?Cui interrogationi, affirmatiuę ſatiſ fieri haud dubium eſt, per Iuſtinianum Imperator.in l.fi. C. de iure domi. impetran. quod uerum adſtruit Baldus ibidem in prima colum. in uerſicul. nota diuerſitatē iſtorum,&c.etiā ſi pactum fiat, ſine ſubhaſtatione ac debitoris citatione fieri poſſe, & ait inualidā cenſendā eſſe conuentionem,ut ſine ulla ſubhaſtatione diſtrahi poſſit,etiā debitore certificato ac certiorato poſt bienniū. Hinc Baldus ibidē ait apprimè notandum contra & aduerſum fœneratores, qui elapſo biennio à die pignoris uendunt: quod de iure nequeunt,

queunt, imò uetitum legitur, quia illud biennium incipit à
die nunciationis,non pignoris,uti placuit gloſſæ in uerb.niſi
ei.in l.ſi conuenerit.ff.de pigno.actio.Niſi id cōſuetudo (cu
ius his in partibus maxima proculdubio eſt authoritas,ac cui
obtemperandum eſt)admitteret,ſicuti placuit gloſſæ in præ
alleg.l.fi.Sin autem eſt creditor gratioſus,tū profectò obſer
uandum,quod notatur in tritiſſima.l.ſi conuenerit,iamiam
prænarrata:cuius recitationem,prolixitatis euitandæ cauſa,
poſthaberecōſtitui. Ex quibus indubiè ſuſtineri minimè ex
35 traneum fuerit. † Pactum inter creditoré & debitoré, quò
res pignorata efficiatur creditoris,ſi debitor intra certū tem
pus non luat,inualidum eſſe, roboreq́; carere, niſi addatur
quod ſi empta ſummo iuſtæ ęſtimationis precio, Alexandro
in l.1.necnon Dioclet.ac Maxim.in l.2. Imperatoribus teſti
bus.C.de pact.pignor.atque Martiano.I.C.in l.ſi fundus.§.
fin.& ibi Doctores Bartolus & Ange. ff.de pignor.uerba te-
xtus. POTEST ITA fieri pignoris datio, hypothe-
cæve ſi intra certum tempus non ſit ſoluta pecunia,iure em-
ptionis poſſideat rem iuſto precio tunc æſtimandā hoc enim
caſu uidetur quodammodo conditionalis eſſe uenditio: & ita
36 Diuus †Seuerus & Anto.reſcripſerunt, ubi inquit eſſe frau
dulentorū uſurariorum ſeu fœneratorum aſtutias ac praxim
huiuſmodi contractus celebrare, quibus addunt quod niſi
luatur,reſoluatur ac redimatur intra tempus, omne pignus
detur ipſis integrum, in ſolidum pro precio æſtimādo Titii
ac Seii arbitrio, quos ex nunc in arbitratores & bonos uiros
eligimus, quod memoriæ cōmendandum aſſerit, ſed ſubdit
Ang.uſurarium ſeu fœneratorem,calidum,uafrum ac aſtutū
eſſe debere,quò eligat amicos,qui pignus æſtiment ab ipſius
animi ſententiam,quod poſtremum Ang.additamentū mi-
hi (ſalua interim pace tāti uiri)admodum diſplicet,ut quod
apertè erroris uitiū præ ſe ferat,ſicuti omnibus rectè ſynce-
req́; ſentientibus perſpicuū eſt, de quo uidere nemo graua-
bitur Bart.in l.fi.C.de pact.pigno. dicentē ſubdolos fœnera
tores Bononienſes ex cōſilio ſuorū antiquorū doctorū & ad
uocatorū facere fieri inſtrumenta,hoc modo. Si pecuniā ad
tempus non reſoluens, ſit fundus mihi emptus iuſto precio,

arbitrio huius & illius declarando, quos ex nunc in arbitratores bonosq; uiros eligimus, quod conſiliũ ait ſignandum Bart. in l. 3. in ult. q. C. de pigno. & in dicta l. ſi fundus, & Bal. in c. primo 2. colum. de feud. dat inuicem leg. commiſ-
37 ſo. in uſib. feud. † Nec obliuiſcendũ cenſui pignoris ſubhaſtationem, debitoris citationem deſiderare & requirere, gloſa & doctores in allegata l. finali in prima colum. C. de iure domi. impet. ac in l. 4. C. de diſtract. pigno. & in uulgata l. ſi cõuenerit ff. de pignor. actio. doctores in l. ordo C. de execu. rei. iudi. quibus quidem paſſibus clare & expreſſe huius
38 fit mẽtio, quos intueri licebit. † Sed quid hic de nr̃æ ætatis peſtilentiſſimis, numero (proh dolor) infinitis fœneratoribus mihi dicendũ? qui pignora à debitoribus recepta poſt finem anni, uti propria ſæpe clam & ſecreto, rarius autẽ palã aut publicè ex ſuo arbitrio, parteq; minimè uocata, uendunt atq; diſtrahunt, unde non contenti ſua ſorte & uſura recepta, uniuerſam etiam pecuniæ ſummã excreſcentem ſibi impudenter uendicant, in animarum ſuarum, niſi tempeſtiua ſequatur reſtitutio, perpetuum & ineuitaabile exitiũ, qui iuxta utriuſq; legis humanæ & diuinæ ueritatẽ nullo penitus in republica honore digni ſint, ſed econtra tã haberi q̃ uocari debent uoraces ut lupi, execrabiles & deteſtabiles ac infames ut prædones, tametſi hoc ſeculo uere infœlici, conditionis multò melioris appareant quibuſdã alijs inculpatæ uitæ hoĩbus, qui egenis depoſito pignore, mutuum dãt, nil inde ſperantes (quos doctores ſæpenumero creditores gratioſos appellare conſueuerunt) l. ſi cõuenerit. ff. de pig. act.
39 † uetitũ legimus pignus diſtrahi niſi debitori ter fuerit denunciatũ ut ſoluat, & ceſſauerit, ſolutione aũt ceſſante diſtractio publica permittitur, eatenus ut quod, accepta ſorte ſupereſt, debitori reſtituant. Secus illi, nam ut dictum eſt, nõ contenti ſorte & uſura, reſiduum (ẽt inuitis dominis) poſt anni terminũ pertinaciter retinent, & qđ deterius eſt, debitoribus idipſum, iuſte reperẽtibus minaciter & odiosè recuſant, ueluti fures, latrones, & prædones impudentiſſimi, qui
40 bus merito ueniunt cõparandi, quanq̃ ſuã rapinã † conentĩ humeros principũ nonnunq̃ reijcere, prætextu quarundã lite-

literarum ſibi ad uſuras exercendas ab iiſdem principibus, alias importunis & improbis precibus, alias ingentibus muneribus(reſtitutioni tamen indubiæ obnoxiis)conceſſarum & permiſſarũ,quum tamen hmõi literæ,ſi penitius introſpiciantur,nihil ſupra uſuras fieri poſſe conniuent. Quamobrẽ uſuris huiuſmodi utut permiſſæ ſunt receptis, reliquum ut debitori,etiã anno elapſo, reſtituant, neceſſum eſt, atq; ad
41 hoc iudicialiter ſine dubio compelli poſſunt.† Quod teſtari poſſum. Dum enim Louanii operam iuri nauarem, ac eximio D.doctori Nicolao Heems à Bruxella tunc in humanis agenti cohabitarem, contigit quendam clericum ſex argenteos ſcyphos deauratos,quos neceſſitate conſtrictus fœneratori Louanienſi pignori dederat,anno decurſo,ſorte & uſura realiter oblatis repetere·fœnerator negauit ſe debere huiuſmodi realẽ oblationẽ accipere,'& ſcyphos uelle reſtituere,quandoquidẽ ſui(ut aiebat)facti eſſent,per annuã poſſeſſionem,quo non luiſſet pignus. Tandẽ re in controuerſiã iuridicã delata,conſilio eiuſdẽ D.doctoris Nicolai Heems à Bruxella ſuccubuit fœnerator,utique condemnatus, & dictorum ſcyphorum reſtitutionis & expenſarum, citra ullã etiam temporis illius uel anni lapſi conſiderationẽ. Quamobrẽ ſimili caſu occurrente ſic iudicandum erit. Nam annus
42 ex conſuetudine fœneratoribus admiſſus non † conceditur ut eo lapſo pignora prorſus & ſimpliciter illis fiant propria ſed ita demum,ut ex illorum uenditione ſortem cum uſuris ſibi recuperare poſſint,quibus receptis, iuris, rationis, & ſummæ æquitatis eſt,ut reliquum debitori reſtituant: ſuffi-
43 cere.n.illis debent ſors,† & uſura permiſſa. Neq; ipſis ſuffra
44 gari poteſt inerme argumentum,† quo ſuam iniuſtitiam tutari uolentes, dicunt pignora nonnunq̃ anno lapſo ſortẽ & decurſas uſuras pręſtare non poſſe,& ſic ſuis permiſſis fraudari uſuris, huius nanq; periculi caſum facilè prouidẽtia fœ
45 neratoria uitare ſatagunt, † q̃ñ duntaxat habita ratione dimidii ualoris oblati pignoris,ſua mutua uſuraria, ex conſuetudine per eos ẽt inuiolabiliter antiquitus obſeruata exercent,adeò ut nihil illis periculi ſuperuenire poſſit,per anni huiuſmodi decurſum. Et haud dubium ẽt eſt, pignus ſemper

per

per pluris æſtimari quàm debitum, Vnde dicitur, quod reſiduum debet reddere creditor debitori, quando pluris debito pignora.uendit.l.fi.§.ſin autem minus. C.de iure domi. impetran.l. ſi inter colon. in fine. ff.de pignor. Vlpianus. QVIA QVOD amplius debito conſequutus creditor
46 fuerit, debitori reſtituere debet pigno.actio.† Sed dolendũ q̃d ab antiquis adeò diſcrepent præſentes uſuræ, ut optime (quid dico norunt) ſentiunt, quicunq; neceſſitate adacti, modernorũ fœneratorum operam, ſeu uerius immitem immiſericordiam implorare coguntur, à quibus uelut ab hirudinibus exuguntur: neque etiam minus deplorandum uideo tam abiectos olim & infames humunciones ad primos nunc honores ubiq; ferè locorum atque adeò in ipſas aulas principũ uſq; prorupiſſe, ut ipſos quibuſlibet uiris, extra omnem controuerſiam etiam authoritate longè maioribus, ac dignitate, prudentia, conſiliove magis conſpicuis, paſſim in matrimoniis contrahendis, in priuatis & publicis conuentibus, prandiis & cœnis, denique in acceſſibus ad principes, ad conſilia cum optatiſſima audientia præferri uideamus: ſubticendũ interim, quia ea eſt materia, quam hic altius repetere non eſt conſiliũ, & de quibus amplius dicendũ eſſe non arbitror, reliqua enim cõmunia ſunt, & ingenio & prudentia facile in
47 promptu erunt. Præterea † quæſtio occurrit minimè aſpernanda. Subhaſtatio an & q̃n requiratur, priuſquã ad ſecundũ decretũ perueniatur? Huic facit ſatis Bald. qui iuris nodos & legum enigmata ut plurimum ſoluit in l.ordo, in 1.colum. in uerb.ſed tu ulterius nota. C.de exequu.rei iudic. quod ad ſecundũ decretũ non peruenitur: niſi pendente ſubhaſtatione, hoc enim eſt neceſſe ubicunq; res abſentis uenundantur.l.ſi fundus.ff.de reſcinden.uendit.Bart.in l.acceptã.C.de uſur. ſecus ſi res præſentis: niſi ſit fiſcus, minor, Eccleſia, uel decurio cuius bona ſunt prohibita diſtrahi, publicæ utilitatis fauore, ut in Authent.hoc ius porrectum.C.de ſacroſanct.eccleſ.necnon in l.1.de præd.decur.lib.10. C.l.ſed & ſine.ff. de minori.25.annis, dicitq; gloſſa. Quòd uendere rem cum ſubhaſtatione, non eſt ſolennitas leuis, ut in Authent.de fideiuſſ.poſt exordiũ. De hoc capite ſatis, ad alias ueniamus.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Bartol. ſecundũ nõnullos* { *Iuris lucerna* / *Cæcorum dux* / *Veritatis ſpeculum* / *Veritatis pater* } *appellat.*

2 *Baldus ſubtilis ac ingenioſus.*

3 *Speculator uetuſtioris ſeculi practicus inſignis.*

4 *Bartolum iuriſperiti pro numine colunt.*

5 *Subhaſtationis forma ſecundum Bartolum.*

6 *Licitatio quando fit, uenditor emptori de meliori conditione per aliũ oblata, notificare obligatur, quo licitãtem uel uincere uel ſuperare poſſit.*

7 *In ſubhaſtatione ac licitatione, qui ſemel minus obtulit ſuperatus ab alio, iterum poterit plus offerre, & admitti debet, quia uenit ut alius.*

8 *In licitationibus, id eſt, oblationibus precii ad rem uænalem, pro illa comparanda priorem licitatorem, per poſteriorem (qui ultra ali quid ad precium oblatum offert) liberari certum eſt ſi ſoluendo ſit, & licitationi aptus ac idoneus, alias uerò minimè.*

9 *Idoneus non dicitur, qui conueniri nequit.*

10 *Licitator ut admittatur, requiritur maior idoneitas & maior utilitas.*

11 *Non habens unde ſoluat, ſimilis eſt habenti exceptionem peremptoriam.*

12 *Verba incanti, cum effectu intelligenda.*

13 *Obtuliſſe nec uidetur qui minimè ſeruauit, quæ ſeruare debebat.*

14 *Venditori indubiè licitum eſt, pluribus ex licitatoribus, maximè idoneum eligere.*

15 *Licitatio tum eſt admittenda, cum licitator fideiuſſores idoneos dare paratus eſt.*

16 *Fiſcus non acceptat, niſi ſufficientes & ſoluendo.*

17 *Subhaſtatoribus in mandatis non uidetur dediſſe reſpublica, ut inidoneum licitatorem acceptent, & idoneum dimittant.*

18 *Licitator prior, per poſteriorem inidoneũ minimè liberatur, ſed ut ante obligatus remanet.*

19 *Per ſubhaſtationem aut alias res immobiles, tam uendendæ quàm uenditæ, ſpecificari ac terminari debent in inſtrumento, literis*

decu

decurionalibus, aut ſimilibus, per earũ quantitates, qualitates, loca, latera & fines.

20 *Precia ſeu æſtimationes rerum, aliquot probantur modis.*

21 *Teſtis obligatur deponere per ſenſum corporeum actui congruentem.*

22 *Iudicare non ad teſtem, ſed iudicem ſpectat.*

23 *Probatio ualoris rei in duobus priuilegiatur.*

24 *Probatio de credulitate admittitur in his, quæ non cadunt directo in ſenſum corporeum.*

25 *Res poſtquam fuit ſubhaſtata, non eſt locus remedio. l.* 11. *C. de reſcind. uendit.*

26 *Aduerte ad diſtinctionem.*

27 *Franci ſeu Galli ex more habent, ut impetrent literas regias pro contractus reſciſſione, quas literas regias reſciſſorias appellant.*

28 *In Gallia, elapſo decennio, à tempore contractus, non habet amplius locum remedium. l.* 11. *C. de reſcind. uendit.*

29 *Literæ huiuſmodi reſciſſoriæ, elapſo decennio, in Gallia, nõ dantur.*

30 *Memoria hominis eſt labilis.*

CAPVT QVARTVM.

TRactaturus de ſubhaſtationis forma ac mõ, ſequentes doctores legendos atq; relegendos interim omnibus modis, nequaquam diſſua-
1 deo: † utpote Bartolũ (quẽ nonnulli iuris lucernam & cæcorum ducẽ. alii uerò ſpeculum atq; ueritatis patrem appellare ſolent) in l. licitatio. ff. de publica. & uectiga. necnon in l. 1. C. de ſid. inſtru. & iur. haſt. fiſca lib. 10. atq; doctores in ſæpe dicta Authent. Hoc ius por
2 rectum. C. de ſacroſan. eccleſ. Et † Baldum in l. ordò. C. de
3 execu. rei iudica. quàm ſæpiſſimè allegata. † Et Speculatorẽ, in titulo de cita. §. ſequit, uerb. ſi uerò ſubhaſtatio. Vbi formæ ſubhaſtationis rei pupillaris notantèr meminit, quorum opiniones, dogmata, & interpretamenta hac in materia omnes paſſim ſequuntur, laudant & aſſerunt: nec eſt, meo iudicio, etſi tenui, ulla iuris ciuilis pars in qua adeò Bart. Baldo, & Speculatori aſſentiantur & tribuant ſcriptores, ita recepta eſt in hoc ſcribendi genere, eorum authoritas, ut pro lege

(quam-

(quamuis utiq; nullis corroboretur legibus) apud omnes ha
4 beatur. Bartolus tamen (quem † iuriſperiti pro numine colunt, & cuius ſcripta inter ſacrorũ uatũ oracula in lararijs habent) in allegata.l.licitatio.ait, ſubhaſtationis formam eſſe, q᷑ edicto aut præconis uoce notũ manifeſtumq́; fiat, quicun
5 que talẽ † aut talem rem emere, cõparare ac mercari deſiderat, coram talibus uel talibus, infra tot dies ad promittendũ compareat, & plus offerenti dabitur, ut in dicta Authentic. Hoc ius porrectum, & in allegata.l.1.C.de fid.inſtru.& iur.
6 haſt.fiſcal.lib.10. Et † quando fit licitatio, uenditor emptori de meliori conditione per aliũ oblata, ac qualiter ab altero plus offertur, indicare tenetur, quò licitantẽ uel uincere uel ſuperare poſſit, ẜn Bald. in l.licet, & in l.neceſſe.ff.de in diẽ adiect. & eſt ſimile de licitatione in l.ult.C.de iure emphy. in l.ſi tamen quibuſdã & in l.cum pater. §.rogo.ff.de legat.
7 2. Qui † enim ſemel minus obtulit ſuperatus ab alio, ſecundò poterit plus offerre. & admitti debet, quia uenit ut alius, & pro noua obligatione ut inquit gl. & Bart. in l. tẽpora. C. de fid.inſtru.& iur.haſt.fiſc.lib.10. & ſi unus emerit cũ hoc, quod.ſi melior conditio fuerit oblata & ſecundo emerit pluris cũ dicta conditione, ſtatim à prima uenditione receſſum ur̃, ut in l.qui autẽ & ibi declarat Bald.ff.de in diẽ adiect. & ſi res fuerit uni addicta & uẽdita nihilominus audietur alius poſtea ueniens, durantę termino, & admittetur ad emendũ, quia uidetur prima facta ſub conditione, ſi alius meliorẽ conditionem infra tempus in ſubhaſtatione adpoſitũ non attulerit, d.l.ſi tempora, & ibi Bartolus declarat, licet ſubdat, hoc
8 locũ non habere, quando priuatus uendit, ſed duntaxat quũ fiſcus uel reſpublica. Animaduerte diligẽter ĩ licitationibus, id eſt, oblationibus precij factis ad rem uænalem pro illa emenda ac comparanda, primum licitatorem per alium ultimum, & poſt eum uenientem, qui ultra aliquid ad preciũ iã oblatum offert, liberari, quando is ultimus eſt idoneus & ſoluendo, atq; per uenditores admittitur: ſecus ſi non ſoluendo ait inidoneus reperiatur, tum enim prior remanet obligatus. Ita determinat ſingulariter Bald. in ſuo cõſilio incipiente. Modus & forma datiorum in ciuitate Anconæ, &c. inquiens eum

ens eum uideri liberatum, quia qui dare fideiuſſorem promiſit in idoneum, dando liberatur, authore Vlpiano. I. C. in l. qui ſatiſdare §. plane. ff. de fideiuſſo. & mādato. quia nō dr̄ in incantu, quod dabitur idoneo, ſed plus offerenti, & plus eſt oblatum, ergo ex uirtute uerborum receſſum eſt à penultimo licitante, quamobrem nequaquam curandū eſt, ſi ſit ſoluendo an non? dummodo ſit talis qui obligari poſſit. Sed his ac ſimilibus rationibus minime obſtantibus, in contrarium eſt proculdubio ipſa ueritas, quod præallegata l. probatur: requiritur enim quod licitator ſit talis qui poſſit obligari & conueniri, dicta l. qui ſatiſdare. primo reſponſo.
9 † Et nequaquam dr̄ idoneus qui conueniri nequit. Martia. I. C. in l. ſciendum ff. qui ſatiſdare cogan. in Authentic. de exhi. reis in §. ſuſcepto. probatur per d. l. qui ſatiſdare. in fine ibi. quia qui admiſit, à contrario ſenſu, necnon per textū in l. quod autem §. finali ff. de in diem adiect. ubi ad hoc ut
10 licitator admittatur, & dicat̄ † plus offerre, requiritur facultatum idoneitas, maior promiſſio, utilitas, & conueniēdi facilitas l. ubi autem §. penult. & finali ff. de in diem adiect. ſed in his ac ſimilibus, omnino contrarium cenſendū, quia nec conueniendi facilitas, nec par utilitas, nec par quantitas
11 poteſt eſſe, † ubi quis non eſt ſoluendo. Nam qui non habet unde ſoluat, ſimilis eſt habenti exceptionem peremptoriā, ut notatur in l. Titius, ff. de procurat. & iu l. nam is ff. de do-
12 lo. † Item uerba incanti ſiue (ut nonnullis placet) incantamēti cum effectu intelligi debent, uti notat gloſ. in l. 2. ff. qui ſatiſda. cogan. necnon in l. 1. ff. in ius uocati ut eant. Item nec
13 obtuliſſe uidetur † quiſquis minimè ſeruauit cætera, quæ ſeruare debebat, nec contractum perfecit, nec idoneos fideiuſſores dedit, ut in l. arbitrio ff. qui ſatiſda. cogant. Itē quia uenditori indubie licitum eſt, pluribus ex licitatoribus, ma-
14 ximè idoneum eligere: † quemadmodum teſtatur Vlpia. I.
15 C. in l. Sabinus ff. de in diem adiectio. † Item, tunc eſt licitatio admittenda, cum licitator fideiuſſores idoneos, & cautiones offerre ac dare paratus eſt. Authore Pompo. I. C. in ſæpiſſime alleg. l. licitario ad initium ff. de publica. & uectiga. alias enim maximum ſequeretur abſurdum, utpote, qđ
qui

qui male licitaretur ſeu offerret, alium inidoneum quo ſeſe á promiſſione liberaret, proculdubio ſubmitteret Vlpia. I. C. in l. cum hi §. ſi cum lis ff. de tranſact. & maximè hoc pro cederé nonnulli aiunt in uenditione Reipub. cui ſemper de
16 bet excipi quod eſt utile. † Item quia fiſcus non acceptat niſi ſufficiens & ſoluendo l. prima §. an bona. ff. de iu. fiſ. facit in ratione ſui l. ſi ſeruus plurium §. ſi quis ante ff. de lega. 1.
17 Item quia reſpublica nequaquam † uidetur ſubhaſtatoribus in mandatis dediſſe, ut acceptent inidoneum licitatorem & idoneũ dimittant. Gaius I. C. in l. in perſonã §. qui pecuniã ff. de pact. & Vlpian. I. C. in l. ſi bene ff. de uſur. ita ſolenniter concludit Bal. in dicto ſuo conſilio. Idemq́; ét paucis uidetur ſenſiſſe uerbis, Bar. in dicta l. licitatio & in dicta l. ſi té
18 pora, quod prior licitator, † per poſteriorem in idoneũ, minimè liberetur, ſiquidem prior licitator, per póſteriorem in curatela cum cauſæ cognitione, prout de iure ac etiam conſuetudine edicto publico proſcriptum, ſeu proclamatum pro digum, & ſic inidoneum, nequaquam liberatur, ſed ut prius
19 obligatus indubiè remanet. † Præterea animaduerte res immobiles per ſubhaſtationem, aut quouis alio etiam modo tam uendendas, quàm uenditas ſpecificari ac terminari debere in inſtrumento, literis decurionalibus (uulgo ſcabinalibus) aut parium curiæ, per earum quantitates, qualitates, loca, latera & fines, ut ſignanter Vlpiano I. C. placuit in l. forma. ff. de cenſib. necnon Sceuolæ I. C. in l. Titius hæres §. finali ff. de actio. empt. Ita confidenter ponit Speculator in titulo de empt. & uendit. in §. primo in uer. ſi ita, quod paſſim practici omnes, omnibus in curijs ac foris inſequuntur, ſaltem obſeruare quàm maximè ſtudent & nitunẽ, quò indubiè controuerſiæ omnes, concertationes, diſcrepationes, rixæ, necnon omnis generis diſcordiæ facile deuitabuntur.
20 † Præterea meminiſſe minime obfuerit hoc paſſu (tametſi á ſubhaſtationum materia nonnihil abhorreant, occaſione tamen oblata, cum alioqui cognitu ſint digna, non piguit an notare) precia ſeu rerum æſtimationes, aliquot probari modis: Primò, per iudicem, facta per eum taxatione. Secundò, per relationem peritorum & aſſumptorum per iudicem ad hoc.

hoc. Tertio, per librum æſtimi ſiue cataſtri publici (ut uolunt Itali) in quo deſcribuntur res omnium ac ipſarum precia: qui quidem liber minimè plenam fidem facit, ſed præſumptionem ac indicium duntaxat induit, Bartolo ac Baldo teſtibus, in l. ultima. C. de magiſtra. conue. necnon ét Baldo in l. ſi pater. C. de actio. empt. Quartò, per teſtes, quorum probatio omnium difficillima, utpote per indirectum ſeu obliquum, nequaquam autem per directum, ſcilicet per ſenſum corporeum: æſtimatio enim rei in ſenſum corporeum teſtis non cadit, ſed per iudicium intellectus, manifeſtiſſimi
21 enim iuris eſt, † teſtem debere & obligari deponere per ſenſum corporeum actui congruentem, ut l. qui teſtamento §. finali, & ibi late Bartol. & doctores ff. de teſtament. Bart. in l. ad teſtium C. de teſtib. ibidem Innocentij deciſionem referens. Glo. ſolennis, & ibi Bart. in l. 2. C. de reſcin. uend. textus notabilis in l. ulti. & ibi Bartol. C. de prædi. nauicula rio lib. 11. & non per iudicium intellectus, non enim ad te-
22 ſtem, ſed ad iudicem ſpectat iudicare. † ut notat Barto. in l.
23 prima. ff. ſi cert. peta. † Ex quo elicere nequaquam pigebit, ualoris rei probationem in duobus deberi expēdi, quod (uulgo) dicimus priuilegiari. Vnum quo in eo obliqua & indirecta probatio admittatur, neque cogitur quis per ſenſum corporeum deponere. Bart. in l. ſecunda. C. de reſcind. uend. Alterum eſt priuilegium, licet regulariter non admittatur depoſitio de crudelitate, ſed tantummodo de certitudine. Bart. in l. 3. ff. de iureiuran. tamen in probando ualore rei admittitur depoſitio de credulitate, & in hoc priuilegiatur.
24 Bart. in l. precia rerum §. ulti. ff. ad l. falcid. † Ratio eſt, quia in his quæ non cadunt directò in ſenſum corporeum, admittitur probatio de credulitate l. 1. §. primo de uent. inſpic. c. propoſuit, de probat. in antiq. quod eſt ſolenne. Quintò, p ſubhaſtationem, quæ omnia, aut his ſimilia explanare, neq; eſt omnino uirium noſtrarū, neq; præſentis inſtituti, quintò duntaxat modo excepto, quo æſtimatio ſeu ualor rei probatur per ſubhaſtationem, ſed horum uberius explicatiusq; meminit D. Angel. Aret. in ſuis commentarijs in §. ſi quis agens, inſtitu. de actionib. quem petite. Proſequendo tamē

materiam

materiam noſtram, amplexabimur præfatum quintum modum, quo fructuum aut rei æſtimatio per ſubhaſtationem probatur, quia tunc ad æſtimationem factã in ſubhaſtatione conuoluatur & recurritur textus in ſæpiſſimè allega. Authẽ. hoc ius porrectũ. C. de ſa. ſanct. eccle. Hinc ſcribit Ioan. de
25 Imola. in d. l. precia rerũ. §. ulti. Q̃d poſtquã res † fuit ſubhaſta, nõ ſit locus remedio. l. 2. C. de reſcin. uend. Ratio ſ̃m eum, quia tunc uenditio uidetur legitimè facta. Sed Bart. contrarium indubiè ſenſit, allegãs textum. l. 2. C. ſi propter public. penſita. Exiſtimo tñ (ſalua interim pace tam eximij ac ſingularis uiri) priorem opinionẽ: quæ eſt Imolæ eſſe pro ſectò ueriorem. Ratio eſt, quia res quæ haſtæ ſubmittitur ac ſubhaſtatur, datur, & traditur plus offerenti, igitur datur ſ̃m loci publici æſtimationem, quæ dicitur ac cenſetur æſtimatio legitima & uera, ut ſcribit Bartol. in ſæpiuſculè citata. l. Precia rerum. §. ult. Pro concordia atq; conciliatione dictarũ opinionũ intrepidè ac fixo pede cẽſendũ paucis arbi
26 tror. Vbicunq; res uenditur ſeu uenũdatur † ad ſubhaſtationẽ dolo & fraude ceſſantibus, idq́; ob neceſſitatẽ, & datur plus offerenti. tũ in illa nequaquã eſt locus remedio. l. 2. C. de reſcind. uend. & hãc opinionẽ amplexant̃ & obſeruãt huius ætatis practici oẽs. Res uerò quæ minimè ob rei familiaris neceſſitatẽ, ſed quadã ex uoluptatẽ uenundatur, ſi ad ſubhaſtationẽ, repugante ſtatuto loci aut cõſuetudine, plus offerẽti nõ det, eo caſu locus erit remedio. d. l. 2. C. de reſcind. uendit. hoc certe pacto intelligitur opinio Bar. in l. 1. C. de præſcript. 30. uel 40. annor. Ita intelligitur opinio Ang. & Paul. in nõ ſemel allegata l. Precia rerũ. §. ult. Nota. Quod
27 ſemꝑ in Francia habent pro more, † ut impetrent literas regias ꝓ cõtractus reſciſſione, quas Galli literas regias reſciſſorias appellitãt. Sed id ab hinc aliquot annis limitatũ ꝑ regias ordinationes reperi, ut decẽnio elapſo, à tẽpore cõtra-
28 ctus celebrati, nõ habeat amplius locũ remediũ. l. 2. † Itaq;
29 poſt decẽniũ effluxũ huiuſmodi literæ † nequaquã dantur,
30 quum hominis memoria labilis ſit, † ſicuti meminit Imperator Iuſti. in. l. 2. §. ſi quid aũt C. de ueter. iure enuclean. Specul. de locato. §. 3. uerſic. habito quandoq; poſt annum

gloſſa in cap. ſi teſtes. 4. q. 3. per .l. ſi arbiter. ff. de probat. His ſatis, ne copia faſtidium pariat.

SVMMARIVM.

1 *Subhaſtationis tempus.*

2 *Subhaſtationis tempus iudici ſeu officiali augere, non minuere permittitur.*

3 *Subhaſtator uendens, an fidem de precio habere queat?*

4 *Subhaſtatio an ementis præſentiam requirat?*

5 *Exponens uenalia, ſi obligari nolit, illa uerba quod, plus offerenti dabitur, nõ adponat, quo caſu potius rei precium explorare, quã uendere uoluiſſe uidetur.*

6 *Subhaſtatio iudicis decreto facta, an exceptionem deceptionis dimidiæ excludat?*

7 *Ioannes Andreæ profundiſſimus utriuſque cenſuræ monarcha, & ueritatis iuridicæ defenſor amantiſſimus.*

8 *Subhaſtatio precium iuſtum diſcernit.*

9 *In ſubhaſtatione ſi plures concurrant, quid iuris, quidque fiet?*

10 *In ſubhaſtatione offerens plus iuſto, non ut emant, ſed ut alios inducat ad pluris emendum, tenetur crimine ſtellionatus.*

11 *In ſubhaſtatione ſtatim quod quis offert obligatur tantum dare.*

12 *Minor in licitationibus reſtituitur.*

13 *Edicta publica, uulgo, banna ſeu bannimenta nuncupantur.*

14 *Ex quo facio edictum fieri ſeu rem præconizari, uideor contrahere cum incerta perſona, quippe plus promittente.*

15 *Subhaſtatio cum fit, an habens duas partes rei præferatur habenti unam duntaxat?*

16 *Quum eris iudex ſuper re communi diuidenda, optio defertur habenti maiorem partem, quam ſi non acceperit, tranſit optio ad habentem minorem partem.*

17 *In ſubhaſtatione offerens, an poſſit pœnitere?*

18 *Subhaſtatio an requirit, quando hæres confecto repertorio uendidit?*

19 *Subhaſtatio non probatur uenditionis inſtrumento, in quo fit mentio ſubhaſtationis factæ, quæ fieri non potuit tempore inſtrumenti.*

20 *Subhaſtationis factæ confeſſio in ultimo elogio, an probet, & quid, ſi fit cum iuramento remiſſiuè.*

21 *Subhaſtata res cui concedenda.*

Sub-

22 *Subhaſtatæ res Eccleſiæ, iuſtum precium, non plus offerenti traduntur.*

23 *Eccleſia in ſuis contractibus nequit fraudem adhibere.*

24 *Eccleſia cultrix & auctrix iuſtitiæ, non patitur contra iuſtitiam aliquid fieri ac moliri in ſe uel in alterum.*

25 *Priuatus ſæpe obuiat iuſtitiæ.*

26 *Lex ciuilis admittit ut contrahentes ſe inuicem decipiant.*

27 *Ius diuinum & forum conſcientiæ non admittunt, ut contrahentes ſe inuicem decipiant.*

28 *Euangelium Matthei vii. iubet cuique facere, quod ſibi uult fieri, & prohibet alteri inferre, quod ſibi nolit fieri.*

29 *Omnia quæcunque uultis, ut faciant uobis homines, & uos eadem facite illis. Matthæi vii.*

30 *Nemo præſumitur iactare ſuum.*

31 *In foro conſcientiæ, quilibet debet eſſe bonus uir.*

32 *Ratio, quare in foro ciuili ac canonico licitum eſt contrahentibus ſe circumuenire, & non in foro conſcientiæ.*

33 *Lex diuina nihil impunitum reliquit, quod ſit uirtuti contrarium.*

34 *Iuſtum precium non eſt punctim determinatum.*

35 *Subhaſtatio cuius efficaciæ.*

36 *Subhaſtatio ubi interuenit, omnem doli fraudiſque ſuſpicionem ceſſare facit.*

37 *Subhaſtatio firmat contractum, & perpetuò ei robur attribuit.*

38 *Haſtæ fiſcalis fides facilè conuelli non debet.*

39 *Subhaſtatio non eſt leuis ſolennitas.*

40 *Subhaſtatio tollit præſcriptionem contra uendentem.*

41 *Quod plus offerenti dabitur, illa uerba in ſubhaſtatione, quid importent remisſiuè.*

CAPVT QVINTVM.

ANTEQVAM huic Exegeſi ultimam imponeremus manum, nonnulla adhuc alia mihi ſubijcienda uidebantur, quorum explicatio & enarratio non parum ad intellectum eorum quæ capitibus præcedentibus expoſita & de
1 clarata ſunt, † conducet. Eſt autem tempus ſubhaſtationis, in quo res uænalis ſtare debet ſub ha-

ſta,à iure diffinitum, ſpacium quippe uiginti dierum in rebus Eccleſiarum, minoris fiſci, & id genus nec diſſimilium, ut in dicta Authentica, hoc ius porrectum, ibi (per uiginti dies rem Eccleſiæ eſſe uænalem,&c.) In aliis uerò eſt arbitrarium,id eſt, arbitrio uenditorum, niſi aliter tēpus ſtatuto aut conſuetudine eſſet aut reperiretur limitatū, ſicuti ſenſit Bartol.poſt gloſſam inſignem ac memorabilem in l.ſi tēpora.C.de fid.inſtru.& iure haſt.fiſca.lib.10.à cuius ſnīa & ratione non abhorret Baldus,id ēt tradens in l.1.C.de præſcript.30.uel 40.annorum. Sed idem Bald. in d.l. ordo.C. de execut.rei iudica.cenſuit contrarium,inquiens. In iudicis eſſe arbitrio, poſſeq; efficere rem ſub haſta teneri, poſt ſuam ſententiam, ad annum uſq;, per c. quærenti. de offic.
2 de lega.quod tamen tempus officiali augere,† non minuere permittitur ſm Bartol.ita adſtruentem in l. ſi tempora præcitata:atque elapſis primi banni diebus in quo aliquis obtulit, ſecundum bannimentum fieri nequit quo alius admittatur,ac ius iam quæſitum priori offerēti tollatur, niſi eſſet minor uel perſona quæ ex reſtitutione id impetraret, expreſſa.l.& ſi fine.§.quæſitum.ff.de minori. 25. annis, alias primo banno ſtandum eſt,ut.l.2.C.de locat.præd.ciui. lib. 11.ita declarat gloſſa atq; Barto.poſt eam in ſæpe allegata.l. ſi tempora.& in l. licitatio in principio.ff.de public.& uectigal. Nec inconcinniter prioribus ſubſequens qō accommo-
3 dabitur. An ſubhaſtator uendens fidem de † precio habere queat? Hæc quæſtio negatiuam aſciſcit partem, ipſum fidē de precio habere non poſſe,uti, Vlpia.I.C.uiſum eſt in trita ac uulgata.l. A diuo pio. §. ſed ſi emptor in uerbis oportet enim res captas pignori & diſtractas p̄ſenti pecunia diſtrahi, nō ſic ut poſt tēpus pecunia ſoluatur.ff.de re iud.& ita Bart. ſenſit in l.1.ad finē uer.quæro utrū procurator.C.de fid.inſtru.& iur.haſt.fiſ.lib.10.dicitq; gloſſa precio præſente, ut l.ſi procurator in fine.ff.de iure fiſc.Adde Bald.in l. Cōtra ꝗus,in 2.col.in uer.ſecundā uerò opinionem.C. de fid.inſtru.& in prac. Papi.in uer.ꝑ publicū nunciū in titu.de execut.ſent. Huius nec immemor reperitur. Ioannes Bertachi
4 nus in ſuo tractatu, Gabellarū, tributorū,† atq; uectigalium.

Deinde, ſubhaſtatio an ementis præſentiã requirat, præſes quæſtiuncula deſtructiuã partem deſiderat, nec requiritur perſonæ ementis pręſentia, ſufficit.n. quòd eat ad promittẽdũ, ad illam perſonam uel locum, qui continetur in præconio aut edicto, & ita obligatur proponens ad uendendũ niſi antequã aliquis offerat publicè reuocet, ſicut publicè propoſuit ut. l. ſed & pupillus. §. de quo palam in princ. ff. de inſtit. actio. Sed ſi exponens ad uendendũ, † obligari nolit, illa uerba, quod plus offerẽti dabitur, nequaquã adponat: quo caſu potius rei preciũ explorare, quam uendere uoluiſſe uidetur. Ita notabiliter placuit Barto. in d. l. licitatio & in d. l.
5 ſtit. actio. Sed ſi exponens ad uendendũ, † obligari nolit, il-
6 ſi tẽpora. Præterea ſubhaſtatio iudicis decreto facta, † an exceptionẽ deceptionis dimidiæ excludat? Pro huius quæſtionis enucleatione conſiderandũ eſt, hoc quippe pacto iuſtũ precium probari poſſe, utpote quod res fuerit ſubhaſtata in loco publico, alta uoce, atq; nõ plus fuerit repertũ, niſi tñ. Iſto.n. caſu quũ res eſt uendita per ſubhaſtationẽ, nequid dicere uẽditor ſe ultra dimidiũ iuſti precii circumuentũ ac deceptũ, ſi iudicis decretũ interuenerit ut in l. 1. C. de p̃d. dec. ſine decre. non alie. lib. 10. & ibi Bar. pro quo optimè facit
7 qđ elegantiſſimè tradit Ioan. An. Quod quid ſit † iuſtũ pre-
8 cium diſcernitur per ſubhaſtationẽ, † allegat. Authent. hoc ius porrectũ. C. de ſacroſanct. Eccleſ. l. ad officium, C. commu. diuidun. l. fi. §. pen. C. de iu. do. impetr. l. 2. & 3. C. ſi pp publi. p̃ẽſita. quod tene memoria. id expreſſe ẽt ſuſtinet D. Ang. in l. obſeruandũ. §. corpora. ff. l. falcid. licet Bart. aliter ſentiat in l. 1. C. de præſcript. 30. uel 40. annorum allegans l. ſi quos C. de reſcind. uend. quia (inquit) non ſequitur res fuit ſubhaſtata, ergo iuſto precio uẽdita. Ideoq; nequaquã ſequıtur neceſſario, qđ non poſſit eſſe iniuſtum precium atq; quod nequeat eſſe reuera deceptio, ſeruit quod habetur in ſimili in l. 3. in fine, de ſupel. lega. alias ſequeretur quòd re uendita per minorem cum ſubhaſtatione cum authoritate tutoris ſe curatoris, & cum decreto iudicis non poſſet per in integrũ reſtitutionẽ retractari, quod eſt à ueritate haud dubio alienũ, ut eſt bonus textus in l. ſiquidẽ C. de p̃di. minor. Sed ibi clare fuit probata ambitio, ſm Ang. in d. §. corpo

ra.Ita refert Math.ab afflictis Neapol.in ſuo cõmentario, ſu per Conſtitutione Fred.imp.de iure Protomiſeos.§.2. nu. 9. Similiter & Ang. in §.ſi quis agens,nu.3.inſtit.de actionib.quos ſi lubet uidete. Quandoquidem aliquot nunc ſcrupuli circa ſubhaſtationis materiã memoriæ occurrunt. Quid
9 iuris quidq; fiet,† ſi plures in ſubhaſtatione concurrant, Reſpondendũ arbitror primo offerenti dari debere, ſi tantundẽ per oẽs offeratur,ut.l.1.C.de commu.ſeruo manu. Si uerò ſimul concurrant & ſint æquè idonei & tantundẽ offerant cuilibet prorata dabitur,aut gratificationi locus erit. Ita ſo-
10 lenniter ponit Bald.in l.fi.C.de teſta.ma.† Offerẽs tñ plus iuſto,non ut emat, ſed ut alios inducat ad pluris emendum, tenetur indubiè crimine ſtellionatus,id eſt,pœna extra ordinaria iudicis arbitrio imponenda,ſeu inſtigonda, ut eſt textus notabilis in l.3.in §.itẽ ſi quis impoſturam.ff.de cri.ſtelliona.quem ſing.commemorat Inno. in notab.ſuis, & uide text. in l.licitatio in prin. in uerb. calore. ff.de pub. & uect.
11 Item,† Aduertendum quod ſtatim cũ quis offert,obligatur tantum dare in ſubhaſtatione, quemadmodũ ponit Bart. in ſæpiſſime citata.l.Si tẽpora. C.de ſid.inſtru.& iure halt.fiſca.lib.10. & officialis aut uenditor cogitur uendere & dare plus offerenti, ſi dixit,quod plus offerenti dabitur,niſi alteri potius offerenti minus propter faciliorem ſolutionem dari expediat,quia magis idoneus,ut in l. 3.& in l. Sabinus.ff.de in diem adiect.ſecundum Bart.in d.l.ſi tempora, & in l.licitatio in exor.& ad hoc quo dicatur melior conditio oblata,
12 † ut in l.4.& in l.ſed & ſi proponatur. ff.de in diem adiect. minor tamen in licitationib.reſtituitur, ut d.l.ſi ſine.§. primo,& facit.l. Emilius.ff de minorib.25.an. declaratq; Bar. in crebrò citata.l.ſi tempora,& in l.licitatio. Et licet res fuerit conceſſa alicui, tamen ueniens alius infra ſubhaſtationis tempora,debet admitti,& res illi uendi:ſi plus offerat, ut di-
13 xit gloſſa, & Bart.in d.l.ſi tẽpora. † Et inter edicta publica (quæ ſm uulgare Gallicorũ & Lombardorũ ac eos inſequentium,appellantur banna ſeu banniamenta,ſi ita fari liceat)& prouiſionem intercedat temporis interuallum, tunc ex tali prouiſione uel oblatione poſtea ſequuta oritur obligatio qa

ex quo

14 ex quo facio rem præconizari † aut edictum fieri, uideor cõ trahere cum incerta perſona, hoc eſt, cum illo qui plus promittit, quo promittente cõtractus eſt perfectus, ſicut ſi dico uolo emere, & tu dicis uolo uendere, ut notatur in l. in uedentis. C. de cõtrahen. empt. & uendit. & ſicut cũ pecunia proijcitur in populo: quia uideor donare ei qui illam occupauerit ut in l. qua ratione. §. fi. ff. de acquir. rer. do. Deinde etſi plurimarum quæſtionũ ſuperius memini, quæſtiuncula nequaq̃
15 ſilentio prætereunda in mentem uenit. † Subhaſtatio cum fit, an habẽs duas partes ſiue maiorem, partẽ alicuius rei præferatur habenti unam aut minorẽ duntaxat? Bald. in l. Sancimus in principio ad finẽ ſecundæ columnæ num. 9. & 10. C. de donatio. affirmatiuam partem intrepide ſuſtinet, nempe habenti duas partes aut maiorẽ partem rei anteferri debere habenti ſolum unicã aut minorẽ rei partem, quia inquit, loco præallegato, maior ſeu præcipua pars rei, quippiã operari
16 debet. † Subditq́; quum eris Iudex ſuper re communi diuidenda, optio defertur habenti maiorẽ partem: quã ſi non acceperit, tranſit optio ad habentem minorẽ partem. Præterea hic obiter occurrit nodus apud ſcriptores indifficilis, expli-
17 candus ac commonefaciendus. † Offerens in ſubhaſtatione an poſſit pænitere? Bart. in uulgata. l. licitatio ad exordiũ. ff. de publica. & uectig. affirmatiuam ſuſtinere partẽ legimus, ſi modo publicè pœniteat, ſicut & publicè promiſit per. l. ſed & ſi pupillus. §. 1. ff. de inſtituto. actio. quod Ang. diſplicet, cũ emptio ſit perfecta, à qua nõ licet diſcedere argumento. l. ſicut. C. de actio. & oblig. l. primæ & ſecundæ. C. qñ lice. ab emp. diſce. l. ſecundæ. ff. de reſcind. uendit. & l. ab emptione. ff. de pact. dicere tamen nec obſcurum fuerit ſm Angel. de Periglis poſt Bart. in non ſemel allegata. l. licitatio. Bart. opi
18 nionẽ poſſe eſſe uerã ſi Reipublicæ expediat, † alia ſecus, qđ ſigna. Dein Subhaſtatio an requiratur qñ hæres facto inuentario uendidit? Negatiuè reſpondendũ eſt cũ Bart. in l. fi. §. & ſi præfatã. C. de iure deliber. hoc eſt, hæres repertorium conficiens poteſt uendere bona pro ſoluendis & ſatisfaciẽdis debitis & legatis, nec ſubhaſtatio aut alia ſolennitas deſidera
19 tur. Præterea † ſubhaſtatio nõ probat, uẽditionis inſtrumen

to in quo ſit mentio ſubhaſtationis factæ quæ fieri nequaq̃ potuit tẽpore inſtrumento gl.& Bart.in l.1. C.de fid.inſtru. & iur.haſt.fiſca.lib.10.necnon in l.Sciendũ & ibi Alex.x.co
20 lum.de uerb.obligat.† Deinde ſubhaſtationis factæ cõfeſſio in teſtamento ſiue ultimo elogio an probet? & quid ſit ſi cũ iuramento, unde Bald.in ſuis conſilijs conſil.475.in quinta parte. Et quandoquidem nonnulla, locis ſuperioribus de ſub haſtatione tradidimus, obliuiſcendum nequaquam cenſui-
21 mus, † Rem ſubhaſtatam plus offerenti profectò concedi & tradi debere, ſicut non minus rationabiliter, quã eleganter tenuerunt ac tradiderunt Bart.eiuſq; ſequaces in l.ſi tẽpora.
22 C.de fid.inſtru.& iur.haſt.fiſc.lib.10.Quod † uerũ habebi tur præterquam in rebus Eccleſiæ, quæ indubiè iuſtum preciũ offerenti tradi debent, & ſi alter plus obtulerit, ſm gloſſam ſingularẽ in uerb.ut plus in c.hoc ius porrectum. 10. q. 2.& ibi Archi.& Bart.in libello de ſimulat.cõtract.in 2.præ ſum.& Lud.Pon.in ſing.uerb.uenditio.uerſ.ſcis qđ res, atque Bald.in l.in cauſæ § penulti. ff.de minorib. 25. annis. Itaq; ſi in uenditione plus offertur, quàm pro rei ualore res ualeat Eccleſia ſummam illam oblationem recipere nequaquam debet, ſed duntaxat iuſtum rei precium, iuxta allega-
23 tiones iamiã in medium deductas, † quia Eccleſia in ſuis cõ tractibus non debet fraudem aliquam adhibere, ut in c.per tuas, extra de donat. cui ſeruit textus in c.1.§.1.in tit.de alie
24 na.feud.in uſib.feud.ubi pulchrè textus ſic habet.† Eccleſia cultrix & auctrix iuſtitiæ, non patitur contra iuſtitiã aliquid
25 fieri in ſe uel in alterũ: † priuatus uerò ſæpe obuiat iuſtitiæ, quod ait ſatis notabile ibidem gloſſa in uerb. Eccleſia, quia Prælati quàm ſæpiſſimè contrario ſtudent, ſub prætextu q̃ ſemper melior conditio Eccleſiæ fieri debeat. Nec aliquid operatur legẽ ciuilem ac humanã admittere, ut cõtrahentes ſe inuicẽ decipiant.l.C. Vlp.referente in l.in cauſæ 2.§.Idẽ
26 Pompo.ff.de min. 25.an. ubi textus.† Idẽ Pomp.ait in precio emptionis & uenditionis naturaliter licere contrahentibus ſe circumuenire, quia Eccleſia in ſuis contractibus ne-
27 quit dolum aut fraudẽ committere, dicto c.per tuas. † Itaq; ſuſtinendũ de iure diuino ſeu poli, & ſic in conſcientiæ foro

mini-

minimè licitũ eſſe contrahentibus ſe decipere, etiam citra di midiũ iuſti precij: & etiam in caſu ubi nõ daretur reſtitutio,
28 contrahenteſq; eſſent laici, † per id quod etiã Euãgelico ſun datur eloquio, quò quiſq; iubetur alii facere, quod ſibi uult-
29 fieri: & prohibetur alij iferre, quod ſibi nolit fieri. † Vnde Chriſtus in Euangelio Matth. 7. Omnia quæcunq; uultis ut faciant uobis hoĩes: & uos eadẽ facite illis hæc eſt enim lex & prophetiæ, iuxta c. humanum genus prima diſt. Sed certũ eſt unumquemq; uelle quod ſibi uenderetur iuſto, æquo & & communi precio: neque quemquã tã patientis animi, qui in precio decipi uelit, uel etiam citra dimidium iuſti precii.
32 † Nemo enim præſumitur iactare ſuum, trita. l. cũ de indebito in principio. ff. de proba. cum ſine numero ſimilibus, quãobrem unuſquiſq; debet uelle uendere & iuſto & communi precio, & neminem decipere, potiſſimum mendacijs ac periurijs, teſte Beato Auguſt. in c. quoniam 88. diſtinct. & Caſſiodorus eadẽ diſtinctione c. quid eſt aliud, quos textus, utinã noſtri æui mercatores ac negociatores memoriæ ſcrinio perpetuò commendarent, præq; oculis haberent, nequaquã tam proni ad mendacia & periuria (proh dolor) eſſent, Ad prædicta uide gloſſam notabilem in l. ſemper in conuentionibus. ff. de regu. iur. quæ dicit. Quod licet lex dicat, quod ſit
31 licitum contrahentibus ſe circumuenire, † non tamen cõuenit uiro bono ſeu ut cõſciẽtiæ foro quilibet debet eſſe bonus
32 uir ergo, &c. † Verum quænã apparet ratio cur in ciuili uel canonico foro admittatur contrahentibus qualiſqualis circũuentio in precio qua licitum eſt carius uẽdere & uilius emere, etiã uſq; ad dimidium iuſti precii excluſiue & non ſic in conſcientiæ foro? Huic interrogationi facio ſatis ſm beatũ Tho. ſecunda ſecundæ q. lxxvij articulo primo, uerſiculo ad primum ergo dicendum. Quod lex humana populo datur in quo ſunt multi à uirtute deficientes, nequaquam autẽ datur ſolis pijs, bonis ac uirtuoſis. Quocirca lex humana nõ poteſt prohibere quicquid eſt contra uirtutem. cui ſufficit ut prohibeat ea quæ deſtruunt humanam coniunctionem, alia uerò habeat quaſi licita non quod ea approbet: ſed quod non puniat. Sic ergo habet quaſi licitum pœnã non inducens, ſi abſ-
que

que fraude uenditoré ſuum ſuperuendat, ac circumueniat, aut emptor illius emat, niſi ſit nimius exceſſus. Nam tunc lex humana cogit ad reſtitutionem, puta quoties aliquis de
33 cipitur ultra uel citra dimidium iuſti precij.† Porro lex diuina quæ non ſolum datur populo, ſed oībus uirtuoſis: nihil impunitum relinquit quod ſit uirtuti contrarium. Vnde ſecundum diuinam legem illicitum reputatur, ſi in emptione & uenditione non ſit æqualitas iuſtitiæ obſeruata, & tenetur ille qui plus habet reſarcire omne detrimentum illi, qui iacturã & fraudem paſſus fuit, ſi ſit notabile damnũ, quod ideo
34 dico,† quia iuſtum precium quandoque nõ eſt punctim determinatum, licet magis in quadã exiſtimatione conſiſtat, ita quod modica additio uel diminutio non uidetur tollere æqualitatem iuſtitiæ, & hoc uidetur rationi conſentaneum. Huius opinionis ac ſententiæ etiam legitur Beatus Bernardinus in libello de contractibus & uſuris, in ſermone 35. art. 1. c. 2. Præcedẽtibus interim minimè inutile fuerit annectere concluſionem admodum ſignandam, ac nulli non cõpertiſſimam. Quamuis ius permittat & tolleret ut cõtrahentes ſeſe decipiant infra dimidiũ iuſti præcij, tñ in conſcientiæ ſiue poli foro (ut uocatur) omnino illicita eſt huiuſmodi deceptio. Hæc eſt omnium doctorum ac bonorum uirorũ ſententia D. Anto. de Butr. in c. cum extr. de empt. & uẽdit. & bea. Thoma. 22. q. 77. 1. & 2. arti. teſtibus. Tenet Cynus in additione ad l. cauſæ 2. §. penul. ff. de min. 25. an. Tractãt id Sali. in Authentic. ad hæc. C. de uſu. Pet. de Ancha. in regula. peccatũ, de reg. iur. lib. 6. Panor. in c. plærię; de immunita. Eccle. Inno. in c. in ciuitate, de uſur. ac ibi latiſſimè Io. de Anan. quodę; cõfirmat Bal. in c. cum cauſam de teſtib. huiuſmodi dicens idẽ eſſe conſcientiã & bonum uirum, ſed minimè cõuenit bono uiro, ut aliquem decipiat cõtrahendo, etiam in minimo, ergo, &c. & hoc placuit ẽt Bal. in Rub. C. de contrahen. emp. & uend. in alleg. Auth. ad hæc. Præfatæ tñ concluſi. admodum aduerſari uidentur c. primum, 1. diſt. atq; c. ſana. 9. diſtin. continentia ac diſponentia. Ius naturale & diuinum idem eſſe, ſed iure naturali admittitur deceptio infra dimidium iuſti precij, ut inquiunt Vlpi. I. C. in l.

in

in cauſæ 2.§.Idem Pompo.ff.de minorib.25.annis,& Paulus I.C.in l.item ſi precio.§.finali. ff.loca. quia naturaliter licet contrahentibus inuicem ſe circumuenire, ego hmõdi deceptio non eſt illicita,etiam in conſcientiæ ſeu poli foro. Huic omiſſa digreſſione faciendo ſatis, indubie dicendum arbitror,uerbum naturaliter illis in legibus nequaquã ſignificare idem quod de iure naturali,cum dr̃ in d.c.1.diſtinct. 1.Naturali iure iubetur quiſque alij facere,quod ſibi uult fieri,& prohibetur alij inferre quod ſibi nolit fieri. Sed dictio naturaliter in prædictis accipitur pro eo,quod eſt ex natura contractus,qui nõ eſt ex iure naturali,ſed ex iure gentium, ut inquit gl.in uerb.naturaliter licere,in dicta l. in cauſæ ſecunda.§.Idem Pomponius cũ dicit naturaliter licere,id eſt, iure gentium.Haud ſpernendum exemplum ob oculos ad p̃citatã concluſionem non inconcinniter accõmodabimus.Si mercator uendat rem uni habenti bonam rei notitiã 12.alteri ignoranti uendat 15.Vel ſi quis non mercator ex cauſa uendat fundum ſuum minoris, q̃ re ipſa ualeat, & emptor nouerit pluris ualere,nã his caſibus ac minime diſſimilibus ꝓcedit indubitato præallegata cõcluſio, Aut,ut nemo hominum(potiſſimum lectione multa exercitatorum)neſcit, põt generaliter ſaluari prætacta concluſio:nempe legem ciuilem ac canonicam permittere contrahentes inuicẽ ſe circumſcribere re ipſa,i.rem pluris uendere quã ualeat citra tñ dimidium iuſti precij,ita quod in contradictorio & iudiciali foro talis uenditio non reſcinditur,relinquitur tñ uenditorẽ, qui rem pluris uendidit, q̃ ualeat,ſuæ conſcientiæ, quia ſi uenditor ex hoc habeat cõſcientiam remordentẽ, quia rem tanti uendidit ultra laborem ac impenſas factas, ad reſtitutionem proculdubio tenetur, neque eum tuetur lex canonica uel ciuilis,quæ ſolum loquuntur in exteriori ſiue iudiciali foro,idq; contingit multis alijs in caſibus,in quibus canõ. relinquit aliquem ſuæ conſcientiæ,uc in c.mulieri.de iureiuran.& in c.2.de ſponſali.iuncta ibi optima ac ſcitu digniſſima gl.uer.tolerari,& in c.ueniens qui cler.uel uouen.matri.cõtrahe.poſſ.ſernit textus in c.cum iã dudum de præbẽ. itẽ facit quod Eccleſia tolerat & permittit paſſim proſtibula

c.in

c.inter opera de ſponſalib. Similiter lex ciuilis ob uitæ utili
tatem meretrices dignas legum obſeruatione non credidit,
inquit Conſtan.in uulgata ac trita l. quæ adulterium,ad finē
C.ad l.Iul.de adult.& ſtup.itē lex ciuilis permittit concubi
natum.ff.de concub.per uniuerſum titulum. Poſſentq́; da-
ri exempla.in quibus uenditor rem pluris uendēdo, uel em
ptor minoris emendo habere debeat conſcientiā læſam , ut
in caſibus præmiſſis & ſimilibus,ut quia modico labore uult
nimis lucrari,quāuis citra dimidiū iuſti precij. Deinde,quo
præſentis opuſculi ſit terminus,ne offendat unius nimia lon
gitudo,reſtat demonſtrare,cuius efficaciæ ſit ſubhaſtatio,&
35 ut quam pauciſſimis enucleem. † Tanta eſt ſubhaſtationis ſo
lennitas,qđ ubi interuenit,abeſſe & ceſſare proculdubio oīs
36 doli fraudisq́; ſuſpicio appareat. † Cui minimè diſſentit Im
pera. Valent. Theod. & Archa.haud incelebris l.ſi quos C.
37 de reſcind.uendit. † Præterea ſubhaſtatio eius eſt efficaciæ
ut firmet contractum ac ſibi perpetuo robur attribuat, Impe
rat. Conſtantino authore in l.finali.C.ſi propter publi. pen
ſita.uendit.fuer.celebrata. Ibi ſubhaſta diſtracta comparaue
rit,perpetuā emptionis accipiat firmitatē,&c. Cui admodū
ſeruit Imperatorū Diocletiani & Maximiniani textus nota-
biliſſimus in l.ſi hypothecas ad finē, C.de remiſſio.pignor.
38 ibi. † Nā fiſcalis haſtæ fides facile conuelli nō debet, cū ſimi
39 libus ēt iuribus in gloſa in uerbo fides,allegatis. † Ideo glo
ſa ordinaria ait ſubhaſtationis ſolennitatem nequaquam le-
uem ſolennitatem dicendam eſſe in Authen.de fideiuſſori-
bus §.1.ſuper uerbo ſumus,quā plurimū ſignanter pōdera-
uit Bal.in ſæpe allegata.l.ordo.C.de execu.rei iudic. dicēs,
qđ uendere rē cū ſubhaſtatione,non eſt leuis ſolennitas,qđ
40 & paſſim & uulgò hiſce † in partibus ad amuſſim obſeruari
cernimus. Eſt etiam ſubhaſtatio tantæ efficaciæ,ut tollat ꝓ-
41 ſcriptionē contra † uendentem in ſpe. de ceſſio.act. §. 1. in
6.col.uer.ſed opponit. Et quid importent illa uerba,quæ ut
plurimum & ſemper in ſubhaſtationibus ponuntur & adij-
ciuntur,quod plus offerenti dabitur , Iubebit uidere Baldū
in ſuis conſilijs,conſilio 191 in 3.partæ. Quæ omnia, ſurda
aure non ſunt prætereunda,ſed altius infigenda animo,atq;
memo-

memoriæ ſcrinio commendanda,quoniam optima , notatu digna,utilia & quotidiana ſunt.Cætera quippe,quæ pertinerent ad huius materiæ ampliorē enodationem,non licuit p meorum negotiorum molē examinare ac ſciſcitari.Sed plura deſiderantē ac expectantem remitto ad Bartolum in l.licitatio.ff.de publica.& uectigalib.necnon in l.prima.C. de fid.inſtru.& iure haſt.fiſcal.lib.10.Baldum in l.,ordo C. de execut.rei iudic.& Speculatorem in titulo de cita.§.ſequiť, uer.Si uero ſubhaſtatio,quorum opiniones, dogmata & interpretamenta(ut prius memini)hac in materia omnes paſſim ſequuntur,laudant & aſſerunt,nec eſt meo iudicio , etſi tenui,ulla iuris ciuilis pars,in qua adeò Bartolo , Baldo, ac Speculatori aſſentiant,& tribuant ſcriptores,non ſolū ſpeculatiui,ſed ēt & practici,ita recepta eſt in hoc ſcribendi genere,eorū authoritas,ut pro lege(quamuis utique nullis corroborēt legibus)apud oēs,habeatur. Quo circa ut res tandem ad finem decurrat, his impono finem huic Exegeſi,etiam ſi ſine numero alia pulchra,utilia & quotidiana, huic materiæ minimè incongrua, ſed admodū conuenientia in medium adferre potuiſſem,quæ,ne lectorem multis morer, poſthabeo & omitto,atq; ſtudioſo in rebus publicis non occupato,indaganda relinquo . Interim hoc pium , candidumque rogans lectorē,ſi in huiuſmodi exegeſi , celeri calamo edita,aliqua fortaſſis oſcitanter per incuriam aut imprudentiam minus recte,ſyncerè,ac dexterè,excuſa & abſoluta reperiantur, ea & quæuis ēt alia præſcripta, ſaniori ſemper iudicio peritorū atq; melius ſentientium diſcutienda & ſciſcitanda benignè humiliterque ſubmitto.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

RES PARVÆ
CONCORDIA
CRESCVNT
I·A·F

FARNESI ALFREDO
Legatoria di Libri
ROMA
Via S. Nicolò da Tolentino 46